

n 147 Lav - 8/2

30th

a

Vault (Alchem)

16 8-4

Book 17-23

38

DE
MIRACVLIS
OCCVLTIS
NATVRAE,
LIBRI III.

Item

DE VITA CVM ANIMI ET
CORPORIS INCOLVMITATE
RECTE INSTITVENDA,
LIBER VNVS.

*Illi quidem iam postremum emendati, & aliquot ca-
pitibus aucti: hic verò nunquam antehac editus.*

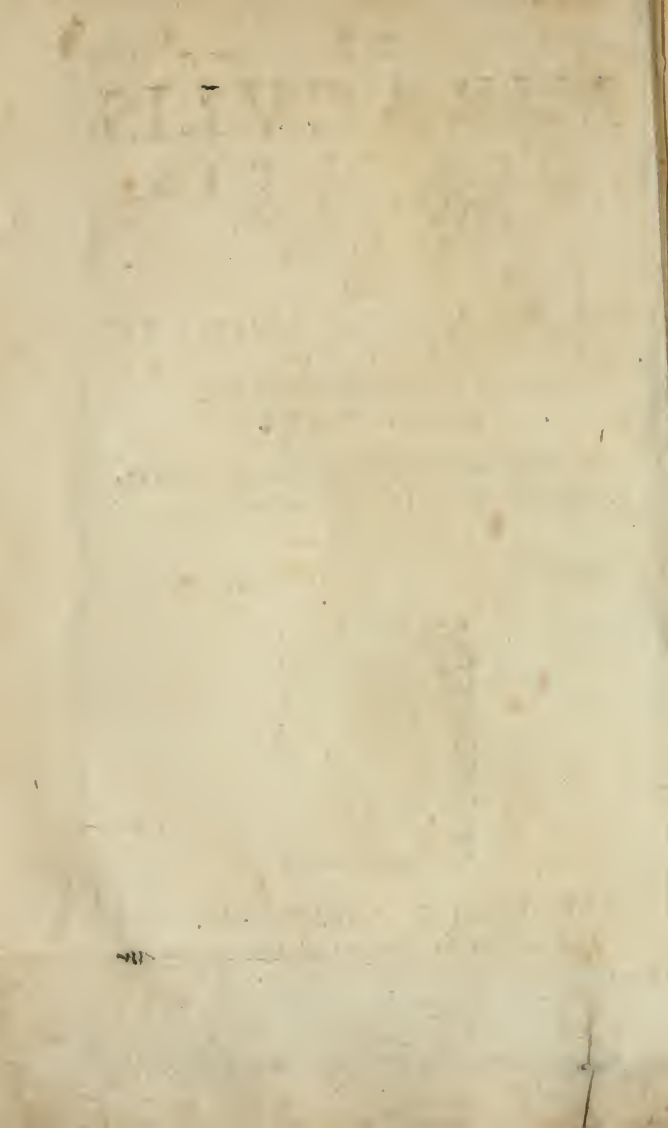
AVCTORE

LEVINO LEMNIO Medico Zirizao.

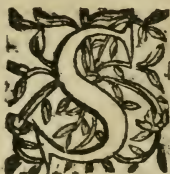

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Theodorum Baumium sub signo Arboris.

ANNO M. D. LXXXIII.

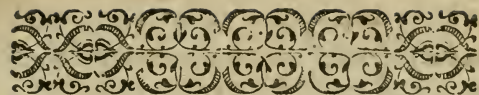

PASCHASII OENII HEL
CRVCINI IN OPERIS COM-
mendationem Car-
men.

I te delectat multò pulcherrima
Nympe
Natura sterni fida ministra Dei:
Aut plusquam varius rerum color
optime Lector,
Ornatus, series, forma, vel ordo iuuat:
Si censes opera pretium cognoscere, quicquid
Tellus, Oceani tractus & astra ferunt:
Et cupis ingenuè multa & praclara doceri,
Id quod Natura lex, Pietasq; monet:
Huc ades, hos memori libros fac mente recondas.
Propositi exiguo tempore victor eris.
Scilicet eloquio cumulatus, & arte medendi
Lemnius ostendet, quidlibet vnde petas.
Abdita Natura pandit miracula, vires,
Causas, qua multos texerat vmbra dies.
Tum solidis aded rationibus omnia fulcit,
Vt carpi, Momo iudice, posse neges.
Ingenij mirè felicis acumine quid non
Differit argutè, perspicueq; docet?
Candidus & tersus leni fluit agmine sermo,
Multus vbiq; nitor, multus vliq; lepos.
Nec Medicis solis (ne forte quis inscius erret)
Eis operam & studium dedicat ille suum:

Plurima civili præcepta salubria vitæ,
 Fingendisq; probè moribus apta leges.
 Auribus instillans animoque το γυνῶθι σιωπῶν,
 Hoc aget, ut studeas notior esse tibi.
 Ignauas hominum vetat oblitescere mentes,
 Præteritis velonis deteriora sequi.
 Quin obiter studijs melioribus imbuunt omnes,
 Quæ se cognoscant, quæ ratione Deum.
 Sed frustra celebrem malè natis versibus illum,
 Cuius fama volat docta per ora virum.
 Instar multorum Gesnerus Apolline dignus
 Mystes, sat locuples hic nihili testis erit:
 Qui citra inuidiam presso vir candidus æquæ
 Expensum trutina pollice laudat opus.
 Ut taceam geminos Hetrusca voce loquentes
 Quàm cupidè Ausonidum turba disertæ legat.
 Lucis enim vsura caruere, nec hæctenus extra
 Septa domus reliqui corripuere pedem.
 Restat ut Hispanos, Celtas, linguæq; Eritannos
 Repræsentantes, Belgica verba sonent:
 Quos æquè gratos doctis si senserit auctor,
 Adijciet totidem, cæpta iuuante Deo.

ILLVSTRISSIMO.
POTENTISSIMOQ. SVE-
CORVM, GOTHORVM, VANDA-
LORVMQVE REGI, AC LIVONIAE
Domino, ERICO, eius nominis de-
cimoquarto, Leuinus Lem-
nius Medicus

S. P. D.

SCITVM est illud Platonis, rex
inuictissime, felices fore Respubli-
cas, si vel studia sapientiae conse-
ctentur Reges, vel sapientes im-
perent. Quod cum in te sine con-
trouersia perfici intelligam, qui
non solum studijs sapientiae sedulo insistis, sed quas-
uis artes amplectaris ac colis; non possum tuae Ma-
iestati, tuoq; ampliss. Regno non impense gratula-
ri. Dici enim vix queat, quam sis hoc nomine tuis
subditis futurus amabilis ac gratiosus, denique ad ea
sectanda quae in humanis rebus sunt praecipua, quae-
que ad summam felicitatem spectant, incitamento.
Ut enim filij maiorum vestigijs insistunt, in quos o-
culos continenter habent defixos, illorumq; imitan-
tur vel vitia vel virtutes: ita in imperio aule Pro-
ceres ac promiscua passim multitudo ea consecrari
* 3 conatur,

E P I S T O L A

conatur, ea vita & moribus exprimere, qua Regi aut Principi placere videat, & quibus ille maxime afficiatur. Quum autem multis magnisque rebus spectata sit tua, ERICE illustrissime, Maiestas & amplitudo, corporis animique, prestantia, acumen ingenij, eruditio singularis summa vitæ integritas, in pace incredibilis imperij moderatio, belli vero tempore, quod nunquam nisi iuste à te suscipitur, mira rerum gerendarum peritia pari consilio ac prudentia fulta: quibus artibus non minus fortiter, quam animosè, magnoque successu ac dexteritate finitimos, qui aliena ditioni inhiant, propulsas ac conficis: quis tantas tamque admirandas naturæ dotes, quibus à Deo Opt. Max. affatim excultus es, ac cumulatè exornatus, non admiretur ac suspiciat, solidisque encomijs prosequatur? quod ipsum vnicè perficere meditor, quandoquidem Maiestatis Regiæ fauorem experiar, quæ ex nostra hac statione atque excubijs, magnis præmijs in Aulam suam nos euocat. Quocirca quum latissima Regna, longeque exporrectos Suecia ac ditionis Gothica tractus (à quibus totius Europæ exortam nobilitatem serè dicitare solet Imperator Carolus huius nominis quintus, sibi que id laudi ducere) incredibili sapientia ac comitate te moderari audiam, atque abs te conquiri vndique non solum artifices manuariorum, sed quod præcipue laudem meretur, conuocari magnis tuis sumptibus atque impensu viros doctos, ac literatos, qui Regno tuo decus & ornamen-

sum afferant, passus sum D. Guilielmum Lemnium, quem vt archiatron, seu Medicum primarium in corporis tui tutelam ac sanitatis conseruanda praesidium asciuisti, tanto locorum interuallo, à patrijs sedibus, à paterno complexu, congressuq³ familiari ac domestica consuetudine diuelli, praesertim ijs annis quibus parentes filijs, tamquam scipione fulti, inniti soleant, atque inclinata vergenteq³ etate, aliqua ab ijs oblectamenta concipere, nonnulla imminentis senij solatia consequi. Et quò erga clementissimum Regem magis constet Lemnij studium, promptaq³ voluntatis ac propensi animi testificatio, libros hos de Naturæ dignitate & praestantia, abditisq³ rerum causis Maieſtati Regia dedicare visum est, quò se oblectare ijs possit, vbi à serijs rebus respirare liceat atque à publicis functionibus conquiescere. Multa autem inesse luculrationibus hisce nostris, citra omnem ambitionem aut adulandi suspicionem, ausim polliceri, quæ amœnitate lectionis ac quum rerum tum sententiarum varietate atque illecebra quemque possint reficere ac demorari. Si quando itaque, inuictissime Rex, occupationibus, quibus implicatus es, defungi te contigerit, atque aliquid tibi laxamenti imperare visum sit, his auocamentis animum grauioribus rebus defessum recreare poteris ac reficere. Hoc autem argumentum, quo nullum excogitari potest plausibilius, ea mente ac consilio illustrandum suscepi, vt omnibus innotescat quam immensa sit rerum Natura, quæ

vſibus commodisquę noſtris inferuit, quò vis eius ſe
 proferat, quàm longè lateq; ſit diſfuſa. Quę cùm
 ſit diuinitatis inſtrumentum, tota moles ac re-
 rum vniuerſitas illi incumbit atq; innititur, eiusq;
 munere cuncta ſuſſiſtunt, continuata ſucceſſione
 ſe propagant ac tuentur. Quę conſideratio hoc ef-
 ficat in animis hominum, eumq; vſum conſequitur,
 vt mens humana in Opificem erecta, res momen-
 taneas ac caducas deſpicere condiſcat, atq; ad ſem-
 piternas aſpiret atque enitatur. Siquidem Natura
 contemplatio, quę multiplici rerum varietate in-
 ſtructa eſt atque exornata, totiuſquę mundi decor
 & ſpecies, in Conditoris admirationem atque amo-
 rem mortales allicit: ita vt tam ſpectabili ac viſen-
 do mundi opificio obſtupefaſtus humanus animus, in
 huius architectum atque artificem tota mente ra-
 piatur, hauſtoquę tacito quodam Diuinitatis af-
 flatu, illum colat, ac veneretur, in illo confidenter
 conquieſcat. Cuius rei cùm toto paſſim opere ſpe-
 cimen ſum exhibiturus, ſuperuacaneum exiſtimo
 plura congerere, quibus natura ſplendor illuſtrari
 poſſit, eiusquę dignitas amplificari, præſertim cùm
 R. M. ſedulò Natura ac rerum contemplationi inſi-
 ſtat, eaq; continenter ſe obleſcet, ita vt nulli aptius
 magisq; appoſitè hæc Natura miracula conſecrari
 poſſint, quàm Erico Regi, qui huiusmodi obleſta-
 mentis vnicè aſſicitur. Eò autem magis gratum,
 acceptumquę amplitudini Regiæ hoc munus litera-
 rium fore conſido, quod tempeſtiuè ac captata op-
 portunitate

NVNCVPATORIA.

perunitate oblatum sit, nempe ijs nuptiarum au-
spicijs, quæ serenissimus Rex propediem inturus
est, quod ut felix faustumq; sit, optimi quique bonis
acclamationibus, bonisq; omni.ibus exoptant ac pre-
cantur. Deus Optimus Maximus, qui cuncta fulcit
ac sustinet, regni tui solium Rex illustrissime stabi-
liat, tibiq; in omnibus felicem progressum,
magnaq; incrementa conferat.

Zirizæa, pridie Cal.

Januarij.

* 5

AD

AD CANDIDVM LECTO-

rem Præfatio L. Lemnij Medici.

DV O sunt artium, quæ hominum utilitati atque v sui deseruiunt, instrumenta, quibus omnia firmari solent, ac stabiliri, Ratio & Experientia. His enim ipsa Medicina, & præter Mathematicas artes, pleræque aliæ fulciuntur. Siquidem quæ exacti, excussi que iudicij hominibus sunt factura fidem, ad hanc amussim exigunt, ad hunc lapidem Lydium debent explorari. Quid autem magni præstiterit Medicus, si herbas ac medicamenta efficaces obtinere effectus ratione studeat euincere, nisi id experimento comprobet? E diuerso, qua fiducia niti posset experimento, quod plerunq; absq; iudicio adhibitum fallax esse, ac periculosum declarat incon-sulta Empyricorum temeritas, nisi illi ratio suffragetur? Et quanquam Sophisticum censi possit, contra experientiae testificationem ac documentum, rationem exigere: nunquam tamen quisquam sani iudicij, & qui in delectu rerum aliquid pensi habet, experimento assensum fecerit, aut id temerè experiri sustineat, nisi ratione id per omnia comprobatum sit, ac suffultum. Nō tamē diffiteri possim, aut tergiversari, quin multa

PRAEFATIO

multa sint in natura rerū abdita, atque ab-
 trusa, effectuque tam latenti & cæco, vt te-
 nerarium sit talium rationē inire, aut facti
 causam explicare. Hæc ipsa Dioscoridi ἀναί *Libr. 6.*
 πολόγητα dicuntur, hoc est ratione destitu- *cap. 34.*
 ta, & causarum cognitione vidua, quæ sen-
 sui & intelligentiæ manifestam demonstra-
 tionē non exhibent, eoq; occultæ proprie-
 tates Medicis dicuntur. Siquidem aliquid *Occultæ*
 interuenire cēsset huiusmodi rebus, vel ex *proprietat-*
 decursu astrorum, ac siderum corradiantiū *tes.*
 meatu, vel ex diuina voluntate, aut elemēto
 rum concretionē ac mixtura, vel deniq; to-
 tius substātiæ vi, formaq; speciosa, quæ quū
 ratiōe, mentisq; iudicio assequi nequeamus
 in occultas essentias, abditasq; proprietates
 eas reijcimus, ac tali suffugio eluctamur, ex
 eoq; Labyrintho nos extricamus. Ego ve-
 rò, quò ad huiusmodi rerum demōstratio-
 nes, causasq; eruendas doctorum animos
 extimulem, adnitar pro virili probabili at-
 que artifici cōiectura rationem elicere, aut
 quā proximè collimādo scopum attingere.
 Multa sunt, fateor, incompetæ originis in
 naturæ rebus, ac dēsis in obscuritatibus in-
 uoluta, quorum tamen probabilis ratio ex-
 cogitari, atque effectus causa, si non euiden-
 ter, & perspicuè, certè verisimiliter reddi
 potest. Verbi causa: Basiliscus hominem vi-
 su

AD LECTOREM

superimit. Quis exercitatus in operibus natura id euenire nesciat ex emanantibus noxijs expirationibus, quas sensim ac latenter in hominis perniciem exhalat? Nec enim solus Regulus, sed omne propemodum ferarum genus homini infestum est, atque afflatu, sibi loq; gestit inferre exitium. Sic lupi conspectus, modò propius homini assistat, oris hiatu atque halitu virulento raucedinẽ inducit, ac tantum non vocem adimit. Sic muliebris sexus mentibus profluentibus eboris, speculique nitorem offuscat, ferri aciem retundit, legetes strangulat, hortorum germina conficit, halitus contagio, ac non modò obuios quosque, sed ipsam se maculis nauisque deformat. Pari ratione oculis lippitudine, atque ὀφθαλμία vitiatis, alterius oculos affici contingit Quod venusta similitudine expressit Cuius & Iuuenalis:

Cum spectant oculi laesos, leduntur & ipsi:

Multaq; corporibus transitione nocent.

Sic pecudes, armenta, boues, gres totus in agris

Vnius scabie cadit, & porrigine fœda,

Vnaq; conspecta liuorem ducit ab vna.

Satyra. I.

Homines autem hominibus contagionem potissimum afflant, vbi ex aduerso consistunt: neq; enim si in obliquum vergat expira-

PRAEFATIO.

oratio, vel si in dextrum, aut læuum efflu-
 cum ferri contingit, tantum damni adfert,
 tantaq̄, labe inficit. Vt enim transuersa at-
 que obliqua visio quemadmodum pætis ac Simile.
 usciolis assolet, nō nihil obtunditur atque
 hebescit: ita quæ ex oculis, aliaque corporis
 parte emanant, si obliquè ferantur, retundi
 atque hebetari cōtingit, minusque mali in-
 ferre adstantibus. quod ipsum studiosius
 obseruare soleo, vbi a grotis contagio affe-
 ctis assisto, adeo vt semper auersus cum ijs
 verba faciam, nunquam inter fumarium &
 decumbentē consistens. Hic effluxus atque
 emanatio, tametsi oculis se nō exhibeat, mi-
 nusque sensui visorio sit exposita, naribus
 tamen, auribus, cerebro, vocali arteriæ, pul-
 monumque fibris se ingerit. Sic nonnullos
 obseruaui tam tetra mephite, atque animæ
 graueolétia, vt nisi longius abstas, obuios
 quosque halitus contagio feriant inficiant-
 que. Quam latè autem se porrigat halitus
 animantium, quousque se proferat conta-
 gium, hybernis mensibus, flante per gelici-
 dia Aquilone, cuique perspicere licet. Siqui-
 dem ob aeris densitatē ac crassitiem fuman-
 tem animam ex intimis præcordijs recipro-
 catione quadam, vt Oceani æstuaria erum-
 pere videmus, ac longè lateque se diffunde-
 re: quæ licet æstiuis diebus non sit conspi-
 cua

tua oculisq̄ue minus exposita, eam tamen
 vel odore percipis, vel in intimis præcordijs
 tacitum virus concipis. Atque vt hæc ipsa
 corpori perniciem moliuntur, ac lethale vi-
 rus inferunt: ita suaues odores, ac stirpium
 fragrantia spiritus erigunt, ipsumq̄ue vitæ
 fontem cor fouent ac recreant. Quod vel
 obesæ naris quisque animaduertere potest,
 quū vires syncopi collapsos, animiq̄ue de-
 liquio sopitas restaurari, erigiq̄ue videt o-
 doramentis. Verūm omisis his minutijs,
 postmodum fauore supremi Numinis ma-
 gis recondita proferam. Quod si videbor
 cuiquam nō penitus naturæ arcana eruisse,
 vsusq̄ue sublanguidis parumq̄ue firmis ra-
 tionibus, ac tenui orationis filo, nulloq̄ue
 verborum apparatu, nullis copijs naturam
 instruxisse: huic ego persuasum cupio, do-
 ctis præbitam potius ac demōstratam à me
 scribendi materiam, quam præreptam. Ista
 siquidem sum aggressus, ac tractanda susce-
 pi, nō tam spe, fiduciaq̄ue perficiendi, quàm
 experiendi studio ac volūtate, simul vt ple-
 niore obsequio meum patronum demere-
 rer, meosque ciues hoc officio deuincirem.
 Excitat autem ad huiusmodi tentanda post
 Platonem Persius, cupitq̄ue patrię, ciuibusq̄ue
 hoc tanquam debitum munus exsolui.
 Sic enim ad rerū contemplationem, ad stu-
 dium

P R A E F A T I O.

diū virtutis, ad sectanda hominum com-
moda nos extimulat:

*Discite, & ô miseri causas cognoscite rerum,
Quid sumus, aut quid nam victuri gignimur,ordo
Quis datus, aut met a quã mollis flexus, & vnda:
Quis modus argenti, quid fas optare, quid asper
Vtile munus habet patriæ charisq; propinquis
Quantum elargiri deceat, quem te Deus esse
Iussit, & humana qua parte locatus es in re.*

Itaque experiar, quid efficere, aut quò pro-
gredi possim, mihiq; culpam deprecari li-
ceat, si non omnia sum assequutus, eoq;ue
iustius, quòd instituti operis argumentum
tam sit vastum, adeoq;ue se in immensum
porrigat, vt infiniti sit operis, nec mediocris
ingenij omnia ad amussim exequi, istãq;ue
spartam pro sua dignitate atq; amplitudine
exornare. Quòd si Horatius in triuiali mi-
nimeq;ue operoso argumento

*In arte
Poetica.*

*Dat veniam maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cauit natura:*

quãtò magis in tanta rerum difficultate ad
pleraq; cõnuere mussareq;ue conuenit, nec
omnia ad viuũ, vt dicitur, refecare? Dici. n.
vix queat, quanta Medicis deuorãda tãdia,
qui subeundi labores, quæ perferendæ do-
mi forisq;ue molestæ querimonix ac voces
plora-

plorabundæ, quum rerum suarum satagunt, ac ciuibus suam operam sedulo impendunt: quorum cum omne studium atque industria in actione consistat, nihil laxamenti, nulla respirandi spatia admittit non minus negotiosa, quam quæstiosa praxis, adeo ut quæ succisuis horis, hoc est, ubi legitimis officijs sunt perfuncti, meditatur, vix ea literis mandare vacet, nedum expolire. Quod cum mihi assidue vsuueniat, atque huiusmodi occupationes domi forisque continenter me inuoluant, ægrè ac difficulter omnia pro animi sententia perfici possunt: verum cum naturæ contemplatio vnicè me afficiat, nec excogitari possit argumētum plausibilius, visum est eius miracula tractare locupletius, omniaque naturæ opera spectatiora efficere. Quocirca post consecratos noui huius anni auspicio Inuictis. Sueciæ Regi ERIC O libros hos quatuor de naturæ miraculis, quò serenissimus Rex confecto sopitoque bello, quod illi contra coniuratos aliquot hostes, summa virtute atque excelsi inuictique animi magnitudine & robore terra marique susceptum est, cumulatiùs Naturæ ac rerum contemplatione reficiatur.

LEVINI LEMNII
 MEDICI ZIRIZAEI DE
 OCCULTIS NATVRAE
 MIRACVLIS, LIBER
 PRIMVS.

DE NATVRA, Diuinitatis instrumento:

C A P. I.

NATVRA, in qua elucēt,
 atque expressè se profe-
 runt Diuinitatis vestigia,
 cuiusq; rei principiū est,
 quo consistunt omnia.

NATVRA est mens, *Naturā*
 λόγος, seu ratio diuina *quid.*
 operum naturalium esse-
 ctrix, rerumq; existen-

tium conseruatrix.

Quæ vis nulli, præterquam Deo, & qui illi indiuul. *Heb. i.*
 sè adhæret, Christo ascribi potest. Ipse enim splen-
 dor paternæ gloriæ, expressa que imago substantiæ
 illius, naturæ, totiusque vniuersi est opifex, suo que
 nutu, nulla subiacente materia, omnia condidit, in *Ioan. i.*
 eo que est vita, vigor que rerum conditarum, atque *Deus om-*
 ab illo singulis viuifica virtus infusa est, hoc est, per *nium rerū*
 eum vnumquodque genuina sua vi subsistit, in si- *causam in*
 ta que facultate se propagat, ac tuctur. Nihil in tan- *se ipso com-*
 ta, tam que immensa rerum vniuersitate iners, aut *plectitur.*
 otiosum, nihil temerè aut fortuitò, nihil frustra
 effectum est, omnibus stirpibus sua vis indita, sin- *Coloss. i.*
 gulis

A

gulis

*Natura,
nec iners,
nec otiosa.*

Genes. 1.

gulis animantibus suum ingenium, suaque attributa naturæ inclinatio. Obiter quæcunque mundi ambitu, coelique complexu continentur, vi quadam insititia instructa sunt ad actum sibi peculiarem, ac suis quæque locis, temporibusque disposita, admirabili quadam vicissitudine munia sua obeunt, cursumque perficiunt. Hinc cum Deus tanti muneris effector, ac moderator collustrasset, quæ sex dierum spatio perfecisset, visa sunt illi insigniter bona, hoc est, ita elatorata, ut artis ratio efflagitabat, ut exposcebat ordo rerum, ac series, ut decor vniuersi exquirebar, adeo, ut omnia ad usum conducerent, atque ad finem, cui erant destinata, spectarent. Qua de re sapienter disseruisse mihi videtur Aristot. huiusmodi propemodum verbis:

*De partib.
ani. lib. 1.
cap. 5.*

Nihil in natura rerum tam minutum, tamque vile, aut abiectum, quod non aliquod admirationis hominibus adferat. Et quod Hieraclytum Tarentinum dixisse ferunt, cum in casa quadam furnaria diuertisset: *Introste, sunt hic etiam Dii*: hoc quoque in naturæ operibus sentiendum. In minutissimis enim naturæ rebus numen elucet, omniaque honesti, pulchrique rationem obtinent. Siquidem operibus naturæ hoc præcipuè adiunctum est, ut nihil temerè, viceque fortuita sit effectum, sed omnia

*Simile ab
adsum structura.*

finis sui gratia. Et quemadmodum quum de ædibus magnificè constructis fit sermo, non de calce, de lateribus, de lignis, aliaque materia agitur: sed de forma, ac specie, structuraque ædium, & in quem usum sint erecta: ita qui naturæ opera excutit, non de materia, sed forma, totaque substantia, de usu denique atque utilitate differit. Sic corpus animæ gratia cõditum est: membra verò officiorum, quò commodè actiones suas obeant, suasque functiones exequantur. Homo autem Dei caussa in hoc mundi theatrum productus est, quò illo se ob-

*Homo in
què usum
& finem
creatus.*

lectet,

lectet, illius munificentiam agnoscat, in illo con-
 quiescat, illique fidat, atque innitatur. In tanta ita-
 que, tamque immensa rerum existentium multi-
 tudine, ac varietate non suspicienda modò naturę
 vis & efficientia, sed eius maiestas atq; amplitudo,
 à quo singula producta & profecta sunt, cuiusque
 benignitate naturę opera subsistunt, atque ab in-
 teritu vindicantur. Quę cogitatio exuscitat ani-
 mos nostros humi alioqui defixos, atq; in Dei no-
 titiam ac cognitionem deducit. Deus enim tamen
 si sit inconspicuus, ex rebus tamen creatis, vt Pau-
 lus testatur, atque ex mundo tam mirificè condi-
 to, tam sapienter administrato & perspicui potest &
 intelligi. Et quę admodum, Cicerone teste, ex me-
 moria rerum, ex inuentionis subtilitate, ac celeri-
 tate motus, omnique pulchritudine virtutis vim
 mentis agnoscimus, quamuis oculis ipsa non pa-
 teat: Sic Deum mentemque illam æternam ex ope-
 ribus eius dilucidè perspicimus, eiusque vim atque
 afflatum efficaciter percipimus. Illius enim virtus
 per omnia diffusa, singulis calorem, spiritum, vi-
 tamque largitur. Qua de re eruditè concionatus
 est Athenis D. Paulus ex Arati sententia, quam ele-
 ganter expressit Lucanus lib. 9.

*Hæremus cunctis superis templisq; tacente
 Nil agimus nisi sponte Dei, non vocibus & illis
 Numen eget.*

*Estq; Dei sedes nisi terra, & pontus, & aer,
 Et cælum & Virtus: Superos quid quarimus & Iura?
 Iuppiter est quodcumq; & Ides, quocumq; moueris.*

Quis igitur erga illum non afficiatur, cuius vi-
 res manifestè percipit, cuius donis cumulatè frui-
 tur? Si imperatores & principes optimo iure vene-
 ramur ac suspicimus, illosque plurimi facimus, ac
 magnos honores ijs deferimus, quòd regna at-
 que imperia incruenta, citraque sanguinis iactu-

*Natura & is
 ad Deum
 referenda,
 Rom. 1.*

Tusc. 1.

*Deus quã
 re hominẽ
 innotescat.*

Act. 17.

*Simile ab
 imperato-
 rũ officio.*

ram parta, summa æquitate administrant, quòd magistratus habent inculpatos, qui in obeūdis negotijs, munijſq̄ue publicis magnam curam, multamq̄; operam ſubeunt, quò omnes in officio contineant, omniaq̄; paſſim ſint pacata; nec Reſp. vlla diſcordia, aut ſeditione ciuili diuulſa: quantò magis Deum ſuſpicere, ac venerari par eſt, qui nulla cura, nulloq̄ue negotio, aut ſollicitudine tam vaſtum, latumq̄ue mundi imperium nutu ſuo regit; ac moderatur? Quò ſpectat illud Apuleij hominis à noſtra quidem religione alieni, ſed qui ex Hebræorum fontibus id hauſerit. Quod in triremi gubernator ac nauclerus, in curru rector, Choragus in Comædijs exhibendis, præcentor in choris, agnotheta, ſeu remunerator in obeundis certaminibus, conſul intra ciues, dux in exercitu, comes in ſuſcipiendis propulſandisq̄ue periculis: hoc eſt, in mundo Deus; niſi quod ærum noſunt, curisq̄ue innumeris implicitum videtur officij alicuius Principem fieri: at Deo nec moleſta eſt, nec oneroſa imperij ſui cura. Cæterùm nolim mihi aduerſari Medicos, aut grauatè ferre Philoſophos, quòd in aſſerenda naturæ dignitate, ipſam ad fontem, ſuiq̄ue originem referam: hac enim ratione omnia reducuntur ad eſſentiam primigeniam, totiuſq̄ue naturæ archetypum. Et quanquam latè pateat naturæ vocabulum, ſuoq̄ue arbitrato ſecundarias quiſque definitiones commiſci poſſit, ad vnum tamen omnes reuocantur. Sic Medicis

Natura eſt inſita atq̄ innata rebus qualitas.

Natura eſt quatuor elemētōrū mixtura, et ſēperies.

Natura eſt vis, & propenſio animi cuiuſq̄.

Natura Philoſophis eſt motionis, et quietis principium.

Propria natura deſinitio. *Natura eſt, quæ cuiq̄ formā dat Specifica differētia:*
Natura eſt vis & cauſa effectrix, rerumq̄ue conſeruatrici toti mundo, cuiuſq̄ partibus inſerta. Natura

(vt po:

(vt propius rem ipsam designem) est diuinorum operum ordo, & series, quæ illius potentia, illiusque verbis ac iussis obsequitur, ab eoque vires mutantur. Harum omnium descriptionum, & quotquot à viris disertis excogitari possunt, præcipua causa, & origo ab æterna illa mente, tanquam vberissimo fonte promanat. Quod omnium scire interest, ac permagni refert obseruare, animoque penitus infigere, quò cuique magis innotescat summus rerum opifex, illiusque accendatur in mentibus nostris maiestas, & amplitudo. rerum enim conspectus, & naturæ contemplatio brutos etiam homines atque à Dei cognitione prorsus alienos, modò ne desit aliqua sanioris mentis scintilla, in maximam admirationem Diuinitatis perducit. Siquidem natura rerum, quæ immensa est, ac longè lateque diffusa, quum nusquam non oculis, ac menti se ingerat, mirificè hominem afficit, atque in summi parentis amorem, ac venerationem dirigit. Nam si cui excutere libeat, atque attentè considerare, quis sit rerum conditarum, quæ aliæ ex alijs emergunt, decor & ornatus, quantaque arte, quo artificio, quàm concinnè atque affabrè omnia elaborata sint, & cõstructa, cunctaque in hominum vsus necessarios, in oblectamentum ac commoditatem condita, obseruet; quis illis affici non possit, aut æternam illam mentem non venerari, ac suspicere, quæ solius hominis causa ista extare, ac continuato, perenni que ordine, ac serie subsistere voluit, non sine admirabili propagationis successu? Efficit hæc naturæ præstantia, vt præter alios Antonius ille (qui ob Christianorum proscriptiones, ac persecuendi rabiem, quæ nullis non sæculis incurdescit, atque efferata redintegratur, in solitudinem secessit, ac loca vasta, auia, impedita, tyrannisque inaccessa incoluit) vnicè se oblectaret naturæ, ac

Natura cõtemplatio ad Deum erigit animos.

Omnia hominis causis condita.

Antonij Erimita de natura sententia.

rerum contemplatione, adeò, vt cùm quidam ab eo sciscitaretur (nam omnibus se affabilem præbuit, nec cuiquam responsa denegabat, vt tetrici quidam) cur paucos ac propè nullos apud illum libros conspiceret: respondisse dicatur: hæc mundi spectacula sic animi sui desiderium explere, ita mentem reficere, ea præbere documenta, viuendique præcepta, atque institutiones tradere, vt multorum librorum vicem suppleant, nec magnopere eorum adminiculo indigeat. Satiat enim aliquando librorum, quamlibet amœna lectio, adeò, vt mens assiduitate legendi lassescat ac defatigetur: quum naturæ consideratio ea oblectamenta, has voluptates, tanta blandimenta atq; illecebras proferat, vt nulla vnquam oboritur satietas aut fastidium. Adornant equidem scriptores culti Rhetorum coloribus ac pigmentis lucubrationes suas ac commentaria, appositisque verbis rem illustrent: At natura summi opificis instrumentum, ac ministra, quæ ad quiduis elaborandum fingendumque efficax est & apposita, non ascititia varietate, sed genuina ac natua oculos mentemque insatiabiliter pascit ac recreat. Quis verò naturæ solertiam, artificium, industriam, scitè elaboratas stirpium, flosculorum, animalium, reptilium, piscium, alitum species omniumque conditiones, vires, effectus possit vel exprimere vel explicare? Quis artifex aut architectus quamuis eximius eas formas, atque effigies imitando consequi possit? quæ passim se proferunt, atq; oculis humanis singulis momentis sese exhibent. Imitatur quidem ars naturam, atque hominum industria graphicè quædam ad viuum exprimit atque ementitur. Sic Conradus Gesnerus, vir vt reconditæ eruditionis, ita indefessi laboris, strenuam operam nauauit in illustranda animalis omnis spirabilisque naturæ historia,

*Conrardi
Gesneri
lucet.*

floria, cui præ cæteris palmam defero. Sic plerique alij in herbarum descriptionibus, effingendisq̄ue earum figuris, non postremam laudem sunt promeriti. Verum vt nihil non populare & plausibile, ac laudem meretur artificiosa naturæ æmulatione: sic omnia muta exhibet, inanima, insipida, inodora, nullaq̄ue vi atque effectu prædita. Neque enim elinguis est, iners, ignaua, somniculosa, stupida, inanimata natura rerum, sed viuida, alacris, erecta, suiq̄ue ostentatrix, & quæ sensibus suauiter blandiatur, sic vt contemplantem multa commoneat, multa edoceat, suisq̄ue inuitamentis incitet atque illiciat, adeò, vt spectator minimè otiosus non ea solùm conquiescat, sed ad illum mentem erigat, cuius virtute hæc omnia vigent & subsistunt. Ita in ijs, quæ oculis nostris exposita sunt, non solùm naturæ artificium excellens quidem, & inimitabile spectari debet, sed Dei maiestas, amplitudo, decus, splendor, magnificentia, denique munifici patris erga humanum genus amor & propensio. Elementa, cœlum, ortus & occasus syderum, diurnæ nocturnæq̄ue vicissitudines, quadripartita anni varietas, quæ duo æquinoctia, vere, & autumnò: ac totidem solstitia æstate & hyeme complectitur, quorum decursu herbæ exolescunt & deficiunt, suoq̄ue tempore emergunt ac reuiuiscunt, quum multa indicent ac commonstrent, tum à morte ad vitam reuersionem ac reditum, quo suo tempore corpora per resurrectionem restituenda sunt in integrum, documenta præbent. Hanc naturæ vim mirificam Dauid operum Dei admirator vnicus subinde effert in immensum, eamq̄ue, vt par est, opifici asserit, cuius opera, quæ in terra conspiciuntur, quæque in cœlo se proferunt, miris laudibus exornat, solidisq̄ue encomijs prosequitur,

Naturæ rerū ad Deū nos erigit.

Rerum vicissitudo quid indicet.

Psalm. 103.

ad eò, vt attentè, fixa quæ contemplatione obstupefactus, exclamare compulsus sit: Quàm magnifica sunt opera tua Domine, omnia sapienter perfecisti, impleta est terra possessione rerum tuarum. Visa est etiam Ethnicis, quibus per exigua contigit rerum diuinarum cognitio, hæc naturæ consideratio fructuosa, menti quæ utilis ac iucunda. Sic

Lib. 4.

Cicero in Academicis: Nunquam ego Physicorum quæstiones exterminandas censeo. Est enim animorum ac mentium naturale quasi pabulum, consideratio contemplatio quæ naturæ: erectiores enim efficimur, ac res fluxas caducas quæ despiciamus, mente, & cogitatione in cœlestia defixi. Indagatio ipsa rerum summam parit delectationem, ac mens amœnissima completur, afficitur quæ voluptate. Quid-

Tuscul. 5.

quid autem ipsa natura genuit, non modò animal, sed etiam quod ortum è terra stirpibus nititur, in suo quod quæ genere perfectum est. Quorum alia humilia sunt, nec altius se à terra tollunt, quædam in maximam altitudinem assurgunt, alia perpetua fronde virent, alia hyeme spoliata nitore, ac pompa frondium, verno tempore tepesacta frondescunt ac repullulant, denuo quæ in stirpem emergunt. Nec est vlla res, quæ non ita vigeat insita vi, quin protuberante turgente quæ semine, aut flores, aut fruges, aut bacças proferat, eas quæ solis calore ad perfectam maturitatem perducatur, effectu quæ salubri imbuatur. In animantibus quoque, quibus quum ratio desit, sensus attributus est, ipsius naturæ vis, atque inclinatio perspici potest. alias enim natandi peritas aquarum incolas esse voluit, alias volucres libero cœlo frui, alias reptiles, quasdam gradietes, nonnullas soliuagas, plerasque gregatim volantes, vt sturni fascitant, miliaria, frigilli, passeres, columbæ: immanes alias, ac feras, quasdam cicures,

*Herbarum diuersitas.**Animales nature in-
sentiu du-
cuntur.**Psalm. 8.*

& mansuetas, vt omnia gallinacei generis, & quæ domesti-

domestica, atque altitia dicuntur. Homo verò, cuius imperio omnia subdita sunt, & subiecta, multo quiddam præstantius est consequutus, nempe *Heb. 1.* præter loquendi munus, rationem, & mentem, animumque cœlestis naturæ, ac diuinitatis participem. Humanus siquidem animus decerptus ex mēte diuina, cum nullo alio, quàm cum Deo comparari potest, nec ad vllius naturam referri. Quocirca homini enitendum, vt quàm proximè ad suum opificem assurgat, illiq; assimilem se præstare affectet. Quum enim Deus cæteras animantes abiecit ad pastum, ac pabulum: solum hominem humo excitatum, celsum ac sublimem constituit, quò ad cœlum, ad domicilij sui conspectum, mentem, oculosque erigeret, qua de re sequenti capite fusius.

HOMINIS dignitas ac præstantia.

C A P. II.

QVVM autem Deus opt. max. summopere suspiciendus sit in rebus creatis, quæ passim obuix existunt, atque oculis menti que se ingerunt, tum potissimè in homine mirificè eius elucet sapientia. Quidquid enim in mūdo se profert, quamlibet cō. *Homo præcinnè, atque affabrè factum, nulla ratione comparari, componi que hominis præstantiæ potest, ad. cipiū Dei opificium.* cò, vt hinc præcipuè sumi voluerit sui æstimationem Deus, suæque diuinitatis specimen exhibere mortalibus, hoc est, ex sua cuiusque mente, sui que notitia perducit nos voluit in cognitionem, tanti que opificis reuerentiam: nihil enim expressius repræsentat Deum, quàm mens hominis, qua ad imaginem, ac similitudinem eius est conditus. Est *Mens hominis Dei simulachrum.* siquidem homo expressissimū Dei simulachrum. Quamobrem ob externum, internumque orna-
tum,

tum, atque ampliffimas dotes *μικροκομὸς* dici me-
 ruit, quòd in hanc cumulatiffimè omnia profude-
 rit munificus ille rerum parens, atq; opifex Deus,
 Huius enim caufa omnia producta in lucem, illi-
 usq; vfi cuncta patent, ac sunt exposita. Quod ip-
 sum agnoscit Pfaltes regius, gratiq; animi argu-
 menta proferens: fecifti illum, inquit, paululò an-
 gelis inferiorem, imò propemodum vt Deū quen-
 dam gloria, & honore decorafti, illumq; præfecifti
 operibus à te creatis. Hanc autem prærogatiuam
 etiam à mundi exordio obtinuit, adeò vt omnia,
 dum vigent, ac confiftunt, homini fint obfequiofa,
 ac famulentur. Sic enim Genefeos primo omnium
 rerum principatum ac præfecturam Deus homini
 afferuit: Fructificate, multiplicamini, replete ter-
 ram, eã subigite, & in pisces, aquatiles, volucresq;
 acreas, & omnes, quæ in terris mouentur, bestias,
 imperium exercete. De mente autem, quæ illi diui-
 na eft, & qua proximè ad DEVM accedit, de quæ
 internis animi dotibus, ratione & intellectu, qui-
 bus beluis præftat, quum abundè fcriptores alij, nec
 fit huius instituti, in præfentia fuperfedeo. De cor-
 pore verò, quæque illi cognata funt, ab eo quæ de-
 pendent, pauca differam. Illius enim excellens &
 fpectabilis forma moribus animæ congruens, at-
 que accommoda, ftatus corporis celfus, atque ere-
 ctus in cælum, os fublime ac refupinatum, om-
 nium partiũ ac totius fymmetria, feu exacta com-
 menfuratio, etiam ab Ethnicis, atque à noftro re-
 ligione alienis funt deprædicata, adeò, vt mirari
 fubeat noftorum hominum incuriam, qui aut
 nihil prorfus scrutantur, aut frigidè atque oſcitan-
 ter feipfos, naturæ quæ opera excutiunt, quum Da-
 uid rex magnificus, preffius fixius quæ naturam ho-
 minis contemplatus exufcitari cœperit atque ex-
 ardefcere in tanti opificis amorem atque admira-
 tionem.

Pſalm. 8.

*Homo' mū.
 di præfe-
 ctus.*

*Decor cor-
 poris huma-
 ni.*

*Dauid na-
 tura admi-
 rator vni-
 cus.*

Pſalm. 138.

tionem. Sic enim tum alijs, tum huiusmodi elo-
 gijs illū prosequitur: Celebrabo te Domine, quòd
 mirificè sim formatus, opera tua miranda sunt,
 eaque scrutatur & agnoscit anima mea, non fuit
 tibi occultum vllum os meum, quum formarer
 in abdito, & quum miro artificio fingerer in ma-
 terni vteri latebris. Informem atque inelabora-
 tum factum viderunt oculi tui, & omnia membra
 mea velut in libro penes te descripta erant, quæ de-
 inceps non nisi multis diebus formata sunt, admi-
 rationi mihi est scientia tua, in qua me formando
 vsuses, excedit illa prorsus captum meum. Quum
 enim, inquit, me totum excutio, quum corporis
 structuram, animæ præstantiam, vim mentis sedu-
 lò expendo, eaque ratione, ac iudicio assequi ne-
 queam, & maiestatem tuam veneror, & amplector
 munificentiam. Iam verò sinamus paululum in-
 terquiescere formam illam spectatissimam, tum
 reliquas partes corporis visenda specie: interno-
 rum viscerum situm, naturalium facultatum po-
 tentias, neruorum à cerebro ortum, ductum arte-
 riarum à corde, venarum ab hepate propaginem
 consideremus, tum animæ facultates & poten-
 tias, quibus ipsa suas functiones profert ac perfici-
 cit, his accedit spiritus ille æthereus, caloris natu-
 ralis sedes, ac vehiculum, qui trifariam discrimi-
 natur, ac totidem locis discretus est, sic vt ani-
 malis cerebro, vitalis cordi, hepatis naturalis sit
 ascriptus, hic quum natio calore, humore-
 que nutricao, vtriusque fomite corpus alit, ac
 vegetat, atque in exercendis actionibus vires
 suppeditat, quamobrem non indiligenter tria
 hæc fouenda, instaurandaque sunt somno, vi-
 no, alimentis, exercitatione: quæ tamen mo-
 deratè adhiberi postulant, ne si vel immodica
 sint, vel intempestiua, hominem à sede mentis

*Davidis ex
 clamatio
 in Des ad-
 mirationē.*

*Tres in ho-
 mine spiri-
 tus.*

*Qua res spi-
 ritus ful-
 ciant.*

con.

contingat dimoueri, multisque ac varijs affectibus duci.

Aeneid. 6. *Igneus est equidem vigor, & caelestis origo
Omni homini, quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq; habitant artus, moribundaq; membra.
Hinc metuunt, cupiuntq; dolent, gaudētq; nec autas
Respiciunt, clausi tenebris, & carcere caeco.*

*Affectuū
tyrannis.*

Quibus poeta quatuor animi perturbationes complectitur, quæ ex intemperantia ortæ mentem hominis turbulentam efficiunt atque inquietam, mirisque modis exagitant. Postremò ad illa dirigamus oculos, quæ istis omnibus speciem præbent, formæque præstantiam inducunt, hoc est, formandi figurandique fœtus artificium excutiamus, quod tale tantumque est, vt quiuis etiam à re medica alienus in eo excutiendo vires ingenij acriter debeat intendere: huiusmodi enim res scire, & perscrutari cuiusuis interest, cum in se ipse versetur, atque in sui contemplatione quiescat. Siquidem

*Consensus
animi &
corporis.*

quum homo ex corpore & anima constet, & conflatus sit, ipsumque corpus animæ sit instrumentum, per quod actiones suas perficit, cui non summa esse debet vtriusque partis cura, & obseruatio? quis non vtriusque incolumitati optimè consultum cupiat? præsertim quum alterum sine altero consistere nequeat, suasque functiones, & munia inoffensè obire, namque alterius sic altera poscit opem res, & coniurat amicè. Est quidem corpus pro tempore caducum, & mortale: sed quum sit animi vas, & receptaculum, illiusque ministerio v-

*Horat. in
Arte poeti-
ca.*

tatur, Deus id quoque destinauit æternitati, ac per resurrectionis mysterium eiusdem muneris voluit esse particeps, nempe immortalitatis.

NATVRA LISSIMVM procreare sibi simili-
le, eoq₃ reuerenter vti debent homines tan-
quam diuino munere, Dei q₃ instituto.

C A P. III.

POSTQVAM Deus cœlum, ac sablunarem
hunc mundum condidisset, omniaque tam mira-
bili sapientia atque artificio construxisset, vt nihil
ad necessarios vsus, ad commoditatem, atque or-
natum deesset, visus est illi desiderari aliquis, cui
ista essent vsui, quiq_{ue} se his oblectaret, ac fruere-
tur. Itaque completo, perfectoq_{ue} omni naturæ
ornatu, hominem in mundum tanquam in suam
possessionem produxit; illiq_{ue}, ne vitam inamœ-
nam degeret, in adiumentum, ac societatem mu-
lierem adiunxit, inseuitq_{ue} vtrique vim amoris, ac
procreandæ sobolis auiditatem, humore spirituq_{ue}
turgido, atque organis idoneis ad eum vsum præ-
paratis: & ne alter alterius contactum exhorresce-
ret, addidit illecebras, ac mutui complexus appeti-
tionem, vt cum se inirent, suauiter illos affici, mi-
risq_{ue} modis deliniri contingeret, siquidem nisi
omnis generis animantibus hoc esset natura insi-
tum, vt posteritati consulerent, ac propagationi in-
sisterent, concideret, & collaberetur genus huma-
num, nec diu possent subsistere res mortalium.

*Coniugij
institutio à
Deo.*

*Omne adeò genus in terris hominumq₃, ferarumq₃ Georg. 3.
Et genus aquoreum, pecudes, pictaq₃ volucres
In furias, ignemq₃ ruunt: amor omnibus idem.
Quid inuenis, magnum cui versat in ossibus ignem
Sæuus amor? nempe abreptis turbata procellis
Nocte natat caca serus freta, quem super ingens
Porta tonat cœli, & scopulis illisa reclamant
Aequora, nec miseri possunt renocare parentes.*

Quum

*Stimuli Ve
neris Varij.* Quum itaque tam validus sit is affectus, tamque indomitus, ut ægriè possit coerceri (nec enim omnes suis cupiditatibus æquè norunt moderari) indulgit homini Deus Genialem legitimumque thorum, ut saltem intra illius limites consistenterent, nec vago se concubitu contaminarent, qui dono continentia sunt destituti. Postquam igitur peractò concubitu mulierem conceptu impleri contingit, magna subsequitur naturæ solertia in fouendo, ac coagulando fingendoque vtriusque sexus semine, quo statò tempore, exactoque nouem mensiù decursu emergat dominator ille, ac totius vniuersitatis decor homo. hanc spem dubiam, ac rudimentum naturæ hominem effigiare condiscantis, appositissima similitudine expressit Job : Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti; pelle & carne circūdēdisti me, ossibus & neruis me compegisti, tuoque beneficio vita mea subsistit, ac tua virtus fulcit spiritum meum ? Huic affinis est sapientis Hebræi sententia, qua vitæ suæ primordia in hunc modum describit: cum quidem & ego mortalis homo, similis reliquis terrigenæ protoplasti soboles, atque in vtero matris figuratus sum caro, decem mensium spatio coalescens in sanguine, ex semine hominis, ac delectamento, subsequenteque somno. Idem quoque & ego genitus hāuisti communem aerem, ac simili modo prodij in lucem, omniumque hominum more ploratum edidi, atque à lachrymis vitam sum auspicatus. Ex quibus intelligimus, cum in omnibus, tum in excitandis propagandisque liberis omnia naturæ ordine, ac moderatè instituenda, ut ex Hippocratis & Galeni sententia, motus seu exercitatio cibum præcedat, cibum sequatur Venus, somnus Venerem, qua expleta facultates naturales in elaborando foetu partes suas obeunt, ac lassitudo ex concubitu contracta;

*Deus cur
conjugium
instituit.*

Job. 10.

Sapient. 8.

*Homnis
primordia
quæ.*

*Moderatè
omnia in-
stituenda.*

tracta, obdormienti statim remittitur, adiuuante simul somno concoctionem: somnus enim ad concoctionis celeritatem est adiuumento. Cæterùm, quod ad generationis nostrę principia attinet, magna solet agitari quæstio, Conferat ne semen ad fœtus generationem mulier? An conferat ad formæ similitudinem, sexusque discrimen virile robur? De effigie formæque similitudine primùm mihi instituetur disputatio, postmodum de muliebri semine, & quantum ad fœtus procreationem conferat adiuamenti. Id eò sum facturus accuratius, quòd apud nostrates non desint lenæ quædam, quę persuadere conantur fœminis, quàm minimum conferre ad generationem fœtus matres, sed tantùm gestationis tædia obire, nouemq; mensium fastidia tolerare, quasi conductitium vterum offerrent viris, cui tanquam naui onerariæ suas merces inferant, suamq; sentinam deponant. Qua persuasione efficitur, vt matribus erga sua pignora amor tepescat, omnisque humanitatis affectus, qui huic sexui peculiaris inesse solet, penitus exuatur. Quas ego quauis infamia dignas potius deputo, quam patiar in vlllo honestarum numero censerī. Quod si exempla in has edenda sunt, catamidiari, hoc est, publicitus spectaculo esse merentur, ac contumelia probrisque affici. His enim imputandum, quòd nonnullæ in suos inhumanæ sint, ac crudeles, suosque fœtus, vel exponant, vel desertos patientur. Quę seueriores sunt, ac magis feroces, quàm tigrides, leopardi, vrsi, pantheræ, aliæque brutę pecudes, quæ multum operæ impendunt alendis, fouendisque fœtibus, quod etiam in alite domestica gallina commonstrauit Seruator, adeò vt animalia quæque pro catulis suis dimicent, ac se periculo exponant vitæque discrimina illorum causa animosè adeant. Vidimus autem hisce vernis mensi.

*Fœminis
multū tri-
buendū in
procreatio-
ne libero-
rum.*

*Catamidi-
ari quid.*

Matth. 19.

*Ex animã-
ribus natu-
ra & is per-
spicitur.* mensibus trecentarum ouium gregem, quum ba-
lantes fœtus scapha è littore auectos, matrumque
vberibus auulsos, non deterritæ maris sæuitia, in-
credibili affectu prosequerentur, accedente Ocea-
ni æstu, ad vnã omnes fluctibus oppressas. Quo
exemplo commonitos velim, & documenta sume-

*Exhortatio
ad humani-
tatẽ ex ani-
mantium
affectu.*

re improbos, atque inhumanos progenitores, qui
aut nihil prorsus, aut languidè, & oscitanter erga
liberos, erga chara sua pignora afficiuntur, quum
inertia, muta que pecora, mactationi, ac lanienæ
destinata, non vulgarem affectum, ac propensi ani-
mi testificationes erga suos proferant.

*DE similitudine natorum cum progenitoribus. Et
qua ratione, quæ foris incidunt, infanti commu-
nicentur, multarumq; rerum formas ex matris
imaginatione concipiat.*

C A P. IIII.

*Seminis ef-
ficacia in
similitudi-
nis ratione*

CONSTANS est apud medicos, multisque
rationibus cõfirmata opinio, si mulier semen con-
ferat affluētius, matri infantem assimilari: si viro
profluat exuberantius, patri: quod si ex æquo pa-
triq; mensura, ac collatis viribus cõtribuunt, vtrique
assimilem esse, vel parte vnã patrẽ, altera matrẽ re-
ferre, deniq; si in dextrum vteri sinũ deriuetur, at-
que è dextro teste promanet, caloris ratione ma-
rem perferri: si verò è sinistro, atq; in leuã partem
inclinat, ob loci frigiditatem, atque humiditatem,
fœmellam procreari: nonnunquam, Lactantio te-
ste, cùm fortè in leuam partem vteri viri semen in-
ciderit, mas quidẽ gignitur: sed quia in parte, quæ
fœminis procreandis destinata est, conceptus per-
ficitur, aliquid in semiuirile habet, supra quam viri
decus patiat, vel formam venustam, vel nimium
candendo.

Li. de opifi.

*Lactantiũ
sentẽtia de
similitudi-
nis ratioe.*

candorem, vel corporis læuorem, ac mollitiem, vel vocem gracilem, atque exilem, vel mentum glabrum, nullaque barba decoratum, animum denique minus viridem: rursus si in partem dextram foeminei sexus semen defluerit, foeminam quidem procreari contingit: sed quoniam in aliena parte concepta sit, habet in se aliquid virilitatis ultra quam sexus ratio permittat, vt valida membra, nimiam proceritatem, colorem fuscum, faciē hispida, vultum indecentem, vocem robustam, animumque virilem, atque audacem. Quod fit, vt istiusmodi constitutionis mulieres excusso iugo imperium in viros exerceant, tantumque sibi in administrandis reb. assumant auctoritatis, vt viris ne hiscere quidem aut mutire liceat. Hęc aut & pleraque alia, quæ de similitudinis ratione adferri possunt, licet sint vero cōsentanea, magnaque ex parte sic res euenire soleat: præcipua tamē effectus huius causa in tacita mulieris imaginatione consistere mihi videtur. Siquid enim illa animo concipit, aut in obuia quæque inconuenienter defigat oculos, menti que imprimat, ea plerunque infans in extrema parte repræsentat. Sic inter amplexus, & suauiam, si mulier oculos, ac cogitationem in viri vultum dirigat, aut quidem alium præsentem imaginetur, huius effigies in fœtu solet elucere. Ea si quidem est imaginariæ facultatis vis, & potentia, vbi mulier fixius quid intuetur, vt simile quiddam conspectis emoliat, ad eum vt infanti varias rerum formas induci contingat, ac næuos, lentigines, litoras, verrucasque imprimi, quæ non facile elui possunt, aut emaculari. Sic nostrates matronæ ex leporis obtutu infantes edunt, labello supremo bifido ac bifurcatim dissecto. Simili ratione nonnulli simis existunt repandisque naribus, ore distorto, labris indecore prominentibus, totoque corporis ha-

*Virago & m.
de nomen
sortita.*

*Mulier
qua magis
imperiosa.*

*Imagina-
tio mulie-
ris quid mo-
liatur.*

*Leporina
fissaque la-
bra & m.
vnde.*

bitu deformi, quòd mulier conceptus, ac gestatio-
nistempore, oculis, totaque mentè, ac cogitatio-
ne in monstrosas quasdam species fuerit defixa.

Artemusa Tale quiddam in reliquis animantibus elaborare
tur species solèt naturæ artifices obiectis sub ipso conceptus
& color a. momento variarum rerum coloribus. Quo strata-
animantiū. gemate, astuque vsus Iacobus, cui post modum
Genes. 30. Israel nomen inditum, passim stratis obiectisque

Lib. 7. c. 12. litudinis rationes ac causas exactissimè expressit
Plinij sen- his propemodum verbis Plinius: similitudo in a-
gentia de si- nimo, menteque, est reputatio, in qua multa cre-
mitrudi duntur fortuita pollere, visus, auditus, memoria,
isratione comprehensæ haustæque sub ipso conceptu ima-
gines, tum subito oborta cuiusque rei cogitatio
effingere similitudinem, formæque miscere cre-
ditur hinc alios auorum, alios patrum, plerosque
autem cognatorum effigiem ostentare. Ideoque
plures in homine, quàm in reliquis animantibus
differentiæ ac discrimina, quoniam cogitatio-
num velocitas, animique celeritas, atque ingenij
varietas multiformes notas imprimat, quàm cæteris
animantibus animi ferè sint immobiles, stabilesque;
atque in suo cuique genere similes. Quòd fit vt mu-
lieris imaginatio alienam formam, atque asciti-
tiam effigiem infanti inducat, nullaque in parte
gignenti similem. Sic mulier quædam quum extra
legitimum thorum se alteri prostituisset, metuens
ne inopinato, subitoque mariti interuentu oppri-
meretur, exactis nouem mensibus infantem eni-
xa est non adulteri, cuius furtiuo vsa erat concu-
bitu, sed absentis mariti prorsus similem. Qua de re
extas

extat per quàm lepidum Epigramma disertissimi
viri Thomæ Mori, quod quum huic argumento
mirè congruat, non grauabor adscribere.

Quos ante coniunx quatuor
Natos Sabine protulit,
Multum ecce dissimiles tui,
Tuos nec ipse deputas.
Sed quem tibi puellulam
Enixa tam nuperrime est,
Solum tibi simillimum
Pro quatuor complecteris,
Adulterinos quatuor
Vocas, repellis, abdicas.
Atque graues tradunt Sophi
Quodcunque matres interim
Imaginantur fortiter,
Dum liberis datur opera,
Eius latentem & notas
Certas, & indelebiles
Modoq; inexplicabili
In semen ipsum congeri.
Quibus receptis intus
Simulq; concrenentibus
A mente matris insitam
Natus refert imaginem.
Quum tot abesses milibus,
Dum gignit &xor quatuor,
Quòdesse admodum tui
Secura, dissimiles parit.
Sed vnus omnium hic puer
Tui refert imaginem.
Quod mater hunc dum concipit,
Sollicita de re plurimum,
Te tota cogitauerat,
Dum pertimescit anxia,
Ne tu Sabine incommodus,
Velutq; lupus in fabulam
Superuenires interim.

Quò fit vt inefficax fit argumentum, ac prorsus inu-
ualida, parumq; firma asseueratio, quæ in designā-
do parente ex similitudinis ratione sumitur. Neq;
enim naturæ lex, aut publicus orbis consensus, ob
similem formam, atque effigiem cuiquam prolem

*Similitudo
nemini pro-
lem asserit.*

addici patitur. Cæterum quod ad ingenia, ad mo-
res, ad studia, animiq; propensiones attinet, quo-
tidiana exempla demonstrant, liberos, vt quibus
omnis vis animi, ac vitalis spiritus ex facultate femi-
nis est infusus, pari propemodum esse conditi-
one cum progenitoribus, eandemq; cum ijs na-
turam sortiri. Verùm hac in re plurimi refert in-
tensius, aut remissius re Venerea affici, illiq; incum-
bere. Sunt enim pleriq; minus salaces, minusq; fer-
uidi, & qui non magnopere hanc monomachiam,
hoc est, singulare certamen expetant, imò hoc lu-
ctamen detrectent potius. hi quò vxoribus gratifi-
centur, easq; pacatiores, magisq; commodas experi-
antur, pensum concubitus, seu debitum, vt Pau-
lus vocat, persoluunt quidē, sed languidè & oscitā-
ter. Quò fit, vt fœtus à parentum natura, ac morib.
insitaq; generositate desciscat. atq; hinc sapientes
aliquando stultos, atque inertes, parumq; sanæ
mentis liberos procreant, quòd huiusmodi volu-
ptatib. non magnopere afficiantur. Quū verò pro-
genitores in Venerē incallescunt ardētius, ac cumu-
latè affatimq; conferunt, plerunq; euenit, vt liberi
eosdem mores, ac studia motusq; animi ac gesticu-
lationes exprimant, parentumq; indolē repræsen-
tent. Vt enim alites eandem cum parente naturam
fortiuntur, eundem in pennis colorem referunt:
ita liberi progenitorum mores exactè exprimunt,
eademq; cum ijs sunt naturæ essentia. Sic quæ pa-
renti signa genitiua impressa sunt, eadem filijs in-
esse consueuerunt. Siquidem ex Horatij sentētia,
Carminum libro quarto, Ode quarta,

*1. Cor. 7.
Sapientes
quor ali.
quādo stul.
zos procre-
ant.*

*Simile ab
alibus.*

Fortes creantur fortibus & bonis.

Est in iuuenis, est in equis patrum

Virtus: nec imbellem feroces

Progenerant aquile columbam.

Et quoniam institutio naturæ dotes perficit, atque errores corrigit, vitiaq; eximit, commodū adiecit:

Doctrina sed & in promouet insitam,

Rectiq; mores pectora roborant.

Chremes quoque Terentianus ex maternis moribus filium æstimat. Sic enim cū Sostrata Heautontimorumenos actu quarto, Scena tertia, rixatur:

Is quod est consimilis moribus,

Conuincens facile ex te natū. tui similis est probè,

Nā illi nihil vitij est relictū, quin id idē sit tibi.

Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filiū.

Et quidem ita natura cōparatum est, idq; magna ex parte vsuuenire videmus, vt filij sint paternorum morum æmuli, parentumque vestigijs insistant, sic vt plerique sectentur aleas, scorta, popinas; nonnulli tamen parentum industria atque educationis beneficio ad summam virtutem emergunt, ac ad optimam frugem se conferunt. Quamobrem sedulò cuique elaborandū est, vt ita affectibus moderetur, vitæque cursum, ac victus rationem instituat, ne vel sibi quicquam incommodi inferat, vel aliquo vitio suos contamine. Siquidem ex patris femine, maternique sanguinis profluuiō atque affluxu multa ad posteros solent diriuari. Eadem enim vis & natura, quæ parentum semini inest, in natos diffunditur, ac transuafatur. Sic ex Catulli sententia.

Natura sequitur semina quisque sua.

Quum autē semen ex præcipuis partibus defluat, omniumque membrorum in se naturam viresque complectatur, fit vt quæ vitia vlli parti inhæserint,

*Mali coruæ
malū ouis*

*Parentum
morbs ac
ita in pro-
les redun-
dant.*

*Ex muliere
maior ma-
lis pars in
vatos de-
voluitur.*

ea hæreditario iure proles sortiatur. Sic qui elephã-
tiasi, quæ vulgò lepra dicitur, epilepsia, podagra,
chiragra, morbisque alijs contagiosis sunt inqui-
nati, iisdem vitijs suos imbuunt. Et quoniam ma-
ternus sanguis præcipuum fit fœtus alimentum, &
secundaria procreationis origo, plerunque euenit,
vt plus labis ex matre contrahant, siue corporis ha-
bitum, siue animi mores spectes. Sic improbæ a-
pud nos, tenuentæ, ac stolidæ liberos producunt
sibi prorsus assimiles, vitijsque maternis affines.
Materna autem macula plus officit liberis, quàm
paterna, quod ad expugnatam pudicitiam, aut cõ-
maculatum Genialem legitimumque thorum at-
tinet, vel obbibendi consuetudinem ac temulen-
tiam, aliamque improbitatem spectat. Nam si vir
aut adultus iuuenis nulli addictus, nec coniugio
alligatus ex puella quadam prolem suscitet, id lau-
dem propemodum meretur, non vituperium: quũ
vulgò dicitare soleant tuto huiusmodi homini
posse elocari filias, nempe non infœcundo aut ef-
fœcto, nec deploratæ sterilitatis, vt qui iam spe-
cimen ediderit prognerandæ sobolis, quũ fœmi-
na aut puella nubilis, maturaq; viro, si id facit, et
aut tale quiddam admittat, vbi vri aut prurire oc-
ceperit, illam existimationis iacturam, hoc pudici-
tiæ detrimentum patiatur, vt vix cerdo infimæq;
fortis homuncio se illi addicere sustineat: aut si ta-
le quiddam aggrediatur, confestim prostituti cor-
poris vitiũ exprobrat. Ita vbi semel pudicitia vlli
virgunculæ excussa est, atque expugnatum virgi-
nale claustrum, abditaque embolia reserata sunt,
nunquam ea labes ac macula elui potest, nunquã
hic hiatus refarciri. Siquidem vt is ait,

*Embolia in
gressus se-
cretior ab
ammitten-
do.*

Nulla reparabilis arte

La sapudicitia est: deperit illa semel.

Quo spectat illud Plauti in Amphitrione: Nō ego
illam

illam dotem duco esse, quæ dos ducitur, Sed pudicitiam, & pudorem, & sedatum Cupidinē, Deū meum, parentum amorem, & cognatum cōcordiam. Quapropter præter alios sapiens ille Hebræus studiose cōmonefacit progenitores, vt vigilāter prospiciant filiarū suarum pudicitix atq; honestati, ne illas consuetudine improborū contaminari cōtingat, aut vllā maculā concipere. Est enim is sexus natura fragilis, atq; ad ruinam propensior. Quum itaque plurima sint, quæ moribus vitæq; integritati officiunt, nec minus rata, quæ effigiem formæ que corporis dehonestant, danda cū primis opera, ne quid incidat quod animum deprauatis moribus, corpus monstrosa aliqua specie posset deformare. Et quoniā corporis species formæq; elegantia omnib. grata acceptaq; est, accuratè obseruanda sunt quæ ex naturaliū causarū progressu, formę gratiam, vel conciliant, vel adimunt. Ea quum in muliebri imaginatione, atque ijs, quæ foris obueniunt, potissimè consistunt, enitendum ne quid illi sexui versetur ob oculos, ne qua obrepat absurda cogitatio, quæ in elaborando fingendoque fœtu aliquid adferat detrimenti. Si quid enim alicunde mali ingruat, si quis incidat terror, aut ex re obuia trepidatio, confestim omnis affectus & cōsternatio in fœtum decumbit, spiritibus naturalibus atque humoribus eò conuersis, tota que muliebri facultate in tale quiddam effigiando occupata. Vehemens siquidem fixa que cogitatio, dum rerum species vehementer mouet, atque idem talem versat, formam figuramq; quam assidua imaginatione reuoluit, fœtui imprimi, atque illi rei cogitatae figurā inducit. Spiritus enim interni atq; humorū affluentia rei excogitatae pingit formatque imaginem. Nec verò temerè aut ex nulla causa est, quod nonnulli enormi sunt corpore, aspectu tor-

*Eccle. 7.**Mulier gē-
rans & ceterū
affectibus
exposita.**Vnde corpo-
ris deforma-
tio.*

*Mulieres
immodicè
canibus af-
ficiuntur.*

*Catelli Me-
litæ.*

uo, atque in amœno, protuberantibus inflatisque buccis, ore distorto, rictuque indecenti. quum hæc eò eueniât, quòd grauidæ huiusmodi spectra ac simulachra cogitatione menteque conceperint, aut oculis intentius in illa fuerint defixæ: sic nihil mihi æquè improbari solet apud lasciuiores mulierculas, quàm quòd catellis simijsq; sese impensius oblectent, quodq; illos sinu gestant, fouent, demulcent, basiant, blandeq; contrectant. Horum enim consuetudine & aspectu natura fœminarū imperfecta nescio quid alienæ formæ animo menteque concipiat, ac fœtui in amabilem minusq; speciosum vultum affingat. Sic apud Belgas catelli quidam Melitæi in delicijs habentur Heroinis, Camusij vulgo à naribus dicti, pusillo corpore, colore niueo, naribus medio simis ac depressis, pinna eorum resupinata, cauda non in aluum reflexa, vt ignavis canibus, quas hybridas vocant, sed erecta atque in sublime falcata, oculis mirè patulis, ac protuberantibus, vtrinque lippitudine vitiatis, fractis eneruatisque cruribus ac circa pedum suffragines repandis, postica verò corporis parte glabra, & quam nulli pili conuestiunt, sic vt podicem indecenter conspiciendum præbeant, eiusque rei causâ spectantibus subinde obuertant. Hoc animalculum, quoniam membris moribusque ridiculum est, multa que obtinet, quæ gignentis natura in se quoque posset transformare, ablegandum censeo, ne, quas imprægnari contingit, aliquid deformitatis asciscant. Hanc autem monstrosam formam, membraque tam deformiter distorta, non sunt natura nacti, sed hominum opera, qui caucolis includunt, subductoque alimento cogunt gracilescere, quemadmodum virgunculis, vt est apud Terentium, cibum subtrahunt, quò reddant iunceas, ne, si qua paulò sit habitior, athleta videatur. Sic

circun-

circunforanei circulatores iuuenulis membra
 intorquent, quò in obeundis saltationibus sint a-
 giliores. Nuper nebulo quidam oppidatim spe- *Rei gesta*
 ctandum obtulit infantem inusitatae magnitudi- *enarratio.*
 nis capite, reliquis membris non correspondenti-
 bus vlla proportione. Quod vitium vbi ex mor-
 bo contrahitur, non arte ascitum, vt hoc erat, hy. *Hydroce-*
 drocephalon medici vocant, ob caput, scilicet a. *phalon qua*
 quo humore turgidum. Huius cum picturã mo- *le capitis &*
 do spectasset grauida quædã, tum insolito specta- *tium, & ul-*
 culo attonita exacto gestationis tempore, non sine *gò, bolhoofe.*
 vitæ discrimine infantem edidit fungoso, stupen-
 dæque magnitudinis capite, cui hoc etiam accessit
 mali, quòd inter nutricis amplexus magis, magis-
 que extumesceret, atque ad molem insignem pro-
 tuberaret. Quod mihi quæsta est mulier oblato
 puero, cuius cum caput hinc inde prementibus di-
 gitis leuiter contrectarem, puluini more subside-
 bat modo cutis, modo assurgebat. Huiusmodi aut
 spectacula non prægnantibus modò sunt euitan-
 da, sed omnibus etiam, quibus horum conspectus,
 & imaginatio nocturnam quietem possit vel inter-
 cipere, vel turbare. quod ferè vsuuenire solet pue-
 ris, ægrotis, seniculis, melancholicis, quibus ta-
 men monstrificus rerum aspectus minus incom-
 modat, quàm mulierculis, quæ oblati huiusmodi
 simulachris simile quiddam in vtero effingunt, ac
 moliantur. Quum enim omnes vires, ac natura- *Vnde pue-*
 les facultates totæ sint in formando, fingendoque *ris nota im-*
 fœtu, fit vt muliere aliquo malo percussa, omnes *primatur,*
 humores, ac spiritus ad ima ferantur, atq; in vteri *& defor-*
 secessum confluant, quibus quum accedit, inhæ- *mes species.*
 rens, pœnitusque menti infixæ, conspectæ rei ima-
 ginatio, vis ipsa, quæ formationi insistit, eam for-
 mam, ac speciem, quam animo concipit, effigiat, i-
 psi que fœtui inducit. Neq; enim temerè est, quod

Pronerbiū dicitur, Imaginatio facit casum simili ratione, si *Vulgare ex* forex, elurus, mustela, aut tale quiddam inopinato *imaginari.* corpori insiliit, aut fragra, corna, cerasa, bacce, vuc- *one desum.* que acinus vlli parti inciderit, confestim notam *ptum.* imprimi contingit, illique membro huiusce rei im-
 primi vestigia: nisi fortè mulier in ipso momento,
 quo hæc corpori ingruunt, subito absterfo mem-
 bro, posticæ, aut remotiori parti corporis manum
 admoueat. Quo factò confestim auertitur malum
 aut contactæ parti nota infingitur, tota imagina-
 tione ac facultate naturali eò conuersa.

Quando
mulier ex
facie infor-
mora anti-
nates na-
nos transse-
rat.

De absurdo prægnantium appetitu, atque insatia-
bili rerum desiderio, quibus si contingat frustrari,
periclitantur.

C A P. V.

Pica mor-
bis vulgò
Gremde-
bst.

SVPERIORIS narrationis series exigere vi-
 detur, vt de prægnantium malacia, rerumque in-
 satiabili appetentia pauca differam. Quandoqui-
 dem in simili ferè ratione hæc ipsa consistunt. Cir-
 ca tertium à conceptu mēsem vitium grauidas in-
 festat, Græcis *κίττα*, Latinis pica dictum, in quo ob
 vitiosos frigidosq; humores, atque acidam pitui-
 tam, qua ventriculus imbutus est, carbones, puta-
 mina, cretam, testacea, aliaque esui inidonea aui-
 dè concupiscunt. Quod malum potissimè inuale-
 scit, quum infanti crines erumpere incipiunt, ac
 fœmellam gestant. Siquidem ob caloris penuriam,
 humores pituitosi minus concoquuntur. Quo fit,
 vt flatus crebrique ructus ac fluctuationes fœmi-
 nas molestant. Huic a finis mulierum malacia seu
 mollicies, cui viri etiam ac febricitantes plerunque
 sunt obnoxij. Prægnantes autem quæ hoc vitio
 tentantur, tam inæxplebili tenentur rei alicuius de-
 siderio,

siderio, vt si denegetur, aut potiri nequeant, cùm
 se, tum fœtum in præsentaneum vitæ discrimen
 adducant. Id malum Belgicæ nationis matronas
 magna ex parte corripit: quòd sint humentis fri-
 gidæque naturæ, ac prauo nutrimento alantur.
 Non defuerunt nostra memoria, quæ conspecto
 viro quondam thorofo, ac corpore succulento,
 morsu huius appetent armos. Quod ipsum cui-
 dam grauidæ, quò illius desiderium expleret, & ne
 quid incommodi accideret, haud grauatè admisit:
 itaque illa dentibus partem auulsit, crudamque
 paululum modò mandibulis confectam deuora-
 uit. Illa verò necdum satiata, iterato tentauit, at-
 que vir illam repulit, nec denuò in corpore suo pa-
 ti lanienam sustinuit. Quæ confestim mœrore tæ-
 dioque affecta, parturire occipit, ac quum geminos
 gestaret, alterum viuum, alterum quòd eodem pul-
 pamento frustrari contigerat, mortuum edidit.
 Huius non alia mihi ratio excogitari posse vide-
 tur, quam quod contracto mœrore mulieris ani-
 mo spiritus vitales imminui, atq; humores fœtui
 alendo destinatos alio auerti, nec ad vterum defer-
 ri contingat, sic vt infans alimento, quo illum ma-
 ter expleri voluit, destitutus vel elanguescat, vel e-
 moriatur. Quum enim meatus & conceptacula,
 per quæ deriuari dirigiq; com meatus in vterum
 solent, occludantur, frustrari alimento infantem
 est necesse, ac vita priuari. Quod si prægnans vali-
 dæ sit naturæ, suisque affectibus obsistere norit ac
 mederi, non omninò extingui, sed valetudina-
 rium infantem esse contingit. Ex his abundè per-
 spici potest, quid efficiat mulieris imaginatio, quid
 rei obiectæ ac mente conceptæ desiderium in for-
 mando fingendoq; fœtus corpore. Quamòbrem
 non præter rationem artis mihi facere videntur,
 qui minus rigidi, nonnullis licet aliena appetant,

*Humida
 mulieres
 exotica ap-
 petunt.*

*Rei gesta
 narratio.*

*Mulier præ-
 gnans incō-
 modum sen-
 tit ex dene-
 gatis edis-
 ijs.*

*Aegrotis
 quando in-
 edulij gra-
 tificandus*

nonnunquam admittunt, modo ne magnum detrimentum corpori sint allatura. tali enim victus ratione aliquando diuturnos chronicosque morbos discutimus. Sic ubi ægroti longis morbis conflictantur, non admodum difficilem aut refractarium præbere me soleo in ijs admittēdis, quæ summa auiditate ac quodammodo blandimētis, tum velut precario exposcūt, quum impēsē ea cupiunt, magnaq; alacritate, atque auidē assumunt, vt excitato calore naturali, insitisque facultatibus irritatis atque excitis, concoqui infixos corpori humores contingat ac meatibus reclusis dissipari. Itaque ex Hippocratis auctoritate nonnunquam ægrotis gratificari studeo, ad eaq; nullare ac conuiuere, quæ non magnam noxam corpori inferūt. Siquidem (vt is ait) paulò deterior cibus, & potus, modo suauior mulieribus quidem, sed minus suauibus præferendus. Quæcunque enim sapidiora sunt, palatoque gratiora, & facilius concoquuntur, & plus alimenti adferunt, quòd auidē summaque voluptate ea vētriculus amplectatur. Sic noui, qui ex haleculis, quas arengas nostri vocant, crudis etiam, recensque mari exemptis, quartanas, erraticasque febres discusserunt. Sic in deploratis morbis, qui que ad summum prauitatis aduēti sunt, auidam illam appetētiā non magnopere formido, neque enim in illis admittendis, quorū flagrant desiderio, me aut contentiosum aut obstinatum præbeo, sed adhibito delectu, præscriptaque vtendi ratione ac modo, eatenus hæc illis admitto, quatenus non offectura valetudini confidam, morbumque expugnatam iri conijciam. huiusmodi enim acrimonia, edendique cupiditate acuitur atque extimulatur naturæ vis & potentia paulò antè sopita, collectisque viribus morbum impetit alacrius. Sic morbum morbo, vt clauum clauo

*Liber 2.
Aphor. 38.*

*Auiditas
omnia sua
uia efficit.*

Morbos expugnari ciborum non nullorum desiderio.

clauo retundimus, maloque nodo malum adhibemus cuneum. quod ipsum nemini absurdum videri debet, quum in quibusdam morbis febrem sponte excitemus, qui alias futuri erant deplorati. Sic noui qui ex subito hostium incurſu, inuſſoque inopinato timore quartanam depulerunt. Sic apud nos morbus popularis, qui aliquot milia abſorperat, exorta repentina Oceani inundatione, confestim conſileſcere, proruſusque ſæuire deſtitit. ingruente enim externo aliquo tumultu humorum collectiones diſſipari, ac morbos oborta critica euacuatione mitelſcere, ac ſedari contingit. Atque hinc eſt, quod ὕδρφοβός, hoc eſt, qui ex canis rabidi morſu & aquã appetit, & reformidant, inopinato ſubitoque impulſu aquis immergimus, ac metum metu diſcutimus: nonnullos frigidiſ morbis oppreſſos irritamus, atque vt incãdeſcant, efficitimus: quo excitato calore natiuo crudi frigidiſ humores concoquantur, ac natura ad expugnandum morbum incitetur.

Morbum aliquando morbo expugnari.

Semen conferre mulierem, totius operis eſſe conforme.

C A P. VI.

QV ANQV AM virile ſemen cum primis efficaciſ, agentis motuſque ac generationis principium exiſtat: ſemen tamen conferre mulierem, atque efficaciſ procreationi fœtus adminicula ri ſolidiſ rationibus commonſtrari, validiſque argumentiſ conuinci poſſe video. Primum, fruſtra illiſ indita forent vaſa ſeminaria, teſteſque annexiſ genitales, ſi excremento ſeminali deſtituta mulier, quã minimum conferret, proruſusque eſſe a ſymbola. Quum autem nihil temerè natura ſit molita, necelle eſt ad ſeminis uſum, ac propagandi facultatem fabricata eſſe, ſuiſque ſedibus ac lociſ colloca-

Fœminis nõ de eſſe ſemine ratione conuincitur.

ta,

ta, cum testes, tum seminis conceptacula, quorum vis ac natura est spermatis vim fecundam, ac prolificam suppeditare. Nec ad id conuincendum quicquam adferri potest validius, quam quod obseruemus magnos suboriri morbos, sæuaque excitari mulierculis symptomata, nisi semen concubitu irritatum profluat. Multas siquidem videre est, tum viduas dissuetas Veneri, tum virgines nobiles, maturasque viro, ubi serius ad connubiū expetuntur, erumpentibus etiamnum statotempore mensibus, animi deliquio, atque vteri strangulatione acerbissimè infestari. Equidē omnibus hoc persuasum esse conuenit, plus detrimenti naturæ inferri ex vitiatum seminis, quā menstrui floris suppressione. Nam semen corruptum virus contrahit, ac veneni qualitatem adsciscit. hinc gilvus ille, ac mustelinus virguncularum color, ubi vri, ac pruriri incipiunt. hinc crebra suspiria, cordisq; tremor & palpitatio, expultrice scilicet facultate ad excretionem turgentis humoris incitata. Quod si tales seu viduas pruriginosas, seu proeuctioris ætatis virgines cōnubio destinari cōtingat: ac semē subito virili pessulo elici, in vsumque procreandi sobolis depromi, protinus illas efflorescere videas, ac faciem roseo nitidoque colore perfundi, blandas denique atque amabiles, minusque tetricas ac morosas, præsertim ubi viros nactæ sunt, qui valenter munus suum obeunt, atque officio conubiali strenuè perfunguntur. Et quanquam in his non consistat legitimi thori societas, nulla tamen re magis deuinciri perspicimus hunc sexum, quàm si vir hac in re sæpius vxori obsequatur. Sic enim omnia pacatiora sunt in ædibus, nullæque ingruunt intemperiarum, nulli tumultus, nullæ tempestates. Alioqui si rarior sit cōcubitus, aut vir in præstanda opera, pensoque absoluendo languescat,

*Seminis co-
hibitis no-
xia.*

*Virgines tē-
pestiuè lo-
canda.*

*Puella ma-
ritata reu-
tiscunt.*

*Mulier con-
cubitus a-
uida.*

scat, omnem rerum domesticarum ordinem in-
 uerti videas; omniaq; sursum ac deorsum misce-
 ri: ad eò sunt auidæ huiusce voluptatis nõnullæ,
 vt lassari citius, quàm fatiari queant. Quæ mihi
 potissima causa visa est, quòd mulier in congres-
 su, mutuoque amplexu semen conferat, & viro
 plus voluptatis concipiat. Quum enim natura
 comparatum sit, vt genitalis feminis excretio-
 nem propter turgidi spiritus eruptionem, necruo-
 rumque tentiginem, ingens comitetur voluptas,
 ipsaque mulier geminum in unus obeat, atque v-
 troque modo patiatur (elicit enim virile semen,
 suumque cum eo commiscet) verisimile est illam
 plus gestire, ac voluptatis concipere, perfundique
 affluentius. Quòd fit vt proles matri sit plerunque,
 quàm patri conformior, quòd vires maternæ exu-
 berantius illi sint impressæ: argumento quòd mu-
 lieres infantes diligant impensius, summoque stu-
 dio erga illos afficiantur. Siquidem præter feminis
 excretionem, etiam syncerissimi sanguinis scate-
 bra atq; irrigatione toto gestationis tempore, fœ-
 tus alitur atque augetur. Itaq; Galenum in ea esse
 sententia comperio, vt fœtum plus paulò à matre
 suscipere, quàm à patre censeat: ipsamque speciem
 sexusque discrimen ad menstrui sanguinis afflu-
 entiam refert: similitudinis verò rationem ad fe-
 minis vim ac facultatem. Vt enim stirpes plus con-
 sequuntur ex vbertate soli, quàm à coloni labore
 atque industria: sic infans omnia vberius à matre
 accipit. Primum enim vtriusque semina vterica-
 lore fouere contingit ac cõglobari, deinde sangui-
 ne materno adolefcere, taciteque ac sensim incre-
 mēta suscipere. Hinc maxima amoris vis infantib.
 erga matres propter sympathiam, hoc est, consen-
 sum, ac naturæ cognationem, quodq; cumulatius
 maternæ vires illi sunt inditæ. Similiter matres to-

*Fœmina & i-
rum, vt ma-*

*teria for-
mam appe-*

tit.

*Quur ferè
proles ma-*

*tri assi-
miles.*

*Lib. 2. de
sem.*

*Simile à sa-
tis & coloni*

industria.

*Quur pro-
les matri*

addiscitur.

tæ sunt philostorgæ, hoc est, indulgentiori affectu erga teneram ætatem, quàm patres, qui plerumque seueriores sunt, magisque rigidi. Quod designari puto ab Euangelista, quum matres inducit Rachaelis nomine deplorantes infantium suorum calamitatem, tantumque in animo concepisse vulnus ob filiorum orbitatem, ob desiderata, extinctaque tam chara pignora, vt nulla blandimenta, nullaque lenocinia, aut verborum solatia admiserint. Nihil enim ex Esaiæ sententia naturæ legibus repugnantius, quàm quòd mulier infantis sui obliuionem concipiat, exutoque materno affectu ac pietate, erga vteri sui filium sit inhumana, vel leuiter afficiatur. Cæterùm videmus & patribus suam non deesse propensionem, affectumque naturalem illorum quoque mentibus insidere: verùm serius se is in natos exerit. Si quidem adultis illi magis afficiuntur, ac tum demum illorum rebus prospiciunt, commodisque consulunt, dum spem aliquam de ijs concipere incipiunt. matres verò infantia potius miserescunt; & quia ab alieno, externoque subsidio ea ætas dependet, eò studiosius, pauloque maiori cura illam fulciunt, eiusque tutelam suscipiunt, minus rigida magisque exorabiles, quàm patres. Huius rei causa toties ad remunerationem, ac mutui officij vicē sacri codices inuitant, quam ciconiarum exemplo progenitoribus debent liberi, multisque locis gratitudinem, atque hostimentum exigunt. Parem affectum videre est in gallina, quæ pullos, quos fouit, impensius amat: & quanquam gallus ouis eam vim, qua animantur, indidit, nulla tamen cura tan gitur, nullo erga pullos affectu ducitur. Quod autem vterque conferat, ex gallinarum ouis experimenta capimus. nam & gallinae citra galli operam oua pariunt: at illa si foueri contingat gallinae subdita,

*Matt. 2.
Hier. 32.*

*Cap. 49.
Quur mulier quam
vir, erga
natos propensior.*

*Matth 23.
Ciconia parentibus afficiuntur.*

Gallina in cubatio.

subdita, putrescere citius, quam animari: quum o-
ua à Gallina edita quam gallus subegit, post vnde.
uigefimum ab incubitu diē alites proferant, adeò
vt pipiant etiam, antequam testam aut putamen
rumpi contingat. Hæc igitur rædiosa matrum ge-
statio, qua anni dōdrantem purissimo sanguine
fœtum alunt ac nutriunt, amor denique erga re-
cens editum infantem, tum similitudo matri ple-
runque conformis ac concolor, euidenter eui-
cunt semen cōferre mulieres minutq; otiosas esse
in elaborando formandoq; fœtu, quam viros, qui
ingesto semine, expletoq; cōcubitu subducunt sese,
ac nullā mulieri præstāt operam, nullum adferunt
in perficiēdo fœtu adiuuentū: quū interim in tāto
mensū decursu, multa effingere atq; elaborare de-
beat vteri muliebris facultas, penitusq; necesse est.

*Gallina quæ
naedit abf-
que gallo
opera.*

*Mulieres
non segnes
in elaborā-
do fœtu.*

Multa diu concreta modis inolescere miris

Aeneid. 6.

Vnde species, sexusq; animalis, hoc est, viri acceptā
ferre conueniat, virōue, an mulieri masculi vel fœ-
melle procreationem.

C A P. VII.

QUANQVA M totius vniuersitatis opifici omnia
meritò ferantur accepta, multa tamen fiunt ex na-
turæ decursu, suoq; ordine incedunt, atque insito
motu ferūtur. Horū omnium cū Deus sit auctor,
ipse pleraque immutare solet, atq; rerum ordinem
& seriem inuertere, contraq; naturæ legem alia for-
ma ac specie nō nulla producere. Verbi causa, Mu-
lier masculæ prolis auida, in Deū sua vota dirigit,
fatigatq; precibus atque efflagitat, vt virilē sexum
concipiat, cuius supplicationibus Deus annuit, il-
liusq; voluntati acquiescit, atque obsequitur. Exem-
plo res erit testator: Sara prorsus effœra, & cui iā
pridē menses substiterant, ex Abrahamo grandæ-
uo prouectæq; ætatis, Isaacū concepit, in quē Deus

*Deum præ-
cipua faciō
ditatis causā
sa.*

Gen. 17.

totam posteritatis spem sitam esse voluit, omnes
 que nationes auspiciatum hunc habere salutis, as-
 ferta que libertatis initium. Anna itidem mœrore,
 tædioque sterilitatis confecta, cùm precatur assi-
 duè ac fœcunditatem exposcit ardentius, Samue-
 lem à Deo extorsit. Elisæi quoque officiosa seduli-
 tatis hospita ad prophetæ preces; filium consecuta
 est, quem etiam mortuum ad vitam postliminio
 reuocari contigit. Quin & Zacharias senilis, deue-
 xaq; ætatis, sic omnia moderatè diuina dispensati-
 one, ex Elisabeta annosa ac deploratæ sterilitatis,
 Ioannem Christi præconem sustulit: Multi que aliij
 singularem sexum à Deo eblandiuntur, quò non
 delit qui in maiorū hereditatem succedat, in què
 opes atq; heriles facultates deuoluantur. Hæc diui-
 ni esse muneris nemo potest ambigere, eaq; pecu-
 liarè effectum ex Dei voluntate obtinere. Cæterū
 de ijs nobis instituetur sermo, quæ ex naturalium
 causarū progressu emergunt, quæq; natura vi sua
 insititia moliri soleat. Ipsa siquidē præparat cor-
 pus animæ moribus aptum, suumq; temperamen-
 tum cuiq; accommodat. Quum autem duo sint
 principia, ex quibus corpus humanum coalescit
 ac generatur, quæque infanti progenitorum simi-
 litudinem, quæ sexum inducunt, semen quod v-
 trique commune, Menstruus humor fœminæ so-
 lum peculiaris: similitudo consistit in virili vel fœ-
 minei seminis facultate & virib. sic vt vel vni vel al-
 teri assimiletur pro affluentia copiaq; collati semi-
 nis. Sexus verò discrimen non ad semē, sed ad san-
 guinem menstruū refertur, quod mulieri tantum
 familiare & cognatū est. nam si semini ea vis ines-
 set, cùm virile valentius sit ac calidius, semper pa-
 trem sexus referret. Species itaq; seu genus animan-
 ti distribuitur temperamento actiuarum qualita-
 tum, quæ consistunt in caliditate & frigiditate,
 atque

*1. Reg. 1.**4. Reg. 4.**Lucæ 1.**Seminis
Sui.**Menstruus
liquoris fa-
cultas.*

atque ad substantiam siue naturam materiæ subiectæ refertur, hoc est, ad menstrui sanguinis confluuium. Semen aut & vim generandi figurandiq; foetus suppeditat, & materiam suggerit: menstruo itidem & simul materia inest & facultas. Vt enim semen ad materiale principium maximè confert: sic menstruum ad potentiale cōducit. Est autem semen, vt Galenus ait, sanguis accuratè percoctus à *Lib. 2. de* vasis ipsum continentibus: vnde sanguis non solū *semine.* materia est generandi foetus, sed & semen est potentia. Quòd verò tum sanguis menstruus habeat vtraque principia, hoc est, materiam & facultatem aliquid efficiendi, omnibus in confesso est: sed semen quidem effectiuum fortissimum est, materiale verò exiguę molis. Menstruum autem materi- *Menstruū* ale quidem plurimum, potentiale siue effectiuum *materiam* maximè debile. Jam verò si materiale gignendi *suppeditat* principium, iuxta quod species animalis absolui- *alendi fa-* tur, in solo menstruo esset situm, foetus utiq; exa- *tus,* ctæ eiusdem cum matre speciei existeret: quemadmodum si effectiua vis in semine solum esset, semper patri foret assimilis. Quando verò vtrunq; ambo principia habet, ac prædominatur in menstruo quidem materiæ copia, in semine autem facultatis & roboris: meritò, vt Galenus testatur, speciem à matre potius suscipit foetus, quā à patre: etiam si ipsius semen ad materiale principium conferat, sed debilius. Similitudo verò, etsi imaginatio in ea re maximum momentum obtineat, nō tam ad matrem, quā patrem refertur, licet maior vis sit in virili semine: muliebris enim genitura, cū facultatem ex menstruo per nouem menses prodeuntem assumpserit, tanto exuperat, quanto circa primum congressum superabatur. Proprium enim mulieris semini est, suam ipsius substantiam magis, quā virilem augere ac

roborare. Sic fœmina non solum materiam sup-
 peditat elaborandi fœtus, sed vim, robur, ac facul-
 tatem conceptus perficiendi, licet muliebri semen
 virili familiare alimentum existat humiditatis sci-
 licet ac tenuitatis ratione, eoq̄ue ad effingendum
 concinnandumq̄; accommodatius. Vt enim ex ce-
 ra molli ac fluxa, vdaq̄ue ac tenaci argilla artificis
 manus quiduis potest effingere: sic semen virile cō-
 mistum confusumq̄; muliebri semini & menstruo,
 formationi efficaciter insistit, atque hominis opi-
 ficium omnibus suis partibus absoluit. Vel si ex na-
 tura rerum sumi velis harum rerum comparationem:
 quod in plātis terra, hoc in conceptu vterus.
 Vt enim plantarum semen terra indiget, vt ex ip-
 sa nutriatur atque augetur, ita hominis semen ma-
 trem, quæ proliis desiderio afficitur, exigit: cuius
 humore, sanguinisq̄; ex venis irrigatione fœtus a-
 limentum capessit. Ex his conijcitur, quanta soler-
 tia natura vtatur in concipiendo, formandoq̄; ho-
 mine, qui insita vi sensim adolescit, tacitisq̄; aucti-
 bus ad perfectum robur prouehitur. In quo & il-
 lud inuestigatione dignum iudico, qua vi mascu-
 lum vel fœmellam muliebris natura effingat atq̄;
 emolietur, quæ facultas mulieri potius, quam viro
 ascribenda videtur abundantioris materiæ ratio-
 ne, quæ consistit in mulieris semine & sanguine,
 qua toto gestationis tempore fœtus alitur atque
 irrigatur, in eamq̄ue molem augetur. vt enim viri-
 le semen cum primis efficacis mouendi principium
 est, denique instrumentum & velut artifex, quo
 opificium humanum perficitur. Muliebri tamen
 semen, conferente etiam suas copias sanguine, v-
 beriore materiam suppeditat, quàm vir, eiusq̄;
 adminiculo fœtus absoluitur, suaque specie distin-
 guitur ita, vt vel marem vel fœmellam effingat at-
 que emolietur.

*Simile à ce-
 ra ac Sda
 argilla.*

*Terra atq̄;
 Sieri com.
 paratio.*

De prodigiosis monstrosisque partibus, obiter quid designet Prouerbum *QUARTA LVNA nati*, alia ratione, quàm in libello nuper à me edito, tractatum.

C A P. VIII.

NATURA humana, eiusque partes generando homini destinatae, si optimè constitutae sint, nec in his quicquam desideretur, speciosa quaeque profert, sui que generis animal producit omnibus numeris absolutum. Quod si quid vitij subsit, *Vnde monstrosa corpora.* aut perplexa confusaque sint semina, aut aliter quàm res exigit, conuoluta ac conglomerata generandi principia, multiformes ac prodigiosos partus, monstrososque foetus efformari contingit Non desunt qui ex aliorum contuitu, influxuque siderum, atque in scelerum vindictam multa portenta prouenire contendunt. Quod ut vero consentaneum, sic ex vitiosa uteri constitutione, ex sordido corruptoque semine, atque enormi concubitu, magna ex parte hæc euenire contēderim. Ut enim in opere fusili si materia impura sit, minusque defœcata, si vasculum aut receptaculum obliquum, anfractuosum, hinc cum, angulosum, distortum, rimosum, voluminibus implicatum, dissolutum, maleque cohærens, ridiculas imagines, absurdaque, simulachra, atque aspectu horrenda produci videmus: ita si loci malè constituti sint, si uterus in alterum latus inclinet, ineptaque sit, ac malè temperata materia, nunquam natura decentem, exactamque formam expresserit. Sic mulieres Belgicæ potissimum quæ oras maritimas accolunt, cū tumultuosæ sint atque inquietæ in peragendo concubitu, alienas, insuetasque formas subinde embrioni inducunt, nec solum molè, *Molæ rudis.* hoc est, rudem, informem, atque inelaboratam

massam, quæ ferri acië respuit, proferunt, sed quidam deformi specie, quod palpitet, ac vitale existat, formamque inchoati operis obtineat, qualem artifices rudiori penicillo adumbrare solent. Nautæ siquidem, quibus ferè sunt addictæ, vbi ex longâ, diutinaque peregrinatione, ouantes in portû sunt delati, plenisque velis ostia subeunt; confestim vxores suas incunt, nulla habita menstrui decursus ratione, nec obseruato interlunio, Lunæq; coitu, quo tempore ob mensium defluxum congressus noxius esse solet ac perniciosus. nequit enim semen coalescere, nec debitè cum muliebri sanguine vniri. Quò fit vt genitura vel effluat, vel si omnino cohæreere contingat, non possit natura confusam maleque cohærentem materiam elaborare. Nec solum virorum incontinentia culpanda est, verû & mulierum, quibus cum iam pridem nō sit rei Venereæ facta copia, vltro se nonnunquam viris subiiciunt, atq; auidè semen rapiunt, vt famelici cibum, ac Cerberus offam. Eoq; fit vt vteri facultas aut prorsus à spe generandi excidat, prolifque successu frustretur, aut siquid efficere tentet, operique manum admoliatur, monstruosam quandam formam ab hominis specie prorsus alienam embrioni inducat. Nonnunquam post trimestre spacium fœda illa colluies effluit, ac frustulatum, confertimque erumpit indigesta congeries, quasi nauem sentina exhauriri contingat. Huic affinis est effluxus quidam multis torminibus, pressurisque mulieribus infestus: nostrates, quod quarta silentique luna, cuius vi menses defluunt, conceptus inchoari cœperit, Lunarem partum, aut populari voce *Mancfîndt* indigetant. Perficitur autem spurius hic conceptus nonnunquam citra virilem operam ex imaginaria venerea ijs quæ admodum pruriunt, impenseque sunt

salaces

*In temperã
sua Venereæ
infantis no-
nis.*

*Conceptus
non natu-
ralis ejes
tur.*

faſaces ac laſciua; ſic vt ex crebro virorum contui-
tu contactuque muliebri ſemen cum ſanguine
menſtruo conglobari contingat, ac coaleſcere, ip-
ſamque facultatem vteri, atque inſitum calorem
rudimentum aliquod animantis meditari. verum
cum deſit cauſa formalis, nempe viri ſemen opifi-
cis rationem obtinens, materia, quam mulier ſup-
peditat, alienam, abſurdamque formam aſciſcit.
Nonnunquam tale quiddam mutua viri opera con-
ficitur, cum vir quarta Luna, ſilentiq; ſidere, ac quar-
to à lunæ coitu die, quo menſes deſluunt, mulierē
ſubigit, non obſeruato naturæ curſu, vt qui fluctui
obnititur, æſtuque aduerſo nauigationē inſtituit.
Id noſtrates contra lunam miſturire prouerbiali
figura, Latini Quarta Luna natos vocāt, quod in-
auſpicata vitæ principia habeant, præterq; naturæ
ordinem ac modum generationis primordia ſint
conſequuti. Quò ſit vt infelicem plerunque in ag-
grediendis rebus ſucceſſum obtineant, qui tali ra-
tione concipiuntur. Siquidem cum erumpentibus
menſibus mulieri vir cōmiſcetur, ſiſti fluxum con-
tingit obducto viri peſſulo, labentemque ſangui-
nem reſilire, ac regurgitari. Cuius experimentum
capere licet ex dolijs, cadisq; vinarijs, atque in ſan-
guinis è naribus fluxione, in quibus profluentem
liquorem immiſſo embolo, licioque contorto co-
hibemus, ac reſtringimus. Hoc autem nec conſultū
nec neceſſe eſt promanantem ſanguinem ſiſtere,
cum virile ſemen tali vligini commixtum nō poſ-
ſit purum putumque hominem efformare. Mate-
ria ſiquidem eſt improba atque inhabilis, minus
que apta, vt concinnam formam decentemque
figuram aſſequatur. Quò mihi iuſta ratione, id-
que ex Dei præſcripto inhiuiſſe viſus eſt Moy-
ſes, ne quis congregiatur fœminæ huiusmodi
inquinamentis conſpurcatæ. Dici enim vix queat

*Virile ſemē
opifex fa-
tus.*

*Vulgare
proverbiū
Tegen de
Wonde
gepiſt.*

*Simile à do-
lyſ Sinarq;*

quid labis ac contagij his inferatur, quid detri-
menti, quæ valetudinis incommoda concipiant,
qui ad eum modum constituta fœmina, cupidi-
tatibus suis impotentius indulgent, illamque a-
uidius amplexantur. Sensim enim serpit conta-
gio, totumque corporis habitum inuadit, atque e-
lephantiasi, lueque Venerea tacitè inficit. Quod
equidem peragit celerius, vbi mulier contagioso
aliquo morbo, quod ferè prostitutis nunc vulga-
re est, sit imbuta. Sic enim præsentaneo veneno
obuia quæque polluit, contactuque omnia fœdat.
Quamobrem non est, quod quisquam magne perè
miretur, vnde tot monstrosi partus, tam defor-
mes hominum species, tot passim ficosi, mutili, dis-
torti, vari, repandisque cruribus, tot circa podi-
cem, atque in inguiæ condilomata, bubones, tu-
midæque mariscæ; quod ad animum verò atti-
net, tot passim stupidi, obliuiosi, bardi, blitei, deli-
ri, stolidi, rationis inopes, amentes; cum non ali-
unde, quàm ex enormi concubitu, atque intem-
pestiua Venere, hæc proueniant, vel potius ex vi-
rioso, corruptoque progenitorum semine in po-
steros deriuentur. Hinc secum quisque expendat,
quàm sint crudeles in sua pignora, qui illa tantis
malis inuoluunt, quales præ cæteris existunt, qui
Quarta luna, hoc est, profluente mensium illuue,
concubitum non exhorrescunt, liberisque propa-
gandis operam impendunt. Hoc enim efficiunt
vt quos excitant liberos, omnibus dotibus, natu-
ræque muneribus, quibus bene nati abundè fruun-
tur, destitutos esse contingat. Ad nullas siquidem
functiões obeundas, ad nulla munia, nullasque
res præclaras sunt appositi. Quod si attentare
quippiam pergant, nullum habent in rebus ag-
grediendis successum, nullumque optatum aut
prosperum euentum. Sunt enim in absolutæ natu-
ræ,

*Monstruo
squinnata
pincta
est.*

*Bubones
inguinis.*

*Vnde in cor-
pore & ani-
mo mon-
strosa spe-
cies.*

*Quarta lu-
na nati.*

ræ, vt qui naturales facultates, quæque ad actionem hominibus sunt adiuuamento, imminuta, mutilaque habent, atque imperfecta, idque non suo, sed parentum errore, qui præter decorum, contraque naturæ ordinem, negotium procreandæ sobolis sunt aggressi. Quò effectum est, vt multa illis subducta ereptaque sint, aut saltem parcè & malignè distributa, quæ alijs effusè atque affluenter obtigerunt. In animo verò non minus grauem iacturam patiuntur. Sunt enim à communi humanitatis sensu prorsus alieni, stupidi, obtusi, inertes, nec præstantiâ doctrinæ, nec acumine ingenij, nec inuentionis subtilitate, nec consilio aut prudentia, cæteris vlla parte conferendi. Superioribus annis me vsa est medico mulier quædam insularis, quæ cùm ex nautici generis homine concepisset, in tantam, tamque inusitatam molem illi cœpit intumescere vterus, vt non videretur suffectura gestando oneri. decurso exactoque nouem mensium spatio, quod auni dodrantem conficit, accita obstetricæ, primùm magno conatu ac molimine masculam quandam informem enixa est, quam superfœtatam post legitimum conceptum conijcio, cui vtrinque ansæ duæ annexæ erant in brachiorum longitudinem ac modum exporrectæ, palpitabat autem, illique vitale quiddam inesse visum est, vt spongiæ & vrticæ marinæ quas nostri *Elshouw* vocant, quarum innumeræ æstate in Oceano fluitant, exemptæque mari diffuunt, ac diutius manibus contrectatæ liquefcunt inducto pruritu ac mordaci vredine, vnde nomen id obtinuerunt. Postmodum monstrum delapsum est ex vtero, aduncorostro, longo, teritiq; collo, oculis vibrantibus, cauda acuminata, eximia pedum agilitate. Id post primum lucis intuitum conclaue stridoribus implet, atq; vltro citroq; discurrens, latebras persequitur:

*Reigesta
narratio.*

Vrtica marina.

*Sanguisuga
in corpore
mulie.
brs.*

tur: tandem mulieres puluinis impetunt, ac suffocando perimunt. Hoc monstri genus, quoniam hi rudinis more, sugillando sugendoque fœtui infestum est, ac sanguinem adimit, Sanguisugam nominant, vulgo *Suygers*. Postremo mulier hæc plus satis delassata, non sine summo vitæ discrimine prolem masculam edidit à monstro ita excarnificatam, vt à sacra lotione quam minimum vitæ superesset: mulier verò ægrè refocillata, quas molestias, ac torturas perpessa sit, optima fide mihi enarrauit: illiq; præscripti saluberrimam vitæ rationem, tum quæ restaurandis firmandisq; viribus sunt accommoda. Erat enim profus elumbis, atq; eneruata. Hæc & pleraq; alia documento cuique esse debent, vt in congressu mutuo omnia decenter, debitoque ordine peragantur, ne quid incommodi aut detrimenti naturæ cōtingat inferri. Quæ in parte acriter increpandi videntur iactabundi quidam, qui nihil non sibi permittunt in præstanda Venere, nec vllas leges sibi præscribi patiuntur moderandæ voluptatis. Siquidem nulla habita concoctionis, aut cruditatis ratione, nullo noctis aut diæ sermone, neglectaque eius rei opportunitate, cum lubet, suis cupiditatibus indulgent, ac libidini identidem obsequuntur, tantumque inesse sibi virilis roboris iactitant, vt nulla concubendi assuetudine fatientur, nulla continuatione lascescant, qui *ἀστυγοί* ignorare mihi videntur, in quem vsum genitales partes homini sint attributæ, vt quas non in fœtificandi vsu, ac propagandi successionem, sed ad obscœna opera accommodant, atque ad sterilem infœcundamque voluptatem conuertunt: sed hi tandem profusæ effrænisque libidinis pœnas persoluent, membris, articulisque podagra, ac chiragra contortis.

*Salaces no-
tantur.*

Qua ratione masculin, qua foeminā procreare possit, qui eius rei sit avidus: obiter ex qua causa Hermaphroditi, hoc est, vtriusq; sexus homines generentur.

C A P. IX.

SI quis procreandi sexus virilis sit avidus, aut de niq; foemellæ desiderio teneatur, hoc illi in primis persuasum esse conuenit, istarū rerum successum, atq; auspicata principia à Deo Opt. Max. impetranda, penes quem effectus huius causa praecipuè consistit. Fit enim nonnunquā, constantibus etiam beneq; constitutis facultatibus naturalibus, vt vel sterile fiant homines, vel orbari prolibus contingat: quod Deus per Oseam his comminatur, qui praeter eius institutū illegitimo concubitu se cōtaminant, aut aliundè quàm à Deo, foecunditatis subsidia petunt. Quia, inquit, Baelphégor, hoc est, Priapi statuā ac simulachrum adierunt, atq; addicti fuerunt turpitudini, auolabit gloria eorum ab utero, à conceptu, à partu: Dabo eis vuluam sterilem, & vbera arentia: radix eorū marcescet, nec fructum vllum proferet. Quòd si genuerint, interim amantissima vteri eorum. Quæ documento cuique esse debent, irato Deo omnia inauspicato tentari, atque improsperum successum consequi. Tale quiddam minatur etiam apud Ezechielem Deus superstitionis mulierculis, quòd Adonidem, hoc est, Veneris amasium deflerent, qui ab apro dilaceratus circa inguina, erecta statua quotannis coli coeptus esset. Cæterum si his hominibus non sit infensus, omniaque sinat decurrere naturæ ordine, suisque legibus ferri, nihil verat externa praesidia accersere, ac naturæ imbecillitati adminiculari, si quando ex occulta quadam, ac latenti causa frustrari quemquam liberis atque

Deus prima conceptus causa.

*Cap. 9.
Sterilitas à Deo.*

*Cap. 8.
Idololatria & superstitionis infœcunditatis causa.*

*Qua gene-
randi fa-
cultatē per-
ficiant.*

inanem subire laborem cōtingat. Duo itaque sunt, quibus potissimè concubitus perficitur, quæque ad liberorum propagationem sunt adiumento: primū humor genitalis, qui partim à cerebro totoque corpore, partim ab hepate sanguinis officina diffunditur. Deinde spiritus per arterias à corde promanās, cuius vi pudendum erigitur ac rigescit, cuiusque impulsu materia seminis foras erumpit, atque ejaculatur. His accedit appetitus ac concubandi desiderium, quod vel imaginatione excitatur, vel ex conspectu contuituque ac contactu venustarum mulierum acceditur. Quibus præsidij quisquis est destitutus, eaque vel languida habet, vel inualida, cum primis ineunda ratio est, qua naturæ lapsus atque error corrigi possit, viresque naturales, tanquā luxata quædam aut collapsa restaurari. Ut enim steriles agros cultura atque industria hominū fecundos effici videmus, stirpesque atque arbores infructuosas adhibita cura vberimos fructus producere; ita in excolendo hoc fundo ars medica strenuè suam præstat operam, summoque studio naturæ vitij medetur, ac velut agrum sterilem adhibito latamine restibuli fecunditate instaurat: Sic calorē languidum, raros exilesque spiritus, siccitatem frigiditati coniunctam, partium genitalium, nervorumque imbecillitatem ad temperamentum reducit: obiter omnia amoliri tentat, quæ homini progenerandæ sobolis spem adimunt. Cæterum cum alimenta qualitates etiam elementares immutare sint apta, atque infelicem corporis habitum ad commodiorem transferre: necesse est, ut eiusmodi conditionis homines cibus utantur, quibus natura fecunda effici possit, ac propagationi sobolis idonea. Inter ea autem quæ Venerem excitant, ac seminis generationi sunt accommodata, cibi numerantur laudabilis succi, qui que probè nutriunt, ac corpus

*Simile ap-
positum ab
ars cultura.
ra.*

*Qua semen
virile accu-
mulent, ac
Venerem
incitent.*

vegetum

vegetum reddunt, ac succulentum: cuius facultatis sunt calida & humida. Conficitur enim, Gale-
no teste, seminis substantia ex sincera excocta que sanguinis superfluitate, simul & flatuosa. Plerisq; autem vis inest augendi cumulandi que seminis, non nullis efficacia incitanda mouenda que ten-
tiginis, atque humoris propellendi. Edulia que ma-
teriam suppeditant, oua sunt gallinacea, Phasiani, turdi, merula, ficedula. Gallinagines, pipiones, pas-
serculi, perdices, capi, pullastri, amygdala, nuclei pini, vuae passae & Corynthiacae, vina omnia gene-
rosa, dulcia ac meraca potissimum quae ex vua A-
piana (quam muscatulam vocant) exprimuntur; Partes vero genitales erigunt, ac prurigine affi-
ciunt Satyrion, Iringium, Nasturtium, Erysimum, Pastinaca, Cinara, Cepae, Napi, Rapae, Asparagi, Zinziber conditum, Galanga, Acorus, Bulbi, Cochleae marinae.

*Materia
accumulata
de semine.*

*Et qua frugifero feritur Vicina Priapo,
Excitet & Veneritardos Eruca maritima.*

*Colum. lib.
16.*

Quae (vt alia pleraque) lumbos incitant, atque homines impendio salaces efficiunt. Vtenim Sclopetas ac Bombardas primum puluere tormen-
tario inferciri videmus, ac globis oppleri, deinde adiecto efficaci puluisculo, fumanti stupa vel ignito funali incendi, globumque violento strepitu exturbari: sic in hoc opere duo concurrere est necesse, ne irritus sit conatus, conglobati scilicet seminis copiam, & vim quandam spiritus flatuosi, qua explodi semen possit, atque in vteri recessum recondi. Quod si huiusmodi machinae cassae sint, atque euanidae, aut denique nitrosus hic puluis
insyncerus, atque adulterinus, nullam in prosternendis moenibus, diruendisque vallibus vim obtinent, nec horribilem vllum sonum proferunt, sed exi-
lem

*Accommoda similiter
do à Bombardis.*

Puluis nitrosus.

lem quendam stridorem, in anemque strepitum edunt, ut lusitantium puerorū inflatæ vesicæ. Hinc nostrates Salinariæ ignavos quosdā qui incassum, nulloque operæ fructu mulieres fatigant, detonare quidem dicunt, sed nullam subsequi pluviam, nec internas partes, atque uteri recessum roscido liquore madescere, atque irrigari. Habent siquidem illi inflatas venas, ventoque turgidas, sed semine destitutas. Quamobrem si vxoribus gratificari volunt illasque peculiari officio demereri, qui matrimonio sunt addicti, non tenui apparatu se instruant, nec in hanc palæstrā inermes descendant, alioqui tetricas illas experientur, ac morosas, nec vlla in parte dicto audientes. Cū autem commatu affatim fuerint instructi, captanda opportunitas, qua possint non sine fructu se operi accingere. Quod tum demum est tempestivum, cū menstrua illuies sit expurgata. Ea siquidem sentina prohibet coalescere ac fermentari semina, efficitque ut uterus sit conceptui inidoneus. De fluxis itaque mensibus, uteroque exactè defœcato, nullo enormi concubitu, nullisque validis concussionibus, procreandis liberis insistant, completoque opere, mulier clementer ac placidè in dextrum latus deoluatur, capiteque declivi, ac subsidente corpore in somnum resoluatur. Hæc enim ratione in dextrum uteri sinum deriuari semina, ac masculum elaborari continget. Cæterum anni tempus, regio, cuiusque ætas, alimenta calorifica, maximū in hac re momentum obtinent. Aestas siquidem, modò ne nimis feruida sit, ad masculi conceptum accommodatior, quòd semen ac sanguis menstruus ex ambientis aeris qualitate plus caloris concipiat. Regio quoque calida, ætas adulta, plenæque, pubertatis, tum hispida hirsutaque corpora ad producendos mares magis apta. Interim mul.

*Muliebre
proverbiū
in eunu-
chos.*

*Quare vx-
oribus gra-
tificandum*

*Masculus
quando cō-
cipi contin-
gat.*

ta sunt quæ vi specifica ac latenti, abditoque effectu his perficiendis sunt accommodata. Sic Mercurialis, quam in marem ac foeminam discriminant, efficacissima prædicatur in sui generis sexu proferendo, adeo ut masculi decoctum aut succus diebus quatuor à primo purgationis die bibitus, procreandi maris vim vtero conferat: foemina verò succus totidem diebus, pari que modo assumptus, foemellæ proferendæ vires suppeditet, præsertim si iam sistentibus mensibus vir mulieri congregiatur, amplexuque mutuo concallescât: hac, ut opinor, ratione, quòd ille dextrum vteri sinum, ac cauitatem expurget, caloreque foueat: ista sinistrum. Quòd fit ut sublato humore frigido, mulier conceptui efficiatur idonea. Ut enim in palustri atque vliginoso loco plantarum semina suffocantur, nec facillè in stirpem emergunt: ita ex frigidi humoris redundantia semina stranguantur adeò, ut vis ac facultas muliebris vteri nequeat ullam speciem sexumque emoliri. Non dissimili sunt effectu Seseli massiliense, saluia, nux myristica (quam muscatam vocant) cinamomum, xilocasiaz, eduarium, agalochū siue lignum aloes, parthenium, calaminthæ species, orminium, dictamnium, helenium, iridis radix, aserpitij succus, eiusque generis innumera, quæ & flatus discutiunt, & locos situ, densaque fuligine obductos abstergunt, atque illos, ut exculsa noualija sementi præparant, sic alia alijs viribus efficiunt, ut vulua minus lubrica sit ac muccosa, utque semen tenacius in hærescat. Cuius generis sunt succini seu electri species, quæ ambari nomine omnibus innotescunt, Ammer. ramenta eboris, styrax calamita, cornu ceruinum, rhus vulgo sumach, blattæ bizantinæ, semen myrti, galbulæ, nucis que cupressi, thus, eiusque cortex, maslichæ, britannica, garyophylata, pentaphyllon,

Mercurialis quo effectus in excitanda prole.

Simile à fundi natura.

Qua humiditatem vteri expugnant.

Succinum, Ammer.

pentaphyllon, rosæ rubræ: Quorum nonnulla foris admota, quædam intra corpus assumpta, utero robur conciliant, consumptoque superuacaneo humore, rimosam, hiantemque vuluam constringunt, ac retinendi seminis vim conferunt. Et quoniam Cisalpinæ mulieres ut plurimum hysterica affectione, seu vuluæ strangulatu atque uteri vitijis infestari solent; necesse est, ut præcæteris his uti consuevant. Quòd si plus iusto arescant loci, ac sint retorridi, medicamenta ac cibi adhibendi, quæ moderatè humectent. Cæterùm qui initi coniugij aliquam laudem consequi volunt, nec speratæ prolis desiderio frustrari, hanc sibi legem præscribi patiantur, ut concubitum per interualla, stasisque vicibus peragant, ne sit frequentior, quàm res exigat, nec quàm expediat, rarior. Vtrumque enim fecunditati æquè noxium. Siquidem semen profundere immoderatus, vires exhaurit, ac spiritus depopulatur. Dientius verò quàm par est, cohibere, atque à congressu desuescere, semen inefficax, atque euandidum, minusque virile efficit. Opportunitas quoque eius rei spectanda, obseruandumque tempus, quando potissimè congregi expedit, quando commodum erit, quem animo conceperis, quem meditatus sis sexum procreare. Auicenna non proletarius, nec infimæ sortis auctor, tempus modumque procreandi sexus describit: Vbi, inquit, mentes defluerint, sitque abstersus uterus, quod quinto ferè die vsuuenit, aut septimo, si vir mulieri congregiatur, à primo quàm est purgata die ad quintum, marem produci: à quinto verò ad octauum foemellam: rursus ab octauo ad duodecimum denuo masculum: post illum verò dierum numerum Hermaphroditum. Horum effectuum licet nullam causam adferat, probabili-

*Aridus &
uterus qua
exigat.*

*Auicenna
consilium
in cōcepti-
one molien-
da.*

*Auicenna
sententia
explicata.*

lem tamen comminisci posse videor. Primis enim diebus clota vulua, humoreq; sordido accuratè expurgato, plus caloris cōcipit vterus, quo virile semē potentius coalescit muliebri, atq; in dextrum vteri sinū dirigitur, hepatis, dextriq; renis vi attractoria, è quibus etiā sanguis calidus in alimētum futuri fœtus ijs diebus deriuatur: neq; enim sinistrę partes vt pote a ciosæ, ac frigide, sanguinisq; inopes, statim à purgatis mensibus aliquid conferre possunt: sed serius, ac parcius sanguis depromitur à sinistrę partis venis, quas emulgentes vocāt, quæ splenem, renemq; sinistrum perreptant, sic vt post quintum demum diem, vsque ad octauum ex illis aliquid sanguinis confluat, quo fœtus alendus est, ita cū istę partes vires suas obeant cessentq; dextrę, ex situ loci atque alimenti frigidi ratione fœmella effingitur. Post octauum diem dextrę partes rursus conferendi sanguinis munus sibi assumūt, atq; ex illis denuo scaturire sanguis incipit masculo saginando. Post hoc dierū curriculum, quoniā ex omni parte impromiscuè sanguis mēstruus erūpit, ac vulua ex frigidi humoris affluxu plus satis vda efficitur, semenque neutri parti associatur, sed in media vteri capacitste fluctuat, Hermaphroditum confusa inter se semina moliuntur, qui conceptus modo ex dextro, modo sinistro sinu vires formamq; accipit, atque vtriusque opera vtitur. Hinc androgy *Quid Hermaphroditos gignat.* ni nobis emergunt, seu Hermaphroditi. Quæ vox à Mercurio, ac Venere appellationē sortita est. Nō nunquā vitiosus hic, infamisq; cōceptus ex indecoro cōcubitu cōflatur, cū præter vsu ac commoditatem exercēdæ Veneris vir supinus, mulier pro-na decumbit, magno plerunq; valetudinis dispendio, vt qui ex inuerso illo decubitu herniosi efficiantur, præsertim cum distento, oppletoq; cibus corpore inusitata hac concessa que Venere vtuntur. *Enormis cōcubitus detestandus.*

An excremento menstruo foetus alatur, & an
adolescentula concipere possint, prius-
quam menses profluxerint.

C A P. X.

CONCVBITVM admittere nonnullas
duodecimo ætatis anno, multis non sine maximo
naturæ incommodo ac valetudinis dispendio, vn
deuigesimo non profluere menses, quotidiana ex-
perimenta comprobant. Itaque sciscitantur ple-
rique, an dum matura sit aptaq; viro mulier, men-
sibus nondum profluentibus, conceptui sit ido-

*Fluxus men-
sium ostendit
conceptionis
argumenta.*

nea: Multi in ea hærent sententia, vt id fieri posse
negent, nec concipere, nisi à mensium profluuiio,
qui mihi veritati consentanea dicere videntur. Cū
enim adminicula desint, quæ conceptum adiuuāt,
atque humore, quo foetus alendus est, vterus sit de-
stitutus: qui fieri posset, vt conceptus perficiatur?
Matronæ autem nostrates, præsertim quæ obstetri-
candi munus obeunt, ab arboribus sumpta simili-
tudine sic ratiocinantur: Quæadmodū nulli stir-
pi fructus denegatur, quæ flosculū producit, nul-
laque arbor sterilis, quæ florescit, omnis verò ar-
bor infœcunda, quæ floribus spoliata est: Sic ado-
lescentulæ, quibus non efflorescunt menses, non
implentur, nec vterus cōcepto semine instructum
extumescit, aut protuberat: prouectiorib. autē tan-
tis per inesse propagandæ sobolis facultatem, vi-
resque foeminandi insitas, dum menses profluūt.

*Simile à flo-
rentibus ar-
bustis.*

*Mensib. desi-
nentibus de-
finit fecundi-
tas.*

Quum enim huius excrementi confluuiū homini
generando materiam suppeditet, maris semine,
coaguli, fermentique more, hoc in sese conglome-
rante, fit vt nec ante humoris illius effluxum, nec
cū fluere desijt, mulier possit concipere: nimirū
nutrimento, quo foetus alitur, atque augetur, de-
stituta.

stituta. Cæterum hic alia suboritur quæstio: Sitne *Menstrui pro*
 menstruum vtile excrementum, alendoque fœtui *fluuiū in quē*
 accommodum: an fœda tantum illuuiēs, quæ sta
 to tempore, certisq; periodis, ceu sentina exhau- *sum.*
 riatur. Scio equidem ita videri Plinio, ac plerisque
 alijs, qui menstruo vim mōstrificam, ac pernicio-
 sam attribuunt, idque exaggerant in immensum,
 ac miris modis hoc virus exagitant. Sic Iuuenalis
 arrepto hinc infectandi argumento, viros in mu-
 lieris odium concitat, illudque tota Satyra agit ex
 professo, vt concepta illarum despicientia, nun- *Sat. 6.*
 quam se alligari cōiugio patiantur. Noui equidē,
 quān fordida res sit mentium proluuiēs, & quas
 noxas inferat supra legitimum tempus cohibita
 huiusmodi sentina, magnaque ratione ex Dei præ
 scripto inhibuisse Mosen, ne vir mulieri cōgredia *Leuit 18. &*
 tur tali vligine inquinatæ. Sic & gonorrhœos, hoc *20.*
 est sanguinis profluuiō obnoxios pollutosque ex
 hominū consortio ablegat lustrariq; præcipit. Si *Deut. 23.*
 militer Esaias, quod extremas, summeq; abominan
 das sordes indicaret: Oēs, inquit, iustitiæ nostrę
 tanquam pannus menstrui illuuiē, inguinisq; ta-
 be, ac sanie contaminatus. Quę tamenli vera esse
 constet, idq; legislator ex supremi numinis cōsul- *Menstruatū*
 to rectissimè præscripserit, ne quē fœdo congressu *abstinēdum.*
 inquinari, aut quidquam labis, & cōtagij contra-
 here contingat: non conuincunt tamen super-
 uacaneam esse huius humoris scaturiginem, nec
 quidquam ad fœtus nutritionem adferre mo-
 menti: cū Hippocrates professionis medicę con-
 ditor, eiusque affectator Galenus, multis locis testi-
 ficentur sanguine menstruo fœtum ali, eiusq; ex *De tuenda*
 venis defluxu infantem incrementa suscipere. *valetudine.*
 Sic Galenus: sanguis, inquit, semenque genitale,
 generatiōis nostrę primordia existūt, quę ex ipsis
 principijs tanquā radice oriūtur. Sanguis ceu ma-

Lib. 1. Apho.

.14

teries quædam apta, concinnaque, & artificii ad quiduis sequax: Semen opificis ratione obtinens. Rursus in commētarijs Aphorismorum: Sanguis menstruus alterum generationis nostræ principium natura humidum est. huc spectat Aphorismus Hippocratis: Mulieri uterum gestanti si purgationes eant, impossibile est fœtum esse sanum. Subducitur enim illi sanguis, qui alimenti ratione à toto corpore in uterum dirigitur. Si igitur profluentes menses vires infanti eripiunt, illumque alimento frustrantur, necesse est, ut quando cohibentur, ac

*Lacte made-
scunt vbera,
ubi menses
subsistunt.*

subsistunt, proficiunt, totoque gestationis tempore nutrimenta suppeditent. Quod si nihil conferant, nec ex his quidquam assumatur in fœtus nutritionem: quid cedo cause est, quod gravidis ac lactantibus inoffense, citraque ullum incommodum menses subsistunt? Cuius non alia adferri ratio potest, quam quod in lactis ubertate absumatur, vel alendo fœtui sit vsui. Quod autem hæc quæstio plenius explicari possit, Dilemma hoc subiiciam. Si menstrua nihil conferunt ad fœtus alimentum, concipere mulieres possunt, etiamsi illa non profluant, cum natura ex venis sanguinem possit elicere in fœtus alimoniam. Si vero conferunt, atque alendo, fouendoque infanti sunt adiuumento, concipere non possunt, nisi profluant. Aristoteles autem

*Dilemma
auctoris de
menstruorum
profluvio.*

*Hist. anima-
lium.*

disertè hunc nodum dissoluit, Conceptus, inquit, mulierum à profluvio menstruorum sua natura contingit, & quæ his carent, steriles magna ex parte existunt. Verum fieri potest, ut aliquæ etiam sine eorum profluvio concipiant, videlicet quibus tantum humoris in utero colligitur, quantum restare solet ijs, quæ purgantur. Siquidem nonnullis in utero humor inhæret, sed non tantus, ut erumpat ac foras profluat, qui tamen sufficere possit ad nutriendum fœtum. Pleraque etiam dum menses

pro-

profluunt, impregnantur, postea concipere nequeunt, quibus vulua statim à purgatione comprimitur, nec amplius dehiscunt loci. Id ipsum Galenus dilucidè his verbis explanat. Vasa vuluæ, quæ in partem interiorē penetrant, ex quibus menses profluunt, cū mulier conceptura est, ora aperiunt. Cōceptionis verò tempus est inceptis iam mensibus, vel præcipuè cessantibus. Quanquam enim reliquo etiam purgationis tempore aperta hæc ora sint, non tamen concipere villo modo mulier potest, cū semen nequeat in vtero contineri, sed ab influentis sanguinis copia eluatur. At desinentibus, vel incipientibus menstruis, & ora aperta sunt, & menstruum non confertim, sed paucum ac sensim effluit, quasi humore quodam rosido insudante, quo vterus madescit, vnde efficitur, vt ad asperitatem vuluæ semen adhæreat, satisque alimenti ex sanguinis cōfluentis stillicidio cōsequatur. Antè enim, quàm menses se proferunt, conceptus ob id fieri nequit, quia alimento caret, nec semen adhærescit: nam eo tempore occlusis vasis vuluæ læuis relinquatur, semen propter læuorem, ac vitreā politiem defluit, nec vniri potest, ac coalescere: aspera siquidem, ac scabra magis, quàm extersa ad coalescendum, ac ferruminandū sunt idonea. Hinc scorta, quæ crebrius se viris subiiciunt, atque identidem subagitari patiuntur, non concipiunt. Quò spectat illa Hippocratis sententia: Quæ humidos habent vteros, non concipiunt, extinguitur enim in his genitura, vt plantarum semina in palustri, atque vliginoso loco. Similiter quæ siccos, aridosque habent vteros, progignendis quoque prohibus sunt inhabiles. necesse est enim locos sanguine modico madescere, ac menstrui stillicidio subinde irrigari. Quæ firmis autem rationibus nitantur, quamque validis argumētis opinionē suam ful-

De vul. se.

Quæ scorta non concipiunt.

Lib 1. Apho. 62.

ciant, qui mēstruis ad fœtus nutritionē vliā vim
 inesse negant, non discutio. Cōstitērit sanē illis o-
 pinionis suæ ratio: ego nunquam in animum in-
 duxero, inutilem esse hūc humorem, nec quicquā
 prodesse ad fœtus generationem. Cū enim om-
 nibus ex æquo, quæ inculcata valetudine vtuntur,
 statō tempore inenses decurrunt, quid aliud statui
 potest, quam in vsum aliquem de promi hunc hu-
 morem, nec veneni naturam obtinere, nisi vltra
 legitimū tempus in corpore resideat, aut ex mor-
 bo, aliove vicio cohibeatur? sic in plethoricis, hoc
 est, qui plenitudini humorumq; redundantix ob-
 noxijsunt, syncerus etiam sanguis, nisi perspiretur,
 putrescit, ac synochon inducit, febresq; alias con-
 tagio affines, in quibus exanthemata, multaq; pa-
 pularum, ac variolarum genera in extima corpo-
 ris parte erumpunt. Sic videmus ædes diu oclusas
 flatibus ventisq; minus expositas graueolentiam,
 situmq; contrahere. Cū igitur menstruum sit
 excretio redundantis sanguinis, qui ob sexus im-
 becillitatem nec calore cōcoqui, nec exercitio dis-
 cuti queat, ac dissipari: necesse est illud ex Lunari
 concitatione, atque impulsu, suo tempore erum-
 pere, eiusq; defluxu corpus expurgari, vel si sisti
 contingat, ac cohiberi, corruptelam induere, virus
 que naturam asciscere. Quod ipsum non fit, vel nu-
 trientibus, vel prægnantibus, magno argumento
 humorem illum oportuno tempore vsui esse, alen-
 doque fœtui non inutilem, nō eum, qui vtero diu-
 tius inhærens computrescit, sed qui à conceptu ex
 venis distillat in vterum, totoque gestationis tem-
 pore alimenta subministrat. Quò fit, vt si loci de-
 hiscant, ac menses profundi contingat, infans aut
 non sit vitalis, aut valetudinarius existat.

*Continuæ fe-
bres.*

*Simile ob æ-
dibus ocliu-
fis.*

*Quæ men-
strua vene-
nata.*

*Animam non à parentibus profeminari, sed infun-
dis*

di diuinitus, omnisq; interitus, ac corruptela esse expertem, tum quoto gestationis die inducatur.

C A P. X I.

N V L L A re magis accenditur atq; inflāmat^{ur} in amorem, ac venerationem opificis humanus animus, nulla re propius sibi innotescit, quā cum se intimē explorat, mentisq; p̄stantiā fixius contemplantur. hac enim ratione efficitur, vt homo in Deum mentem erigat, atq; in illius notitiam perducatur, calcatisq; sordibus ac vitiorum cœno meminisse incipiat se diuinitatis esse consortem. Nec sanē exigui momenti res est, aut oscitanter, leniq; ac suspensa, vt aiunt, manu transigenda, quōd homo ab opifice spiraculum vitæ acceperit, atque ad imaginem, Deiq; similitudinem sit conformatus. cuius muneris dignitatem ac prætrogatiuā nemo in figura formaq; corporis sitam existimet, sed in parte hominis interna, hoc est, in anima rationali constitutam, quæ cum sit spiritus æthereus ac substantia incorporea ex diuinæ mētis archetypo deprompta, hoc homini præstat, vt Deo sit similis, diuinæque essentiæ particeps. Corpus autem quoniam ex concretionem materiæ massaq; terrea conflauit opifex, mortale & caducū pro tempore esse sustinuit: animam verò cū ex se suoq; inspiratu nobis indidit, interitus, omnisq; corruptelæ immunē esse voluit, atque expertem. siquidem cū imago Deiq; essentia sit æterna, atque anima ex illa dimanauerit, necesse est perenniter illam subsistere, eandēq; cū sua origine naturā sortiri, hoc est, esse immortalem, atq; æternitati destinatam. Et quanquā non nihil labefactata sit animæ vis, minusque expressè referat architecti imaginem, nō tamen prorsus extincta est, cū vulnus manu hostili illi inflictū seruatoris munificentiā sit obductum, eiusque

*Mens in Deū
nos erigit.*

*Homo Deū
imago.*

*Deus colla-
pse naturæ
instaurator.*

*Animæ do-
ces & orna-
menta.*

*Mentis vis
& prestan-
tia.*

*De spiritu et
anima, c. 34.*

Mentis sedes

*Mens atque
anima incor-
porea.*

*Inepta ani-
marū trans-
mutatio.*

virtute restaurata omnia, quæ primi hominis vi-
tio collapsa erant, ac fœdè deformata. Quod si
quis huius diuini muneris vires experiri, eiusque
excellentiam spectandam sibi exhiberi velit, in se
ipse descendat, suamque mentem in consilium ad-
hibeat, ac sedulo excutiat: profectò inueniet exi-
mias, amplissimasque dotes, atque egregia orna-
menta, quibus cuiusque mens affatim est instructa:
rationem, intelligentiam, iudicium delectumque
rerum, ingenij agilitatē, memoriam, tum pleraque
alia, quæ euidenter euincunt præstantiorem esse a-
nimam, quā vt corporea censeri debeat, aut cor-
ruptioni obnoxia. Hęc vna est, quę corpus viuifi-
cat, regit ac moderatur, illudque varijs actionib. in-
struit, multisque munijs exercet. Quò fit, vt ex mul-
tiplici effectu, diuersisque operationibus varias ap-
pellationes sortiatur. Siquidē vt Augustinus ait,
cùm corpus animat, vitaque imbuit, Anima dicitur:
dum vult, Animus: dum scientia ornata est, ac
iudicandi peritiā exercet, Mens: dum recolit ac re-
miniscitur, Memoria: dū ratiocinatur, ac singula
discernit, Ratio: dum cōtemplationi insistit, Spiri-
tus: dum sentiendi vim obtinet, Sensus: quæ om-
nia animę officia sunt, quibus potentiam suam de-
clarat, suasque actiones exequitur. Hęc in celsissima
parte corporis collocata, cæloque proxima vim suā
in reliquas partes efficaciter diffundit. Non est illa
demersa in sanguine, non à progenitorib. aut fa-
cultate seminali deriuata: sed ab omni materię cō-
cretione, omni que labe corporea aliena, recens à
Deo creata, opificio suo iā cōfirmato infunditur,
non mutuata, aut aliunde ascita, vt statuunt Py-
thagoræi Druidæ, qui absurdam quādam *μετεμ-
ψύχωσις*, hoc est, trāsanimationē induxerunt, qua
persuadere conati sunt animas à morte alterius in
aliena corpora demigrare, non hominum modò,
sed

sed pecudum etiam ac belluarum : Quod sic expressit Ouidius Metamorphosis decimoquinto.

*Morte carent animæ, semperque priore relicta
Sede, nouis habitant domibus, viuuntque receptæ.
Omnia mutantur, nihil interit, errat, & illinc,
Huc venit, hinc illuc, & quoslibet occupat artus
Spiritus, eque feris humana in corpora transit,
Inque feras noster, nec tempore deperit vllò.*

Hinc superstitionis huius affectatores esum carnium sibi interdixerunt, nefas arbitrati ex vllò animantis genere quidquam degustare, ne, vt vestiuiter ac falsè Tertullianus, bubulā de aliquo proauo quisquam obsonet. Quæ persuasio Christianæ professionis hominibus prorsus reiicienda, cum Orthodoxi certo statuunt suam cuique animam attribui, eamque tum demum infundi, cum foetus omnibus suis membris articulisque fuerit delineatus, quod ferè quinto ac quadragesimo à cōceptu die fieri assolet, præsertim maribus, vbi nono mense lucis huius auspicia sunt accepturi. Fœminis siquidem, quarum natura magis flaccida, ad quinquagesimum diem formationis tempus porrigitur. Et quanquam non omninò certo fixoque, dierum numero hæc terminari possint: Hippocrates tamen exactissimè ad calculum reuocauit, quo tempore infantis effigies, formaque, absoluitur, quo motum accipit, quo natiuitatem consequitur. In libro siquidem de natura foetus: si marem, inquit, trigesimo die perfici contingat, motum accipit sexagesimo, menseque septimo in lucem prodit. Quod si quinto & trigesimo die formam acceperit, motu potitur septuagesimo, menseque octauo nascendi primordia accipit. Si verò die quadragesimo quinto legitimam formam adeptus fuerit, nonagesimo die mouetur, ac nono mense natiuitatem

*Tertulliani
salum distū*

Animam rationalē quando homo concipit.

Quoto dierū numero foetus absoluitur.

cōsequitur. Ex quo dierum mensiumque decursu ac serie, liquido apparet formationis diem duplicatum motus diem constituere, motionis verò triplicatum nascendi tempus commonstrare. Verbi causa, vbi trigessimus quintus formam perficit, is duplicatus diem motus septuagesimum cōstituit, qui rursus triplicatus bis centum senosque dies seu septem menses conficit, si cuique mensi triginta dierum numerum assignes. Pari modo de reliquis ratiocinandum. Cæterum cùm fœmina tardius perficiatur, sitque eius gestatio productior, paulò diuersius subducitur ratio. Illa siquidem trigesimo tertio die formata, motum accipit septuagesimo, menseque septimo nascitur. Cùm verò quadragesimo à conceptu die illam formari contingit, octuagesimo motu potitur, atque octauo mense in lucem producit. Quòd si quinto supra quadragesimum die conformetur, motum accipit nonagesimo, menseque nono eruptionem molitur: porò cui quinquagesimo die forma absoluitur, centesimo moueri incipit, ac decimo mense eluctatur, lucisque beneficio perfruitur. Hæc prolixius à me enarrata sunt, quò quisque intelligat animã rationalem tum demum infundi, cùm fœtus absolutam formam sit adeptus, suisque lineamentis exactè distinctus. Neque enim anima primo mense formationi fœtus insistit, sed facultas vteri, ac vitalis vis seminis magna solertia operi elaborando incumbunt, ac sensim ad distincta membra, exactamque formam prouehunt. Primis siquidem sex diebus in oui speciem semina conglobantur, lactisque cremorem referunt, ac fibræ quædam tenuissimo cōtextu, telis araneorum non absimiles producuntur, deinde subsequenti- bus nouem diebus sanguinem & spiritum subministrant acetabula ac venæ ymblicales, ex quo

primum

Fœmella tardius masculo perficitur.

Rudimenta humane formationis.

primum effigiantur membra organica, quæque nutritioni sunt accommoda, utpote hepar, cor, splen, pulmones, cerebrum, quæ à primo conceptus momento ad decimum octauum perficiuntur: postmodum ad quartum & quadragesimum diem cæteræ partes conformantur, fœtusque vitalis esse, ac sentire incipit, licet ob imbecillitatem aut non moueatur, aut tanta debilitate, ut gestans id sentiscere nequeat. Hoc itaque tempore anima rationalis vterum subire creditur, ac naturales facultates seu potentias sua vi imbuere, totumque opificium perficere. Quod ipsum Augustinus *Questi. 32.* Moysistestimonio comprobat. Si quis, inquit, *Exod. 21.* percusserit mulierem vterum gerentem, & abortierit, si fœtus formatus fuerit, det animam pro anima: Si verò informatus fuerit, multetur pecunia. Quo conuincit animam non inesse fœtui, nec hominis nomē promereri, nisi omnibus lineamentis sit consummatus, exactamque formam consequutus. Cùm itaque iam formato corpore inferatur, non est quòd quisquam existimet in conceptu illam cum semine deriuari. Siquidem si semini rationalis anima, quæ perenniter subsistit, inesset, aut cum illo proflueret, multæ, ut ille ait, quotidiano effluxu seminis, animæ euanescerent. Quamobrem non ex Adamo, aut progenitoribus illam propagatam credi par est: sed singulis momentis creari infundi que diuinitus. Quod hoc dicto stabiliri posse video: Pater meus adhuc vsque temporis operatur, & ego operor. Quo *Ioan. 5.* subindicat Deum Optimum Maximum & illi æqualem eiusdemque essentiæ filium creandis conseruandisque hominum animis occupatum, illisque producendis intentum, quibus quodque animal subsistit, vitamque propagat ac tuetur.

Quò

Pſalm. 35. Quò ſpectat illud Pſalmographi: **Homines & iu-
mēta ſaluat Dominus, hoc eſt, animalia quæq; ſu-
ſtentat Deus, ſuaq; vbertate paſcit ac ſaturat. Qui
cūm vnice erga genus humanum afficiatur, pecu-
liari munere ac dotibus hoc opificium inſtruxit.**

*Dauidis lo-
cus explica-
tur.* Alia enim ratio hominum, quàm belluarum, lō-
geq; illorum conditione præſtantior. Siquidem
hominibus rationem, mentemq; indidit, & quod
reliquis animantibus negatū, in conditoris agni-
tionem perduxit, ſuaq; diuinitate afflauit. Quam
munificentiam cūm agnoſceret Iob: Ipſe, inquit,

Iob. 31. docet nos ſupra iumenta terræ, & ſupra volucres
aëreas erudit nos, quo indicat homines præſtare
cæteris animantibus, ac Deum ſuas dotes ac mu-
nera illis cumulatiuſ impreſſiſſe. Hoc quoq; ſin-
gulari donatiuo, ſummiq; principis munere ho-
norario, ſunt deſtituti, inelaborati, imperfectique
partus, effluxus denique præmaturi, abortusque
præproperi, ac præter humanam ſpeciem enormi-
ter monſtroſi. Quorum nonnulla licet palpitent,
illisque vitale quiddam ineſſe videatur; nō tamē
ab anima rationali id ſunt conſecuti, ſed à faculta-
ti formatrice ac ſpiritu gignitiuo, quæ ſemini ac

*Embrius pri-
mis menſibus
hominis no-
men prome-
retur.* ſanguini mēſtruo inſunt. Hęc enim primis qua-
draginta diebus conceptum alunt ac vegetāt, for-
mamque hominis emoliuntur. Habent quoque
reliquæ animantes ſpiritum vitalem, reliquasque
animæ potentias, vegetantem & ſentientem, quas
ex ſeminis facultate ſanguinisque effluxu conſe-
quuntur, atque illi in vtero augeſcunt, illorumq;
beneficio vita potiuntur. Quò ſpectat illud Leui-
tici: Anima omnis carnis in ſanguine eius eſt. Vita
ſiquidem atq; animantis cuiuſq; ſpiritus in ſan-
guine ſubſiſtit, eoque alitur ac fouetur, vt elychni
flamma effuſo oleo. Quam animæ vim, vt optimè

Leuit. 17. nouit Galenus, ita ingenuè ignorare ſe fatetur, A.

animæ

nimæ rationalis substantia quænam sit, vndeque profecta. Qui si meliori philosophia fuisset imbutus, nihil addubitasset pronunciare, Animam diuinæ mentis esse scintillam, ac spiraculum, quæ hominem à belluis discernit, atque immortalitati afferit. Propriam autem singulis animam insitam, ac suo cuique corpori peculiarem, cum multa demonstrent, tum maximè tanta in hominum moribus, ingenijs, iudicijs, opinionibus, affectibusque dissimilitudo & disparitas indicare mihi videntur. Siquidem quot homines, tot sententiæ, & quod Horatius ait:

Milia quot capitum veniunt, totidem studiorum.

Mille hominum species, & rerum discolor vsus:

Velle suum cuique est, nec voto viuatur vno.

Quæ non aliundè mihi prouenire videntur, quàm ex diuersæ conditionis animis, ac multiplici cordis varietate & discrimine. Finxit enim Deus sigillatim, vt ait Dauid, corda mentesque hominum, ac suam cuique indolem attribuit, suamque naturæ ac conditionis animam consignauit. Hinc Solomon sibi plaudit & gratulatur, quòd animum felicem sortitus sit, corpusque incontaminatum, animæ moribus congruens, & accommodum. Quæ autem in parte collocetur anima, quæue sedem occupet, multi veterum in quæstionem vocant. Philosophi cordis medullam illi assignant. Quod designare videtur Sapiens, cum inquit: Omni cura custodi cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.

At Medici, qui exactius naturæ opera sunt perscrutati, in cerebro illam constituunt, ex quo omnes sensus ac facultates animæ, omnesque actiones procedunt. Huius tamen vis per singulas corporis partes diffusa, omnia membra calore fouet, ac viuificat, suisque viribus instruit. Cor verò tanquam vitæ fontem peculiari vi imbuat per artetias

Anima quid

Anima singularis diuersa

Lib. 2. ferm.

Saty. 1.

Perf. Sat. 5.

Psalm. 2.

Sap. 8.

Prouerb. 4.

Animæ domicilium.

*Vena apople
tica.*

καρποιδεας seu soporarias iugulum perreptantes quibus præcisus sterilescunt homines, vel oppleti apoplexi feriuntur. necesse est enim vias esse quasdam, atque arteriarum venarumque decursus, per quos humores spiritusque cum animales, tum vegetales, vtrò citroque possint commeare, ac calorem nativum ab anima concipere. Vt enim triclinium quamlibet spatiosum luculento igni incalescit, ac coenaculum hypocausti halitu ac tepore quaqua- uersum impletur: ita corpus animæ vires vndique diffusas efficaciter percipit, suasque operationes illius munere exercet. Anima siquidem licet vni loco affixa prædicatur, vim tamen suam longè lateque diffundit, atque in qualibet parte corporis se profert, suaque officia cuique membro distribuit. Sic oculi, aures, nares, lingua, pedum, manuumque articuli animæ sunt instrumenta, quorum ministerio utitur. Quod si instrumenta, & quæ illi inseruiunt organa, vel vitata sunt, vel inepta, vel impedita, minus exactè animæ munia perficiuntur. Quod in fatuis, seniculis, infantibus, quiq; emotæ mētis existunt, cuenire perspicimus, in quorū nonnullis vel serius se facultates animæ proferunt, vel prorsus extinguuntur. Vt enim ignis cineribus obductus non emicat, ac sol cænsa atraq; nube obiecta minus lucis exhibet: ita anima humidæ aut vitiosæ materiæ immersa caliginē quandam concipit, quæ menti offusa rationis lumen offuscat. Et quanquam in ætate puerili minus illa eluceat, quàm in adulta: non est tamē quod quisquam existimet illi suam inesse infantiam, ac sensim incrementa sumere, accessuque ætatis auferescere, tum morbo senioque imminui. Cum sua vi, suisque dotibus ab ipso vitæ primordio maneat instructa. nec enim sua ipsius substantia aliquid detrimenti accipit, sed instrumenti, atque organi ineptitudo efficit,

quò

quò minus functiones suas obeat, suaque munia exequatur. Quae de re sequenti capite fusius tractare institui, quo corporis animaeque facultates plenius innotescant, & quàm inter se consentiant, mutuisque morbis afficiantur, cuique pateat.

Anima, tametsi sit incorporea. nec ex concretione materiae, aut elementis constat: affectibus tamen exposita est, suasque sentit perturbationes, et parthemata, quae in corpus redundant.

C A P. XII.

QVVM anima suas functiones, & munia per corpus obeat, atque exequatur, idque domicilium circumferat, vt affixam testam cochlea: fieri magna ex parte solet, vt affecto corpore anima quoque afficiatur, non quidem affectu primario, vt plerisque visum est, sed per consensum, ac lege consortij. Tanta est enim in ijs sympathia, caeque affinitas, & cognatio, vt vitia quaedam, virtutesque animi in corpus, & corporis in animum dimanent, ac transfundantur. Siquidem cum anima corporeis organis vtatur, quae multifariam noxijs humoribus vel affici contingit, vel vitari: fit vt corruptis vitiisque instrumentis, vel etiam impeditis, nequeat illa pro dignitate vim suam explicare.

— Sic corpus onustum

Extremis vitijs, animam quoque praegravat vna,

Atque affigit humo diuinæ particulam aure.

Quod cum Sipienti quoque Hebræo ante Horatium esset perspectum: Corpus, inquit, corruptioni obnoxium aggrauat animam, ac terrenum domicilium mentem deprimit, obruitque sensum multa meditantem. Et quanquam animae substantia

*Simile à te-
stamine &
cochlea.*

*Hora. Sermon.
lib. 1.*

*Simile à splē
dore solis.* stantia nihil vitij, nihilq; labis aut cōtagij ex con-

cretione corporis contrahere creditur: vt tamen solis radijs officit, tenebrasq; offundit dēsa nubes: vtq; oculus obiecto varij coloris vitio aliter, quam

re vera existunt, omnia apparent, nimirum cærulea, flaua, viridantia, cianca, rubentia: ita lumen

*Simile à va-
rij coloris cō-
spicillis.*

rationis offuscat, mentemq; obnubilat corporis intemperies, efficitq; vt animę actiones deterius

perficiantur. Sic ebrii ac deliri gemina conspecta-

re se credunt, cū vnica res sit obuia. Sic melancholici absurda imaginantur, sibiq; somnia fin-

gunt. Cholericus irritantur ac temerè excandescūt, cerebro scilicet humoris noxij fuligine oppresso.

Quas autem iacturas, quæue incommoda menti inferant humores corporis præter leuiusculos, a-

*Humores
mēti infesti.*

liquot formidādi morbi declarant. Lethargus, apoplexis, paralytis, spasmus, mania, phrenitis, epilepsia, qui tam validè omnes cūm corporis, tum a-

nimæ vires conuellūt, vt homo totus sibi excidat, omnisq; vis mētis prorsus obruatur. Animus itidē si qua labe detinetur, atq; vel odij, vel iræ, zelotypiæ, æmulationis, inuidiæ, obtrectatiōis veneno

fit imbutus, corpus quoque in mutuū discrimen pertrahit, pariq; malo inuoluit. Ne commemo-

rem interim reliquas animæ cupiditates: quarū impotentissimæ cogitationes, somnos, aliaq; per

quietem visa perturbant. Nihil enim, teste Fabio,

Lib. 1. cap. 1.

tam occupatū, tam multiforme, tam inquietum, tot denique ac tam varijs affectibus concisum ac

*Mala mens
inquieta.*

laceratum, quàm mala mens, ad eò vt nec valetudini, nec honestis vllis artibus vacare, aut liceat, aut libeat. Quippe quibus non somnus, res delafatis placidissima, non quæ ægroto, mœrentiq; animo medicus, oratio, non cibus deniq; aut potus, qui corpus alit ac vegetat, suavis est. Quæ enim

ijs possit animi tranquillitas, quæ mentis securitas & constantia?

Quos

Quos diis conscia facti

Mens habet attonitos, & surdo verberere cadit,

Occultum quatiente animo tortore flagellum.

Pœna etenim vehemens, ac multo sæuior illis,

Quas vel Catid⁹ grauis intenet, aut Rhadaman-

Nocte dieq; suum gestare in pectore tesiẽ. (thus,

Quò spectat illud Esaiæ: Impij cor tanquam mare

æstuat, cuius fluctus redundant in lutum, & con-

culcationem: nulla siquidem pax, nec vnquam pa-

cata mens impijs, dicit Dominus. Cùm mala mens

sæpe læta existat, securam nunquam. Hæ autem af-

fectiones animorum tam sunt violentæ ac feroces,

tantæq; in inferendis malis sæuitiæ, vt quæ menti

latenter inhærent, etiam foris se proferant, suisque

se indicijs prodant. Et quemadmodum animi pu-

ritas, mentisque integritas in oculis, in vultu, colo-

re, lineamentis relucet, totoque se habitu ostentat:

ita animus funestus vitijque obsitus se palam exe-

rit, ac foras erumpit. Quod Esaias indicat, cùm in-

quit: Agnitio vultus eorum respondet eis, hoc est

species externusque corporis habitus improbos illos

esse arguit ac sceleratos, nec nisi fraudes, impostu-

ras, insidias, seditiones, omniaque hostilia meditari.

Cui consonat illa Solomonis sententia: Stultorum

Iuuenes.

Sat. 4.

Cap. 17.

Vultus ani-
mi index.

Cap. 3.

Esaiæ locus
explicatur.

Eccl. 8.

Prou. 17.

ira, metus, excandescencia, tristitia, amor, inuidia, proditio, furandi que ac prædandi studium in vultu relucet, ac foris prima que fronte se proferunt.

*Diogenis
sentiētia de
snuene pal-
lido.*

Prover. 14.

*Amantes
palescunt.*

*In prologo
de virtute
Christ.*

*Corpus ani-
mi instru-
mentum.*

*Corpus ani-
mi & ad a-
ctiones im-
pellitur.*

Gal. 5.

Sic Diogenes aliquando conspicatus exanguis giluoque colore iuuenem: aut amare illum, aut inuidere pronunciauit. Inuidi enim cum aliena virtute discruciantur, contabescunt, ac medullarum, ossiumque putredinem concipiunt. Alium quendam cum ex amore pallefcere videret: in proprio quidem corpore mortuum illum distabat, viuere autem in alieno. Quæ commonstrant vitia vtriusque partis vltro citroque commeari, atque alteram alterius incommodo affici, mutuisque malis infestari. Cyprianus autem corpus extra culpam vindicat, nec sustinet illi quicquam impingi. Quotquot enim in homine pullulant vitia, animæ imputat, quæ sola sentit, viuit, & mouetur. Corpore verò sic animam vt afferit, vt fabrum malleo vel incude, in quo format omnium turpitudinum idola, fingitque quælibet cupiditatù simulachra. neque enim, vt is statuit, caro est peccati dictatrix, aut malitiæ inuentrix, nec ipsa cogitatus format, agendaque disponit: sed spiritus est officina, qui per eam, quæcunque affectauerit, peragit. Quòd verò caro aduersus spiritum, & aduersus carnem spiritus contendere dicitur, improprie dictum arbitratur. Quia solius animæ lis ista est, quæ secum ipsa rixatur, & cum proprio arbitrio litigat. S quidē desiderij sui veneno mens ebria, corpus contumelijs applicat, ac iunctis amplexibus ambo in mortiferas suauitates delapsi obdormiunt. Quæ tamen acutè illi viro differuntur; Paulo tamen assentiri par est, qui corporis molem officere censet animæ actionibus, illiusque conatibus esse impedimento. Caro siquidem, vt is ait, concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc autem inter se mutuo aduer-

aduersantur, vt nō quæcunque vult homo, eadem faciat. Oneri est enim terreſtre domicilium animæ, illamq; remoratur, quò minus concepta mentis perficiat. Et quemadmodum equus calcitroſus ſeſſori minus obſequitur, illumque excuſſiſſe laborat: ita corpus animæ ad præclara inſtiganti obluatur, ac moram iniicit, ſemperque ob inſitam naturæ prauitatem mancipiū hoc refractariū exiſtit ductori ſuo, minusque obſequioſum. Quod Chriſtus Apoſtoliſ dormitantibus ac ſomniculoſis inculcat, cū inquit: Spiritus quidem promptus eſt, caro autē infirma. Caro ſiquidem ad ſpiritus monita ac vellicationes obſurdeſcit, minusque expedite iuſſa eius exequitur. Vt enim qui aliquò iter inſtituit, alacriter, quò illi deſtinatū eſt, properat: ſed plus ſatis ſuffarcinatus, atque oneribus, clitelisque depreſſus, cunctantius progreditur, ac contra animi votum ſerius iter abſoluit, metamque aſſequitur: ſic anima ſarcina corporis degrauata, ſumma moleſtia ad metam contendit, atq; ægrè iter inceptum peragit. Quamobrem non eſt, quòd quiſquam exiſtimet corpus omnino otioſum, ſed naturales corporis facultates & potentias, quiq; illi inhærent humores, vel vſui eſſe, vel detrimento animæ actionibus, mutuamque præſtare operam. Fruſtra enim, ac præter meritum corpus cum anima vel gaudij, vel cruciatus æterni foret particeps, niſi in multis ſe præberet ſocium ac miniſtrum. Sit ſanè corpus animæ vas ac domicilium, ſit receptaculum, ſit officina, ſitque organum aut inſtrumentum, vel denique hoſpitiū: ex eo tamen aliquid labis contrahit: Vt vinum generoſum ex lagenâ obductâ ſitu, olidoque ac mucido dolio ſaporè vitioſum. Quòd ſi quicquid eſt hominis, omnesque eius functiones animæ attribuēde: neceſſe eſt, in illam affectus cadere, ac paſſionibus obnoxiam,

Simile ab equo calcitroſo.

Matt. 22.

Simile ab onniſto baculo.

Simile à vaso pido delto.

*Anima af-
fectibus ob-
noxia.*

LUC. 16.

*Tropi scri-
ptura de
Dei mēbris
Deo qua
ratione
membra at-
tribuuntur.*

nullaque in parte, aut saltem mitius culpandum corpus. Augustinus certè non esse omnino animā ab affectibus immunem, huiusmodi argumentis conuincere tentat. Omne quod mœrore, metu, tristitia, indignatione, vindictæ cupiditate afficitur, passibile est: Anima, cū voluntatis, votiq; compos non fit, suoq; desiderio frustratur, dolore afficitur: Ergo passiuā esse conuincitur. qui mihi argutè ratiocinari videtur. Si enim anima alligata corpori, doloris omnisq; affectionis foret expertus, nullos apud inferos sentiret cruciatus, nulla tormenta. Quod aliter se habere demonstrat Euangelicæ concionis series de diuite epulone, qui cū flammis cruciaretur, æstuantem linguam refrigerari cupit, sibiq; aliquod doloris lenimē adhiberi. Quæ figuratè ac parabolicôs intelligēda, ne quis substantias incorporeas membrorum vti ministerio existimet. Scriptura siquidem ad captum humanæ mētis se accommodat, ascitisq; appositis verbis, ac petita ex natura rerum similitudine, Dei erga probos fauorem ac munificentiam declarat: aduersus improbos verò ultionem ac scelerum vindictam. Simili loquendi tropo sacri codices Deo indignationem, iram, zelum, gemitus, suspiria, faciem denique, vultum, oculos, manus, brachia attribuunt, q̄ non alia ratione assequi possit humana imbecillitas immensam supremi numinis vim, ac potentiā, nisi populari more ea nobis inculcaret. Cū itaq; constet scripturæ testimonio animas solutas corporibus, ac damnationi destinatas, tormentis affici: qui fieri possit vt corpori alligatæ, atque humanis nexibus impeditæ non eadem perpetiantur? Equidem mihi persuadeo, animas, vtpote cælitus delapsas, non extinguī, nec sentire interitum: sed tamen diuexari, ac carnificinam perpeti, mentisq; stimulos ac conscientiae morsus persentiscere.

Quod

Quod ipsum post Esaiam indicat Christus, cum *Cap. 66.*
 inquit: Vermis eorum non moritur, & ignis non *Marc. 9.*
 extinguitur. Vt enim caries, vtq; teredines ac ver-
 miculi lignum quamlibet durum erodunt; vt de- *Simile à ca-*
 nique ignis in obuia quæque vim suam exerit: sic *rioso ligno.*
 animam consciæ mentis stimuli confodiunt, in-
 ternæq; furia illam vrunt, pungunt, ac dilaniant.
 Cùm animus auaritia feruet, vindictæ cupiditate
 accenditur, ira inflammatur, inuidia tabescit, a-
 more vritur, mœrore contrahitur: nemo est, opi-
 nor, qui non quiduis paratus sit & facere & pati,
 quàm talem in intimis præcordijs subire carnifi-
 cinam, tantamque in abditissimo animi recessu *Animi cru-*
 perferre lanienam. Multò enim sæuior, longeque *ciatus, quã*
 atrocior est animæ, quàm corporis cruciatus ac *corporis sa-*
 tortura. Quod interrogationis schemate, quò ani- *uior.*
 mo acriores infingeret aculeos, sic expressit Persius.

An ne magis Siculi gemuerunt era iuueni,
Aut magis auratis pendens laquearibus ensis,
Purpureos subter ceruices terruit? imus,
Imus præcipites, quam si sibi dicat, & intus
Palleat, infelix quod proxima nesciat &xor.

Alia itaque ratione affligitur, aliter sensu, tactuque
 afficitur anima, quàm corpus dum vapulat, dum
 flagris scutisq; subigitur, dum vulnus accipit, dum
 membra luxantur, dū illi faces ac tormenta admo-
 uentur. Siquidem anima rationalis vtpote spiritus
 incorporeus latentes experitur vexationes ac tor-
 turas, anxietatem, formidinem, zelotypiam, inui-
 dentiam, odium, indignationem, mentisq; inquietu-
 dinem, ac conscientia remorsum. Quos affectus,
 vel, vt verius dicam, perturbationes si diutius ani-
 mo inhære contingat, illasque nec ratione discu-
 ti, nec diuino præsidio superari, non solum men-
 tem, sed corpus quoque sæuissimè discruciant. Ita-
 que alterum alterius legibus tenetur, sibi que mu-

tuo sunt obstricti. Hoc tamen prærogatiuæ, idque honoris ac dignitatis anima obtinet, vt multa per se, corpus verò nihil absque eius vi & agitatione efficere possit. Dupliciter itaque anima suas facultates perficit: quasdam per organa, non nulla absque his, nulloque corporis adminiculo. Sic quæ intellectu ac ratione, mentisque iudicio peraguntur, solius animæ munera sunt. Operationes autem manuales absque corporis ministerio exequi nequit. Siquidem architecturam, cæmentariam, pictoriam, plasticen, pigmentariam, artesque alias in vsum hominum excogitatas, animo quidem menteque homo concipit, sed manibus ea perficit, atque instrumenta corpori attributa ijs accommodat. Cæterùm cum anima contemplationi rerum insistit, cum præterita memoria repetit, cum futura meditatur, ijsque præsentia connectit, dū ratiocinatur, dum occulta inuestigat, atque abdita quæque perquirat ac rimatur, cum in extasi constituta, subductaque in sublime, vt Paulus, arcanorum fit particeps, genuina insitaque à Deo vi vitur, nulloque corporis eget adiumento, nisi ea in actum proferre velit. Tunc enim corpus animæ assistit, vt indiuiduus comes & collega, cuius opera ac subsidio suas functiones exequitur. Quòd si diuturnior sit vel acrior, vel intentior in rem quâpiam agitatio, fit, vt corpus, vtpote animæ viribus destitutum, e-
 languescat atque emoriatur. Quod obseruare licet in ijs, qui intempestiuus lucubrationibus sunt dediti, aut libris continenter affixi, quibus corpus sensim gracilescit atque extenuatur, spiritusque vitales imminuuntur. Quicumque ergo animum nullum sentire affectum, nullisque rebus permoueri censent, sed illæsa mente, nullasque concipiente plagas anima, obiecti tantum, organique vitiati ratione affici, nō admodum veritati consentanea
 mihi

*Anima
 multa agit
 absq; corpo
 ris admini
 culo.*

*Anima
 quando cor
 poris mini
 sterio indi
 get.*

2. Cor. 12.

*Mentis in
 sentio cor
 pus atte
 nnat.*

mibi dicere videntur. Quid enim sibi vult angor *Christi pa-*
 ille Seruatoris, atque æstuatio? qui cōcepta suppli- *uor homi-*
 cij, quod subeundū erat, atrocitate, impensiq; be- *nis argumē-*
 neficij in gratitudine atq; obliuione, humana qua- *tum.*
 dam imbecillitate in hanc vocem moribūdus eru-
 pit: Tristis est anima mea vsque ad mortem, eam- *Matt. c. 26.*
 que veluti patri blandiens, deprecatur. Et quanquā
 nondum illi insultaret, aut manus inferret insolē-
 tia militaris, tota tamen mente & cogitatione in
 imminens periculum defixus, tāto horrore ac tre-
 pidatione concussus est, vt affectus sanguineū su- *Christus in*
 dorem expresserit, toto corpore confertim, atque *corpore &*
 effusè promanantem, sic vt vtrique parti acerbitas *animo cru-*
 illa doloris sit cōmunicata, atque ex animo in cor- *ciatus sen-*
 pus redūdare cōeperit. Nec est, quòd quis opinetur *sit.*
 in huiusmodi tædio ac pauore animam vitalem
 ac vegetantem, tum spiritus naturales tantū affi-
 ci, imo pars hominis potior discrimini obijcitur, in
 eamque tota vis mali decumbit. quæ tamen origi-
 nis suæ memor, vires colligit, ac cœlesti fulta præ-
 sidio, intrepidè infractoque animo aduersus peri-
 cula subsistens, diuinitus solamen accipit. Huius-
 modi affectibus etiam Diuæ virginis mens multi- *Maria dolo-*
 pliciter agitata est. Illius siquidē cū spiritus tum *ribus con-*
 anima, aliàs lætitia, aliàs dolore perfusa est. illud *cussa.*
 denunciato per angelum conceptu, partuque mi-
 rifico, pastorum concursu, ac Magorum adoratio-
 ne: istud, vt à Simeone fatatum erat, erecto in cru-
 cem filio, experta est. Possē equidem magnā con-
 nectere seriem eorū, qui in maximis calamitatibus
 constituti, acerbissimū animi vulnus conceperint:
 exempla suppeditant tot vatum examina, inter
 quos Helias, Helisæus, Dauid, Hieremias, Moses, *Vates cala-*
 Esaias, Ionas, Zacharias, & præter martyrum a- *mitatibus*
 liquot myriades, indefessus ille fidei nostræ asser- *exposuit.*
 tor & propugnator Paulus suo agonothetæ, seu

remuneratori strenuam operam præstiterunt, qui præter corporis incommoda, summasque angustias, ac detrimenta, animam circumferebant acerrimis doloribus exulceratam. Quisq; autem secum ipse expendat, quanta obsederit illorum animos angustia, quis menti inhæserit inæror, quæ trepidatio: cùm pulsi patria, destituti affinium ac cognatorum solatio, ludibrijs, contumelijs, flagris, expositi, afflicti, pressi, conculcati, proscripti, per loca auia, atque hominibus inaccessa hostium sæuitiam euitare sunt coacti, suæque salutis atq; incolumitati consulere. Quòd si anima, quæ homines à bellis secernit, omnis affectionis sit expers, nullisq; vel solatijs capitur, vel doloribus afficitur: quid sibi volunt plorabundæ hæ voces? Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Defecit in salutari tuo anima mea. Renuit consolari anima mea. Rursus dum refocillatur, ac Dei fauorem percipit: Introito anima mea in requiem tuam: etenim Dominus benefecit tibi. Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius. Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Quibus etiam si innumera congeras, non designari tantum puto naturales animæ facultates, & potentias breui interituras, sed illam, quæ rationis, quæque diuinitatis est particeps, à cuius vi omnes actiones corporis procedunt, omnesque functiones perficiuntur. Cui parti insita est ab opifice *συντήρησις*, hoc est, conseruandæ, exequendæque legis naturæ amor & notitia, virtutum vitiorumque discrimen. Quæ vis, teste Paulo, hoc efficit etiam in animis eorū, qui à Deo sunt alieni, vt naturæ ductu à malis resiliant, ac virtutem amplectantur. Siquidem illa animi pars, in qua elucet imago Dei, ac se profert naturæ integritas, detestatur, damnatque nequiter facta, ac se

cupit

Anima licet incorporata, doloribus agitur.

Rom. I. Synteresis quid.

Natura in-
flinctur

cupit præstare inculpatam, ab improbis mōribus, omnique scelere immunem: quanquam hæc naturæ vis non nihil labefactata est, & concussa: sic vt quæ mens concepit, voluntas non syncerè, non præoptè, non alacriter exequatur. Huic affinis Conscientia, quæ mentem hominis latenter à Deo in-
Cōscientia
 fugatam arguit atque accusat, incussoque terrore, *quid in mē*
 ac scelerum recordatione antea factam vitam dete- *re efficiat.*
 statur, conceptoque emendationis vitæ proposito, malorum poenitentia ducitur. Ita vltrix illa Conscientia homini aurem vellicat, ac maleficia iam pridem patrata oculis obijcit, quibus facillè conuinci posse video, animam affectibus esse expositam, ac perturbationibus subinde inquietari. Siquidem dulcia percipit & amara, ipsaque dilatat sese ac gestit rebus prosperis, contrahitur aduersis. nec tantum homines, sed mentes quoque angelicæ suos quodammodo affectus obtinent. indolescunt enim malis hominum, seseque cruciant, cum hi à probitate ac virtute desciscunt: lætantur verò atque exhilarescunt, cum improbi se ad frugem cōferunt. Econtrà mali Genij hominibus infesti sunt, illosque mendacijs onerant, contumelijs impetunt, insectantur, odioque parricidali prosequuntur. Quæ cum in aëreas incorporasque substantias cadunt, quæ fieri possit, vt non eadem hominum animæ percipiant?

Esai. 33.

*Mali genij
 hominibus
 infesti.*

*Animas hominum non omni ex parte esse æquales,
 nec pari conditione ac dignitate, sed aliam, alia
 præstantiorem.*

CAP. XIII.

QUANQVAM paulò antè nonnulla à me sunt commemorata, quæ huic argumento congruunt, quæque hoc paradoxon stabilire possint;

operę precii tamen facturus videor, si singulari capite hoc thema illustrare pergā. Pleriq; in ea hærēt sententia, vt animas hominum eiusdem esse conditionis, eademq; dignitate ac præstantia existiment, nec inter sapientis stolidiq; aut improbi animam quicquā interesse, vllumq; statuendum discrimen: sed organi tantum ratione impediri actiones, ac facultates animæ vitiosè perfici. Ego verò nullo contentionis, aut contradicendi studio aliter se rem habere mihi persuadeo. Quanquam enim non ignorem ob morbi sæuitiam, ob capiti inflicto vulnus, ob casum denique & cõussionem affecto cerebro mentem obitupescere, omniumq; rerum induci obliuionem: non consequitur tamen, omnibus animam esse parem, aut omnes, quod ad iudicandi vim, ad ratiocinandi iudicandiq; peritiam attinet, æqualem esse sortitos. Neque enim cuiusque anima quamlibet accuratè fuerit exulta, quantumuis strenuam operam adhiberi cõtingat, artium, disciplinarum, omnisq; doctrine, atq; eruditiõis æquè est capax, pariq; docilitate ac solertia. Cùm plerique inepti sint, minusq; appositi ad perdiscendas artes, atque inuita Minerua, repugnanteq; natura pleraque aggrediantur. Vt autem faces & funalia alia alijs magis splendescunt, lucisq; plus exhibent: Vtq; ignita quæque alia alijs sunt magis vrentia: sic animæ cuiusque splendor dissimili ratione elucescit, variq; se proferūt mentiũ discrimina. Et quemadmodũ mētes Angelicæ ordine, dignitate, officijs, ministerijs inter se differunt, quod Seraphin, Cherubin, Throni, Potestates, Virtutes, Archangeli, totaq; Geniorum hierarchia demonstrat: ita in animis hominum discrimen statui posse video. In eo autem omnes conueniunt, quod corpus mortale & caducum sunt consequuti: quod formam

huma.

Inter animas discrimen.

Simile ab ignitis facibus.

Inter Angelos discrimen.

humanam nacti, licet nonnulli ferino sint aspectu, bellisq̄ue affines: quòd omnibus inditus procreationis ardor: quòd iisdem naturæ legibus tenentur: quòd similis illos rationis vis incitat: quòd animæ essentia, formaq̄ue substantiæ à Deo sit creata: quòd immortalitati destinantur, omnesq̄; vno spiritu imbuuntur. Sed quoniam non æquè valenter se in omnes exerit vis diuinitatis, nec omnes eius muneris sunt æquè capaces, tantique beneficij plerique se præbent indignos, sit vt alia vi atque effectu suas actiones proferant animæ, nec sint in præsentis rerum statu, conditione, dignitate, ordine pares, nec in altera etiam vita futuri æquales, parique gloria illustrandi. Sic enim propheta Daniel eius rei nobis fidem facit: Quotquot in puluere dormiunt, euigilabunt, alij in vitam sempiternam, alij in opprobrium, in dedecus, in pœnam, alij in condemnationem. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudierint multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Quod discrimen inter substantias incorporeas Paulum etiam obseruasse cõperio, desumpta ex syderib⁹ similitudine. Vt enim sydera alia alijs sunt illustriora, variaq̄ue se exhibent corporum discrimina: sic magna in animis hominum differentia, atque in resurrectione altera alterius anima futura est magis gloriosa. Constituit autem Deus (vt Gregorius Nisenus testatur) secundùm animalium species, diuersas animarum differentias, ac cuique corpori conuenientem assignauit. Sic brutis animantibus non rationalem intelligentiam, sed naturalem industriam in seuit, qua insidias, damna, pericula, omniaq̄ue vitæ incommoda declinent. Itaque tota species animantiũ vna inclinatione mouetur. Lepus enim omnis pavidus & meticulosus, Canis quisq̄; sagax atque

*Animarũ
disparitas.*

Cap. 12.

*2. de ani-
ma.*

Bruta non ratione, sed ductu naturæ feruntur. atque in sectandis feris industrius, Vulpes omnes subdolæ sunt, astutæ, insidiosæ. Lupus quiuis ferus, ac prædæ avidus, Simia quælibet humanas gestulationes exprimit. Quod ipsum in homine non consequitur. Siquidem infinitæ sunt humanarum actionum rationes ac modi, nec omni homini vna operatio, vnaque intentio, vt animâtibz, quorum actiones à sola natura cientur, quæ in omnibus pari ratione decurrit. At rationalis actus, qui propriè humanæ mentis est, singulis diuersus, ac

1 Cor. 12.

Ephe. 4.

Mens tabularasa.

2. Timot. 2. Simile ab amplis adibus.

pro animæ cōditione alius alij. Vnde emergit tanta in hominū animis opinionum varietas. Vt itaq; ex Pauli sententia, Vnicuique datur manifestatio spiritus ad id quod expedit, ac variæ hominibus sunt delegatæ functiones, ac munia, quæ Deus pro suo arbitrio cuique distribuit, diuidens suum spiritum cuique vt vult: ita sua cuique propria ac peculiaris anima, quæ ab vno opifice profecta est, sed non pari dignitate prædita, non eadem intelligentia ac rerum cognitione imbuta: sic tamen vt virtutum, vitiorumque sit capax, atque insita vti optima quæque amplecti posset, ac vitare noxia. licet inualidè ea perficiat, vbi diuino præsidio sit destituta. Quapropter non absurda mihi videtur illa Aristotelis comparatio, qua mentem hominis assimilem facit tabulæ rasæ nullisque expolitæ picturis, sed quæ accommodata est, aptaque vt quiduis in ea adumbrari possit, ac delineari, aut vitiorum scilicet monstra, aut virtutum simulachra. Quæ spectat illud D Pauli, Vt in opulenta magnificaque domo non solùm vasa aurea & argentea sunt, verùm & lignea & testacea, quorum illa honesto vsu destinantur, ista sordido, parumque honesto. Sic Deus in hoc mundi theatrum varias corporū ac animorum differentias produxit, variisque personis illa induit, ac diuersis instruxit ornamentis, non ta-

mer

men sine spe excellentioris muneris assequendi. Neque enim cuiquam ademptus est conatus, aut industria, qua eniti posset ad præstantissima, & cōfectari optima: imò ad illa huic adminiculatur remunerator, ac cunctatē impellit. Sic qui sua culpa fordescit, ac vitiorum cœno obductus est, expolire se potest, absterisusque sordibus effici vas honorificum, atque vsibus præclaris accōmodum. Astringauit siquidē Deus opt. max. cuique peculiarem corporis habitum, suæque naturæ congruentē animam, quæ tamen multis modis immutari sint apta. Desciscit enim nonnunquam homo, ac degenerat ab integritate, sui que præstantia: seu corpus, seu animam spectes: atque originis suæ oblitus, sordibus, lutoque vitiorum inuoluitur: nonnunquā verò latentē à Deo instigatus, ex malis, quibus erat deuinctus, eluctatur, atque ad virtutem, ad probitatem, ad honesta quæque nititur. Cuius rei documenta sumere licet in filio prodigo ac decoctore, & Saule. Omnibus itaque sua mens, suæque anima obtrigit, sed quæ diuino munere, eiusque afflatu multiplices dotes, variaque charismata concipit: licet non æquè valenter omnium mentes spiritus diuinus impleat. Accipiunt quidem omnes de vberissimo eius fonte, sed alius alio affluentius. Quod talentorum distributio nobis inculcat, qua in obeunda negotiatione salutis nostræ diligentiam, & industriam nostram licet inuolidam acuit atque extimulat, & Dei dotes amplificandas, augendasque præcipit. Vni enim quinque, alteri duo, tertio vnum partitus est, cuique pro ingenij sui captu, utque operis huius Chorago expedire, atque è re, vsuque esse visum est, expensis, acceptique rationē suo tempore exacturo. Sic Paulus Timotheū cōmonesacit, omnibusque eius nomine aurē vellicat, ut functionē suam curæ habeant, ut donū spiritus, tanquam

Nemo culpa in Deū transferat.

Luce 15.

Quid talenti & mina distributio designet.

Matth. 25.

2. Cap. 1.

ignem

Simile à so- ignem sopitum, iamque euanescentem exuscitent,
pito igni. ut excusso veterno delegatum munus sedulo exe-
 qui studeant. Hoc enim à suis exigit Deus, ut quis-
 que suam Spartam exornet, ut minam concredi-
 tam adaugeat, & cum scœnore refundat. Et quo-
 niam non patitur otiosos esse nos, nec intermitte-
 re industriam, sed continenter excubias agere, at-
 que indefesso labore insilere nundinationi. Ne-
Luca 19. gotiamini (inquit) donec veniam. Quod cum or-
 ganum electionis Paulus sedulo inculcaret alijs, id
Negotiatio ipse omnibus modis præstare studuit, sic ut in le-
Evàngelica. gatione sibi commissâ cæteris magis feruidus fue-
 rit, atque in Apostolici muneris functione obeun-
Simile à na- da alacrior, viuidiorque. Ut itaque in gemmis, a-
tura reris. nimantibus, herbis, sideribus discrimen est, ac flos
 alius alio odoratior, ac gemma alia rutilantior: ita
 in animis hominû euenit, quæ peculiari quadam
 vi ac facultate instructæ, varias operationes, diuer-
Simile ab sosque effectus proferunt. Quemadmodum enim
astris & se- (ut Paulus ait) suo cuique semini vis insita, atque
mine. alia caro pecudum, alia hominum, aliaque species
Cor. 15. ac decor corporibus cœlestibus, alia terrenis: alius
 Solis fulgor, alius Lunæ, alius alterius sideris splen-
 dor: ita corpus hominum aliud alio præstantius,
 habituque magis generoso: ipsaque anima cum in
 hac statione, vitæque huius decursu, tum in resurre-
 ctione pro suâ sorte, ac meritis (quæ quisque ad
 Deum referre debet, nulla philautia sui; fiducia)
 dignitate & cõditione potior, gloriaque superior.
 Magna siquidem cum in præsentis seculo, tum in
 futuro inter probos, improbosque disparitas, ac
 dissimilitudo, multumque diuersa conditio. Impij
Psalm. 1. enim in medio iustorû non subsistent: sed ut quis-
 quiliæ, aliaque venti ludibria, dissipabuntur. Itaque
 Paulus ex natura rerum multa oculis nostris obij-
 cit, quorum intuitu atque obseruatione, arcana
 Diuini-

Diuinitatis nobis innotescunt. Sic in negotio Christi ab odore ac fragrantia rerum corporalium similitudinem desumit. Vt enim effluxus atque expirationis stirpium effectu se prodixit, ipsumque cor vel reficit, vel offendit: sic anima, ex qua emanat salubris halitus, aut insalubris, Christum vel suauiter afficit, vel penitus offendit.

*Ignis est equidem vigor, & cælestis origo
Omni anima.*

Aenëid. 6.

*Simile ab
Vrentibus.*

Sed vt ignis alius alio calidior, ac pro nutrimento, subiectoque fomite vrentior: ex oleo siquidẽ, pice, sulphure, bitumine, naphtha (quam Petroleum vocant) inflammescit ardentius; ita anima pro sua facultate ac viribus, proque acceptis dotibus vim suam in corpus exerit, estque in proferendis actionibus vel agilior, vel remissior, sic tamen, vt corporis habitus, ac constitutio, quam ἡράτιν Græci vocant, eiusque organa animæ subseruiant. Par est ratio in malis Genijs, quorum alius alio nocentior, hominique magis infestus. Sic in Euangelio Beelzebub princeps Dæmoniorum denominatur, tanquã in malis inferendis præpotens, ac magnarum virium. Sic Euangelicæ narrationis series malos Genios nocendi studio ac malignitate discernit Is enim, qui minus virium obtinebat ad perturbandam conuellendamque hominis mentem, adsciscit sibi septem deteriores se, ac collatis viribus ita illam occupant, vt sublata sit omnis emendationis vitæ spes, omnisque ademptus ad sanio rem mentem reditus. Quod si fas sit, corporea conferre incorporeis, Vt, stannum, plumbum, argentum, aurum, æs, cuprum, orichalcum, omnisque generis metalla suas sordes concipiunt, suamque scoriam atque æruginem contrahunt: Vt que agri inculti, squallore ac situ obducuntur, iisque zizania, ac infelix lolium innascuntur: ita animæ

*Geniorum
malorum
discrimen.
Matt. 12.*

*Simile a
metallis.*

Esa. 1.

*Simile ab
incultis a-*

gris,

substan-

substantia sua vitia contrahit, ipsaq; exculta splendore virtutum mirefcit: neglecta verò vitiorū fuligine densescit atq; obscuratur. Nec est quòd quisquā opifici suo obloquatur, aut cū illo expostulet, vt ignau⁹ ille; qui acceptū talentū defoderat, cū ad omnes odor Seruatoris dimanet, impressaque sint cuique Diuinitatis vestigia, sic vt gentibus etiā à Deo alienis indita sit, inscriptaque naturę lex, cuius instinctu mens illorum Dei notitiam concipit, ipsaque conscientia attestatur, ac ratio dicat, quæ sectari; quæ vitare conueniat, quantūq; inhonesti honestiq; sit discrimen. Quisque itaque efficere curet, ne inuanum incassumq; hoc munus accepisse videatur, nec Deo, cuius arbitrio omnia decurrūt, obmurmuret, quòd minus præstantem animā sit consequutus: sed quam obtinuit, foueat, illiq; vt agro sterili, ac ieiuno culturam adhibeat, sparsoq; verbi Dei lætamine sementi præparet. Ipse infirmis conatibus, promptæque voluntati non est defuturus. Nihil aut animæ salubrius, magisq; frugiferū, quàm continenter sacrarū literarum meditationi insistere. Hæc siquidem vitis medetur, hæc morbos expugnat, hæc animi mœrorē diluit, mentique offusam caliginem discutit. Nullū est remedium sanandis, restaurandisq; exulceratis mētibus efficacius, magisque presentaneū, nullus morbus tam virulentus, nullū vulnustam læta'e. quod hoc medicamine non sanescat, atque obducatur.

*Deo sequi-
que submit-
sat.
Rom. 2.*

*Natura lex
cuique im-
pressa.*

*Simile à
cultura à-
grorum.*

*Hortatio
ad ample-
ctendā do-
ctrinā cœ-
lestem.*

*Hor. lib. 1.
Epist.*

*Feruet auaritia, miseraq; cupidine pectus?
Sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, et magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, qua te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, vinosus amator?
Nemo adeò ferus est: qui non mutescere possit,
Si modò cultura patientem accommodet aurem.*

Hæc

Hæc commoda præstat Philosophia, non humana quidem, vt Horatius existimabat, sed cœlestis & diuina, quæ naturam luxatam ac collapsam integritati pristinæ restituit, quæ fiduciam erga Deum in nobis excitat, illique nos conciliat, quæ animi tranquillitatem adfert, mentemque firmam ac stabilem: qua nihil homini in hoc turbulento vitæ sa-
lo optabilius. Quò spectat illud Pauli, quo nullus in hac palæstra exercitior: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ hominem iustum efficit, vt integer sit homo diuinus, ad omnia officia pietatis accommodus.

*Verbi Dei
fructus &
utilitas.*

2. Tim. 3.

De animæ immortalitate, atque, indubitata, certaque corporis humani resurrectione: tum quæ ratione ac modo id perfici continget: Denique, quanta ex tanto munere mentis erectio in Deum, quantaque morituro fiducia consequenda salutis.

C A P. XIII.

NIHIL homini calamitoso, morbisque ac malis innumeris exposito, in huius æui decursu plus adfert commodi, depulsoque mortis metu plus præbet solatij ac fiduciæ, quam vt subinde cõtem-
pletur alterius vitæ beatitudinem, ac felicitatem: eiusque rei potiundæ spem certam atque indubitam concipiat. Quæ consistit in animæ immortalitate, ac corporis resurrectione, totius fidei nostræ basi solida atque inconcussa. Inanis siquidem foret labor omnis noster, atque irritus conatus: omnisque vitæ nostræ ratio, cultus, institutum, religio euanida, atque imposturæ affinis: si tanto, tamque salutari bono frustrari nos, atque ab alterius vitæ expectatione decidere contingat. Quò mirari subit quorundam stupiditatem, qui non aliter

*Meditatio
alterius vitæ
quid efficit.*

In quo consistat hominis securitas.

Alia hominis, alia animantium conditio.

spirare homines, quàm bruta existimant, quiq̃ue animas penitus extingui, nec à morte quidquam hominis superesse contendunt. Qui cùm in naturæ operibus prorsus cæcutiant, atque hallucinentur, Deique potentiam vel non agnoscant, vel ex rebus conditis non obseruent, fit vt mens illorum assequi, aut rationem inire nequeat, què effici possit, vt anima sit æterna, ac nunquam interitura, ipsumq̃ue corpus rediuuium sit futurum, suæq̃; integritati aliquando restituendum. Cùm autem

Genes. 1.

Deus hominem immortalem esse, ac perpetuò illum subsistere voluit, ad imaginem & similitudinem sui illum condidit. Quòd si homo Dei imaginem refert, eiusque similitudinem exprimit: necesse est, eandem cum origine sua naturam consequi, atque æternitatis fore consortem. Huius muneris dignitatem ac præstantiam non sunt sortitæ reliquæ animantes: cùm nulla in his se proferant

Homo Dei imaginem refert.

Diuinitatis vestigia, nulla mens vigeat, desit ratio, memoria, intellectus, iudicium, artes, disciplinæ, rerumq̃; peritia desideretur, quæ hominibus Dei munere affatim sunt attributa. Quapropter piaculum est, id statuere mortale esse, ac caducum, quod à Dei substantia prodijt, quodque à diuina mente homini est inspiratum. Vt igitur Deus æternus, omnisque interitus expers: ita anima quoque humana tanquam diuinæ essentiæ particeps,

Animantes mente destituta.

Anima hominis diuinitatis particeps.

æterna, atque ab omni corruptione immunis. Cæterùm cùm Deus hominis gratia omnia condidit, solus homo Dei causa, atque illi conformis est creatus, eoq̃ue effectum est, vt Deus à mundi exordijs mirificè erga illum affici cœperit, illoq̃ue se oblectare, atque eius familiaritate & consuetudine perfrui exoptauerit, ad eò, vt huius causa humanitati vniri sustinuerit, atque immortalis mortali agglutinari: quò diuina natura humanæ coalescat,

lescat, atque vniatur, humana Diuinæ. Cuius rei fidem suo hoc testimonio astruit Dei patris sapientia Christus, qui hanc nobis salutem peperit: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quidquam faceret: ab initio atque ab æterno extiti, quando præparabat cœlos, aderam: quando certa lege, & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, & terram deorsum, cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & deliciae meae esse cum filiis hominum. Quæ *φιλανθρωπία*; hoc est, vt Paulus ait, amor & propensio erga homines, hoc efficit, vt omnia nobis per Christum sint communicata, vt par sit cum illo nostra conditio, similis fors, æqualis hæreditas: eoque sit, vt quidquid in Christo expressum est, in homine quoque sit exprimendum. Ipse æternus est, ac perenniter subsistit: id illius beneficio consequitur homo. Ipse primus resurrexit de uicta morte, auctor, princeps, ac primitiæ tanti triumphi: illius virtute cæteri omnes sunt resuscitandi. Quam obrem nemo sibi tam sit iniquus, aut in tanti muneris auctorem ingratus, vt nominis huius honorem sibi vel inuideat, vel ab se repellat. Quis enim tam stupidus, qui se ab interitu vindicare non cupiat, ac perenniter subsistere exoptet potius, quàm perpetua morte sopiri, sublataque omni emergendi spe, in sempiternam mortem deuolui? Scio equidem nonnullis plausibilem videri hanc de animæ immortalitate persuasionem: at corpus in eandem sortem recipi, pari que futurum conditione, aut aliquando reuicturū, prorsus abnuunt. Verum hi naturam hominis, totiusque conficiendi opificij rationē non pernitus excutiunt, nec in illū defigunt oculos, qui homini lucis huius auctor extitit, & cuius virtute vitæ

Deus homini vnicè afficitur.

Proverb. 8.

Dei amor & propensio erga hominem.

Tim. 3.

Hebr. 3.

Nemo non immortalitatem vel affectat, vel meditatatur.

Multi anime immortalitatem statuunt: pauci resurrexerunt;

auspicio est consequutus Siquidem cùm anima & corpus indiuulsè inter se connexa, hominem constituent, necesse est, vt totus homo, hoc est, & anima immortalitate potiatur, & corpus per resurrectionis mysterium eiusdem muneris sit futurum particeps. Neque enim admittet ratio formationis hominis, vt alterum sine altero suo fine, cui destinatum est, potiatur, vt quæ dimidiatus homo, aut altera modo pars beatitudinem consequatur : necesse est igitur, conditi quæ operis ratio exposcit, vt corpus aliquando reuiuifcat, ac postliminio coniunctum animæ pari sit futurum cum illa conditione, eiusdem quæ muneris consors. Cùm enim Deus formando homini esset intentus: Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Quibus verbis non alteram modò partem designauit, sed totum hominem, qui ex corpore & anima conflatus est. Hæc enim duo vnita ac conglutinata hominem conficiunt : quæ cùm sint discreta, ac diuulsa, hominem dissolui contingit, ac nominis huius honore destitui. Quapropter mihi ratio exigere videtur, vt vtraque pars eundem finem consequatur, scilicet vel beatitudinem, si vita innocenter sit transacta : vel damnationem, si nequiter. Nec profectò foret rationi consentaneum, vt ab illa felicitatis spe corpus excideret, cùm huius æui molestias æquè perferat. Siquidem animæ causa nonnunquam flagris scuticisque subigitur, plagas accipit ac cruciatus, dolores concipit, periclitatur, vitæ quæ discrimen subit : sic vt illas animæ potentias sentientem ac vegetantem, quæ brutis etiam communis, pertundi contingat ac dilaniari. In sententijs enim, dictis persuasionibus, opinionibus, iudicijs nonnunquam suo incommodo animæ acquiescit, atque obsequitur, se quæ in omnibus socium præbet & ministrum. Itaque

non

*Validum
argumen-
tum resur-
rectionis.*

*Corpus ani-
mæ causa
periclitari.*

non immeritò iniuria affici corpus videretur, nisi eodem beneficio vtatur. Est quidem corpus animæ instrumentum, quo actiones suas perficit, ac functiones suas exequitur: sed alia ratione, corpore animato ac sensili vtitur anima, quàm opifex, aut architectus ferra, malleo, securi: cùm singula membra aptissimè officijs suis sunt distincta, multisque vsibus possint accommodari. Hoc autem discrimen inter corpus & animam statui posse vi-
 deo, quod inter Solem & Lunam. Ista enim licet lumen à Sole mutuetur, non tamen omnino propria vi destituta est. fertur enim peculiari motu, suumque circulum absoluit: lumen autem à Sole concipit, vt speculum, vtque lebetes ac pelues perpolitæ ex opposita face splendorem, nullum verò lumen exhibet, nisi à sole illustrata, sed tamen otiosa censerì nequit, cùm menstruum cursum perficiat, suaque cœli spatia nullo solis adminiculo metiatur: Sic Anima corpori quidem vires sup-
 peditat, at illi non desunt insitæ facultates & potentia naturales, quatuor humorum qualitates, quibus efficitur omnium functionum capax, atque ad quiduis exequendum appositum. Et quemadmodum sol sua patitur deliquia, lunæque interuentu occultatur, similiter & Luna terræ obiectu defectumque percipit. ille cùm per lineam
 eclipticam decurrit in eodem gradu: ista in oppositis: Ita corpus & anima sua percipiunt detrimenta & deliquia, & pars altera alteri nonnunquam vel prodest, vel officit. Cùm itaque tantus sit in his consensus, tam fida societas, illaque tantisper, dum in hac vitæ statione excubias agunt, mutuas operas tradunt, par est, vt corpus per resurrectionem innouatum, eiusdem muneris sit particeps, atque in eundem municipatum admittatur. Qua autem ratione id perfici contingat, siquis, vt Thomas

Corpus quo modo animi instrumentum.

Elegans paratio à sole & luna desumpta.

Simile à perpolitò speculo.

Eclipsis solis & lunæ, anima & corpori cõparata.

Consensus corporis & anima.

ac Nicodem⁹ ob ingenij tarditatē assequi nequit, ne Deo vel suam potentiam detrahat, vel illi diffidat: sed oculos mentemque in tanti opificis opera dirigat, abundè multa est perspecturus, quæ illi non deesse vires declarabunt, non solùm instaurandi hominis, verùm & quiduis eorum, quæ ani-

Natura rerū resurrexerunt aëtionem aëstruit.

mo destinavit, perficiendi. Collustremus cælum hoc sideribus vndique exornatum, illiq; subiacentem terræ globum, ex qua pullulant tot speciosi, fragrantisque flosculi, tot stirpes salubres, cùm esui, tum medendis corporibus accommodæ, tot in maris gurgite piscium genera, tot in aëre ac terra alites, tot pecora partim ad vescendum, partim ad cultus agrorum, ipsumque hominem tanti operis

Conditoris maiestas et amplitudo.

ac muneris dominatorem ac præfectum. Quæ initio Dei verbo ex nihilo, nullaque subiecta materia creata, stabiliter perseverant ac subsistunt, suasque vicissitudines, ortus, progressus, incrementa obtinent. Cùm itaque tam sit immensa conditoris vis & potentia: quis illi vires deesse dictebit erigendi, restaurandique collapsa, qui admiranda quæque ex nihilo construxit? Quod si corpus homini: nullo negotio ex nihilo creavit opifex: quanto illi facilius erit, mortuum restituere, atq; in vitam reuocare? non quidem ex nihilo, sed ex materia cognata ac familiari, quæ vel in cineres reuoluta est, vel alio quouis modo in auras eua-

Simile ab opere fusili.

nuit. Vt autem artifex op⁹ fusile confRACTUM atq; imminutum ex eadem materia restaurat, formamque inducit præstantiorem: ita Deus corpus in terram resolutum suo tēpore reuocabit in vitam, eadem

Deus omnipotens in eo, quod vult.

quidem, qua fuit, specie, sed omni labe, omnique terrena concretione sublata. Hoc itaque honoris defera mus immenso opifici Deo, eamque potentiam illi asseramus, ut quiduis eorum quæ libet, ef-

4. F. dr. 4.

ficere illum posse confiteamur, nec quisquam ex sua,

sua imbecillitate, aut ignorantia illud æstimet, aut metiatur: cùm minutissima à nobis comprehendinequeant, prorsusque ingenij nostri captum excedant. Quod si hæc mundi spectacula, totiusque naturæ ordo ac series non sit satis efficax ad excitandas hominum mentes, nec ullæ rationes satis firmæ ac solidæ ad declarandam Dei vim ac potentiam: saltem in se quisque descendat, ac mentis suæ dignitatem ac præstantiam sedulo excutiat: profecto intelliget atque experietur, quanta sit humani animi, mentisque excellentia, quanta denique illius vis & potentia, qui homini hoc munus indulsit. Mihi verò humana mens non omnino gemmis videtur absimilis, quæ præter id, quòd aspectæ gratæ sint, atque oculis blandiantur, tum internas vires, effectusque efficaces obtinent, ac latentes, quas attritu, & confricatione proferunt: vt Succinũ, Gagates, Magnes agitata ac cõcalescãta festucas, flocos, quisquillas, ferrum violenter ad se rapiunt: Sic animæ vis exuscitata ac concussa vim suam exerit, vtque ignis sopitus, ac cineribus obductus emicat, sensimque scintillare incipit. Et quanquam diuina virtus passim se profert, atq; in tanto naturæ artificio omnium se oculis exhibet, adeò vt humanus animus expleri ac satiari nequeat: in nulla tamen re Dei vis atque amplitudo magis elucet, aut expressius se declarat, quàm in animo menteque hominis, quæ ab archetypo diuinitatis est deprompta. Quapropter non est, quòd quisquam eam opinionem concipiat, vt id existimet aliquando interiturum, quod ab essentia Diuinitatis dimanauit, tantisque dotibus est excultum. Quòd mihi non absurdè ratiocinari videtur Plato: Quidquid non constat ex elementis, est immortale, atque interitus expers. Anima non constat ex elementis, nec ex materia cõcretionem cõflatur, sed

Mētis cum gemmis cõparatio.

Simile a gemmarũ efficacia.

Mēs humana Diuinitatis exemplar.

In Phædo.

diuinitus originem est sortita. Igitur non est obnoxia corruptioni. Nec sanè tanta inesset hominum animis vis & acumen ingenij: præstantia doctrinæ: inuentionis subtilitas, cognitio rerum, Dei vel amor vel notitia: nisi anima à terreno concretu aliena, Diuinitatis esset particeps, atque æternitati destinata. Quæ persuasio præscorum etiam animos occupauit, Quibus insitum erat, teste Cicerone, esse à morte sensum, neque excessu vitæ sic deleri hominem, vt funditus interiret. Idq; tum multis alijs, tum cæremonijs sepulchrorum intelligi licet. Quas nec tâta cura coluissent, nec tam in-expiabili religione sanxissent, nisi hæssisset in eorum animis, Mortem non delere omnia, sed quandam esse migrationem, commutationemque vitæ melioris. Nec sanè quisquam potest esse tam rudis, tam ferinis moribus, qui in cœlum attollens oculos, tametsi nesciat, cuius Dei prouidentia regitur hoc omne, quod spectamus, aliquod tamen esse numen intelligat ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, ordine, vtilitate, constantia, quod fulcit ac moderatur omnia. Cùm itaque Deus opt. max. qui nihil temerè, aut fortuito est molitus, tantarum rerum vni homini principatum attribuit, absurdum videri posset, vt is ad nihilum sit redigendus, totusque spectet ad interitum. Lõgè profectò melius consuluit generi humano naturæ parens, quàm vt id gigneret atque educaret, quòd cùm perpessus esset extremos labores, tum incideret in mortis sempiternum malum, portum potius monstrauit, ac fidam tutamq; stationem, in qua post exactos huius æui labores liceat conuiescere. Hinc Paulus omnia studia, curasque nostras sursum spectare vult, erectaq; mente in supernâ ciuitatem, cœlestia meditari. Quòd si huius tantum seculi finibus vita nostra terminatur

Tus. 1.

Ethnici immortalitatem admittunt.

Cic. de Diuin.

Homini rerum principatus attributus.

*Coloss. 3.
Hebr. 2.*

natur, nec vltra producitur, nihil homine calamitofius, nihil abiectius, prorfusque iniqua opulentorum atque inopum conditio. Cùm illi delicijs adfluant, rerumque omnium copia perfruantur: ifti malis omnibus expoſiti, nullam habituri ſint poſt hanc vitam, ſpem, nullum ſolatium. Quamobrem optimè ratiocinatur Paulus: Si in hac tantùm vita ſpem fixam in Chriſtum habemus: nihil Chriſtianæ profeſſionis hominibus miſerius, multoque potior illorum conditio, qui à Chriſto alieni ſua uiter viuunt, ſeſeque molliter curant, quàm Chriſtianorum, qui vana ſpe ludificati, malis ſe diuexari patiuntur, omniumque ludibrium eſſe ſuſtinent, ac reiectamentum. Quòd ſi quidquid eſt hominis, perit, totaque ſpes morte finitur: quid ſibi vult anxius ille mentis cruciatus, atque animi carnicina? quid ſclerũ vltrix conſcientia? quid ingruente tẽpeſtate aliqua pauor & trepidatio? ruruſus quid ſecuritas, animiq; tranquillitas, & cõſtantia? Nõne illa pœnam ſunt metuentis poſt hanc vitam? iſta præmia ſpectantis, ac malorum lenimen, vitæque ex Dei præſcripto exactæ non ſine certa ſpe, remunerationẽ? Quæ res effecit, vt Paulus exhortatus Timotheum, ſuę diſciplinæ affectatorem ad peragendam muneris Apoſtolicæ functionem, ad quam erat aſciſcendus, deſumpto ab athletis ac pugilibus exemplo, confidenter pronunciarit: Certamen bonum certavi, curſum cõſummaui, fidem ſeruauit: quod ſuper eſt, reposita eſt mihi corona iuſtitia, quam reddet Dominus iuſtus iudex, nõ ſolùm autem mihi, ſed quotquot illi fidunt, illiuſq; promiſſionibus nitũtur. Quamobrem non eſt, quod quiſquam ab hac ſpe decidat, mentemq; ſinat à tantæ felicitatis expectatione dimoueri. Huius enim rei veritatem ſua cuiq; mens dictat, intellectus percipit, ratio confirmat,

1. Cor. 15.
Solida Pauli rationes in afferenda immortalitate.

Animi carnicina mentem ſellicat.

2. Tim. 4.

natura rerum loquitur : adde, quòd omnibus infita sit immortalitatis honesta ambitio , & quòd quisque memoriam sui quàm maximè longam efficere cupiat , eamq̃ue apud posteros diuare perenniter , ac nulla vetustate aboleri. Quæ vna ratio validissima Augustino & Ciceroni creditur , qua conuinci possit , Animam esse immortalem , nec vnquam interituram. Hæc siquidem persuasio magnos addit stimulos , magnaque incitamenta ad virtutem , ac propositis præmijs ad præclarissima quæque mentem extimulat. Et quanquã hæc & pleraque alia non exigant rationum suffragia , nec diuina (vt Paulus ait) consistant in persuasorijs humanæ sapientiæ verbis : non tamen improbandus illorum conatus , atque industria , qui sobrias rationes adferunt : quò illorum animis error eximi possit , qui contemptis scripturæ testimonijs ægrè ferunt animæ immortalitatem , ac resurrectionis fidem hominibus inculcari. In cæteris vero non consultum arbitror , diuina curiosius perscrutari : ac sacri codices frenum iniiciunt humanæ temeritati , quæ eruere tentat accessu , adituque difficilia , atque vnde non facilè resilire , ac referre pedem licet. Cuius rei documentum Iob , Esdras , ac præcipuè Paulus exhibuit , qui eò erat progressus , vt exclamare sit coactus : O altitudo diuitiarũ , sapientiæ & cognitionis Dei : quàm inscrutabilia sunt iudicia eius , & imperuestigabiles viæ eius ! Quis enim cognouit mentem Domini ? aut quis illi fuit à consilijs ? Quoniam ex illo , & per illũ , & in illo omnia. Cæterum ne quis se diuelli patiatur ab hoc solido fundamento , in quo tota spes hominis decumbit , totiusque salutis cardo vertitur , Paulus acriter viget ac inculcat Resurrectionem , quæ & animæ immortalitatem complectitur , eiusque rei fidem , certitudinem , rationem , modumq̃ exprimit ,

*De cognit.
Sera vite.
Tusc. lib. 1.*

1. Cor. 2.

*Quatenus
eueniendæ
Deitatis
arscuna.*

Rom. 11.

1. Cor. 15.

primit, ex natura rerū desumpta similitudine. Natura enim omnium rerum artifex inimitabilis, & cuius vim nemo exactè exprimere, aut emēiri potest: multa parit atque effingit, quæ Dei potentiam in omnibus efficacem demonstrant, atque in elaborandis, fingendisque rerum simulachris, virtutem declarant. Quòd si admiramur artificem ob insignem aliquam, concinneq; depictam tabulam, aut rem quandam affabrè elaboratam, vt Gaditanus fecit perfecta Liuij historia: quantò magis illum suspicere ac venerari par est, qui tam stupēda rerū miracula oculis mentiq; hominū obijcit, quorum nec numerus iniri potest, nec ratio? Nam vt ex minutissimis naturæ rebus corporis humani in nouatio comprobetur, Quis non obseruauit ex cicada iam vetula atq; exolescente proiecto exiuioprofilire recens atque agile, argutumque insecti genus? ex segni ac moribunda eruca papilionem picturatum ac volitantem? ex formicis alatum muscam? Quid bombix vermiculus, qui serica texit, nonne signa renascentis vitæ commonstrat, dum mortua reuiuiscit? Phœnix Lactantij carmine celebrata anne rediuiua resurrectionis specimen nobis exhibet? Quid ipsa veris amœnitas grataq; recurrentis anni vicissitudo? nonne resurrectionem repræsentant, mentesque nostras in spem immortalitatis erigunt? Quē verò terræ vis ac natura non oblectet? quæ cum gremio mollito ac subactō semen sparsum acceperit, primum in occultum cohibet, deinde tepesactum vapore & complexu suo elicit herbescentem viriditatem, quæ fibris nixa stirpium sensim adolescit, culmoque erecto geniculato, vaginis iam quasi pubescens includitur, è quibus cum emerferit, frugem fundit spicæ ordine instructam, & contra auium minorum mortuum munitur vallo aristarum. Omitto vim ipsam omnium,

*Quomodo
homines re
suscitandi.*

*Simile à
pictura.*

*Simile ex
natura re-
rum.*

*Phœnix re-
surrectio-
nis typus.
Sic de Se-
nect.*

*Stirpes re-
nascētes re-
surrectionē
common-
strant.*

omnium, quæ ex terra pullulant. Siquidem ex fici tantulo grano, ex acino vinaceo aut cæterarum stirpium minutissimis seminibus tantos truncos, ramosque, ac frondium pompam procreari perspicimus. malleoli, plantæ, sarmenta, radices, propagines, insitiones, nonne ea efficiunt, ut non absurda videri possit corporis humani innouatio? Hanc tam admirandam naturæ vim post Ciceronem Chrysostronus exaggerat in immensum, ac terram omnium parentem summis præconijs effert. Omnium enim rerum vita ex terræ vligine existit: herbæ, arbores, flosculi multiformes, & varij, summaque arte elaborati, non sine eximia odoris suauitate ex soli vbertate ortus, atque incrementa suscipiunt. Aër crassus in aquam densescit, quæ coelitus delapsa terram irrigat, eadem rursus Solis calore extenuata rarefcit, atque in aërem commutatur: multaque eius generis varias mutationes sustinent, quæ non minus admirationis adferunt, quàm resurrectio. Verbi causa, vitis ex terræ humiditate non solum pampinos & capreolos gustu peracerbos, sed salubrem etiam succum, vuasque sapidas producit. Palma scabra arbor & corticosa dactylos profert dulces, vinosos, succulentos. Iam verò semen vnde homo concipitur, quomodo in aures, in manus, in brachia, in cor, pulmonem, nervos, arterias, carnem, ossa, cartilagine, mēbranas figuretur, quis possit ratione consequi? tam multa sunt in corpore humano qualitū, humorum, potentiarum, virtutum, functionum discrimina, ex vnicò semine constituta. Anne tibi inexplicabile videtur, quomodo humidum & molle in os durum ac frigidum solidescit? quomodo in sanguinem rubicundum ac florulentum cibi alterentur? in venas, arterias, nervos, musculos, ligamenta, tendines, alimenta commutentur, ac solidescant?

Cùm

1. Theff. 4.
Hom. 7.

Terra post
Deum re-
vū parens.

Natura ar-
tificum.

Ex hominis
structura
exemplum.

Cùm itaque tam multa quotidie natura molia-
tur, quorum mens humana rationem assequi ne-
queat: quis negabit, id præstare posse totius vni-
uersitatis opificem in resuscitandis, erigendisque
corporibus, quod natura Dei ministra quotidie
facit in fouendo, eliciendoque putrefacto semine.
Vident id madefactum repullulascere, atque in spe-
ciosam stirpem, densamque frondem emergere:
& non credunt, hominem humo conditum, reui-
sturum, suoque nitore aliquando restituendum.

*Natura
Dei mini-
stra.*

Itaque Cyprianus, cui Symbolum ascriptum est,
Pauli exemplo ex natura seminum resurrectionis
fidem illustrat: Si quis, inquit, diuersa semina in
vnum commisceat, atque hæc indiscreta seminet,
vel passim in terram spargat: nõne cuiusque se-
minis fatio competenti tempore, secundum natu-
ræ suæ speciem germen producit, & culmum suæ
formæ, sui que corporis reparat: Ita quoque car-
nis substantia quamuis variè ac diuersè sparsa sit,
cùm Deo visum erit, reducet in vitam, illa spe-
cie, quam mors abstulerat: atque ita fit, vt vniciq;
animæ non confusum, non ascititium, aut extra-
neum corpus: sed suum, quod habuerat, sit restitu-
endum, vt consequenter possit, pro præsentis vitæ
certamine cum anima sua caro pudica coronari,
vel impudica puniri.

*Exempla
resurrectiõ
nis ex Cy-
priano.*

Quapropter non videtur
mihi Paulus, magis apposita, propinquaque ima-
gine resurrectionis typum potuisse figurare, quàm
sparsi seminis subactiq; serobis similitudine. Quod
est enim in natura semen humo condere, hoc est
in resurrectione cadauer sepelire: quod illic enas-
ci atque in viuam stirpem emergere: id homini re-
uiuiscere. Committitur terræ corpus putredini ob-
noxium: at idem reuiuiscet sublata omni naturæ
imbecillitate: defoditur in terram varijs affectibus,
calamitatibus, morbisque expositum; resurget alacre,

*Simile 2
parso se-
mine.*

viuidum.

*Exēplum
ab exhau-
sto corpore.*

viuidum, erectum, purumque ac putum, atque ab omni labe defecatum. Exemplo res erit lucidior: Aegrotō qui graui morbo conflictatur, color deflorescit, efficiturque luridus, mustelinus, squallidus, giluus, cadauerosus: totumque corpus ad eò gracilescit, atq; extenuatur, vt exhausto vitali succo agnosci nequeat. At is adhibitis medicamentis, ac salubri victus ratione reuiuiscit, fitque pinguis ac nitidus, cuteque tam suauiter curata vt Maugonio excultus atque expolitus videri possit. Sic in resurrectione idem corpus emerget, sed illustrius, & in quo nulla apparebunt concretę labis, aut corruptelę veteris veltigia. Hoc exēplar in Christo primum inchoatum est, qui nulla re efficacius Diuinitatem suam declarauit, quàm Resurrectionis triumpho. Id ipsum in omnibus eius virtute est exprimendū. Qui, vt Paulus ait, trāsformabit corpus nostrum humile, ac conforme reddet corpori suo glorioso, secundū efficaciam, qua potest etiam sibi subijcere omnia. Quamobrē non vult nos discrucari metu mortis Apostolus, nec impotentius luctu ac lamentis confici. Quandoquidem qui in Christo obdormiscunt, Dei verbo sunt resuscitandi, sempiterno æuo cum illo fruituri: quod ita futurum prædixit Seruator: Veniet hora, qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, ac prodibunt: qui bona fecerunt, in resurrectionem vitę: qui verò malà egerunt, in resurrectionem condemnationis. Quibus verbis solatium adfert deiectis, afflictisque mentibus, ne malis succumbant: impijs verò ac deploratis hominibus terrorem incutit, ac trepidationem, vt qui nullum profus sibi scelerum finem statuerent, nisi post hanc vitam persoluerentur pietatis atque impietatis præmia. Vnde Iob in extrema calamitate cōstitutus, & cui ad summam miseriam nihil esset reliqui,

Philip. 2.

1. Thess. 4.

Ioan. 5.

*Diffidētia
& fiducia
quid effi-
ciant.*

*Cap. 14. &
19.*

reliqui,

reliqui, hac certa spe se ipse solatur : Scio, quòd redemptor meus viuuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deū seruatoremeum, quem conspecturus sum ego ipse, & non alius : reposita est hæc spes in sinu meo; hoc est, nemo excutiet mihi hanc fiduciam & certitudinem. Cùm itaque tota spes ac fiducia consequendæ salutis, omneque in extremis solatium in resurrectionis fide consistat, hanc præcipuè opponamus insultibus, ac terriculamentis, quibus mentes nostras subruere tentant, ac labefactare Demones, in eoque spem fixam habeamus, qui tantæ libertatis nobis auctor atque assertor exitit. In maximam autem spem ac salutis fiduciam erexit hominum mētes diu expectata Seruatoris natiuitas, multū contulit eius inter homines cōuersatio, morum integritas, doctrina, mors deniq; ipsius, quam nostra causa subiit, atq; ab interitu nos vindicauit: verūm hoc effecit Resurrectionis veritas, vt parto de morte triumpho ac victoria nemo de promissa salute possit ambigere, sed firmam spem concipere audeat in se quoque omnia perficienda, quæ in capite sunt expressa, exhibitaq; . Ita; tota fides nostra illius resurrectione nititur, per quam Christus mortem expugnauit, eiusq; aculeum, hoc est, peccatum, quod à Deo nos auersos reddidit, atque alienos, confecit. Proinde cùm tantam felicitatem per mortem Seruatoris ac resurrectionem simus consequuti, non sinamus nos à recta sententia dimoueri, sed demus operam, vt tantorum bonorum fructum percipiamus, atque in illum continenter defigamus oculos, qui singulari suo fauore ac misericordia, per Christum excitatum à morte, regenuit nos in spem viuam, vitæque nunquam interituræ restituit, atque hæreditatem immortalem consignauit, cōdonans nobis omnia delicta,

*Resurre.
Etrolabātes
fulcit.*

*Natiuitas
Christi
quid effe-
cit.*

*Resurre.
Etio quid
homini con-
tulit.*

Pet. i.

Coloss. 2.

oblite-

*Resurre-
ctio semper
in animū
renocāda.*

obliterato expuncto, & quod in manus nos erat,
Chirographo. Huius beneficii memoria animo no-
stro assidue obuersari debet, potissimè quando po-
stremus conflictus nobis ad eundem est, in quo, de-
testatis omnibus antea vitæ flagitijs, oppona-
mus Sathanæ, morti, peccato, inferno immensam
Dei patris misericordiam per fiduciam in Chri-
stum, per quem nobis certò obuia, parataque est
salus, omniumque peccatorum remissio, ac recon-
ciliatio in sanguine illius. Per hunc accessum adi-
tumque habemus ad patrem. Ipse est propitiatio
pro peccatis nostris. Sic enim dilexit Deus mun-
dum, ut filium suum unigenitum impenderit no-
bis redimendis, ut omnis, qui credit in eum, quiq;
illi fidei, ac promissioni illius innititur, non pere-

Ioan. 3.

*Fiducia in
Christum
mentes eri-
git.*

at, sed vitam æternam assequatur. Quæ fiducia ex-
suscitat, erigitque mentes nostras, ut proferant ve-
ros fructus per opera Charitatis, qua summo amo-
re prosequimur Deum, & propter hunc proxi-
mum. Quod autem dicitur Fides, exequitur Cha-
ritas. Fides enim non otiosa gignit Charitatem,
Charitas vicissim alit Fidem. Sic in fatuarum lam-
padibus extinguitur lumen fidei, oleo charitatis
deficiente. Hæc itaque fides, fiduciaque promissæ
misericordiæ, quæ cordi nostro infusa est per spi-
ritum sanctum, excitanda fouendaque in nobis,
ut per Christi mediatoris meritum clamemus, Ab-
ba, pater. Spiritus enim adoptionis atque arrabo
hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitæ
possessionis erigit nos ac consolatur, menti q;
trepidationem, ac conscientiaæ terrorem eximit, effi-
citque, ut fauorem, ut præsentiam, ut misericor-
diam Dei agnoscamus, & consequamur redemptio-
nem ac reconciliationem beneficio Iesu Christi,
quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in
sanguine illius. Itaq; iustificati fide, pacem conse-
quimur;

Matth. 25.

*Fides Cha-
ritate sti-
pata.*

Gal. 4.

quimur, ac pacatam conscientiam, meatemque tranquillam ac securam, sic vt discussa omni diffidentia ac desperatione, conceptaque certa Resurrectionis atque immortalitatis spe, nec quidquam hæsitantes de parta salute, alacriter hinc emigramus in nostram sedem, ac supernam patriam, perenni gaudio, cum libertatis nostræ assertore fruturi. Quæ ne mentibus nostris aliquando excidât, tanti que beneficij ac pignoris exolescat recordatio, aut obrepat obliuio, Cœnam Dominicam ac sacram Synaxim instituit: qua subinde recolimus ac refricamus omnium actorum memoriã, vt crebra meditatione noui fœderis erigatur, atque inardescat mens nostra in illius reuerentiam, sumptoque corpore & sanguine ipsius, illo vniamur, ac certam spem atque fiduciam concipiamus Charitatis, ac misericordiæ immensæ, qua non dubitauit vitam suam nobis redimendis impendere. Quod ipsum monumentum cum assiduè, tum maximè, sub finem vitæ, morte que iam imminente adhibere, mente que ac animo concipere cõuenit, vt tranquillitas in animis nostris, summa que in illum fiducia mentibus nostris inhærescat, ac continenter illi gratias agamus pro inæstimabili effusi sanguinis munere, quo omnem peccati labem nobis exemit, excussoque mortis terrore, ac sublata sæuissimi hostis tyrannide in libertatem captiuos asseruit. Hoc itaque mystico pane ac sacrosancto symbolo certi reddimur, Christo nos esse insitos, illi que vnitos atque arctissimo dilectionis vinculo connexos. Quo efficitur, vt certissima spe tanquam scipione fulti, ea nos assequuturos confidamus, quæ concepit ac persuasit afflatu spiritus fides, ex qua tanquam radice, Charitatis rami pullulant, qui vberimos operum fructus proferunt. Illi enim viuacem esse fidem testatur, nec vlla sui parte mu-

*In Deū per
Christum
dirigendi
oculis.*

Synaxis.

*Eucharis-
tia.*

Heb. 8.

Iacob. 2.

Habendus delectus operum. tilam aut claudicantem. Bonis siquidem Deo quæ acceptis operibus fides solida nunquam destituta est, sed ornata, vt speciosa arbor fronde ac fructibus. Cùm itaque Virtutes istæ Heroicæ, ac diuinitus inspiratæ, quæ ita inter se cohærent, ac consentiunt, vt se diuelli non patiantur, ad salutem sine necessariæ, in ijs sedulò exercenda mens est, quæ post exactas huius æui molestias, post approbatam atque exertam fidei nostræ professionem, quam

Iustificatio impij ex Dei fiducia. Deus à nobis exigat, in eaque nos exercet, eas opes, illam hæreditatem, illa præmia consequamur, quæ Deus ijs consignauit, qui in vitæ huius certamine delegato munere probè sunt defuncti: in quo si erratum est, nihil saluti magis proximum, quàm erecta in Deum mente, immensæ illius misericordiæ

Heb. 4.

se totum committere. Freti itaque illius clemētia, ac spe misericordiæ, quam nulli respiscenti denegat, fulti, accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ ipsius, vt consequamur misericordiam in tempore opportuno. Atque illud Prophetæ continenter, atque ex intimo cordis affectu exorabilis placabilisque Iudicis auribus insonemus: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quoniã non iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Verùm apud te propitiatio est, & copiosa apud te redemptio.

Psal. 148.

Psal 119. Diffidentia excutienda animis.

An prodigiosis, monstrosisq; partibus, atque abortiuis anima rationalis indita, sintq; Resurrectionis futuri participes, obiter qua ex causa excitentur monstra.

C A P. XV.

QUICVNQVE formam humanam obtinent, sumptoq; à primo parente nascendi ordine, ratione

ratione ac modo ab utroque sexu sunt profeminati, licet monstrosa sint specie, deformique habitu, animæ rationalis munere potiuntur, decursoq; æui huius curriculo futuri sunt resurrectionis participes. Qui verò nihil hominis præ se ferunt, atque ex alterius animantis cōmitione sunt conflati, iuasq; actiones aliter, quàm homines exercēt, nec immortales sunt futuri, nec innouati corporis honore illustrandi. Sic Fauni, Satyri, Lemures, Cētauri, Striges, Tritones, Sirenes, Harpyæ, & siqua alia fabulosa vetustas commenta est, nec animam rationalem obtinent, nec Resurrectionis beneficio potientur. Sunt quidem inter tot hominum myriades plerique enormi corpore, aspectu tetro atque horrido, rostro suillo, rictu indecenti: sed hi omnes tamen si à naturali hominis forma deflexerint, in hominum tamen numerum referuntur. Loquuntur enim, ratiocinantur, iudicant, reminiscuntur, aliæque animæ munia obeunt, ac suas actiones humano more peragunt, licet ab hominis dignitate ac præstantia, insitaque naturæ vi non nihil degenerent. Contrahitur aut̄ multifariâ monstrosus corporis habitus. Siquidē pauor, metus, consternatio, influxus siderū, excrementi seminalis vel defectus, vel redundantiâ, imaginationes gestantiū, variaq; simulachra, quæ animo menteq; cōcipiuntur, corpus deformant, atque alienas species, figurasq; absurdas sexui imprimunt. Nonnunquam totius naturæ ordo inuertitur, cū vel semina vitiosa sunt, vel instrumenta inepta, sic vt naturales facultates propagandæ fingendæque sobolis suum opificium exactè elaborare nequeant. Vt enim artifex quilibet industrius opus feliciter inchoatum perficere nequit, vbi vel materia improba est, vel instrumenta retusa: Sic natura destituta facultatum suarum viribus, vel materiam nacta inidoneam,

Deformitas non prouat quæquam hominis nomine.

Vnde monstrosa species.

Simile ab artificis industria.

*De aere &
locis.*

omnia vitiosè agit, suoque sine frustratur. Non desunt, qui data opera nonnullas corporis partes aliter, quam natura instituit, informant. Sic in Asia Hippocrate teste, Μακροκεφαλοὶ erant, quorum capita in oblongam formam figurabant nutrices: id enim visum est illis insigne, ac generosæ indolis argumentum, ut Persis nasus Aquilinus. Quò tandem effectum est, ut etiamsi cessaret atque intermitteretur premendi capitis consuetudo, natura tamen, dum formationi fœtus insisteret, cum inueterata inolitaque consuetudine conspiraret, & quæ quisque artificiosè adhibitaque industria moliretur, ipsa naturâ sponte exprimeret. Alimenta quoque, ipsaque ambientis aëris qualitas nonnullarum partium deformitatem pariunt. Sic qui frigida humidaque loca occupant, sunt Capitones, ventricosi, obeso corpore, labris tumidis, buccis protuberantibus. Pleraque regiones pigmæos producant, Arimaspos, nanos, pumiliones, coactaque brevitatis homunculos. Aliæ gutturosos, strumisque deformatos, simis naribus, varis repandisque cruribus. Verùm licet in his multa desiderentur, membraque vel distorta sint, vel enormiter constituta: quia tamen ex hominibus sunt prognati, ac vis aliqua rationis in his viget, iisdemque naturæ legibus ducuntur, animam rationalem ijs inesse Orthodoxi statuunt, ac resurrectionis fore consortes. Cuius vis hoc effectura est, ut deformia quæque, aspectuque horrida, dignam homine venustatem consequantur, membraque hiulca, distorta, luxata, incurua, mutila in suam integritatem sint restauranda. Et quanquam in nonnullis rationis vigor minus elucet propter organi ineptitudinem, ut in pueris, seniculis, ebrijs, delirantibus, quibus vel impedita est animæ vis, vel oppressa: singulis tamen anima rationalis infusa est: quæque imminuta sunt, resurrectionis

*Regiones
corporis &
animi con-
ditiones im-
mutant.*

*Resurre-
ctio corpo-
ra indeco-
ra resti-
tuet.*

ectionis munere continget impleri. Imperfecti
 verò partus, atque abortiui, omnesq; effluxus, qui-
 us aut nulla est, aut perexigua membrorum deli-
 catio, quòd animæ rationalis munere sunt desti-
 tuti, hominis nomen non promerentur: eoq; nec
 resuscitandi. Medici autem inter abortum efflu- *Abortus est*
 xumq; discrimen statuunt. Effluxus siquidem fit, *effluxus dis-*
 cum semina primum aliquot dies conglobata ob *crimen.*
 sterilæuorem ac lubricitatem præmaturè effluunt,
 ac delabuntur, sic vt informe quiddam profluat, ac
 rudimentum futuri foetus, operisq; inchoati adum-
 bratio, quod ipsum deperit atq; excutitur: vt semi-
 na, foetusq; arbutei in frugiperda arbore. Abortus
 verò membra exactè plerumque conformata de-
 monstrat, qui vbi duos & quadraginta dies imple-
 uerit, animæ rationalis, vitæque munere potitur.
 Quò fit, vt si erumpat, obortaq; subita aliqua con-
 sternatione, excutiat, in vitam aliquando sit re-
 uocandus. Licet enim multa in illo desiderentur,
 iustaque magnitudo denegetur, omnia tamen in
 resurrectione sunt implenda, quæ tempore erant ac-
 cessura. Et quemadmodum pueri multa habent po- *Simile à*
 testate, quæ progressu temporis, accessuque ætatis *puerorum in-*
 se proferunt: vt sunt dentes, unguis, capilli, iustaq; *cremento.*
 moles ac statura corporis, quæ facultate seminis
 sensim augetur, ac perficiuntur: sic in Resurre-
 ctione omnia corporis detrimenta, omnesq; par-
 tes in absolutam perficientur. Quisquis igitur ex hu-
 mano semine, non ex foeda aliqua putriq; vligine,
 aut vitiosi humoris concursu & confluuiio progna-
 tus est, tamen si monstroso sit corpore, ac deformi
 specie, à morte postliminio in vitam reuocandus
 est, sublato omni vitio, membrisque omnibus vi-
 gore Resurrectionis in suam integritatem decen-
 ter redactis. Siquidem immensus ille rerum opi-
 fex,

Prudētius. *Qui reparat corpus, non reddet debile quidquam. Nam si debilitas redit, instauratio non est. Quod casus rapuit, quod morbo, quod dolor hausit, Quod truncauit edax senium populāte & eterno, Omne reuertenti reparata in membra redibit.*

Deo nihil impossibile. Id enim illi admodum proclue erit, minimeque operosum, qui ex nihilo omnia constituit. Plus est enim Augustino teste, homines creare, quàm collapsos erigere, ac denuò in vitam reuocare. Plus est efficere, vt existat, quod nunquam fuit, quàm reparare, quod aliquando extitit. Nec Deo perit terrena materies, cui facile est reuocare in pristinam naturam, quod in halitus, in aurā, atque aëra euauit, quodque vel absumpsit macies, vel fames exhaustit, vel morbi depopulati sunt, vel exustione in cineres sit reuolutum, vel in elementa, ac corporis alieni substantiam transferit. Reddetur enim caro illi homini, à quo decisa est, tanquam mutuum

Simile ab are alieno. atque æs alienum. Hanc tam efficacem vim experientur, qui hominis nomen promerentur: eaque monstra, quæ ex hominibus profeminata sunt, atque eandem cum hominibus naturam obtinent, huius diuini muneris futuri sunt consortes.

Humores atq; alimenta corporis habitum mentisq; statum manifestò immutare : atque hinc affectuum origo, ac conscientia stimuli emergunt : obiter quid melancholia efficiat, & qua quisque ratione illi mederi queat.

C A P. XVI.

Nemo non affectibus urgetur. NEMO est mortalium, qui affectibus non ducatur, suaque percipiat παθήματα, seu perturbationes, at alius alio est concitator, atque ad concipiendos animi motus propensior. Siquidem qui inculpato sunt corporis habitu, ac temperāter victus vitæque

vitæque rationē instituunt , perturbationibus mi- *Socrates*
 nus solent inquietari. Sic Socrates ea animi tran- *quur affe-*
 quillitate ac constantia fuisse memoratur, vt domi *tibus mi-*
 norisque semper eodem vultu , eadem mentis ala- *nus obno-*
 critate extiterit , licet morosam vxorem perpeti sit *xius.*
 coactus : quod ipsum non alia ratione obtinuit,
 quàm frugalitate, summaque rēperantia. Hinc Ci- *Tusc. 4.*
 cero omnium perturbationū fontem, intemperan-
 tiam constituit, quæ est à tota mente atque à recta
 ratione defectio , aded , vt nullo modo appetitio-
 nes animi regi , aut in officio contineri queant.
 Quemadmodum igitur temperantia sedat omnes *Temperan-*
 enormes appetitiones, atque efficit, vt hæ recte ra- *tia.*
 tionem pareant, conseruatq; moderata iudicia men-
 tis: Sic huic inimica intemperantia omnem animi
 statum inflammat, conturbat, incitat. Quò fit, vt
 omnes corporis morbi, mentisq; errores ex ea pul-
 lulent. Vt enim, dū sanguis & pituita redundant,
 aut vbi vtraq; bilis adaucta est, ægrotationes, mor-
 biq; in corpore nascuntur: sic prauorum opinio-
 num conturbatio, earumq; inter se repugnantia
 animum sanitate spoliatur, ac corpus in mutuam per-
 niciem pertrahit. Ira siquidem, excandescētia, ob- *Affectuum*
 trectatio, metus, pauor, mœstitia, æmulatio, si quan- *in animo*
 do venis medullisq; insederint, atq; intimos mē- *tyrannis.*
 tis recessus occuparint, corpori quoq; infesta sunt,
 illiq; teterrimos morbos inferunt. Corporis iti-
 dem morbi animum per consensum , ac lege con-
 sortij afficiunt. Et quanquam obiecta, multæque
 externæ causæ motus turbulentos in homine con-
 citent, præcipua tamen causa atque origo in cor-
 de, necnon in humoribus spiritibusque consistit:
 qui si moderati sint, nec aliena qualitate imbuti:
 minus feruescit animus, pauloq; mēs est sedatior.
 Ita si sanguis syncerus sit ac defecatus, si æquabile *Affectuum*
 temperamentum , corpusq; valetudine inoffensa: *origo.*

segnius irritari hominem contingit, minusq; vel ira, vel metu, vel vindictæ cupiditate diuexari: aut si aliquo affectu concutiat, vt nemo prorsus ἀποκθής, atque ab affectibus alienus, confestim adhibita in consilium ratione, mentisque iudicio, omnis animi feruor mitescit, æstusque sedatur. Cuius rei documentum sumere licet ex Dauide ac Pericle.

*Dauidis et
Periclis mo-
deratio.*

quibus cum improbus quidam insultaret, ac conuicia ingereret, non odio illum, aut vindicta, sed humanitatis officio sunt prosequuti. Cōcipit quidem cor ex his, quæ foris obijciuntur, varios animi motus, sed plerumque nullis obiectis simulachris in violentos affectus erūpit, ac subeunte animum latenti, tacitaque cogitatione vel illatæ cōtumeliæ, vel accepti incōmodi indignatione, mens ipsa feruescit, atque intra se tumultuatur. Magni itaque refert in affectuum differentijs, quale cuiusq; temperamentum existat, quibus humoribus corpus sit oppletum, quæ spirituum, qui ex humoribus gene-

*Statura pu-
silla quæ
iracundi.*

rantur, qualitas. Siquidem qui calido sunt, siccoq; corporis habitu, celerius incandescunt, præsertim qui improcero pusilloque corpore existunt, quibus oblata etiam futili quauis, nulliusque momenti occasione, citissimè bilis accenditur, quæ propter loci angustiam, minimumque organorum interuallum, mentem confestim corripit, atque vt humiles casus, ac tuguriola, inflammat, accenditque. Eadem ratione huiusmodi constitutionis homines præ cæteris ingenio, mentisque iudicio pollēt, quod spiritus coacti, minusque diffusi aut dissipati acrius vires suas exerant. Vt autem nutrimenta ac fomites alij alijs promptius flammam concipiūt, atque inardescunt, tum quædam serius, quædam citius sopiuntur: Ita in spiritibus atque humoribus fieri assolet, quorū nonnulli diuturnos, tenacesq; affectus pariunt: nōnulli euanidos subitoq; pere-

*Simile à
fomitibus
ignitis.*

tuos.

turos. Quò fit, vt Cholericici sint feruidi, animoque concitato. Atque vt stipulæ ac stramenta citiffimè ignescunt: sic isti ob calidi humoris tenuitatem, ac subitam inflammationem impotentius incandescunt, sed ijs confestim deferuescit ira, atq; efficiuntur placabiles. Melancholici verò tardius irritantur, verùm accensis serius fenescit ira, prorsusque sunt implacabiles, atque iniuriarū tenaces. Phlegmatici autem, vtpote frigidæ humentisq; naturæ, nullum propemodum sentiunt animi motū, nec magno pere vllis rebus permouētur. Quò fit, vt ignaui existant atque inertes, nec ad vllas res præclaras appofiti; sic vt aptè illis prouerbiū possit accommodari, Mentem non habere, qui non habet irā. Sanguinei calidæ humidæque naturæ nulla re graui ac serua, nullis curis distinentur, sed toti in iocos, cantilenas, fabulas, vrbانيتates ac dicteria effusi nihil aliud, quàm voluptates ac delicias cōfestantur. Quæ hominum conditiones ac discrimina pro humorū qualitate ac mixtura, pro ambientis aeris ac loci natura subinde mutantur, mentesque hominum multifariam afficiunt, eoque persuasum habeo, affectionum causam humoribus etiam assignandam. Siquidem affecto corde excitari spiritus cōtingit, atque humores ebullire mentemque hominis illorum agitatione, tanquam funali faceque subdita acrius inflammari. Vt enim principe ductoreque exercitus irritato, milites præfidiarij, eiusq; stipatores confestim se in pedes erigunt, hostem inuasuri: Sic perturbatione aliqua, affectuq; animi ingruente vnà cum corde commoueri humores, ac spiritus exilire contingit, atque in ira, pudore, verecundia, immoderata lætitia foras erumpere: In metu verò, pauore, mœstitia, non sine graui valetudinis dispendio sese recondere, atq; intrò reuocari: adeò vt sanguis modò deserat destituatq;

*Biliosus ho-
minis natu-
ra.*

*Melancholici natu-
ra.*

*Pstuitosi
conditio.*

*Prouerbiū
in ignauos.*

*Sanguinei
hominis na-
tura.*

*Simile à
militia du-
ce.*

cor, modò sui affluētia illud strangulet opprimat.
 que. Sic multi immodica lætitia derepente extin-
 cti sunt: nōnulli ex inopinata consternatione, sub-

*Qui pusilla
 nimes ac
 meticulosi.*

itoque pauore interierunt. Quod his potissimum
 euenit, qui affectibus suis moderari nequeunt, nec
 ijs ratione obsistere aut mederi: vt sunt ferè infir-
 mioris sexus homines mulierculæ, infantes, seni-
 culi, ἀναχωρηταί, quiq; à primis annis ab hominum
 consortio semoti, vitam solitariam sunt amplexi,
 quos calor languidus, spiritus animalis tenuis at-
 que exilis pusillanimos efficit, trepidos, meticulo-
 sos animiq; deiectionis, quàm vt se fortes præbe-
 re possint in obluētandis propulsandisque aduersis.

*Multa cor-
 poris habi-
 tum immu-
 tare.*

Cæterùm ætas cuiusque, cœli temperies, influ-
 xus siderum, educatio, vitæque institutum, ac mos
 gentilitius maximum momentum in affectuum
 morumque differentijs obtinent. Si enim singu-
 las regiones collustres, si omnium gentium natu-
 ram, studia ac propēsiones excutias: comperies di-
 uersa viuendi instituta, varia ingeniorum, affectio-
 num, morumque discrimina. Magni itaque refert,
 qua quis sit ætate, qua educatione, quo sidere, cœ-
 loque natus, quali temperamento ac corporis con-
 stitutione existat, quorum denique conuictu &
 consuetudine vtatur, quæ humorum tum copia,

*Ex humori-
 bus emer-
 gunt mores.*

tum qualitas. Hæc enim magna ex parte animi
 mores constituunt. Sic quibus sanguis crassus est,
 feroces plerumque sunt, improbis moribus, inho-
 spitales, inhumani, & qui nullos sentiunt, vel ad-
 mittunt conscientiaë stimulos, nullo tanguntur me-
 tu, nulla ducuntur religionis reuerentia, nullo pie-
 tatis, nulloque mouentur humanitatis affectu: cu-
 ius generis sunt nautæ, aulædi, aurigæ, baiuli, ve-
 ctiores, & quotquot militiae sunt assueti, qui ob san-
 guinis crassitiem, densosque ac turbulentos spiri-
 tus, conscientiam incrassatam habent, mentemq;

*Quod gen-
 erum
 inhumana.
 sunt.*

densissi-

denſiſſimis vitijs obſcuratam. Quod ſi qua ſubor-
riatur ſanioris mētis ſcintilla, aut ſiquas habēt vir-
tutes, qui huic vitę inſtituto ſe dederunt, illas vel
obruunt, vel grauibus vitijs commaculant. Cūm
enim omnem ætatem in peſſima quæque cōſum-
pſerunt, improbitas vitæ iam ex conſuetudine in
naturam illis abiit. Sic Hannibali, auctore Liuiο, *Lib. 1. belli,*
inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punica,
nihil veri, nihil ſancti, nullus Diuūm metus, nul-
lum iuſiurandum, nulla religio. Siquidem ex Lu-
cani ſententia,

Nulla fides pietasq; ſeruis qui caſtra ſequuntur, Lib. 4.

Vanalesq; manus: ſibi fas, ſibi maxima merces.

Quæ ingeniorum, morumque atque affectuū va-
rietates commonſtrare mihi videtur, motus atq; a-
nimi cuiusque propenſiones in multas eſſe cauſas
referendas. Quanquā enim obiecta, ipſumq; Cor,
ac membra nutritioni, gignendisque ſpiritibus de-
ſtinata, organa ſunt, atque affectuum conceptacu-
la: humores tamen corpori infixi, calor immodi-
cus, influxus ſiderum, alimentorū facultates, am-
biētis aëris qualitas, vini immodicus vſus faces ac-
cendunt, atque in perturbanda mente, cōcitandis-
que omnis generis affectibus præbent ſeminaria. *Qua affe-
ctus exaſpe- rant.*
Hinc elice, quid noxæ rationi mentiſq; inferatur,
vbi organa, vbi ſpiritus, vbi humores aliquid vitij,
aut labis contraxerint. Eo enim fit, vt homo à ſui
dignitate ac præſtantia deſciſcat, atque in belluam
degeneret. Quod vates Regius deplorat: Homo *Pſal. 48.*
cūm in honore eſſet conſtitutus, non id curæ ha-
buit, reputatus eſt cum iumentis inſipientibus, il-
lisque factus eſt aſſimilis. Extinguitur enim ratio,
mentisque lumen obruitur vitioſis affectibus im-
peditum. Vt enim lychni ac faculæ minus lucis *Simile à
facibus.*
exhibent, loculo inſertæ lucernario impolito, pa-
rumq; nitido: ita mens hominis tenebris corporis
offuſa

*Affectus
quando mi-
tiores.*

*Sidera &
humores
vim, nō ne-
cessitatem
inferunt.*

*Omnes af-
fectibus ob-
noxij.*

*Corpus &
animā in
suis morbis
affici.*

offusa minus splendescit, pauloque segnius vires suas exerit. Est quidem humanæ naturæ insitū, vt sanguinei exhilarescāt, Melancholici mœrore contrahantur, desides sint ac veterinosi Phlegmatici, Iracundi, Cholericici: Sed omnes hi affectus moderati sunt, minusque vitiosi, vbi humores intra mediocritatem consistunt, nullaque aliena qualitate sunt vitiiati. Quod si qualitas, copiaque ijs augeatur, aut à temperie deflexerint, miris modis hominem affici contingit, atque à recta ratione defiecti. Et quāquam qualitates elementares, humores denique ac spiritus nemini ad actionē necessitatem imponūt, vt nec siderum aspectu: eam tamen vim in permouendis affectibus obtinent, vt homines obluētante etiam inuitaque ratione, tanquā tempestate quadam ad perturbationum scopulos illidantur. Qualis est enim aeris marisque intemperies, qualis vini immoderatè sumpti violentia: talis est humoris Cholericici ac Melancholici vis plus satis adaucta. Quis autem si sese intimè excutiat, suamque naturā accuratè exploret, turbulentos animi motus, atque enormes impetus non subinde percipit, adeò, vt sit modò vel irritatior, morosior, inuidentior, lasciuior, vel in alium atque aliū affectum pro humorū intemperie inclinatio. Quod si eam sustinet mutationem humanus animus, vbi paulùm modo degenerarint à genuina natura humores, vt momento temporis mens varijs affectibus rapiatur, quid futurū speramus, vbi ad extremum prauitatis ac malitiæ sunt progressi, atque in principes partes impetum fecerunt? Cuius nobis experimenta proferunt, funestaque spectacula exhibent? Maniaci, furiosi, lymphatici, phrenitici, melancholici, quique alienatione mentis, vel desipientia, delirioque tentantur, quibus cum morbi corporis in mentem redundent, formidandis horrendisque malis ho-

lis homines excruciant. Quamobrem qui sibi sueq; valetudini optimè consultum cupiunt, temperanter vitæ rationem instituant: ne ex humorum fuligine mētem alienis absurdisque imaginationibus diuexari contingat, atque à sedibus suis dimoueri.

Hæc autem his potissimum inculcanda, qui munia publica obeunt, ac literis intempestiuus sunt addicti: quod hi magna ex parte melancholia soleant infestari. Qui humor tametsi mentem acuat,

vt vinum moderatè haustrum, ipse tamen plus fatigatus, vitioq; aliquo imbutus maximo incom-

modo mentem afficit, adeò, vt Cicero sustinuerit tardioris esse ingenij potius, quàm ingeniosus ac melancholicus. Huiusmodi autem corporis habitum nonnulli natura nacti sunt, plurimi ex varijs diuersisque causis contraxerunt, ab eo prius alieni.

Non desunt, qui ex iugi studio atque intempesti-

ua lucubratione huc deuenerunt: alij ex metu licitudine, mœrore, tristitia huc sunt delapsi: Ple-

rique ex hæmorrhoidum, mēsumque suppresso profluuio, aut subsistente consueta aliqua vacua-

tione huc sunt delati: quibus cum atra densaq; fuligine cerebrum impleatur, mentem absurdis ima-

ginationibus diuexari contingit, eamque mutationem sustinere, ac violentiam perpeti, vt aliquando spectatæ probitatis, summæque existimationis vi-

ri ad funestum vitæ exitum adigantur, adeò vt mirari subeat tantam inesse vim ac ferociam humo-

ri melancholico, vt oppressa ratione mentem cuiquam possit eripere. Porro vt atra densaq; nubes soli offusa, radios eius intercipit, ac lumē offuscatur:

Sic humor Melancholicus mentem obnubilat, atque ad noxia quæq; impellit. Ingerunt quidem se prauis humoribus mali Genij, atque atræ bili præcipuè se immiscent, quòd is humor, vbi naturæ limites excedit, ad pessima quæque perpetranda sit

accom-

*Vt Studiosi
qui q; melā
choiā excu
uant.*

Tusc. I.

*Melancho-
lia vnde
contrahitur.*

*Simile à ne-
becaligino-
sa.*

*Mali Genij
melancho-
lia inueni-
unt.*

*Melancholici
et inde ab-
surda ima-
ginantur.*

accommodus. Concipiunt enim huiusmodi constitutionis homines graues, acresq; motus, ac diuturnos affectus propter humoris tenacitatem, qui ægrè liquefcit ac diffoluitur. Quò fit, vt prauæ cogitationes & conceptus diu animo inhæreant, quæ nonnunquam in effectum erumpunt ad eò, vt notos ignotosq; indiscriminatim adoriantur, & cum alijs, tum sibi ipsis sint infesti. Sic etiam Cholericis faces ministrant, sed hi irritati non se, sed alios impetunt. Quod autem horum causa in humoribus cõsistit, nec omnino in malis Genijs, licet frigidam illi suffundant, vel hinc colligi potest, quòd Maniaci, Melancholici, quiq; alienatæ mentis existunt, hæmorrhoidum mensesq; quæ substiterant, affluuio soleant liberari, atque ad sanio rem mentem reduci, aduersa scilicet humorum fuliginè, quæ imaginationes ac spiritus animales vitiabat. Cuius Aphorif. Hippocrates fidem astringit, Insanientibus, si varices aut hæmorrhoides superueniunt, morbo liberantur, deriuante natura humores à parte principe ad abiectas atque ignobiles. Rursus, Maniacis ac renum passionibus obnoxijs, hæmorrhoides innatæ salubre. Cùm enim is humor siue in hypocondrijs & splene consistat, siue in toto corpore, parteq; aliqua aceruetur, tetro atque insuauis halitu cerebrum impleat, metum, tristitiam, mœrorem, luctuosa suspiria, cordis astrictionem, aurium sibilum adfert, atque oppressa ratione, luceq; mentis extincta, quasi rebus propemodum deploratis, modò in exoptatæ mortis spem, modò in eius metum atque horrorem conijcit. Quamobrem ex Galeni sententia ineunte Vere atque Autumno is humor placidè ac sensim expurgandus est vomitu, ructu, deiectione, flatibus, venæ sectione, mensium denique atque hæmorrhoidum irritata excretionem. Quisquis autem huic malo obnoxius

Lib 6.

Apho. 21.

*11. Apho.
Tetri vapor
res cerebro
infesti.*

*Melancho-
lia vt expu-
gnetur.*

xius est, acriter illi, summaque cura obsistat, atque oblectetur, nec vlllo modo foueat imaginationes tacite obrepentes animo, blandas quidem initio atque amabiles, sed quæ adeo inualefcant, vt ægrè excuti queant aut sopiri.

Alitur enim vitium, vniūq; regendo, Virg. 3. Ge.

Dum medicas adhibere manus nec tollere curas. org.

Quòd si incommoda, aduersitates, infortunia, parumque prosperi rerum successus hoc malum inuexerint, huic infractum inuictumque animi robur opponas, ac verbo Dei eiusque fiducia te fulcias, quibus terribiles visu formas, variaque imaginationum monstra minimo negotio conficies.

His enim præsidijs substiterunt spectatissimi quidam Heroes, qui tametsi rebus propemodum desperatis, calamitatum finem morte accelerari cuperent, non tamen dolorum impatiētia sunt oppressi. Sic Helias malorum tædio mortē exoptabat: Sic Dauid inimicorum insidijs toties impetitus saluti subinde diffidebat: Iob desperabūdus mori potius sustinuit, ac quocumque fato abrumpere vitam, quàm tam atrocia perpeti. Christus denique diffidentis hominis more, nostraque causa in se trāflata, desertum se à patre queritur. Sed omnes hi meliorum spe ac fiducia, omnem animi trepidationem, ac diffidentiam erecta in Deum mente diffusserunt. Hoc autem ex Ciceronis sententia omnibus persuasum esse conuenit, Animum retinendum in excubatione ac custodia corporis, nec iniussu, contraque imperium eius, à quo nobis ille datus est, emigrandum, stationemque deserendā, ne munus humanū assignatum à Deo, defugisse videamur. Quòd mihi præclare cōcionari visus est Iosephus, Vt quidquid mali nobis obtigerit, alacri atque infracto animo perferamus. Nec committendum quis ducat, vt indecorè, ac præter hominis dignita-

Mens Verbo Dei fulcienda.

3. Reg. 19.

Cap. 7.

Non inferendā vniūq; vna.

In Som.

Scip.

Bell. Iuda. lib. 3.

dignita-

*Melancho-
licis commi-
seratione
digni.*

dignitatem, contraque naturæ ordinem vitæ finem imponat. Quod si quis ex morbo aut mentis alienatione ad funestum vitæ exitum deuenit, nemo istiusmodi conditionis hominibus insultet, aut in illos sit seuerior: verum illorum miseræ indolescat potius, vicemque deploret, cum non sint sui compotes, atque à ratione mentisque iudicio exciderint, quo fit, vt ratio illis inuertatur, atq; in delectu rerum prorsus hallucinentur, ac cæcutiāt.

*Ab obiectis
Sætris simili-
le.*

Cum enim imaginationis virtute corrupta, absurda quædam animo obuersione, confusè de rebus stantunt, vitiosè ratiocinantur ac iudicant. Simile enim quiddam menti euenit, quod oculis, vbi varij diuersique coloris conspiciuntur, quibus omnia vel cærulea, vel rubra, flaua, viridantia, vel denique eius coloris, quo vitrum suffusum est, apparent, sic vt aliter se proferant species obiectaque rerum, quam reuera existunt. Hinc ebrij atque irati gemina conspectare se credunt, cum vnum tantum sit obuium.

*Febricitantes & ebrij
quæ deli-
rent.*

Sic ex febris delirantibus varia spectra animo obuersione videntur, ac corrupta imaginatione, vitiatisque organis multa spectacula se menti offerunt, ob prauorum humorum ac spirituum agitationem, qui vltro citroque commeāt; sinusque cerebri oberrant. Spiritus itaque atque humores maximū momentum obtinent in perturbanda mente ciendisque affectibus, atque in inferendis conscientie stimulis. Qui si synceri existāt, nec vlla contagione inquinati, placidis moribus hominem esse contingit, minimeque querulum aut morosum: Sin turbulenti ac labè aliqua imbuti, varij cientur animi motus, affectusque tumultuosi exoriuntur ac turbulenti. Proinde cum corpus atque anima iuxta afficiantur, danda in primis opera, vt animi inquietudo, mentisque æstuatio verborum lenocinijs ac blandimentis sopiatur. Siqui-

*Spiritus
corporei
mentē com-
sitant.*

dem ex

dem ex prouerbiali sententia, Animo ægroto medicus oratio: tractandusque istiusmodi hominum animus, vt exigit naturã rei, vt corporis habitus, vt humorum qualitas exposcit. Quemadmodũ enim feræ, atque immanes belluæ cura atq; officio hominũ mansuescunt ac cicurantur: Ita placidè tractari postulat istorum animus, vt qui seuerioribus ac minacibus verbis exasperetur. Nonnunquam tamen, vt in corporum morbis sectiones, cauteria, atque vstiones adhibemus: Sic aliquando acrius instandum, ac salubri increpatione coercendi improbi illorum conatus, ad quos per interualla restagnante humore noxio, solent incitari. Corpori verò non minor cura adhibenda est. Sed meminerit, qui curationem instituit, ne humorẽ illum validis medicamentis irritare pergat, sed sensim ac placidè, summaque dexteritate id perficiat. Neque enim confertim sentinam exhaurire consultũ est. Siquidem agitatus is humor mephitim quandam exhalat, ac nidoris graueolentiam, qua cerebrum incredibiliter offenditur, ac mens absurda phantasmata concipit. In primis autem excitandi spiritus olfactoriolis, ac fasciculis manualibus, alendumque corpus optimi cibi succis, atque in molliter subacta culcitra, placido somno fouendum est. Porro omnium citissimè alit vinum, minimumque negotij naturæ faceffit. Ceterum in eò exhibendo, quanquam vnicum sit discutiendi mœroris præsidium, delectus habendus est, curandumque, vt tempestiuè, atque vt cuiusque ætas, naturæ conditio, cõsuetudo vitæ, regio exigit, præscribatur. Neque enim semper vinum tristitiam Melancholicis eximit, aut mœrorem discutit, sed nonnunquam adauget, malumque exasperat, ac incrudescere facit, præsertim vbi vitiosis humoribus corpus est oppletum. Quocirca antè inaniri debet, atque appo-

*Simile ab
efferais
bellis.*

*Delectus
vini.*

Aphor.

fitis remedijs expurgari, antequam vlla victus ratio instituat. Impura enim corpora quantò magis nutrias, tantò magis lædes. Cùm autem vini natura varia sit, ac differentia multiplex, nec quod uin

*Vina vitio.
sa mentem
perturbāt.*

æquè generosum, obseruandum, vt optimum bibere consuescant, & quod nulla re vitiosa sit conditum, quale plerūque œnopolæ ac caupones magno valetudinis detrimento offerunt, calce, gypso, bitumine, orminio vulgo scarlea, eruca, syuestri myrtho adulteratū. Sic vini aliquot genera animi impetus non modò non consopiant, sed recrudescere faciūt, atque denuò exulcerari. Hinc plebeij nostrates ex vini Pictauiesis potu, quod mordaces fumos cerebro inferat, morosi efficiuntur, calcitrosi, iracundi, implacabiles, sic vt rixentur assidue, suasque vxores crebro pulsent, ac pugnis subigant. Quod ipsum illis facere religio est, vbi Rhenanū, aut aliud generosæ naturæ vinum hauserint. Tūc enim blandiores sunt, atque osculo potius, quàm fustibus impetunt. Quamobrem Melancholici, lassifiticulosi, quiq̃ arido sunt corporis habitu, ex Horatij præscripto,

*Lib. 1. epi.
15.*

*Generosum et lenerequirant,
Quod curas abigat, quod cum spe diuise manet
In Venas, animumq̃ meū, quod Verba ministrat,
Quod me Lucana iuuenem commendet amica.*

Lib. 21. c. 25.

Quò spectat illud Plinij, Omnis animi asperitas dulciori succo mitigatur, lenit transitum spiritus, ac molliores efficit meatus. Experimenta in se quisque capere potest. Nullus enim non ira, luctu, mœrore, mœstitia aliquando conficitur. Sic in lassitudine, siti, inedia, intempestiua vigilia pronior quisque ad iram. Sic fames & mora, ex Plauti sententia, bilem in nares cōciunt. Sed ea oblato cibo con-

In Gur.

*Inedia bilē
accendit.*

festim mitescit ac sedatur. Quò fit, vt saturi ieiunius minus efferuescant. Quod corpus cibo potuque irriga-

irrigatum, minus siccescat, ac calore natiuo tepefacto corpus ad concipiendam iracundiam minus est propensum. Incumbunt enim naturales facultates concoctioni, ac flaua bilis, quæ impransis ebullire solet, infusis humoribus diluitur. Sic lebetes, sartagine, ac frixoria magis ignescunt, nidoremque grauiorē naribus effundunt, vbi liquor, aut innatans pinguedo immodico calore absumitur, ac torrefcit. Omnia siquidem quæ vel humore vel pinguedine destituta sunt, ollis adhærescunt, atque nidorosos halitus effundunt, sic vt populari ioco dici soleat, Ex eadem olla elixa atque assa depromi. Quocirca consultè mihi facere videtur macilenti, quique sicco temperamento existunt, quod minus diu ieiuni persistât, ac calori natiuo fomenta ministrent. Siccescit enim corpus intempestiua, diutinaque inedia, quæ humidum nutrimum, quod radicale vocant, depopulatur. qua de re nobis aliâs habitus est sermo.

*Proverbiū
populare
ex malè
cocto cibo.*

Inedia macilentis nota.

Herbas mutationibus obnoxias, tum viribus, formaque destitui, nisi novos subinde cultus adhibeas.

C A P. XVII.

QVERVNTVR medicorum plerique, herbarum descriptiones esse fallaces, earumque virtutes inefficaces atque euanidas, multaque passim obuia apud veteres, quæ parum aptè, si nostris conferantur, suo nomini ac descriptioni respondent, eoque diuersas esse herbas cõtendunt, licet nostro æuo idē nomen obtineant. Sic hysopum nostratē, fabas, pētaphyllon, phu, tipham Cerealem, farraginem, secale, olyram, alia existimant: quia veterum descriptionibus non per omnia congruunt. Equidem vt nemini patrocinarî volo, aut illorum

Herbas mutationibus obnoxias ac degeneres.

errorem tueri, qui in herbarum censu & cognitione prorsus sunt hallucinati: Sic nonnullos existimo non satis ad rationis amussim omnia exigere. Tametsi enim in tanta herbarum varietate, & mutatione singula in certam classem referri nequeant, nec illis certam assignare nomenclaturam proclive est, veterum descriptioni congruentem: non putandum tamen prorsus esse alias, quam veteres descripserunt, aut ab effectibus, quos illi attribuerunt,

Natura artificium in stirpibus.

penitus alienas. Huic enim varietati, si qua subest, causam præbuit ipsa natura, quæ subinde mutat faciem, ac lasciuit in progignendis stirpibus, propagandisque plantarijs, sic ut nonnunquam à parente aliud produxisse videatur. Accedit his artificum solertia, ne dicam calliditas, quæ mixtis medicatisque seminibus edocuit speciosius nitidiusque quædam adolescere, atque aspectu amœ-

Gariophyllæa Belgica flos spectabilissimus.

niore magisque abblândiente. Hinc illa variegata, ac versicolor flosculorū politura, quæ cum in multis, tum maximè in Vethonica seu viola altili, quam gariophyllæam nostri vocant, perspicitur, quæ tam varia ac versicolore specie prouenit cultorum industria, ac mangonio, ut nulla parte veterum descriptioni respondeat, eoque illis incognitam plerique censent. Sic Calathiana autumnî munus, æranthemus, cyanos frumenticæ messi peculiaris, non tam cæruleo, cœlestique colore proueniunt, quam candido, rubro, purpureo vermiculato. Sic Caltha illa luteola Virgilio depicta singulis mensium Calendis duplicato florum ambitu ac denso foliorum stipatu oculos oblectat, cōcinniter in orbem circinata. Sic *Διός ἄνθος*, & lychnis coronaria rutilanti cocco, ac tenero modò murice tincta rubescit, modò niueo colore aspectū recreat, multiplice foliorum congerie orbiculata. In quem modum *Leucoia bellius flos*, *Hesperis*, omnesque violæ

Oculus Christi.

matro-

natronales efflorescunt. Ista superioribus seculis laborasse hortorum cultores indicat Virgilius.

*Semina vidi equidem multos medicare serētes, Georg. li. 1.
Et nitro prius & nigra perfundere amurca,
Grandior v̄t f̄ctus siliquis fallacibus esset,
Vt quamuis igni exiguo properata maderent.*

Et quanquam cessat cultoris industria, ac cōserendi artificium, herbæ ipsæ sponte aliam induunt faciem, si colorem, si formam, si proceritatem, si vires spectes. Id partim fit occulta vi siderum, partim ætate & temporum decursu, vt ea, quæ stabilia apparerant & perenniter duratura, vertantur in aliam speciem, quasi (vt Erasmus ait) naturæ curiositas cauerit, ne qua sit certa herbarum notitia, quæ posteris indubitata fide transmitti possit, sed exigat subinde inquisitionem eorum, quæ vel mutari, vel renasci quotidie videmus, sic natura hominum auocuit industriam ac veterum excutit.

*De ratione
consonans.*

*Siquidem pater ipse colendi
Haud facile esse v̄iam voluit, primusq; per artem
Mouit agros, curis acuens mortalia corda
Nec torpere graui passus sua membra v̄terno,
Quo varias vsus meditando extunderet artes
Paulatim & sulcis frumēti exquireret herbam,
Et silicis v̄enis abstrusum excuderet ignem.*

*Virg. lib. 1.
Georg.*

Accedit his cœli status, soliq; natura, ac regionum varietas, quæ etiam hominibus crines & colorem, totiusq; corporis habitum immutant. Stirpes enim pro loci natura & qualitate, pro aëris ambientis conditione nunc procerius adolescunt, nunc humilius: quædam multis stolonibus, pleræq; nullo agnato frutice ac propagine humo profiliunt, alia pro terræ habitu, diluto lacteoque virore, alia saturata vergentiq; ad atrum viriditate. Vt enim

*Loci situs
mutationē
herbis inducit.*

*Simile ab
impuberē
sagina.*

nuantur, coloreque exanguis efficiuntur, ac minus florido: Sic herbae solo macro, ieiuno, ac siticulofo enatae, squalosae fiunt, aspectuque tristi atque inamæno. Hinc videre est, herbas in parietinis, praeruptisque saxi enatas vix dodrantem altas, eadem solo foecundo ac restibili commissas sesquicubitum excedere, ac longè lateque ramos propagare. Sic buglossus & symphitum vulgo Consolidamajor candidis flosculis saepius conspiciuntur. Sic gariophyllaea vel cultus studio, vel vbertate soli, candidum, rubicundum, variegatum florè ostentat vnus culmi, staminisque productu. Sic violarum color purpureus aliquando in cyaneum ac caeruleum elanguescit. Simili ratione nonnullarum stirpium folia minus crenata serrataque existunt: atque acanacea, hoc est, quae spinis horrent, pro editioris decliuiorisque loci natura mitescunt, spinisque minus infesta sunt. Huc refer, quod experientia quotidiana demonstrat, herbas foetusque arbuteos non solum speciem demutare, si locum auramque; nacta sint accommodam, sed etiam meliorescere, fructusque proferre salubres, cum paulò antè lætales edidissent. Quod de Persica planta in Aegyptum translata praeter Plinium Galenus commemorat. Cuius rei experimentum hisce versibus expressit Columella:

Herbis flores in diuersum colorem mutantur.

*2. de alimè.
& 3. de sympro. causis.*

*Armenijsque & ceriolis, pruniisque Damasci,
Stipantur calathi, & pomis quae barbara Persis
Miserat, ut fama est, patrijs armata venenis.
At nunc exposui paruo discrimine lecti
Ambrosios praebent succos oblita nocendi.
Quin etiam eiusdem gentis de nomine ducta
Exiguo properant mitescere Persica malo.*

Hoc enim pomi genus, nisi ex aduerso solis radijs sit expositum, non maturescit, succique frigidi ac humidi ratione cito computrescit, noxamque veneniculo infert, nisi primis mensis inferatur. Multa
iraque

taque molitur natura rerum, industria hominum exculpta ac condocefacta. Siquidem vix acini absque vinaceis proueniunt, fisco malleolo, exemptaque medulla, sic tamen, vt inter colligandū gemma non lædatur. Citissimè enim latera accuratè commissa coalescunt: Mispila quoq; , Persica, pal-
*Gal. de ali-
mēt. facul.*
 mulæ, cerasia, pruna, lapidosaque corna absque ossiculis industria, curaque hominum proueniunt, si
*Ve nonnul-
la ab/q; nis
cleis proue-
niant.*
 tenellam scilicet arborē ad binos pedes rescissam, vsque ad radicem findas, abrafaque atque excava-
 ta scalpro vtriusque partis medulla, confestim se-
 iunctas partes vinculo constringas, superioremque
 partem ac diuisuras laterum fimo, vel argilla, ce-
 ræue obducas, ac charta madida munias, elapso an-
 no obducta cicatrice omnia coaluisse perspicies:
 hanc arborem surculis, qui fructum non tulerūt,
 inferes, & sine ossiculis poma proferet. Quod ip-
 sum ex Theophrasti consilio, in vite sum emolitus,
 nec spem frustratus est euentus. Inoculatio quoq; ,
 insitio, emplastratio naturæ solertiam, cultorūq;
 industriam commonstrant. Illa siquidem efficiūt,
 vt stirpes, exuta natiua indole aliam faciem for-
 mamque adsciscant, atque aliæ in alias promptè
 demutentur. Vt enim videmus homines pro in-
 geniorum varietate, atque educationis cura, non
 solum diuersa sortiri ingenia, alios mores ac stu-
 dia, animæque propensiones obtinere, sed corpus
*Insitiosis
tres speci-
es.*
 aliud alio vel exilius, vel procerius, colore vel flo-
 rido vel exanguis, cuteq; vel glabra, vel hispida hir-
 sutaq; , forma tamen humana nō penitus destitui,
*Simile ab
hominū na-
tura & e-
ducatione.*
 licet nonnulli feritatem quandā præ se ferant: Sic
 in herbis vsuuenire solet, quæ ob similes causas nō
 vnā seruant faciē ac vigorem, licet non ita im-
 mutantur, vt tota species formaq; ijs intereat. Sem-
 per enim aliqua parte nomini suo respōdent, effe-
 ctusq; obtinēt terræ, in quā radices agūt peculiares

atque incolarum naturis aptas accommodasque. Multa siquidem aduehuntur ex insulis fortunatis, quas Canarias vocant, quæ cœlo nostro assueta non easdem per omnia vires referuât, nec eadem specie ac figura, eaque magnitudine profiliunt, sed tamen non penitus genuinam, aitamque naturam exuunt, licet nonnihil à veteri insitaque vi ac generositate desciscant. Quod in spondilio, quæ

*Angelica et
isq; affines
herba.* plebeis Angelica dicitur, in laserpitio vel silphio Cisalpino, quæ triuali voce Osteritium ac Magistrantia dicitur, animaduerti potest. Quæ licet ob soli malignitatem, tractumque cœli frigidum à Theophrasti ac Dioscoridis descriptione variant, easdem tamen esse herbas, paresque obtinere effectus compertum est, licet ob aeris intemperiem vi-

*Herba suis
quaq; locis
delectatur.* res illis nonnihil languescant ac defetiscant. Cùm enim cuique regioni certæ herbarum species sint peculiare ac propriæ, suisq; natalibus singulæ stirpes delectentur; fieri nequit, vt aliò translatae in suo vigore persistant. Aliæ siquidem opacis vmbrosisque vallibus gaudent, nonnullæ apricis soliq; peruijs: sunt quæ palustri atque vliginosa soloque irriguo delectentur, quædam glarioso, aridoque ac sabuloso: quas si aliò transferas, ac diuersam cœli partem spectare cogas, magnâ virium ac specierum partem ademeris. Sic Iris in Illyrico, Helleborus in Anticyra, Absynthium in Ponto, & apud Santones præstantius proueniunt. Sic Portulaca marina, Empetron, Brassica maritima, quam Soldanellam vocant, Oceani crepidines, ac maris margines persequitur, salsoque tractu delectatur. Sic alia alijs locis laudatiora existunt, ac proprijs natalibus felicis proueniunt: Cuius rei fidem nobis facit ex natura rerum his versibus Virgilius:

*Lib. 2. Ge-
org.*

*Nec verò terra ferre omnes omnia possunt.
Eluminibus salices, crassiq; paludibus alni*

Nascuntur

*Nascuntur steriles, saxosis montibus orni.
Littora myrtetis latissima, deniq; apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi.
Diuisa arboribus patria, sola India nigrum
Fert Hebenum, solis est thurea & virga Sabais.*

Ex quibus verbis perspicere datur rei herbariæ studio-
sioris non æquè feliciter omnibus locis eadē pro-
uenire. Quod ipsum Hemistichium Virgilij in-
dicat.

Nec omnis fert omnia tellus.

Quorum pleraque si tentes in aliud solum trans-
ferre, vel elanguescunt, vel emorientur, aut egrè re-
focillata crescēt quidem, sed vt nomen suum tue-
ri, suamq; generositatem seruare nequeāt. Quam-
obrem qui aliquid terræ sit commissurus, illi ex
Virgilij præscripto

*Ventos & Varium cæli perdiscere morem
Cura sit, & patrios cultus habitusq; locorum,
Et quid quæq; ferat regio, quid ferre recuset,
Hic segetes, illic veniunt felicius & sua,
Arbores factus alibi, atq; iniussa virescunt
Gramina: nonne & ides croceos & Timolus odores,
India mittat ebur, molles sua thura Sabai,
Et chalybes nudis ferrum, & virosaq; Pontus
Castorea.*

Lib. I. Ge-
org.

Quò fit, vt Alpes Belgicæ, quæ Oceani obices lōgo
incuruoque tractu ab Armoricis versus Aquilo-
nē se porrigunt, omnigenas stirpes proferant, quæ
in locis arenosis illis (siquidem ex arenæ non ni-
uis candore montes illi albescunt) sponte emergūt,
nulla cura, nullaque hominum industria. Efficit
hoc partim soli natura, partim effectus siderum,
quæ in illam terræ plagam inclinant, suamq; vim
exerunt. Atque hinc fit, vt quæq; regio miniaras,
suique generis fodinas contineat, ex quibus pro
soli cuiusque natura, influxuque planetarum eru-
untur.

Duynen
Belgis mon-
tes arenosi.

Vnde mina-
ralia.

untur æris, argenti, auriq; glebæ, & segmenta, Tophus, marmor, creta, ocre, synopsis, minium. Similem naturam habent lacus paludesque Zelâdicæ, quas *Moer* indigenæ nominant, ex quibus eruuntur glebæ bituminosæ, quæ accensæ, vt naphtha, ardent, non sine odore tetro ac viroso. Hinc agri, paludesque Morinenses nomen consequutæ sunt, & quondam extremi hominum Morini, vrbs deniq;

Terrauana.

Turf, &

Darrys ignis fomenta apud Zelandos, velut gleba bituminosa.

eiusque confinia Terrauana appellatur, quod exhausta sit exemptis nigris glebis, sic vt magnas fossas exhibeat inanes, nullisque sementibus accommodas. Apud Brabantos quoque eruitur ista congeries, sed quod regio minus saluginosa sit, atque à mari remotior, mitius olet. Illi *Thurf* has glebas indigetât, maritimi verò Darri. Quarum tanta vis est, vbi frequentius his ædes incalescunt, vt ferrû, cuprum, stannum, argentum, atque ænea quæque

Aurum fumo splendet.

deurat, omniaq; in ædibus, præter aurû deteriora efficiat. Illud si quidem nõ obfuscatur, nec fuligine obducitur, sed splendescit porius, ac turgidum efficitur, maximè obrizum, syncerum, nullaq; admixtionæ adulteratum. Id efficit auri raritas ac mollicies, qua fit, vt concepto imbibitoque vapore fuliginoso turgescat, tum fulgore afficiatur.

Aurum liquorem cohibet.

Tametsi enim graue sit aurû & ponderosum, molle tamè est, tractabile & porosum, argumêto quod cyathus aqua oppletus, citra effusionem aureos aliquot admittat. Siquidè præter emanâtes spiritus nonnullam aquæ partem absorbet, imbibitq; qua imbutum aurum turgescit. Fumus autem ignisq; glebis subinde excitatus, huic metallo colorè gratissimum cõciliat. Cùm enim is fumus obuia quæ

Simile à flaua bili.

que fuligine afficiat, coloremq; luteum atque auriginosum inducat, vt flaua bilis ictericis: fit vt aurû flavescat, quod is color illi sit cognatus, ac familiaris. Non enim potest alius color auro induci,

quàm

quàm vel flauus, vel luteus, vel denique qualis no-
stra Caltha est, crocatus. Non desunt apud Belgas
professores aliquot eruditi, qui subterraneoñ hãc
congeriem, quæ ex terræ visceribus, tanquã fœtus
ex vtero, eruitur, ex arborum truncis congestam
ac concretam existiment, prostratis conuulsisque
syluis inundate Oceano ac paulatim alluuioue su-
perinductam terram, hoc inualido inducti argu-
gumento, quòd sudes & sarmenta, tum vluæ, can-
næque palustres atque arundines ijs glebis inesse
conspiciantur. Verùm non satis exactè obseruasse
illos comperio fodinas ac terræ cuiusque viscera:
cùm etiam in ære, auro, argento, cæterisque metallis
ramosam venosamque propaginẽ & productum
spectemus, quem in imis terræ visceribus cõsequun-
tur vegetabili quadam vi, influxuq; siderũ. Neque
enim iners aut otiosa est natura, sed multa ma-
gnaque molitur, atque effingit, exornatque non
solùm terræ superficiem, sed occultos etiam abdi-
tosq; sinus atq; intimos recessus. Hinc laspis, por-
phyrites & marmora sponte segmentata sunt, &
veriniculato emblemate tesselatim variegata. Sic
nux myristica seu muscata intercurfantibus inter-
uenijs striata est. quod ipsum in citrijs mensis, no-
stroque robore, tum alterius generis lignis assula-
tim dissectis perspicimus, quæ multiplice venarum
discursu, multisque lituris ac mæandris vndulata
splendescunt. Quemadmodum vestes, quæ ex hir-
cinis caprinisque pellibus confici solent, tum præ-
textæ togæ ac scutulatæ. Cuiusmodi plurima e-
ruantur ex imis terræ penetralibus tam concin-
nè & affabrè elaborata, quasi a celatore, sculpto-
reque inducta foret effigies. Sic Corallium in ma-
ris Ligustici profundo frondescit, ac fructificat,

*Moer
quid Bel-
gis.*

*Natura ar-
tificium.*

*Cameloe.
Damast.*

*Corallos
frutex.*

si minus

*Steencor-
len.*

*Carbones
fossiles oleo
extinguun-
tur, aqua
ardescunt.*

*Sal insper-
sum carbo-
nibus igni-
tis odorem
sopit.*

*Lib. 1. Ge-
org.*

*Astrorū in
terrena ef-
ficacia.*

*De causis
plant.*

si minus excocta est humiditas, candidum. Sic in ea parte Galliae Belgicae, quam Eburones, Menapij, ac Sicambri, occupant, λιθάνθρακες, hoc est, carbones lapidei effodiuntur, bituminis indurati natura, quibus indigenae non solum ferrum molliunt, sed luculentos etiam ignes in aedibus extruunt, qui semel atque iterum extincti postliminio ignescunt ad moti foco. Et cum caetera omnia oleo inflammescant, isti affusa aqua inardescunt, oleo restinguuntur. Non desunt & caeteris regionibus suae fodinae atque interrae, quarum nonnullae sulphur, calcem, gipsum, ocrum, alumen, auri argenti que glebas &amenta effundunt, ex quibus per occultos terrae meatus thermae featurunt, atque aquas suis qualitatibus imbuunt, illasque morbis expugnandis reddunt accommodas. Sic maritimae fodinae bituminis naturam obtinent. Siquidem glebae ex illis erutae mephitim exhalant, ac graueolentiam adeo, ut affidentes syncope atque animi deliquio subinde periclitentur: nec minori incommodo afficiunt carbones cum fossiles, tum factitij, nisi illos dum ignescunt, sale conspergas. Tali siquidem remedio discutitur virus infestum cerebro, omneque

Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor.

Non desunt, qui hanc genitivam terrae vim astris assignant, quae haud dubie in haec inferiora vires suas efficaciter exerunt, hoc inducti argumento, quod multa videantur apud nos sponte deficere, tum alia quaedam non ante visa apparere, ac praestantiora substitui: quibus ut non repugno, sic ego praefertim quod ad herbas attinet, multa propter incuriam atque ignaviam cultorum vel deficere vel degenerare crediderim. Sic triticum, ut Theophrastus testatur, in lolium transit, ocimum in serpillum, sylimbrum in mentham odore, figura vero in calamenum, multa que florum genera, nisi adhibita

hibita cura subinde transferantur, nō solūm à sua specie, verum etiam ab insita vi ac generositate de-
sciscunt. Quod cū in multis, tum in viola altili
spectatissimo flore obseruare soleo, quæ nisi quo-
tannis situm loci mutare condiscat, in humilem ac
degenerem flosculum, minusque odoratum defi-
cit. Quibus astipulatur Virgilius.

*Cultura o-
mnia me-
liorescunt.*

Vide lecta, diu, & multo spectata labore,

Lib. 1. Ge.

Degenerare tamen, ni vis humana quotannis

orig.

Maxima quæq; manu legeret, sic omnia factis

In peius ruere, ac retro sublapsa referrit.

Ediuerso si syluestribus incultisque curam adhi-
beas, primo quoque tempore mitescunt exuta ge-
nuina insitaque feritate: Quod luculenter expres-
sit Virgilius.

Sponte sua qua se tollunt in luminis auras,

*Lib. 2. Ge-
org.*

Infecunda quidem, sed lata & fertia surgunt.

Quippe solo natura subest, tamen hac quoq; segnis

Inferat aut scrobibus mandat mutata subactis:

Exuerint syluestrem animum, cultuq; frequenti

In quascunq; voces artes, haud tarda sequentur.

Multas itaque stirpes, easque nouas atque inaudi-
tas natura parit ac profert, multas affectus siderū,
innumeras cultorum solertia. Et quemadmodum
forices, glires, anguillæ, murenæ, cochleæ, limaces,
lumbrici non semper ex semine, sed plerunq; ex
lentore terræ atque ex sordibus ac putrilagine ger-
minant: Sic in locis arenosis, quales apud Zelan-
dos sunt montes Ammonij, quos *Dunen* popula-
res vocant, multi frutices sponte emicant ex ali-
menti confluuiō, & quod is locus Soli expositus
est, herbisque progignendis accommodus, quæ se-
mel ex terræ vligine absque parente enatæ postmo-
dum seminio se propagant, ac numerosa prole se-
tuentur. Quamobrem non est, quod quisquā mi-
retur, herbas mutationibus obnoxias, ac subinde

*Simile à
sordidis a-
nimilibus;
eorumq;
progressu.*

*Theod. de
caus. plant.
lib. 1. c. 1.*

viribus

*Herba &
vires & spe-
cies immu-
tant.*

viribus formaque destitui, cum id, nisi affinitate ac similitudine confundi illas contingat, loci situs, aeris ambientis qualitas, cultoris artificium efficiat. Sic piper, cardamomum, fefeli, radix Pontica cœlo nostro assueta nonnihil immutantur, nec tam calida atque vrenti facultate existunt: sed tamen nemo aliud de his statuet, quàm reuera sunt. Quod enim ijs vires flaccescunt, iustaque magnitudo ac maturitas denegatur, id calor Solis languidus, cœliq; intemperies & inclementia efficit. Herbas itaque geminam subire mutationem constat. nonnunquam enim insitas illas vires, natiuasque qualitates immutari contingit, persistente forma atque effigie: nonnunquam formæ species intercidit, ipsis qualitatibus ac virium facultatibus subsistentibus Efficit id partim influxus siderum, partim soli natura, cœlique ambientis qualitas. Cùm enim varia sit terræ conditio, ac differentia multiplex, contingit cùm aëris, tum alimenti ratione manifestò immutari herbas, atque alterius qualitatis fieri participes. Sic Corylus, Cerasus, Cornus, si ripis vicinæ consistant, quas vitiosæ aquæ lambunt: vel falsæ alluunt, irrigantque, fructui manifestò falsilago inesse deprehenditur. Sic homines pro alimentorum facultate, pro ambientis aëris conditione alium corporis habitum & temperamentum, alios mores & studia consequuntur. Sic Cimber in Hispanum, Germanus in Gallum vel Italum transit diutino commercio, vitæque vsu & consuetudine, sic vt sæpe videas arborem lætam ac nitentem, in locum falsum vitiosumque translata, deterioris terræ succo deperisse.

*Virg. 2. Ge-
org.*

*Salsa etenim Tellus, & qua perhibetur amara,
Frugibus infelix: ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat;
Multaq; degenerant succos oblita priores.*

Quod

Quod si adicias fatalem quandam mutationem, *Vetustas e-*
 & vices rerum varias: obseruabis plantas, quamh. *mnia dese-*
 bet illas foueas, vel ætate fessas deficere, vel effœ- *riora e; fi-*
 tas elanguescere, ac tantum non emori, nisi inse- *cit.*
 rendo, inoculandoque novos cultus substituas, vel
 autilis surculis aut malleolis resuscites. Quæ stir-
 pium varietas, mutationisque vicissitudo hoc ef-
 fecit apud plerosq; vt hanc Medicinæ partē infru-
 giferam esse contendant, ac p̄p̄modū operā lu-
 sisse Dioscoridem, compluresque alios, qui in de-
 pingendis herbis studium collocarunt. Equidem
 sic statuo, neminem satis pro sua dignitate, ac no-
 minis sui amplitudine hāc Spartam exornare, qui
 non viuas spirantesque herbas, in quarum noti-
 tiam non deducūt oculatæ per manum inspectio-
 nes, & graphicæ autorum delineationes, exactè
 nouerit. Sunt enim ex nostræ farinae hominibus:
 qui vix dū inspectis herbis, mira de his incunctan-
 ter pronunciant, vt Pamphilus ille, cuius meminit *De simp.*
 Galenus, qui ne per somnium quidem herbas no- *medica.*
 uerat, quas tentabat describere, & vires deprædi- *lib. 5.*
 care. Quod genus hominum Heraclides Tarenti. *Elegans cō-*
 nus præconibus assimilabat, qui conducti merce. *paratio à*
 de omnia publicitus decantant, & præconio ador. *præconibus*
 nant, etiam ignota quæque & inconspecta, vt non. *sumpra.*
 nunquam vappam, aut vile mancipium. Simile
 quiddam refert Cicero de Phormione quodā phi *De Orato.*
 losopho, qui corā Hannibale copiosè aliquot ho-
 ras disseruit de Imperatoris officio, & de omni re
 militari. Quem cū omnes vehemēter essent ad-
 mirati, quærebant ex Hannibale, quid ipse de illo
 Philosopho sentiret: hic Pœnus non optimè Græ. *Hanniba-*
 cè, sed tamen liberè respondisse dicitur, Multos se *lis scemmas*
 deliros vidisse senes: sed qui magis, quàm Phor *in Phormio*
 mio deliraret, vidisse neminem. Nec me hercle *nem.*
 iniuria. Quid enim aut arrogantius, aut loquacius
 fieri

fieri potuit, quàm Hannibali, qui tot annos de imperio cum populo Romano gentium victore certasset, Græculum hominem, qui nunquam castra, nunquam hostem vidisset, nunquam denique vel minimam partem publici muneris attigisset, præcepta rei militaris præscribere? Quis non illos in horum numerum referat, qui symphili, qui glycyrrhisæ, marrhubij, saturciæ, pullegij vires se nosse iactant, idque ex libris tantum, & commonstrare non possint, etiamsi stirpi astiterint, quid sit, quod ea potestate polleat, & cuius vires tantopere prædicant. Cùm enim morbos medicamentis, herbisque efficacibus expugnemus, quis erit tam stupidus, qui harum ignorationem in medico ferat? quis non periculosam ægroto, hanc medici ignorantiam ac neglectum culpabit? nemo mea quidē sententia omnes artis numeros impleffe videtur, qui harum cognitione est destitutus. Vt enim nautæ non solum necessarius vsus & ars remi, quo scapham subigit, sed illius etiam armamenti cognitio, cùm fieri posset, vt contum pro remo arripiat: ita medicorū in primis necessaria exacta herbarum cognitio & peritia, illæ enim explorata morbi natura, ad rem scitè auspicateque inchoandam instrumenti vice existunt. Quis autem se non deridendum propinauerit, qui aliquid aggressurus, instrumentum, quo res perficienda est, ignorat? Mirari profectò subit illorum partim ignauiam, partim incuriam, quibus hæc medicinæ pars habita est neglectui, adeò, vt Sephasiarijs insigniter indoctis hanc prouinciam delegauerint. Cùm satis constet, non veteres modò medicos, sed potentissimos quosque reges atque heroes in hac medicinæ parte se exercuisse, quibus nihil magis fuit in votis, nihil visum est magnificentius, magisque regium, quàm

*Simile à
venautica.*

*Reges olim
res herbaria
studio.*

Scire potestates herbarum, & sumq; medendi. Virg. II.

Quàm parum serijs oblectamentis se recreare. Et *Aeneid.*

profectò vetustissimorum regum famam, ac nominis amplitudinem iampridem deleuisset obliuio, nullaq; prorsus regiæ maiestatis memoria superesset, nisi renascentes quotannis salubres herbe illorum nomini inscriptæ atque insignitæ perituram alioqui memoriam refricarent, illosq; ab iniuria obliuionis assererent. Quorum vestigijs insistere decet philiatros, hoc est, rei medicæ studiosos, & non solùm anxia cura herbarum formas explorare, verum etiam vires excutere & experiri, casq; morbis expugnandis, ac conseruandæ hominum naturæ accommodare. Quod ipsum sedulò præstiterunt medicorum præstantissimi Hippocrates & Galenus, qui vsu & exercitatione rei medicæ peritiam consequuti, certam exactamq; methodum exercendæ artis tradiderunt ratione atque experimento comprobata. Hæc siquidem per diffusam

Gal. 2. aliment.

enarrationem & solidas traditiones exculta sola non artifices effingere possunt, tantisq; præsidijs instruere, vt minimi sit negotij sæuissimos quosq; morbos conficere. Sic enim & nos studiorum nostrorum vberriam frugem percipimus, & reliqui fructum non poenitendum consequuntur. Qui verò alia ratione studiorum cursum instituunt, omniaque ad oblectamentum potius, quàm ad vsum atque vtilitatem hominum referunt, malè de studijs merentur; nec suis, ciuiumq; commodis benè consulunt. Omnes autem artes, Cicerone teste, aliter tractantur ab his, qui eas ad vsum transferunt, atque hominum vtilitati deseruire cogunt: aliter ab his, qui ipsarum artium studio ac theoria, hoc est, speculandi amore delectati nihil aliud in vita sunt acturi, quàm vt oblectamentum ac voluptatem ex illis concipiant. Vt enim virtutis, ita artis

Ad vsum omnia referenda.

cuiusque laus omnis in actione consistit. Cùm itaque tantam exigit diligentiam res medica, laboremque indefessum requirat & irrequietum, nunquam intermittenda industria, sed acriter exploranda natura morborum, atque in eunda ratio, qua illorum sævitiem expugnemus. Atque ut in bello nova stratagemata, astusque militares cōminisci videmus, tū inauditas machinas, ac sclopetas, tormentaq; bellica excogitari: ita novis subinde emergentibus morbis nova sunt remedia cōminiscenda. Quod in lue Venerea, in ephimera cōtagiosa, seu sudore Britannico, in ictero nigro, cuius symptomata sunt Stomacacæ & Scælotyrbe, nuper fatitatum videmus. Questi sunt olim nonnulli, vbertate nimia prioris ævi exhaustū solum, negare solita benignitate alimenta mortalibus. Quod ipsum ita diluit Columella, ut hominum vitio atque ignaviæ id assignet, quod culturæ minus insistant, minusq; strenuos colonos se præstent. Id ipsum & de nostrorum hominum ingenijs interpretor, quibus naturæ parens nihil denegavit, nec omnia veteribus indulsit, verùm & reliquæ posteritati suas dotes est elargitus, quam sterilem esse & effœtam passus non est. Itaq; non deest posteris ingenium, modò non desit mens, ac propensa promptaq; ad artes confectandas voluntas, modò similis ardor & inquirendi cupiditas illos rapiat. Siquidẽ, ut habet proverbiale sententia, Exercitatio potest omnia. Videre est aut plerosque in ipso exercendæ artis tirocinio industrios, sedulos, ac discendi avidos: verùm vbi eò sunt progressi, ut plebi innotescere cœperint, sensim illorum flaccescit industria, ac remissè parumque attentè suas perficiunt operas, duri, præfracti, intractabiles, inhumani, ac minus quàm antè, officiosi, quique philautia quadam, ac inani persuasione reliquos fastidiunt, ac gravatè collegam,

*Simile à
rebus belli-
cis.*

*Schoerbuyc
à vitioso
stomacho
gingivas et
pedes infir-
mit.*

*Rei rust. li.
bro 1.*

*Vbi inten-
deris inge-
nium, ibi
valet.*

collegam, laborisque socium adscisci sibi patiuntur. Non desunt inter hos, qui præmaturè ac præcipitanter ad factitandam medicinam irrumpunt, ijs adminiculis destituti, quibus medicum instructum esse par est, quæque iam pridem didicisse, non discere oportuit, sic ut prius medici titulum, aut elogium obtinuerint, quam sunt promeriti. Nã tum legere incipiunt præcepta medica homines præposterè, cum acciri contigerit, medelamque ægrotis adferre conueniat. Ut enim in conficiendis hostibus: sic in expugnandis morbis, gerere quam fieri tempore posterius: re verò atque vsu prius est, ut Marius apud Salustium differit. Huiusmodi conditionis Athenienses fuisse Demosthenes commemorat, quos ait non ut reliquos mortales vbi consulissent, agere: verum vbi res actas accepissent, tum demum consulere. Sic nostrum plerique tum demum consultant, ac disquirunt, quid facto opus sit, cum instant vrgentque morbi, qui nullas moras, aut inducias, nullaque deliberandi spatia admittunt. Quod itaque Cicero exigit in rebus bellicis, in medico accuratè præstandum, ut scilicet omnia sua consilia præmeditata habeat, ut maturè rem ipsam perficiat, nec vnquam à ratione discedat. percipere quoque debet cogitatione futura, & ante constituere, quid possit accidere in vtramque partem: nec committendum aliquid, ut aliquando dicendum sit, Non putàram. Nonnunquam autem medicus in ancipiti dubioque morbo, & qui celerrimè ad statum properat, ut gladiator in arena consilium captat, ac medendi occasionem è re nata arripit. Quod mihi aliquando vsuuenisse memini. Siquidè cum morbum eiusque symptomata probe haberem, explorata, ac verborum serie, & componendorum medicamentorum ordine exactè essem instructus; tamen rebus

*In Inguir.**Olynth. 31.**Lib. 1. off.**In re Medica turpe dicere, Non putaram.*

vt paulò ante reliqui, mutatis, coactus sum totam scenam inuertere, atque aliam viam ingredi, aliaque methodo insistere. Sic doctè ac prudenter Terentius;

Adelph.

act. 5. Scena

na 4.

Nunquam quisquam tam benè subducta ratione ad vitam fuit,

Quin res, etas, & sus semper aliquid adportet noui, Aliquid moneat, & illa quæ te scire credas, nescias, Et qua tibi putaris prima, in experundo repudies.

Nihil à Comico dici potuit verius, cùm in omni vitæ actione, tū maximè in profligandis hostibus, morbisque expugnandis. Quilibet enim multum ac diu quis rationes conficiendi negotij, aut cuiusque rei perficiendæ secum ipse sit meditatus, omniaque ad amissim, curaque exactissima excusse-

In re Medica omnia serio agenda.

rit, quo modo res aggredienda sit, quid primum exequi; quid postremum conueniat; in ipso momento punctoque temporis, quo se operi accingit, & rem perficere statuit, priores iã rationes & præmeditata consilia respuit, aliaque pro tempore excogitat. Itaque vsu & exercitatione; multarumque rerum experientia parari constat prudentiam, & benè gerendarum rerum dexteritatem, ex eoque felicem successum, atque euentum exoptatū: nempe eorum, qui ex morbo decumbunt, facilem & expeditam sanitatem, quam confestim nullaque mora consequuntur, vbi fido expertoque medico se committunt, atque illi sunt obsequentes. Nam erroneos circumforaneos, atque impostores publicos exterminandos censeo, qui non verentur in hominum vitas ac corpora grassari, atque, vt habet prouerbium, in vasis iactura artem figulinam experiri, hoc est; vt Plinij verbis vtar, hominum periculis discere, & per experimenta fallacia, ac coniecturas mortem hominibus inferre. quorum culpa ac temeritate efficitur, vt medēdi ars (quam

inter

inter dona spiritus Paulus refert, & qua post sacra
dogmata nihil mortalibus excogitatum est salu-
bre magis, ac necessarium) vnà cum professori-
bus despecta sit, & negligatur. ne ijs addam anicu-
larum impudentiam, quæ non verentur huius ar-
tis peritiam sibi vëdicare: quas non tantum à me-
dendi magisterio, aut vt minus ambitiosè dicam,
ministerio semouit publicus orbis consensus, ac
maiorum auctõritas, sed ab omni etiam iuris ad-
ministratiõne, à functionibus ecclesiasticis, à con-
cionandi munere exclusit etiam Paulus. Siqui-
dem, vt appositè Persius:

1. Cor. 12.

*Publica lex hominum, naturaq; continet hoc fas,
Vt teneat & ettos inscitta debilis actus.*

Sat. 5.

*Stat contraratio, ac secretam gannit in aurem,
Ne liceat facere id, quod quis vtiaret agendo.*

*Diluit Helleborum certo compescere puncto
Nescius examen, & etat hoc natura medendi.*

Cuius sententiæ consentanea est illa Horatij,
*Nauem agere ignarus nauis, timet, helleborũ agro
Non audet, nisi quis didicit, dare: quod medicorũ est,
Promittunt meãsci, tractant fabrilia fabri.*

Lib. 1. Epi.

stola.

Quod compendiosis verbis indicat Prouerbi-
(Quam quisque norit artem, in hac se exercent.)
Quocirca felices fore artes Plinius pronunciauit, si
de ijs solùm iudicent, easque tractent artifices, atq;
harum periti. Cùm autem in extruendis ædibus
architectum deligamus solertem atque industriũ:
in dirigenda naue nauclerum expertissimum: in
bello gerendo duces exercitatos ac strẽnuos: in ex-
polianda lingua præceptorem eloquentẽ: in men-
te instituenda formandisque moribus moderato-
rem optimum: cur in morbis expugnandis, in far-
cienda tuendaque sanitate, triobolares circumfo-
rãneos, ac deliras anus admittimus? quibus corpus
nõstrum trucidandum exponimus, animique do-

*Simile ab
architecto
ra, alijsq;
officijs.*

*Rei gesta
enarratio.*

micilium diruendum offerimus. adeò nemo non artis medicæ peritiam sibi arrogat, eiusque professionem exequitur. Sic Ferrariæ Pontano teste, aliquando inter proceres aulicos certamen fuit ac contentio, quorum nam artificum, & eorum, qui opificio aliquo se exercent, maior esset vel numerus vel copia. Cùm autem alij aliud proferrent, vt sunt in Rep. ac confusa multitudine pistores, lanij, coci, textores, carpentarij, aurige, fullones, trapezetæ ac mensarij, vsurarij, factores, nautæ, lenones, quibus quæstus inter omnes vberrimus: Tū vnus, Nulla, inquit, artificum maior copia, quàm eorū, qui se medicos profitentur, aut eius artis nomine sese venditant: cuius se primo quoque tēpore specimen exhibiturū pollicetur. itaq; postridie quendam in publicum producit ad hanc fabulam peragendam mirè dextrum, qui fascia obuolutis ceruicibus, vultuque ad morbum composito dentium dolorem simulat, ac subinde ingemiscens ab obuijs stipem eblanditur, atque aliquid remedij mitigando dolori implorat: ibi nemo non ex numerosissima multitudine fomēta præscribit, ac quid dolorem confestim discutiat, cōfidenter profitetur: itaque omnium suffragijs euicit is, qui contendere, nullam præ medicorum turba in ciuitate numerosiorem. Nec sanè illum fefellit opinio. Idiota siquidem atque imperita plebs passim huius artis cognitionem ac notitiam sibi vendicat, eamq; palam profitetur, atque impudenter exercet, nullo experimento, nullaque ratione instructa.

*Quàm varia sit ac multiplex soli, terræq; natura
& conditio.*

C A P. XVIII.

I A M verò vt aliquid superiori argumento affine adijciam, medicis cum primis obseruandam
censeo

cenſeo terræ cuiuſque naturam, ſolique habitum. Hic ſiquidem efficit, vt variæ herbarum ſpecies emergant, diuerſasque virtutes ac facultates hæ ſortiantur. Hinc Hippocrates Cratenæ mōtanæ herbas, altisque tumulis enatas colligandas præcipit, cum firmiores exiſtant, ac robuſtiores, magisque efficaciſſimæ, quàm aquaticæ, propter terræ denſitatem, ærisque tenuitatem: flores verò earum legendos, qui ſecundum fonticulos, fluuios, riuosque naſcuntur, quos imbecilles, nec multi roboris, ſucique dulcioris eſſe ducit. Cum itaque ex ſolâ natura exactè conſiderata, herbarum viſ ac temperamentum cognoſcatur, ipſæque herbæ aliæ alijs locis delectentur, & terram maximè ſibi familiarem depoſcant, illarum discrimina, quas aliqua ex parte proſequitur Virgilius, obiter & veluti in tabula depiſta referam, quo ſtirpes ſuis quæque locis poſint accommodari, minusque ob alimenti ſucciq; malignitatem viribus deſtitui. Eò enim fit, vt votis noſtris non reſpondeant, effectuque expectato nos fruſtrentur, atque euanida ſpe illudant.

In epiſt.

Quibus locis herba præſtansiores.

2. Georg.

Solum aliud.

<i>Gracile</i>	<i>Lentum</i>	
<i>Macilentum</i>	<i>Glutinoſum</i>	
<i>Macrum</i>	<i>Sabuloſum</i>	
<i>Pingue</i>	<i>Arenoſum</i>	
<i>Oleoſum</i>	<i>Glareoſum</i>	
<i>Bituminoſum</i>	<i>Lapidoſum, Vel</i>	
<i>Gipſoſum, Vel</i>	<i>Lapideum</i>	
<i>Gipſatum</i>	<i>Teſtaceum</i>	
<i>Argillaceum</i>	<i>Calculoſum</i>	
<i>Saxoſum</i>	<i>Rarum</i>	
<i>Ruderatum</i>	<i>Denſum</i>	
<i>Cretaceum, creatum</i>	<i>Robuſtum</i>	<i>(roſum</i>
<i>Cineratum, quum</i>	<i>Tophaceū, Vel à poro Po-</i>	<i>Cinera.</i>

<i>Cinereū ad colorem re.</i>	<i>Friabile</i>
<i>Amarum (fertur.)</i>	<i>Tenue</i>
<i>Dulce</i>	<i>Ieiunum</i>
<i>Acidum</i>	<i>Sterile</i>
<i>Pratense</i>	<i>Aridum</i>
<i>Fruentæum</i>	<i>Stercoratum</i>
<i>Restibile</i>	<i>Subactum</i>
<i>Repastinatum</i>	<i>Strigosum</i>
<i>Defossū</i>	<i>Squallidum</i>
<i>Novale, &</i>	<i>Fertile</i>
<i>Vernactum, Vulgo</i>	<i>Fæcundum</i>
<i>Braecklandt</i>	<i>Salsum</i>
<i>Puire</i>	<i>Saluginosum</i>
<i>Solutum</i>	<i>Fruentisæum.</i>

Locorum alia.

<i>Aspera</i>	<i>Clinosa</i>
<i>Prærupta</i>	<i>Aquosa</i>
<i>Inuisa</i>	<i>Humida</i>
<i>Auisa</i>	<i>Palustris</i>
<i>Incultis</i>	<i>Virginosa</i>
<i>Culta</i>	<i>Irrigua</i>
<i>Arida</i>	<i>Humecta</i>
<i>Sicca</i>	<i>Conclusa</i>
<i>Arentia</i>	<i>Patentia</i>
<i>Ieiuna</i>	<i>Aprica</i>
<i>Siriculosa</i>	<i>Opaca</i>
<i>Sylvestris</i>	<i>Densa</i>
<i>Nemorosa</i>	<i>Vmbrosa</i>
<i>Syluosa</i>	<i>Ventis exposita</i>
<i>Plana</i>	<i>A vento silentia</i>
<i>Campestris</i>	<i>Aura exposita</i>
<i>Hortensia</i>	<i>Soliperua</i>
<i>Fruticosa</i>	<i>Subterranea</i>
<i>Maritima</i>	<i>Retorrida</i>
<i>Mediterranea</i>	<i>Exucca</i>

<i>Edita</i>	<i>Succulenta</i>
<i>Accliuia</i>	<i>Calida</i>
<i>Decliuia</i>	<i>Frigida</i>
<i>Argentia</i>	<i>Rorulenta</i>
<i>Alfiofa</i>	<i>Salubria</i>
<i>Aeftuofa</i>	<i>Infalubria</i>
<i>Tepida</i>	<i>Paludofa</i>
<i>Egelida</i>	<i>Stagnantia</i>
<i>Gelida</i>	<i>Squallida</i>
<i>Montuofa</i>	<i>Rigofa</i>
<i>Nebulofa</i>	<i>Orientalia</i>
<i>Caliginofa</i>	<i>Auftrina</i>
<i>Feruida</i>	<i>Occidentalialia</i>
<i>Rofida</i>	<i>Aquilonia.</i>

Luna radijs augefcit, at non maturefcit botrus.

CAP. XIX.

LUNA fatis incrementum dat, maturitatem Sol. Illa fi quidem humiditatem mouet, & turgescere quæque facit, sed ob imbecillitatem cõcoquere nequit. Sic videmus stirpes interdium allicere alimentum calore Solis incitatum, noctu diffundere, ac per attractum humorem succumq; inbibitum adolefcere, auctusque atque incrementa fufcipere. Vt enim vigilia & exercitatio motusque moderatus cibum digerit, atq; in habitum corporis diffundit, noctu verò & per somnum concoctio perficitur: Quod in ebrijs vinoque distentis perfpicimus, quibus somno crapula ac temulentia discutitur: ita Sole diem illustrante omnia maturitatem confequuntur: noctu verò Luna suas vices obente adolefcunt, succoque protuberant. Quò fit, vt videamus rofas, lilia, omnisque generis flosculos interdium non dehifcere, ac patulos fieri, verum noctu atque antelucano,

*Luna effe-
ctus in pro-
ducendis fructibus.*

*Simile a
facultati-
bus natu-
ralibus.*

Virg. lib. 2.
Georg.

Solis ad occasum, cùm frigidus aera Vesper
Temperat, ac salus reficit iam roßida Luna.

Stercoratio quare Hesiodo improbata.

C A P. X X.

*Stercora-
tio insalu-
bris.*

*Vnde fru-
ges corrup-
tioni obno-
xia.*

*Aer & ali-
menta & a-
letudini
vel profunt
vel officiunt.*

HE SIODVS non indiligens rei rusticæ scri-
ptor à plerisque inuaditur, quòd sterquilinum in
agricultura neglexerit : cùm is facti non ignarus,
salubritati potius, quàm fertilitati consuluit. Ille
siquidem alio lætamine sterilitatem expugnandam
censuit, quàm stercorendi vsu & consuetudi-
ne. Satis enim ex lupinorum, cicerum, pisorum, fa-
barumque culmis vomere tempestiuè subuersis,
aliòue pabulo prostrato, agrum vberem fœcun-
dumque effici existimauit. Quæcunque enim ex
stercoratis, fimoque cultis agris proueniunt, vitio-
sos, minusque salubres succos præbèt. Sic triticum
& Cerealia quæque à Curculionibus promptius
infestantur, ac fruges, omnisque generis legumi-
na in eiusmodi agris enata nec perennare possunt,
nec diutius asseruari, quin vel situm contrahant,
vel à teredine & vermiculis infestentur. Zythus
quoque, eaque potio, quæ Belgis Cereuisia dicitur,
ex huiusmodi frugibus decocta, citissimè vitiatu-
r, atque acorem contrahit. Quamobrem rectè mea
quidem sententia Hesiodus illos agros aptos, ac-
comodosq; sementi existimauit, quos vèti tem-
perati serenant, suaues Solis radij fouent, vbi nullæ
aque stagnant, nec culta stercoreatione pinguescunt,
aut saltè mundo, natiuoque humore ac calore ma-
turitatem cõsequuntur. Sic enim illa, quæ nascun-
tur, diu perseuerant incorrupta, atque alimētum
præbent salubrius. Fieri aut nequit, vt in his regio-
nibus viuaces existant homines, aut valetudine in-
culpata, vbi aër ipse, vel alimenta vitiosa sunt, ac
putredini obnoxia, Quorum alterum euenit, vbi
stagna,

stagna, paludesque graueolentiam exhalant, alterum ubi non genuino honore, sed ascititio pinguescit humus, ac stercoreando excolitur.

Qua ratione Curculio, aliaque bestiola infesta frugibus abigi, necarique possint.

C A P. XXI.

NIHIL est in vita hac caduca & mortali, quod suas non experiatur aduersitates, atque incommoda, multisque vexationibus atque insultibus non sit expositum. Vt enim homines innumeris malis sunt obnoxij, multaque illos circumualant, quæ valetudini, vitæque insidiantur: ita & frugibus sui non desunt hostes, qui illas infestant ac demoliuntur, robigo, culices, formicæ, limaces, cochleæ, locustæ, blattæ, erucæ, teredines, vermiculi, & qui funditus granaria depopulatur Curculio. Hoc enim genus vermiculi proboscide quadam acuminata, rostroque aculeato, altera sui parte triticum perterebrat, omnemque similaginē depascitur, furfuracea tenuique ac cassâ relicta membrana. Huius teredinis multa examina ineunte vere progerminant, ubi frumēta Luna plena recens demessa, eaque madida ac rorulenta, antequam occalluerint, reconduntur, vel ubi granarij fenestræ Austrinis flatibus non Aquilonijs sunt oppositæ. Siccitas enim efficit, ut omnia putredini minus obnoxia existerent. Persuasum est autem nonnullis, quorum mea quidē sententia nec vana fides, nec inanis auguratio, Deū opt. max. nonnunquam hanc calamitatem immittere in vindictam eorum, qui plus satis lucro inhiantes, vel fruges abscondunt, vel supra legitimum tempus asseruant magno inopum detrimento, qui hoc com meatu destituti, vitam tueri nequeunt. Hoc enim alimentū in edendi pascendique corporis

Nihil ex omni parte beatum.

Calanders. Curculiones.

Vnde frumenta corrumpantur.

corporis vsum affluenter elargita est prouida Dei benignitas ac munificentia, aded, vt si cætera edulia desint, atque obsonia quæque desiderentur, satiari homines pane possint, eoque inediã famemque solari. Quamobrem grauer culpãdi sunt negotiatores frumentarij, qui magno tenuium damno, annonæ, frugũq; pretia intendunt, nec in summa egestate granaria laxant, quò illis questus sit vberior. Eo siquidẽ fit, vt in remp. sint iniurij, atque in plebem, cuius maledicta in se concitant, fraudulenti. Qui enim (vt Solomon testatur) frumẽta abscondit, illũ execratur populus: qui verò diuendit, huius capiti fausta exoptat, beneque precatur. Patitur tamen plerunque Deus, huiusmodi malis affligi nos, cum erga illum sumus ingrati, cuius liberalitate ac munificentia cumulatè fruimur: Siquidem per Ezechielem immissurũ se minatur religionis ac pietatis desortorib⁹ calamitates quatuor, famem, pestem, bellum, & nocentes bestias: vt hi diuexati, ad saniozem mẽtem, agnitãq; veritatem perducantur. Quòd si naturales causæ, non iratuminis vindicta malum hoc inuexerit: incundratio, qua animalcula noxia vel abigi possint, veinterimi. Nihil aut ad perimẽdos Curculiones efficacius, quàm falsugo, in qua allium decoctum sit si ea irrigentur pauimenta ac parietes, confestim enim aliò repunt, ac granaria deserunt, odorisquetri halitu exanimantur. Idipsum præstant etiam Sagapenum, amurca, Castoreum, sauina, sulphur cornu ceruinum, hedera, galbanum, ac graueolertia quæque, quorum suffitum nec serpentes, nec colubri, nec vespertiliones ferunt. Quod indicat omnis eruditionis parens Virgilius,

*Disce & odoratam stabulis incendere cedrum,
Galbaneosq; agitare graui nidore Chelidros.*

*Eadem ratio lupi salictarij nidorosos flosculos
refi*

Negotiatores frumentarij odiosi.

Corenbijs ters.

Prover. 11.

Cap. 37.

Quatuor calamitates à Deo homini immittuntur. Curculio. nes quibus abigantur.

Lib. 3. Georg.

refugiunt, qui etiam hominū cerebro infesti sunt, capitiq̄ue grauedinem ac temulentiam inducunt. Similiter & sambuci flores, quorum odor etiam e rucas arcet, blattasq̄ue ac tineas perimit, quemadmodum absinthium, ruta, mentastrum, abrotanū, satureia, iuglandis folia, filix, pseudonardus, quæ nobis lauendula dicitur, nigella, coriandrum viride, psyllium, anagyris pulices, cimicesq̄ue interimūt, vel culcitris supposita, aut toris, in aceti Scyllitici decoctione conspersa. Obseruatū est autem nostra & auorum memoria naporum semē, quod negotiatoribus Belgicis quæstum præbet vberimum, miram obtinere vim in prosterneendis conficiendisq̄; Curculionibus, non ratione deleteria, sed suauitatis illecebra. Cū enim id dulce sit, atq̄ oleosum, illud deserto tritico; auidissimè appetūt, eoq̄ue distenti pereunt. Quod ipsum ijs etiam vsuuenire solet, vbi fiscellis vuarum passarum insederint. Sic experimento comprobatum habeo, puerorum lumbricos vuarum passarum esu expugnari, si ieiunis, nullo admixto alio edulio illas exhibeas. Vt enim amarulenta quæque, ita dulcia affluenter hausta vermibus inimica. Distendi enim illos contingit, ac disrumpi suauioris edulij copia. Sic etiam hominum venter turgescit, ac tormina concipit, dulcibus affatim ingestis.

*Lupulus
Culgo
Hoppe.*

*Traneel.
Napus.*

*Dulcia alī
quādo Vermes peri-
munt.*

Lumbricorum vermiumq̄, qui humanis corporibus innascuntur, sagacitas, & quid portendat per os naresq̄, erepere.

C Á P. XXII.

VISVM est nonnullis prodigij quiddam simile lumbricos præsertim longos & teretes sursum eniti, ac per os naresq̄ue erepere: cū id insito quodam naturæ motu facere soleant, si quando homō diutius

*Vermes à
naribus
prolapsi.*

diutius ieiunus perstiterit. Tunc enim stomacho morsus inferunt, ciboque expleri cupiunt: quibus cum nihil obijciatur, quo ali, vitamque tueri possint, in sublime feruntur, cibumque ad gulæ usque meatum venantur. Sentiunt enim sagacitate quadam naturæ per illas partes in ventriculum delabi alimenta, & cum nares peruiæ sint, atque ad gulæ tramitem spectent, eò quoque se conferunt, factaque titillatione, vel sternutamento eijciuntur, vel primoribus digitis prehensi eximuntur. hæc in fanis multoties à me sunt obseruata, quibus cum facti causam explicassem, hac in re illos securos præstiti. In ægrotantibus verò hoc ipsum aliquando euenisse conspexi, sed non absque imminentis mali præfagio. Tanta est enim in huiusmodi corporibus contagio, eaque putredo, atque humorum inflammatio, ut exitialem vim morbi perferre nequeant: itaque erumpunt quidem foras, sed morbi sæuitia, non critice nec naturæ vi incitati. Cum autem deficiente morbi violètia, infernè cum reliquis excrementis illos prolui contingat, salutare id esse Hippocrates statuit: sponte verò, nulloque naturalis facultatis impulsu egredi, quod in moribundis perspiciamus, decumbenti noxium. Subodorantur enim naturæ quadam sagacitate corpus defecturum, seseque destitutum iri alimento, eoque stationem suam deserunt. Sic obseruatum est, sorices ac glires ædes ruinosas deserere, trimestri etiam spatio, antequam sunt collapsuræ. Persentiscunt enim naturæ instinctu, sensim dissolui contignationem & ædium compagem, illasque breui ruituras. Pediculi quoque ac pulices, ubi corpus hominum tabescere sentiunt, omniaque membra sensim sanguine destitui, vel ipsum deserunt, vel illas partes occupant, quibus sanguis, calorque natius diutius inhæret. Expertum est enim à Libitinarijs, ac Vespillonibus in

*Lib. 2. apho
ris. 18.*

*Glirès ades
ruinosas de
serunt:*

mentis illos prolui contingat, salutare id esse Hippocrates statuit: sponte verò, nulloque naturalis facultatis impulsu egredi, quod in moribundis perspiciamus, decumbenti noxium. Subodorantur enim naturæ quadam sagacitate corpus defecturum, seseque destitutum iri alimento, eoque stationem suam deserunt. Sic obseruatum est, sorices ac glires ædes ruinosas deserere, trimestri etiam spatio, antequam sunt collapsuræ. Persentiscunt enim naturæ instinctu, sensim dissolui contignationem & ædium compagem, illasque breui ruituras. Pediculi quoque ac pulices, ubi corpus hominum tabescere sentiunt, omniaque membra sensim sanguine destitui, vel ipsum deserunt, vel illas partes occupant, quibus sanguis, calorque natius diutius inhæret. Expertum est enim à Libitinarijs, ac Vespillonibus in

bus in ea se lacuſia récondere circa ſtomachi ori- *Experientis*
 ficium, in quam deſinit cartilāgo enſiformis, vel *de pedicu-*
 in ea, quæ mento ſubeſt, ac vocali arteriæ incūbit. *lorum ſaga*
 Siquidem illæ partes, vtpote cordi vicinæ, ad extre- *itate.*
 mum vſque halitum caleſcunt: quod cū à non-
 nullis, qui ægrotis aſſiſterent, mihi eſſet relatum,
 incunſtanter pronunciaui certiffimum id eſſe im-
 minentis mortis argumentum, iamiamque emi-
 grantis animæ indubitatum indicium. Cæterum
 cū lumbricorum paulò antè mentionē fecimus,
 hoc adieciſſe viſum eſt operæ precium, multa eſſe,
 quæ lumbricos, ventrisque interanea exigant, pe-
 rimantque: ſed nihil efficacius exiccatis in tegula
 ignita vermibus, exhibitoque illo puluiſculo ver-
 minantibus, conſeſtim reliquos inhærentes corpo-
 ri deiſci continget, eadem ratione, qua Plinius, cō. *Lib. 10. c. 25.*
 pluresque alij rerum abditarum indagatores aſſe-
 runt, Homini à ſcorpionibus iſto, remedio eſſe ip-
 ſorum cinerē potum, in oleo vinouē demerſum.
 Sic rabidi canis morſum curari teſtantur noſtrates
 pilis eiufdem animantis exuſtis, illisque ex vino
 propinatis. Propellit enim malum, virusque facit
 innoxium, ac corpori, cui morſus illatus eſt, minus
 infeſtum, quod virus eliciat, conficiatque. Sic ali-
 quando geminata commixtaque contrariæ facul-
 tatis venena, remedio ſunt, non exitio. Quod feſti-
 uo epigrammate indicat Auſonius de vxore, quæ
 virum aconito extinctum voluit:

*Toxica Zelotypo dedit Vxor mæcha marito,
 Nec ſatis ad mortem credidit eſſe datum,
 Miſcuit argenti lathala pondera Vni,
 Cogeret Et celerem Vni geminata necem.
 Diuidat hæc ſiquis, faciunt diſcreta Venenum,
 Antidotum ſumet qui ſociata bibet.*

LEVINI LEMNI
 MEDICI ZIRIZAEI OC.
 CVLTARVM RERVM AC
 NATVRALIVM QVAE-
 stionum

LIBER SECVNDVS.

*Humores, non malos Genios, morbos inducere: spi-
 ritus tamen aereos se ijs; vt tempestatibus im-
 miscere, ac faces subdere.*

C A P. I.

ON defunt apud nos pleriq;, qui
 cum sint in naturæ operibus so-
 briè exercitati, ac morborū cau-
 sas, originem, progressus, quæque
 comitantur symptomata, seu ac-
 cidentia ignorent, atque illorum
 rationem assequi nequeant, in malos, infestosque
 Genios, qui nostris incommodis continenter inui-
 gilant, hæc ipsa referant. Sic eos, qui ex tertiana
 feбри decumbunt, tertio quoque die subeunte ve-
 nas, malo Genio diuexari: in quartana itidem, Sy-
 nochis, hoc est, continuis febribus, quotidiana, e-
 phemera seu diaria, omnibusque febribus æstuo-
 sis atque vrentibus tale quiddam euenire imagi-
 nantur. Quod ipsum quàm sit absurdum, ac ratio-
 ni dissentaneum, quiuis in naturæ arcanis vel te-
 nuiter versatus facile iudicauerit. Cum enim ex
 quatuor elementorū concretionem ac mixtura cor-
 pus humanum constet, ac conflatum sit, totidem-
 que humores complectatur, qui ex facultate semi-
 nis quatuor qualitatum, calidi & humidi, frigidi
 & sicci

*Humorum
 prauitas et
 copia mor-
 borum ori-
 go.*

& sicci sunt participes, quid aliud statui possit, quàm ex horum intemperie, excessuq; ac defectu morbos excitari, suamque originem sortiri? Argumento quòd illos mitescere videmus, ac sopiri, vomitu, sudoribus, sectione venæ, cucurbitulis parti læsæ affixis, hæmorrhoidum mensiumque profluvio, tum iniectis clysteribus, subditisque podici balanis seu glandibus. Constituit autem Deus pro inæstimabili sua sapientia in natura rerum motus ordinaros, nec quicquam temerè aut fortuitò, sed omnia decenti ordine ac cõtinuata serie ferri voluique voluit. Sic sidera, elementa, Oceanus, anni tempora, cælorum orbis suos habent motus ac vices, certa que lege decurrunt. Pari tenentur lege ac conditione humores, qui corpori humano in hærent, ac suos effectus propriosque motus ac certas periodos obtinent. Sic, vt per quadripartitas anni varietates suas quisque humor vices obeat, ac facultates viresque in corpus exercent. Sic sanguis eam conditionem ac vim sortitus est, vt vere vigeat, suæque naturæ morbos ac febres pariat nempe continentes, quæ nullas præbent inducias, nec ad infebrecitationem desinunt. Sic Cholera æstate alternis diebus reciprocante recurrenteque æstu bilioso, tertianam inducit. Pituita hibernis mensibus, vbi computruit, quotidianam intermittentem. Melancholia ineunte Autumno quartanam: Sic diaria vno die, aut paulò post finitur, quòd ipsa nõ in humorum putredine, sed in halituoso eoque accëso spiritu consistat. Hæc autem omnia eadem ratione, pari que ordine & modo perficiuntur, quo ortus & occasus siderum, Oceani æstus & reciprocatio, herbarum, fruticumque germinantium amœna grataque vicissitudo. Cæterum id admiratione non caret, quod quatuor humores certa horarum spatia, certasque diei partes sibi vendicant, ac diem no-

*Natura or-
do ac series*

*Humores
sua tempora
sortiuntur.*

*Quatuor
humorum
decursus in
corpore;*

Et eamq; æquinoctialem seu artificialem, per horas duodecim temporales sibi partiuntur. Quod à vero non esse alienum experimento comperi, cùm horum obseruatione, febrium accessiones indubitanter prænunciare soleam. Viget enim sanguis Sorano Ephesio teste, qui Euangelistarum more spatia decursusq; diei ac noctis per horas æquales metitur, ab hora noctis nona ad horam diei tertiam, quibus horis concoquitur sanguis, atque ab hepate elaboratur. Quò fit, vt mens antelucano, exortoq; sole sit alacrior, omnesq; cùm egroti, tum sani erectiores, ob suauem effluxū, gratumq; sanguinis halitum. Bilis verò flaua suas vices obit ab hora diei tertia ad horam diei nonam, quo tempore naturalis vis ac facultas secernit à sanguine choleram, eamq; ad fellis folliculum dirigit. Eoq; fit, vt sub id tempus homo ad irā sit pronior, ac leuissimè excandescat. Bilis autem atra, seu succus melancholicus ab hora diei nona vsque ad horam noctis tertiam sua munia exequitur, clauoq; affidet. Quo temporis curriculo hepar defecatur, eluiturq; à sordido excremento, idq; natura spleni destinat. Quò fit, vt illo horarum decursu mens hominis obnubiletur, atque ex atra densaq; fuligine animus mœrore contrahatur.

PIGVITA ab hora noctis tertia ad horā noctis nonam huic succedit. tunc enim peraeta cœna concoctio in ventriculo perfici incipit, cibusq; liquescere atque elixari. Quò fit, vt phlegma stomacho innatans, atque ad cerebrum delatum, hominem somnolentum efficiat ac dormitantē. Quòd si horum omniū exactè rationem subduxeris, obseruabis iisdem ferè horis, quibus humores suis vicibus funguntur, accessiones, insultusq; febrium inuadere, expletoq; singularum horarum, quæ humoribus subseruiunt, spatio, modò sinceri sint atque

Matth. 10.

Mens hominis deluculo erectior, ex sanguinis halitu.

Humores quique certis horis videntur.

atque impermixti, consistere ac terminari. Sic continentes febres & quotquot ex sanguine ortū habent, manē ingruunt, tertianæ sub meridiem, hoc est, hora sexta, quæ nobis est duodecima tam diei quàm noctis. Quartanæ sub horā nonam quæ nobis tertia est pomeridiana. Quotidiana ex phlegmate circa primas noctis excubias. Quòd si humores redundant, atque inter se, vt affolet, implicati connexique sunt, nō seruant legitimum tempus, suosq; insultus, cūm acriores tum productiores faciunt, magisque diuturnos. Vt enim venti conglomerati sæuiores tempestates excitāt, cūm scilicet, *Vnà Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis Africus, & vastos solunt ad littora fluctus:*

*Simile a
Ventorum
concurſu.*

Aeneid. 1.

Ita vehemētior fit morbus ex humorum concursu & confluio, corpusque humanum sæuissimè excruciant congeminati morbi.

Nam corpore in vno

Frigida depugnant calidæ, humentia siccis.

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Ouidius:

Mets. lib. 1.

Horum effectuum causam, superuacaneum, imò friuolum est, in malos Genios referre. Cūm hæc omnia in humorū putredine atque inflammatione, vel qualitate ac copia consistant. Ista siquidem efficiunt, vt sint vel breues, vel contractiores morborum circuitus. Cūm aut sanguis plurimum corpori inest, vnicū eumque continuū accessum facit. Quòd in venarum conceptaculis, per quæ, tanquā riuos atque aqueductus, vndique sanguis diffusus est, putredo atque inflammatio consistat. Quòd fit, vt naturam tanquā solertem, fidumque consulem in seditione ciuili, belloque intestino, continenter operi insistere, nullaque intermissione oblectari morbo oporteat. Pituita verò flauaq; bilis atque atra quòd minus copiosæ sint, extraq; venarū angustias constitutæ, non perpetuò, sed intermissè

*Sanguis
quæ fe-
bres conti-
nuas exci-
tet.*

*Simile à
consulis so-
lertia.*

affligunt : minusque sunt læthales ex huiusmodi humoribus exorti morbi, quòd illis non pateat aditus accessusque ad cor, partesque principes, eoq; non facile illis cladem noxamque inferre possunt. Sunt tamen harum febrium nonnullæ diuturnæ, partim quòd materia redundans sit, partim quòd lento tenaciq; visco assimilis, adeo vt ægrè concoqui possit, atque eliquari. Quo fit, vt melancholicos rarius exhilarescere contingat, nisi affatim & meracius bibant. Est enim is humor impensè frigidus ac siccus. Huiusmodi autē constitutionis homines dicitare soleo ferro similes, quod multo vrentiq; igni opus habet, vt ignescat, quò subigi malleis, fingiq; possit. Isti siquidem plurimo meracissimoque vino indigent, idque in offensè perferunt: quo vbi incalescere cœperint, mimos, ridiculosque moriones se præbent. Camelum saltitare dicas. Nam cùm sint natura seueri ac tetrici: vino perfusi, festiui affectant videri atque elegantes. Et quemadmodum non facile vino cedunt, illoq; obruuntur: ita ægrè illis temulentia discutitur. Cū enim bibant affatim, ac cibū ingerant affluentius: fit, vt densi fumi, crassiq; vapores tenacius fixiusq; cerebro inhæreant, adeo vt postridie illis imaginationes melancholicæ ingrauescant : Si quidem ex hesternò mero nõdum sopito ac despumato totū renidet corpus ac subolescit. Simile enim quiddā ijs euenit, quod ædibus accēsis, quas tametsi incendium non funditus absumpsit, nec omnia conflagrata sunt : retorridus tamē ex ambustis odor, naribus se ingerit ac cerebro officit : Sic istis ex pridiana crapula fuliginosi olidiq; halitus, ac ructus nidorosi, infensi sunt, menti q; ac cerebro acres mordacesq; fumos inferūt. quos cū excutere nequeāt, atque identidem recrudescente phantasmata percipiant: denuò accumbere gestiunt, quò vini vapo-

*Melancho-
licis non fa-
cile inebri-
antur.*

*Simile à
candenti
ferro me-
lancholicis
aptum.*

*Melancho-
licorū na-
tura, vbi
vino inca-
luerint.*

*Simile non
inelegans
ab accensis
ædibus.*

*Cruditas
melancho-
licis noxia.*

res, atque ex illis ortas absurdas imaginationes, vt clauum clauo, retundant. Cùm itaque sic se habeant morborum causæ, atque origines, eaque sit humorum natura & cōditio, vt nulla ratio potior excogitari, vel iniri possit accessionis insultusque febrium, quàm vel humorum copia, vel qualitas: non est, quòd quisquam existimet, aut opinetur peruersos Genios hanc concitare tempestatē, hanc inducere intemperiem. Scio equidem, nec id grauatè sum admissurus, Dæmones, hoc est, spiritus aereos scientia ac cognitione rerum imbutos, qui que omnia subodorari solent, non solùm humoribus se immiscere, sed mentes quoque humanas ad pessima quæque instigare atque impellere: bonos quoque Genios, seu Angelos salutare ad optima quæque adiumento esse, ad eaque se præbere socios ac ministros. Sic Raphael se tineris comitem addixit Tobix filio. Sic in Samsonem irruit spiritus Domini & dilacerauit leonem, tanquam hædum. In Saulem quoque insiliit spiritus Diuinus, & cum reliquis prophetis vaticinatus est. Postmodum verò spiritus nequam exagitauit, commouitque mentem illius, atque in Daudis necem illum armauit. Sic tempestatibus se ingerunt, ac fulmina tonitruaque exacuunt, adeo vt illis adnitentibus conuelli culmina spectemus, prostrerni fata, pecudes, armenta que ac greges confici, quanquam tamen ventorū violentia atque impetus tale quiddam absq; his efficiat. Sic Ecnephas & ventus Typhonicus, cuius meminit diuus Lucas, validè atq; impetuosè terris mariq; incumbunt, atque ardent faces, ignitosque globos eiaculantur attritu ac collisione nubium, adeo vt antemnas, vela que aduri contingat. Similem vim ac violentiam vallis quamlibet munitis bombardæ inferunt, quæ non solùm proximos quosque, & quos glans attingit,

Mali Genij corpus & mentem oppugnant.

Mali Genij Ventos exasperant.

Tob. 14.

1. Reg. 10.

Acto. 27.

*Abombar-
da violentia simile.*

Job. 12.

feriunt, sed longius etiam consistentes, pauloque remotiores prosternunt violento strepitu, auræq; sibilo. Hæc & pleraque alia licet naturali ratione fieri constet, Dæmones tamē vel conuiuente Deo, vel concessa illis potestate se his immiscere solent, omniaque sæuiores efficere. Sic Saulis melancholiam exasperauit sathanas, atque ad cædes & insidias, multa que funesta impulit. Quòd tamen hic animi affectus, mentisque error ac perturbatio in naturales causas referri possit, ex eo patet, quòd citharæ dulcedine subsederit furor ille, atque impetus animi, factaque mens sit sedatior. Vt enim ubi turbines ac sæuiores venti Oceano incumbunt, fluctus crebescunt, mare que exæstuat: ut denique melancholicis natura tetricis iactura facultatum, aliaque incommoda mœrorem conduplicant, biliosis immodicus vini potus, vel aspera diætaria, salesque dentati iram exacuant: Ita mali Genij, aut fraudulentis cōsultores hominū animos ad deteriora procliues in præceps agunt, adco, ut voluntas alioqui alacris & prompta, impetus consiliorum ipsasque actiones moderati nequeat. Quòd ipsū indicasse videtur seruator, cum Petrum increpitans, faceffe à me, inquit, Sathana: Quo nomine illū perstrinxit Christus, quòd illi aduersaretur, atq; ab instituto, conceptoque consilio, quo nos redimere statuit, auertere illius mentem tentaret. Et profectò nisi Deus opt. max. singulari in nos fauore aduersarij furorem coerceret ac retūderet, nunquā subsistere posset homo, aut se tueri aduersus immanissimam huiusbelluæ ferociam. Omnem siquidem captat occasionem, omnesque tentat, exploratque aditus, quo imbecilles adoriatur, ut ventilet, cribretque velut triticum. Quocirca Dominus, ut palam testatur Job, applicat illi gladium, hoc est, sæuendi modum ac mensuram illi præscribit, nocendi que

*Simile ab
æstu maris.**Matth. 8.**1. Pet. 5.**Luca 22;**Cap. 10.**Job locus**explicatus.*

explicatus.

endiq̄ue metas Sathanæ constituit. neque enim
 ultra cōstitutum præscriptumq̄ue terminum pro-
 gredi fas est, nec patitur Deus quenquam supra vi-
 res, & quàm imbecillitas humanæ naturæ fert, af-
 fligi. Quo antidoto diuus Paulus Christi nomine
 omnes in periculo, vitæq̄ue discrimine, in calami-
 tate, morbis, inedia constitutos solatur, ac fulcit,
 cùm non sinat Deus vllos tentari supra vires, sed
 commonstrat cum tentatione euentum, vt vel af-
 flictio viribus nostris respondeat, vel celeri effugio
 ab illa liberemur. Hæc cō verbosius à me enarrata
 sunt, quò intelligat æquus lectõr id esse argumenti
 caput, nostriq̄; instituti rationem: Humores præci-
 puam esse causam morborum: Genios verò, astra,
 ambientis aeris qualitatem, aliaq̄; externa conco-
 mitari, vt accidētia. Cùm enim omnes animi im-
 petus ratione, mentisq̄ue iudicio sedari contingat,
 corporis verò morbos appositis remedijs atque o-
 ptimo medendi vsu mitescere ac consopiri: quis
 aliò referri velit origines causasq̄ue morborum,
 quàm in humorum copiam ac qualitatem? Quod
 sicui insitos corpori humores excutere collubeat,
 atque in se ipso explorare, qua vi ac facultate pol-
 leant, experietur illos non modò corporis habitū,
 sed animi etiam mores constituere, sic tamen, vt
 morum institutio, tum pietatis ac religionis cultus
 & obseruatio primas potioresq̄ue partes obtineat.
 Sanguis siquidem, vel si qualitates spectes, calor
 & humor florido quidem corpore homines pro-
 ducit, at quod ad animum attinet, lasciuos, mori-
 bus Comicis, simplices minimeq̄ue fucatos, ac tan-
 tùm non stolidos. Bilis flaua arido quidem cor-
 pore, ac subfusco profert, sed callidos, subdolos, in-
 geniosos, feruidi, ardentisq̄ue, ac concitati animi,
 prudentes, industrios, solertes, inconstantes, insta-
 biles, fraudulentos,

I. Cor. 10.

*Humores
 corporis
 quos mores
 pariunt.*

Perf. sat. 5.

Qui fronte polsi

Aslutam & apido seruant sub pectore Sulpem.

Melancholicus succus stabiles & constantes efficit, quique non facile à concepta persuasione resiliat, suamque opinionem deserant. Adeo vt si alicui sectæ addictos esse contingat, mordicus illam tueantur, nec facile ab illa resiliant. qui affectus in chole-ricis mitior est, si quidem isti ob humores fluctuan-tes atque instabiles, spiritusque tenues, leui mo-mento aliò transferuntur, & licet feruidi existant & clamosi, placabiles tamen sunt minusque perti-naces aut obstinati. Pituita ad formandos fingen-dosque mores inutilis est. Quò fit, vt hebetioris sint ingenij, nec ad vllas functiones ac munia ap-positi.

*Melancholicos, Maniacos, Phreneticos, quique ex
alia causa furore perciti sunt, nonnunquam lin-
guam alienam personare, quam non didicerint,
nec tamen esse Damonicos.*

C A P. I I.

*Humorum
intra vis in
concitanda
mente.*

*Vt vini, ita
humorum
vis mentē
concitāt.*

MIR A vis concitat humores, ardorq; vehemens mentē exagitat, cū ægroti in æstuosis febribus lin-guam quam non sunt edocti, modò disertè, modò obscurè & confusè loquūtur: Quod in *ἰεπερμῆνις*, hoc est, à Dæmone obsessis fieri, non magnopere miror: cū illi omnia calleant, rerumq; omnium scientiam obtineant. Sunt autem humores tam vi-olenti, atque atroces, vbi vel inflammati sint vel corrupti, vt eorum fuligo in cerebrum delata, quod in meracissimo quoq; vino affluenter hausto, ob-feruamus, peregrinam linguam extorqueat. Quod si à malis Genijs perficeretur, non consulescerent morbi purgantibus medicamētis, nec ijs quæ som-num conciliant, discuterentur. His enim & ple-risque

risque alijs, quibus abunde instructa est res medica,
 ritè adhibitis, restitui illos videmus, atque ad con-
 suetum loquendi vsum, mentemque sanio-
 rem reduci. Cùm itaque feruentissima sit humorū ebul-
 litio, vehemens quoque sit spirituum agitatio, men-
 tisque humanæ concitatissimus motus, & concus-
 sio, quæ voces quasdā inauditas, linguamque prius
 incognitam extundit: non secus quàm ex contritu
 ac collisione silicis, emicantes ignitasque scintillas
 elici videmus. Est autem hoc menti humanæ insi-
 tum, vt appositae aptaque sit ad percipiendam re-
 rum cognitionem, ipsaque imbuta est artibus an-
 te illatum vsum. Sic vt non sit absimile vero illud
 Platonis, Nostrum scire nihil aliud esse, quàm re-
 minisci. Mens siquidem hominis omnium rerum
 scientiã ac notionem in se ipsa complectitur, sed
 mole corporis, densisque humoribus oppressa nõ
 facile elucescit, eoque, vt ignis cineribus obdu-
 ctus, exuscitari foueri que postulat, quò se proferant
 ingeniti nobis igniculi, naturæque lumen resplen-
 deat. Si quando igitur diuina hæc potiorque homi-
 nis pars Anima concutitur morbisque exagitur,
 ea profert, quæ in intimo recessu latitabant, insi-
 tasque vires palam exerit. Vt enim stirpes quædam
 nullum ex se odorè diffundunt, nec aliquid suaue-
 olentiæ expirant, nisi subinde commoueas manu
 que demulceas: Sic quoque non proferunt se inge-
 nitæ facultates ac vires, nisi, vt aurum in cote lapi-
 deque Lydio, explorentur. Pari ratione Gagates,
 succinum quod Amber vulgo dicitur, non conti-
 nuò paleas, ac festucas, aliaque venti ludibria ad se
 rapiunt, sed agitata, atque attritu concalesceta. Sic
 cùm pugiones acuis crebro, celerique motu, scin-
 tillas emicantes exprimis. Ex herbis quoque & gem-
 mis naturæ vis percipi cognosci que potest. Peonia
 siquidem, viscum, fruticulus, verbena, Corallium,

*Simile a si-
 licis attri-
 tu.*

*Mens arti-
 bus imbu-
 ta ante do-
 ctrinam.*

In Phed.

*Simile à so-
 pito igne.*

*Simile non
 inconcin-
 nū
 ab herbariū
 fragrantia.*

*Simile à la-
 pidum ac
 stirpium
 effectū.*

Vnde & in concitãdis spiritibus. æmathites, vniones, smaragdi, aliaque amuleta, hoc est, quæ noxia quæque auoliuntur ac depellunt, corpori applicata, colloque appensa, præsentanea vi vel morbos discutunt, vel sanguinem sistunt, aliaque pro insita facultate præstant: sed hæc omnia efficacius ac præsentius intus exhibita, atque in corpus assumpta. Experimentum à generoso vino capere licet, quod naribus admotum odore quidē cor reficit, mentemque excitat: verum, vbi in corpus reconditum delatum est (siquidem in dolio nihil efficit, sed in venas dimanans) tum demum vires suas explicat, atque homines quamlibet stupidos disertos facit, ac mirè loquaces. Accuit enim mentem vini calor, quæque in cerebri latebris delitescunt, prodit, atque in apertum profert. Pari ratione ac modo humores homines afficiunt, vbi tota vis atque impetus morbi cerebri sinus impleuit, mentemque ac spiritus cum vitales, tum animales concitare cœperint. Videmus enim nonnullos in æstuosis febribus, quæ ferè æstate vigent, copiosos promptosque fuisse in differendo, vsosque oratione culta atque elaborata, eoque idiomate, quod morbo defuncti nullo modo exprimere potuerunt, quos ego pronunciaui non à malo infestoque Genio diuexari, nec dæmonij instinctu impulsuque; illos ista peragere, sed vi morbi, humorumque ferocia, qua tanquam face subdita mens hominis exardescit atque inflammatur. Illos siquidem, admotis capiti fomētis, exhibitaque somnifica potione à morbo mentisque errore vindicaui: quo discusso omnium eorum, quæ ab his dicta factaque erant, profunda cepit obliuio. quorum nonnulla cum in memoriam illis reuocarem, suppulescere cœperunt, miratique sunt in tantum sibi excidisse mentem. Simili etiam ratione moribundi, quod in his excitetur ardens animi vigor, illoque

que antequam emigrent, rapiat diuinus quidam afflatus, vaticinari solent, quæque euentura sunt, certò prædicere, idque disertè atque oratione tam meditata, vt astantes admiratione afficiantur. Quòd autem anima vtpote cælestis originis, ac diuinitatis parriceps, præscia sit futuri ac vaticinandi perita imminete potissimum morte, suo loco dicetur.

Quæ anima migraturâ vaticinetur.

De Epilepsia. quam cum veteres, tum recentes plebei in certos Diuos referunt, violentia ac sauitia: qua denique ratione expugnari possit. Obiter comitiali morbo, lethargo, apoplexia oppressos non confestim sepulchro inferendos.

C A P. III.

QVOS effectus obtineant in corporibus humanis humores, quidve efficiant, aliàs demonstratum est. Verùm, cum hi pro locorum ratione ac discrimine varijs, diuersisque modis illa afficiant, de his quoque dicendum putavi, quæ cerebro inhærent. Illi siquidem qui in celsissima parte corporis consistunt morbi, non solùm dolores infligunt, sed sensum motumque eripiunt, ac menti iacturâ inferunt, quod in apoplexia & lethargo, quæq; in teneriorem ætatem & sexū muliebrem impotentius sæuit, Epilepsia spectare licet. Veteres, reclamante Hippocrate, in peculiare diuos morbum comitiale referabant. Cum enim proximè adstantes, tam subitò miseros conuelli prosterneque videret, existimabant vel Diuos aliquos illis infestos, vel malos Genios hanc calamitatem eademque inferre: quocirca vota illis nuncupabant, tabulasque votiuas crexerunt. Hinc nostra ætas Epilepsiam in multas species discriminat, atque aliam D. Ioan. ni Christi præconi, aliam Cornelio, Hubertoque

Morbus comitialis in quæ referendus.

Diuis non assignandi morborum cruciatus,

assignat.

assignat. quorum simplicitati, vt neminem deceat insultare: ita sensim illam persuasionem illorum animis eximendam censeo, quò in naturales causas ista referenda intelligant, Pro habitu siquidem & constitutione corporis, pro organorum ac meatuum amplitudine vel angustia, proque humoris viscosi redundantia, varias diuersasq; differentias percipiunt, ac mutationes subeunt: hinc alij vluant, canumque more latrant, alij sibilant ac dentibus strident, nonnulli clamores edunt horrendos, atque intentius vociferantur: non desunt, qui prorsus obmutescant cerebro praesertim oppleto densis humoribus, oppressoque diaphragmate, atque oclusis respirandi fistulis. Quò fit, vt spiritus inoffensè commeari nequeat, atque vtrò citroque reciprocari, qui omnium acerbissimè mihi torqueri videntur. Horum autem symptomata grauius inualescunt, ac seuiora efficiuntur, cum vel luna impleri vel inchoari incipit, aut vbi ea cor vel cerebrum obsidet. Tunc enim humores maximè redundant, praesertim vbi post Aquilonè Austri spirare coeperint, venti vt turbulenti atq; insalubres: ita frigidi & humidi. Siquidè humida corpora, ciboq; & caelo vtentes humido huic malo sunt magis opportuni, morboque comitali expositi: argumèto quòd impuberes ac foemine potissimum eo infestantur, quibus nisi circa annum quintum & vigesimum, augefcere calore natiuo, qui siccius temperamentum inducit, desinat, vltraque eam aetatem producat, ad mortem comitari solet, hoc est, non nisi mors finem morbo imponit, eoque vita terminatur. Cum igitur tam euidēs sit causa morbi Comitalis, persuadendum censeo imperitæ plebi, non aliò referendum, quàm in naturales humorum motus, quò minus exhorrescant homines, vbi spectare cogantur os rabidum ac distortum, genas inflatas,

Comitalis morbi differentsia.

Luna morbos humidos exasperat.

Aphorif. 7. comment. 5.

Epileptico- rum habitus formidabilis.

tas, buccas humore spumaque turgidas: sed illos adire ne metuant, atque aliquod lenimen doloris, medelamque adferre curent. Hoc siquidem efficiunt spectatores meticulosi ac trepidantes, ut multi se crudeliter dilacerent, caputque, postibus ac solo illidant, utque multi deplorati iudicentur, eosque efferrī contingat, ac sepulcro destinari, antequam anima in auras profuse euanuit. Compertū enim habeo nostra & auorum memoria, nonnullos effracto capulo reuixisse. Quamobrem lege cautum esse conuenit, ne Libitinarij ac Vespillones praeproperè quos mortuos existimant, extinctæque animæ speciem præbere vident, loculo includant, eos præsertim qui apoplexia, aut morbo comitiali, vterique strangulatione suffocantur: cum in illis nonnunquam delitescat anima, quæ rursus corpus spiritu vitæque imbuat. In contagiosis autem febribus, vel cum peste feriuntur homines, non necesse est, nec cōsultum arbitror tam anxie ista obseruare, cum statim à morte serpat contagio, atque astantibus labem inferat. Minus autem periculi imminet ijs, qui viuis peste correptis adstant, infectisque obsequium præstant, quàm vbi morientibus assistunt: tunc enim se diffundit contagio, atque ad obuia quæque dimanat. Simile enim quiddam corporibus recens extinctis euenit, quod cereis, lychnisque ac funalibus, quæ accensa nullam grauculentiam naribus offundunt: at extincta, flammaque sopita tetro vndique fumantique odore cœnaculum complent. Ità plus periculi imminet, vbi animam exhalantibus præsto sunt, quàm vbi aliquid adhuc vitæ superest, aut vbi horas aliquot extincti frigent ac rigescunt. quòd si paulò diutius, supraque legitimū tēpus huiusmodi corpora reserues infelpulta, olida efficiuntur cadauera, sensimque mephitim exhalant, ac sanie taboque diffluunt, quod in

*Apoplectici
serius hu-
mandi.*

*Peste extin-
cti ocys
humandi.*

*Simile ap-
positum ab
extinctis
funalibus.*

apoplexia, frigidisq; cerebri morbis rarò cōtingere solet, nisi vel status celi sit calidus, vel corpora obesa existant. Quæ si nō impediant, ne tale quiddam obsistat, non nisi elapso triduo huiusmodi corpora inhumanda. Siquidem expleto duarum & septuaginta horarum curriculo, humores sisti contingit, moueriq; desinunt, quod luna eo temporis spatio, vnum Zadiaci signum peregerit, cuius vi humorum decursus in corporibus perficitur.

Quæ ratio effecisse dicitur, vt CHRISTVS captata occasione Lazarum quatruiduanum, in vitam postliminio reuocarit, ne quis calumniari possit illum non fuisse mortuum, sed animi deliquio correptum ex euentita morte reuixisse Ipse quoque, cū negotium salutis humanæ sua morte ac resurrectione peregit, eandem occasionem arripuit. Siquidem præter id quod lateri vulnus læthale esset inflctum, totum triduum peregit in monumento, quò omnem ansam præcideret ijs qui sinistra parumq; reuerenter, nec satis pro dignitate de illius morte & resurrectione sentire possent, omniaq; illius dicta factaq; rapere in calumniam. In quo errore ac vesanja Iudæi etiamnum persistūt. Cæterum cū morbi qui mentē homini eripiunt, tam sint formidandi, vt nemo non astantium horrore concutiatur ac contremiscat: facturus sum operæ precium, si remedia, eaq; præsentanea, nec ex triuio petita adiecero, quo quisque etiam à re medica alienus, se suosq; munire possit, atque ab ijs immunem præstare. Et quoniam omnes cerebri morbi præsertim qui ex frigido humore consistunt, inter se sunt affines, singulis in discriminatim possunt accommodari, nempe memorię detrimento, vertigini, palpitationi, tremori, epilepsie, lethargo, apoplexi, nocturnisq; ludibrijs, atque incuborum suppressionibus, qui morbus ἰψι-

*Humorum
motus &
reuelatio
in mortuis.*

IOAN. II.

*Christus
quar feri⁹
Lazarum
iussit auir.*

Incubus.

ἄλθῆς Græcè dicitur. Inter innumera quæ his malis *Democere*
 obsistunt ac medentur, quatuor potissimè effica- *Remedia*
 cissima comperi, non tam experimento, quàm ra- *incubi.*
 tione comprobata, Semen Peoniæ orbiculare ac
 nigricans, nam angulosum & coccineum rubore-
 que perfusum, ad hæc inefficax est.

Scyllæ radix turbinata ac bulbacea.

Cranei humani ramenta.

Fruticulus aut virgultum, quod Viscum vocant.

Quorum effectus, & qua ratione illos perficiant,
 singularim demonstrare pergam.

Peonia Galeno non minus decantata, quàm Bras- *Peonia*
 sica Catoni, non solùm à qualitate elementari, sed *qua si pol-*
 totius substantiæ vi ac proprietate specifica, hunc *leat.*
 morbum expugnat. Pueros autem, in quibus vis
 morbi minus valida etiã à collo gestata hoc mor-
 bo collapsos erigit. Discutit enim consumitq; hu-
 morem pituitosum, qui huius morbi est semina-
 rium. Intus verò exhibitæ huius baccæ, etiam in
 adultis efficacius id præstant, Siquidem flatuosum
 imbutumque veneno humorem absorbet, ac cor-
 pus ad temperamentum calidius, sicciusque perdu-
 cit. Hoc autem semen præstantissimum nonnulli
 afferunt, quod à Peoniæ, quam masculi nomine
 designant, prima fœtura emergit. Diu enim stolo-
 nes, hoc est inutiles frutices culmosque effœtos, ac
 semine destitutos profert: Vbi verò perfectè ado-
 leuit, siliquis dehiscenribus, hinc baccas atro colo-
 re politas, hinc acinos coccineo flagrãti que rubo-
 re nitidos, ostendant, nigricans semen in vsum re-
 seruandum, non tamen ea vanitate ac superstitione,
 vt sequentis anni semẽ credatur inefficax, cùm
 à decimo partu etiam qui emer sit fœtus, præsen-
 taneam vim habeat, modò ne cariosus sit, & eua-
 nidus.

Scylla facultate & viribus Peonia superior mirifi- *Scylla quæ*
 cam

Si polleat in epilepsia cam vim habet, non solum in epilepsia, sed omnibus morbis qui ex lenta pituita, viscosisq; humoribus contrahuntur, in quacunque corporis parte consistant. Est enim vi absterforia, qua tenacia quæque dissoluit. In quem usum ex eo confecta oximelitis à me exhiberi solet cochleari mensura, quæ quoniam insigni est amarore, cum Serapio de stechade illam diluo, nucisq; myristicæ seu muscatæ paxillum admisceo, aceto quoque Scyllitico subinde os collui præcipio, sic, vt paxillum diglutiant.

Cranium caluaque humana.

Porro Cranij humani scobes, aut ramenta præsentanea quoque experior in exiccandis humoribus; qui huiusmodi morbos inferunt, si pars aliqua ex masculi calua lima accuratè contrita; maris mulieris verò, muliebri sexui exhibeatur, idque ex vino, vel oximelite Scyllitica, non sanè occulta omnino proprietate, sed quòd valenter exiccet: qua ratione coagulum, sanguisq; leporinus dissenterias, aliisque profluuia compescit. Sic vsu atque experientia compertum habeo, Ossa humana dissentericis ex vino rubro exhibita, fluxum sanguinolentum cohibere, astrictoria ratione, ac vi exiccante, quod efficaciter etiam præstat *πιάσφαλον* factitium, hoc est, munia Arabica, præsertim si momentum succini marini, quod vulgo Sperma cœti dicitur, admisceas.

Ossa humana Comitiali morbo idonea.

Viscū planta quo effectū contra epilepsiam.

Supradictis effectu proxima ne dicam superior Viscum, eo opinor nomine insignitum, quod acinis seu baccis glutinosus humor subest, qui digiti attritu lentescit. neque enim ea voce designatur viscilago venenata, mucosq; glutinosus, quæ Ixia dicitur, qua linguam inflammari omniaque interanea cōglutinari contingit, sed planta fruticosa; qua nihil apud sacerdotes Galliæ, quos Druidas Cæsar vocat, sacratius, nunquam in terra, sed perenni virore in Ilice & Quercu nascens, non ex semine;

Comment. lib. 6.

mine, sed ex palumbi, turdiq̄ue excremento. Frutex is sæpius mihi conspectus est cubitali altitudine, colore intus porraceo ac viridanti, foris subfusco, folio buxi vergente ad croceum. Quod omnis eruditionis parens; & quo nemo in cognitione rerum versatior, eleganti carmine com̄monstrat Virgilius.

Talis erat species auri frondentis opaca

Illice: sic lens crepitabant bractea vento:

Quale solet syluis brumalis tempore Viscum

Fronde virere noua. quod non sua seminat arbor,

Et croceo fœtu teretes circumdare truncos.

Aeneid. 6.

————— *Lætet arbore opaca*

Aureus, & folijs & lento & imine ramus

Auricomos generans acinos, atq; arbore fœtus.

Quo indicat pœta, nulla re magis cedere mortiferos insultus, morbosq; cerebri læthales expugnari, quàm aurei huius fruticis vsu & medela. Humores siquidem tenaces discutit, extenuat, exiccat, morboq; comitiali mirifica vi medetur, puluisculo huius vino meracissimo assumpto. Restat iam vt Alcis vires excutiamus, quod animal Caprarum esse generis, sed maiori corporis mole; Caius Cæsar in Cōmentarijs testatur In Biblijs Tragelophus, seu hircocerus dicitur, assimilis Rupicapreis, quibus Iudæis vesci fas erat. Huius, vngula præsentanea vi pollet aduersus morbum Comitiale, quod multis experimentis comprobatum habeo, licet ratio mihi visa sit obscurior. Sunt apud Belgas, quod regio plus satis humida frigidaq; sit, atq; Auster cōtinenter spiret ventorum insaluberrimus, complures huic morbo obnoxij adeo, vt in compitis ac triuijs miseranda spectacula hominum oculis exhibeantur, sic vt passim ad hoc remedium tanquam ἀλεξίκακον, hoc est, quod malum depellat, confugiant. Mihi sanè semel atque iterum contigit, vt mu-

Alce,
Eelandr.

Belli Gal. 6
Deut. 14.

Auster epist.
lepsiæm excitat.

*Reigestæ
narratio.*

liercula quædam in ædium nostrarum vestibulo, tanquam fulmine iccta, concideret: quod ubi essem conspicatus, accedo propius, atq; annuli gestamen, cui Alcis particula insecta erat, digito qui infimo proximus est, infero: illa euestigio crexit se in pedes, potuque refociliata iter inceptum a. acriter peregit. Altera quædam cum domo abessem, pro foribus edito clamore insolito, de repente in terram concidit, soloque caput illisit: ibi vnus ex familiaribus Alcis partem palmæ imposuit, manûque in pugnum complicata, quod annulo inclusa non esset, morbum confestim depulit. Hæc fieri crediderim specifica vi, abditæque proprietate substantiæ, vel quod eximia exiccandi, discutiendiq; potestate polleat. Porrò nisi esset res solida, statui posset effluxum quendam emanare, qualem flores, olentesq; herbæ effundunt. Quod tamen fieri posse persuasum habeo, licet emanantes spiritus tenues sint, atque aridi minimèq; vaporosi, adeò vt sensui minus existant expositi, ab eoque non nisi latenti vi percipiantur. Sic lapides, gemmæ, aurum, ferrum, atq; ænea quæque occultam quandam vim expirant, sed agitatione concalescæta, aut eorum nonnulla ignita, manifestius odorandi sensum excitant, seseque corpori potentius insinuant. Quod ipsû percipimus, cum celeri, rapidoque motu rotæ feruescunt, vel cum equi ferrata vngula sic strata feriunt vt ignescant. Continuo enim fuliginosus ac retorridus odor in aëra seaurasque diffundit. Quod si effectus huius causa non sit satis euidens, nullaque probabilis ratio excogitari possit: saltem ea vi ista perfici statuamus, qua monocerotis cornu aqua vinoque immersum venenata quæque discutit, atq; araneas contactu conficit. De lapillis, qui hirundinum ventri eximuntur, tum qua vi epilepsiæ medentur, alio loco dicetur.

*Qua ratio.
ne foris ad.
mota mor.
bos mitigat*

*Simile à ro
tis ferusdis
& silicibus
scintillan-
tibus.
Vnicornis
Venenis ob-
sistit.*

Qui fiat, vt morbi longi sint ac diuturni, nec facile
 medicamentis cedant: Vnde febres recidiuæ, vnde
 deq; induciæ, atq; intermissio. Quæ scire omnium
 intereſt, ne quis facile morbo tentetur, aut vt illū
 citò excutiat.

CAP. IIII.

MORBI diuturni, quique in longum tempus *A ſimilitudine exorcismi ex illis*
 producantur, non inſcite componi poſſunt, diffi-
 cili, longoque itineri ac ſpiñoſo, quod homo inua-
 lidus, parumpue firmo corpore, deniq; ſuffarcina-
 tus ac mole degrauatus cogitur pedibus emetiri. *neris difficultate.*

Ipe propter itineris difficultatem, atq; oneris moleſtiam cunctantius progreditur, premittitque grauius, quam ſi vehiculo illum prouehi contingat, vel ab obſequioſo facundoque comite aliqua oneris parte leuari. Cū aut ob multas variatque cauſas morbos protendi atque in longū tempus protrahi contingat, inter cæteras illa mihi viſa eſt præcipua: Quod inter initia, primosq; morborū inſultus, ſyncerum fidūmq; medicum accire negligant, qui præſcripta ſalubri diætæ, ac medicamentis opportune, ſummaque dexteritate adhibitis, naturæ imbecillitati poſſit adminiculari, illamq; artis præſidio fulcire. Eſt ſiquidem Medicus naturæ adminiſter, cuiusque ſaluti ardentè inuigilat, ac conſeruationi totus incumbit. Quò fit, vt cū ignorent, quid ipsis vel proſit, vel officiat, nullo discrimine, nulloq; delectu vitioſos prauosque cibos etiã in ipsis morborū acceſſionibus inſultuque ingruente, ingerant, quibus oppilatio ac pūtrede augeſcit, morbuſq; vires colligit, atq; omnis corporis vigor labat. Quòd ſi in Autumnum morbi incidant:

*Morborum ſiquidem curſus redit actus in orbem,
 Atq; in ſe ſua per Veſtigia ſoluitur annis:*

*Principijs
 obſtandum*

*Medicis
 natura ad-
 miniſter.*

Iam gemina cooritur diuturnitatis causa, partim ob copiam frigidi viscosiq; humoris, partim ob lentorem ac tenacitatem; Autumnales enim hibernęque anni partes refrigerant, densantq; humores, ac tarditatem iniiciunt, causasq; diutius immorandi innectunt. Quò fit vt non facilè morbi desinant, aut discutiantur, quòd humores crassescant, ac concreti sint, cutisq; minus spirabilis existat. Vt enim pix, cera, seuum, resina, omnisque fluxilis materia hibernis mensibus indurescit; minusque cedit tractantis fingentisq; articulis: sic frigidò statu cæli humores ægre liquefcunt, ac dissoluntur. Argumento, quòd hyemali tempore minus sudoris erumpat. Quapropter quæ vehementer abstergunt, ac meatus expediunt, exhibere cõtenit. Non secus enim humorum sordes ac strigmenta huiusmodi corporibus inhærescunt, quàm fex aut amurca dolijs, quæ aqua salsa, vel muria macerari postulant, ac scopis defricari, quòd nitescant, omnisque odor, quo sunt imbuta, aboleatur. Alioqui quicquid in illis reconditur, vitiatur, atque acescit. Quò mihi rectissimè dixisse visus est Hippocrates: Impura corpora quantò magis nutrias, tanto magis lædes. Putrescit enim alimētum, ac corrumpitur vitiosis humoribus admixtum, eoq; fit vt diutius cum malo luctentur, aut si quando medici industria, aut naturæ viribus morbus mitescere cœperit, oborra leuissima occasione, recrudescit, ac redintegratur. No ua siquidem, recensque corruptio ac putredo corpori inducitur, quam comitatur fœdus odor & graueolentia, quam etiam ex halitu percipimus, quæ per corpus latè diffusa spiritus vitiat, caloremq; natuum, quod perspiratio inhibeatur, extinguit. Quò spectat illa Hippocratis sententia: Si qua vestigia, vllæque reliquæ in corpore resideant, morbos recidiuos excitari, febresque reaccendi: neque enim

alimen-

*Simile à re
fluxili.*

*Simile à
defricandis
dolys.*

*Libr. 2. a.
pho. 10.*

*Libr. 2. a.
pho 12.*

alimentum in corpus assumptum vires auget, sed
 prauī succi admixtione corrumpitur, morboq; dat
 incrementum, quod in quartana, nothisq; ac spu-
 rijs tertianis perspicimus, cū Medico non acqui-
 escunt, nec commoda victus ratione vtuntur. In-
 termittuntur tamen hę febres, præbentq; inducias,
 quia extra venas humor consistit, atque à corde est
 remotior. In continuis autem febribus indefinen-
 ter affligi homines contingit, ob acres mordacesq;
 fumos inflammati sanguinis, bilisq; accensæ intra
 capacitates ductusq; venarum, qui cū non habe-
 ant liberum exitum ac perspiratum, è directo cor-
 atque hepar feriunt, suaq; putredine ex oppilati-
 one coorta, inclementius infestant, quàm si foras
 extraque venas effundi contingat. Siquidem cū
 magna sit humorum copia, ac putredo vehemens,
 magnaq; huius ad putrefactionem proportio (san-
 guis enim ex calidi & humidi qualitate promptius
 putredinem concipit) fit vt continenter hæ febres
 sæuiant, ac celerrimè ad statum properent. Vnde
 Hippocrates morbos vltra decimum quartum diē
 non produci, asserit: nonnunquam verò, vbi ma-
 teria furiosa est, ac turgescit, quinto die, septimo,
 nono, vel vndecimo terminari. Cōtrario modo se
 habent causæ febrium, quæ per circuitus stasisq;
 vicibus inuadunt ex vi quadā & qualitate humori
 ingenta, lociq; ac temporis ratione, qua fit vt in-
 termisè accessum faciant, vt anticipent, vt segnius
 feriusq; moueantur, vt instabiles sint atque incō-
 stantes, vt paroxysmus longius protrahatur. Anti-
 cipant autem accessiones, atq; inualescunt, vbi hu-
 morem augeri contingit, atque ardentius inflam-
 mari, aut vbi aliquis error commissus est, aut in ci-
 bo potuq; aliqua subest intemperantia. Cunctā-
 tius verò, tardiusque inuadit atque insultus mites-

*Vnde febris
 um indu-
 cit.*

*Sanguis pu-
 tredinis ob-
 noxius.*

*Lib. 2.
 apho. 23o*

*Anticipan-
 tes febres.*

*Retardan-
 tes febres.*

ac putredine, sensim oppilatio sopitur, ac consilefcit. Cùm autem humor alter alterius naturam affiscit, aut locum demutat, vel alterius cõmissione confunditur, nullo ordine, motuq; instabili circuitus procedunt, nec vllum certum obseruant accedendi modum. Longam accessionem facit humor vaporq; copiosus, ac latè per corpus effusus, crassius deniq; ac viscosus. Siquidem vt ligna humida ac virentia non nisi longo tempore inflammari consumiq; possunt: vtq; caro bubula præsertim vetus & annosa diu elixari postulat: ita humor viscosus diutius macerari debet, ac concoctione mollescere, fieriq; fluxilis, quo excretioni reddatur idoneus. Cæterum cùm paulò antè demonstratum sit, humores vbi extra venas putrescunt, atque in quavis corporis parte inflammantur, intermittentes, quæque respirandi spatia concedunt, febres excitare: eosdem plerunq; obseruamus continuos motus ciere, tametsi extra venas cõstituti sint, cum copiæ, tum ferocitatis ratione. Quod ipsum in partibus $\phi\lambda\epsilon\gamma\mu\omicron\nu\tilde{\iota}$, hoc est, in inflammatione obsessis, in Carbunculo, in bubonib. omniq; apostemate contagioso ac pestilenti perspicere licet, in quibus febris accenditur non intermittens, sed continua, tametsi virus extra venas eruptionem fecerit, atq; à corde sit remotius. vis enim pestifera ac venenata ad cor penetrat, partesq; principes infestat, ac spiritus cum naturales, tum vitales inficit. Quò fit vt huiusmodi morbi etiam inter acutos referantur, quòd celeriter ad statum properant subitèq; fiat vel ad mortè, vel ad sanitatem mutatio. Simile enim quiddã illis corporibus euenit, quod vrbi obsessæ, quæ tam acriter ab hostibus oppugnatur, ac machinis tormentisq; bellicis nulla intermissione concutitur, vt nõ videatur diutius posse subsistere, hostiumq; violentas impressiones perferre, adeò vt singulis momētis oppri-

*Instabiles
& errabun-
da febres.*

*Longa fe-
bres.*

*Simile à
Virentibus
lignis &
annosa car-
ne.*

*Intermittē-
tes febres.*

*Carbuncu-
li extra cor-
pus febres
excitans cõ-
tinuas.*

*Simile ab
Urbe obses-
sa desump-
tum.*

opprimenda videatur, nisi bombardis ac catapultis viriliter se hosti opponat, vel eruptione facta illum propulsare ac conficere pergat: nam deditio-
ne salutem vitamq; pacisci, quod hi faciunt, qui vel hosti, vel morbo segniter oblistunt, ingenerosum est, ac plerunq; damno coniunctum, cum plerun-
que victores pacis stare non soleant, fidemq; falle-
re: Sic in morbis acutis vsuuenire solet, vt egroti vi-
olentiam morbi non sustineant, vltraque dies qua-
tuordecim vel citra eos vitam prorogare nequeant, nisi natura validam fortemq; se præbeat, atq; artis
Medicæ præsidio acriter morbo obsistat, depulsoq;
ac confecto hoste victoria potiatur, qua adeptæ, æ-
grè quidem vires colligit, atq; ob vim illaram non
confestim conualefcit, sed instaurare vires pergit,
atq; vt conuulsata conuulsaque mœnia ac propu-
gnacula, erigere.

*Ve hostiū, i-
ta morbo-
rum insul-
tus propul-
satus.*

*A morbo
vires in-
stauranda.*

De ijs, qui subducto lecto, somnoq; oppressi ambulāt,
ac perreptant culmina, adiuuq; tabulata, mul-
taq; perficiunt dormitantes, quæ vigilantibus ac-
cessu, adituq; sunt difficillima, quæq; summa cura
perficere, præstareq; nequeant.

CAP. V.

CONTINGIT nonnullos in florenti equi-
dem, viuidaq; ætate (nam seniculi vtpote spiritu vi-
tali vel extincto, vel flaccido, tale quiddam moliri
nequeunt, vt qui etiam in Genealis thori ascensu
segnes sunt ac tardiusculi) in tempesta nocte vel an-
telucano, exilire, ac lecto se subducere, quæque ac-
cessu, adituq; vigilantibus sunt difficillima, perfici-
cere, eaque tam inoffensè peragere, vt nemini non
spectantium admirationem stuporemq; incutiāt:
Quod si illas non interpellas, nec ab incepto reuo-
ces, sensim se denuò in lectum referunt. Cæterum

*Ambulare
ac vocife-
rari in som-
no, unde e-
ueniat.*

cum ista obeunt, si illos nota agnitaque voce, aut eo nomine, quo Christianismo sunt insigniti, ac baptismo initiati, compellere pergas, ex consternatione, incusloq; terrore, ac perturbatione decidunt, dissipatis scilicet spiritibus, discussaque vi ac facultate naturali, qua illa perfecerunt, itaque permittendi sunt suo motu ferri, atque in priores sedes se spontè recipere. Qui verò Incubo opprimuntur, nocturnisque suppressionibus fatigantur, quod fit vbi cordi ac cerebro fuliginosi densiq; spiritus incumbunt, vellicari debent proprioque nomine excitari. confestim enim, etsi non magnoperè vocem intendas, sibi restituntur, atque ad se redeunt, discussis scilicet fumis, ac subsidente sanguine, qui per riuos, ductusque venarum diffunditur. Magna autem ex parte hic affectus ineunte vere illos corripit qui assiduè ventriculi cruditate laborant, quiq; frequentius in dorsum, ac resupini decumbunt. Quò fit vt patulis oculis atq; inconniuentibus, apertoq; ore atque hiante, magno valetudinis incommodo somnum capiant. Subitò enim velut graui ingruente mole eam angustiam percipiunt, vt suppressa voce suspiria gemitusque plorabundos edant, qui tamen, vbi quis inditum illis nomen inclamat, ocyus se in latus deuoluunt, illasque striges ac Lemures, quibus se opprimi imaginantur, excutiunt. Contrario modo afficiuntur nostri Ambulones: Illi siquidem clausis oculis in tenebris dimicant, ac strepitu tumultuque omnia complent, nonnūquam silentes sursum deorsumque rapiuntur, ac nullo fulti adminiculo summa tectorum fastigia ascensu superat. Quæ ab ijs fieri per suasum habeo, ex sanguine turgido ac spumanti, tum estuoso feruidoque spiritu, quæ in mentis sedem delata animæ vim ac facultatem, qua functiones suas perficit, partesq; instrumentarias ad aciones impellit, agitant,

Incubus.

De maere.

Ambulones

nocturni

non appel-

landi pro-

prio nomi-

ne.

Decubitus

in dorsum

noxius.

agitant, atque ad huiusmodi motus effectusq; con-
 citant. Quò fit, vt corpus spiritus animalis impul-
 su, qui neruorum ac musculorum robur, hoc est,
 sentiendi mouendique munus in cerebro conti-
 net, ac tuetur, in sublime feratur, eiusque vi etiam
 per somnum ad tales actiones incitetur. Sunt au-
 tem istiusmodi conditionis homines raro laxoque
 corporis contextu, ac molis exigue, sed magna spi-
 ritus agilitate, animoque feruido. Vnde euenit, vt
 si vel extremis manuum pedumque articulis præ-
 hendant aliquid, se librent ac fulciant, contactisq;
 tabulatis adhærescant. Simile enim quiddã ijs cor-
 poribus accidit, quod turbinatis illis dolijs, quæ a-
 pud Belgas Oceani ostijs iniiciuntur, quò nauatæ
 fidam stationem, tutumque portum consequan-
 tur, ac loca vadosa, scopulosque latentes declinēt.
 Illa siquidem licet ferreis laminis obducta sint, ca-
 thenisque reuincta, ac ponderoso ingenti que saxo
 alligata: fluitant tamen, ac mari innatant, nec nisi
 dehiscant, in imum deuoluuntur: quoniam spiri-
 tu, ac flatibus, aëreque copioso, adhibitis in eum v-
 sum follibus, oppleta sunt. Sic isti quoniã flatibus
 turgescunt, ac spiritu aëreo implentur, in sublime
 rapiuntur, ac suspenso, lenique gradu vt limaces,
 ac cochleæ, quæ cum oculis carent, protensis cor-
 nibus præterant iter, editissima quæque perrep-
 tant, nocturnasque ambulationes perficiunt. Quòd
 verò inoffensè nulloque corporis incommodo i-
 sta peragant, nec labi contingat, aut in præceps agi,
 eò fit, quòd sensim ac nullo metu, nullaque trepi-
 datione, aut discriminis respectu ista aggrediãtur,
 quæ plerunque vigiles à rebus anxijis ac periculosis
 vel auocare solent, vel deterrere. Siquidem non a-
 lia ratione hæc attentare solent, quam ebrij ac mē-
 te capti, qui inconsultè, magnaque temeritate atq;
 audacia, pericula quæque aggredi non metuunt,

*Feruidus
 spiritus cau-
 sa motus in
 somno.*

*Simile à
 marinis do-
 lijs.*

*Simile à li-
 macibus
 cornicula-
 tis.*

quibus si postridie, aut vbi mente constare cœperint, in memoriam reuoces, quid egerint, quantaq; discrimina subierint: omnia prorsus excidisse sibi ingenuè fatentur, totoque corpore horrescunt, cū ab alijs, quibus se periculis obiecerint, quasue Tragœdias atq; intemperies excitarint, referri audiūt.

*Lib. de Co-
mit. morb.*

Quod si huiusmodi corporibus humores minus exæstuant, minorque sit spirituū ardor atq; agitatio, vociferari tantū illos ac subsilire contingit, sed lecto, spondæque inhærere: neq; enim tam validi sunt, tamque violenti spiritus, vt subtollere corpus possint. Quibuscunq; enim Hippocrate teste, cerebrū incalescit, quod biliosis fit, nō pituitosis, hi noctu clamitāt, ac tumultuantur, præsertim si tumultuosè ac feruidè sua negotia, actionesque diurnas perficiunt, rerumq; suarū satagunt Vt sunt Ardeliones quidam, hoc est homines inquieti ac iactabūdi, qui omnibus se negotijs ingerunt, atq; vltro citroque discursant, mirisque vtuntur gestibus. quos etiam ex oculis deprehendere licet, ex vultu, incessu, vestitu, totoque corporis habitu, quorū singula varijs modis componunt, atq; immutant, aliamque personam subinde sibi asciscunt, nempe vel histriōnis, vel palæstricæ, aut denique agyrthæ, hoc est, circumforanei circulatoris, qui ad nugas plebem conuocat

Ardelio.

Quò fit vt in somno exiliant, ac plausū strepitūmq; excitent ob simulachra, quæ sensui occurrunt, quæque voluntati atq; actionibus diurnis correspondent Sic singuli nostrum, cū interdiu intentè aliquid agimus, serioque tractamus, earū rerum species ac spectra noctu animo obuersantur, vocesque clamosas ac turbulentas extorquent. Quod Lucrerius hoc carmine expressit.

*Homines
interdiu
inquieti,
noctu cla-
mosi sunt.*

Lib. 4.

*In somnu eadem plerosq; Sidemus obire:
Causidicos causas agere, & componere leges,
Induperatores pugnare, ac prælia obire,*

Nau-

*Nautas contractum cum Ventis degere bellum.
 Et quo quisque ferè studio defunctus adheret,
 Aut quibus in rebus multum sumus ante morati,
 Aut in qua ratione fuit contenta magis mens.*

Quæ enim toto die nos fatigare vrgereque solent, inclinato iam die in cerebrum assiliunt, nocturnasque intemperies excitant, aut saltem mentem ijs occupatam detinent, vt somnus non sit placidus, sed obiectis imaginibus identidem interrumpatur.

Ex his qui submersi sunt, virorum cadauera supina: fœminarum verò prona fluitare, exemptoq; pulmone non emergere.

CAP. VI.

COMPERTVM est apud Belgas, quod Plinius etiam testatur, corpora virorum, vbi submersa sunt, supina, atq; erecta in cœlum facie: mulierum verò prona, vultuq; in fundum inclinato, fluitare. Quò natura creditur pudori sexus consuluisse, ne ea in conspectum venirent, oculisque hominum exhiberentur, quæ decentius obteguntur. Mihi verò ea excogitata est ratio, quòd mulier vetricosa sit, protensoque vtero, ac conceptacula laxiora obtineat, magisque patentia, aluum, intestina, meatus vrinarios, vbera fungosa ac prætumida, quæ quoniam vbertim atque affluenter humore implentur, degrauari ventrem pondere atque aquarum distinctione contingit, deorsumque ferri. Quod ipsum in vniculis ac vasculis perspicimus obturatis, quorū pars, quæ aërem continet, sublimis existit; quæ humorem, subsidit, ac deorsum voluitur. Id ipsum & in ouo animaduertere licet, quod falsugini injectum fluitat quidem, sed pars cui pondus est, premitur ac subsidit; pars aëre oppleta, illa

Lib. 7. c. 17.

Simile ab vniculis fluantibus.

Ouum & ambra falsugini missa fluit, scilicet tant.

scilicet, quæ rupto putamine lacunam exhibet, ubi peruetusta sunt ac subolida, eminent, sursumq; nititur. Quòd nisi capaciores meatus ac conceptacula ampliora huic sexui natura indidisset, qua, cedo, ratione ac modo cōcubitus perfici posset: Quid conceptui ac gestationi, qua tacitis auctibus intumescit uterus, atque incrementum capessit foetus, esset adiumento? Quid laborioso anxioque partui, quo membra distendi debent ac dilatari, ut eniti possit clementius, adminiculeretur? Quid denique conferret infantis nutritioni? nisi uterus, eiusque fauces ac vestibulum ad eum modum essent constituta, nisi nitidæ, tamque decorè protuberantes māmille, quæ tanta lactis vbertate scatent, ad eum usum essent accommodæ? Cùm itaque mulier omnes sinus ac cavitates ampliores habeat, multūque humoris imbibat, necesse est, ut ea corporis pars subsidat, ac deuexa constituatur, quæ plus aquæ concipit. Vir autem astricta habet ilia, meatus vrinarios angustos, argumento quòd mulier magis calculo periclitetur, aqualiculū minus protentum, coxendicis ossa valida ac ponderosa, artus robustos, scapulas amplas, dorsi spinam cum vertebrarum connexu firmam, pulmonem fistulosum ac prælargum, ex quo viris vox grauis & sonora, fœminæ ob pectoris angustiam exilis & gracilis. Quæ omnia indubiè efficiunt, ut cadauera virorum in dorsum, mulierum in ventrem innatēt. Siquidem natura comparatum est, ut graue quodque deorsum, sursum autem leue feratur. In quam causam etiam referendum censeo, quod aqua suffocati non confestim emergunt. Siquidem cū corpus vndique humore oppletur contingat, atque aquarum pondere degrauari, sursum eniti nequit, quandoquidem nihil aëris in se continet, omnifque spiritus per aquæ gurgitem excussus est, atque cuanuit.

*Mulier & vir
pro patentiore
res habet
meatus.*

*Quæ vox
viris robu-
sta, fœmi-
nis exilis.*

*Qui statim
non emer-
gant sub-
mersi.*

euauit. Intra septimi verò diei, aut noni spatium corpus diffluit, soluitur ac tabescit, multumq; aëris pulmo concipit. Atque hinc est, quod nostrates plebeij dictitare soleant, Nono die rupto felle emerfurum, non quod folliculus fellis distrumpatur, sed quod ex eo, reliquisque conceptaculis vuidis, atque aquæ madore flaccidis, humores effluât. Quò fit vt corpus attenuata carne fluidum efficiatur, ac pulmo spongiæ instar fistulosus, concepto copioso aëre, cadauer subducit, auræque restituit. hoc siquidem viscus aquæ innatantes fulcit ac librat, & quò quisq; illud habet amplissimum, multisque foraminibus peruium atque implicitum, quo diutius anhelitum cohibere potest, fundoque longiori spatio inhæreré. Sic enarrantem audiui D. Vesalium excellentis ingenij, summæque eruditionis virum, Maurum quendam vrinatorem, Ferrariam ex triremi adductum, qui vnus longius producebat vocem, ac continuo clamore, absque respiratione, insistebat diutius, quàm quatuor robustissimi pugiles: Idem rursus cohibito, suppressoque spiritu ac naribus, oreque ocluso absque vlla halitus animæque reductione, cum illis certabat. Quo naturæ munere hoc erat consequutus, vt semel atque iterum captus, elapsus sit, mergoq; aui similis, intima maris per semihoræ spatium penetrans captiuitatis iugum morte acerbius excussit. Hoc itaq; commodi cuiq; præstant ampli capaceque pulmones, vt celeriter inter conficiat, vt natam di peritus, diutius aquis incumbat, vt in fluëta delapsus minus citò demergatur, vtq; aquis suffocatus post paucos dies emergat. Quod si mortuo hi spirandi follés eximantur, quod piratas quosdam factitasse audio, fundo inhæret, nec vnquam sursum nititur, quod spiritus, aërisque adminiculo destituatur.

*Quoto die
submersi e-
mergant.*

*Memorabi-
le de Mau-
ro.*

*Pulmo præ-
largus quid
commodi
afferat.*

Sub-

Submersorum corpora, vbi emergunt, atq; in conspectum producuntur, Tum eorum, qui interempti confossi q; sunt, presentibus amicis, aut eo, qui interitus causa illis extitit, è naribus, aliaue corporis parte sanguinem profunderè.

CAP. VII.

*Sanguinè
mortuus pro
fluere.*

CVM multa sint in rerum natura, quæ nobis admirationem, stuporemq; incutiant: tum illud inter præcipua referendum censeo: quòd sanguis ex vulnere interempti profluat presente illo, qui id inflixit, eiusque facinoris est conscius: & quòd demersorum cadauera aquis exempta, ex aliqua corporis parte sanguinem profundant, si præsto sit amicorum aliquis, plerunq; tam rubrum ac floridum, quasi facultates, spiritusq; vitalis, qui humores agitant, nondum essent sopiti. Nam id obseruatum est à Magistratu, præfectoque totius Belgicæ, qui corporibus, quocunq; fati genere exanimantur, adesse solent, eaq; conspectare propius, priusquam sepulchro inferantur. Qua autem ratione hæc fiant, non promptum est cuius expedire. Scio equidem mortuis ad tempus vim vegetantem inesse, qua crines, vnguesq; succrescunt, humore insito calori externo suppeditante alimentum. Sic stirpes fruticesq; amputatæ, aliquot dierum spatio frondescunt, ac flosculos proferunt, si irrigari, foueriq; aqua contingat. Subest enim, insitaque est vis quædam naturalis cauliculis, quam à radice sunt consequutæ, quæ vbi euauit, arescunt folia floresq; decidunt. Sic fieri potest, vt sanguis, qui in venis delituit, agitato motoque corpore erumpat. Videmus enim tales à baulis ac vectoribus in terram subduci, ac modo pronos, modò supinos constitui, sursumque ac deorsum deuolui. Quò fit vt venarum ora referen-

*Succisa stirpes
ad rem-
pus germi-
nantes.*

itur ac dehiscant, tum sanguis, qui nondum genuinam naturam, aut colorem exuit, è corpore profluat. In his autem, qui iam pridem exanimati sunt, ac serius reperti, non sanguis rubicundus, sed cruenta quædam sanies ex vulnere confossi distillat. Si verò casu vel ruina, vel denique oppressi sunt, parte qua meatus corporis patefcunt, sanguinolentus liquor emanat, nempe aut per os, nares, oculos, aures, infernasque sedes. Sic plerunq; videmus ex fluido laxoque cadauere, vbi duobus tribusue diebus seruetur insepultum, sanguine comixtum liquorem profluere, cum vespillones crebro motu, atq; agitatione feretrū ex humeris gestant Boves quoq; ac tauri post lanienam laquearibus affixi, solum ac pauimentum sanguinis stillicidio cruentant. Quāobrem conijcio ex simili causa iam memorata proficisci. Cæterum illud mihi vero magis consentaneum videtur, Amicis, aut illi, qui facinus admisit, conspecto cadauere, ex subita consternatione sanguinem ex naribus erumpere, quod facultates naturales, ac mentem vehementer concuti ac percelli contingat, humoresq; non consistere, sed vltro citroque commeari. Illos siquidem variè affici videmus, nec lingua, menteque consistare, ac modò rubore suffundi, modò expalescere, metuq; contremiscere. qua perturbatione efficitur, vt ex cōtinenti intuitu sanguis vel inuitis scaturire incipiat. Quod ipsum plerisque etiam vsuuenire perspicimus, vbi inopinato oculis menti que acerba quædam obijciuntur, aut funesta quædam imaginatione concipiunt. Quod si quis struat propinquos, ac sanguine coniunctos sympathia quadam, hoc est, mutuo naturæ consensu sanguinem elicere: facinorosum ac patrati sceleris reum antipathia, ac disensione, tacitaque discordia idipsum efficere: non futurus sum in ea re contentiosus. Hoc tamen minus

*Sanguis hō-
minis ex cō-
sternatio-
ne subito erumpit.*

*Referretur
est sanguis
mortuus.*

grauatè sum admissurus, sanguinem ex plaga exprimi, tametsi obligata, obductaq; sit, ac fascijs deuincta, si ille qui facinus admisit, ex aduerso constituat. Tanta est enim, ac tam valida latentis naturæ vis atq; imaginatio, modo aliquid vitæ super sit, aut corpus mortuum incalescât, vt sanguis ebullire accensaq; bile efferuescere incipiat.

De infantium recens natorū Galeis, seu tenui molliq; membrana, qua facies tanquam larua, aut personato tegmine obducta, ad primum lucis intuitum se spectandā exhibet, Helm vulgò vocāt.

CAP. VIII.

*Anilis opinio de infā
tium galea*

INOLEVIT absurda quædam persuasio, eaque non solum imperitæ rudiq; plebi, sed magnæ existimationis, primiq; nominis aliquot medicis imponit, plerosq; infantes non absq; boni alicuius, maliq; ominis præfagio in lucem prodire, capite galea obducto: cum ignorent hoc omnibus commune esse, factumq; his membranis in vtero muniri. Tria siquidē sunt inuolucra seu membranæ, quibus in materni vteri latebris foetus obtegitur. Exterior, Græcè *χοριον*, Latinè Secunda dicitur, quod statim à partu prodeat. Subsunt huic duæ alia membranæ, quarum prior à figura farciminis Allantoides appellatur, ex foemineo semine generata, quæ capiti, clunib. ac pedibus obtenditur, partibusq; eminentibus incūbit, cuius vsus est, vt infantuli efformati vrinam excipiat. Postrema, tenuissima est membrana ac pellicula, quæ sudorem vaporemq; emanantem à maturescente foetu absorbet, eumq; orbiculatim ambit ac complectitur, Amnios, hoc est, a mollitie ac teneritate agnina dicta: Quæ munimenta ac gestationis præsidia prouidā natura excogitauit ac molita est, ne attritu

aliquid

*Tres membra
næ in
fantem mu
nunt.*

aliquid incommodi patiatur infans, eumque allidi contingat. Harum postremæ cum infante nonnunquam profiliunt; partibus, ad quas tuendas sunt destinatæ, affixæ, præsertim cum panduntur portæ, ac mulieris pudenda, partesque genitales laxæ sunt, atque in enitendo affatim dehiscunt. Quod si ægrè, magnoque conatu ac molimine infans ex huiusmodi angustijs eluctetur, ipsaque mulier stricthi oris sit; atque angustè constituta, hærent illæ membranæ in medijs spacijs, illasque exuuias abstergi cõtingit, non secus, quàm pelliculam in fronte; aliaque corporis parte, extimam cutem atterimus, vbi per angustam rimam, arctumque foramen sumus elapsuri. Illud itaque velamen, quo facies obducitur, Galeam esse aniculæ statuunt, quæ de multa nugantur, ac puerperis spem, metumque incutiunt. Si enim nigricanti sit colore ea membrana, tanquam ex tripode pronunciant deliræ ignaræque mentes vatum, multa infantibus futura infesta, multaque sinistra ijs impendere, ac spectris strigibusque fore obnoxios, denique insomnijs nocturnaque inquietudine diuexandos, nisi hæc comminuta potui exhibeatur, quod me repugnante, magno tenellæ ætatis incõmodo quosdam factitasse memini. Quod si rubicundum sit gestamen aut pellicula, quæ vertici inhæret, capiti que affixa est, egregium illud fore vaticinantur, magna que dexteritate ac successu omnia effecturum. Quæ superstitiosa, anilisque opinio etiam veteribus insita erat. Refert enim Aelius Lampridius in vita Antonini Diadumeni, cui caput diademate, serotoque tenui redimitum erat, Solere pueros in ipsis vitæ auspicijs, pileo naturali insigniri, quod obstetrices rapiunt, ac credulis aduocatis vendunt. Siquidem Causidici se illo adiuuari persuasum habebant. Ceterum cum membrana istæ, aliæ alijs coloribus conspici soleant, non

Quando infans galeam proferre videtur.

Nigrum tegmen infantis quid designet.

Rubicundum infantis velamen quid portendat.

Antoninus diademate insignitus.

aliò id referendum cenſeo, quàm ad circumfuſos, qui vtero innatant, humores. Ex illis enim coloris varietatē ſibi aſciſcūt. Cùm itaq; ſordida quadam illuic, ac vitioſa vligine vulua imbuta eſt, quæ cū vtriuſque ſemine coaleſcit, fuſco colore mēbrana exiſtit, cutiſq; infantis fuliginoso vndique colore ſuffuſa eſt. Si verò ſanguis, ſemenq; ſyncerū ſit, ac defecatū, nulliq; vitio obnoxiū, rubeſcit tegmē, atq; infantulo ſuauiſ color ſubeſt, ac floridus. Nec ſolūm huiuſmodi mēbranæ coloris, ſed etiā formę figuræq; diuerſitatem cōcipiunt, vel ex interno, externoq; affectu, vel ab ijs, quæ oculis menti q; obijciuntur. Siquidē cū virorum plerique tā ſint ſalaces, auidiq; voluptatis, vt nullo delectu, nulla q; habita menſtrui decurſus ratione, mulierem ſubigere ſatagant: ſit nonnūquam, vt cū triduo, paulo q; minus menſes defluerint, atque vnus aut alter dies purgationi reſtet, interpellari legitimum profluuij tempus contingat, ac nonnullam menſtrui excrementi portionem cohiberi, interpeſtiuo quidem congreſſu, ſed qui conceptū nonnunquam perficiat. Cū itaque mulier, dum generationi inſiſtit, rei q; Veneræ incumbit, nondū conſtitiſſe menſes ſit conſcia, nec admiſſario ſubijciendū corpus, humentibus adhuc, vdiſq; locis, tacitè rubore ſuffunditur, ac ſanguinem oculis pro velamēto obijcit: Qui affectus cū in fœtum tranſeat, membranis illis variuſ color, formaq; inducitur. Quæ res hoc quoque efficit, vt infantuſ ſint genis, buccisq; rubentibus, ac colore roſeo. Quod tum demum vſuuenire ſolet, cū grauidæ vel pudore afficiuntur, vel ſubiraſci ſolent, agitato à calore natiuo, raproq; in ſublime ſanguine. Nam quibus metus incutitur, aut inopinatò expaueſcunt, illæ pallidum colorem inducunt, vultūq; tetricum ac ſubtriſtem aſſingunt fœtui.

*Cauſidico-
rum ſuper
ſtitio in cō-
ſeruandis
infantium
galeis.*

*Vnde for-
mæ elegan-
tia aut tur-
pituſ.*

Quir apud Belgas in fabis versari dicantur, vacillantis parumq; firmi cerebri, vulgo Inde boonen.

C A P. IX.

SI QVANDO inferiores Germani aliquem parum firmi cerebri designant, aut alienatæ, emotæque mentis, & qui in moribus gestibus, dictis, factisque atque in omni vitæ actione deliranti apparet similis, In fabis illum versari dicitant, adeo vt prouerbij speciem obtineat, Fabæ florescunt, In fabis oberrat: Quod vacillantis cerebri hominibus accõmodari solet, quiq; rationis mētisq; iudicio carent. Videmus enim plerosque vernis mensibus, vbi culmi fabacei florere incipiunt, mente alienari, multaque absurda ac ridicula proferre, quibus nonnunquam sic incrudescit delirium, vt vinculis coercendi sint. Siquidē ineunte vere humores restagnare incipiunt, densisq; fumis ac vaporibus cerebrū afficere: quos cū redolentes fabarū floculi exacuunt, mentem corripit delirio, furijsq; agitari contingit. Tametsi enim ex fabarū floribus iucundus suavisq; odor emanat: cerebrū tamen afficit, vaporeque graui etiam à longe imbuit, presertim quibus id imbecille est atque inualidū, humoreq; bilioso ac melancholico oppletum. Quo fit, vt eorum nonnulli inquieti sint ac palabundi, denique clamosi, impensēque loquaces: Alij taciturni ac cogitabundi:

*Obstipo capite, & figentes lumine terram
Murmura qui secum ac rabiosa silentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur Verba labello.*

Et quemadmodū nonnulla fumos dissipant, quæque cerebro infesta sunt, discutiūt, atque animam languidā, spiritusque sopitos erigunt, vt acetum, aqua rosacea, in qua gariophyli macerati sunt,

*Prouerbiū
in fabis ob-
errare.*

*Cur fabarum flores
cerebro offi-
ciunt.*

Per. Sat. 31

panis recens vino odorifero imbutus, quæ tenuem gratamque auram expirant: Ita quædam dolores excitant, capiti que grauedinem inferunt, vt alliu, cæpe, porrum, sambucus, absinthium, ruta, abrotanum, multa que aromata, quæ fumidum grauem, que odorem exhalant, ac caput tentant, naresque feriunt: Quod Hippocrates Aphorismo hoc indicauit, Suffitus aromatum muliebria ducit; qui ad alia multa etiam utilis esset, nisi capiti grauedinem inferret. Omnia siquidem intense odorata capiti officiant, ac calorem humoremque ad supernas partes rapiunt, etiam qui ex frigidis stirpibus euaporant odores; in ijs præsertim, qui extenuati sunt, exhaustoque corpore. Illi enim nec eduliorum, carniūque elixarum nidorem perferunt, atque in animi deliquio defectūque nihil naribus admoueri patiuntur, quod acris vibrantisque sit naturæ, vt qui à crasso densoque aëre suffocari videantur; non secus, quam qui in cœnaculo vndique fumo opulento desident, quibus anhelitus intercipitur ac cohibetur, nisi reseratis ostijs, apertisque fenestris serenum aërem admittant, quo domus perspiretur, ac spiritus inoffense vltro citroque permeare possit. A tenellis huiusmodi corpusculis diuersam conditionem sortiuntur paludum accolæ, qui que sentinis exhauriendis, ac purgandis cloacis sunt destinati. Illi siquidem odoratissima quæque respuunt, atque ijs offenduntur. Sic Strabo refert, apud Sabæos ab odoribus stupefactos, bituminis suffitu, hircique incensa barba, recreari. Cuius rei exemplum etiã edidit apud Antuerpianos rusticus quidam, qui cum in myropolion seu officinam aromaticam diuertisset, deliquio animi periclitari cepit, confestim illi proximus admoto naribus fimo equino adhuc tepenti ac fumido (nam illi assuetus erat) animam reuocauit.

*Qua capiti
dolorē infe-
rant.*

*Li. 5. apho.
28.*

*Exemplum
à fumosis
adibus.*

Lib. 16.

*Radiculum
de rustico
quodam.*

Non quiuuis grauis ac teter odor homini noxius: Sūt enim inter hos, qui contagia discutiant, morbisq; putridis obsistant. Obiter vnde manauit Prouerbiū, Cornua inibi, eoq; loco aduri, vulgo Men; branter hoornen.

C A P. X.

M V L T A sunt teterrimi odoris, quæ tamen corpori nullam noxam inferunt, nec vliam putredinem inducunt, imò affectibus quibusdam obsistunt, atque aërem auramque vitiosam ac turbidam discutunt, vt sunt Castoreum galbanum, saganum, laserpitij fex, quæ Asa fœtida dicitur, anagyris herba, sulphur, puluis bombardicus, Corij, cornūque suffimen. Hæc siquidem horrido sunt grauique odore, sed nihil contagij adferunt, imò pestilentes auras, quasque stagna paludisque, ac Camerinæ exhalant, mephites referiūt, reprimūtque. Quin & virgunculis suffitu λεπτοθυμίαν, animique defectum excutiunt, qua ex vteri strangulatione corripitur, vbi nubiles, maturæque viro ferius connubio destinantur. Fœdi itaque odores, qui ex cadaueribus, locisque cœnosis ac stagnantibus emanant, corruptos putridosque morbos pariunt, atque aerem inficiunt, humidique ratione, non istorum effluxus atque euaporatio, que ad siccitatem deurgit. Hinc plebeij nostrates Corij cornūque præsegmina atque ossa subuuida in ignem coniiciunt, eoque nidore suas casas ac tuguria suffumigant, quo morborum contagia dispellant, ac se suasque ædiculas à pestilenti aura tutas præsent. Atque hinc manauit prouerbiū, Cornua aduri inibi. Quo designant loca peste, morbisque cōtagiosis infecta cuitanda. Non dissimile remedium discutiendæ pestis adhibitum est superioribus

Fœdi odores aliquando vitales.

Graves odores aliquando pesti obsistere.

Cornua aduri prouerbiū.

*Res gesta
apud Ner-
uios.*

rioribus annis, cum apud Neruios, quos Tornacen-
ses modò vocant, morbus popularis crudeliter sæ-
uaret, totaque vrbe grassaretur. Milites siquidem
præsidarij, qui in arce excubias agebant, machi-
nas, tormentaque bellica, puluere bõbardico, non
globis oppleta vrbi obuenterût, eaque sub diei, no-
ctisque crepusculum incenso funali explodi cura-
bant: quò effectum est, vt sonitu violento fuman-
tique odore, aeris contagium discuteretur, ipsaque
Ciuitas à peste facta sit immunis, ac libera. Neque
enim minus præsentaneum est hoc remedium in
dissipandis nèbulis, infectique aeris cõtagijs, quàm
quod Hippocratem factitasse legimus, extructis
pyris, congestisque samentis ac fascibus, per com-
pita ignes excitare.

*Ignis aeris
contagia
dissipat.*

*Digitus sinistra manus, qui infimo proximus est, præ-
stantia, qui postremo omnium morbo articula-
ri, aut Chiragra infestatur, & si quando affici
contingat, non multò post mors imminet: Obiter
quare præ cæteris auro deuinciri mereatur.*

C A P. XI.

HOC in confesso est apud Medicos, Quæcun-
que corporis partes aliquo vitio, morboque ten-
tantur, id effici vel affectu primario, vel per cõsen-
sum, ac lege confortij, cum non in ipso membro
morbus consistat, sed ab alio illi mali nonnihil in-
fertur: Sic iuxta prouerbiũ, Aliquid mali propter
vicinũ malum. Natura tamen prouida semper par-
tes principes munit ac tuetur, malũque ad ignobi-
les deuoluit ac dirigit. Quod critice, naturæq; im-
pulsu fit, cum humorũ morborũq; collectiones in
remotissimas partes propelluntur. Quod si & mor-
bus eiusq; symptoma, hoc est, affectus qui illi succe-
dit, validus, violentusque existat, ac natura sit im-
becillior,

ecillior, quàm vt illi possit obfistere, summiq; im- *Natura*
 petum ac ferociam pro suo arbitratu cohibere, in *præcipuas*
 præcipuas partes humores decubunt, quod in pul *partes à*
 monis inflammatione, pleuritide, angina, lethar- *morbo tue-*
 go, ac plerisque acutis morbis perspicimus. In artic- *sur.*
 ulari autem morbo ac coxendico, qui vere & au-
 tumno viget, vis ac facultas naturalis, humores in
 corpore coaceruatos à partibus robustis ad imbe-
 cilles propellit. Sic obseruauit in Gallia Belgica cõ-
 plures chiragræ ac podagræ obnoxios, quibus om-
 nes articuli acerbissimo dolore, tumoreque erant *Annularis.*
 inflati, illo tanto sinistrae manus digito illæso, qui
 infimo proximus est. Is siquidem ob cordis vicini-
 tatem, ac consensum, nihil sensit incommodi. Nec
 est, quod ex hoc morbo quisquam mortem exti-
 mescat (à cæteris enim sunt immunes, modò ne
 ficosi sint, ac Venerea lue contaminati) nisi circa
 sinistrũ pectoris sinum, cui cordis turbinatus mu-
 cro subest, humorum colluuias decumbat, digitus-
 que annularis nodosus efficiatur, atque intumes-
 cat. Hæc siquidem vbi fieri incipiunt, luxato vitali
 robore, vigor labascit, omnisque animi & corpo-
 ris vis concidit. Hinc itaque mos inoleuit apud ve-
 teres, vt is digitus auro insigniretur, taliq; gestami
 ne decorus esset, potius quàm cæteri: quod tenuis
 quidam arteriæ ductus, non nerui, vt Gellius exi- *Lib. 10.*
 stimauit, à corde ad hunc digitum porrigatur, cu- *cap. 10.*
 ius motum in parturientibus ac delassatis, omni-
 busque cordis affectibus indicis attactu manifestè
 percipis. Nec sanè id cuiquam absurdũ videri de-
 bet, cum animi defectu collapsos erigere soleam,
 vellicato hoc articulo, auriq; cum momẽto cro-
 ci, attritu, per hunc enim vis quædam refocillatrix,
 quæ illi insita est, ad cor dimanat, vitæq; fontẽ, cui
 is digitus connexus, implicitusque est, recreat.
 Quapropter præ cæteris illum honorẽ promeruit.

*Medicus dig-
gitus.*

auròque decorandum censuit antiquitas. Huius quoque dignitas, quam à corde consequitur, hoc effecit, vt veteres medici, à quibus etiam nomē obtinuit, medicamenta ac potiones illo cōmiscerent. Nihil enim venenati vel extremis eius radicibus adhærere potest, quin homini infestum sit, vtriusq; cordi communicetur. In indice quoque veteres olim gestasse annulos, præter alios Hieremias testatur: Sic enim apud illum exoptulat cum rege Dominus: Etiam si Ieconias annulus fuerit in manu mea dextra, inde euellam illū. Quo indicat, etiam si paulò antè apud me fuerit gratiosus, & amabilis, magnæque æstimationis ac precij, adeo vt subinde illo oblectarer, vti spectabili annulo insigni aliqua gemma decorato, iam gratiam fauoremq; exuit, ac corā me detestabilis est ac despectus, quoniam ab integritate vitæ ad improbos mores delapsus sit. quo argumento cuique testatum esse vult, nihil prodesse cuiquam antè actæ vitæ puritatem, vbi ab ea deflexerit atque ad deteriora sit deuolutus: ediuerso nulli officere veterem nequitiam, Ezechiele teste, vbi relicta vita sordida ac lutulenta, ad frugem se contulerit.

Hiere. 22.

*Hieremia
locus expli-
catus.*

Cap. 28.

Quadam ignem non concipiunt, flammisq; inuictæ sunt. Et qua ratione id efficiant.

CAP. XII.

CONFECTA vidimus, textaque mantilia ex leni quodam genere incombustibili, quæ igni non cedunt, flammisque indomita sunt: Itaque si quando sordes contraxisse videntur, mundarique postulant, non smigmate aut sapone, vllòque lixiuio maculas eluunt, sed iniecta igni flammescunt, non secus, quàm ollæ argillaceæ multa pinguedine imbutæ, ac nitida, candorisque eximij eximuntur. Nascitur id genus in desertis Indiæ, locisque siticulo.

in cuius ac sole torridis, in quibus stirpes quædã ex soli conditione, atque aeris ambientis qualitate illam naturam asciscunt, qua fingi texiq; in lintea possint. Si enim in mari ac fluentis ostracoderma, hoc est, cute testacea, solidescere possint Cancrui, paguri, locustæ, gammari, buccinæ, pectines, multaque concharum genera, in quibus (vt Plinius *Lib. 9. c. 33.* ait) magna ludentis naturæ varietas, multæque figurarum colorumque differentiæ: si denique Coralli frutex in imo maris Ligustici frondescit, marique exemptus in lapidem induratur: non cuiquã videri debet absimile vero, frutices quosdam ex loci cœlique ardore eam naturam consequi, vt contusi, subactique fustibus, ac stipario malleo mitigati ductiles fiant, atque in filamenta elaborentur, quæ ignis vim respuunt. Quis autem non miretur ex Canabaceo frutice, ex vrticæ, lini que ac genistæ flagellis funes, ac rudentes contexti, velaque ac lintea confici? Cùm enim lento sint tenacique vimine, in fila telasque attenuantur, vt etiam argenti auri que bractæ ac segmenta. Sic ex huiusmodi virgultis, non equidem ex Salamandræ pilis (vt plerique nugantur) mantilia, mappæque conficiuntur, vt ex bombice, ac lanigeris arboribus serica, licet illis operosior cura adhibetur. rigescit enim materia, minusque est tractabilis. Appellatur autem id genus lini Asbestinum, à similitudine & natura calcis, quod igni mūdatur, nec absimitur, aut detrimentum patitur. Cui affinis est ἀμίαντος *Amiantus.* lapis alumini scissili, quod vulgo plumosum vocatur, similis, ex quo Dioscoride teste, lintea contextunt Indiani, quæ in ignem coniecta inflammantur quidem, sed exempta splendescunt, nihilque illis deperit, nec deteriora efficiuntur. Sic ligna & tabulata alumine illita non ardescunt, vt nec postes, igni obstruuntur. *Lib. 22. Alumen igni obstruunt.*

*Viridi colo
re oblita
ferius ig-
nescunt.*

*Vitruuius
lib. 2. c. 9.
Lib. 15. c. 1.
Larix.*

Poëhout

crusta ijs obducatur, atque alumen, plumbique al-
bi cineres copiosè pigmentis commisceantur: ne-
quit enim vis ignita penetrare, quod lignum coa-
ctum densumque fiat, atque ad ignem pluuiamq;
obdurescat. Cuius rei specimen edidit Archilaus
Mithridatis præfectus in lignea turri, quam cum
Sylla incendere tentaret, nihil profecit, coactusq;
est re infecta decedere, atque ab incepto desistere,
cum alumine, quod vehementer astringit, omnia
essent oblita. Sic C. Cæsaris irritus erat conat^{us}, cum
circa Padū Castello ignem admoueret ex Larigna
materia constructo. Larix siquidē arbor Piceæ affi-
milis nec ignē aut flammam cōcipit, ac non solum
à carie & teredine immunis est, sed ne in carbones
quidem resoluitur, aut in cineres fathiscit, ob so-
liditatem ac duritiem plusquā corneam, quam ig-
nis vis subire domareque nequit. Tanti deniq; est
ponderis, vt non fluitet, sed confestim subsidat ac
demergatur, more buxi, atq; Ebeni, quod voce gen-
tilitia Gaiaicū dicitur, lignum expugnandis ficis,
morboque Gallico accōmodissimum. Mirari autē
non immerito quisquā posset, cur non ardeat atq;
inflammescat, cum resinam fundat mellei coloris,
Quotquot enim resinā, picemque exudant, citissi-
mè igni corripiuntur. Verūm id illi præstat solida
cōpactaque durities, quæ nulla igni foraminū spa-
tia exhibet, per quæ aduri, accendi que possit, quan-
quam Mathiolus asserat Laricem, quæ circa Pa-
dum copiosè prodit, cōfestim flammā concipere.

*Calor natiuus hominis fouetur, augeturq; animal-
cul rum, præcipuè autem infantium calore, si
parti corporis inualidæ applicentur. Non enim
hoc somentum concoctionem solum adiuuat: sed
dolores quosq; articulares sedat. Inter catellos
autem qui id præstant efficacius.*

C A P. XIII.

DVO sunt, quæ corpus nostrum fulciunt, vi-
tamquæ conseruant, ac tuentur, Calor natiuus, &
Humor innati caloris substantia. Quorum alter al-
terius adminiculo opus habet, mutuásque operas
exposcunt. Humidum pabulum est, fomentúmque
caloris, Calor illius beneficio ac munere subsistit:
quæ duo spiritu vndique perfusa ac connexa in o-
mne corpus dimanant ac diffunduntur. His sedulo
prospiciendum est, curandúmque, vt quàm diutif-
simè conseruentur. Horum enim præsidio corpus
destitutum, collabatur, omnisque vis ac facultas na-
turalis vergit ad interitum. Cæterùm cum multa
sint circa hæc obseruanda, eaquæ passim obuia ex-
stant apud Medicos: omisissis superuacuis, ea tan-
tùm referã, quæ foris admota homini ad hæc sunt
adiumento. Inter ea, quæ calorem augment, exci-
tantque, ac dolores placant, Catellos refero, non e-
quidem omnes, sed hos præcipuè, quibus color cu-
tis concolor, nec tegmen multis diuersisquæ macu-
lis variegatum, qui non solùm natiuū insitumque
calorem fouent, sed dolorificos affectus sedant. Sic
in Chiragra ac Podagra omniquæ artritide nihil
præsentius ad consopiosos mitigandosquæ, crucia-
tus quamlibet acerbos, quàm huiusmodi Catelli
membris affectis adhibiti. Suauis enim, calenti quæ
effluxu natiuum hominis calorem languidū atque
euanescentem exsuscitant, ac fotu continuo, hu-
morem qui dolores infert, vel attractione ad se ra-
piunt, eliciuntquæ, vel diaphoresi, hoc est, digerenti vi
ac discussoria incidunt, ac dissipant. videmus enim
illos vbi amoueri contingit, atque aliquid ijs laxa-
mèti indulgere, fractis eneruatisque esse articulis,
atque egrè pedibus insistere, maxima doloris parte
in se translata Quòd autem color cutis per omnia
æqualis

*Calore, hu-
more, spiri-
tu, corpus
subsistit.*

*Catelli &
niformis
coloris.*

*Catelli mē-
bris admo-
ti dolores
mitigant.*

Van cens æqualis & concolor id potissimum efficiat, nec va-
der hare. rius parem effectum obtineat, facit temperamenti
 æqualitas, atque vniformis calor. Discolor siqui-
 dem diuersusq̃ue color indicat caloris humorisq̃;
Simile ab intemperiem, ac commixtionem. Vt enim insitio
insitione. naturæ arborum correspondere debet: ita homini
 in fouendis membris æqualem per omnia, ac tem-
 peratum calorem coaptare conuenit. Quãobrem
 si robur ac firmitatem ventriculo, vlliq̃; parti con-
 ciliare velis, necesse est naturale temperamentum
 tueri, nec calorem plus satis intendere, illique ex-
 traneum aut alienum inducere. Inter ea autem

Thera. li. 7. (vt Galenus ait) quæ foris applicantur, boni habi-
 tus puellus est vnà sic accubans, vt semper abdo-
 men contingat. Sunt qui Catellos, inquit, pingues
 in hunc vsum habeant, neque id in aduersa modò
 valetudine, verùm etiam in prospera. Tales itaque
 ijs, qui ob siccitatem quoque imbecillum ventricu-
 lum habent, sunt idonei, seruandumque ante om-
 nia est, ne puellus humecta sit cute. Qui enim no-
 ctu sudore perfunduntur, refrigerat potius, quàm
 calefaciunt. Hãc quoque commoditatem sibi ad-
 hiberi passus est Dauid effœtus ac frigescēs, quem
 3 Reg. 1. *David. in* adolescentula mutuo complexu fouebat, non qui-
plexu iunē dem concubitus, vt scriptura testatur, deside-
cula inca- rio, sed quo membra illius destituta calore inca-
luit. lescerent.

*Cur morbus Gallicus nunc, quam olim, mitior, mi-
 nusq̃; seuiat, & in quos morbos degeneret.*

Poçken.
Melaets
heyt.
Ongans
heyt.
Schoit
buyct.

C A P. XIII.

TRES sunt morbi inter se affines & cognati,
 non tam lethales, quàm fœdi ac contagiosi, quo-
 rum alter in alterum transit, ac permutatur, Lues
 Venerea, seu morbus Gallicus, Elephantiasis, seu
 Vulgaris lepra, quæ in scrophis Grando dicitur,

tum

zum is, qui Stomacacæ & Scelotyrbæ dicitur. Quorum genus est icteria nigra. Hi superioribus annis intolerandis modis homines excarnificabant: nunc profusum mitescere cœperunt, minusque infesti sunt: fitid partim, quod medicorum opera, dormita sit vis mali, humorumque salutia mitigata, partim quod natura assuetudine ad dolores occalluit. Sic obseruauimus nonnullos in florente, feruidaque ætate acerrimè cruciari: eosdem, senescente atque inclinata, mitius affligi. Vel enim deferuescit ardor & ebullitio, minorque fit humorum cœursus: vel natura spatium temporis assueta malo, velut domestico ac familiari, non amplius cum illo luctatur, aut enim alitur vitiosis illis humoribus, aut non offenditur. Quemadmodum enim sutes, ubi cœno inuoluuntur, aut cerdones, qui que cloacas, aut foricas publicas proluunt, graueolehntiam non sentiunt: sic morbillosi saginantur sordibus. Et quoniam ad vitia morbosque corporis, ne dicam animi, occalluerunt, detrimenta naturæ amplius non percipiunt. Ademit enim illis sensum mali inueteratus, imisque medullis infixus morbus. Inter mitia verò, ubi inducitur corpori aliena qualitas, qua alterascit ac corrumpitur, quæcunque membra fluxiones acres ac mordaces suscipiunt, dolore concitantur. At ubi morbus inoleuit, ac cum natura coaluit, non magnoperè doloribus infestantur, quod inter se consentiant, atque humores corporis cœmercio, ac qua vitur consuetudine, flaccescant, atque aliorum humorum mixtione, ut vinum meracum affluenti aqua, diluantur. Semper tamen vestigia in hærescunt, veterisque morbi reliquæ relinquuntur, quæ si in pulmonem decumbunt, raucos illos esse, atque anhelosos perspicis: Si in articulos, Podagræ ac Chiragræ, & quæ subinde recurrit, Ischiatico dolori obnoxios. Sic omnes ficosi articulari morbo

Morbi assuetudine mitescunt.

Simile à lictosis porcis & ceratibus.

Ficosi omnes podagræ, non tico, non tico.

morbo laborant: at non omnes Podagrīci aut cō-
xendico cruciatu affecti, morbi gallici labe imbuti
sunt. Quod si in extimam cutem diffunditur hu-
morum colluies, scabra cute efficiuntur, ac corti-
cosa, lichenibus, impetigine, mentagra ac porri-
gine, in facie deformati, non sine capillorum de-
fluuio. Simile enim quiddam illis euenit, quod ar-
boribus ac virgultis, quibus lotium aut falsugo, a-
liaque inquinata eluuiēs affusa est. Vitiata enim
radice folia decidunt, ac rami marcescunt: non ta-
men arboros à stirpe interit, atque emoritur, sed lan-
guescit, atque ægè refocillatur.

*Simile à Vi-
riatis arbo-
ribus.*

*Qua ratione moribundi etiā constante adhuc men-
te raucum murmur edant, ac sonitum recipro-
cantem, quem Belgæ populari voce Den rotel
vocant.*

C A P. XV.

IN Belgica regione, totòque Septentrionalis
plagæ tractu, morituri certa argumenta proferunt
emigrandi, edito sonitu murmuloso, nec est, qui
absque huiusmodi indicio vitam nō finiat. Siqui-
dem imminente morte sonum edunt tanquam a-
quæ labentis per salebras, locaque anfractuosa atq;
incurua, murmur, aut qualem siphunculi ac fistu-
losæ in aquæductibus sonitū excitant. Cùm enim vo-
calem arteriam occludi contingat, spiritus qui cō-
fertim erumpere gestit, nactus angustum meatū,
collapsamque fistulam, gargarismo quodam pro-
dit, ac raucum per leuia murmur efficit, scatebris-
que arentes deserit artus. Conglomeratus itaque
spiritus, spumaque turgida commixtus, sonitum
excitat, reciprocanti maris æstui assimilem. Quod
ipsum in nonnullis etiā fit ob panniculos ac mem-
branas in rugas contractas, sic vt spiritus obliquè
ac sinuoso volumine decurrat. Hi autem, qui va-
lido

*Moribundi
qua ratio-
ne murmu-
losum sonū
edant.*

lido sunt, vastoque corpore, & qui violenta morte pereunt, grauius resonant, diutiùsque cum morte luctantur, ob humoris copiam, ac densos crassosq; spiritus. Ijs verò, qui extenuato sunt corpore, ac len- ta morte contabescunt, minus impetuose lenique sonitu fertur spiritus, ac sensim placidè que extin- guuntur, ac quodam modo obdormiscunt.

*Qui placi-
de, qui tu-
multuose
extinguantur.*

Mortem hominis, rerumq; existentium interitum esse contra naturam, parumq; appositè natura- lem dici. Sic tamen ol firmadus animus, vt mors non sit formidanda, licet non sine ratione omnes illam exhorrescant.

C A P. XVI.

QV ANQV A M ita natura comparatum sit, atque hominis præuaricatio hoc sit consequuta ac promerita, vt ad interitum spectet, mortiq; sit des- tinata: hac tamen ratione euinci posse video, Mor- tem non esse secundum naturam, illique profus aduersam. Principio generi animantium omni hoc est à natura tributum, vt se, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea, quæ illi nocitura videan- tur, atque omni cura incolumitati suæ prospiciat, suæque conseruationi insistat. Quis est enim, qui non obseruat, quanta cura, quantoque studio ho- mines ductu rationis, brutæque pecudes instinctu naturæ, se ab interitu vindicare tueriq; studeant atque enitantur? Omnes siquidem illum exhorre- scunt, nemo non ab illo se abducere tentat. Quan- doquidem inuadente morte, natura extinguitur, effè que desinit. Sic Christus, qui commonstrare voluit insitam naturæ hominis imbecillitatem, vt à quo præter morbos & peccatum, humani nihil a- lienum erat, mortem exhorruit, illaque depreca- tus est. In Petro quoq; naturæ affectus, carnisq; in-

*Cic. lib. 1.
Offic.*

*Nemo non
mortis me-
tu contre-
missit.*

Ioan. 21.

firmitas

firmitas exprimitur, cùm Christus ter stipulatus ab eo erga se amorem, erga verò gregem summā pascendi curam ac studium, commonstrat quid illi impendeat, & quem expectet vitæ exitum. Cùm esses, inquit, iunior, ambulabas quocunque libitum erat, & cingebas ipse te: verum vbi senueris, alius cinget te, & ducturus est, quò nolis. Quo indicat naturæ humanæ affectum atq; imbecillitatem, quæ mortis metu ac terrore concutitur; illamque admodum grauatè adire velit; tametsi mēs alacris est & prompta. Cùm itaque mors naturæ sit abolitio ac priuatio, qui statui possit, id esse naturæ consentaneum ac familiare; quod vim, quod interitum, totiusque naturæ adfert extinctionem? Scio equidem hoc promeruisse hominis prauitatem ac delictum; per quæ degenerauit à sui dignitate & præstantia, suoque opifici fuit inobsequiosus, dictoque minus audiens; vt doloribus, vt cruciati- bus; vt morbis; fame, siti conflictaretur, ac mentis inquietudine, postremò morte pœnas lueret. Verum has clades ac calamitates non naturæ vitium, sed peccati labes illi inuexit. A lapsu siquidem primi hominis omnia immutata sunt, versa- que in contrarium: sic sidera, morbi, elementa; demones; belluæ, homini minantur, illique infesta sunt. Quin & vniuersa creatura, hominis causa, vt Paulus ait, vanitati ac corruptioni subiecta est. Omnisque rerum ordo ac series, mentesque Angelicæ finem laborum statui exoptant. Cæterum in tanta calamitate ac miseria constitutis, solatio est; mentesque nostras erigit, alterius vitæ certissima spes, summaque in Christū fiducia, qui collapsam hominis naturam restaurat, pristinaeque integritati restituit; ac trepidationem metumque mortis animis nostris eximit. Stabiliter enim nos fulcit mortis eius ac resurrectionis recordatio, quæ hoc effecit;

Joan. 21.

*Peccatum
morbum et
morbos in-
uexit.*

Rom. 8.

*Christi fi-
delia mor-*

efficit, vt hominem non aboleri, sed mutari in melius credamus, mortemq; non esse interitum, sed alterius vitæ vestibulum ac ianuam. Scimus enim, vt Paulus ait, tametsi terrehum nostrum domicilium huius tabernaculi destruendum sit, vt dissolui solet compages atq; ædium contignatio, quòd ædificium habemus à Deo, domicilium non manufactum, sed æternum in cœlis, quod in hoc ipsum parauit, vt immortalitatis gloria per resurrectionem fruamur. Deus autem Spiritum suum pignoris loco, atq; arrabonis vice nobis impertitus est, ac spem summamq; fiduciam rerum futurarum præsentis suo afflatu confirmat: quo vno certi reddimur, quòd qui suscitauit atq; à morte erexit Dominum Iesum, nos quoq; suscitabit virtute ipsius, atq; efficiet communi resurrectionis gloria consortes.

*tis metū hō
mini adi-
mit.*

2. Cor. 5.

*Simile ab
adsum con
textu.*

Galat. 4.

Colof. 2.

*Ebrietatis ac temulentia incommoda. Et qua illi
obsistant ac medeantur.*

CAP. XVII.

INOLEVIT consuetudo apud Germanos atque Aquiloni expositos Belgas, vt neminem propemodum sibi deuinctum cupiant, fidumq; amicum ac familiarem exoptent, quàm qui strenuum se potorem præbeat, atque impigè (vt Plautus ait) cloacam vino proluat. Quamobrem operæ precium me facturum sum arbitratus, si nonnulla, quæ ebrietati obsistant, referam: Quo quisque sibi prospicere possit in eo certamine, vt aut vino non succumbat, aut quam minimum offendatur. Principio nemo se inter initia plus satis facilem præbeat, promptumq; in exhauriendis exiccandisque poculis, sed tergiuetsetur, ac ciuilitè recuset, morbumq; prætexat, ac valetudinem causetur. nonnunquam

In Curgul.

*Ebrietas &
tanda.*

excogitandi sunt astus ac stratagemata, quò illos deludas, qui te sibi scopum præfixerunt quem feriant, tibiq; plus satis infesti sunt. Captanda interim occasio, qua aut te vt micturientem tacite subducas, aut pateram abduci cures, in eaq; re te calidum esse decet ac cautum, magnaque dexteritate id perficere. Nam si deprehendi technam contingat, multò cumulatius, ac cum scœnore in te hoc munus refundetur. Cæterum quisq; pro insita naturæ calliditate atque astutia, varias cõminisci potest rationes ac modos, quibus poterit eluctari, ac combibones fallere. Interim constituat sibi quisq; ante oculos huius illaudatæ consuetudinis, errorisq; inueterati præmia, perspiciet luce clarius, quid noxæ, quidue detrimenti, cùm corpori, tum animæ

*Intemperã
tia vini me-
moriam offi-
cit.*

mentiq; inferat vini intemperãtia. Primum enim Memoriam rem omnium pretiosissimam non solum labilem, fluxamq; facit: sed prorsus obruit ac labefactat. Oculos caliginosos efficit, ac cæcutientes. Genas pendulas, artus tremulos ac titubantes. Multaque alia incommoda immodicum vini potum comitantur, quorum vnumquodq; frigidum est vitium. Nec enim vinum (vt Galenus testatur) semper hominem excalefacit: sed vbi plus bibitur, quàm vinci posset, frigidus morbos parit. Extinguitur enim calor natiuus, ac suffocatur, nõ secus, quàm si exiguæ imbecillæque flammæ confertim multum olei infundatur. Hæc præfari visum est, ne quis existimaret ansam ministrare me, aut fenestram cuiquam aperire ad nequitiam. Cùm hoc potissimum sit in votis, vt homines aut moderatè bibere consuescant, aut si occasio inciderit vt largius sit bibendum (nam vt habet Prouerbum, sacra hæc aliter non constant) ne desint adminicula, quibus ebrietatem propulsare possint: inter quæ amara refero, & quotquot humores aquosos per vrinã expur-

*De temp.
lib. 3.*

*Prouerbiũ
conuiale.*

expurgant. Hac enim ratione effici solet, vt aliò *Amaræ* quam ad caput fumi deferantur, ac vinum venas *brietati ob-* subire prohibeatur, exiccante etiam amarore humi *sistunt.* ditatem Sic amygdala amara id efficaciter præstât quina senâue ante cœnam assumpta. Persicorum quoque nuclei parem cum ijs effectum obtinent, & foliorum Persici arboris expressus succus ieiuno assumptus cyathi mensura, qua facultate pollent, & absinthij Pontici dilutum, ac nux muscata. Hæc enim omnia meatus recludunt, ac peruios laxosq; efficiunt, quemadmodum & olei ex oliuis expres- *Cibus im-* si, aut sesami semine sextans, hoc est viciæ duæ an- *modicus pò-* relucano haustæ, lubricam siquidem reddit aluū *coribus no-* meatusque vtinarios dilatat, sic vt liquor corpori *xius.* non inhæreat, sed continenter defluat, modò ne quis esculentis ventriculum plus satis ôneret Qui enim potationi insistere cogitur, parcius illum cibo vti conuenit: quòd si panis buccellam copioso melle imbutam deuoret, non inconsultè fecerit: Mel siquidem vini vñ diluit fumosque acres ac *Brassica z-* mordaces retundit, atque hebetat. His omnibus *brietati ob-* præfertur Brassica Catoni ad fastidium vsq; nobi- *sistit.* litata, quam vulgus Caulis nomine designat, quòd nulla stirpium cole sit amplior. Huius cum plures sint differentiæ, illa ad discutiendam ciapulam accommodatior, quæ plus cæteris rubescit, si ex cauliculis dentibus expressus succus deglutia- tur, aut eadem cocta inter primæ mensæ edulia manducetur. qua tamen maritima, quæ Alpibus Zelandicis copiosè innascitur, multò efficacior, *Soldanella.* tum Portulaca marina, qua in ijs acetarijs ac condimentis vtimur ad appetentiam acuendam. Potus enim, cibique auiditatem incitat, irritatque, atque insita facultate ac viribus conficit. Quo fit vt nulli vinosi halitus, vaporesque caput tenere possint, vt qui per aluum, ductusque vri-

narios expurgentur. Sunt huius generis pleraq; alia, quæ temulentia aduersantur, ac ne quis ebrietati succumbat, muniunt: sed omnia referre longum esset. Cæterum si quem vino obrutum esse contingat, qui ijs præsijs non est instructus (nam vinum, ut Abacuc ait, sapientem decipit) illi succurrendum vomitu. Quod Sapiens etiam consulit: Si fueris ad ingluuiem coactus, subduc te, ac vomito. Postmodum testes, partesq; genitales aqua gelida macerari debent, madidoq; mantili, aut sudario inuolui: fœminis verò vbera, mammæque in eundem modum fouenda. Confestim enim auersis vaporibus, omnis vinolentia discutitur. Interim exhibenda acida, ac subacera, pomaque succulenta ac vinosæ. Cuius generis sunt Arancia malaque Citria, cerasia, Persica, oxiacarithæ baccæ, omphacium, corna, quæque infrigidantis reprimentisque sunt naturæ, ac nonnullam incidendi abstergendique vim obtinent. Tametsi enim cesset; sopitaque sit ebrietas vel vomitione, vel somno: caput tamen etiam postridie indolescit, ac fumis pertunditur. Quem affectum Festus Pompeius Helucum vocat. Quæ vox languidum sonat, semisomnum; atque hesterno vino oscitantem. Tertullianus hanc vocem pro affectione usurpat, qua proclives in somnum reddimur ex pridiana crapula, cum inquit: Hederæ vis ac natura est; caput ab Heluco defensare, vi discusforia atq; exiccante, qua etiam à crapula tutos præstare creditur, foris capiti admota, vel præsumptis acinis aliquot, qui coloris crocei sunt.

Intemperantia potus, quam cibi nocentior.

CAP. XVIII.

SVNT qui statuunt, potu minus offendi homines, quam cibo, si horum alter immoderatus, supraque naturæ vires ingestus sit. Quod ea Hippocratis

Cap. 2.
Ecclesi. 31.

Vomitum
commoda.

Dolor capitis
ex hesterno
mevo.

Helucus
capitis
grauis
ex
crapula.

Hederæ
vis
in
discusforia
ebrietate.

cratis sententia stabilire nituntur: Facilius est im- *Libr. 2. a.*
 pleri potu, quàm cibo: Qui toto cælo errare mihi *pho. II.*
 videtur. Hoc siquidem ille indicat, Humidum col- *Humida et*
 ligendis restaurandisque viribus potissimum reme- *liquida es-*
 dium. Extenuatos enim citissimè reficiunt liquida, *tius alunt.*
 quæ licet non similiter nutriant solidis alimentis:
 distributionis ramen celeritate illis longius præ-
 stant. Quamobrem verissima est, nec Hippocrati *Lib. I.*
 contraria Cornel. Celsi sententia, Vbi ad cibum *Celsi locus*
 ventum est, nunquam utilis est nimia satietas, sepe *explicatus.*
 inutilis nimia abstinentia. Quod siqua intemperã-
 tia subest, Durior est in potione, quàm esca. Quo
 indicat immodica vini potione plus detrimenti,
 damni què inferri corporibus, quàm cibi ingluvie.
 Potus siquidem omnes meatus cõfestim penetrat,
 atque incoctus venas subit, neruosq; ac cerebrum
 tentat: Cibus verò in ventriculo hæret, dum con-
 coctus est, qui si oneri est, minimo negotio vomitu
 excutitur, quod non æquè naturæ proclive ac faci-
 le est in potu Argumento quòd canes, feles, glires,
 sorices, si veneno medicatas offas aut buccellas de-
 uorasse contingat, irritata ad excretionem naturæ
 facultate nulla molestia euomunt, quòd in liqui- *Venenali-*
 dis factu difficillimum, quòd fit vt venena in potu *quida noc-*
 exhibita magis quàm in esculentis, sint noxia. ra- *tissima.*
 pitur enim citissimè in omnes corporis partes vi-
 rus, ac vitalia corrumpit, destruitq; maximè, si ex
 vino propinetur. Interim cibus immodicus suffo-
 cationis periculum adfert, eoquè ventriculus adeò
 intumescit ac distenditur, vt dirumpi videatur,
 præsertim ijs, qui difficilè ad vomitum incitantur.
 quocirca moderatio vtrobique laudem meretur.
 Cæterum potione venenata nihil nocentius, mo-
 do ne quid pinguedinis subfit: Sic enim virus seg-
 nius in venas dimanat aut diffunditur, nec confes-
 tim vitalia corripit, citiusquè vomitu excutitur.

Pinguis & venis obfistunt.

Ita fi quando venenatis potionibus obfistendum, butyrum, oleum ac pinguis quæque exhibenda, minus enim adhærefcit venenum aut affigitur corpori, nec venarum conceptacula fubit vel penetrat, denique incitata vomitione eueftigio excutitur. Qua ratione etiam ebrietati obfistunt. alioqui vbi diutius inhæferit, partes internas exulcerat ac corrofione vitiat, fibique ad Cor vitæ fontem patefacit aditum. Quocirca ab affumpto veneno aut cibo aliquo exitiali ac noxio, euitanda reprimentia, acida, acerba, ftiptica, quæque meatus occludunt ac conftipant, præ cæteris autem

Somnus noxius à Veneno affumpto, & in pefte.

Somnus. Quemadmodum enim, qui pefte corripuntur, cum fomnolenti fint, fi fe fomno & quieti dedant, citius inficiuntur, ac natura feignius contagioni obfifit: ita quoque in morfibus virulentis, ac venenatis potionibus, fi fomno opprimuntur homines, grauius affliguntur, ac tum virus promptius vitalia corripit. Quocirca vellicandi, quò vigiles perfiftant, ne malum intus grafsetur, atque ad partes principes deferatur. Quemadmodum enim hoftes minimo negotio, nullaquæ propemodum moleftia vibes ac propugnacula diripiunt ac diruunt, nullo obfifente, ac ciuibus feu excubitoribus vino fomnoquæ fevultis: ita corpus humanum in morborum infultu, vel affumptis ebibitisquæ venenatis potionibus, ægrè fubfiftere potefit atque eluctari, quin opprimatur: cum facultates ac potentia naturales, oppreffo fopitoquæ fomno corpore, feignes fint atque otiofa, nec fe ad expugnandum morbum alacriter

Simile ab hofti, infultu elegans.

accingant Quo efficitur, vt dent manus, accedant fuccumbantq; valentiori, non valetudinis modo, fed vitæ etiam iactura ac detrimento.

Alia

Alia vi ac ratione vinum inebriat, aliterq₃ homines afficit, quàm Sicerca, vel Zythus, nobisq₃ vocata Cereuisia.

CAP. XIX.

CEREBRVM tametsi natura molle sit atq; v^odum, ex eo tamen nerui producuntur, velut ex colo cui lanugo linumque annexum est, telæ, filamentaque, quorum coniugationes in omnes corporis partes distribuuntur. Ex hoc siquidem principio ac fonte nerui in omnia membra deriuantur, velut ex arboris caudice ac trunco ramorū propago ac soboles in multa germina diffunduntur. Corpus aut vniuersum per eos sensum motumq; percipit, quibus affectis, parteq; principe læsa, illis munerib. priuatur, aut suas facultates ac munia lægide perficit, eoq; fit, vt ebrii delirent, vacillentq; ac titubent, quòd cerebrū crassis densisq; vaporib. obnubiletur. Cùm autem omnes madidi, vinoq; perfusi ridiculos. Comicosque mores expriment, tum nulli magis moriones agunt, risumq; obuijs excitant, cùm vultum atque oculos gestusq; spectamus, quàm qui ex Zytho, quæ nobis biria dicitur, temulenti sunt. Illi siquidem nō in omnem partē corruunt, sed retrorsum duntaxat, ac supini. Qui verò ex vino ebrietatem contraxerunt, antrosum prouunt, ac proni decumbunt. Sic vt isti genas, frontem, faciem, naresque mutilent: illi scapulas & occipitium, vbi in terram deuoluuntur. Quod ipsum etiam spectare licet, vbi inter pocula somno corripit solent. Ex Cereuisia enim vuidi, capite in ceruices deuoluto, hiantiq; ore dormiunt. Ex vino autem facie mentoq; in pectus inclinato Ratio est, quòd fumi vaporesque ex vino sinciput, partesque corporis anteriores occupant. Ex Cereuisia

*Quomodo
nerui à ce-
rebro pro-
ducuntur.*

*Simile à ra-
mosa arborē.*

*Ebrii ridi-
culo & vultu.*

occiput partesque posticas obsident. Quò fit, vt i-
sti obliuiosi sint, ac somnolenti, minimeq; loqua-
ces ac clamosi.

*Procero crassoq; corpore homines aliquando minus
vitales, quam graciles, minusq; animosè morbis
obluctari. Exigua autem statura homunciones
plerumq; vini capaciores, quam obesi, ac serius
temulentia tentari.*

CAP. XX.

FLACCIDOS esse plerunque vasto obe-
soque corpore homines, ac morbis minus fortiter
obsistere, quotidiana exempla commonstrant. O-
neri enim est illis corporis moles, ac spiritus minus
viuidi, minusque alacres, & erecti. Quò fit, vt
ingruente vel lenissimo morbo, vel quouis incom-
modo, pusillanimes efficiantur, ac suspiriosi, cre-
broq; ingemiscant. Ad primum siquidem insultū
animo deiciuntur, illisq; mens labascit. Quòd si
terra mariq; pericula adeunda sint, aut sinistri ali-
quid inciderit, ilico trepidant, ac contremiscunt,
metuq; exalbescunt. Id euenit quòd calorem nati-
uum languidum habeant, spiritusq; exiles, ac san-
guinem minus feruidum. deinde quòd virtus na-
turalis longè, lateq; diffusa sit, quæ in exiguo cor-
pore vnita coactaq;, dispersa est præstantior. Quò
spectat illa Hippocratis sententia: Qui natura sunt
valdè crassi, breuiore vita fruuntur, quàm qui gra-
ciles: tum altera: Statura corporis longa, neq; inde-
cora, nec illiberalis in iuuentute: In senectā inuti-
lis moles est, & paruitate deterior. Incuruescit e-
nim senescentibus corpus, fitque graue ac gestatu
permolestū. quanquam itaque hi membris moleq;
valent: pusilli tamen insitā vim, naturæque faculta-
tes validas obtinent, multæq; in ijs se proferunt cū
animi

*Moles cor-
poris inge-
toso officit.*

*Lib. 2.
Apho. 44.*

Apho. 54.

nimi, tum corporis dotes, atq; ornamēta, magna-
 que mentis agilitas, atq; acumen ingenij: nec solū
 mentis alacritate cæteris præstant, vel æquant: sed
 viribus ac velocitate, tum edendi, bibendiq; robo-
 re. Vidi aliquando nanos propemodum ac pumi-
 ones, coactæq; breuitatis homunculos (sed proli-
 ca tamen barba, totoq; corpore hirsuto, quod intē-
 i caloris est argumentum) cum robustissimis po-
 tandi certamen inijsse, quibus, tametsi nemo in hu-
 usmodi factis promeretur memorabile nomen,
 nec habet victoria laudem, ne tantillum quidem
 obfuit vini vis: cum alij ita vino essent oppressi, vt
 obstupefacta mente neque pes, neq; manus aut lin-
 gua satis suo fungeretur officio. Horum causa nō
 solum consistit in cōceptaculorum, venarumque
 amplitudine ac capacitate, sed in calore natiuo, co-
 que intenso, qui omnia celerrimè cōficit, absomit.
 que, tū in firmo validoq; cerebro, quod non facile
 fumos concipit. Simile enim quiddam ijs euenit,
 quod lateri ignito, aut candenti ferro, quod liquo-
 re subinde irrigatur, vel deniq; solo arido ac siticu-
 loso. Confestim enim omnem humorem imbibit,
 aut in tenuem, minimeq; densum vaporē euanes-
 cit, sic vt nihil necesse sit illis lotiū subinde redde-
 re, aut vesicā exonerare, cum calor innatus omnia
 consumat. Quod aut in viris efficit interna insita-
 que caliditas, hoc in mulieribus præstat corporis
 raritas, laxitasq; ac mollities. Hæ siquidem, vbi vi-
 no assuetæ sunt, ad prodigium vsque bibaces fiunt,
 diuq; subsistunt, antequam temulentia succum
 bant: sed propter laxos patenteq; meatus identidē
 micturire coguntur. Quo nomine non immerito
 infamia notantur à viris, quibus subolescere solet
 illarum sordes atq; ingluuies. Seniculi autem om-
 nium minimè vini copiā perferunt. cū enim arido
 sint corpore atq; exucco, caloreque debili: latgiore

*Proceri cor-
 poris incors
 moda.*

*Simile ex
 candenti
 ferro de-
 sumptum.*

*Mulier cur
 vini copiā
 perferat.*

*Senes cito
ebrietate
ventantur.*

vini potu offenduntur, moderato autem refocilantur, atq; exhilarescunt. Quamobrem cum omnibus, tum maximè senibus curæ esse debet, calorè natium, quo & comprehenditur humidum primogenium, caloris vitalis, & spiritus subiectum ac substantia à semine orta, appositis alimentis, victu, què moderato ac salubri fouere. Illa siquidem sunt secundæ, aduersæ què valetudinis præsidia, ac longioris vitæ seminaria.

Qui mane Ientaculum sumunt, si id moderatè fiat, in prandio liber alius edunt, minusq; vino, etiam si largius bibant, offenduntur. Obiter an multus panis esus sit salubris.

CAP. XXI.

*Studioli nō
perferunt
inediam.*

MULTI sunt, qui indicta sibi inedia, ad meridiem vsque ieiuni persistunt. Quod vt nō improbo, ita non semper expedire censeo, aut consultum arbitror, vt quis absque cibo in pandium vsq; perduret, is præsertim, qui calido est astuantiq; ventriculo: vt Cholericus omnis, & qui vel laboris aliquid subire, operiq; intentus esse cogitur, vel lucubrationi studiisque insistere. Extenuantur siquidem illis spiritus vitales, corporisque vires flaccescunt, ac collabuntur. In hac autem re consuetudini inhendendum, spectandum què quid ætas cuiusque, tempus, regio, habitus corporis ac consuetudo exposcant. Iuuentus enim annique tempus frigidum, ac regio Aquiloni exposita copioso alimento, eo què frequentius exhibito indigent, alioqui corpus diffluit ac cōsumitur. Senes verò, quiq; in ætatè decrepitam deuenerunt, persistunt quidè diutius ieiuni, nihilq; appetunt, nec ad cibi auiditatè incitantur, sed tamen alimentis subinde refici, foueriq; postulant, at paucis. Vt enim flamma in lychnis copioso af-

*Gal. lib. 1.
Apho. 14.*

so af-

affluentiq; oleo extinguitur: ita senilis calor affertim confertimque ingestis cibis. Quoniam autē ætas dentibus se fulcit, ac tuetur, Prouerbio lo-
 um fecit, Senibus mā dibula scipionis loco. Quod
 nim deterit senium, deciditque natiuo corporis
 ucco, hoc cibi potusque ad miniculo sarciant. Illis
 aque, vt omnibus sedentarijs, quique literis addi-
 ti sunt, ac munia publica obeunt, vix passæ, pal-
 nulæ, ficus, passulæ Corinthiacæ, nuclei pini, pi-
 acia, aranciorum, citri que putamina, zaccara in-
 rustata, myrobolani melligine conditi, anteme-
 dianis horis assumi possunt, vel alia quæq; subli-
 quida, quæ ventriculum minus fatigant, nec in per-
 ienda concoctione negotium facessunt. Interim
 uisq; metiri vires debet, propriæque naturæ con-
 ditionem excutere, atque explorare, quid appetat,
 quid uie respuat, ac auerferur. Hoc autem in primis
 obseruandum, ne quis diluculo vinum bibere con-
 uescat. Est enim naturæ aduersissimum. Animi si-
 quidem vigorem hebetat, mentemque obnubilat,
 ic neruos afficit. Quocirca sibi quisq; matutinis ho-
 ris, vini usum prorsus interdicit, sed sumpto non-
 nihil edulij, parcius dilutiúsque bibat. Paucissima e-
 nim natura mane exigit, tantumque foueri pauvil-
 o alimento postulat, ne calor naturalis flaccescat.
 Illorum itaque exemplum imitari par est, qui cum
 post aliquot horas luculentum ignem excitare me-
 ditantur elixandis assandisque carnibus prius nonnul-
 lo fomite, aridisque nutrimentis focum instruunt,
 ne ignis penitus sopiatur, quo cum sit opportunum
 iustum ignem in cocturæ usum excitent: Sic cum
 exiguo fomento, ac velut succediculo ventriculus
 paulò ante incaluit, in prandio auidius cibum ap-
 petit, ac dilatatis venis validius concoquit digerit-
 que. Cum plerisque, qui in prandium usque ieiuni perfi-
 stunt, appetentia euanescat, calore vel flaccido, vel
 tantum

*Senes cibo
se fulciunt.*

*Vinum di-
luculo hama-
tum perici-
tiosum.*

*Simile à re-
culinaria
desumptum.*

*Non consu-
tum diu ia
unum per-
sistere.*

tantum non extincto. Adde quod collapsis occlusisq; meatibus, per quos deferri alimentum debet, in medijs spatijs hæreat, seriúsq; in venas rapiatur. Deinde quòd propter diutinā inedia[m] stomachus noxijs humorib. quos ex vicinis partibus allicit, op-

*In prandio
citius, quã
in cœna inebriamur.
Lib. 13. c. 1.*

pletus, cibum respuat, citoquẽ satiatur. Quòd fit vt in symposijs meridianis celerius temulentia homines corripì contingat, quàm si eadem in cœnam differantur. Nam vt alia præteream, Dimidia, vt inquit Plinius, periculi pars est, noctu, hoc est, spe somni bibentibus, somnus siquidem ad despumandam discutiendamquẽ vinolentiã adiumento est.

Panis & Jus.

Cæterum cum panis maxima hominibus alimenti pars sit, omniãq; edulia absq; illo sint insipida, parumq; salubria, de illius quoq; vsu pauca differere institui. Sunt enim, qui huius repletionem ac satietatem noxiam esse contendunt ventriculo, nec minus, quàm vinum immoderatus haustum officere, hoc inducti, vt puto, argumento, quòd diu ventriculo inhæreat, aluumque astringat. Ego verò discrimen delectumquẽ statuendum censeo. Siquidẽ triticeus fermento accuratè subactus, beneque elaboratus ac coctus, sanis robustisq; corporibus laudatissimus est cibus, ac maximè salubris. Quapropter cuique persuasum esse cupio, edulia ac pulpamenta quæque non mediocriter panis admixtu cõdienda. Qui enim parcus pane vtitur, copiosè autem carnibus aut piscibus, corpore efficiuntur laxo, carnequẽ fluida, denique halitu graueolenti ac vitioso. Quocirca esus piscium, quod ij citissimè putrescant, plus panis exigit. Videmus autem esculenta promptissimè putere ac putredinem concipere, exactoque triduo, aut plus paulò, ni sale condias, subolida fieri, oua, pisces, carnes, & pulpamenta quæque: At panis nunquam putredini fit obnoxius, aut aliquid vitiosi odoris contrahit. Diutius

enim

*Olidis fau-
cibus, qui
parcius pane vescun-
tur.*

enim asseruatus mucescit quidem, arefcitquē: verū non putefcit. Quo fit, vt qui eduliorum ingluuie fe onerant, nulloq; aut per pauco panis efu vtuntur, mephitim ex imis præcordijs exhalent, grauiquē ac tetra anhelitu obuios quofque feriant. Qui itaque valido vegetoquē corpore efle ftudent, atque habitu firmo, moderatum panis efum admittant, præfertim vbi exercitia laboresquē fubeūdi funt. nifi enim fofores, baiuli, nautæ, vectores, athletæ, ac pugiles copiofius fe pane alerent, nō poffent fubfiftere, tantifquē laboribus fufficere. Tenellis autē corporib. ac valetudinarijs, quiq; inualido flaccidōq; ventriculo exiftunt, ac meatūs habent exiles, patētius contractiusquē panis vfum præfcribo, fed liquidis illos reficere, viresq; reftaurare pergo, quæ citō venarum conceptacula fubeunt. Illorum fi quidē corpuscula, vt pote tenera ac delicata, folida alimenta refpuunt. Quæ omnia exactiffimè mihi perfpexiffe atq; obferuaffe vifus eft Dauid rex & propheta, cū inquit, Effecit munificus rerū parens; vt iumentis pabulum, hominibus cū infirmis, tum fanis alimenta fuppetant. Sic vt oleo perfufum corpus nitefcat, vnguentoquē delibutum recreetur. Vt vino cor hominis exhilarefcat, ac difcufo mœrore alacre, erectumquē efficiatur. Et panis vitale robur fulciat, ac confirmet.

*Aegroti
cur panis
efum refpuunt.*

Pfal. 103.

Nux Myriftica feu Moſchata, & Coralius lapis à viro geftata meliorescunt, deteriora verò efficiuntur à fœmina.

CAP. XXII.

QVOD mulieri vir præftet, huiusquē conditio multo, quàm illius fit excellentior ac generoſior, præter animi & corporis eximias dotes, quibus abunde pollens potensq; & clarus eft, inanimā etiā

Vir muliere præſtantior.

& quæ

& quæ vegetante iam vi destituta sunt, ac crescere augetiq; desinunt, testantur atq; experimentis cõmõstrant. Siquidẽ nux myristica seu moschata si à viro gestetur, non solùm vigorem suum conseruat, sed etiam turgescit, magisque efficitur succulenta.

Cùm enim inter has illa sit præstantior, quæ ponderosior est, succoq; pingui madescit, atque vel compressu, vel aciculæ punctura oleaginem resu-

*Nuces mus-
cata & ex-
plorentur.*

dat non sine eximia odoris suauitate: has dotes viri calor conseruat ac tuetur, & quod mirari subeat, illã magis speciosam facit, aspectuque amabilem, ac succo oleoso magis turgidam præfertim si iuuenilis adultæq; ætatis homines circumferant. Tam

*Comment.
lib. 2. apho.*

14.

suauis enim, gratusque halitus emanat ex huiusmodi corporibus, effluxusq; ac euaporatio, ob caloris natiui temperiem, tam mitis ac blanda, vt nux illã alliciat, eaque imbuta vegetior fiat atq; odoratior:

Alitur siquidem, afficiturque aëreo vapore, auraque tepenti ac subcalida, quam iuuenile corpus expirat, vt re maximè sibi familiari ac cognata. Sic

*Alexandri
Magni Ves-
tes cur odo-
rate.*

memoriæ prodirum est, Alexandri Macedonum regis vestes gratissimo odore fuisse perfusas, non quidem ascititio aliquo externoque suffitu, sed à genuino ac naturali caloris natiui effluuio. Mulier verò cùm excrementis abundet, atque insuaues

tristesque halitus ob menstrui profluuij decursum diffundat; omnia deteriora efficit, natiuasq; vires atque insitas facultates depopulatur. Quò fit vt

nux myristica, exucca illius contactu efficiatur, leuis, cariõsa, coloreque squallido ac nigricante, qua

vi etiam herbis perniciem, tabemque adfert, ac facta strangulat, speculique nitorem obfuscatur. De Corallo par est ratio: hoc siquidem in orbiculos elaboratum ac læuore perpolitum, si à viro gestetur,

*Corallus ru-
bicundior
fit viri con-
tactu.*

rubescit exuberantius, quàm si hoc gestamine fœmina deçoretur. In pallorem enim muliebri consuetudi-

fuetudi-

uetudine elanguescit ac colore natiuo destituitur, partim ob emanentes ex illa fuliginosos densosq; spiritus, partim quod languidum calorem habeat, ac frigidæ humentisquæ sit naturæ, quæ qualitates aliquid conseruare tuerique nequeunt: cum vir caloris innati substantiam vaporosam, mitem ac suauem sit consequutus, ac velut aromatis odore imbutam. Qua ratione & synapi semen Corallum rubicundum efficit, si illo obruatur, caloris scilicet, ratione, quo tanquam ignita re incalescit.

Mulier Cōrallum de-terius efficit:

Qua Coral-lo ruborem conciliant.

Synaps Corallum rubicundum efficit.

Magna ex parte steriles esse, & infœcundos, quibus spontè semen profluit, seseq; polluunt, & qua ratione id fiat.

CAP. XXIII.

VITIUM est idque tam fœdum, vt à templi aditu, omniq; hominum consortio apud Hebræos arcerentur illo contaminati, Græcis γονοῦσία, Latiniis seminis profluuium appellatum, quo mulieres, æquè ac viri infestantur. Siquidem illis præter voluntatem semen effluit nullo propemodum delectamento, nec vlla voluptatis illecebra, aut pudendo rigido erectioe, idq; aqueû dilutumq; ac tenue: Quò fit, vt infœcundû sit, atq; ad excitandas proles inefficax. Vt enim salix frugiperda semen ob caloris penuriã ante maturitatem excutit: Sic istis humor genitalis plus satis frigidus & humidus defluit. Nequeunt enim naturales facultates semen perficere, ac vi prolifica fœcundaq; illud imbuere. Quò fit vt excrementitius profus sit humor, inchoati imperfectiq; seminis rudimentum, generandi munere destitutum. Cæterùm cum hic affectus ex imbecillitate vasorum spermaticorum oriatur, tum aliud quoddam vitium contrahitur ex amplexu

Leuit. 15.

Simile ab infœcundis arboribus.

Venero

**Genen
druyper.**

*Vocatur
Belgis hoc
fædum stil-
licidum.*

*Morbo Gal-
lico infecti
semper prur-
runt.*

*Acrimonia
Urina infe-
ctis pecunia
ris.*

*Urina qui-
bus suppre-
ssitur.*

Venereo ac concubitu contagioso, si quando cum infectis scortis congressum incunt. Siquidem purulenta quædam fœdaq; illuuias ab inguine distillat, colore modò liuido, modò eruginoso ac porraceo non sine teterrimo odore. Quò fit vt vasa non nunquam erodi contingat, partesq; pudendas mutilari. Ista autem vligo humorisque sordidi stillicidium in fœminis virulentior est, alboque oui, vbi computruit, assimilis, qua interanea pruritu intolerabili infestantur, quasi alumine aut falsugine essent imbuta. Quò fit, vt omnes morbillofi, quiq; Venerea lue infecti sunt, impensè sint salaces ob putridi humoris acrimoniam, quam retundi ac mitigari concubitu sentiunt, magnaque mali parte se leuari. Quocirca cum omnibus suam scabiem affricare gestiunt, tum maximè illas expetunt ac venantur ganeones isti puriginosi, quas sciunt salubri esse, beneq; constituto corpore. In has enim suas sordes ac saniem profundunt, suòq; purulentò semine contaminant, cum ipsi nihil ab his contagij contrahere possent. Cũ enim illi seminis profluuiò obnoxij sunt, quod ex lue Venerea contrahitur, ac contactu concubituque fœdo concipitur, non seminale ac prolificum excrementum ab ijs profluit. sed virulenta quædam ac contagiosa eluuias ab inguine distillat, odoris tetri, colore non albicante, sed lurido ac virescente, quæ vlcera in pudenda ac primori virgæ parte excitat, sic vt vrina ijs ægrè prædeat, atque ob purulentam concretionem subinde supprimatur. Quòd si quando prurire occipiant, ac tentigine affici, ac penis seu pudenda pars erigi incipiat, acerrimè cruciantur. videtur enim hoc membrum, quasi fune distendi propter nervos, qui humore acri ac mordaci imbuti sunt, quò fit, vt vrinæ stillicidio subinde infestentur, cū non confertim & profuse, sed lente ac sensim lotiũ prodeat

prodeat intolerando mifturientiũ cruciatu. Con-
trahitur hoc vitium ex ficofis morbidisque homi-
nibus, atque attritu contactũque scortorum, qui-
bus inguina & pudendæ partes bubonibus alijsque
inquinamentis sunt contaminatæ. Qui moribus
cũ circa obfcenas, abditasque partes confistat,
atque ex putridorum humorum affluentia fœdos
tumores excitet, Pudendagra; nominatur, vulgo
Clapooen. Si verò contagio se diffundat, vt afflo-
let, vbi primum contracta labe corpus non expur-
gatur, aut vbi foris non maturantia cataplasmata,
fed difcufforia quæque fluxionem reprimãt ac re-
feriant, non eliciant, adhibentur, tota corporis mo-
les vnà cum fanguine ac fpiritus inficitur, totaq;
humorum collectio in neruos, panniculos; mem-
branas, mufculos defertur, atque intensiffimos do-
lores excitat. qui morbus vernaculo Belgis idioma-
te **poefenmit de lempren** vocatur: quòd omnia
membra doloribus pertufa ſint ac dilaniata, ipſaq;
ſymptomata, hoc eſt, quæ ex morbi ſæuitia acce-
dunt ac concomitantur, non minores ipſo morbo
dolorum faces admoueant. Neque enim vnus ge-
neris cruciatu excarnificantur; ſed multiplices il-
los diuexant dolorum differentia, qui tanquã ad-
motis vnciniſ, ac ferramentis; neruoſas partes ex-
quiſitiſſima mouendi ſentiendique vi præditas la-
cerant, ac velut aculeis fodicant, vrgent, ſtimulant.
Et cùm nullas non partes interreptent, atque erra-
tica vagaque incurſione inuadãt, à doloris inque-
titudine, nullaque interpoſita intermiſſione, **De**
inieren noſtrates hunc affectum vocant, à formi-
ca deducto nomine animalculo agili atque inque-
to, quod nouas ſubinde ſedes perſequitur, à qua
medici etiam pulſum deſignant formicantem, ob
mobilitatem exilem, exhaustis ſcilicet deiectis que
viribus, a deo vt homini quã minimum vitæ ſu-

*Inguinum
tumores nõ
reprimen-
di.*

*Dolores
neruorum
vnde.*

*Morbilloſi
omnes dolo-
rum diffe-
rentias per-
cipiunt.*

*Pulſus for-
micans.*

- Pulsus Vermiculans.* peresse possit, eò se pulsu proferete: cui affinis vermiculans à vermiculi motu atque ingressu, qui nō magnam etiam recuperandæ sanitatis spē decumbenti pollicetur. Et quemadmodum morbus est
- Verminatio qui morbus.* Verminatio, qua homines infestari torqueriq; solent, ac velut à vermibus dilaniari: ita quoq; morbus est Formicatio, Græcis *μυρμηκία*, quæ foris corpus fœdis tuberculis ac pustulis deformat, int^o vero mordentis formicæ sensum adfert, ac cruciatum, ita vt subinde scalpturire cogantur, atque attritu aliquod leuamen conquirere: vt assolet morbo Venereo infectis, qui nusquā quietē consistūt, sed continenter frictionibus insistere coguntur.
- Formicatio qui morbus.* Quocirca appositè nostrates Formicationē huic morbido cadaueri accōmodant, non quòd eo nomine hic morbus censerī debeat, sed quòd pari modo corpora afficiat. Hinc Plautus, quoniam multi illo seculo fœdissimis morbis erant contaminati, nempe mentagra, impetigine, lepra, tum plerisque alijs, qui se in honestissima ferè parte corporis proferunt, illis vitijs deformatos Formicinos, mucidos, vietos, putridos, vlcerosos vocat, quos, vt nostrates dictitant, si vel leuissimè concutias, ab ossibus dissiliunt ac dissoluuntur, populari ioco *Vanden grat schüdden*: à piscibus rancidis, ac putri
- Formicinos homo.* falsamento desumpta similitudine, quòd vel minima conuassatione à spinarum contextu decidāt. Quocirca qui ficosos tumores circa inguina partesq; abditas ac latentes contraxerunt, vel ex concubitu, vel si vlli contaminato sodali cōuixerint, lectoque cōmuni sint vsi (nā facilimè hæc labes olim, quæ nunc sensim exolefcit, alijs affricari solet, vel esculento, vel halitu, orique ac labris admoto poculo) in primis cōsulo, vt acri vel vino vel aceto pudenda, contactasq; partes abluant, admixto salis momento, deinde abscessum seu apostema, si res
- Formicatio accedens morbo Gallice.*
- Simile à rancidis piscibus, est populare prouerbiū.*
- Morborum incredibilibus cōtagio.*
- Tumorum in inguine curatio.*
- poscat,

poscat, ad maturitatem perducant, eruptoq; pure *Exemplum*
 ac sanie absterforijs vlceris cavitatem eluant, pri. *à rabidi ca*
 usquam cicatrice obducant, atque vt in rabidi ca. *nis morfu.*
 nis morfu, qui aliquando, quàm scorti, mitior, diu-
 tius hiatum apertum sinant, ne virulento humore
 intus cohibito, postmodū morbus recrudescat, at-
 que exasperetur: interim antequam manum vo-
 micæ admoueri contingat, corpus purgātibus me-
 dicamentis accuratè inaniri debet: in quem vsum
 commodè adhibentur, epithimus, fumaria, poly *Cōpendio-*
 podium, sena, eaque confectio, quæ ad hamech re. *sa morbi*
 fertur: aut quoniam ijs lotium molliri debet, bene *Gallica cur-*
 dicta laxatiua ex decocto ligni Indici, quod inter *ratio.*
 Ebeni species refero: alioqui nisi huiusmodi subsi-
 dijs corpori prospiciatur, diffusis vndique humo-
 ribus corpus omni ex parte morbidum fit, ac lue
 Venerea vndiquaque inficitur, Sunt enim duo isti
 morbi inter se affines & cognati, quemadmodum
 Cancer & lepra. Quod enim Cancer est in parte *Cancer &*
 aliqua corporis, id lepra seu elephantiasis est in to- *lepra affi-*
 to corpore. Sic morbillofa ista affectio vbi in toto *nes morbi.*
 consistit, atque vndique diffusa est, fœdissimum il-
 lum morbum excitat, quem alij Gallicum, alij
 Neapolitanum vocant, vel quò in tam inclytæ na-
 tionis gratiam ac fauorem aboleri possint, atque
 obsolescere contumeliosa illa nomina, quibus ali-
 quid conuitij subest, lues aut cōtagio Venerea vn-
 de contrahitur, denominetur. Quæ verò in ingui-
 ne consistit, ac pudendas partes commaculat, Pu-
 dendagra. Cùm verò natura mortalium præcax
 sit in alienis miserijs, atque insolenter huiusmodi
 calamitate oppressis insultet, populares passim mor-
 bum hunc, cùm totum corpus occupat, Matris alte-
 rum, qui parti peculiaris est, Filiæ nomine desi- *Proverbiū*
 gnāt: & quoniā alter ab altero pullulat, venustum *in morbi.*
 illum maritum, si dijs placet, aut potius sordidum *dos.*

Focus popu- sponsum, matrem ac geminas filias sibi in matri-
laris in hos monium ascivisse, ioculari licentia dicuntur, cum
qui ex in- præter inguinum tumores corpus vndique exulce-
guine labo- ratum sit, ac tuberibus scateat.
rants.

*In morbis excrescere corpora, atq; in longitudinem
 produci, licet minus edant, in latitudinem verò
 diminui.*

C A P. XXIII.

Quid offi-
ciat proce-
ritate.

IMPVBÈRES qui plurimo vtiuntur alimen-
 to, minus speciosè adolefcere; nec in iustā decen-
 temque longitudinem produci, quotidiana expe-
 rimenta comprobant. Suffocatur enim calor nati-
 uus, atq; immodica humiditate obruitur, quo mi-
 nus corpora in decoram proprietatem possent ef-
 fingi. Qui verò moderatè saginantur, ac cibo v-
 tuntur parcius, sibi que discriminata certa que; eden-
 di tempora constituunt, non magnò opere efficiun-
 tur obesi, nec adeps illis, aut caro augetur: sed ossa
 longitudinem atque incrementa suscipiunt. Sic vi-
 demus adolcfcentes ac pueros in longis diutinisque;
 morbis gracilefcere, ac macilentos effici, in longi-
 tudinem tamen eorum corpora proferri, ac proce-
 ritatem capessere. Quod ipsum fieri siccitatis ra-
 tione crediderim. Nam ossa cum sicca sint, alimen-
 to sibi familiari ac cognato aluntur. Siquidè cum
 humores ægrotis atque alimenta assumpta, ex ca-
 lore & corporis ariditate siccescant: ossa in longi-
 tudinem porriguntur, atque alimenti subsicci ra-
 tione aliquid illis staturæ accedit, præsertim cum
 homo in ea ætate constitutus est, in qua corpus, vt
 argilla vda ac sequax produci fingi que in longum
 possit. Constituta sunt aut vnicuique certa crescen-
 di spatia, ac determinatè legitimæ staturæ ratio-
 nes ac modi, quibus sensim tacitisque; auctibus con-

*Cur alij in
 longū, alij
 in latū ex-
 crescunt.*

*Simile ab
 argilla du-
 ctum.*

sequimur

tequimur vel liberalem proceritatem, vel indecoram: eaque crescendi vis, qua in longitudinem augeri corpora contingit, raro vltra quintum & vigesimum annū producitur: magna autem ex parte intra vndeuigesimum consistit. Quo fit, vt dentes etiam excussi, ab eo annorum curriculo non renascantur, vt nec ossa fracta, ac cartilaginee conso- lidescant, quòd ex progenitorum semine illa consistant. Pinguescere verò atque adiposum obesumque fieri, non certis temporum spatijs fieri cōtingit, sed nutrimenti ratione, vbi ea affatim ingeruntur. Quod ipsum etiam in consistente ætate, vel eadem inclinata fieri potest. Tametsi enim quis vbertim saginetur, non in longum surrigitur corpus, sed in latum ac molem dilatatur. Alia est enim facultas, qua alitur corpus: alia qua augetur. Illa siquidem circa alimenti copiam versatur: ista circa partes corporis solidas, nempe ossa, neruos, cartilaginee, &c. quæ si crescunt, atque in longum porriguntur, animal quoque incrementum assequitur, tametsi illud macie conficiatur atque extabescat. Natura itaque in producēdis ossibus, vnde longitudo emergit, vi caloris vtitur, quæ exiccet non nihil humores atque alimenta alendis ossibus accommodat. Neque enim auctio sine nutrimento affluente perfici potest. Vbi enim generatio animalis constituta est, vsque ad ætatis vigorem augeri postulat, atque in longum latumque ac profundum ampliari. Deinde quo subsistat ac perduret in reliquum vitæ tempus, æuique huius decursum, nutritio subit, suasque partes obit, qua restaurari possent quæ effluunt, quæque ambientis aeris qualitas depopulatur, nulla corpori tamen inducta amplitudine, aut in longitudinē progressu. Auctrix itaque vis ac facultas est, quæ ossa febricitantium, vt ceram, in longitudinem effingit,

*Quàm diu
in longum
corpora por-
rigantur.*

*Alia vis lō-
gitudinem,
alia latitudi-
nem parit.*

calore ac virtute seminalis excrementi, quæ in ætatis vigore ad ea perficienda valida est atque efficax. Quòd si adolescentes ac pueri ab ipsis incunabulis lacti affuescant, atque exercitationi sint dediti, productiori efficiuntur corpore, staturaque decenti ac speciosa. Siquidem lactis potu atque vsu ossa aluntur, quod semini affine est, ac sanguis elaboratus atq; exactè concoctus: Frugù nerui, Aquæ carnes, quod obseruare licet in bobus, qui aquis copiosis pinguescunt, ac pabulo humido saginantur. Deinde in Belgis, præsertim Batauis, qui liquore illo gentilitio, quam Cereuisiam vocant, adeo pinguescunt, vt mentum pectori incumbat, ac

Quibus rebus corpus incrementa suscipit.

Pers. Sat. 2.

Pinguis aqualiculus propensa sesquipede extet.

An ieiunis, an pransis venam incidere expediat. Et an consultum sit, statim ab incisa vena somno se dedere.

C A P. XXV.

QV ID commodi adferat corpori humano venæ sectio, quidûe in secunda, aduersaque valetudine præsidij ex ea homines consequantur, tum quibus, quòue tempore illam adhibere conueniat, superuacaneum est hîc referre, cùm ea quisque ex sincero fidoq; Medico discere poterit, non ex vulgata ac triuiali consuetudine, quam nugones quidam inuexerunt, qui nimis rigidè alstra potius, quàm humores obseruant. Cùm autem innumere quæstiones hac de re agitari solent: illam paucis expediam: Ieiunísne an pransis venam feriri expediat. Equidem cùm plerosque meticulosos trepidare videam, ac contremiscere in adeunda venæ sectioe, ne syncopi atque animi deliquio, vt a solet, periclitètur, nonnihil cibi, ac meracissimi vini paxillum exhibendum censeo. Obseruaui siquidem frequentius animi defectu collapsos diu decu-

decubuisse immobiles, atq; ægrè odoramentis crebraque vellicatione refocillatos. adde, quòd sanguis non confertim nec affluenter, sed languidè ac sensim ieiunis profluat, nōnunquam prorsus non erumpat. quòd natura auidè vitæ thesaurum amplectatur, nec sinat illum temerè elabi, vt cui maximam vitalis spiritus vim inesse sentiat, qua exhausta tota corporis moles languescit, operaque naturæ perficiuntur deterius. Vbi verò aliquid alimenti exhiberi contingit, ac moderata corporis agitatione sanguis ad fluxionem excitatur, promptius emanare ac scaturire incipit. Alacres enim atq; erecti efficiuntur spiritus cibo, potuq; atque exercitio moderatè adhibito, corpusque sanguine vndiq; perfusum efflorescit, ac fit coloratius. Cæterùm, An incisa vena somno se dedere expediat, discutiendū est. Ego sanè, nisi quis assuevit, aut ex æstu atq; itineris molestia lassitudinē contraxerit, non semper valetudini cōmodum censeo vernis æstiujsq; mēsis meridari, nec consultū arbitror, statim ab incisa vena somno indulgere, præsertim si quis vel oppleto ventriculo, vel obeso corpore existat. Sunt enim inter hos, qui pertusa vena, ademptoque sanguine vires instaurandas sibi persuadeant, eoq; affatim Genio indulgēt. qui cū somnolenti efficiantur atque oscitātes, non sine graui noxa iacturaque valetudinis se quieti dedunt. impletur siquidem densis crassisque vaporibus cerebrum, ac venæ ita plerumque turgescunt, vt cæsuræ dehiscat, ac sanguis denuo magno valetudinis detrimento profluat. Quod apud nos euenisse me mini viro cuidam primario, qui cū Idibus Maij, quibus feriæ ac supplicationes triduanæ indicuntur, incisa eo die vena, in prandio allio virenti, vt mos est, vinoque se affatim impleuit: à meridie oppleto fumis capite, primū somno, postea morte sopitus.

Cibus et potus spiritus alimentum.

Cibus offendendus aente vena sectionem.

An dormiendum, incisa vena.

Ab incisa vena temperantia exigitur.

Exemplum eius, qui a somno morte sopitus est.

pitus oppressusque est. Quamobrem qui optimè valetudini consultum velit, quo die incisa est vena, frugaliter victus rationem instituat, & quoad eius fieri potest, à somno se cohibeat. qui si vel inuitis obrepat, oculique nictare incipiant, ac sopor omnino excuti nequeat: tantisper tamen differatur, dum sanguinis impetus atque agitatio resederit: quod post sesquihoræ spatium fieri solet, tunc placidè obdormiscere licet, explicitaque corporis parte, cui incisio illata est, semisupino decubitu, si id sedèdo perficere permolestum est, caput in puluinum reclinare. Quod si duabus horis somnus sit productior, vellicari debent, quo se erigant, atque expergiscantur, ne spiritus ingrauescant, ac corpus caliginoso vndique fumo opprimatur. Quò fit, vt nauseabundi existant, atque oscitantiam ægrè excutiant.

Physiognomonia, hoc est, naturæ, morumq; inspicendorum ratio, qua ex notis signisq; corporis, animorum motum ac propensionem elicimus ac dijudicamus, non improbanda. Caterum quid ex hac potissimè obseruare conueniat, scripturae testimonijs comprobatur.

C A P. XXVI.

Vultus & oculi animi indices.
 PLERAEQUE artes illiberales censeri solent, minusque ingenuæ, quod vanitati atque imposturæ affines sint, quodque obseruationes anxias habeant ac curiosas. At Physiognomonia, quæ ex facie, oculis, vultu, lineamentis, totoque habitu, corporis animique propensionem perspicit, nulla sui parte inter has referenda, vt quam à laudatissimis viris studiosè obseruatam excultamque perspicio. Cùm autem nulla sit corporis pars, quamlibet minuta atque exilis, quantumuis abiecta atque ignobilis,

bilis, quæ non aliquod argumētum insitæ naturæ, & quò animus inclinēt, exhibeat, tum omnium signorum notarumque sunt præcipua, quæ in facie vultuque elucēt, & qui certissimus est mentis index, in oculorum aspectu ac volubilitate se profert. In ijs enim odium, ira, indignatio, pavor, metus, formido, spes, lætitia, modestia, arrogantia, Zelotypia, auaritia, æmulatio, omnesque affectus animi interni, in externo corporis habitu relucēt. Sic Deus conspiciat Eſeu subtristem, animoque deiecto ac demisso: *Genes. 4.* Quare, inquit, mœstus es, & cōcidit vultus tuus? Iosephus quoque cūm videret captiuitatis collegas tristes, sciscitatus est: *Genes. 40.* Cur solito tristior est facies vestra? Obseruabat enim aliquid sinistri ominis residere in mentibus illorum, cuius se certa indicia in externa specie proferebāt. Quò *Capit. 3.* spectat illud Isaïæ: Agnitio vultus illorum respon. *Esaia locus explicatus.* det illis. Quo designat homines celeratos ex habitu corporis posse deprehendi. Vultus siquidē indicat, qua sint malitia imbuti, quid meditētur, quid moliri gestiant, quò spectet improbus illorū conatus. Plurima eius generis obuia sunt apud Dauidē *Psal. 34.* & Solomonem, quibus nonnullorum nequitiam atque improbitatē coarguit, exprimitque, ex fronte, supercilijs, oculis vltro citroque contortis, demorsis labris, naribus corrugatis, inflatis buccis, incessu superbo, gestu indecoro, vultu nutuque minaci. Vnde sapiens: Vir improbus & nequam *Prouerb. 6.* graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, peruersitate mentis machinatur malum, atque omni tempore dissidia ferit. In ijs verò, qui placido sunt mitique ingenio, omnia formæ dignitatem exprimunt. Status, incessus, accubatio, vultus, oculi, manuū motus, omnia honestati decoroque inferuiunt, sic vt in facie ac vultu sapientia, decus ac probitas, cæteræque virtutes reluceāt.

CAETERVM licet non omnia exactè huius artis præfagijs respondent, multaque aliter, quàm membrorum notæ præ se ferunt, eueniant, idque vel educationis munere, vel parentum industria, aut denique diuino quodam afflatu: magna tamen ex parte vero sunt cōsentanea, euentumque certum consequuntur. Siquidem in his qui visenda aliqua nota insigniti sunt, ars veritatem assequitur. Vbi enim error circa principem aliquam partem consistit, mens quoque aliquid incommodi percipit, suaque munia inculpatè obire nequit. Sic qui gibbo deformati sunt, modò naturale sit id vitium, non ascititium, nec ex accidente casuque illatum, improbi ferè sunt, ac malitiosi: quod cordi totius vitæ fonti ac principio deprauatio communicetur. His proximi sunt strabi, cæci, lusciosi, pæti, quique in obliquum detorquent oculorum aciem: quod circa cerebrum natura deliquerit. Surdi verò, muti, balbi, blæsi que, & qui ob musculorum, neruorumque imbecillitatem, linguæ hæsitantiæ obnoxij sunt, non penitus à vitijs immunes existunt, sed ea non magnopere culpari merentur. Quo enim quodque membrum, cui error subest, minus nobile ac generosum, hoc partes primariæ minus afficiuntur. Quod si aliquod corporis vitium, vel cerebro, vel cordi affine sit, horumque alteri proximè assistat: menti quoque ac rationi aliquid erroris infertur, sic vt illa omnibus suis numeris non satis constent, ac plerumque iudicij amissis deliret, atque in obliquum rapiatur. Quo fit, vt facultates animales suas functiones ac munia inoffensè perficere nequeant. Atqui non semper est necesse, nec consequitur, vt naturæ hominis conditio, mores, studia, instituta, animorū propensiones, mentisque agitatio ad notas externas sit accommodanda, atque ad lineamēta signaque corporis metien-

Nota corporis animi conditionē indicant.

Cerebrū et Cor à remotis partibus afficiuntur.

netienda. Cùm multa plerumque agant ac medientur homines, multa que mente concipiãt, atque opere perficiant, cuius ne vllum quidem vestigiũ, aut minima indicij nota foris se offert, aut diuiniandi argumentum exhibet. Potest enim esse aliquis enormi corpore, membrisque distortis, sed tamen frugi, atque ad præclaras artes appositus. Rursum fieri potest, vt quis sit habitu corporis decenti ac liberali, at improbis moribus, vitaque vndique contaminata. Quapropter nemini ob vlla vitia insultandum, nec gibbosi, lusci, claudi, varis repandisque cruribus homines, conuitijs onerandi. cùm hæc naturæ vitia erroresque immutatos cupiant, ac corpus decentius constitutum exoptent. Sunt tamen inter hos, qui hominum dicacitatem in se concitent; quòd horum nõnullos impostores sint experti, versipelles, subdolos, dolosos, ac nõ solùm obscænis facetijs, sed etiam dicterijs salibusque dentatis abundè instructos: vt omnes propemodum sunt, quibus vitiatæ sunt musculosæ neruosæque partes: sic vt cerebrum mouendi sentiendiq; principium, Cor deniq; vitalis animæ ac spiritus fons, ex consensu variè afficiantur, adeo vt externa vitia internas facultates immutent, atque ad diuersas actiones instruant incitentque. Ex his itaque, qui nota aliqua insigniti sunt, manauit prouerbiũ, **CAVETO A SIGNATIS:** Quòd designat rerum humanarum periti declinandam consuetudinem, commerciumque improborum. Quod quotidiano vsu, atque experientia compertum habent, fallaces esse huiusmodi homines, ac technis dolisque esse imbutos. Quod autem claudi impense salaces sint, abditasque atque obscænas partes inusitatæ magnitudinis habeant, Prouerbiũ inde natum indicat, Claudus optimè virum agit. *O.*

Errori natura nõ insultandũ.

Signatis Symphanta.

A signatis cauedum.

In claudos prouerbiũ.

stinan.

stinandum erat, circa partes genitales consistit, atque in semen elaboratur, cuius vis & copia rentiginem mouet, atque obscœnis partibus pruritus excitat.

An aperto hiantiq₃ ore dormire, an clauso, cohibitisq₃ labris salubrius.

C A P. XXVII.

NON desunt plerique, qui salubre existimant, patulo apertoque ore somnum capere. sic enim melius expirare fumos, ac discuti fuligines, animamque hominis liberius commeari, ac minus graueolentiæ concipere. subolido enim esse ore, putidoque anhelitu, qui compressis labris noctem somno transigunt. Ego verò aliud persuasum habeo. Vt enim decubitus in dorsum pulmone septoque transuerso noxius, ut quæ affusis humoribus turgescant: Sic hianti ore dormire valetudini incommodum. Pulmo siquidem, cum fistulosus sit, per vocalem arteriam, aerem obuium, qui sub noctem ferè impurus ac turbidus est, copiosè allicit, quo spirandi meatus imbuti vel raucam efficiunt vocem, vel obtusam. Ocluso autem ore, spiritus externusque aer non confertim, sed sensim per nares anfractuosas, sinuoso volumine vtrò citroque com meat, atque in pulmonem delabitur, cordisque calorem temperat. Quò fit, ut minus siticulosi efficiantur, qui commissis labijs dormiunt. Qui enim faucibus dilatatis somnum capiunt, ijs ob aerem halitumque hinc inde æstuantem, lingua ac palatum arefcunt, potuque noctu irrigari cupiunt. Ceterùm cum multis solidisq₃ rationibus fulciri hæc persuasio possit, tum nulla stabilius, quam quod longè melius concoctio in ventriculo perficiatur, si quis ocluso ore dormiat: fouetur siquidem calor naturalis, ac validius cibo incumbit. Vt enim

Ocluso ore somnum salubrior.

Vnde sitis nocturna.

Simile à reculina. via desumptum.

ollæ ac lebetes elixandis carnibus destinati, maturius concoctionem perficiunt, operculis obducti, quod nihil caloris, nullusque halitus emanet: Sic etiam calor in corpore humano coactus cohibitusque, celerius cibum concoquit. Itaque, his, qui flaccidi *Anhelitus*, do sunt fluctuanti que stomacho, subinde halitum *cohibitus* cohibere consulo, tum ijs, qui tussi singultuque, idem *concoctio* tidem infestantur. Hac enim ratione calorem ex *nē adm.* citari contingit, ac noxam discutit. Porro ubi occluso ore noctem transegerunt, cibi que cōcoctio peracta est, tum demum consulo, ut popismate, sonituque bombofo fumi ac fuligines expurgentur, quæ medijs spatijs inhærescunt.

Imprecationes parentum, quibus ex se genitos execrantur, ac maledictis incessunt, aliquando in euentum effectumque rapi. Bonas quoque ominations, quibus illis felicia ac salutaria quæque exoptant, ad latum exitum esse adiumento, atque ex progenitorum voto omnia consequi.

C A P. XXVIII.

IN tantam delapsa est natura mortalium, exuta humanitate, feritatem, ut non solum in extraneos, sed in sua etiam pignora, quibus optimè consultum oportuit, sint crudeles. Quis enim per compita passim ac vicis execrandas voces non audit? quibus suos immaniter diris deuouent, atque horrenda quæque ijs imprecantur: quorum pleraque effectum sortita memini, atque in calamitosum funestumque exitum deuenisse. Quamobrem Placit. *Lib. 6. de leg.* to nihil parentis imprecatione filijs censet periculosius. Pueri siquidem cum ita incandescere pro *Infantes* genitores vident, tamque atroces execrationes in *nō exaspe-* se congeri, obstupescunt, trepidant, perturbantur, *rands sauis* ac terrore metuque concussi, vel in spasmodum aut *Verbis* epilep-

ëpilepsiam incidunt, vel furore ac rabie corripuntur, menteq; atque animo alienantur. Tanta enim fit in huiusmodi corporibus spirituum, humorũq; concursus atque agitatio, ea intemperies, vt sensuum instrumenta conuelli contingat, omnesque animæ facultates inuerti. Quo fit, vt non solùm ætas tenera, sed etiam adultior, quæ reuerētia ac pudore erga patentes ducitur, repentino terrore, subitaque animi consternatione, tanquam fulmine concussa, magnā rationis mentisque iacturam patiat, nec minorem in corpore cladem percipiat.

Gen. c. 49.

Liberi à patribus instruendi.

Quo mihi optimè institutam habuisse adolescentiam visi sunt veteres Hebræi, qui liberis salutaria quæque precari solent, beneque ominari, ac domi forisque non fortunæ, sed Dei munere prosperum successum exoptare. Quin & filij officiosè magnaque religione ac pietate parentes colere atque obseruare consueuerunt, summisque votis, blandimentis, obsequijs, boni ominis voces ac benedicendi formulas extorquere. Hac enim ratione immunes se fore à malis ingruentibus confidebant, ac supremi numinis beneficio, cui cùm hi, tum progenitores sua vota nuncupabant, aduersus rerum humanarum casus atque incommoda, summa securitate ac fiducia posse subsistere.

Qui fiat, vt iuxta vulgare prouerbium: Nemo prope modum ex morbo, aut longa peregrinatione melior euadat, vitamq; emendatiorem assumat.

C A P. XXIX.

A morbo nemo emendatior.

INOLEVIT opinio quædam ac persuasio in Belgica, quæ obijci solet ex morbo conualescentibus: Neminem ab ancipiti morbo diutinoq; aut periculosa peregrinatione meliorem effici: quod plerumque

plerumque ita vsuuenire palam est. Ea siquidē est natura mortalium, vt quamlibet sæuis morbis diuexata fuerit, quantumuis anxia terra mariq; peregrinatione, atque erroribus fuerit agitata, vbi cluctari contingit, profunda subeat obliuio, atque insistant homines viuere laxius licentiusq; adeo, vt posteriora illis sint prioribus deteriora, atque insequens tempus, antecedente deploratius. Id eò mihi euenire videtur, quòd magnus sit mentis neglectus, nullusque cultus interno homini adhibeatur, qui insitos errores affectusq; vitiosos eximat, nempe Dei amor ac fiducia, eiusque doctrinæ cognitio, cui se ratio ac voluntas subiicit, omnesque actiones ad illius amussim exigit. Hæc enim efficiunt ac præstant, vt subducamus nos ab ijs vitijs, quæ in morbis & periculis sumus detestati: alioqui speciosæ illæ pollicitationes, atq; emendationis vitæ propositum, multaque alia, quibus nos astringimus, irrita sunt, nulliusque momenti. Nam vbi pristino vigori sumus redditi, ad mores natura recurrit damnatos, fixa ac mutari nescia. Proba ergo vitæ ratio, rectumque viuendi institutum, quod animo concipimus, nulla re nisi doctrina cœlesti, ac diuino spiritu perfici potest, qui nisi discussso morbo menti nostræ insederit, non facilè resiliemus à concepto emendationis vitæ proposito, quod non sine latenti afflatu dolor extorsit: sed constanter illi adhærebimus, quamlibet multa ad defectiorem sollicitent. Extat præclara Plinij iunioris epistola, qua ex amici cuiusdam ægrotatione admonitum se testatur: Optimos esse nos, dum lecto sumus affixi: quem enim infirmum aut libido incitat, aut auaritia sollicitat, non est amor deditus, non appetit honores, opes negligit, animosque demittit, ac ferocire desinit, postremò vitam prorsus innoxiam, beatamque destinat, si contingat euadere.

Matth. 12.

*Doctrina
diuinitus
inspirata
optimos mo-
res effingit.*

*Doctrina
cœlestis mē-
tis patulū*

Libro 7.

Vt animi propositum facilem successum obtineat. euadere. Itaque arrepta hinc monēdi occasione; cū sibi, tum amico præcipit, Vt tales esse perfecterent sani, quales se futuros profitentur infirmi. Quæ quidem exhortatio salubris est ac frugifera.

Qua re quisq; fiat emēdatior.

At ignorabat is, nec demonstrare potuit, quo duce, cuiusque afflatu, atque adminiculo hæc essent perficienda. Nisi enim virtute Dei, eiusque doctrina fulciri nos contingat, oblata leuissima quaque occasione, in pristinos errores labimur; atque æstus rerum humanarum aliò nos deuehit, quàm ad integritatem, ac vitæ innocentiam, moresq; probos atque inculpato. Siquidem affectus humanus vitæ correctioris promissa extorsit, non fides, nō solida vlla doctrina verbo Dei fulta ac stabilita. Cæterū si quis rationem naturalem exigat, nulla mihi videtur magis probabilis, quàm quod ad morbo defunctos certatim confluant congerrones lepidi ac festiui, illosque ad iocos, luxum, lasciuiam; delicias, omnesque voluptatis illecebras inuitet, incitentque. hinc comestationes ac soteria in orbem reducta, quibus adeptam sanitatem illis gratulantur. quæ plerunque obscœnis canticis perire punt, dictuque pudenda spectantur. Hæc & pleraque alia facilè ægrotum ac nutantem animum; sui que oblitum in deteriorem partem applicant.

Cibi delicatissimi libidinis fomenta.

His adde cibos delicatos ac delectabiles, qui ad auctis humoribus lumbos stimulant, obscœnasque partes scalpturiunt, ac tentigine afficiunt. Hinc ad luxum atque ingluuiem, ad profusas libidines, ad fœdos concubitus, ad enormes atque effrenes cupiditates reditus: Sic

Iuuenalis Satyr. 14.

————— *Ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa ac mutari nescia.*

Tanta est enim naturæ humanæ ad deteriora propensio ac procliuitas, vt nisi Deus salutis nostræ auidus, cōtinenter aures yellicet, ac calamitate sub-

indē

inde nos exercent, omnia in profundam obliuionem deurgant. Sic iuxta Esaiam, Tantum sola vexatio intellectu dat auditui, hoc est, Nemo nisi ingruentibus periculis, obortaque calamitate expergiscitur, atq; aures arrigit: nec vnquam frugalis ac moderati victus ratio in mentem venit, aut vlla subit, aut concipitur emendatoris vitæ cogitatio, nisi illata clade, aut cum febribus morbisque oppressos, sæuissimis doloribus excruciatu nos contingat. Nihil est aut, quod hominē à Deo magis auertit, atq; alienum efficit, quàm rerum omnium affluentia ac prosperi successus: Afflictio vna est, quæ ad gemitus ac suspiria, ad sanioris vitæ propositum nos reuocat. Nec cuiquam persuaderi potest displicere Deo vitam suam, mores, studia, instituta, nisi animus mœrore aliquò atque ægitudine, corpus morbis identidem affligatur. Ita enim ad salutaria quæq; monita ac vellicationes obsurdescit animus, sic mens peccandi assuetudine occalluit, ut mitiores castigationes vel respuat, vel non magnopere ijs commoueatur, nec vlla respiscendi spes se proferat, nisi acerbiora remedia adinueniuntur. Hinc illa Dei per Esaiam comminatio: Quoniam populus non est reuersus ad percipientem se, ideò non est auersus furor eius, sed manus illius adhuc extenta, ac denuò ad ferendum exportecta. Similis est apud Hieremiam querimonia: Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt. Rursus, Percussi eos, & non doluerunt, attriui eos, & renuerunt accipere disciplinam, induruerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti, magnificati sunt, ditati, incrassati, impinguati, & præterierunt sermones meos pessimè. Quocirca Deus aliquando nos premit acerbius, quò ad frugem, mentemque saniozem reuocet. Sic Alexander Macedonium Rex, qui sibi diuinos honores decerni passus

Cap. 29.

Proverb.

Affluentia
iocordes &
acediosos
facit.

Cap. 5. & 9.

Cap. 2.

Hier. 5.

Alexander
sauciatu

fragilitatē est, sagitta percussus, conspectoque effusē proma-
suam agno nante sanguine, hominem esse se meminit, ac con-
nit. festim ferociam factumque remisit. Quò spectat il-

Psal. 88.

lud Psalmographi: Humiliaisti tanquam vulneratū,
 superbum: omne illius robur contriuisisti. Quam ob
 rem cum res maximè secundæ existunt, omniaq;
 ex voto atque animi sententia succedunt: ne quis
 prosperitate successuque nimio elatus se iactet inso-
 lentius, aut immoderatè exultet, sed quisq; secum
 ipse expēdat, ac meditetur res aduersas, damna, cla-
 des, pericula, calamitates, morbos, infortunia sin-
 gulis momentis cuique impendēre, eaque Deum
 homini nonnunquam inferre ad emendationem
 ac medelam, ad erratorum castigationem, & quò
 resipiscat, certamque salutis fiduciam, erecta in De-
 um mente concipiat. Quod cuique testatum esse
 vult, ac nullos non attente obseruare, cū inquit:

Psal. 88.

Si dereliquerint filij eius legem meam, ac manda-
 tis meis non fuerint obsequuti, visitabo in virga
 iniquitates eorum, & in verberibus peccata illorū:
 misericordiam autem meam non auferam ab eis,
 neque nocebo in veritate mea. Quibus palam fa-
 cit, castigari nos ad emendationem, non ad inter-
 itum: quò domitis cupiditatibus, cohibitāque pec-
 candi licentia, ad probitatem ac vitę innocentiam,
 ad integros atque incorruptos mores quisque se cō-
 ferat. Est siquidem Dei in nos animaduersio, quo-
 niam à paterno affectu proficiscitur, summi amo-
 ris argumentum, ac beneuolentię testificatio.

Prou. 3.

Quem enim diligit Dominus, castigat, flagellat
 autem hominem quem recipit. Quos verò Deus
 patitur vagari licentius, ac viuere laxius omnibus-
 que corruptelis inuolui; nec tacito afflatu ab erro-
 re reuocat, quoniam pro desertis habet ac destitu-
 tis. Non visitabo, inquit, nec animaduertam in
 filios ac filias vestras, cū fornicati fuerint, nec

Hebr. 12.

Osea 4.

in spon-

in sponsas, cum adulterio se contaminant: vt sunt nonnullæ, quarum etiam nostra ætate edita sunt exempla, quæ se alijs subiecerunt, antequam cum sponso cui paulò ante solenniter se addixerant, congregarentur, ita vt illarum pudicitia à riuali ac competitore expugnata sit, aut alius quispiam illam delibaret, vulgò aiunt, *gheproeft*, antequam peracta nuptiali pompa ac celebritate, in torù Genialem se collocarent, sponsum amplexuræ. Ita Deus irritatus scelerum continuatione, ac peccãdi assuetudine, manum à percutiendo suspendit, ac sustinet illos labi ac corruere in omne dedecus, probrum, ignomiam, suisque desiderijs obsequi, quo viuendi errore primùm consequuntur turbulentiã atque inquietam mentem, qua nihil hominì obtingere potest, aut calamitosius aut afflictius: deinde præter infelicem exitum ac mortem acerbã in qua nihil habent, quo se fulciant, sempiternã pœnam atque intolerandos cruciatús.

Siquando itaq; hominì affluant res domesticæ, opes, facultates, diuitiæ, auri argentique immensa pondera, ædes splendidæ, sumptuosa supellex, vestes exquisitæ, quibus omnibus cumulatè fruitur; nunquam illi excidat illius memoria ac recordatio, cuius munificentia hæc tam affluenter obtigerunt, atque oblata sunt. Nihil enim vitij habet ædiũ ac villarum magnificentia, pecuniarum, prædiorũ latifundiorum, iugerum possessio: modò vsus spectetur & commoditas: deniq; quod præcipuũ est, & potissimum exigitur, si erga Deum adsit gratitudo, atq; in tenuiores beneficentia. Commouit talè quiddam, ac sedulo inculcauit Moses Iudeorum ex Dei præcepto ac traditione legislator, nequis vnquam admittat, vt in obliuionem is deueniat cui nos nostraque debemus. Cùm comederis, inquit, & satiatus fueris, ciboque expletus, denique

*Adulteriã
notantur.*

*Gratitudo
erga Deum
exigitur.*

*Diuitia nō
mala sed
earum abúsus.*

Deut. 8.

ædificia splendida extruxeris, atq; accumularis tibi auri argentiq; vim, pecudes atq; armēta, omnibusq; rebus auctus fueris: obseruato ne eleuetur aut extumescat cor tuum, & excidat menti tuæ Dominus Deus tuus, omnium istarum rerum largitor. Ne quoque id exprobretur atq; obijciatur ingratis atq; obliuiosis, Butyrum de armento, lac de ouibus cum adipe agnorum & arietum, medullam tritici, & sanguinem vuae maracissimum affatim illis Dominus attribuit: verum vbi incrassatus est delectus, recalcitrauit, impinguatus; satiatus; obesus factus, obliuioni dedit Deum conditorem suum, & ingratus fuit erga auctorem salutis suæ. Quapropter huiusmodi desertoribus atroces minas ac terrores Moses proponit, multasq; clades atq; horrendas calamitates illis obuenturas denunciât: quò ex his posterius documenta capiant, ac perspiciant, vt apud Hieremiam Deus pronunciat, qui in eodem argumentoversatur, quàm malum sit, quamq; acerbū atque amarum reliquisse Dominum Deum suum, nec vllum esse timorem, aut reuerentiam erga ipsum, dicit Dominus Deus exercituum.

Deut. 32.

Cap. 2.

Lapides seu gemma terrâ mariq; eruta, vel animãtium corporibus exempta, qua vi ac facultate polleant, quâue ratione aliquid efficiant.

C A P. XXX.

Gemmis ac lapidibus non deesse suos effectus, modò ne adulterini sint, ac factitij, cum ratio, iun experientia comprobat. Itaque annuli gestamen, aut monile non minus decenti quàm efficaci gemma decoratum & oculos oblectat, aspectuq; gratum est, & vim salubrem in corpus exerit, idq; non abdita solum occultaq; proprietate, quam ab astris, vt Marsilius censet, consequitur, sed ab emanante

nante virtute, effluxuque latenti, qua spiritus vitales afficit ac recreat. Vt enim gemmæ ex ambiente aëre obnubilantur, densamque auram concipiunt, atque halitus copiosos imbibunt: Sic etiam ex se inuisibilem tenuemque vim eiaculantur ac vibrant. Quanquam enim res solida sit, calor tamen natiuus denique contactus, attritus, confricatio vim qua imbutæ sunt, elicit, cordique ac cerebro illam communicat. Eranon siquidem gemmam, quæ vulgò Turcosa dicitur, sæpius mutari conspexi, atque expalescere natiuoque colore destitui, vbi qui hanc gestat, languescit, aut valetudinarius existit, eandem rursus cum corpore reuiuiscere, ac colorem amabilem nempè qualis est serenissimi cæli, cæruleum exhibere, ex natiui caloris temperamento. Nec est vlla propemodum gemma, quæ non mutationem sustineat, si homo vel intemperans est, vel non satis pro dignitate continentiam seruet ac tueatur. Deperit enim illi vis insita, omnisque nitor sordescit, atque obscuratur. Quo fit, vt qui se adulterio committunt, thorumque legitimum ac Genialem commaculant, tum qui vago sordidoque concubitu se polluant, nunquam speciosas nitidasque gemmas circumferant, sed fuliginosas & nubilas, tum, quæ inquinamenta contrahant ex fædo halitu, quæ cum ab illis tum scortis emanant. Contrahunt enim aliquid vitij ex puridis corporibus, quæ virus exhalant, illasque venenato halitu inficiunt: Vt mulieres menstruo inquinatæ speculi nitorem obfuscant. Cæterum si inefficaces essent gemmæ, nulliusque effectus, non tam accuratè, tantoque studio Moses *Exod. 28.* indumentum Pontificis, quod rationale vocant, duodecim gemmis decorari præcepisset, quarum Ezechiel quoque ac Ioannes in Apocalypsi meminere: in quibus non solum spectari voluit ornatum ac colorum blandimenta, sed etiam vim mirificam,

*Simile à
gemmis.*

Turcosa.

Impuri gemmas contaminant.

ficam, effectusque varios atque admirandos, de quibus cum abunde multa alij, de lapillis nobis instituetur sermo, qui animantium, alitumque ac piscium corporibus eximuntur, quorum plerique ventriculo, nonnulli capiti inhaerent. Eruitur autem in eunte autumno crescenteque Luna ex hirundinis ventre

Chelidonium vel hirundinarium.

lapillus ab ea auicula Chelidonium dicitur, qui praesentanea vi pollet aduersus morbum comitalem. valde enim exsiccat, absumentque humorem tenacem ac glutinosum, qui huic morbo praebet seminarium.

Tobia. 2.

Est siquidem hirundo, cuius excrementa Tobiae ademerant oculos, calidae siccaeque naturae, quod fit ut in fornicibus ac concamerata testudine ex vdo mollique limo tam artificiose nidos suspendant & affigant. Contactu enim suo humorem absument, coeuntque lutum indurescere. Hinc Medici cataplasmata ex ijs conficiunt, atque hirundinum combustorum puluerem in discutiendis gutturis anginaeque

Limacius lapis quo effectus pollet.

tumoribus efficacissimum experiuntur. Limaces quoque ac grandiores cochleae lapillos nobis exhibent candidos, sublongos, scabios, ima sui parte concavos, quos e capite expressos, in multos usus referuare soleo. Vrinam siquidem stranguriosis moliantur, meatusque virinarios lubricos efficiunt ac leniunt comminuti, atque ex vino exhibiti. Concrescit id genus lapidis ex liquore mucoso, atque humore lubrico, qui humoribus facilem transitum perficit.

Qua ratione & partui auxiliantur hi lapilli: dilatant enim laxantque locos, atque vterum cogunt dehiscere. Linguae autem subditus vnus aut alter, miram vim obtinet in cienda salua. Quapropter aridis ac siticulosis in ore volutandum praecipio. Vdam enim efficit linguam, atque humore fluitantem, sistimque ac calorem comprimit. Qua vi & Chrystallus pollet, si subinde aqua gelida maceratus ori immittatur. Ex herbis eadem praestant Portulaca, cucumis

umis, semper uiuū, quę vulgo barba Iouis dicitur. Proferunt & Rubetæ seu bufones lapidem, qui nō nunquam eius animantis imaginem repræsentat, verū annosæ sunt, diuq; in arundinetis vel inter rubos sentesq; ac vepres delituerunt, antequam lapis in capite concresecat, aut aliquam magnitudinē assequatur. Hæret atque asseruatur in familia Lemniana Bufonius lapis, qui magnitudine nucem auellanam superat, quem multoties expertus sum tumores atq; inflationes à venenatis bestijs illatas discutere crebro attritu contactuq;e. Habet siquidem eam naturam, qua etiam bestia imbuta est, vt omne virus eliciat consumatq;e. Si enim forex, aranea, vespæ, scarabi, glires vlli parti insederint, dānumq;e intulerint, confestim à nostratibus ad hoc remedium concurritur, admotoq;e parti affectę lapillo, dolor mitescit, tumorq;e subsidit. Multa sunt præterea pisciū genera, quorū capiti lapides durissimi in hærent, vt lupo marino, Coracino, Vmbrae, lucio fluuiatili, mugili, & quorū magna hibernis mensib; copia, Callarijs, quos Belgæ Scheluisch nomine indigetant, à scabra cute ac squamata. Nā qui à colore cinericio, & corporis figura Aselli dicuntur, vulgo Cabbellianu/lapillis magna ex parte carere compertum est, præsertim qui in foemineum sexum referuntur. nam ex masculorum capite exeni lapidem candidum ima parte carinatū. Omnium genera contrita, vinoq;e exhibita, dolorem colicum compescunt, ac calculum qui renibus infixus est, terunt ac comminuunt non solum grauitate, & pondere, vt quidam existimant, sed insita quadam vi, qua humorum collectionem dissipāt, ac discutunt. Carpionis triangularis lapis tritus, sanguinis è naribus profluuium sistit ac cohibet, astringendi ratione, quod etiam gustu percipis.

Lapis Bufonis.

*Zeewolff.
Snoeck.
Scheluisch.
Cabbellianu.*

Carpioni è capite lapio eximitur.

De somniorum euentibus, & quatenus obseruanda, ijsq; adhibenda fides.

CAP. XXXI.

CVM olim incredibili superstitione ac vanitate, somnia obseruare, ijsq; fidere atq; assensum adhibere soleant homines: Deus opt. max. qui neminem torqueri voluit anxiijs dubijsq; rebus ac fallacibus, quæ animæ tranquillitatem perturbant, vetuit nequis in his obseruandis esset curiosus, ac temerarias interpretationes confingeret, euentusq; ambiguos cōminisceretur. Huiusmodi enim imposturis nonnullos desciscere à Deo, atque ad impios cultus deuolui. Quod si Deus in somno mentes nostras in exquirenda illius voluntate oscitantes vellicat, animisq; nostris salutaria, quæquæ illius verbis ac doctrinæ consentiunt, inserit: magni ea momenti esse conuenit, summaq; ueneratione amplectenda: ijs enim indicat, quid exigat, quidue à nobis præstari velit eorum, quæ vel illius splendorem illustrent, vel quæ ad nostrum commodum, proximiq; emolumentum spectant. Cæterum illa etiam excutere atque obseruare fas est, nullaq; lex vetat, quæ in naturalium rerum ratione consistunt, sic tamen vt non fixè ac stabiliter illis insistamus: cū plerumque coniecturæ optatum euentum non cōsequantur. Imaginationes siquidem, & quæ per quietem simulachra menti obijciuntur, ex spirituū vaporumq; concursu atq; agitatione excitantur, qui si crassi sint densiq; ac copiosi: aut nulla in somnia animo obuersantur, aut confusè & obscurè ea mens discernit ac diiudicat. Quod in temulētis fit, aut quos arētus somnus ex lassitudine opprimit. Quo fit vt somnia plerunque turbulenta sint, atq; obscura. Cū enim, vt Cicero ex Platonis sententia differit, ea pars animi, quæ rationis est particeps, somno

*Leuit. 19.
Deut. 13.*

*Somnia à
Deo aliquā
do mitti*

*Naturalia
somnia ob-
seruanda.*

T. Diuin.

somno sopita langueat, atque altera pars immoderato potu ac pastu sit obstupescata: visa quædam obijciuntur tetra atque immania, vt cum aliquo misceri videatur, feras hominesq; trucidare, atque impiè cruentari, multaq; facere impurè cū temeritate atq; impudentia. At qui moderato victu quieti se tradidere, ea parte animi, in qua ratio & consilium consistit, alacri atq; erecta, corpore verò nec inopia defecto, nec satietate affluenti oppresso, tūc eueniet, vt mens eluceat, & se vegetam acremq; ad somnium præbeat, ac visa tranquilla & veracia occurrant. Cuicumque enim operi interdium homo intentus est, & occupatur, resolutus in somnum corpore retractat, secumq; versat atq; agit. Quod cuique pro suo vitæ instituto euenire, hoc venusto carmine demonstrat Claudianus.

*Omnia qua sensu voluntur vota diuino,
Tempore nocturno reddit amica quies.
Venator defessa thoro dum membra reponit,
Mens tamen ad sylvas, & sua lustra redit.
Iudicibus lites, auriga somnia currus,
Vanaq; nocturnis meta cauetur equis.
Gaudet amans furto: permutat nauita merces:
Et vigil elapsas quarit auarus opes.
Blandaq; largitur frustra sitientibus agris,
Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoque Musarum studium sub nocte silenti
Artibus innumeris sollicitare solet.*

Nec sanè aliæ obuersantur animo cogitationes, aut simulachra, vbi corpus optimè cōstitutum est, quàm diurnæ actiones ac quotidiana munia. Quòd si quando somnus nec perpetuus fuerit, nec placidus, sed inæqualis & interruptus, quem & insomnia à memoratis diuersa comitantur, ac minus cōsuetæ visiones occurrant: vel crassis, vt Plutarchus

*Lib. 2. præ.
Fatonis.*

*De tuenda
Valetio.*

turbatos esse declarat. Sic temulēti ac febricitantes absurdis in somnijs inquietari solent adeò, vt plerique horrenda spectra se videre imaginentur, Lemures, striges, harpyas, & quod melancholicis peculiare, cadauerofas facies vultusq; tetricos, ac subtristes. Quibus verò bilis flaua redundat, faces, cædes, incendia, pugnas, rixas, iurgia mente concipiunt. Vt sanguinei tuipudia, cantilenas, iocos, risus, ac lasciuia quæque. Pituosi largam aquæ copiam.

*Somnia a-
grorum &
ebriorum.*

*Somnia Ca-
riapro hu-
morum re-
dundantia*

Quapropter Medici non prorsus operam luserint, si subinde ab ægrotis ac valetudinarijs sciscitentur, qua rationē ijs nox transacta sit, quibus insomnijs mens fuerit exagitata Illa siquidem morbos, affectusq; corporis indicant, atq; humorum redundantiam commonstrant. Siquis enim fordibus cœnoq; volutari se somniat, fœtidos putridosq; humores in corpore coaceruatos, indicium est. Si verò inter odoratos fragrantēsq; flosculos versari: synceros, purosq; succos dominari argumento est.

De anno κλυμακλικῶ, hoc est, scilicet & gradario, septimo & nono, quibus annis corpora hominum manifestam mutationem sustinent: Senum potissimè tertio & sexagesimo. Similiter de dierum criticorum ratione, hoc est, iudicij morborū, quibus Medici indubitanter salutem vel mortem ægrotis denunciant.

CAP. XXXII.

Lib. 15. c. 7.

AUGVSTVS Cæsar, teste Gellio, sibi gratulatus dicitur, suæq; incolumitati abundè prospectū existimabat, quòd ætatis annum tertium & sexagesimum euasisset. Is siquidem annus rarò absque vitæ periculo transigi senibus solet, cuius in Belgica innumera exempla obseruauit. Sunt autem duorum annorum numeri, septimus & nonus, qui plerun- que

quorum motu atq; agitatione morbi excitantur. Cum enim natura ad immodicam repletionē deuenit, ac conceptacula humorum plenitudinem perferre nequāt, in morbum erumpere necesse est. Quamobrem omne studium operamque conferre expedit ad materię exuperantis euacuationē, quod semper vere & autumnō, vel incisione venę, vel purgantibus medicamentis moliendum est. hac enim ratione effeceris vt post septennale curriculū, aut in quem alium annus Climaſtericus incidit, morbum non metuas, aut aliquam corporis immutationem pertimescas. Ex hac autem annorum obseruatione mos inoleuit apud plerasque gentes, vt herus fundiq; dominus nouos contractus ineat cū colonis septimo quoque anno. Eadem rationē syluę ex salice, betula, alno, populo alba & nigra, omnibusq; arbuſtis quę vdo molliq; ligno constant, quarto quoq; anno cædi solent: quę verò ex dura materia consistunt, vt sunt quercus, ilex, robur, vlmus, fraxinus, septimo aut nono mutilari truncariq; postulant.

*Quomodo
euitanda
pericula
anni Climaſterici.*

*Simile ab
arborum
putatione.*

*Decretorię
dies.*

*Crisis, seu
iudiciū de
morbis.*

NON dissimili ratione dies criticos obseruant medici, quos si quis ex Hippocratis præscripto exacte ad calculum reuocet, ratò illum frustrari cōtinget, aut in prædicendis euentibus à scopo aberrare. Est autem Crisis subita in morbo ad salutem aut mortem mutatio, quę vel quarto, vel septimo, nono denique, atque vndecimo, decimoq; quarto solet terminari. Non desunt, qui ad Lunę effectum dies decretorios referant: Sic Astologi morborum iudicia decernunt, cū Luna cōsistit in gradibus, qui vel quadrante, vel diametro mundi à signiferi parte distant, in qua hærebat in morbi initio. Cæterum ad hos radios nunc segius, nunc maturius peruenit ob velociorem tardioremq; cursum Crisis autem non omnibus eadem ob diuersas naturas hominum,

hominum, atq; ætatum, corporumque discrimen, ac radiorum, qui à Planetis alijs ad Lunam deferuntur. Si decretorio die luna sit in domo sua seu exaltatione cum Ioue aut Venere, qui benigni sunt planetæ ac salutares, bonam fore Crisim portendit. Si morbus in humorum plenitudine consistit: bonum est ipsam in radijs tetragonis seu oppositis decrescere. Quod si temporibus iisdem Luna Soli iungitur, vel Saturno: inominosum est, morbiq; vel periculum, vel longitudinē denunciat. Quod si Luna decrescens Saturnum comitetur incipiente iam morbo, aut illum diuturnum indicat, aut læthalem. Sin decrescente sidere id ipsum eueniat: citò discussum iri ægritudinem indicat, minimeque periculosam. Cæterum cum salutaria nōxiaque astrorum signa negligi nolim, tum non nimis superstitiosè iis inhaerendum censeo, sed Hippocrat potius obseruationibus insistendum, vt quæ mihi semper visæ sint magis fidæ, minusque dubiosæ ac fallaces, modò quis exactè omnia expendat. Itaq; ego hanc dierum criticorum rationem non tam in astra, quam in naturam morborum corporumq; atq; humorum qualitatem ac copiam refero. Natura siquidem cum morbo luctatur, eumq; excussisse laborat. quæ si in retundenda morbi sæuitia torpescat, aut sit inualida, primo quoq; tempore, nempe vel septimo, vel nono, ad summum decimoquarto die conflictus terminatur. Simile enim quiddam ijs corporibus euenit, quod vrbi arctissima obsidione oppressæ, quæ cum non satis instructa sit comætu, alijsq; ad propulsandos hostes præsidijs, ne minimū quidem insultum perferre potest, sed post vnam aut alteram oppugnationem labascit, atq; in hostium potestatem deuēnit. Et quemadmodū nonnunquam intermittitur assultus, impetrato aliquo respirandi spatio, ac rursus redintegratis viribus acrius pugna incrudescit atque

Astra ad morborum iudicia conferunt.

Simile ab vrbe obsessæ.

Simile à re pestatis.

que intenditur: Ita in acutis morbis vsuuenit, in quibus obseruamus morbi impetum, vt tempestatas ac sæuiores ventos consilefcere, sed denuò tanta violentia renouari, vt natura ægrè subsistat, nec vita in septimum diem producenda videatur.

Septenarius numerus sacram.

CAETERVM cum septenarij numeri vis & facultas in multis naturæ rebus sit animaduersa, ac viri etiam Ecclesiastici magnam virtutem illi subesse persuadeant: Medicorum præcipuè interest accuratè illum obseruare. In secunda siquidem aduersaq; valetudine, in dierum, mensium, annorumque decursu, ac morborum iudicijs magnum obtinere momentum quotidiana experimenta cõmonstrant, sic vt etiam, qui inedia mori soleant, septimo demum die mortem oppetant, aut ægrè, si aliquid lambant ac deglutiant, in nonum vitam prorogare possint, sopitis extinctisq; spiritibus ac calore humoreque vitali consumptis.

Qua ratione speculum obiecta referat: Et quid studiosis, quiq; continenti intuitu oculos fatigant, nitidus speculi lauor commodi præstet, tum qua ratione hebescentem visum restauret.

CAP. XXXIII.

Mulieres comedis stultis.

SPECVLA quibus in luxum nostra abutitur ætas, formæque venustatem venantur mulierculæ, cum ex aduerso se ijs comunt ac poliunt genasque atque oculos stibio, fucisq; depingunt, in meliorem vsum excogitauit solertis naturæ industria, nempe vt contemplemur assiduè formæ humanæ dignitatē, diuiniq; opificij præstantiã. Quã obrem Plato salubri consilio temulentos adhortatus est, atq; iratos, vt sese in speculo identidem spectarent, cõfestim à tanta sceditate recessuros. Quod ipsum Socrates adolescentib. consulere solitus est,

Ebrjjs & iratis specula obijcienda.

quo

quo si essent egregia corporis forma, ac facie liberali, ne vitijs illam contaminarent: si verò deformi essent specie, ac statura minus decora, illam ingenij cultu, morumq; honestate pensarent. Inuenta itaq; sunt specula, teste Seneca, vt homo se ipse nosceret. Multi enim ex his consequuti sunt sui notitiam, atque optimam vitæ instituendæ rationem: Formosus, vt vitet infamiam: Deformis, vt cognoscat vitia corporis redimenda virtutibus: Iuuenis vt admonetur defluxuram ætate formam, eoq; paranda viatica, quæ auget, non depopulatur senectus: Senex ac rugosa anus, vt neglectis carnis illecebris, mortem imminentem meminerit. Ex speculo itaq; natura facultatem nacta est, vt seipsam videat ac contempletur, inspectoq; vultu, fronteq; ac facie, quæ multarum rerum sunt iudices, in sui consideratione versetur, naturæque propensionem exploret. Ita enim futuri sumus proprii corporis physiognomoni atque inspectores, nostraq; vitia, siquæ externus habitus cõmonstrat, poterimus obseruare, atq; ijs mederi. Sic scitè Plautus in Epidico:

*Non oris causa modò homines aequum fuit
Sibi habere speculum & sibi os contemplantur suum:
Sed quis perspicere possint cor sapientia.
Igitur perspicere & possint cordis copiam,
Vbi id inspexissent, cogitarent postea
Vitam & vixissent olim in adolescentia.*

*Natur.
quæst. lib. 1.*

*Speculi præ
vsus & vsus*

*Ex speculo
nostram cõ
ditionem
exploram?*

Hoc itaq; commodi præstat speculi vsus, vt oculorum aciem ex continenti intuitu retusam exacuat, oculosq; lassos restauret. colliguntur siquidè spiritus visorij, nouisq; à cerebro resilientibus, recreantur. Qua autem ratione speculum ex aduerso imaginem referat, à plerisq; dubitatū est. Alij enim in hoc simulacra esse opinantur, hoc est, corporum nostrorum figuras à nostris corporibus emissas: alij imagines non esse in speculo, sed ipsa aspici

*Speculum
quod oculis
conferat.*

corpo-

*Speculum
cur ex ad-
uerso ima-
ginem refe-
rat.*

corpora retorta oculorum acie, & in se rursus defle-
xa. Itaq; specula res ostendunt per reflexos radios.
Reflexio enim à denso est, ideoq; specula postica
parte plumbo obducta sunt, ne lumen per vitrum
directè transmittatur. Res verò opposita apparet,
quod pars radij mouens oculum, dirigitur in op-
positum, igitur totus radius velut in partem illam
quasi exporrectus accipitur, quo consequitur, vt res
oculis exhibeatur. Aduersa autem parte corporis;
non auersa imagines referunt, quòd species, quæ
à corpore solido per aërem manat ad speculi super-
ficiem, simplex puraq; est. Imagines itaq; in specu-
lo colluceant, cū ex eo radij luminosi regenerantur;
reperculsi enim ad oculū resultant, in quo se cōspi-
cit & figuram graphicè expressam quisq; intuetur.
Non enim per speculum videmus, nec imago for-
matur in speculo, sed in oculo: speculum tamē ad-
iuuat, cum visum referiat. Atque hæc est causa, cur
exporrecti nocte lumen primo intuitu videamus;
radijs retrocedentibus, sesequē intuentibus; atque
in se retortis. Hinc collige cur partes corporis dex-
træ efficiantur in speculo læuæ, & è diuerso. Simi-
le enim quiddam accidit, quod tabulæ, massæque
cereæ aut argillacæ, in quam si sigillum imprimas,
illidatq; in reflexu, contrario modo se partes ex-
hibent. Quod ipsum etiam in Typographicis for-
mulis perspicimus, tum laminis affabrè calatis,
quibus artificiosa monocromata; hoc est, effigies
nullo pigmento, aut colorum fucò delineatas ex-
primi videmus, quorū semper partes dextræ sini-
stris correspondent. Cæterū qua ratione contingat
Solem in speculo aquis subdito geminatum con-
spici, quod etiā in nubib fieri solet, portentoso omi-
ne, vt imperiti quidā existimār, à plerisq; nō anim-
aduersum est. Sunt enim qui existimant caniculā;
aut sidus aliud in confinio constitutum spectari;
cum

*Simile à si-
gillis.*

*Simile ex
typis libra-
rijs.*

cum Solis splendor omnia astra, stellasque ita ob- *Sol gemin⁹*
 scuret, vt interdiu conspici nequeant. Verum du *in speculo*
 plex exhibetur Solis imago, primò aquæ, deinde *aqua sub-*
 speculi ratione. Aquam siquidem speculi naturam *ditto.*

exprimere, omniaque auctiora efficere, præter ex-
 perientiam Virgilianus ille Corydon testatur,
Nec sum adeo informis, nuper me in litore vidi, *E. log. 2.*
Cum placidum ventus staret mare.

Primò itaque speculi fulgor Solis formam reflexu
 ostentat, deinde aqua, à cuius superficie retorque-
 ri Solis radios contingit. Par est ratio de face, can-
 dela, aut Luna speculo aquæ immerso, opposita,
 quæ duplicem rei obiectæ imaginem per reflexio-
 nem exhibet. Sunt & in alium vsum excogitata *Vrentia*
 specula concaua, quæ Soli opposita per reflexio- *specula.*
 nem ignem flammæque eliciunt, ac stipulas, festu-
 cas, aliosque fomites ac nutrimenta arida succen- *Archime-*
 dunt. Sic Archimedes hostium triremes vrentibus *dis memo-*
 speculis incendisse legitur. In illis siquidem refle- *rabile fa-*
 ctuntur omnes radij Solares extra locum inciden- *ctum.*
 tem, atque in vnum punctum concurrentes obuia
 quæque inflammant.

Qua vi & facultate polleat aqua vitæ, seu Vinum
ardens & causticum, vulgò Brandev vijn, &
quibus id tutò exhiberi possit: Obiter admiran-
di aliquot factitij huius liquoris effectus.

C A P. XXXIIII.

EXCOGITATA est superioris ætatis me-
 moria in vsum ac commoditatem tuendæ valetu-
 dinis secundæ, propulsandæque aduersæ, Ars stil-
 latitia, quæ ex herbis liquores ac medicatos succos
 elicimus. quos tametsi non omnino pares cum his
 effectus obtinere certum est, nec tam efficaces, vt
 herbarum dilutum, aut decoctum, vel denique ex-
 pressus

pressus succus, non tamen prorsus reiiciendi, v nonnulli factitant, nec censendi omninò ineffica cesatq; euanidi, cùm illorum vis & qualitas non penitus intercidat atq; aboleatur, quod ipsum ci plurima, tum aqua vitæ, seu vt vocant, ardens a sublimata, quod ex generoso nonnunquam vino plerumq; ex fece cuiusq; vini vapescentis per tur binem seu metam furnariam prunis moderatè ex calefactam exprimitur, explorari potest. Illius si quidem vim mirificam in multis rebus sum exper-

*Alembicū
Sulgo.*

*Aqua Vita
Sv.*

tus. Quamlibet enim asperum intensumque gelu existat, liquor is nunquam congelascit, nec in gla- ciem concrefcit aut cogitur, adeò vt atramentum scriptorium, tum pleraque alia, quibus guttas ali- quot admisceri contingit, nunquam frigore con- stringantur, idq; ob extremam caliditatem ac te- nuitatem, qua est imbuta. Quod si experiri velis,

*Aqua Vita
Sv explore-
tur.*

syncerane sit, an adulterina hæc quinta essentia: mantile aut linteū liquore illo madefacito ac flā- me admoueto, si cōfestim inardescat ille so intacto- que linteo, efficacissima est. Inflammescunt si quidē sudariola aqua hac macerata, at non consumun- tur. Flamma enim leniter modò peplo incumbit, nec penetrat: sed lambendo absorbet cognatum si- bi, ac familiarem, igneāq; naturæ liquorem. Quod si volæ manus non nihil imponas, admota ex ar- denti papyro flamma: ardescit quidem palma, at manus non vritur Si verò succo maluæ aut mercu- rialis manus oblinas, inoffensè citraq; læsionem

*Plumbum
liquefactū
Sv nō Svrat.*

plumbum liquefactum tractare poteris, modò ce- leri motu id perficias. Non est aut in rerum natu- ra plumbo liquido, aut oleo feruido quid vrentius,

*Plumbū li-
quefactū
& oleū fer-
uidum Sv
tissima.*

adeò vt si cochlear stanneum aut plumbeum oleo feruenti aut plumbo liquefacto immergas, confe- stim liquefcit ac dissoluatur, quod in feruentissi- ma aqua nunquam effeceris. Oleum enim, & pin-

guia

guia quæque feruidissima fiunt, caloremque maximum concipiunt, sic vt plumbum citissime fluxile fiat, ac liquefcatur pinguedinis admixtu, cum aqua prohibeat, quod minus calor in plumbum penetret, eoque fit vt anguilla in craticula tostæ, vehementer digitos adurant, si incircumspectè versare pergat: adhæret enim pingue digitis, ac cutem exulcerat, ardoreque vesicas ac bullas excitat. Cùm autem quatuor sint, quæ leuitatis ac grauitatis ratione inter se certent, Vinum, Aqua, Mel, & Oleum: horum omnium leuissimum, minimique ponderis est Vinum ardens, quod oleo admixtum fluitat, summasque partes subit, oleo in imas subsidente. Est enim illi prorsus excocta terrea omnis concretio, totaque illius substantia ignea, aereaque effecta est. Proximum huic leuitate est oleum præsertim, ex lini & sesami semine expressum, quod nunquam præter cæterorum oleorum naturam, frigore indurefcit propter mollitiem atque insitam caliditatem. Huic liquor succedit ex virentibus herbis ignis vi extractus, & vinum defecatum, quod minimum dulcedinis admixtum habet. Nam vinum exoticum illud, quod Bastardum, & quem nos Seropon, aut Zerapium vocamus, omnem liquorem grauitate superat, ita vt dolia illo liquore operata demergantur. Aqua cœlestis, modò ne sit turbida, eiusdem ferè cum vino ponderis est, nempe ea, quæ mense Maio cœlitus delapsa in multos annos reseruatur. Mel verò ijs tertia parte ponderosius est. Nullus itaque liquor, qui in aliquem usum corpori humano adhibetur, aqua vitæ, quæ sic appellatur, quod vitam fulciat, seniumque remoretur, aut leuior, aut penetrantior, aut quæ omnia à putredine, aut corruptione magis præseruet ac tueatur. Cuius vsus sic inoleuit apud Belgas, vt liberalius, quàm valetudini

*Quatuor
leuiss. inter
liquores.*

*Oleum lini
& sesami
non conge-
lascit.*

*Winum ar.
dēs quibus
vsus.*

commodum est, assumant. Neque enim omnibus, aut quouis tempore eius potus æquè salubris est, macilentis siquidem, siccæque naturæ hominibus: deniq; æstate vsus eius admodum perniciosus est, adurit enim corpora, atque humorē natium de-
populatur. Obesis autem corporibus atq; humidis, quique pituitosis humoribus redundant; nihil incommodat: nam & humores excrementosos concoquit, & corpora à lethargō; atq; apoplexia, morbisque frigidis vindicat ac tuetur: quapropter hi-
bernis mensibus moderatū illius vsū cōcedo, nempe sesquidrachmam quæ cochlearis mensuram implet, exquisitè zaccaro edulcatam, adiecto-
que exiguo panis primarij bolo, quò minus vi adurenti cerebrum naresque feriat, aut hepatis noxæ aliquid, penetrabili, feruentique calore inferat. Foris verò ad motum neruis ac mūsculis; membrisq; algore oppressis auxiliatur, omnesque affectus dolorificos, qui in frigidis humoribus cōsistunt, compescit ac discutit vi calorifica, ac celeritate penetrandi. Quin & apoplecticis loquelam restituit, si seminis erucæ & aceti scillitici momentū illi commisceatur. Quod si id genus factitij vini bis aut ter in alueum stillatitium immissum ignis vi extrahatur, incredibilem vim penetrandi consequitur.

Argenti viui prodigiosa vis & natura, quod Belgis à mobilitate Quicksilver dicitur.

C A F. XXXV.

Sulphur & argentū viuum metallorū principia.
DV O cōstituta sunt in natura rerum principia, ex quibus conflantur ex imis terræ visceribus omnia metallorum genera, quorum Sulphur, ut pater omnia efficit ac molitur. Argentum viuum ut matris vice fungēs, ea ex se elaborari patitur, ac produci: primūm Aurum, mox Argentum, deinde ignobile quodq; metalli genus, ut stannum, plumbum,

plumbum, æs, cuprum, ferrum, omniaque cū suis primordijs affinitatem ac naturæ cognationē habent. Singula enim igni liquefcunt, atque ad opus quodque ductile accommodari possunt. Hydragyros autem, hoc est, aqueum istud argentum ac fusile, qua vi & facultate polleat, cuiusque qualitatē est particeps, frigidæne, an calidæ: variè inter se disceptant Medici. Sunt qui frigidum & humidum esse contendunt, argumento quòd tactu miram frigiditatem membris inferat, eaque in stuporem, ac paralyfim adducat: Alij calido siccoque effectu esse statuunt, quod penetrabili vi conspiciatur, ad eò vt incisa vena eorum qui semel atque iterum ex morbo Venereo inuncti fuerunt, argentum viuum emanasse conspectum sit. quod ego fieri crediderim, non ex insita aut genuina caliditate, sed quòd rebus quibusdam vrentibus vel extinguitur, vel admisceatur, quibus retundi solet, atque hebetari frigida humidaque qualitas, atque ignea quedam induci. Est siquidem puluis quidam in vsum Chirurgis circūforaneis, Præcipitatus dictus, quòd opus suum celeriter ac præcipitanter peragat, non sine grauissimo corporis incommodo: ardentem enim vim ac deleteriam huiusmodi præparandi ratione asciscit ex Chalcanti, aluminis & salis nitri mixtura. Ceterum quum argenteus hic liquor dissipatus ac diuisus, ita rursus coëat, sibi que cohæreat, atque in se conglobetur, vt non sit tractabilis, fingi que possit, nec vllis medicamentis misceri, nisi illius mobilitas cohibeatur, excogitauit industria humana aliquot rationes ac modos, quibus id effici possit, eiusque agilitas domari. Inter quos ille securior est magisque innoxius, qui salua hominis perficitur, cui momētum cineris, aut pusillum trituræ ossis Sepiæ admixtum est. Est autem Sepiæ felis marina, cuius osse candido & friabili vruntur

Puluis præcipitatus.

Felis marina.

aurifices, carne lubrica, sanguine qui atramenti vsum præbeat. Cæterum hoc admiratione dignum est, quod quum omnia, quæ ex terra eruuntur, quamlibet ponderosa sint, huic metallo innatent Chalybs, ferrum, plumbum, atque ænea quæque, solum aurum subsidit, ab eoque absorbetur, atque argenteo colore imbuitur, qui nisi igne elui potest: sic enim in fumum resoluitur, atque in auras euanescit, teterrima odoris fœditate, non sine graui astantium noxa, vt quibus inembra obstupescant, neruique emolliantur: quod ferè in his spectamus, qui deaurandis vasis argenteis occupati sunt. neque enim argentum auro obduci, in crustarique potest, nisi argenti viui ministerio, quo vno obsequiosum fit ac tractabile. nã quum omnia metalla respuat, solo auro afficitur, eoque se commiscet, fingique patitur. Sic sæpe experimentum feci in argenti viui sesquilibra, duas plumbi libras innatare, auri verò denarium, vel etiam scrupulum, quæ tertia drachmæ pars est, demergi. Ex omnibus autem metallis ægerimè adhærescit argento, ægrè admodum plumbum, difficillimè ferro, et mediocriter. Huius argentei, viuacissimi que liquoris conditionem aliqua ex parte æmulatur plumbum liquefactum. Omnia siquidem illi innatant ferrum, silices, testæ, ac pleraque alia, quæ igni non liquefiunt, naturaque sunt fluxili ac fluida. nam cum plumbum liquido nihil sit magis feruidum, aurum, argentum, stannum illi innatant quidem, sed confestim, vt cera, diffiunt ac dissoluuntur. In eo quoque argento viuo affine est, quod in planam tabulam effusum, guttis hinc inde dispersis, illam lubrica humiditate non imbuit, nec tabellis inhæret, sed incredibili agilitate, motuque instabili rursus coit, ac globuli in sese confluunt ac conglomerantur, eò quod materia illis densa sit, coacta, solida ac continuata, eaq; densitate, vt nihil

acris

*Nihil absq;
argento vi-
uo inaura-
ntur.*

eris in se contineat. Quò fit, vt non solùm ponderis ratione, sed quòd nihil aereæ substantiæ in se contineat, in imum deuoluitur. Sic Agallochum *Lignū alo-* seu lignum aloës licet leue sit, nec vllius ponderis, *es licet le-* subfidit, atque aqua immerfum in profundum la- *ue, demer-* bitur, quòd compactum sit; nec illi quidquam ina- *gitur.* ue infit.

Qua ratione in salis inopia carnes, aliaq; edulia à putredine conseruari possint. Obiter Salis, acetiq; vis mirifica.

C A P. XXXVI.

SALIS conditura quantopere nobis vsui sit, & necessaria, nemo est qui nesciat. Nam præter id, quod Sal esculëta quæque sapida efficiat, gustuiq; ac palato gratissima, cibi que auiditatē incitat, tum omnia à putrilagine vindicat ac tuetur, præsertim. cui omnes limotæ sordes excoctæ ademptæq; sunt. Sic enim micanti colore splendescit, illoque tutò *Quod falsis* condiri quæque possunt, atque in multā æstatem *genus opti-* asseruari. absorbet enim consumitque excrementi- *imum.* tium omnem humorem, ac cogit densatq; carnes ac fassamenta quæque, ne quid ex ambiente aere putredinis subire possit. Cæterùm mirum cuique non immeritò videri potest, fœcunditatis atq; expugnandæ sterilitatis quandā vim inesse sali, deni- *Sal fœcun-* que agros quosdam feraces illius conspersu effici, *ditatē con-* quòd à vero nō esse alienū experimento cōpertum *fert.* habeo. Obesæ siquidē mulieres, quæ magna ex parte effœtæ sunt, moderato illius in cōdimentis vsu fœcundæ fiunt, ac cōceptui idoneæ. abstergit enim omnem vliginem, vuluamq; plus satis vdā ac madidam exiccat, efficitque, vt genitale semen facilius vtero minus lubrico adhærescat, aridis autem mulierculis, & quibus vterus torridus est,

In sympos. vt fundus & terra siticulosa, humectantia exhibenda. nam salsa & acria respuunt. Viris quoque lumbos incitare, mouereque tentiginē Belgæ cōmonstrant, qui cū salitis affatim vtantur, impensē salaces existunt. Sic frequens marinorum piscium esus, omniaque testacea, ostrea, gammari, locustæ, cancri, cochleæ, conchæq; marinæ libidinem concitāt, caliditatis, mordacisq; naturæ ratione. Quade causa Aegyptij, Plutarcho teste, à tale, omnibusque salitis abstinerunt, quòd salem Venerem irritare persuasum haberent. Itaque insipida potius sumenda existimabant, quàm condimento omnium suauissimo vtī, qui mihi nimis superstiosè id obseruasse visi sunt, nec satis valetudini consuluisset, cū à corporibus hominū putrefactionem Sal arceat, humoremque alienū atque ascititium consumat, adde quòd fœcunditatis progignendæque sobolis genuinam quandam vim insitam habeat, qua coniugalis fœderis societas stabilitur. Experget facit enim animi vigorem moderatus eius vsus, ac non solū in amplexu, figendisque osculis, sed in omnibus negotijs obeundis reddit alacriores & erectiores. Fœcunditati autem auxiliari vel illud argumento est, quòd immēsa vis murium foricumque in marinis nauibus enasci soleat, & quòd mulieres salinaræ cōtinenter pruriant, multarumque prolium sint feraces: vt quibus nautæ ac piscatores in portū delati, sunt adiumento, qui strenuè rerum suarum satagunt. Hac inducti ratione in nonnullis regionibus coloni, iumentorū pabulo nonnihil salis inspergunt, quò sint ad cibum auidiores, atq; ad subeundos labores, gignendumque magis alacres & erecti. Agris quoque sterilitatem eo expugnant, vbi plus satis palustres sunt atq; vliginosi. Cæterū si oppida, arcesque obsidione oppressas huius penuria laborare cōtingat, *salsugo* ex aqua

aqua marina conficienda, quam tum demum
 ficacem experieris, quū ouum aut succinū quod
 ulgo ambra dicitur, in illa fluitet. Huic in cōser-
 andis edulijis viribus proximum est Acetum, at vi
 on tam diuturna. nisi enim post aliquot menses
 riori effuso, recens condititijs rebus infundatur,
 ucore, limoq̄ue obducuntur. Qua autem vi &
 acultate polleat, quum ex multis, tum maximè ex
 o experiri licet, quòd ouū in acerrimo aceto tri-
 uo maceratum, aut plus paulò, in eam tenerita-
 em testa mollescat, vt velut tenuis membrana, per
 annuli angustiam adigatur. Coticula quoque, aut
 alex aceto septem dierum spatio domitus, digiti
 attritu in puluerem resoluitur. Hinc Hannibal
 quum Alpes sibi peruias faceret, atque Italiæ inhi-
 aret, feruenti aceto saxa dissoluere ac dissilire coe-
 git alterius oculi iactura. tanta est enim ac tam pe-
 netrabilis aceti vis, vt saxa corrodat, ac cōminuat,
 cuius aliquando experimentū feci in gemma atq;
 vnione seu margarita, sed non admodū sumptuo-
 sa, vt erat Cleopatraz Aegyptij reginæ, quam illa a-
 ceto immersam ac liquefactam (nam eius vis aspe-
 ra in tabem margaritas resoluit) absorbit. Simili
 ratione venenis resistit, ac pestilentis morbi con-
 tagia repellit, sic vt consultè mihi facere videātur,
 qui grassante morbo populari moderatum aceti
 vsum sibi familiarem reddunt. Dissipat enim ac
 discutit vitiosum aerem, & si quid in corpus hau-
 stum est, prohibet humores infici ac putrescere. Sic
 qui venena ore emungunt, ac sordida vulnera exu-
 gunt, aceto acri os colluunt. Verūm illud studiosè
 obseruandum est, ne nimius eius sit vsus atque im-
 modicus. nam cerebro siccitatem infert, ac som-
 num excutit, quapropter aque rosaceæ nō nihil ad-
 misceri iubeo, ac paxillum vini Rhenensis, croci-
 que momentum: sic enim minus incommodi ca-

Aceti vis.

*Acetum o-
uum consu-
mit, ac corē
dissoluit.*

*Margarita
aceto mace-
rata lique-
scunt.*

put accipit. Eiusdem ferè naturæ sunt, pariq̄ue effectū, quæ impensè acida sunt atque acerba, vt mala citrea, seu Medica, tum quæ vulgo Aurengia, & id genus pomi, quod ouali forma Limonis nomine passim innotescit, cui tam acidus inest, atq; exdentis naturæ succus, vt si huic malo per horas aliquot aureum nomisma inferas, imminuto, accisoque pondere illud eximi deprehendes. Vt autem ista perfici contingit vi algifica, ac frigore penetrabili, quod æquè, ac calor, adurit: Sic Aqua ardens in præseruandis rebus est efficacissima. Siquidem carnes ac pisculenta quæq; illa imbuta, à putredine tuta sunt, ac vermiculis intacta. Cyminum verò, modò ne desit illius copia, & Caros, vulgo Carui, post salem præsentanea sunt in præseruandis edulij, si illis confricata recondantur, exiccandi ratione, aded, vt illi, qui crebrò ijs vtuntur, pallescant, atque exangues efficiantur, quòd humorem omnem natiuum depopulentur. Mel quoque, & quæ Syrupus dicitur sapore melleo, licet non nihil ad atrum deurgat, vt Passum quæ Aroba Hispanis dicitur, nonnullam etiam vim obtinèt præseruandi, præsertim Cerasa, pruna, persica, vuas, omnesque fructus arbuteos: quod ipsum etiam in Omphaciò, quæ Agresta vulgo dicitur, expertus sum. Omnium autem efficacissimè, si cuiusque generis fructus in olla seriatim collocatos, eaque accuratè operculo obducta, ac pice ita oblita, vt nihil vel aeris, vel aquæ subingredi possit, in putei profundum demergas: elapso anno omnia recentissima inuenies, saporisque eximij. Cùm enim ab ambiente aere, omniq̄ue vitioso halitu sint remotissima, non est quì corrumpi possint. Humiditas siquidem omnia putredini obnoxia efficit, qua sublata, inductaque siccitate, non facillè quid tabescit, Sic Merluçæ, quæ nobis *Stockfisch* vocatur (nam

Salpa

*Limonis
succus cor-
rosiuus.*

*Aqua ar-
dens.*

*Cyminum.
Caros.*

*Mel.
Syrupus.
Passum.
Aroba.*

*Omphaciū
Verugt.*

*Fructus pu-
teis immer-
si, atque in
olla recon-
diti, diu cō-
seruantur
Merluçæ
Stockfisch.*

Salpa alius est ab illo piscis) tum alij plerique vento indurati in aliquot annos asseruari possunt, quemadmodum & panis biscoctus, qui nunquam mucescit, quòd omnis humiditas excocta sit: Intensus itaq; calor atque frigus, quoniam ex æquo qualitatem siccam inducant, corpora seruant imputria. Hinc elice, qui fiat, vt hibernis mensibus, geluque rigido atque aspero, minimo offensaculo crus frangi soleat. Siquidem ex ambientis aeris siccitate os fragile efficitur ac rigescit, quum id statu coeli humido, lentescat, ac flexile fiat. Quod ipsum etiam obseruamus in candelis ex cera seuoque confectis.

*Gelu op.
portunum
ad crurum
fractionē.*

Pallidæ mulieres rubicundis, macilentæ, obesæ magis salaces, magisq; viri desiderio pruriunt.

C A P. XXXVII.

MVLIERES illæ magis feruida sunt, ac resque in Venerem, magisque auidæ explendæ voluptatis, quibus plus caloris insitum est, quòd ferè vsuuenire solet pallidis ac macilentis, quæque subfusco colore existunt, habent enim illæ partes genitales acri mordacique salsugine imbutas, quocirca irrigari humectariq; postulât, atque hinc est, quòd ætate fœminæ magis pruriât, ac concubitum appetant auidius, cum eo tẽpore ijs calor augetur, flaccidusaũt fiat viris ac languescat. Qua ratione rura, thimus, & pleraq; impensè calida libidinem in viris extinguunt, ac uentem autem in fœminis. In illis siquidem humorem feminalem depopulantur ac desiccant: in istis consumpta superuacua humiditate atque vligine, incalescit vterus, atq; ad libidinẽ incitatur. Quæ res efficit, vt vino, quod caloricum est, affatim impleri is sexus cupiat. Obesæ autem & rubicundæ mulieres, quia affluentiori humore perfusæ

*Fœmina a-
stare sala-
ciores.*

perfusæ sunt, semenque genitiuū dilutum habent, cupidine languida, magisque sedata existunt. Itaque delectum viros habere conuenit, nec cuius temerè ac præcipitanter dexteram iniicere. Quisquis enim gracili atque extenuato corpore, vergentiq; ætate ac deuexa, eam nactus est, quæ assidua pruriginè vitur, quæque lassata non satietur, carnificinam sibi paratam meminerit, quæ identidem in crudescit, ac magis magisque exasperatur: Quum viro tanquam hirus & sanguisuga continenter adhæreat atque affixa sit, nec patiatur defesso atq; exhausto vllas inducias constitui, aut tantisper intermitteri congressum maritalem dum vires collegerit, ac robur virile instauratum sit.

An affluenter atq; auide, an sensim ac parcius, nonnullisq; interuallis urgente siti, vel in mensa accubitu bibendum sit.

C A P. XXXVIII.

PRÆCIPVA tuendæ conseruandæq; valetudinis ratio in cibi potusque temperantia ac moderatione consistit. Quum autem aliàs de sicco alimento ac panis esu abundè à nobis tractatū est, de potione, & quo cuique modo ac menura eam adhibere conueniat, dicendum putauit Principio sanis non potest certò aliquid ac determinatè præscribi. Quandoquidem plerique diuersæ potandi consuetudini assueti sunt, quam citra valetudinis iacturam ac detrimentum mutare nemini procliuè est. Optimus ac securissimus bibendi modus pro sua cuique ætate, pro temporum ratione, pro inueterata inolitâq; consuetudine, pro vini vehementia ac viribus decernitur. Sic potus vel vini, vel alterius liquoris sitienti præscribatur ad desiderium redimendum, & vt cibus in sicco ne sit, nec fluitet,

sed

sed moderatè potu madefcat. Subinde itaque, modicisq̄ue interuallis corpus potione refocillari debet, ac cibus superinfuso liquore identidem macerari, quo cōmodius peracta concoctione venas subeat, atque in corpus digeratur. Omnis ebrietas præsertim iugis ac continuata Diosco. teste; pernicio- *Ebrietas Dioscoridi*
 sa, quoniam nerui copioso vino diebus singulis *detestata.*
 obsessi dant manus, totiusq̄ue corporis compago *lib. 5. c. 7.*
 soluitur. Quapropter moderatam esse decet omnis liquoris qui temulentiam infert, potationem, *Simile à la*
 in eaque salsamentarios ac lanios nos imitari par *nyjs.*
 est, qui vbi recondunt in frustra concisas carniū pisciumq̄ue partes ac segmenta, salsuginem per singulos ordines ac series infundunt, digestaq; sale condiunt. Sic nos quoque, modò valetudini consultum cupimūs; cibum decenti ordine ac quantitate ingestum, potu vbi res poscat, iniugabimus. Inchoata autem cœptaq; concoctione ventriculum potu fatigare noxiū est: interpellat enim ac remoratur naturæ facultates ac functiones, quibus operi insistit, cibumq; cōcoqui atque elixari prohibet. Vt enim ollæ ac lebetes deferuescunt, atque ebullire desinunt offusa aqua gelida: sic ventriculus affluenti potione turbatus ab incepta concoctione desistit; seriusq̄ue munia sua exequitur, ac minus exactè cibūm concōquit, vt qui ante legitimum tempus inconcōctus, vel in venarum angustias, vel intestinorum laxitatem propellatur, quò fit. vt cibi vsus fructusq̄ue homini pereat, atque ex viscerum obstructione, quæ humorum putredinem inducit, morborumq̄ue ac febrium semina- ria acciri contingat. Quod ipsum ijs quoque euenit, qui inter iniitia, primòque menīæ accubitu auidè se potu ingurgitant. Prolui enim confestim *Sensim nos*
 alimenta contingit, nec diu stomacho inhærere. *auidè bibē-*
 Quamobrem consultum arbitror inter edendum *dum.*
 non

*Incepta cō-
 coctione po-
 tu abstinē-
 dum.*

*Simile à re
 culinaria.*

*Sensim nos
 auidè bibē-
 dum.*

non confertim nec auidè, sed sensim ac paulatim bibendum, quo commodè vtraque misceri queant, pariq; concoctione perfici, illis præsertim, qui metus amplos habent, venarumque conceptacula laxa. Qui verò ea vtuntur edendi consuetudine, vt ad prandij medium à potu sibi temperent, affatim bibere debent, quo potus penetret, ac per cibum vndiq; diffundatur. His quoque, qui ex febris æstuant, potuq; refocillari gestiunt, affluenter bibendum, verùm non impigrè, nec raptim: sed sensim longoque ac productiore haustu. Sic enim ventriculum vbertim humectat, nec potus confestim in vesicam delabitur. Modicus siquidem potus nec sitim restinguit, nec calorem reprimit, sed magis adauget. Vt enim carbones fossiles in fabricorum vaporario humentibus scopis subinde irrigati inflammescunt ardentius: Sic pariori potu accenditur, non sopitur febrilis calor, maiorq; excitatur bibendi auiditas. Qui verò ex lassitudine æstuque siticulosi sunt, ijs sensim ac placidè sedanda sitis. Sic enim liquor magis adhærescit, omnesque partes aridas humore imbuit. Cæterùm huic argumento annectere visum est, Illos qui vel ex febris hectica, vel phthisi tabescunt, atque ex morbis extremè macilenti sunt, cibum solidum magis commodè deglutire, quàm vllum liquorem. Ponderus siquidem, cibi que grauitas vias iugulares dilatat, meatusque gulæ peruios facit, sic vt minori negotio delabatur, quod potus efficere nequit. Cùm enim partes, ductusque gutturis, qui huiusmodi officijs sunt destinati, collapsi sint, ac subfederint, sic vt latera vtrinque se premant, Potus propter tenuitatem, & quod nihil adferat ponderis, illos ægrè dilatare potest, atque inoffensè permeare, nisi bibant affluentius, hac siquidem ratione dehiscunt fauces, ac potus defluit. Simile quiddam e-

uenit,

Quibus affatim bibendum.

Ab officina fabrici simile.

Cibum ali quando cōmodius, quam potū deglutiri.

uenit paralyticis, & qui apoplexia feriuntur. Spiritus enim cùm tenues sint ac subtiles, non facile à cerebro ad nervos penetrant. Quo fit vt motus sensusque illis eripiantur, humores verò, qui membra nutriunt, pondere ac grauitate viam sibi sternunt, aditumque sibi ad partes corporis patefaciunt. Sic radij Solares caliginosam densamque nubem dissecare nequeunt, cùm grando facillimè id efficiat. Quocirca non est, quòd quisquam miretur, qui fiat vt paralytica membra nutriantur, cùm sentiendi mouendi que facultate sint destituta, per latas siquidem vias membra alimenta suscipiunt, suaque crassitie sibi viam faciunt, quod ipsum spiritus, tenuitatis ratione, facere non possunt, nerui itaque orbatu spiritu animali, membris motum sensumque adimunt, sed ij per alias vias, quàm per nervos nutriuntur, nempe per venarum riuos ac sanguinis conceptacula.

*Spiritus nõ
equè ac ci-
bus, ad ner-
uos pene-
trat.*

*Simile à
Sole & grã
dine.*

*Nerui mo-
tu & sensu
prædit.*

Quacumque propere ac festinanter maturescunt, vel iustam longitudinem assequuntur, celerius intercidunt, nec diutinam aetatem perferunt, quod infantes ac stirpium aliquot genera commonstrat.

C A P. XXXIX.

Vt in arboribus, omnisque generis stirpibus, quæ spectatissimè adolescunt, atque ante legitimum tempus, consuetumque morem maturitatem assequuntur, citò intercidunt ac confestim elanguescunt: ita quoque in humanis ingenijs & corporibus, si quæ naturæ dotes ac munera speciosius maturiusque se proferunt, minus diuturna esse solent, ac festinantius dilabi. Nõ subest enim solida vis, nec penitus firmis radicibus nituntur, eoque non temerè ad frugem deueniunt. Sic infantes, qui citius

*Ab arbori-
bus simile.*

citius dentire incipiunt, vt sunt, qui ex vteri lateribus dentati prodeunt, celerrimè dentes excutiunt. Prima enim illa dentium series ob neruorum, quibus deuinciuntur, molliciem minus stabilis est, minusque firmiter infixæ. Similiter qui citius ingrediuntur, ac pedibus insistant, inualidis minusque firmis cruribus esse solèt. Contrà verò, qui tardius feriusque incedunt, ingressu vtuntur firmiori, minusque lapsanti. Quod ipsum etiam obseruatū est in his, qui præmaturè loqui, vocemque formare incipiunt, postmodum hæsitantius loqui, minusque articulatè ac significanter proferre verba. Itaque melius est omnia cunctantius procedere, tarda que incrementa suscipere. Siquidem cum natura suas vires ac facultates cumulatius, quàm par est, in mēbra profūdat, efficitur, vt ætatis accessu desit, quod illis impetiat. Quo fit, vt illæ partes deterius sua munia ac functiones exequantur: vt quas nullis viribus aut alimenti confluuiio fulciri contingat. In omni quoque stirpium genere ac fructibus obseruamus serotina quæque diutius asseruari: quæ verò festinantius maturescunt, flaccida vietaque fieri, ac putredini obnoxia. Celerius siquidem occidit festinata maturitas. Quocirca minus nobis probari solet in adolēcentibus præcox & præmaturū ingenium, tum pleraque naturæ munia, aut corporis animique dotes, quæ præter vulgatam consuetudinem, aut quàm ea fert ætas, præstantius se proferunt. Tales enim minus vitales conspici solent, morteque properata confici. Qua de re exorta est Prouerbialis sententia apud Belgas, *Omnia festinantius procedunt, Het ghatet al voorszijn taer alleene*. Quo designant præter solitum, contraque communem temporis cursum, rerumque ordinem ac rationem pleraque euenire aut perfici, desumpta translatione ab infantibus, qui necdum exacto

annū

*Præcociā
est eua-
nescunt.*

*Serotini
fructus
diuturni.*

*Properata
minus soli-
da.*

*Prouerbiū
rimale in
pueros præ-
maturè a-
giles.*

anni curriculo pedibus insistant, nulliusque fulti adminiculo hinc inde discursitant, quod postmodum languidè perficiunt, atque ab incepta incendi consuetudine desistant.

Alimenta aliquando vitiari, ac venenati aliquid contrahere ex bestiolarum infessu incubituq̄. Denique humanis corporibus ex diffusis in illa sordibus simile quiddam innasci, nempe mures, forices, glires, ranas, rubetas, eiusq̄ rei exemplum.

C A P. XL.

NON solùm vitiosi virulentique humores ex corruptis alimentis corporibus innascentur: sed præter aliquot lumbricorū differentias varij quoque generis animalcula in viscerum latibus pululant. Obseruatum est enim nostra memoria dis-

Animalculorū in corporibus o-rigo.

secto mulieris cuiusdam corpore, bestiolas exem-

Bestiola ex sordibus generata.

R

luit,

luit, ac fœdauit, tale quiddā progeneratur. Quod si ex putredine limaces, cochleæ, mures: ex fimo bubulo scarabei, fuci, vespæ, ex aereo madore, humoreque rossido erucæ, papiliones, formicæ, locustæ, cicadæ progerminant: cui absurdum videri poterit, in corporibus hominum ex simili causa tale quiddā generari? præsertim quum efficacior hic ratio subsit, quæ huic rei causam præbet ac seminarium: Illa siquidē iam memorata ex putrilagine, non seminae, licet illi facultate & viribus respondeat, cognataq; sit atque affinis, pullulascunt. Ista vero, quæ in humani corporis latebris animantur, ex

*Animalia
sponte, nul-
loq; semine
nata.*

vitali humore, viuoq; animante profluxerunt. Nō itaque alienū à ratione, aut anile videri debet hoc, quod tractamus paradoxū, quum tam multa conspiciamus *αὐτόματα*, hoc est, spontè, nulloq; animantis congressu ac concubitu enata, idq; ex humore, quem circumfusus aeris calor spiritu vitaque imbuat. Quàm numerosa enim præter immensos terrarum tractus spatiosissimi altissimiq; Oceani gurgites piscium genera profundūt, atq; in hominum

*Quare ma-
re piscibus
fœcūdum.*

cōmoditatem vsuq; proferunt? Nihil enim mari fœcundius, quod crassioris sit substantiæ, ac spiritu calorifico vndique suffusum. In quo cū multa ex semine, tum pleraque nullius paris complexu atque adminiculo propagantur. Sic testacea omnia primū ex limosa vdaque vligine nascuntur, tum omnes lubrici pisces, præsertim anguillæ, quæ postmodum mutuo complexu multa sui generis examina procreant. Aphie minutissimi pisces ex spuma maris apud Batauos copiosè generantur, vbi post diurnas siccitates copiosi imbres ingruunt. Siquidē cū ostia Moxæ ac Rheni assiduo Oceani influxu falsescunt æstiuis præsertim mensibus, flumina illa affluentia pluua diluta atque irrigata pisciculis huiusmodi vndique scatent, qui vbi

*Aphie
Sulgo
Spies
rinct.*

gran-

randescere incipiunt, in toto complexu posteritati
 nsistunt. Cùm itaque multa atque admiranda na-
 ura rerum, cuius vis Dei munere vndique diffusa
 st, molliatur: nemo anile deliramētum existimet,
 rodigiosa quædam in corporibus effigiari, cùm
 gno vermiculanti ac carioso, multisq; rebus ina-
 imis teredines agilesque vermiculi innascantur,
 uod æstate in cæcis, multisque edulijs perspici-
 nus, quæ vermibus vndiq; scaturiunt. Adde, quòd
 x sordidis hulceribus ac vomicis, vnguium, pilo-
 um, testarum, ossiculorū, lapidum fragmenta exi-
 nantur, ex humorum putridorum concretu coa-
 ta. quin & vermiculos caudatos, atque insolita
 orma bestiolas vomitu eiectas nouimus, præser-
 im in his, qui morbis contagiosis oppressi erant,
 a quorum lotijs multoties innatare consexi mi-
 uta animalcula formicis affinia, aut ijs præser-
 im, qui æstiuis mensibus in aqua cœlesti volitari
 onspiciuntur, quorum nemo non morbo Neapo-
 tano, lueque Venerea fœdè erat contaminatus.
 luc itaq; spectat narrationis nostræ series, nequis
 circūspectè, nulloque delectu cibos ingerat sor-
 idos, nec ab ijs, quæ foris accidunt, expurgatos, ab-
 atosque. Quod cùm plebeij negligant, scabie &
 ruriginosis pustulis infici solent, multisque vitijs
 e cutis affectibus deformari. Neque enim eo cõ-
 oiciuntur corporis habitū & constitutione, ea for-
 næ dignitate, ijs naturæ dotibus, ea ingenij dexte-
 itate, nec denique valetudine tam inculpara, qua
 atricij ac generosi plerique, qui nihil mensè infer-
 patiūtur, ne panem quidem primarium, nisi ex
 ma crusta accuratè deputata, ac derasa reliquoq;
 duliorū apparatu exquisitè decentique mundicie
 nstructo. Quod ipsum non improbo, modò exclu-
 o luxu omnia ad frugalitatem, victusque tempe-
 antiam referatur. Ita enim institutā habere decet

*Apostema-
ta rudera
ac pios pro-
fundunt.*

*Sortis
wormen
aqua cœle-
sti æstate
innascun-
tur.*

*In Vita
mundicie
salubritatē
deuincta;*

vitæ victusque rationem Proceres aulicos, vt omnia ad salubritatem, ad decus, ad honestatem morisque inculpatoſ ſpectent ſic, vt fortunæ ſplendor rerumque ſucceſſus, atque affluentia, quæ Dei optima munere obtigit, non luxui ac profuſioni, ſed moderationi ac temperantię ſubſeruiat. Quale exemplar ijs exprimit Inuiſtiſſi. Hispaniarum atque Angliæ Rex totiusque Belgicæ illuſtriſſimus Princeps Philippus, qui propter ampliſſimas naturę dotes, diuinum quoddam virtutis ſimulachrum mortalibus exhibet. Cuius maieltati ac magnificentia adiumento ſunt tot præſtantiſſimi heroes, quorum auctoritate & conſilio florentiſſima regna, vltroque oblata à parente optimo Carolo Cæſare latiſſimæ ditiones ſtabiliuntur.

*Philippus re-
gis laus.*

Solis lunæque vis & natura in conſtituendis excitandisque tempeſtatibus. Quid denique auræ, ærisque mutatio in corporibus animisque hominum ac ſpiritibus efficiat. Obiter vnde Oceani fluxus refluxusque ac reciprocatio, quæ diei naturalis ſpatio bis conſcitur.

C A P. XLI.

*Solis & luna effectus in infero-
ra.*

CERTA minimeque ambigua ſerenitatis, vel pluuiæ, ventorumque ſigna exhibent Solis Lunæque radij, qui varios ſubinde colores ſibi adſciſcunt vel ex ſitu loci, cœlique ambitu, quem permeare ſolent, vel ex obiecti natura, vel re quapiam illis offuſa: quos ſi accuratè obſeruent, qui imperitæ rudique plebi atque aniculis prognostica obtrudunt non ita hallucinari illos ac cæcutire contingeret nec credulam turbam vana ſpe ludificari. Ex his enim indubitanter prænunciari poſſunt imminentes tempeſtates ac turbines, & quis futurus ſit cœli ſtatus, ex quo vel yberem rerum copiam & prouen-

tum,

um, vel penuriam cōsequimur, multaq; alia, quæ
 eleganti carmine cōplexus est Virgilius: qui quum
 fuerit in rerum cognitione versatissimus, omnia
 que naturæ opera exactè sit persequutus: animos
 quoque hominum aliqua ex parte illorū viribus
 effectibusque subiicit. Siquidem pro temporis ra-
 tione, pro occasu siderum, pro aeris ambiētis qua-
 litate ac quadripartita anni vicissitudine homines
 aliter afficiuntur, alioque modo cōstituti sunt. Sic
 cœlo nubilo, auraque densa ac caliginosa tetrici
 homines existunt, ac subtristes, somnoque dediti.
 Sereno verò cœli statu, vernisque mensibus, quum
 omnia frondescunt, alacres sunt atque erecti, re-
 busque iocosis intenti. Discutit enim humorum
 fuliginem, crassosque spiritus, qui mentes nostras
 obnubilant, aeris amœnitas, spiritusque exhilarat,
 atque animo lætitiā inserit. Quod venusto hoc
 carmine expressit Virgilius:

*Virgilij
 laus ob re-
 rum cogni-
 tionem.*

*Status cœli
 animos immu-
 mutat.*

Li. I. Geor.

*Verum tibi tempestas, & cœli mobilis humor
 Mutauere vias, & Iupiter humidus Austris
 Densat, erant quæ rara modò & quæ tarda relaxat:
 Vertuntur species animorum, & pectore motus
 Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat,
 Concipiunt, hinc ille auium concentus in agris,
 Et lata pecudes, & ouantes gutture corus.*

Exiliūt enim paulò antè cohibiti spiritus aura pla-
 cida ac suaui, spiranteque Fauonio recreantur. Vt
 enim fumi ac vapores referatis ædibus, ostijsq; pa-
 refactis, immisso vndique aere, atque externis fla-
 tibus dissipari solent, omnesque porticus ac vesti-
 bula situ pedoreque obducta perspirari: Ita in cor-
 poribus humanis omnes graues halitus, & si qua
 corpori mephitis inhæret, aut mœror animi, discuti
 contingit atque euentilari. Itaque non internæ
 modò causæ, insitiq; humores ad sanitatem vel
 morbum sunt adiumento, sed externi quoque si-

*Simile ab
 ædibus si-
 tuos.*

Corpus aeris constitutionis obnoxium.

derum concursus, atque aeris auræque cōstitutio, ac ventorū qualitas, varias subitasque mutationes hominū corporibus inferunt, quod singulis momentis in se quisque experiri potest. Quis est enim, ut animorum affectus præteream, qui imminente tempestate aliqua, aerisque intēperie, triduo etiam antequam ingruat, puncturas in mēbris non percipiat, ac dolores pulsátiles, neruorum cōtractiōnes, palpitationes, affectusque alios dolorificos, non percipiat? Clavi siquidem, calli, verrucæ, cicatrices, glandulæ, nodi, denique siquid luxatum, ruptum fractum, conuulsum, solutumque fuerit in aliqua corporis parte, omnia futuram tempestatem præfagiunt, quod non sine acerbissimo cruciatu ijs potissimè vsuuenire solet, qui aliquid latentis occultiorisque morbi ex scortorum contagio contraxerunt. hi enim ubi venti rigidi spirare incipiunt, doloribus promptius infestantur. intenduntur enim nerui, ac rigescunt musculi, agitatique vitiosis humoribus, qui mēbris infixi sunt, acerrimè cruciantur. Subest enim illis partibus intemperies quædam tempestate externæ cognata ac familiaris, quæ carnificinam quandam in intimo membrorum recessu exercet. Qui verò inculpato sunt corpori habitu, firmaque valetudine ac stabili, nihil incommodi, nullosque affectus sentiunt. Ut enim futile quassæque naues ac rimosæ, citius tempestate succumbunt, ita morbosa corpora, qui que vacillant sunt ac dubia valetudine, omnibus expositi sunt iniurijs, omnibusque obnoxij incommodis. Siquidem oborta vel leuissima aeris intemperie, dolore illis intensos inferri contingit, aut ubi Sol ac Luna inferioribus aliquam mutationem inducunt. Hæc enim sidera præ cæteris vires suas non in humanum modò corpora, sed in terrena quæque exerunt, quærum vis tanta est, adeoque se in immensum porrigit, v

Valetudinarij auræ mutationē percipiunt.

A nauibus quassatis simile.

git, vt quæcunque cœli ambitu continentur, suum *Solis & lu-*
 ordinem, ornatumque ac decus ex ijs capeffant ac *na vis in*
 confequantur, omnisque rerum series, atque anni *res inferio-*
 tempora horum arbitrio decurrant. Et quanquam *res.*

superiorum aſtrorū potentia non ſit inefficax, So-
 liſ tamen beneficio maxima quæque perficiuntur.
 Iſ enim hunc orbem præcipuè exornat, omniaque
 cōcinnè diſponit ac moderatur. Huius opera pro-
 pagantur ſata, ac fruges matureſcunt, cunctaq; in-
 crementa ac progreſſus ſuſcipiunt.

Atq; in ſe ſua per Veſtigia Voluitur annus.

Georg. 2.

magna ſanè & Lunæ opera in rerum natura appa-
 rent: verum Solis effectibus poſteriora. Solis enim
 beneficio illa fruitur, lucemque ab illo ſortitur, ſic
 vt tanta illius pars illuſtretur, quantum Sol ſuo
 ſplendore irradiat: deficit autem lucisque expers
 redditur, vbi terræ interuentu lux illi intercipitur.

Tunc autem potiſſimè in terrena vires ſuas expli-
 cat, cum vel Soli ex aduerſo oppoſita impletur, at-
 que orbiculata efficitur, vel vbi primum illi con-
 iungitur. his enim dierum ſpatijs augeſcunt ſege-
 tes, conchilia turgeſcunt, venæ ſanguine, oſſaque
 medullis implentur. Quo fit, vt concubitus ijs tem-
 poribus minus officiat. Et quoniam omnia humo-
 re imbuit, fit vt carnes radijs illius expoſitæ tabeſ-
 cant, atque homines ſomno vinoque ſopiti, pallo-
 rē capitiſque grauedinem contrahant, ac morbo co-
 mitiali afficiantur. relaxat enim neruos, ac cerebrū
 plus ſatis humectat, menti que vi algifica ſtuporem
 infert. Oceani quoque æſtus excitare, cauſamque

*Oppoſitio
 pleniluni-
 um, cōiun-
 ctio nouilli-
 niū facit.*

reciprocandi illi præbere, non eſt, quod quis am-
 bigat. Siquidem cum perſpicimus ſilenti atque ob-
 ſcura Luna, ea que vel medio orbe diſſecta, vel in
 cornua falcata, ſiue augeſcat aut minuatur, nullos
 propemodum fieri aquarum concurſus, nec in vl-
 lam altitudinem attolli Oceanum, quæcunque

*Æſtus O-
 ceani cau-
 ſa.*

*Luna ma-
 re concitat.*

etiam littora alluit: Rursum vbi cum Sole congruitur, atq; innouari incipit, aut in orbem circumducta plenè conspicitur, maximos excitari æstus, fluctusque attolli in immensum: quis aliò, quàm in Lunæ motum fluxum refluxumque Oceani referat? Vt enim magnes ferrum allicit: Sic sidus hoc terræ proximum, mare attrahit, concitatque. Nam cùm Luna oritur, Oceanus circa illas plagas deuoluitur, nempè Orientales, partesque Occidentales deserit: quando verò ad occasum vergit, in illis partibus crebrescunt fluctus, in ijs verò, quæ ad ortum spectant, detumescunt, idque affluentius vel parcius pro incremento defectuque lucis, quam lunares radij exhibent. Quòd si cui libeat in Oceano Gallico, nostroque mari, quod se ad Septentriorem porrigit, locorum tractus ac spatia orasque regionum metiri, & quos æstus littora perferant obseruare, luce clarius perspiciet, omnia Lunæ motu aspectuque perfici. Vbi enim hoc sidus exoriens diuersas plagas ac climata collustrat, cursumque suum per cœli meatus prosequitur, eò æstū fluxumque edirecto deferri contingit, quò radios dirigit, & quas terræ partes ac littora ex aduerso sibi oppositas respectat. Vt enim Sol ex humenti gramine humorem elicit, multamque aquæ vim ex mari, stagnis, paludibusque absorbet, vnde pluuiarū origo existit: Vt denique multæ herbæ, quæ hinc Helitropia dicuntur, Solis vi ac calore, qui humorem allicit, circumaguntur, eiusque iter ab ortu in occasum expansis patulisque flosculis comitantur: Ita Lunæ vi Oceanus modò in hoc, modò in illud littus impellitur, eoque se inclinatur, atque in illam oram decubitat, quò sidus feratur. Cuius rei aliquod dabo specimen, ac quorundam locorū, vrbiumque ac littorum, quæ mare alluit, exempla proferam. Principio quò omnia exactè percipi queant, hoc

axioma

*Simile à
Magneti
si.*

*Simile à
Solis vi ac
tractoria.*

axioma seu pronunciatum subijciendum putauit: Lunam semper auersis à Sole cornibus, si crescat, *Luna de-*
 ortum spectare: si decrescat, occasum, quæ triduo *curfus.*
 plerumq; in coitu morata demum lucefcit, ac falcata emicat. Singulis verò diebus ab incremento à Sole remotior ad septimum vsque augefens medio orbe diuifa spectatur, eaq; pars illustratur, quæ soli in Occidentem delato opponitur, illa opaca, quæ Orienti obuersa est. Semper enim Luna crescens Solem occidentem sequitur, supraq; nostrum horizonta conspicitur. Vbi verò decrefcit, Solem præcedit, illique præuia est, ac supra horizonta antelucano conspicitur, ea semper parte illuminata, quæ Solem respicit: eoq; efficitur, vt pars incurua atque in cornua falcata, semper à Sole auersa sit, globosa verò atque in gibbum sinuata, aduersa, soli q; exposita. Quarto autem & decimo die, cum ex diametro Soli opposita est, plena perficitur, ipsaque oritur, vbi Sol in Occidentem declinat. Quò fit, vt vndique illustretur, solisque splendorè quaquauerfum recipiat. Decimoseptimo die cum Sol oritur, Luna in occidentem depresso conspicitur. Altero & vigesimo die Sole emerso Luna medias ferè cœli regiones peruagatur, eaq; pars, quæ ad Solem fertur, lucida est obscuratis reliquis. Deinceps cum singulis diebus cursum suum prosequitur, octauo & vicesimo demū die & tertia eius parte, seu horis octo, rotum signiferi circulum absoluit: atque vt annum Sol, ita Luna mensem cōficit immutatione per septimanas illi accedente. nam vtrumque tempus & post primam apparitionem in dimidium orbem accrescit, & quo inde plenum efficit, atque in rotundum circinatur, septem diebus absoluitur, qui geminati quatuordecim constituunt. Simili modo si inde cum æquali portione diuifa est, ad secundam diuisionem eiusmodi

rationem subduxeris, & hos dies reliquosque cum planè ob oculos Luna declinata est, septē inuenies.

*Mensis à
Luna Bel-
gis nomen
accipit.*

Quare mensē à Luna immutari perspicuum est, quā vim illa à Solis aspectu consequitur, ex se nullis facultatibus ac viribus imbuta. Vbi verò cū Sole congressum inuit, aut vndique ex opposita face illustratur, vehementes mutationes terræ marique inferuntur, argumento, quòd ventos impetuosos excitet, crebrisque fluctibus littora pulset. Obser-

*Luna quā-
do tempe-
states con-
citat.*

uatum est autem nostra memoria minimo annorum interuallo iam quartum excreuisse in immensam altitudinem Oceanum, totamque Belgicam dissipatis diuulsisque aggerum molibus miseranda clade oppressam, idque hibernis mensibus, quibus vis Lunæ in concitandis fluctibus, ciendisque tempestatibus, quàm æstiuis acrior, sic vt semper aquarum concursus ac redundantia vel in nouilu-

*Inundatio-
nes ineūte
hæc in-
erudescūt.*

num, vel plenilunium inciderit, illæque regiones, ac climata omnium primo dāno oppressa sunt, in quæ aspectus influxusque sideris proximè ferebatur: mox cū alijs littoribus se obuerneret, illis quoque aquarum violentia atque inundatio illata est. Hinc Flandri Oceani sæuientis incommoda primum sentiunt, ac periclitari incipiunt, proximò Mattiaci, qui Zelandiæ insulas occupant, mox Brabantii, ac modò hi, modò illi portus, fidæque alioqui ac tutæ nauium stationes vndarum vi premi solent, sideris motu in certos regionum tractus conuerso.

*Circius.
Moord-
west.*

Exasperat quoque maris sæuitiam Cori ac Circij, qui ex solstitiali occasu impetuosisimè in terras decumbunt, marinasque aquas longè lateque in continentem prouehunt, sic tamen, vt modò in hanc, modò in illā terræ partem volui fluctus contingat, ac subeunte quaque regione suas vices pro locorum distantia atque interstitio, celerius tardiusque æstum concursumque maris perpeti. Que

vt cui-

vt cuique exactè innotescât, rem paulò altius repe-
 tam. Quo die Luna noua conspicitur, quæ semper *Oriens Oc-*
 Occidenti inçumbit, quòd eò Sol inclinè, cuius *cedenti ob-*
 fulgore splēdescere incipit: & quo plena efficitur, *uertitur.*
 eodem æstus excitari diffundiq; obseruamus, por-
 tusque primū vicinos ad certam altitudinē imple-
 ri, ac deinceps versus Orientem ad obuia quæque
 loca deferri, sic vt subsequētib; diebus hora vna
 tardius segniusq; Oceanus moueri incipiat, quòd
 sidus indies ab illo fiat remotius. ac versus meridiē
 ortumque elatū à Sole longius recedat. Verbi gra-
 tia, Portum Ictium siue Caletum, tum Slusas, quæ
 vrbecula est in Flandriæ confinibus sita, Brugis cō-
 termina, noua plenaque Luna summo æstu implet
 hora plus minus vndecima, ea parte illustrata, quæ
 in Austrum reflexa est, Arnemudæ ac Metrellibur-
 gi tractus hora secunda seu noctis seu diei, Ziri-
 zæ hora tertia, Luna in occasum brumalem seu
 hibernum conuersa, à quo Africus fiat, & Sol Ca-
 pricornum subit, Bergis sesqui hora aut duabus se-
 rius, Antuerpiæ ac Dordraci Luna inclinata in Ae-
 quinoctialem occidentem, à quo Fauonij seu Ze-
 phyri spirant hora propemodum sexta, Mechli-
 niæ octaua, sic tamen, vt modò tardius, modò pro-
 perantius mare influat, aere vel tranquillo, vel
 ventis incitato. Et cum sex horarum spatio versus
 occasum fertur, totidem horis refluit ac subsidit,
 vsque dum sidus nostrum cōspectum egressum ijs
 oriatur, qui aduersum nos vrgent vestigia: tunc si-
 quidem denuo exæstuat. Cum verò Luna mediæ
 noctis lineam attigerit, indeque ad nostrū hemi-
 sphæriū deuenit, rursus in se fluctus residūt. Ita-
 que obseruandi locorū situs, & ad quā cœli plagam
 spectent, metiendique regionum tractus, atque ijs
 assurgētis labentisque sideris cursus accōmodan-
 dus. hac enim ratione procliue admodū erit, cuiq;
 regiōni

Africus.
Zuydta
west.

*Aspectus
Luna portus æstu
implet.*

regioni fluxum refluxumque assignare. Cæterum nequis cornua spectanda sibi persuadeat, cum ab illa parte nullos affectus obtineat, sed gibbam de uexamque, quæ Sol illustrat, ea siquidem pars, quæ soli terræque obuersa est, aquam allicit, illosque portus ac stationes maris affluxu implere satagit, quos edirecto splendore suo irradiat. Eò siquidem Oceanus confluit, quo Lunares radij impellunt. Interim hæc ineminerint, qui nauigio iter aliquo instituunt, cum Luna oritur, ac se primum in nostro hemisphærio conspiciendam exhibet, si pars, quæ à Sole illustratur, in ortum radios reflectat, in his terrarum partibus, quæ in Ortum vergunt, fluctus in summum excreuisse: rursus si Austro, vel Occidenti se obuertat, illæ partes æstum perferunt, exhaustis exiccatisque Orientis. Itaque si quis ab ortu vel æquinoctiali vel Brumali, à quo Euronotus & Subsolanus spirant, in occidentales regiones properat, alto mari, summoque æstu in tractus inferiores deuehi tempestiuum erit. Verbi causa, A. Mechlinia, Antuerpia, Dordracò, Bergis, Breda, Boscoducis, Delphis, Gouda, & si quæ loca ulterius sita sint, pleno iam iamque refluxum minitante mari, nauem conscendere expedit. Econtra si quis ab Occidente versus Austrinos sinus tractusque Orientales cursum instituit, portu vacuo, æstuque aduentante, ac remeantibus fluctibus in altum deferri debet, sic ut pro locorum ratione obseruet Lunæ decursum, & in quas cœli plagas se reflectat, quasque oras ac portuum stationes respectet.

*De Lactuca natura ac viribus, & quibus illa prosit
vel officiat.*

C A P. XLII.

LACTUCA in acetarijs frequentius assumpta, nisi erucam ac nasturtium, tum quæ Parmicæ prorsus

*Quibus re-
iudicatur la-
ctuca frigi-
ditas.*

prorsus affinis, Dragon vulgo dicitur, admisceas, oculis officit, ac caliginem infert. incrassat enim densatque spiritus visorios, atque humorem Crystallinum turbidum efficit, nisi vino eius vis retundatur. Veteres hanc non initio cœnæ, nec primis mensis inferebant, sed postremò: quod Martialis indicat:

Claudere qua cœnas Lactuca solebat auorum,

Disc mihi cur nostras inchoat illa dapes?

Quod ipsos non citra rationem factitasse censo: cum enim frigidæ humentisque sit naturæ, à cœna assumpta efficacius somnum conciliat, vini que feruorem reprimat, atque ebrietati obsistit induceta cerebro humiditate. Nôstra verò ætas salubrius existimat ab eius esu cœnam auspicari. Siquidem cum ex prolixiori prandio exigua ferè esse soleat ad cibum auiditas, mos inoleuit, vt in ipso statim accubitu fastidienti stomacho lactucis oleo accitoque conditis appetentia excitetur. quin & illum vsum lactuca præbet, vt ante omnem cibum in venas delata sanguinis feruorem reprimat, atque hepatis cordisque calidam intemperiem mitiget, ad eò, vt immodicus eius vsus Venerem coerceat; ac concumbendi desiderium extinguat, vt cucumeres, pepones, portulaca, caphura. Quamobrem affluentiùs ijs præscribenda; qui coelibatui addicti sunt, ac pudicitiam illæsam tueri cupiunt; quo prurire vrique desinant: ijs verò, qui matrimonij capitris sunt alligati, non prorsus respuendus est eius vsus: cum cerebrum illorum aliquando ex immo-

derata Venere contingat siccescere. Verùm calorificis herbis retundi debet eius frigiditas, ne semen genitale plus satis diluatur, atque ad progignendos liberos fiat inefficax, parumque idoneum.

*Lactuca
ante aut
post cœnam
sumenda.*

*Lactuca
quibus
us.*

De Hippolapatho herba, vulgo patientia.

C A P. XLIII.

Oxalis.
Zurckel.

Hippolapatho
descri.
piso.

CVM multa sint Rumicis seu Lapathi genera; duo potissimè in esum expeti solent, Oxalis, vulgò Acedula vel Acetosa dicta, quæ in acetarijs appetentiam acuit, ac nauseam discutit, tum à magnitudine Hippolapathon. Est autem olus culmosum, folijs amplis ac prælògis, caule vbi maturuit; rubicundo, radice flavescenti. Eius esse facultatis hanc herbam experior, vt carnes atq; edulia quæque quamlibet annosa ac peruetusta hac elixata tenerescant, atque esui reddantur apta. Cùm enim lubricæ sit humentisq; naturæ, durissimã etiam vel bubulam, vel gallinaceam mollit ac macerat. Quocirca apud veteres frequēs eius vsus erat, quòd cibos concoctu faciles præstet, aluumq; molliat. Eiusdem cum hac facultatis est Atriplex, & quæ à spinoso semine Spinacia dicitur, Lampsanæ Dioscoridis affinis, quam designasse puto Martialem; cùm inquit:

Vtere lactucis, & mollibus vtere maluis.

Epod. lib.
od. 3.

Denique Horatium,

————— *Leeta de pinguisimis,*

Oliva ramis arborum,

Aut herba lapathi prata amantis, & graui

Maluæ salubres corpori.

De Saliuæ hominis effectu.

C A P. XLIIII.

Salina vis
& effectus.

SALIVA ieiuni præsertim hominis nulla cibi potusq; qualitate diluta qua vi polleat, quibusq; viribus imbuta sit, varia experimenta commonstrant. Nam lichenas, mentagram, impetiginem, variolas, serpiginem, omnisque generis pustulas abstergit. Et si cui parti corporis virulentæ bestiolæ infe-

læ infederint, crabrones, scarabei, bufones, araneæ; tum aliæ pleræque, quæ suo contactu tumores dolorificos, atque inflàmationes inferunt, illius conficatione omnes affectus subsidunt ac discutuntur. Insuper & scorprios interimit, aliasque venenatas bestias conficit, aut saltem insigniter lædit. Infitum est enim illi latens quoddam virus ac venenosa qualitas, quã partim à dentiũ fordibus atque vligine, partim ex humoribus vitiosis cõsequitur. Ad os siquidem ac fauces fumi ex his emanant, ac sputum aliena qualitate imbuunt, quò fit, vt non nunquã saporem amarũ, vel acidum, vel subdulcem saliuæ inesse percipiamus, quemadmodum & sudori. Atque hinc est, quòd iciunis os impensè oclidum existat, atque halitus graueolentia obuios quosque feriant inficiantque. Restagnant enim euaporantque è corpore, tanquam ex palude quadam limosa vapores tetri atque insuaues, qui cùm veneni naturam obtineant, saliuæ fontes vitiãt. Est aut liquor hic, qui ori innatat, linguamque humectat, ac cibũ irrigat, nihil aliud, quàm pituitosum quoddam excrementum, quod in ventriculo ex alimenterũ succo conceptum, ad cerebrũ defertur, atque hinc ad linguã faucesque corriuatur. Quò fit, vt quibus stomachus pituita redundat, os quoque saliuosum sit, atque humore immodico perfundatur: quibus verò præcordia æstuant, ac febrili calore torrescunt, lingua omni prorsus humore destituta est, atque vt terra nimijs solis ardoribus adusta, finditur. Cùm itaque saliuæ qualitas effectusque ex humoribus emergat (ex illis siquidẽ illã naturæ facultas elicit, vt ignis ex herbis stillatitiũ liquorẽ) facillè iniri ratio potest, quare tã prodigiosa efficiat, rebusque nonnullis perniciem adferat. Quod si sani hominis saliuæ ad multa percipitur efficax, ad eò, vt non modò animalcula quædã, sed

*Sudor & salina ex humoribus
Sim sortitũtur.*

Salina quid.

Quibus os siccum & elvatum.

Simile ab herbis distillatis.

argen.

*Leprosorū
saluanc.
xia.*

argentum viuum extinguat, atque mobilitatem illi eripiat: quid de ijs statui debet, qui elephantiasī seu lepra, ac morbo Neapolitano, alijsque contagiosis morbis sunt contaminati? Equidem noui complures, qui pustulas atque exanthemata contraxerunt, ad motisori cyathis, quibus infectorum saliuā adhæserat propter lentorem & venenatum limum, qui dentibus adhærescit, sic vt ea ratione omnis animalium morsus perniciosus sit, licet nerui aut muscoli illæsi sint, ob saliuæ contagionem.

*De vsu lactis, de colostro ac cremore, illud Belgæ
bief, hunc room, indigetant: Tum quæ hæc
coagulari in stomacho prohibent.*

C A P. XLV:

*Lac quibus
vtile.*

*Lac calore
inspissatur,
liquefit
frigore.*

*Vinum &
lac cōmix-
ta vitiosa.*

VSVS lactis non omnibus æquè salubris: siquidem qui frigidiores sunt ventriculo, ijs acescit, ac præcordia flatibus distendit: qui verò calidiores corporis temperamento existunt; ijs aduritur, atque in nidorosos halitus effumat, capitiq; grauedinem adfert. Et cum lac eius sit naturæ, vt calore densescat ac spissetur, frigore liquecat: fit vt in æstuanti stomacho promptius coaguletur, quod ipsum nulla re inhibetur efficacius, quàm melle vel zaccaro, salisque momento. Cæterum cum plerosque nouerim ex coagulato lacte, eoque in grumos concreto, strangulatos, spirandi meatu, oborto vomitu, intercluso, inconsultè mihi facere videntur lasciuæ aliquot adolescentulæ, prociq; petulci, qui in pomeridianis symposijs colostris ac cremore, alijsque lactarijs se infarciunt, nec ea vino affatim perfundere verentur maximo valetudinis detrimento. Vinum siquidem coalescere facit lac, atque in casei consistentiam conglobari, quo cum offendatur stomachus, ac repugnantia elabo-

elaborare ac concoquere nequeat, omnia ad putredinem deurgunt, magnarumq; ægritudinum seminaria ministrant. Sic pisces ac lac, omniaque acida lacti admixta, vinoque perfusa, scabiem ac lepram conciliant. Omnia enim impromiscuè sic ingesta, computrescunt, ac corruptioni efficiuntur obnoxia. Colostris, quæ fœtante enixaque boue in delicijs habent ganeones, nihil homini nocentius, ad eò, vt infantibus etiam triduo à partu lac maternum degustasse perniciosum sit, ac tantum non lethale. Coit enim ac crassescit in corpore, venasq; ac sanguinis riuos obstruit, quò minus commodè atque inoffensè possent alimenta permeare. Lac autem tum sanguinem concretum dissoluit, cyminum, oximel & acetum scilliticum, angelica, ostrucium.

*Lac pisces
corrumpit.
Colostrum.
Biest.*

Podagrisci cur salaces, atque in Venere[m] proni, & quotquot in dorsum decumbunt, duroq; cubili innituntur.

CAP. XLVI.

QVI articulari morbo obnoxij sunt, magna ex parte salaces esse solent, atque impensius prurire, partim quòd ex diutina assuetudine illi rei assueverint, cuius immoderato vsu is morbus contraëtus est: partim quòd identidem ijs nerui rigescant atque intendantur, crebroque in dorsum decubitu humores ad partes genitales confluant. Pari ratione qui frequentius equitant, tum qui nauium tabulatis incumbunt, atque in dorsum proiecti durius cubant, in rem Veneream proni sunt ac procliues: incalescunt enim nerui, qui ad partes generando homini destinatas porriguntur, sic vt ex agitatione, influxuque humorum lumbos incitari contingat, ac tentiginem suboriri. Eadem ratione euenit, vt si quis offendat collidatque pedis polli-

*Plus nimis
um salaces
podagrisci.*

cem, confestim ex huiusmodi affectu inguen intumescat, ac scrotum, hoc est, rugosum illud testium inuolucrum condolefcit consensus ratione, atque ob neruorum venarumque implexam seriem. Vt enim si quis forcipem aut ferramentum aliud calenti ignitoque foco immittat, non solum pars igni inserta ignescit, sed etiam ab igne remotior ita plerunque incalescit, vt contrectari nequeat: ita membris edirecto constitutis dolor infertur, affectusque morbidus vicinis partibus communicatur. Sic à ventriculo, intestinis, vtero, splene, hepate caput afficitur, atque ediuerso cerebro læso, aut intemperie aliqua affecto, in subiectas subditasque partes malum deriuatur. Atque hinc est, quod obstetrices, licet huius causam ignorent, explorare soleant in puerorum morbis genitale, illi que affixos testes, ex quorum obseruatione etiam adulti concipere possunt, indubitata vel salutis, vel interitus, denique aduersæ secundæque valetudinis indicia. Si enim testium loculi flaccidi sint ac languescant, eorumque appendix deprimitur, facultates naturales concidisse, omnesque vitales spiritus, qui vitam fulciunt, collapsos esse argumento est: Sin corrugate erectæque sint abditæ illæ partes, ac mētula rigescat, omnia fore salua denuntiant. Cæterum quod euentus exactè præfagio respondeat, obseruandū, in qua corporis parte morbus consistat. Si enim in morbis cerebri, & qui supra diaphragma septumque transversum constituti sunt, propendunt, ac flaccescant genitalia, salutare est, vt econtra contracta esse ominosum, intermoritur enim facultas vitalis, ac nerui ad suam originem conuelluntur. Obseruauimus autem in multis constante etiam mente, vigenteque ratione ita contractos testes, ac penè virilemque pessulum resiliisse, vt lotium reddituri illius adminiculo essent destituti, In omnibus autem affectibus,

*De re fabri
li simile.*

*Partes genitales
vel secundæ
aduersæ valetudinis
sunt indices.*

*Testes flaccidi
vel erecti, quæ
valetudinis
argumenta
præbeant.*

*Cerebri &
hepatis affecti
præsignum
ex testibus.*

bus,

bus, qui infernas partes occupant, auspiciatum est, testes esse corrugatos, pudendumque subrigidum. *Genitalia* reualefcere enim hæc indicant illas partes, quæ naturalibus facultatibus subseruiunt, atque ad obeundas functiones ac munia denuò accingi, nullæ si- *ex morbo primū reuē* quidem corporis partes citius reuiuiscunt, discussoque morbo vegetas se præbent, atque erectas, quam quæ naturæ parens in occulto constituit. *uisunt.*

An exanthemata ac pueriles variolæ, quæ vulgò Maselen dicuntur, vino rubro exigi expugnariq; possint, deniq; lacte bubulo, quæ à mulierculis exhiberi solent, cum huiusmodi pustulæ efflorescant. C A P. XLVII.

IN morbis, qui in sanguinis ebullitione atque inflammatione consistunt, diaphoretica seu diffusoria exhibēda, quæq; humores attenuent, quod commodius per corporis meatus ac spiracula queant expugnari, non est, quod quisquam ambigat. Itaque mirari subit, qua ratione matronæ nostræ, cum hæc pustulæ eruptionem moluntur, vinū rubicundum exhibeant, quod plerūque astringentis est naturæ, atq; humorē cogit ac densat. Quocirca ego decoctum cōfici iubeo ex Calthæ floribus crocatis, quæ vulgò Calendula dicitur, melissophillo, anetho, hysopo, satureia, ficibus, aniso & feniculo, quod cutem relaxat, humorumq; collectionem dissipat. Iniri tamen rationem posse video, qua inoffensè citraq; incōmodum præscribi possit, modò *Vinum rubrū an sudorem & crinā molliatur,* tempestiuè id fiat, cum scilicet omnis humorū impetus ad cutem delatus est. tunc enim eadē ratione propellit, qua illa, quæ comprimendo aluum laxat, vt myrobolani, & radix Pontica, vulgò Rhabarbarum dicta, quibus manifestè astringens vis aliqua inesse percipitur. Itaq; astringēdi ratione

*Caltha.
Goudbloemen.*

Vinum rubrū an sudorem & crinā molliatur,

rubellum fuliginem propellit, atque humores fumidos, qui medijs spatijs inherescunt, ad extimam cutem deuehit. Sic experior in nonnullis vinū nigrum Hispanicū, quod à tingendo *Tinctoer* nostri vocant, aluum ducere, quod tamen dyssentericis exhiberi solet, quo aluum sistat. Id efficit partim, quòd ob crassitiem venas subire nequeat, partim astringendi premendiq; facultate, qua ea, quæ intestinis inhærent, proluit. Pari ratione rubrum vinum, quod calorificum sit, discutiendi vi pollet, ac sudorem elicit. Lac autem nullâ ratione exhibendum censeo, cùm febricitantibus sit noxium prompteq; corrumpatur, ac contagia concipiat. Experimento enim comprobatum habeo, moriente aliquo lac liuescere ac corrumpi, omnesque halitus pestiferos in illud deferri.

Lac corruptela obnoxium.

Tonitru ac fulmine vitiari vinum, eumq; liquorem, quæ Belgis Cereuisia dicitur: & quibus id prohibeatur, eorumq; vires restaurentur.

C A P. XLVIII.

Tonitrua & fulmen TONITRUM & fulmen noxam inferre rei penuariæ, cellisque vinarijs, nemo non patrum familias luculentò suo damno experitur. Siquidem fulmine vapescit vinum, coloremque ruffum asciscit, ac genuinus illi sapor aboletur calore igneo, ac vi penetrabili vrentique. Cereuisia horrendo illo sonitu, motuque violento ac concussionem acore vitatur, potuique efficitur inidonea. Et quanquam æstiuus calor præcipua causa sit, vt liquores accescant, fulmen tamen ac tonitru subitam mutationem huiusmodi rebus inferunt etiã hibernis mensibus, cùm æstus pedetentim id efficiat. Quod si penora subterranea sint ac concamerata, fornicibusq; ac testudine constructa, minus detrimenti poculen-

stant.

poculenta accipiunt, quàm si tabulatis conſtrata ſint. Celerius enim in hæc penetrat aeris auræque intemperies, ac violentius in dolia cadosque vinariorum decumbit. Quocirca ego iſtos præmunire ſoleo, antequam tempeſtas ingruat, ſuperpoſita vaſis ferri lamina cum ſale, aut ſilicibus. fulmẽ enim cum duriffimis cõſtictatur, in eaque potiffimẽ vim ſuam exerit. Nam rara & tenera intacta relinquit, quòd per ea tranſitus pateat, nec illis inhæreſcat, eoque fieri videmus, vt quercus atque ilex duriffimæ celſiffimæque arbores fulminis iniuriæ maxime ſint expoſitæ, cùm Laurus, quæ illi cedit, nec renititur, intacta conſpiciatur. Sic experimẽto potius, quàm ratione comprobatum eſt Phocę ſeu vituli marini tegmen, ob id opinor, quòd contextu raro ſit, minusque ſolido, fulmine inuietum eſſe, ſimiliter & Aquilam, eiusque exuias. Cæterũ hoc omnium ſcire intereſt, ac meminiffe expedit, vt valetudini conſulant: Alimenta fulmine vitata, noxia eſſe, ac pernicioſa adeo, vt ne canes quidẽ contacta deguſtent. In eſt enim illi vis peſtifera, ex qua ſpiritus venenatus in contacta diffunditur, eoque fit, vt à fulmine aduſtis teterrimus odor emanet, quod in ariſtis confricatis percipimus, quæ tactu fulminis rubigine vitata ſulphureum odorẽ naribus offundunt. Atqui cùm indicauimus, quid efficiant tempeſtates hæc naturales, & quid damni rebus inferant: reſtat, vt quibus ea reſtaurari poſſint, ac priſtino vigori reſtitui, commonſtrems. quod ipſum non facilẽ effeceris, niſi liquorem in aliud dolium transfundas, quod tamen prius defricari debet, deinde decocto foliorum ſatureiæ, thimbræ, lauri, iuglandis, myrti cùm hortẽſis, tum ſylueſtris, quæ *Gugel* Brabantis dicitur, feniculi, baccarum Iuniperi, Orminij, quæ triuali voce Gallitricũ dicitur, vulgò *Scerley* / macerari, ex-

*Ferrũ qua
ratione ful
mẽ aliquo
rib arceat.*

Phoca.

Zeehont.

*Rubigo
Brandẽ
vulgò.*

*Vi Sitiati
liquores
instaurantur.*

siccatoque dolio recōdi, postmodum vbi in vsum depromi continget, colorem odoremque ac saporem exhibebit gratissimum. Ceruisiam quoque vbi à genuino sapore degenerauit, aut vbi languescit, medicatis odoratisque rebus restitui mus, ac saporis gratiam conciliamus, nempe Iridis radice, zinzibere, nucemyristica, seu moscata, gariophyllis, lauribaccis, eiusque aridis folijs, Calamo odorato, o-

*Brassica Vinum corrū-
pit, beta in-
staurat.*

rigano, beta. Cū enim Brassica vulgò Caulis, vinum naturam corrumpat, tum Beta restaurat, quòd nitrosa facultate prædita sit, qua efficit, ne vinum in mellis lentorem densescat ac cogatur, quod ipsum & Erucae semen præstat, sed non sine graui valetudinis dispendio: neruos siquidem vi caustica atque adurenti afficit, morbosque articulares inducit, vt resinata quædam vina, atque exoticis quibusdã rebus condita. Nostri enim caupones sulphure cados suffiunt, atque aquam marinã melle coctam infundunt, non desunt, qui lac bubulũ illi immisceant, alij calcem, arenã tritosque lapides candidos ex Bentimargo in has oras aduectos dolijs insternunt, adiectis aliquot salis manipulis, aut sex septemve ouis, quibus omnia vitia vini emendari solent, ac sapor & color in pristinum vigorem restitui, quorũ nonnulla, tametsi minus noxia sunt, semper tamen factitia natiuis ac genuinis deteriora, minusque salubria existunt.

*Quibus Vina condiri
soleant.*

*Tempestates & marina aqua contactu presagia,
tum quid portendant hiberna tonitrua.*

C A P. XLIX.

OBSERVA VI sapius scapha in vltiora litora deuectus, manu saio immersa, aquas marinas prorsus egelidas ac tepore imbutas, quod ipsum tempestates ante triduum imminere portendit, ventosque impetuosos, ac fluctus validos. Cū enim

enim in alto remotoque mari, vnde ad nos æstus deuehitur, tempestas incubuit, aqua marina concussa atque agitata feruescit, utque manus cōplo-
 sæ, calore perfunditur, mox ad nos turbines ac tē-
 pestates deuoluuntur, fluctusque in summam al-
 titudinem intumescunt. Sic ineunte vere tempe-
 states austrinæ herbas & gramina eliciunt cōcussu
 & agitatione aeris concalescunt. Similiter siquan-
 do hibernis mensibus tonitru ingruat, ac cœlum
 fulmine coruscat, crebrisque ignibus æthera micat:
 subsequituram tempestatem ventosque Typhoni-
 cos exoriturus, ac sæuissimos in Oceano æstus in-
 dicat. Cùm enim præter temporis rationem, con-
 traque naturæ ordinem excitatur aeris illa intem-
 peries, necesse est, validam subesse causam, quæ il-
 los turbines cōmoueat: nunquam enim tale quid-
 dam obseruauit, quin postridie horrendæ tempesta-
 tes sint exortæ, magnæque aquarum eluuiæ. Ful-
 men enim & tonitru æstati familiaria sunt, quem-
 admodum & ardentes febres, quæ si hiberno tem-
 pore inuadant ac concitentur, ex vehementi id fie-
 ri causa oportet, quã prohibere ac reprimere tem-
 poris contrarietas non potuit. Quo spectat illud
 Hippocratis: Minus periculosè ægrotant ij, quo-
 rum vel naturæ, vel ætati, vel consuetudini, vel
 tempori familiaris morbus est, quàm quibus ho-
 rum nulli affinis cognatusque existit.

*Hiberna to-
 nitrna tem-
 pestates
 præfagiunt.*

Lib. 2.

*Pueros rebus pulchris affici, ac rugosas deformesque
 anus exhorrescere, quocirca cum annosis fœmi-
 nis in eodem lecto non collocandos, multò minus
 si pedibus ex aduerso illis sint constituti.*

C A P. L.

NEMO non mortalium rebus pulchris, blan-
 disque ducitur, sed præ cæteris tenella ætas atque

Nemo non afficitur rerum amaritate.

Pueri deformes a matris fugiunt.

Anicularis habitus pueris noxius.

impuberes, qui cum viuidi sint ac gesticulosi: igne, faculas, funalia, scintillas, ac flammantia quæque auidè spectant, omniaque verborum lenocinia, & quæ animum demulcent, spiritusque erectiores faciunt, captant. Quò fit, vt pueri nulla re melius cõ- ticescant quamlibet implacabiles, quàm cãtilenis, aut cum lucentia quæque oculis admoueas, quod efficit igneus vigor, atque aerea lucidaque substan- tia, quò fit, vt tenebras exhorrescant, aspectuq; re- tra ac torua auersentur. Sic vbi matrona aliqua verrucosa, vel rugosa anus infantes vlnis gestant, gremioque fouent, ad primum statim intuitũ plo- rabundi resiliunt. at si qua fortè elegantiori forma, beneque culta astiterit, eò se inclinant, illamq; ex- porrectis brachijs ambiunt. Quamobrem incõsultè faciunt, qui tetricas aut morosas nutrices condu- cunt, aut aniculis alendos committunt infantes, quæ mansum in os tenerum inserant. Cùm enim halitu graui ferè sint ac viroso, hircumque oleant, fit vt quidquid ex huiusmodi corporibus emanat, ad se alliciant, eoq; efficiatur, vt colore giluo exi- stant, ac mustelino, multaque vitia ex illarum ac- cubitu contrahant, præsertim si in decliuiori spon- dæ parte reclinentur, illisque ex aduerso sint con- stituti.

Qui fiat, vt tenella etas, prægnantes, sacrifici, quiq; solitariam vitam agunt, ac sedentarij sunt, primò omnium morbis popularibus ac peste corripiantur.

C A P. LI.

ILLOS comperio morbis contagiosis, quales autumno, æstiuisque mensibus grassari solent, citius corripi ac succumbere, qui tenerioris sunt æ- tatis, atque inualidæ, humidoque corporis habitu existunt. Cuius generis sunt impuberes ac sexus mulie-

Qui mor- bis contra-

muliebris, tum qui otio somnoque dediti excrementorum copiam coaceruant. Hi siquidē promptius periculis sunt expofiti, morborumque contagia celerius cōcipiunt. Vt enim perpolitum terramque speculū, aut nitida quæque citiffimè denigro halitu ac fuligine offufcantur: vt denique ignis euiffimas ftipulas, atque arida nutrimenta confectim corripit, cūm folida ferius inardescant: Sic tætera corpuscula ingruente primūm populari morbo, vt minus armati munitique milites in bello, conficiuntur. proximè mulieres gēftantes vterum non facile obfiftere atque obluētari poffunt, quandoquidem ægrè internum onus ferre fufstinent, ac iam iam defecturæ videantur: quò fit, vt inuadente vel leuiffimo aliquo morbo, nedum peftis fæuitia labafcant. Sacrifici verò & moniales, quoniam otio fomnoque dediti funt, nec vlla exercitia, laboresque fubeant, ægrè aduerfus hos morbos fufstunt. Baiuli autem & vectores, cæteri que plebeij, ac vulgus promifcuum, quod in omni vitæ victufque ratione delinquant, ac fordidè viuant, ab huiusmodi quoque morbis non funt immunes, tamen fi eorum nonnulli ob indurata laboribus corpora ferius ijs malis tententur. Cæterūm cūm pueri in acutis morbis infultum non perferant, tum in mitioribus, aut vbi lenta ægritudine contabefcūt, non minus diu, quàm adulti cum morbis luētantur, infantes fi quidem ea habent potefstate, quæ prouectiores actu. Infitæ eft enim huic ætati vis quædam, vitaque ac vigor, quæ in multos annos funt propaganda. Hinc Auguftinus: Pueri, inquit, habent perfectionis modum, ita vt cum illa & concipiantur ac nafcantur, verūm in ratione ac potefstate, non in mole. Omnia enim membra infunt femini, quæ fenfim emergunt, ac decus iuftamque longitudinem confequuntur. Ita ætatis decurfu

*De ciuitate
Dei, c. 14.*

exerit se, atque elucet vis rationis, cæteraque naturæ munia perfici incipiunt. Hinc nostrates dictitare solent, vbi impuberes laudant, ac spe lactant: Subest huic puero virile robur, *Dæer s̄reect een man in.*

Varia natura documenta, rerumq; diuersarum non inconcinna congeries, quæ cum grata breuitate tractare institui, vno velut fasce complecti visum est.

C A P. LII.

LIQVOR stillatitius, quem ex herbis virentibus elicimus, nunquam putrescit, quod excocta sit omnis terrena concretio, illique insit aerea quedam substantia, quo fit, vt nullam decoctionem perferat. Si enim igni admota feruescat, omni sua vi & facultate destituitur. Siquidem cum pura sit & defecata, non habet quod adimi illi possit, eoque fit, vt citius putrescat, ac mucore obducatur, quàm putealis decocta. Sic cereuisia cocta ex puteali, stagnanteque aqua, licet turbida sit & inquinata, sapidior est, minusque acescit, quàm ex cœlesti & clara confecta. Turbulenta siquidem si quid habet vitij, excoquitur ac meliorescit. Memorabile est, quod Hermolaus Barbarus ait, Aquam septies putrefactam, purgatamque, non putrescere amplius. Quoniam, vt opinor, exinanita est atque exempta terrestri omnis substantia, prorsusque defecata ab omnibus sordibus, quæ illi putredinis causa existit. Sic obseruauit Zythi hoc genus, quod plebes *Jospenbier* vocant, certo anni tempore acescere, ac postliminio pristino vigori restitui, quod ipsum in vino exotico euenit Bastardo & Nigro Hispanico, quod mantilia, manusque inficit, ac lintea quæque saturato rubore imbuit, vt Cerasa Actiana, quæ vulgò *Morellen* appellantur.

*In Carol.
Dioscor.*

DVO sunt liquores humanis corporibus non *Vinum.*
 minus grati, quàm salubres, intus Vini, foris Olei: *Oleum.*
 uorū vsus, si moderatus sit, inculcata valetudine
 homines efficit, tum cruda viridique senectā. Ut *Simile ab*
 autem ocreæ duriores ac coria, quæ rigescunt, si *inuncto co-*
 uque sunt obducta, oleo macerata mollescunt: ita *riso.*
 corpora hominum, ac potissimè senum vino per-
 fusa, mitiora fiunt, minusque rigida ac tetrica. O-
 ea verò atque vnctiones quanquam apud plerisq;
 gentes propemodū in dissuetudinem venerint, eo-
 rumque vsus exoleuit, cum senum, tum iuuenum
 corporibus salubriter adhibentur. his enim ea den-
 sa præstamus, ne externo ventorum impulsu feri-
 antur ac succumbant, vel laxa efficiamus, ne inter-
 na humorum fuligine strangulentur. Quin & cu-
 tis oleo imbuta venena respuit, adeo si quis cutem *Oleum Ge-*
 admotis cauterijs erodente medicamento exulce- *nena re-*
 rare pergat, illamque oleo perungat, frustiabitur, *tundit.*
 operamque luserit. non enim adhærescunt, quæ
 applicantur, nec penetrant. Intus quoque assum-
 ptam virus acrimoniam retundit atque hebetat,
 venasque subire prohibet, ac confestim vomitu id
 exturbat. Oleum vino vel alterius generis liquori *Oleum cui-*
 superinfusum præseruat, ne vel vapescat, vel cor- *us liquore*
 rumpatur. Siquidem aerem arcet, omnesque hali- *superinfu-*
 tus excludit, quæ putredinem inferre possint. *sum putre-*
donè arcet.

SVCCINVM festucas atque arida quæque
 allicit: at oleo oblita intacta relinquit, qua ratio-
 ne Ocimum quoque vulgò basilicon repellit. Sic
 magnes allio perunctus ferrum respuit, quòd pin-
 gue quiddam allio insit, quo vis eius retunditur,
 ac minus adhærescit. *Ambra.*

CVCVMERES & cucurbitæ cùm humore
 turgescant, eoq; alantur, oleū ita auersantur ac dif-
 fugiunt, vt illi ad motæ resiliant, ac sese cōtrahant.
 Omnes enim stirpes oleo affuso putrescunt. *Cucumeres*
aquā appe-
tūt, oleum
respiciunt.

VITIS

Vitis Et fecunda efficitur.

VITIS si sterilefcatur, ac præter pampinos, stolonelque ac sarmenta nihil proferat, lotio acri ac vetusto perfusa, fœcunda efficitur. cùm enim redundantiori humore stranguletur, excitato colore, absumptaque excrementitia humiditate, in speciosos vberelque fructus protuberat, quod ipsum etiam fit fece vini radici affusa. Malè autem nostrates vitis fœcunditati consulunt, qui scrobe facta fuliginem ex fumario derafam circa radicem obruunt: tamen enim aliquid pinguedinis illi inesse videatur, feruida tamen vrentique virtute perniciem vineæ affert, eamque arefcere facit, vi corroderenti.

Fuligo satis noxia.

Gallitricum Scherley

ORMINVM Centrum Galli officinis dicitur, cuius semen festucas, ac puluisculos, aliaque oculis infesta, quæ foris incidunt, eximit vi attractoria. Siquidem illud oculo admotum per ambitum illius quaquaversum voluitur, assumptoque humore, ac discussa caligine, turgidum egreditur, ac velut tenui membrana obductum. Ipsa verò herba contrita aculeos spinasque extrahit, ac morantes difficilesque partus accelerat: VINO iniecta mentem exhilarat, animique nebulas discutit, ac Venem stimulat: liberalius tamen assumpta odoris grauitate caput tentat: Scabras rugosasque manus molliculas præstant ac leniunt Altheæ maluxque decoctum: illis autem efficacius feni Græci, linique semen, quod miti est oleagine imbutum. Conficiuntur autem apud nos contuso lini semine, expressoque oleo fraces, formaque quadrangulari libra quædam sagine pecori accommoda, quorum si fragmentum aqua cœlesti maceres, manusque illa abluas, pruriginosæ cutis vitia emendari percipies, membraque nitida ac perpolita effici. Frontem quoque atque vbera flaccida, rugisque deformata expolit lini fex aut amurca, addito gûmi

Ut manus leuore perpoliantur.

Arabici

rabici ac tragacanthæ, mastichæsq; momento, ac
 aphuræ perpufillo, quod oculis quoque rubicun-
 dis, ac palpebris lippitudine arida vitiatas, atq; hi-
 nantibus decorem, aspectusq; venustatē conciliat.

*Ut fons o-
 bera rugis
 deformata
 nitefcant.*

VISVM est nonnullis prodigij quiddam simi-
 e egrotos membris esse calidissimis totoque corpo-
 e vri, nec tamē vlla siti premi: cū id eueniat eo,
 quod calor se diffundat, nec cordi vlliq; parti prin-
 ipi inhærescat. Quod sit, vt erumpente sudore, cor-
 leque perspirato, ac discusso calore fumido, qui
 interna viscera occupabat, siticulosi esse desinant:
 contra quibus calor in extimam cutem nō erum-
 pit, sed intus delitescit, intoleranda siti crucian-
 tur, etiā si foris nulla se caloris indicia proferāt,
 quæ febres omnium perniciosissimæ.

*Cur quidā
 febricitātes
 nō sistant.*

ALBVME N oui conquassatum, calciq; vi-
 ræ admixtum vitri fragmenta ferruminat, ac te-
 racea quæque ita glutinat, vt dissolui nequeant
 propter lētorem ac tenacitatem glutinosam. Cūm
 enim calx cuius liquorī admixta in lapidem in-
 durefcet, tum maximē albo oui confusa, quod
 muscosum est viscoque assimilē.

*Ferrumi-
 nare.*

*Soudeo
 ren.*

QV I hortorum cultui deditus est, atque vbe-
 rem ex singulis stirpibus prouentum consecqui vo-
 let, obseruare eum decet, quæ inter se consentiant,
 quæque discordent. Siquidem herba alterā alterius
 incremento officit. Sic vitis si in brassicæ confinio
 consita sit, vel languescit vel emoritur. Cūm enim
 vitis succulenta sit, ac brassica humoris præauida,
 omnē succum allicit, ac deprædatur. Laurus quoq;
 & hedera viti noxia est, eamque exarescere facit
 vi calorifica atque exiccante, quod Pseudonardus
 quæ Lauandula dicitur, pluribus herbis infert in-
 tensi caloris ratione, vt Raphanus ob acrimoniam
 qua vicina quæque deurit, quo fit vt temulentia
 aduersetur, quod vini vim retundat.

*Herba alie
 alijs aduer-
 santur.*

*Laurus vi-
 ta insimica.*

*Raphanus
 temulētia
 obsistit.*

ALLIA

*Allio rosa
odorato.
res euadūt.*

ALLIA prope rosas confita illas odoratiores præstant, quia alliorum acrimonia ac caliditas insitas illis vires excitat atque elicit: quæ enim ex frigiditate languescunt, calore acuantur.

*Olea na-
stura.*

OLEA medicina est Ciceri: arcet enim abigitque erucas, quæ illud erodūt ac depopulantur, idque odoris grauitate, qua fit, vt bestiolæ illi non innascantur. Cùm autem olea amaritudine imbuta sit, brassicam herbasque alias præhumidas marcescere facit, quod ipsum & Origanum efficit, Ruta & Ci-

*Ratio mul-
tarum re-
rum inex-
plicabilis.*

claminus facultate calida atque exiccante. Scio e- quidem multa huius generis perfici occulta insita. que vi ac totius substantiæ proprietate, sic vt non semper ratio iniri, aut effectus causa explicari possit, iuuat tamē, ac voluptati est Philiatro, ac rerum naturalium industrio, sagaci que inuestigatori probabiles rationes comminisci: quas si prius non assequitur, non tamen rebus manifestus fidem derogat, nec effectus calumniatur, sed naturam eiusque opificem admiratione prosequitur. Innumera autem sunt, quorum probabilis ratio reddi potest. Verbi causa, Portulaca dentium stupori medetur, qui ex acerbis acidisque contractus est quoniam glutinosa est ac lentore prædita, quo ab austeris affectos dentes, & quibus deuinciuntur, neruos lenit, suaque viscosa humiditate incommodum farcit. Caliditatis atque astringendi ratione id ipsum facit salis confricatio, aut si paululum casei ouilli viridis dentibus conteratur. Exiccatur enim, dentesque stupidos stabiles facit, atque ex frigido humidoque aut acido humore labantes fulcit.

*Portulaca
dentium stu-
pori mede-
tur.*

*Olfactus
se restitua-
tur.*

HIS qui obesæ naris sunt, & quibus olfactus vel vitiatus, vel abolitus est, efficacissimè hunc restaurat Melanthij semen, quod Gith apud Esaiam vertit Hieronymus, Abrotanum, ruta, & quotquot acris

ris vibrantisque sint odoris. Dilatant enim meam, humoresque atque alienos vapores resoluunt et discutiunt. Nihil autem, etiam in senibus experis sum magis presentaneum, quam Mentham lentidem naribus admouere, cuius fragrantiam manifestè percipiunt, quibus etiam is sensus ad terrima quæque occalluit, omnisque odorandi facultas adempta est. Raphanus quæ Antonomacè Radicula dicitur, primis mensis inferri debet. Sic enim edendi auiditatem incitat, ac stomacho minus officit. Quocirca culpandi sunt nostrates, qui peracta propemodum cœna aut prædio illam consistant. Sic enim melius perfici concoctionem sibi persuadent, cum ventriculo infesta sit, nisi aqua faeque conspersa cibo præmittatur, alioqui graues malitus, ructusque nidorosos ac subolidos excitat. Quod si ex ea dissectam particulam vino immergas, confestim scetorem contrahit ac graucotentiam.

*Mentha ol-
factum re-
stuit.*

Radys.

F E R R O rubiginem euestigio adimit, illique splendorem conciliat oleum Tartari, quod ipsum etiam lentigines emaculat in facie, omnesque pustulas scædas, quæ frontem mentumque deformant, abolet vi absterforia.

*Tartarius
V Vijn-
steen.*

C A P H V R A aquæ cœlesti commixta, illam à putredine tuetur ac præseruat odoris fragrantia: Similiter & myrrha, atque Agalochum vulgè lignum aloës.

*Caphura
Sis putre-
dinem à li-
quoribus
arces.*

S V C C V S quoque Cyrenaicus, qui vulgo Benzoi vocatur, Styra calamites in arcenda à rebus putrilagine, efficacissima sunt. Omnes siquidem vitiatos halitus, auramque pestiferam abigunt, atque ambientem aerem, qui ferè putredinis causa existit, puriorem reddunt, effluxu grato ac suauis, qui ex calida siccaque qualitate emanat.

T H I T L

Thitimalls THITIMALLI, cuius septem numeratus
Sires. differentia, succus lacteus verrucas delet vi adurē-
 ti & caustica. Siquidem ob intensam caliditatem
 ac vim penetrantem, radicem arescere facit, quo
 facto mox vt scabra quædam crusta decidunt. Pari
Verruca & aboleantur ratione Hermodactylus ac Sauina in puluerem re-
& claus. dacta, atque oximeliti scylliticæ, vel succo Calen-
 dulæ commista, clauos callosque abolent etiam
 in partibus pudendis, cum à foedo concubitu con-
 tracti sunt.

Vinū quò minus & a-
pescat. **ÆSTIVIS** mensibus ne vinum in congijs
 citò vapescat, aut calore perfūdatur, sed inter pro-
 pinandum frigescat, in labro aqua gelida oppleto
 collocentur vrcei, aut capaciora pocula, deinde Sal
 nitrum, vulgo *Salpeeter* / insternatur: tanta fri-
 giditate vinum imbui continget, vt eam vix den-
Nitrum li- quors frigi-
quors frigi- ditatem in-
ditatem in- ducit.
 ducit.

Quomodo SIQVIS dilutius bibere instituit, ac cōsultum
vinum di- existimat vinum plus satis meracum infusa aqua
luendum. mitigandum, non id inter edendum moliri de-
 bet, sed sesquihora antequam sit accubiturus. Sic
 enim coalescunt inter se liquores, nec repugnanti
 qualitate concoctioni resistunt. Vulgari siquidem
 more diluta, tentant caput, ac rugitus flatusque
 excitant. Acerba quoque vina ac subaustera dolci-
 bus non commiscenda, nec rubrum candido. Ne-
 gotium enim faciunt ventriculo diuersarū qua-
 litatum alimenta, cum aliud properantius, aliud
 tardius in habitum corporis rapiatur. Quapropter
 hunc delectum habendum suadeo, vt in prandio
 album assumatur, in cœna verò rubrum. Album
 siquidem promptè delabitur, ac venas meatusque
 vrinarios peruios efficit, ac dilatat: rubrum verò,
 modò

modò generosum sit, plus alit, sed adstrictionis est parriceps. Quòd si in eadem mensa vtrumque propinetur, semper album rubro præmittatur. Cùm autem diluendi vini rationem non penitus negligendam censeam, tum illud Plutarchi mihi semper arrisit: Vinum in tempore modicè bibendum potius, quàm aqua diluendum: deperit enim in sua aqua.

*Plutarchi
sentètia de
Vino dilu-
endo.*

CASTANEAS si quis volet conseruare intactas, nuces basilicas exiuglande collectas inspergat. Omnem siquidem viginem atque humorem excrementitium, qui cariosas eas efficit, atque euãnidas absorbēt, situq; obduci prohibent. Est enim eius naturæ nux regia vt exiccet, humoremque depascat, vnde salubriter tonsillis, vuulæ omnibusq; gutturis vitijs adhibetur, in quē vsus Diacaryon, hoc est, ex nucibus antidotum conficitur, quod omnes à capite fluxiones sistit ac reprimat. Et quoniam venenis resistunt, ac venenati aeris cõtagia discutunt: Compositio diatefferon, quòd ex quatuor rebus conflata sit, à veteribus excogitata est, quæ recipit, Nuces binas ac totidem ficus, folia ruta viginti, aliquot salis grana, quæ contrita si quis ieiunus sumpserit, eo die à venenis morbisq; contagiosis futurus est immunis.

*Castaneæ
qui seruentur.*

Dianucū.

*Antidoton
contra pe-
stem.*

CAEPE præter omnium stirpium naturam decresciente Luna augetur, atque incrementa sumit: crescente minuitur. Id eò fit, quòd Luna immodico illam humore strangulet: cùm enim natura succulentum sit, vt omnia bulbacea, ac natiuo succo abundè perfusum, Luna crescens humorem quidem illi adauget, sed calorem imminuit, qui potissima causa est, vt incrementa stirpes capeffant. Eadem ratione enormiter pingues & obesi steriles sunt, nec progenerant, quòd calore destituti sunt, qui excrementum seminale fœcundū efficit

*Cape natu-
ra ab alijs
stirpibus
diuersa.*

*Pingues ste-
riles.*

ac prolificum. Atque hinc est, quod Cæpe, aloën, acerabulum, croci radicem, scillam, porrum compluraque alia natio succo turgida in carnario laquearibus affixa progerminare perspicimus: cum enim succo affatim imbuta sint, calore tantum opus habent, ut prosiliant, ac se proferant.

*Famelici
ingruente
febris.*

FEBRES quæ homines edaces efficiunt, diuturnæ esse solent. itaque mihi semper visum est, melius siticulosos esse febricitantes, quam famelicos. Illis enim cum ex flava bili febris accedatur, affusa humoris copia, sudoreque; exiccato facile mitescunt. Istis qui ad cibum avidi sunt, ex humore melancholico, atque acida salsaque; pituita febris excitatur, quibus humoribus cum ventriculus perfusus est, præter rationem edendi cupiditate ducuntur: quod fit, ut ita affecti morbum alant, fomitemque ministrent, ac diutius cum febre conflitentur. Cum autem tres sint pituitæ species, ut Galenus testatur, Dulcis, Acida & Salsa. Prima somnolentos efficit, altera famelicos, tertia sitibundos. Horum omnium maxime diuturnos morbos parit, quæ edaces homines efficit. Quocirca si illos celerius terminari velis, in morbi insultu cibum subducito.

Deplenis.

*Vinum quo-
modo ab a-
core vindi-
cetur.*

VINUM ex ambientis aeris qualitate acescere, æstivi menses nobis commonstrant. Quocirca in specus subterraneos, penitissimaque loca recondi debet, atque accuratè obturari. Quod si ea commoditas desit, lardi carnisque suillæ salitæ sesquilibram, aut pro dolij amplitudine maiorem lino obvolutam dolio immittas, sic ut dum vinum depromis, semper id desilire patiaris ad fundum usque, dum vas exhaustum sit: vinum nec degenerabit, nec vapescet. Omnia enim, quæ illi vitij aliquid essent allatura, in suillam incumbunt. interim arctissime occludi dolij orificium debet, nequid aeris subeat, ac sacco vel sale opplecto, vel humenti sabulo

fabulo muniri. Sic enim nec vapesct vinum, nec acorem contrahet.

V T autem vinum subacidum, aut acetum vini naturam adsciscat, porri semine effeceris, aut iniectis pampinis ac capreolis vitis.

V I N V M corruptum ac glutinosum lacte bubulo modicè salito restauratur. Sunt qui calce, sulphure, & alumine id moliuntur, quæ ne homini infesta sint, ac noxam inferant, Iridis radicem & grana luniperi commiscenda suadeo.

Vinum glutinosum & instauratur.

Q V O vinum palato arrideat, acceptumq; sit, atque odore, coloreq; gratum: malum Medicum, seu pomum citrium gariophyllis vndique stipatum cado inferas ita vt vinum attingat, coque innatet, nam ex madore computresceret, nullū nec vapidum, nec mucidum saporem contrahet, sed palato erit gratissimum.

R V T A herba cum multis morbis accommodari possit, multæq; illam dotes cōmendent: tum illud admirandam eius vim declarat, quòd mustela basiliscum præsentissimi veneni serpentem ruten demorsu præmunita conficiat. Ex quo conijci potest, quanta vi polleat contra venena, ac morborum contagia.

Ruta Genenis obsistit. Mustela Basilisco hostis.

M E D I C I apud Italos, homines facinorosos, qui morti addicti sunt, certo anni tempore à præfectis impetrant in dissectionis vsum, & quò rei medicæ studiosi in re Anatomica exerceri possint. Itaque ne vllos humores dissipari contingat, aut crassiores spiritus euanescere, omniaque se apertè proferant, Opij, hoc est, succi nigri papaueris binas ternasq; drachmas ex vino meracissimo mortem commeritis exhibēt, qua potione hausta primum exhilarescere incipiūt, velut risu Sardonio perfusi, mox in somnū soporemq; resoluti, morte sopiuntur, tanta siquidem pernicitate venas ac vitalia

Itali quomodo Anatomiam perficiant.

Opij & is.

corripit, vt dissecto corū, qui opio portionati sunt, corpore, cordi adhæsisse compertum sit.

*Et Vinum,
aut alius
liquor cito
aescat.*

VINVM aut Cereuisia Soli ventoque exposita si serius aescant, Sal contusum cum pipere ac fermento subacido commixtum celerrimè id præstant. Quòd si properantius id perfici velis, Chalibis partem, aut laterem semel atque iterum ignitum in vas conijcito, aut Raphani radices immergas, confestim acorem contrahent. Mespila quoque, corna immatura, mora vel ex rubo, vel ex arbore lecta, prunella syluestria hinc inde incisa, cerasia

Morellen.

Actiana, quæ foris nigro colore perfusa sunt, intus sanguinolento, sapore acido liquores imbuunt, atque exuberantissimi ruboris conciliant. Quod ipsum etiam præstant anemone flos pratensis sambuci ebuli que acini, & violæ altilis, quæ gariophylla nobis dicitur, flos spectatissimus. Nam papauer illud erraticum agris frumentarijs familiare, vermiculanti quidem & coccineo rubore liquores inficit: at vsus eius noxius est & perniciosus, sic vt explodendus sit illorum error, qui in argina ac dolore laterali huius vel decoctum, vel dilutum, vel denique stillatitium liquorem exhibent, cum astringentis sit nature, ac marcoticum, hoc est, stuporem inferens, nec sputum promoueat:

*Papauer
erraticum
noxium.*

*Leprosi &
explorētur.*

ELEPHANTIA SIS quam lepræ nomine passim designant, abominandus fœdusque, morbus est, eoque extra vrbis pomeria ablegantur, qui illo contaminati sunt. Et quoniam aliquando cognitu difficilis est, constituti sunt apud Belgas Critici ac Censores, qui hos explorant. Ego ex lotio experimentum capio, cui plumbi vsti cineres inspergo: qui si subsidunt, atque in imum vrceoli deuoluuntur, nullum inest corpori huius morbi contagium. Sin fluitent, atque in vrinæ superficiem hæreant, infectum esse statuo. Indicat enim humorū crassitiam,

tiem, atque adustam corruptamq; per corpus vndique diffusam melancholiam.

SI QVANDO aurifices incrustandis obducendisq; auro poculis intenti sunt, argento viuo id perficiunt, quod calenti foco admotum in fumum, grauesque halitus euanescit. Quòd si protenso velamento fumum excipias, is rursus in argentum viuum coit ac conglobatur, quemadmodum fumus ex carbonibus in densam crassamq; fuliginem. Quantopere autem res ista metallica auro afficiatur, superius à nobis demonstratū est. Id autem admiratione dignum, quòd ex morbo Gallico inunctus, si aureum anulum ore gestet, ac dentibus linguaque hinc inde volutet, argentū viuum, quod corpori ex vnctione innatat, in anulum deuolui, sic vt totus argēteus eximatur, ac non nisi igni admotus pristino nitore restituitur. Quocirca consulo huiusmodi ceromate delibutis, vt id crebro factitent. inhæret enim ijs magna metalli huius copia, adeo, vt obseruatum sit, incisa vena aliquot drachmas profluxisse. atque hinc est, quòd tales tantisper pallefant, & tremuli existant, dum aliqua huius metalli portio corpori inhærescit. Quò mirari subit nonnullos scrupuli pondere exhibere puerperis, quò clementius pariant, ancipiti dubioque experimento, tum pueris etiam ad vermes enecandos, quāquam non diffitear, purum viuumq; argentum cæteris esse innocentius, deinde salua alioque liquore extinctum. Siquidem argentum sublimatum ignis vi ac Chalcantho, alumine, arsenico, sale, nitro, & ammoniaco extractum perniciosissimum, cui succedit puluis præcipitatus rubenti croceoque colore, quod nonnulli empirici dimidij scrupuli pondere deuorandum ficosis exhibent non sine faucium ac gingiuarum exulceratione: foris autem vulneribus cõtuma-

Argenti viui affectus.

Argentum viuum auro afficitur

Aurum ficosis salubre.

De argēto viuo prodigij quiddam simile.

cibus adhibetur. Aqua autem fortis, qua aurum ab argento separant aurifices, æquè noxia. Quamquam non verentur sponsæ nostrates flauam cæsariem ea moliri, maximo detrimento ac pilorum iactura, siquidem arcescentibus capillorum radicibus intempestiuam atque indecoram caluitiem consequuntur, nec vllam spem capillitij: sic corroso denti impositum gingiuas excut.

LEVINI LEMNII
MEDICI ZIRIZAEI DE
NATVRAE DIGNITATE
ET PRAESTANTIA.

LIBER TERTIVS.

Qua ratione filij parentum probra atq; ignominiam perferre cogantur, illisq; progenitorū scelera atque iniquitates imputentur adeo, vt horum causa vel fama, vel rerum fortuitarum iacturam patiantur, aut aliqua in corpore animoq; damna ac detrimenta concipiant.

C A P. I.

Cap. 18.

XTAT præclara apud Ezechielem concio, vel potius seuera atque obiurgatoria Dei expositio cum ijs, qui causam progenitorum in se deriuari querunt, atque iniuste posteros plecti parentum nomine. Quid est, inquit Dominus, quòd parabolam vertitis in prouerbium,

uèrbium, passim decantantes : Patres comederunt
 uam acerbam , & dentes posterorum obstupe-
 cunt. Viuo ego, inquit Dominus, ni non erit vo-
 bis amplius vsus istius prouerbij. Cumque om-
 nes meæ sint animæ, tam patris quàm filij : ani-
 ma quæ peccauerit, ipsa morietur. Itaque D E V S
 sublato hoc prouerbio, pronunciat quenque in
 sua iniquitate extinctum iri, nec progenitorum
 scelera, aut vllam ignominiam in posteritatem de-
 riuandam, nisi iisdem vestigijs insistant, eadem
 grassentur via, parentumq; emulentur vitia. Quis-
 quis enim, vt prolixè toto hoc capite differit, con-
 tempto desertoque Deo paternos auitosq; mores
 imitando consecratur, atq; illorū improbitatem ac
 dedecus exprimit, obiter se rapinis, vsuris, calum-
 nijs, adulterijs, fraudibus, fallacijs, captionib⁹, ido-
 lorū cultu, fœda libidine, alijsq; sceleribus cõtami-
 nat ac pollut, nec Dei præceptis nec monitis ac-
 quiescit, sed salutarè eius doctrinā respuit, eadem,
 qua progenitores, culpa plectitur, iisdē malis red-
 ditur expositus. Itaq; nō patitur Deus parentū pec-
 cata imputari filijs, aut vllā posteritatem puniri ob
 maiorum scelera, nisi paria cum illis faciant, sed v-
 numqueng; delicti sui reum futurum, vt, Cypria-
 no teste, post edomitam legis duritiem, Euangelij
 coruscatione, diuina iustitia non genus, sed perso-
 nas iudicet. Quod si quis nobis obijciat peccatum
 originis, quod Adamus nobis inuexit, quo cuiusq;
 mens iacturam fecit diuini luminis, voluntate et-
 iam à Deo auersa, facilè id dilui potest. Cùm enim
 parens fuerit omnium mortalium, atque ex hoc
 traduce vitiata sit humana natura, hæc labes ac cor-
 ruptela, naturæque deprauatio propagatione in
 omnem posteritatem est diffusa : vt assolet in ijs,
 qui ex morbidis parentibus, ac vitiosis humori-
 bus, corruptoq; semine sunt prognati. per omnem

*Pueri non
 plectuntur
 ob scelera
 parentum.*

*Peccatum
 originale
 quam la-
 bē intulit.*

*Exemplum
 à vitioso
 corpore.*

*Peccata a-
ctualia.*

*Alia ali-
quando pa-
rentū, alia
filsorū con-
ditio.*

*Omni ho-
mini simi-
lis introit⁹
& exitus.*

*Simile ab
are alieno
oppressis.*

siquidem vitæ decursum, hæreditarium malum ijs adhærescit. Itaque illi peccato potissimè sumus obnoxij, nō autem alterius generis, quorum alia alijs hominibus peculiaria ac propria, quæ actualia dicuntur, ascititia ac consuetudini aut improborum commercio accersita, non congenita, insitiua, genuina, naturalia, quanquam magna ex parte ista ex superiore emergant ac pullulent. Ita non semper ea vitia, vel etiam virtutes, quæ parentibus insunt, filijs communicantur, aut ediuerso. Potest enim pater esse idololatra, decoctor, libidinosus, leno, aleator: cū filius frugi sit, atque ab huiusmodi vitijs alienus. Vt autem ab Adamo hanc labem consequuti sumus, ita eadem nascendi principia nacti sumus maximo enitentium parturientiumque dolore ac cruciatu, eundem non sine trepidatione finem, vitæq; interitum. Itaque eodem nos luto inuoluit illius procreatio, eandemq; asper sit maculam. Nemo autem ex tot millibus non eadem perpetrasset, si talis fuisset oblata occasio, si Adami loco constitutus, ijs blandimentis ac pollicitationibus, ijs illecebris inescari contigisset, ita vt in eundem laqueum nemo nostrum non incidisset, non eodem hæssisset luto, si ratione eadem ac modo eisdem artibus ac technis mens nostra cœpta fuisset oppugnari. Quemadmodum autē præter Reges & Principes, magistratus ac ciuium præfecti, quod apud Belgas iam vulgare est, Remp. iuuandi studio ære alieno onerant, ac se suosque ciues ac populares arctissimè obligant, acceptiq; ratione in annuam debiti solutionem obstringunt etiam eos, qui primo quoque tempore nascituri sunt, adeo vt si serius aut malignè perficiatur solutio, apud exterarum nationes detineri possint ac sisti, ita vt non sit liberum egredi, aut absque multa se subducere, nisi aut consignata pecunia, aut data

fide

fide ac promisso vadimonio factaque sponſione:
 ra ſimili propemodū ratione Diabolo ſumus ob-
 ſtricti, ac tanquam obæratī, Adami culpa grauiffi-
 mo damno impliciti, in eum ſiquidem errorem ac
 ſcelus inexpiabile illius transgreſſione ſumus de-
 uoluti, vt nullus hominum ex eo eluctari potuiſ-
 ſet, aut ſe extricare, niſi clementiſſimus Pater dei-
 cta per Ieſum Chriſtum diaboli tyrannide in liber-
 tatem nos aſſeruiſſet, deleto atque oblitterato ex-
 punctoꝛque quod aduerſus nos erat, vt Paulus ait, *Coloſſ. 2.*
 Chirographo ſiquidem illud ſuſtulit è medio, quo *Peccatum*
 nos vrgebat hoſtis, affixum cruci, expoliatosque *originis*
 principatus ac poteſtates oſtentauit, palam trium- *quomodo*
 phans de illis, tanquam exutis, deiectis, ac debellia- *oblitteratū.*
 tis, condonans ſimul omnia nobis delicta, ſic vt
 nihil ſit periculi, ne in poſterum vlli imputentur
 prioris vitæ commiſſa: modò fide ſtabiles cōcepta-
 que illius fiducia toti iam munifico Domino inni-
 tantur. Cæterum vt incepta perſequar, contingit *Iudicium*
 aliquo modo filios parentum nomine diuexari, ac *Dominus in*
 detrimenta concipere, ſuiſque facultatibus exui, *illatis cla-*
 cūm in hæreditatem malè partam, atq; opes frau- *dibus.*
 dibus ac verſutijs conflatas inciderunt, quæ ocul.
 to Dei iudicio plerumque dilabuntur, ac vel incen- *Quādo pro*
 dio, vel naufragio, vel populatione depereunt. Sic *les damna*
 vt non patiatur Dominus iniquis parentum rapi- *conſpiciunt*
 nis ditescere innoxios, aut diutius huiusmodi bo- *ob parentū*
 nis frui, quæ aliorum iniuria coaceruata ac con- *reatus.*
 geſta ſunt. Simili ratione nonnullos ante diem, ac
 properata morte confici ſuſtinet, cūm progenito-
 res illorum nomine plus ſatis ſibi blandiantur, nec
 aliud, quàm opes, latifundia, honores, dignitates,
 ambitioſos ſucroſosque titulos meditentur, ad que *Pramiatu-*
 illis per fas, per nefas aditum patefaciunt, nullaq; *rus inter-*
 erecta in Deum cogitatione aut fiducia nihil non *tus Unde.*
 moluntur, quò ampliffimo loco poſſint collocari,

Sapient. 4. cùm plerunque Deus præmaturè illos ex hac vitæ statione subducatur, nec patiatur diu subsistere, atq; inanes parentum spes foueri. Quod ipsum Sapientis hac sententia testificari possum. Cùm Deo placeret dilectus, viuens inter nefarios, translatus est, raptus est, ne malitia immutaret intellectum eius, aut fallacia deciperet animū illius : propterea proberorum à Deo. perauit illum educere de medio iniquitatū. Quod cùm homines videant, non intelligunt, inquit, huius facti causam, nec rationem inire possunt mortis tam properatæ atque accelerati interitus. Ita non nunquam euenit, Dei prouidentia, vt herili filio sublato tota posteritatis spes & expectatio, totiusq; familiæ columen labascat ac corruat. Oseas quoque nonnullos orbari liberis, in scelerum vindictā profitetur. Sic enim apud illū Dominus minuitur sceleratis: Auolabit, vt volucris, gloria illorum à partu, à ventre, & à conceptu: hoc est, infœcundi erunt ac steriles, nec vllos fœtus concipient, aut liberos propagabunt: quos si genuerint, eos interimam, atque ex hominibus subducam. Proferrunt se innumera, nulla non ætate, huius rei documenta : cùm præcipuos heroës, atque Aulæ proceres spectemus nō solum orbari liberis, sed multum eris alieni contrahere. Quod autem Dauid orbatus fuerit filio, quem sustulit ex Bethsabee VRIÆ vxore, magna subest diuini iudicij ratio. Sequitur enim confestim hanc patrati sceleris tragœdiā grauis vltio ac vindicta, ira diuina non tam in Dauidem, quàm in puerum accensa. Siquidē Deus puerum morbo deplorato afflixit, quo septimo die, vt acuis morbis assolet, extinctus est. Nō enim passa est extare, aut superesse illum prouida Dei iustitia, qui sic prognatus esset : tametsi Dauid, referēte scriptura, humi stratus atque effusis lachrymis, vt Deus pueri miseresceret, precaretur assiduè. Cuius

ei historia salubre documentū cuique exhibet, vt
 uoadusque humana fragilitas patitur, ab omni
 impudicitia se contineat, tum maximè ab earum
 complexu, quæ legitimè atque ex Dei institutione
 matrimonio coniunctæ sunt. Deinde si quem or- *Adulteria*
 vari contingat liberis, ne se vexet, excruciet, dila- *cauenda.*
 eret, nec mœrore, luctu, ac lamētis conficiat. Quæ *Non nimisū*
 enim insania, se affligere ob hæc, quæ restitui ne- *dolendum*
 queunt, aut in vitam postliminio reuocari? Que- *orbstateli-*
 circa laudem meretur Davidis robur, atque affe- *berorum.*
 ctuum in tam acerbo luctu moderatio. Sublato e- *David mor-*
 nim è viuis puero, cū paulò antè squallore esset *te pueri nō*
 obsitus, puluere ac cineribus, gētis illius more, ob- *contrastat-*
 ductus, nec ad summum mœrorem quid esset re- *tur.*
 liqui: confestim omnem excussit mœsticiam, ac re- *Adulteria*
 gal splendore accubuit. Quod verò ad reliquā tra- *non impu-*
 gœdiæ partem attinet, quæ nō minus, quàm prior, *nita.*
 unestum ac luctuosum habuit exitum: Dominus *2. Reg. 12.*
 Davidis offensus facinore, atroces minas ac terro-
 res per Nathan prophetam illi denūciat, quod ex
 pugnato legitimo toro pudicæ matronæ, extincto-
 que tam fido duce Vria, maledicendi occasionem
 rjs dederit, qui alieni erant à Dei religione, ac non
 solū illius cultoribus insultant, sed in Deum et-
 iam sunt contumeliosi atque iniurij. Cæterū vt
 reliquam argumenti partem exequar: contingit
 nōnunquam liberis parentum culpa aliquam no-
 tam infamiæ vel ignominia inferri, aliquod pro-
 brum aut dedecus impingi: verbi causa, si mater
 adulterio contaminata est, si bibacula atq; ebriosa, *Liberi quā*
 vllaque infamia insignita, in liberos pars mali de- *do ferre co-*
 uoluitur. Ita si quis ex incestu atque illicito concu- *gantur pa-*
 bitu sit procreatus, aut naturali quidem cōgressu, *rentū pro-*
 sed extra connubij societatem profeminatus, (vn- *bra.*
 de consuetudo inoleuit, vt tales proles naturales *Quis filij na-*
 vocetur) huiusmodi cōditionis hominibus passim *turales.*
 insul-

Procacitas insultant populares, ac conuitijs onerāt, vt est na-
hominum. tura mortalium in laceffendo prompta, procax &
 temeraria. quanquā ista criminatio in hominum
 deprauatis affectibus magna ex parte consistat,
 cū nulla penes liberos culpa resideat. Nec enim
 puduit Euangelij scriptores in enumeranda Chri-
 sti generatione plerosque recensere, qui extra con-
 iugij statum sunt prognati: quod ipsum studio ac
 data opera factum interpretatur Chrysoftomus, ac
 plerique alij: nequis intumescat progenitorum di-
 gnitate ac præstantia, nec animum deiiciat, si hu-
 miles atque abiectos sortitus est, aut qui nullis vir-
 tutibus enituerunt, modò ipsi ad res præclaras a-
 spirent atque enitantur. Siquidem propria ac ge-
 nescat pro. nuina virtus quemque nobilitat, non aliena aut
genitorum ascititia, quæ ex progenitorum primordijs mu-
nobilitate. tuatur. Vt enim ignauum nec parentum, nec pa-
 triæ splendor illustrat: ita nec virtute præditū ma-
 iorum illaudata vita commaculat.

Metamor. Nam genus, & proavos, & quæ non fecimus ipsi,
lib. 13. Haud ea nostra voco.

Quò spectat illud Satyrici:

Iuuenalis Malo pater tibi sit Thersites: dummodo tu sis
Satyr. 8. Aeacidae similis, Vulcaniaq; arma capeffas:
 Quàm te Thersita similem producat Achilles.

Nobilitas Quæ cōmonstrant veram nobilitatem ac decus nō
quæ solida. tam proauorum stemmate & imaginibus, quàm
 virtute, quàm integritate vitæ, quàm morum pro-
 bitate metiendum: denique non despiciendos vl-
 los, quamlibet humili abiectoq; loco natos, quan-
 tumuis vilibus modicisque parentibus ortos, mo-
 dò frugi sint, atque ad præclarissima quæque sibi
 aditum patefaciant. Quod ipsum tota illa apud E-
 zechielem concionis series, atque enarratæ rei am-
 plicatio commonstrat: qua prolixè sinistra, in-
 consulta,

consulta, temeraria, improuida, inconsiderata hominum etiam in Deum iudicia, vellicat ac reprehendit.

Quare cōualescentibus ac morbo defunctis primum omnium genitalia turgescant, quæq; illis natura insita sunt, nempe concumbendi desiderium perficere tentent, ac hac de re salubre consilium atq; admonitio.

C A P. II.

CVM ex morbis conualescunt ægroti, nō confestim vires suas recuperant, aut subito restituntur: sed exhibitis alimentis, præscripta que salubri diæta sensim refocillantur ac reuiuiscunt: tametsi enim morbus excussus est, ac sopitus febrilis calor, nonnulla tamen adhuc inhærent corpori debilitatis, deiectæque valetudinis vestigia, ita vt nulla propemodum pars probè munus suum obeat, suoque officio perfungatur, vbi ad vsus aliquos accommodatur: Sola membra procreandis liberis destinata, partesque genitales primùm vires ac robur concipiunt, atque obeundis perficiendisque munij suis, validas se ostentant atque erectas, tametsi ita constitutis operam dare Veneri, nimis quàm recuperatæ valetudinis argumenta, nullasque in corpore morborum reliquias inhære, siquando partes genitales prurire ac tentigine affici incipiunt, tametsi reliquis membris flaccidis ad perficiendos hymenæos, torumq; nuptialem adornandum vires desint, nec tanto labori sufficiant. Quod ipsum hinc euenire ominor, quoniam obstructione venarum discussa, ac patefactis meatibus, hepar ac renes aliaque membra distribuendis alimentis destinata primum oblato cibo perfruuntur, ac præ

Conualescentibus Veneris noxia.

Cur conualescentes in Venerem proueni.

cæteris

cæteris instaurantur: quò fit, vt vires concipiant, ac spiritu cùm naturali, tum vitali affatim impleantur, cuius motu atque agitatione abditæ, obsecræque partes turgescunt ac desputant in libidinem; cùm remotissima membra, pedes, brachia, armi, suræ, fœmora, ceruices, genæ serius alimento ac vitali succo perfundantur. Cùm itaque pudenda mēbra hepatis munere, exquisito & salubri succo saginentur ac pinguescant: primò omniū conualescunt, ac virile robur concipiunt, sic vt oborta etiam leui tacitaq; cogitatione, inguina indecorè intumescant, & qua vi imbuta sint, patefaciāt. Cuius rei indicia etiam impuberes proferunt, quibus illæ partes, tametsi imbelles sint, & denegata generandi facultas, spiritu tamen distentæ eriguntur, atque ex decubitu in dorsum rigescunt, salubri sanitatis, bonique habitus argumento. Ita licet conualescentibus sint infirmæ fracteq; vires, ac morbo attritæ, mēbra languida, corpus macilentū ac strigosum: pars tamen illa secretiore loco collocata, quæ Ciceroni mentula dicitur, primùm recuperatæ valetudinis indicia profert. Eò siquidem præ cæteris alimenta deferuntur propter vicinitatem, & quòd præcipuis membris ea pars connexa est, atque ex vna venarū atque arteriarum neruorumq; propagine producta. Quod si morbo defuncti ac conualescētes, maturius quàm par est, & quàm vires patiantur, se Veneri dedant, exhausto puriore succo ac vitali spiritu, lethaliter affliguntur, omniaq; illis vergunt in deterius. Siquidem sincerior puriorque alimēti pars ac rossidus humor, quibus membra arida atq; extenuata, morboq; exhausta, madescunt atque irrigantur, absorbetur, ac velut lactis cremor, emūgitur: quò fit, vt vires, quibus non nihil incremēti accesserat, cōcidant ac cōterantur. De mulieribus verò alia est ratio, quæ cōcubitu mi-

*Sanitatis
indicia in:
pueris.
Erectio ge-
nitalsū sa-
nitatis in-
dicium.*

*Venus in-
commoda
in Galetu-
dinarijs.*

nus, quàm viri delassantur, imò vires ex eo concipiunt, ita vt nōnullæ impendio salaces, huius rei causa aliquando morbū simulent, quò maritos ad amplexus inuitēt atq; alliciant, adeò vt hinc enatū sit apud Belgas Prouerbiū: Matrōna ægrota semper aliquid exposcit: Mulieri valetudinarię semper aliquid offerendū: *Mulierum salacitas.* *Prouerbiū populare in fæminas.* *Nen moet den sieck en vrouw kens altjt wat bieden.* Quo designant, nō semper mulsū, aut alimentum delicatum exhibendum nauseabundis mulierculis, sed aliud quiddā, quo illis viri maximè gratificari, & qua re potissimè affici solent ac deliniri, etiamsi exquisitissimis donarijs illas studeas demereri. eoq; factum est, vt Solomon os vuluę aut vteri ostium, velut Orci fauces, inter ea referat, quę cupiditate existunt infatiabili. Quocirca si optimè sibi consultum cupiunt, qui matrimonio sunt addicti, vbi à morbo sunt eluctati, ac reuiuiscere incipiunt, ne se vxoribus festinanter obijciant, atque emulgendos præbeant, sed voluptati moderētur potius, ac frenum intempestiuę libidini iniiciant. nihil enim ita constitutis adimi potest, vt nec arboribus tenellis, quę truncari putariq; recusant. Nam si redintegrari ac recrudescere morbum cōtingat: aut subita morte cōficiuntur, aut ægerrimè cōualescunt. Quòd si validi robustiq; viri inito primum coniugio ægrè subsistunt, vbi res Venerea frequentius peragitur, atq; vxorum embolia, vt Ciceroniano verbo vtar, sæpius frequentant: quantò magis vacillantis ac dubię valetudinis homines deiici cōtingit ac debilitari? argumento quòd vxorij, hoc est, qui cōiugi plus satis dediti sunt, atq; illi obsequuntur, colore conspiciantur mustelino, giluo, buxæ, exanguis, plūbeo, membris, articulisq; fractis atque eneruatis: cūm alij, quibus concubitus perficitur moderatè, atq; intra mediocritatē cōsistit, dicussio, atque

*Prouer 30.**Exemplum a tenellis arboribus.*

*Venus im-
modica ve-
nustatem
depopula-
tur.*

*Cuiq; parti
sua vis in-
sita.*

*Omne ni-
mum per-
niciosum.*

*Fabri cur
surda stri.*

*Omnia mē-
bra suis of-
ficijs di-
stincta.*

atque dissipato fuliginoso vapore, colore florido existant, ac facie roseo rubentique pigmento perfusa. Est quidem cuique membo sua vis insita ac facultas attributa, nempe oculis visus, auditus auribus, naribus olfactus & odoratio, linguæ ac palati sapor & gustatus, qui ex sensibus omnibus, maxime voluptarius: vesica eiusque muscoli reddendo lotio, intestina deijciendis excrementis inseruiūt. Partes genitales progignendis liberis, perficiendæ que concubitui sunt destinatæ: ita alia membra alijs officijs instructa sunt ac dedicata: quorum singulis temperantia moderatioque adhibenda. Si quidem oculi obtutu continuo fatigantur, ac caligine offunduntur: Aures intensiore sonitu obsurdescunt, vt omnibus fabris ferrarijs. Sapor immodico vel cibo vel potu aboletur, omniaque efficiuntur insuauia atque insipida, sic vt etiam stomachus alimenta respuat atque auersetur. Nares odorandi facultate præditæ, affusa pituita, ne fragrantissima quidem percipiunt. Partes quoque genitales, quibus singula membra inseruiunt, & si forte ille defecerint, aut exhaustæ sint, succenturiata adminiculantur (nam ex toto corpore humores a spiritus eò deriuantur, ac confluunt) si immoderate ac profusa libidine defatigentur, non tam ipsæ, quàm tota moles corporis flaccescit ac collabitur. Quocirca in conseruandis naturæ viribus in roborando firmandoque totius corporis habitu omnia moderatè ac temperanter instituantur

quò quisque maturè ac tempestiuè, nullaque molestia senescat, ne libidinosa ado-

lescentia animum morosum ac

querulum, corpus effœ-

tum ac flaccidum

senectuti tra-

dat.

De aura atq; aeris effectū, tum flatuū ventorumq; nominibus, natura, ac viribus in excitandis morbis, ac permouendis humoribus, qui agitati menti damna nonnunquam inferunt.

C A P. III.

DVAE sunt res aduentitiæ atque externæ, corporibus nostris non minus infeste, quàm salubres, quæ & valetudinem fulciunt, & sanitatem nonnunquam demoliuntur: nempe alimenta, atq; aer ipse, qui nos ambit, ex cuius agitatione & motu ventus emergit ac flatus, quibus singulis momentis corpora nostra exposita sunt, ac manifestâ mutationem sustinent. Cõcipiuntur autem intra corpus nostrum flatus & ventosi spiritus, partim ab externo aeris impulsu, partim ab esculentis & potulentis, quæ assumpra flatus pariunt, ac ventrem distendunt: vt sunt fabæ, pisa, cruda olera, rapè, radicula, fructus arborei, mustū, zythus, & cereuisia recens, ex quibus orti flatus, ventriculo negotium facessunt, atque cùm intestinis, tum hypocondrijs, seu præcordijs molesta sunt. Hi vt etiam qui inter edendum spiritus subingredi solent, vbi auidè & confertim cibum potumq; ingerunt, ructibus aut emissis postico flatibus discutiuntur. Quod si diutius corpori immorantur atque inhærescunt, aut vlli parti infixi dolores inferât, foris calorifica formëta adhibëda, intus verò quæ discutiëdis flatibus sunt idonea: vt sunt Cuminum, lauri baccæ, anisi, feniculi, cari semen, vinum meracum, nempe Creaticum, quod Maluaticum vocant.

His siquidem venti luctantes agmine facto

Ex Aeneid.

Quæ data porta, ruunt, ac terras turbine perflât.

Cæterùm cùm externi flatus magna ex parte nobis sunt infesti, effectūque penetrabili valetudini officiant,

Aer & Ventus valetudini & sanitati nonnunquam demoliuntur: nempe alimenta, atq; aer ipse, qui nos ambit, ex cuius agitatione & motu ventus emergit ac flatus, quibus singulis momentis corpora nostra exposita sunt, ac manifestâ mutationem sustinent.

Vnde flatus in corpore.

Auidè bibere re flatibus corpus distendit.

Quæ flatus discutiunt.

ciant, de ijs potissimè habebitur sermo. Siquiden illi se modò tacitè ac latenter in corpus insinuant modò palam ac violenter ingruunt, atque hominibus, armentis, pecoribus, satis messi que triticea herbis, arboribus infesti sunt, ac damna inferunt

*Ventorum
origo.*

Promanat autem atque effunditur ventus ex aera; cōcitata ac commota, quò fit, vt modò placidus sit, blandus ac suavis, modò validus atq; impetuosus pro ratione aeris tranquilli, vel agitati

*Ventus
quid.*

Sic vt Ventus non aliud statui possit, quàm effluxus atque effusio commoti aeris, qui vires & alimta cōcipiat ex terræ exhalatione & vaporibus

Ioan. 3.

Vel, vt Vistruuius ait: Ventus est aeris fluens vnda incerta atque instabili vi incitata. Quod ipsum cum designaret Seruator: Spiritus, inquit, vbi vult, spirat, & vocè eius audis, sed nescis vnde prodeat, & quò se proripiat. Sumpta siquidem similitudine ab externo flatu, Nicodemum instruit, qua vi,

*Locus Euā
gelicus ex
plicatur.*

& quàm arcano effectu Dei spiritus hominū mentes afficiat. Vt enim spiritus aëreus non cohibetur, nec conquiescit vllius arbitrio, sed instabilis est & inquietus, suoque impetu fertur, atque hinc inde impellitur: ita vt per omnia diffusus sonitu effectuque se prodat, non visu: rebus terrenis nunc salutaris, nunc exitiosus: ita spiritus Diuinus tacito atque ineffabili afflatu humana; mentes pulsant, agitant, impellit, rapit, inflammat, incitat, transformat, atque homines ex carnalibus spirituales effi-

*Spiritus di
uini aereo
spiritu cō
paratur.*

cit. Vt autē mens atque humanus animus diuino spiritu subsistit ac fouetur: ita corpus hoc spirabile atq; animale externo aere ac salubri aura non minus, quàm cibo ac potu recreatur. Est enim aeris ac spiritus, quem hauustu intra corporis nostri recessus concipimus, nō minus, quàm alimentorū vsus necessarius: absq; istis enim aliquousq; subsistere potest humana natura: nam septenis nouenisque

dicibus,

diebus, vt assolet, inedia tabescentibus, absque ve-
 rò aura circūfusoq; aere ac flatibus, ne tantillo qui-
 dem momēto perdurare poterit, quin suffocetur.
 Quo aut̄ is purior sit, ac minus habet contagij, cō
 corpori salubrior ac magis salutaris. Si enim aer
 contagiosus sit ac pestilēs, cibo vitioso ac venenato
 est nocentior. Siquidē cibus vomitu excuti potest.
 ac caloris naturalis beneficio concoqui, at spiritus
 auraq; pestifera non facilē domari potest, aut con-
 fici, vbi intimos corporis recessus occupauit; nam
 confestim cor ac spiritus vitales inficit opprimīt-
 que. Quocirca communis hic aer (qui respiratio-
 ni subseruit, & cuius adminiculo spiritū hinc inde
 recipocantem producimus atque attrahimus) ac-
 curatē obseruandus est. Nēc minor habenda ratio,
 in stabilienda sanitate, ventorū, qui ab aere pro-
 manant ac diffunduntur, non solūm in libero a-
 pertoque aere, cui subinde nos exponimus, sed et-
 iam in construendis erigendisq; ædibus, in con-
 stituendis porticibus, vestibulis, fenestris, ostijs, om-
 niq; prospectu, per quem in triclinia ac cœnacula
 externi flatus se ingerunt; quō salubri aura nos re-
 ficiant, non offendant graues atq; insalubres hali-
 tus. Quod cū Hippocrates in peste, quæ totam
 Asiam depopulabatur, ac Græciā exhaustit, studiosē
 obseruaret: multa hominū milia ab illa vindica-
 nit. Marcus quoque Varro cūm Corcyræ esset, in
 omnibusq; passim ædibus ægroti decumberent, in-
 ducto fenestris nouis Aquilone, atque obstructis,
 quæ Austrū admitterent, ianuaq; permutata, co-
 mites ac familiā incolumes reduxit. Sic apud Bel-
 gas maritimos, quoniā multę ciuitates Austro atq;
 Africo sunt oppositæ, homines plurima anni par-
 te ægrotant, ac pituitæ fluxionibus sunt obnoxij.
 Quō spectat illud Viétruij: In insula Lesbo op-
 pidum est Mytilene magnificentē ædificatum,

*Inedia quā
do pernicio-
sa quousq;*

*Spiritus vi-
tiosus ali-
mento no-
centior.*

*Observatio
in constitu-
endis ian-
uis.*

*Hippocra-
tis in peste
consilium.*

*Varronis
in peste cō-
siliū.*

Lib. i. c. 5.

atque eleganter, sed positum non prudēter, in qua ciuitate Auster cūm flat, homines agrotant. nam is ventus putredinis causam præbet, cūm Coru- Circio affinis ab occasu solstitiali spirans, vulgè *Noordt & West*, homines tussunt, cūm Septentrio at- que Aquilo, restituuntur in salubritatem. Ex qui- bus liquidò apparet, instabiles ventorum impetus humanis corporibus morbos inferre, ac valetudi- nem deteriorem efficere: quos si euitare atque ex- cludere liceat, minus morbis quemque tentari cō- tingat: aut si fortè ex causa aliqua contracti fue- rint, vbi flatibus noxijs aditum præcluseris, expeditius sanescunt ac consopientur. Veteres, quoniā quatuor sunt cœli regiones ac limites, totidē con- stituerunt ventorum discrimina, quos elegāti car- mine complexus est Ouidius:

*Venti car-
dinales
quatuor.*

Meta. lib. 1.

*Eurus ad auroram Nabatha aq̄, regna recessit,
Persidaq̄, & radijs iuga subdita matutinis.
Vesper & occiduo qualittora Sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro, Scythiã septemq̄, triones
Horriser inuasit Boreas, contraria Tellus
Nubibus assiduis, pluuioq̄, madescit ab Austro.*

Alij, quibus visum est exactius omnia dimeriri, duodecim dinumerant. Nostra verò ætas nautarum nauigatione edocta, ob vastum ac spatiosum Oceani ambitum marisque mediterranei longissi- mos tractus, duos & triginta statuunt, eosque in- versoria ac pixidecula nautica, vulgè *Compas*, ex- hibitos, continenter intuentur, atque intempesta nocte etiam, cœloque nubilo ac caliginoso, il- lius vsu & commoditate cursum dirigunt, portus- que destinatos assequuntur. Nec est recens aut no- uitium inuentum hæc pixidecula, cūm Plautus etiam huius meminerit:

*Pixis nau-
tica duos et
triginta
ventos sta-
tuit.*

Trinū. act.

4. scena 3.

*Quint tu quod perijt, perijisse ducis?
Cape versoriatz, recte te ad herum.*

Cæterum

Cæterùm viris politicis, qui à nauigandi consue-
tudinẽ sunt alieni, non tam ventorum numerus,
quàm natura affectusque excutiendi. Quisquis e-
nim ex Hippocratis præscripto valetudini optimè
consultum velit, quadripartitas anni distinc-
tiones (quatuor tempora nostri vocant) obseruet: de-
nique ventos calidos frigidosque, quibus omnes
passim sunt expositi. Habent enim momenti plu-
rimum ad tuendam valetudinem, ac morbos pro-
pulsandos ventorum concursus & aeris constitu-
tio. Siquidem non tam corpora, quàm animi ho-
minum mutationem subeunt, pro cœli ac vento-
rum ratione, ita vt etiam sanialiter affecti sint cœ-
lo nubilo ac turbulento, aliter sereno ac placido,
aliter spirante Zephyro aut Fauonio, aliter sæuien-
te Austro vel Africo, adèd vt non modò corpora
sint agilia, sed mentes etiam erectiores, expulsa
que omni morositate, magis tractabiles, vbi cœ-
lum suauiter vernantique aura, ac vento placido per-
funditur. Cæterùm quòd singula ad amussim exi-
gantur, Ventorum nomina doctis ac plebeijs vsi-
tata, conditiones, vires, effectusque obiter percen-
sebo: quo quisque declinare possit, quæ nocitura
videbuntur, atque ijs se tutò obijcere, quæ saluta-
ria fore sperat atque innoxia. Ab æquinoctiali seu
vernali exortu, qui perficitur, vbi Sol Arietẽ subit,
Subsolanus progreditur, *Oest*, Germanicis, *Leuan*.
re Italis, ventus magna ex parte salubris, & qui a-
nimi mentisque nebulas discutit, antelucano au-
tem subfrigidus est, meridie vergenteque in Au-
strum sole, tepescit ac languidum calorem concipit,
nostrates *Lau ost* *zoel* vocant, cùm corpora
non æstu immodico infestantur, sed flaccido calo-
re tepesfacta languescunt ac nauseant, Belge *VVan*.
Iustsch, vocant, Cor. Celsus atque Ouidius Egeli-
dum, cùm inquit,

*De aere &
locis.*

*Aura &
Venti cor-
porum immo-
tant.*

*Animus
ab aeris in-
temperie
visitatur.*

*Subsolani
Venti, quò
ab ortu
progredi-
tur, effe-
ctus.*

Lib. I.

Et gelidum Borean, egelidumq, Notum.

Aestate autem media ubi feruēcit Sol, æstū Sub-
solanus excitat, ac flauam bilem accendit, ex cuius
inflammatione febres ardentes pullulant: Hieme
verò paulò mitior est, ac minus, quàm Aquilo, a-
sper ac rigidus. Eurus Orientali vento affinis, effe-
ctūque proximus, ad leuam versus meridiem non-
nihil declinat, sic dictus, quòd ab auris procreandis
mouendisque diluculo, orto primùm Sole moue-
ri incipiat, vulgò *Oost zuydoost*. nam in illo cœli
cardine Apeliotæ seu Subsolano assistit, non longo
interuallo proximus. Aestiuus autem mensibus fer-
uidus est, vrentesq; febres excitat: & quod in Bel-
gica à me sæpius obseruatum est, grassante morbo
aliquo populari, vt illo spirante assolet, carbuncu-
los ac tumores contagiosos in inguine & sub alis
parturit, rubentesque pustulas atque exanthe-
mata, quæ in extima cute efflorescunt atque ebulliūt:
cùm enim tepidi caloris sit particeps, admixta sci-
licet nonnulla humiditatis portione, aliquam pu-
tredinis atque inflammationis causam sanguini
præbet. Hibernis verò mensibus intentissimum fri-
gus adfert, quod plerumque nix subsequi solet, ac
rigidissimæ pruinæ, ad eò, vt qui huic vento se ex-
ponunt, ægrè nares, faciem, oculos, genas, à pene-
trabili vrentique frigore tueri possint: quæ vis &
Vulturno ascribitur vento violento ac præferoci,
quem in eodem ordine nonnulli collocant, tamen
paulò ab Euro digrediat. Proximum locum ver-
sus meridiem sortitur Euronotus *Zuydoost*, qui
æstate magna ex parte serenus est, tamen nonnun-
quam non modò acra, sed etiam mentem nebulis
ac caligine offundat: cùm enim aliquando turbu-
lentus existat, animo melancholiã adfert, sed quæ
facile discutitur. Siquidem non acer est, aut acer-
bus in concitandis humoribus, vt plerique alij. Vt
autem

*Euri locus
& effectus.*

*Eurus ali-
quando pe-
stis causa.*

*Eurus hie-
me frigidis-
simus.*

*Vulturni
natura.*

*Euronoti
effectus &
status.*

*Simile à
marinis flu-
tibus ven-
to agitat.*

lutem marini fluctus ventorum violentia intumescunt atque attolluntur : ita quoque in humanis corporibus eadem vi agitantur humores atque exaestuunt, quorum vapores ac fumi sursum delati, mentem inquietam reddunt, animumque morosum, difficilem, querulum, præfractum, durum, intractabilem, adeò, vt subsistente illa affectuum intemperie, non facillè ab huiusmodi hominibus quicquam impetraueris, aut possis obtinere, præsertim mulierculis aut auarisseniculis : qui cum sint suspiciosi, odorantur plerosque insidiosa quadam ciuilitate aliquid venari ac captare, quos indignatione quadam repulsos maledictis onerant, nisi fortè tempestiuè atque in tempore, quod omnium primum est, ac præcipuum, accesserint. Sunt enim, qui dextrè sua negotia perficiunt, ac captata occasione, arreptaque opportunitate.

*Pertentant aditus, & quæ mollissima fandi
Tempora, quis rebus dexter modus.*

*Ex Virgilio
desumptis*

Quocirca cum multa sint, quæ naturæ humanæ conditionem permutare sunt idonea, tum maximè ventorum concursus, auræque instabiles motus, quorum impulsu non modò corpora, sed spiritus animalis incommoda percipit, ipsaq; mens intemperie quadam afficitur, adeò, vt pro aeris ac flatuum varietate, modò nubila existat ac turbida, modò serena, placida, sedata : quanquam victus vitæque intemperantia multum momenti adferat in constituendo corporis habitu, fouendisque affectibus. Inter ventos autem, qui hominibus maximè infesti sunt, ac valetudini officiunt, Austrum refero, Zuydt, natura effuatuq; calidum ac humidum. Eo siquidem flante terra madescit imbribus, atq; humore affatim perfunditur, quò fit, vt corpora promptissimè putrescant, atque humorum corruptelas concipiât, Catarros quoque excitat ac defluxus in

Aene. li. 4.

Auster instabilis.

Auster quos morbos excitet.

fauces, vocalem arteriam ac pulmones, hinc corysæ, rauedines, tusses, morbi comitiales, vertigines, lethargus, apoplexia, lippitudines, surditates, aurium tinnitus, multaque alia, quæ cumulatè spirante Austro emergunt ac scaturiunt. Obseruaui autem sæpius diuturno eius flatu grauidas abortire, ac partum excutere, obortoque immodico profluuiio periclitari. Cùm enim partes corporis, liga-

Austri incommoda in excutendo partu.

menta, nerui, muscoli, membranæ, ansæ, omenta, quæ gestando oneri inseruiunt, flaccescere incipiunt, ipsumque vterum concepto humore nimio, lubricum fieri, ac sensim dilatari contingat: fieri nequit, vt natura onus perferat, ac legitimum gestationis tēpus assequatur, præsertim vbi post licitatem ac squalores humida tempestas inciderit, quæ cum siccis ac biliosis corporibus non incommoda, tum pituitosis atque humidis, nempe pueris ac mulieribus, quique palustria atque vliginosa

Auster biliosis non incommodat.

loca incolunt, cùm primis noxia: eoque fit, vt infantes atque impuberes implacabili tussi infestentur, *kyndthoest* Belgæ vocât, quod singultu quodam prodeat, nullis admissis inducijs, aut respirandi spatium. Cùm enim continenter ac laboriosè, nullaque interposita mora tussunt: irritus tamen est conatus, nec quicquam proficiunt, adeo vt intercepto

Auster pituitosis non xius.

occlusoque anhelitu, suffocatio immineat, atque obturatis spirandi fistulis anima ac spiritus, qui vtrò citroque com meat ac reciprocatur, postico prodeat erumpatque non sine maximo vitæ discrimine, nisi natibus vtroque genu arctè compressis illum cohibeas ac reprimas: quo spiritus, qui inuerso ac præpostero tramite sibi viam molitur, atque aliundè erumpere gestit, resiliat, assuetasque spirandi fistulas repetat. Cōtrahitur autem hoc tussis genus ex humore tenui ac fluido, qui non cōglobatur aut concrefcit, sed in pulmonis cōceptacula

Tussis à ligando humore molesto.

Tussis pueros stranguans.

effun-

effunditur ac diffluit, adeò vt natura vis ac facultas tam liquidum excrementum nec coactum aut concretum expellere nequeat. Vt enim gutta a-
 que, aut alterius liquoris in tabulam aut planitiem effusa non cõit, sed diffunditur ac dissipatur, ita vt

*Simile à re
liquida &
fluida.*

primoribus digitis prehendi non queat : ita humor is è capite in fauces ac vocalem arteriam, pulmonumque fibras delapsus subduci nequit, quamquam natura continenti tussi hunc excussisse laborat, sed frustra, quoniam ob tenuitatem cõtactum subterfugiat atque elabatur : crassa quoque pituita, quæ tanquam viscus pulmoni inhæret, nõ minus, quam tenuis homines fatigat, sed nullo strangulandi periculo. Hos itaque morbos ac valetudi-

*Auster articulares
dolores morietur.*

nis incommoda Austrini flatu corporibus inferunt, multisque alijs causam præbent ac seminarium. Siquidem liquefactis diffusisque vndiq; humoribus tumores articulares, ac dolores podagrici excitantur, quibus afflictæ singulæ corporis partes ad omnes functiones ac munia redduntur inidoneæ. Quòd verò ad internas vires atque animi munera attinet: mens, flante Austro, languida est,

Auster animo grauis.

demissa, stupida, deiecta, somniculosa, & quæ oscitanter omnia aggrediatur. Hæc quoque vis in rebus inanimatis se profert ac vires exerit. Siquidem obseruamus, spirante Noto, in ædibus omnia flaccescere ac madida esse, lintea, lodices, tegeticulas, stragula, papyrum, membranas, chartas geographicas, reliquamque supellectilem : paludes quoque ac stagna, amnes, flumina, Oceanum, turbida spectari atque vmbrosa : Spirante autem Aquilone, omnia pellucida, clara, splendida, defecata, ita vt fundus sit conspicuus, omniaque in imo se spectanda proferant. Simile quiddam accidit in sanguine & humoribus, quorum sordes & feces emergunt Austrinis flatibus, ac menti caliginem inferunt:

Auster omnia obnubilat, Aquilone serenat.

*Aer serene
mentē
exhilarat.*

*Noto spirā.
te paludes
olida.*

ferunt: recondunt verò se ac subsident, flante vel Subsolano vel Zephyro, alijsque vētis placidis perspirantibus. hinc maxima in animis hominum alacritas, mentisque erectio, vbi cœlum Solis splendore nitescit: maxima contractio, animiq; mœror & deiectio, si quando aura caliginosa est ac nubila, venti que turbulenti sæuiunt. Simili ratione imminetibus pluuijs, spiranteque vel Noto, vel Africo, cloacæ, stagna, paludes, foricæ, latrinæ, aliaq; loca proluendis sordibus destinata, graues halitus effundunt, atque esculenta quæque vitiant, ita vt minus diu asseruari possint.

*Lybonoti
& Austro-
africi natu-
ra.*

Venti collaterales atque intermedij, qui à meridie non nihil declinant, ac versus Occasum hibernum paululum deflectunt, pares cum Austro & Africo vires obtinent, inter quos refertur Lybonotus atque Austroafricus *Zuyde Zuyde & Vest.* ab illa enim cœli plaga proruit ventus turbidus ac nimbosus, non minus corpori, quàm animo menti que infestus: habent enim eam vim flatus impetuosi, vt humores in imis visceribus, velut sentinā in nauibus, commoueant: quorum fumis & vaporibus agitata mens, intemperies cōcipit, affectibus commouetur, incandescit, tumultuatur, inquieta est, ac non secus, quàm Oceanus, æstuat ac feruescit, ita vt

*Genij mali
ad inferen-
dam damna
præsto.*

*Mēs quib⁹
vacillat, ab
aere citò
offendun-
tur.*

spiritus quoque aerei ac mali Genij aliquando se tempestatibus ingerant, ac faces ministrent, menti que humanæ se tacitè ac latenter insinuent, eam que vexent, lacerent, exagitent. Vulgare est autem apud Belgas plerosq; emotæ mentis, & quibus sensus diminuti sunt, aut spiritus animalis vitiosa aliqua qualitate imbutus, triduo etiam antequam tempestates ac venti ingruant, tumultuari, omnes que vicos, compita, plateas, angiportus circumire ac concursare modò silētes ac taciturnos, modò clamorosos atque obstrepentes, ita vt vulgus di-

ctitare

aitare soleat, Suborituram aeris intemperiem, atque vt ferè affolet, imminere tempestates, imbres, procellas, turbines. Econtra vbi sudum est cœlum, ac tranquillum, ventisque placidum existit: omnibus se comes præbent, blandos, suaues, affabiles, festiuos, lepidos, sic tamē vt ridiculos subinde mores ac facetos exprimere non desinant, ex quibus faciliè coniecturam feceris, quo sint corporis habitu, qua mentis constitutione.

CAETERVM inter ventos, qui in Austri confinio constituti, ab Occasu hiberno perflant, *Africi na-* nullus Africo, vulgò *Zuyde Vest*, impetuosior, *tura.* aut procellis fœcundior. nam tonitrua ac fulmina æstiuis mensibus profert, sæuasque tempestates parit, adè, vt culmina conuellat, fata prosterнат, naues in vada ac scopulos illisas, ad naufragia impellat, æstate tamen, quàm hieme, minus diuturnus: vt enim subitò exoritur, ac furibundus est, ita confestim desinit ac consopitur. acuit autem huius iras ventus, ille, quem Horatius Iapiga vocat, *Vest Zuyde Vest*, omniaque exasperat, & sæuiora efficit: qui etiam magna anni parte stationem suam constanter tuetur, expulsisque alijs incunte hieme continenter spirat, maximo nauigantium incommodo: æstate autem media magis placidus est, ac minus turbulentus. Qui verò ab æquinoctiali Occasu se preferunt, nempe, Zephyri ac Fauonij, *Vest*, Italis Ponente, incunte vere atque hirundine prima, placidi sunt, *Fauonij na-* amœni, blandi, suaues, qui que omnia fouent ac *tura,* recreant. siquidem moderato Solis calore tepèfacti, stirpes ac flosculos eliciunt, omniaque rediuiua præstant, ac renouant, adè, vt etiam sanguinem, ac synceros humores, qui hieme delituerunt, proferant, discussaque mœstitia atque animi nebulis, mentem hilaritate ac lætitia reficiant.

Desinen-

Deficiente tamen autūno, anniq̄ue circuitu in hie-
mem inclinato, venti Occidentales in elemēter se-
uiunt, terrasq̄ue ac maria, turbulenta tempestate
concutiunt: in excitandis verò morbis frigidis ac
pituitosis non minus, quàm Austrini flatus, noxij
sunt ac perniciosi. Venti autem Occidenti ac Sep-
tentrioni confines ac finitimi tres enumerantur,

*Cori & eo-
rii, qui illi
affines sunt
naturæ.* Corus siue Argestes, *Vest Nordt & Vest*, Circius ab
occasu solstitiali *Noordt & Vest*, Thracius *Noordt
noordt & Vest*, venti omnes validi, qui marinos flu-
ctus furenter quatiunt, diruptisq̄; ac conuulsis ag-
geribus Oceanum in continentem longè lateq̄ue
deuehūt. duabus autem anni partibus potissimūm
vigent, declinante autumno, atque aduētante ve-
re: præsertim mense Martio; quibus temporibus
grandines, nimbos, procellas, fulmina è sublimi de-
ijciunt, ita vt vno temporis in momento, aut perexi-
guo saltem interuallo tres illi inter se conglome-
rati, prouant, magnaq̄ue detrimenta hominibus,
fatisq̄ue inferant. Emergunt autem ex ijs ac ple-
risque alijs repentini, subitiquē flatus, qui in conci-
tatissima aeris intemperie, ignitos globos, arden-
tesq̄ue faces eiaculantur, vt Præster, Ecnephas,
ventusq̄ue Typhonicus Paulo Apostolo infestus.

Actor. 27. Obseruata sunt hæc superioribus sæculis, cūm alijs,
tūm maximè Virgilio, qui ea hisce versibus com-
plexus est, quæ singulis anni temporibus non sine
insigni clade, atque annonæ iactura nobis obue-
niunt.

Georg. li. 1. *Quid tempestates autumnæ, & sidera dicam?
Atq̄, ubi iam breuiora, dies, & mollior æstas,
Quæ vigilanda viris, vel cūm rust imbriferū ser,
Sæpe ego, cūm flauis messorum induceret aruis
Agricola & fragili iam stringeret ordea culmo:
Omnia ventorum concurrere prælia vidi,
Quæ grauidam latè segesem ab radicibus imis,*
Sublime

*Sublime expulsam eruerent, ita rubigine nigro,
Et pluuia ingenti sata lata, hominumq; labores
Diuunt.*

Corporibus quoque, quæ non minus, quàm culmina conuellunt, multos morbos inferunt. Siquidem vere & autumno, tum præsertim mense Martio, articulis, neruis, musculis, membranis, tendinibus puncturas, rigores, contractiones, palpitationes; lassitudines vlcerosas accumulans, ita vt sic affecti, futuræ tempestatis prognostica edant, & qualis sit exoritura aeris intemperies, indubitanter denuntiant ac præfagiant, nostri *Ver* & *Vys* vocant, hoc est, euenturæ tempestatis præscios, quales ferè sunt valetudinarij, qui que morbida ac ficosa cadauera circumferunt. Et quemadmodum huiusmodi venti morbos ac febres, multa que valetudinis detrimenta adferunt, ac sanitatem vitiant: ita solo fecundo ac ferrili, excultisque agris ad sementem atque vberem messem officunt. Terra siquidem non minus vento rigido proflata, quàm pluuia tristi atque insuauis madefacta, non salutare herbas, sed lolium, zizania, sentes, carduos, lappas, tribulos, vepres profert, quæ sata strangulant, nisi sedulo extirpentur. His proximè adhsit Septentrionalis, *Noord*, Italis *Tramontano*, nonnulla ad ortum progressu, *Aparetias Noordt*, *nordtoost*, Aquilo seu Boreas ab æstiuo & solstitiali ortu medium locum tuetur, *Noordt oost*. Cæcias verò *Oost*, *noordt oost*, ab Aquilone Subsolano, seu Apeliota stipatur. Septentrionarius natura effectuque frigidus & siccus existit, magna ex parte serenus, licet aliquando pluuus, mitigat autem Cori & Circij ferociam: vbi enim plus satis sæuitum est, ac iam propemodum sunt defessi, in ventum Septentrionalem ferè desinunt, sic vt mox aura mitescat, ac tempestas sopiatur: quocirca vnicè eò transferri cupiunt hos

*Valetudina-
rii q; aura
insurijs ob-
noxij.*

*Aura rigida
satis noxia.*

*Septentrio-
nalis Ventis
natura.*

VENTOS

ventos indigenæ. nam si versus Austrum ferantur, recrudescit intemperies ferocius, ac rursus novas vires concipit, quò fit, vt quotannis multæ rostratæ naues, ac vastæ holcades periclitentur, atq; in ipso ferè portus aditu in breuia & syrtes, vadaque cæca ac latentia illis dissoluantur, incredibili mercium iactura ac dispendio. Quocirca ven-

Auster & Aquilo diuersa ratione catharrhos mouent.

tus Septentrionalis, non solum Coro & Circio salubrior, sed etiam sedatior, atque in concitandis sciendisque tempestatibus mitior: tametsi hibernis aliquando mensibus rigidus sit, ac violenter spiret, quò fit, vt catarrhos excitet, pleuritides, atq; anginas, sed alia, quàm Auster, ratione. Siquidem spirante Noto humores liquefacti, spontè dissoluantur, atque è capite in subiectas partes defluunt. Septentrionali verò atque Aquilonio flatur, quoniam confringi contingat musculos ac membranas, pituita exprimitur, quemadmodum complicatis compressisque in pugnum digitis, ex spongia aquam extundimus. Quacunque autem anni parte hi venti spirant, frigore corpora afficiunt, meatus constipant, aeris contagia dissipant, coactoque intus calore natiuo, concoctioni auxiliantur. Cùm autem Austrini flatus, dissoluta corporis compage, membrisque languore ac veterno affectis, homines somniculosos efficiant, oscitantes, flaccidos, veterinosos, nauseantes, desidēs, atq; ad obundas vllas functiones, aut exercitationes imparatos.

Li. 3. Apho.

Tum Aquilonij, Hippocrate teste, agiles præstant, viuidos, erectos, alacres, gesticulosos, atq; ad quiduis aptos, præsertim quibus habitus est humidior. ijs enim naturæ munera ac functiones melius perficiuntur, omniaque salubrius procedunt, quemadmodum siccis aridisque corporibus, humidus cœli status salutaris. eo enim minus frigore rigent, aut vruntur calore. Cùm itaque duo isti

venti

venti Auster & Aquilo, illisque vtrunque affines in tora ferè Europa vicissitudines anniuersarias constituent, præ cæteris hos obseruandos censeo: nullus enim ventorum per totum anni circuitum spirat constantius: siquidem cessante sopitoq; altero, alter exoritur, suamq; stationem tuetur: tametsi cæteri paulò antè memorati suas vices etiam fortiantur, sed qui celerius conquiescant ac desinant. Quocirca horum vtriusque habenda ratio, non solum in tuenda valetudine, profligandisque incommodis, sed cum iter ingredimur, aut cum terra marique nos aeri committimus. Hoc enim longa obseruatione compertum habeo, Aquilonem noctu exortum non esse diurnum, aut stabilem, nec triduo in ea statione atque ijs excubijs consistere: quod, Aristotele teste, etiam Homerus, dum Vlyssis errores prosequitur, indicauit,

Auster & Aquilo præcipui in modo uento aere.

Tertia lux nunquam nocturno Aquilone laborat.

Quod eò fit, quoniam exhalationes ac materiam minus copiosam sit nactus, quibus subsistere possit, ac diuturniores flatus perficere. Siquidem motus atq; agitatio aeris, qui ventum efficit, ab eoq; vires & incrementa concipit, debilis est, imbecillis tenuis, exiguus, ita vt vires desint, quarum adminiculo progredi posset, ac se diutius proferre, efficique diurnus. Vt enim in morbis ac febribus humorum copia ac redundantia omnia grauiora, magisque diurna facit, atque insultum producit: ita vehemens aeris concitatio, atque exhalationum vaporumq;, qui è terra emanant, creber densusq; concursus ventos exasperant, atque illos cum violentos, tum diurnos efficiunt. Et quem admodum ignis confestim extinguitur, vbi arida nutrimenta desiderantur, ac fomites desinunt: ita Aquilo, intèpesta nocte, vel ipso noctis crepusculo

Aquilo quando minus diurnus.

Simile ab insultu febrili.

Simile ab ignis fomite ac nutrimento.

exor.

exortus, mox euanesceat, ac stationem deserit: eoque fit, ut exercitati nauæ non temerè Aquiloni fiant ad primum intuitum, nec quidquam aggrediantur, nisi triduanus sit: cum Auster primi diei exortu spem fulciat nautis, diurnum fore ac spiraturum constantius: Quod ipsum apud Italos naucleri ac nauarchi, qui vulgari idiomate Pilotæ & Admiraldi dicuntur, Prouerbio designant, Νότες

Pilota seu naucleri & rorū obseruatiſſimi. Anareas ab Aurea exercitarius nauarchus.

ἠπώτος, Ἐπειὸς τρίτο.

Cui sententiæ cum esset addictus Andreas ab Aurea archithalassus, hoc est, Cæsariæ classis apud Genuenses præfectus, Carolo Imperatori eius nominis Quinto id obseruandum consuluit. Siquidem cum in Africam expeditionem meditaretur, ac Cæsar ad primū Aquilonis conspectum, Mauros adoriri tentaret, admonuit alter, non incitandas triremes, nec classem mari committendam, nisi Boreas seu ventus Aquilonius triduum substitisset: Austro verò ingruente, euestigio, primaque luce in altum ducendas naues, ac confestim, nullaque mora, si omnia adornata sint, suisque armamentis abundè instructa classis, nauigationem instituendā, velaque exponenda flatibus: non enim metuendum, ne mox desinat, aut minus futurus sit diurnus: cum ferè nebulis densisque nubibus fultus, ac caligine stipatus, diurnitatis, ac constantiæ spem præbeat.

Cæcias cuius natiua.

Cæcias Orientali vento, minimo interuallo à dextra proximus, minus Aquilone violentus est, aut sonorus, nec frigore tam penetrabili, flatuque rigido, quod Soli sit vicinior: conuoluit autem ac conglomerat nubes, illasque conglobatas ad se allicit, quoniam retortæ aliarum nubium, vel montium obiectu resiliant: quod in fluminibus, atque amnibus, ipsoque Oceani fluxu sæpius obseruauit, in quibus non cōtinuato cursu, obseruatoque aluco

Cæcias quæ ratione nubes trahat.

fertur

fertur ac voluitur fluctus, sed vtrinq; circa littoris oras, ac ripæ extremitates reflectitur ac retorquetur, auerso scilicet ac deflexo, contorto dextrorsum ac sinistrorsum cursu, nec aliam huius rei excogitari posse rationem video. Ex huius autē venti natura Prouerbiū mānauit in improbos, Mala ad se attrahens, vti Cæcias nubes, vt nunc passim *Prouerbiū in improbos.* factitant nocturni oppressores, qui conglobati in tempesta nocte ædes subruunt, atque excruciato hospite, adactisq; domesticis ad commonstrandum thesaurum, omnia conuasant, ac diripiunt: *kneuelaers* nunc passim appellantur, à violentia, quam inferunt ac contorquendis hominū membris. Cæterū vt ex rebus naturæ salubre aliquod documentum eruatur, hoc cuique persuasum cupio, omnes istos aeris & naturæ effectus, à nutu atque arbitrio summi opificis pendere, eiusque vi perfici. Siquidem ignis, grando, nix, pruina, glacies, turbines, ac spiritus procellarum obsequuntur verbo illius. Ipse enim mittit niuem sicut lanam, nebulam sicut cinerē spargit: qui iacit grandinem frustulatim, atque efficit, vt omnia glacie contracta sint, tanquam planicies, ad eō vt nemo à frigore eorum possit subsistere. Ipse eadem, incitato flatu, liquefacit, ac confestim in pluuiam resoluit. Ipse aufert Eurū, atque in virtute sua inducit Africum. Ipse dominatur potestati maris, motum autem fluctuum eius compescit ac mitigat. Ipse producit ventum vrentem, & arescere facit germina terræ. Patitur quidem Deus mundum hunc, atq; vniuersi naturam ferri, voluiq; suo ordine ac modo, vt initio constituit, elementa, sidera, Oceanum, ventorum impetus, veris, æstatis, autumnī, hiemis discriminata tempora, sic tamen, vt penes eum horum sit potestas & imperium. Siquidem vbi illi visum est, & expedire videtur, quædam in scelerum

*Psal. 148.**Psal. 77.**Psal. 68.**Aggæ 1. c.*

2.

Deus elementis & tritatur ad inferenda damna.

Leuit. 26. vindictam exasperat, ac sæuiora efficit, multasque clades ac damna horum ministerio hominibus infert, quò mentes sopore oppressas sopitasque ac delictis indormientes excitet. sic enim religionis desertoribus minitatur: Quòd si præceptis meis nõ fueritis obsequuti, persequar vos tabe, morbis ac febribus, animique tædio ac mœrore: dabo vobis cœlum ferreum, & terram æneam, ita vt nequicquam ac frustra vires consumentibus neque terra fruges, neque arbores fructus proferant. Sic apud *Amos 4.* alios exoptulat cum populo suo: Excitavi vobis ventum vrentem, quo rubigine atque vredine vos afflixi, vestrosque hortos, oliueta, vineas, sicca consumpsit bruchus & eruca, nec tamen ad me estis reuersi, dicit Dominus: Quòd euenit, teste vate alio, *Agg. 1. 2.* Vt terra rorem, pluias atque imbres deneget, omniaque sata ardore, rubigine, grandine infestentur. Quæ documento sunt, ac quemque erudiunt, tempestates, nimbos, grandines, tonitrua, fulmina, turbines, ex naturaliũ quidem causarum progressu exoriri, sed quæ recrudescant, atque homines diuexent atrocius, vbi Deus illos castigatos ad frugem reuocat, qui vbi respiscẽte homine factus est placatior, ac furor mitigatus deferbuit, calamitates transfert, immutat, cohibet, imminuit, omniaque feliciora pollicetur, nempe vberem annonæ prouentum, agros sæcundos ac fertiles, tempestiuam pluuiam, messẽ copiosam, trituram, vindemiam, greges, armenta, pecora, quæ voto respondeant, corpus salubre ac vegetum, vires firmas, facultates ac res familiares stables, animum verò impaudum, tranquillum, securum, quietum, intactum, & qui fiducia Diuinitatis, vnde mentem haustam ac libatam obtinemus, non facillè expalleat metu, aut timore concutiatur.

De Pixide nautica, vulgò Compas, quam Plautus Versoriam vocat, cuius obtutu atq; obseruatione naucleris velificatio perficitur: & qua vi ac ratione continenter septentrioni obuertatur.

C A P. IIII.

CVM ventorum paulò ante habita sit ratio; eamq; fusius explicasse visus sum: restat, vt de Versoria non nihil proferam: quandoquidem nauæ huius vsu & cõmoditate nauigationem instituunt; ac longa maris spatia, tractusque Oceani immensos, denique locorũ situm ac distantiam dimetiuntur, & quantum viæ peractũ sit, & quid restet peragrandum, exactissimè explorant, omniaq; ad hanc pixidulam, tanquam amulsum, exigunt: quã vim consequitur ex magnetis aut lapidis Lydij attritu, qui singulari vi pollet in attrahendo ferro, nisi oleo, aut pingui aliqua re oblitus sit. tunc enim id respuit: hic nostratibus *Zeylsteen* vocatur, quòd eo cursum nauæ instituãt, ac securè velificentur. Subest huic pixideculæ rotula quædam versatilis, papyracea; plana, circinata rotunditatis, tenui ac bipartito ferramẽto suffulta, in cuius centro seu medio turracula ænea acuminata (nam ferrum rei effectum eo loco impediret) affixa est, quæ stylo ac cuspidi acutissimæ insistit, eoq; hinc inde in equilibrio voluitur, atque vbi cõquiescit, parsilla, quæ lilij imagine inscripta est, & in quã ferramentum magnete confricatũ desinit, stabiliter Septẽtrioni obuertitur, polumq; Arcticũ respectat, quocunq; etiã contorto clauo nauis impellitur. Producũtur aut in huius rotulæ circulo à centro ad circumferentiam æquali distantia duæ & triginta lineæ, quæ & ventos ac cœli cardines designant, terræque ac maris spatia portubus distincta commonstrant, ac

*Versoria
Septentrio
nis index
ex vi magnetis.
Oleum mag
neti vim
attrahẽdi
eripit.
Versoria ex
quibus con
stet, eiusq;
descriptio.*

Nauta clepsydri & stantur. numeratis reuolutis clepsydri, aut, vt nunc vsus est, defluente arena, clepsammis quantum itineris emensum sit, & quid emetiendum, quantoque interuallo à loco quò properant, absint, exactissimè dinumerant ac metiuntur. Qua autem vi magnes in Versoria hæc perficiat; qui ex aduerso Septentrioni se opponit, eamque cœli partem obtuetur, non facillè ratione expediri potest: quanquã multorum ingenia anxie torserit huius rei inuestigatio. Sunt qui in mutuuum consensum ac concordiam referant, qua alter alteri similitudinis ratione, qua perficitur attractio, mirificè afficiatur, sic vt magnes odoretur ferrum in montibus Septentrionalibus; ex quibus erutus est: non secus, quàm vultures, naturæ sagacitate, cadauera maxima locorum distantia. biduo etiã, vt plerique opinantur, antequã cædes facta sit. Multa autè perfici occulta, abditaq; facultate, quorũ non facillè ratio iniri potest, palã est, ita vt effectum rei conspiciamus, causam verò ignoremus. Sic Rhabarbarum & Scamonium flauam bilem expurgant: epithimum, polypodion, sena humorem melancholicum: Agaricus pituitam: Succinum Gagates lapis: adamas festucas ac paleas allicit. Argentum viuũ auro afficitur, eiq; maritari gaudet. Quam vim etiã herbis inesse spectamus, ita vt nõnullæ mutuo complexu ac vicinitate delectentur: aliæ inter se distideant, ac contactum alterius respuant. Simili quoque affectu & inclinatione magnes ista perficit in hac pixide, ac Solarijs minutis, quibus iter ingressi ad solem horas exploramus, vbi extrema ferri pars expolita, non rubigine vitiata, hoc lapide confricata est, quæ semper Septentrioni obuersa polũ comonstrat, qui Epibatis, hoc est, viris nauticis *Leydeen bootman.* dicitur, quæ vox à deducendo nomen sortita est, vt *Leydsman* ductor & comes itineris, cuius ad-
miniculo

miniculo cursum dirigimus : veteribus Cynosura, *Cynosura,*
 ra denominata , atque Vrsa minor , longo vsu & *vulgò Leye*
 experientia obseruata æquor sulcātibus, quoniam *nautis.*
 fixa est, & immota. Vrsa autem maior Elice voca-
 tur, cuius Cicero in Academicis meminit. huius *Lib. 4.*
 modi propemodum verbis : Meas cogitationes di-
 rigo non ad illam paruulam Cynosuram, sed ad
 Elicen & clarissimos Septentriones, id est, rationes
 has latiore spatio non ad tenue elimatas, eoq; fit,
 vt errem & vager latius. Quo indicat, fufissima se
 confectari, ac laxatis velis diuagari latius: tametsi
 certior cursus sit, ac minus deuius, qui inspecta Cy-
 nosura perficitur : quod ipsum Aratus admonuit.

Hic Iouis altrices Elice, Cynosuraq; fulgent.

Dat Graijs Elice, cursus maioribus astris,

Phœnicas Cynosura regit: sed candida tota

Certior est Cynosura tamen sulcantibus æquor,

Quippe breuis tota m fido se cardine vertit.

*In Phœno-
mi.*

Desumitur autem Ciceroni hic loquendi tropus à *Simile Ci-*
 nautarum consuetudine, quorū alij, qui exactissi- *ceroni à po-*
 mē omnia student dimetiri, oculis in minorem vr- *lo desums-*
 sam sunt defixi, alij, qui minus rigidè omnia obser- *ptum.*
 uant, nec in vllis angustijs sunt constituti, vrsam
 maiorem intuentur. Ita Cicero, qui non vult ar- *Ciceronis*
 cta atque astricta confectari, sed latos ac spatiosos *locus in A-*
 Rhetorum campos obambulare, Elicen, seu maio- *cademicis*
 rem vrsam sibi, tanquam scopum defigit. ita enim *explicatus.*
 diuagari licet, ac longius progredi, vt qui nullis
 certis limitibus concluduntur : securior verò est
 velificatio, & certior, minusque digreditur extra
 stationem nauigium, vbi vrsa minor, (quæ propriè
 nostratibus Polus dicitur, populari voce *Leye*, hoc
 est, ductor in dirigendo cursu) inspicitur. Nostri ve-
 rò naucleri præter Polum, quem non oscitanter
 obseruant, Pixidem hanc versatilibè continenter in-
 tuētur, cuius vsu & cōmoditate etiam intempesta

*Verforia
an recens
inuenta.*

nocte ac densissimis tenebris, atraque caligine, clauo affixi nauem dirigunt. An autem hoc instrumentum nauticū superioribus sæculis extiterit, an nostro id æuo excogitatum, non ausim certò pronuntiare: hoc tamen mihi persuadeo, Plautinam illam Verforiam, aut eandem esse cum hac nostra, aut illi affinem: quanquam, vt opinor, hæc Pixidacula nostro iam tempore magis exulta sit, eliminata, expolita, omniaq; exactius demōstret. Cùm

Carthaginienses nauigandi peritissimi.

autem Pœni ac Carthaginenses nauigandi periti ultra bis mille annos non solum maris mediterranei portus ac littora frequentarent, sed in Oceanum longius progressi, instructissima classe totum Mauritaniam ambitum perlustrarent: verisimile non est, huius rei usum illis defuisse: ne commemorem

Cap. 27.

Tyrios ac Sidonios, apud quos, Ezechiele teste, maxima olim erat negotiatio, ac nauigandi peritia: ac præter hos, Solomonis naucleros, qui classe

Reg. 3. c. 10.

per mare rubrum ac sinum Persicum deducta, quã aditus in Indiam patet (Ophir Iudæis appellatam) immensam auri vim, ac simias, pauones, elephantos, gemmas adferebant, vt nunc Lusitani faciunt, qui hunc nauigationis cursum vix anni curriculo perficiunt. Quocirca non facilè cuiquam persuaderi debet, illis temporibus ignorata fuisse hæc verificandi adminicula, præsertim sæculo tam felici, tantisque artificibus industrijs, ac solertibus fœcundo. Fieri autem potest, vt ob Barbarorum incurSIONES, vastitates, cædes, incendia, populationes, tam salutare instrumentum interciderit, extinctis etiam oppressisque artificibus: rursus, pacatis rebus, ac sopito tumultu bellico, cura atque industria hominum (quorum ingenia inuentioni rerum accommoda) postliminio in usum sit reuocatum. Ita non desunt, qui asserant, multa superioribus annis in usu fuisse, quæ nobis nunc noua videntur, ac re-

*Multa in
rerum natura exolescunt.*

cens

eens excogitata: quod ipsum Solomon constanter asseuerat. Quicquid, inquit, olim fuit, nunc est, & simile illi, quod paulò post futurum: quicquid factum est olim, nunc existit, & illo intercidente postmodum renouabitur. Obiter nihil sub sole nouum, & si quid velut nouū ac recens ostēdatur, id priscis sæculis aliquādo extitit, nec futura est apud posteros memoria eorū, quæ nunc vigent, quoniā interitura sunt, ac vetustate exolescent. Sic nōnnulla videtur olim fuisse imprimendi ars, vt quibusdā placet, ex vetustis picturis, sigillis, annulis, nominatis, in quibus literarū characteres graphicè velut typis expressi conspiciuntur: neque enim illi ætati cęlatores atque artifices defuerunt: quāquam, si à veteribus tale quiddam excogitatum sit, vt nemo debita laude fraudandus, fateri quisq; debeat, omnia minus fuisse exulta, nitida, subtilia, eliminata, nec tam spectabili literarum varietate exornata atque expolita. Bombardas quoque tormentaque ænea ac ferrea, tum Sclopetas manuales cæteris habiliores, ac magis tractabiles, vulgò *Pistoletzen* oft *Suzcroeren*, quod manu capulo illorū, tanquam clauo, admota; excussisq; è silice scintillis, in obuios detorqueant, superioribus sæculis extitisse, nonnulli ex Virgilianis hisce versibus contēdunt:

*Vide & crudeles dantem Salmoena pœnas,
Dum flammæ louis, & sonitus imitatur Olympi:
Quatuor hic inuectus equis, ac lāpada quassans,
Per Graiūm populos, mediaq; per Elidis urbem
Ibat ouans, Diuumq; sibi poscebat honores
Demens, qui nymbos, & non imitabile fulmen
Aere & cornipedum cursu simulabat equorum.*

Quanquam omnia ista dubia sint, nec certi quid de ijs statui possit, vt quæ fortè aliud quiddam designent. De Versoria verò alia est ratio: cū enim Polus ac Cynosura, oppositis obiectisque nu-

Eccle. i.

*Solomonis
nihil nouū.*

*Ars impres-
soria an
vetusta.*

*Bombarda
an olim fu-
erunt.*

Aene. li. 6.

bibus, atque offusa caligine, oculis nauigantium se subducatur, ne semper sit conspicua, ita vt periculum vndique immineat: certò statui potest, in tanta olim nauigationis frequentia, illi ætati nō defuisse hæc velificationis adiumenta. Nec me fugit, Philandrum editis in Vitruuium commentarijs cum primis eruditis, in ea esse sententia, vt credat hæc Pixideculam, quæ chalybis ac magnetis vi polum, velut indice demonstrat, non ita multo retrò sæculis, in Campaniæ oppido Amalphis fabricatam: Verùm ego existimo, id instrumentum non inibi, nec eo tempore repertum, aut nostra memoria excogitatum, sed interpolatum, hoc est, renouatione quadam instauratum, illosque artifices effecisse, vt exactè atque ad amussim, nullaq; sui parte claudicante nutanteque perpendiculo seu virgula, verticem cœli, hoc est, polum, qui duplici cardine se prodit, indicaret, quò cuius magis secundo atque optato successu quaquauersum naus dirigatur, omniaque ex voto atque animi sententia perficiantur. Quocirca veteribus huius usum non defuisse, atque illius obseruatione maris spatia consueuisse dimetiri, Plautus expressè his versibus indicasse visus est, arrepta etiam nauigandi occasione, si quando res poscat celerem profectioem.

Li. 10. c. 14.

*Philandri
opinio de
Versoria.*

*In Merent.
Scen. 5.*

*Si huc item properes, Et istuc properas, facias rectius.
Huc secundus Ventus nunc est, cape modo Versoriam.
Hic Fauonius serenus est, istuc Auster umbricus.
Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus cœset.*
Ita non est quod quis ambigat, veteribus eundem fuisse huiusce instrumenti usum ac cōmoditatem.

Quid canes agat in rabiem, Et quo potissimum anni tempore, Et qua ratione ijs mederi possis.

C A P. V.

CANES

CANES fidi hominum custodes, ac familia- *Sub æstu et*
 res domesticique excubitores in rabiem aguntur, *gelu canes*
 vel sole feruido, ac caniculæ ardoribus, vel hiber- *rabiunt.*
 nis mensibus gelu intensissimo. quoniam eo an-
 ni tempore acui atque acerbari atram bilem con-
 tingat, ac virus effundi, quod aspersione cōtactuq;
 exitiale est ac deleterium: æstate quidem perusto
 ab æstu solis sanguine, qui concepto contagioso
 spiritu inficitur: hieme verò quod sanguis concre-
 tus ac conglobatus, quiq; propemodum coagu-
 latur ac congelascit, computrescat, quoniam cor-
 pori inclusus non ventiletur: quò fit, vt ab eo gra-
 uis halitus & contagio emanet, qui spiritus vitales
 vitiant ac contaminant. Quocirca huic animanti *Canes a-*
 ijs anni temporibus semper aqua offerenda, quam *quam ex-*
 subinde lambant, præsertim cum per loca æstuosa, *poscunt.*
 vel nimis gelida, exerta lingua hianteque ore, se
 viatori itineris comites præbent, quo sanguis dilui
 possit atque irrigari, minusque ardore torreret. Co-
 lumella, quod & Plinius eius nomine non subti- *Lib. 7. c. 12.*
 cuit, censet catulorum caudas post diem quadra- *Lib. 8. c. 41.*
 gesimum, quàm sunt editi, castrandas. sic enim tu-
 tos fieri à rabie, hoc modo: Neruus est, qui per ar- *Cauda ca-*
 ticulos spinæ perreperit vsque ad vltimã caudæ par- *num trun-*
 tem, is mordicus vnà cum postremo articulo pre- *cata, non*
 hensus, (quod etiam nostrates factitare video) *rabiunt.*
 aliquatenus e ductus ac protensus abrumpitur, quo
 facto nec in longitudinem indecoram porrigitur,
 nec fœdum & enorme incrementum capessit, de-
 niq; vt plurimi pastores asserunt, rabies arcetur,
 ab eaque tuti sunt. Alia etiam est cautio ac prou- *Canis se à*
 sio, qua obtineri potest, ne canis vnquam efficia- *rabie præ-*
 tur rabiosus. Subest linguæ catellorum neruus ver- *seruetur.*
 miculi figura, rotunda teretique forma, vt etiam *Vermis lin-*
 capiti humano, cuius cerebellū desinit in speciem *gua canis*
 quandam, teredini, qui ligno innascitur, quàm si- *eximitur.*

millima, hic vermis linguæ exēptus, canes à rabie tutos præstat. Non dissimilis concretio ouillis pedibus anterioribus ac posterioribus inhæret parte, qua terram calcant, vermiculi subrotunda forma, lanuginosa intus ac crinita congerie, qualis est in rosarium spongiolis ac calicibus, quibus semen includitur, molli tenuique lanugine implicitū. ex-

Ouillis pedibus lanuginosa concretio subest.

mi autem tale quiddam sæpius ex decoctis eius peducidis pedibus, teredini, qui vermiculati ac carioso ligno inesse solet, aut nucibus auellanis profus affine atque assimilabile. Quod si quis aut incuria, aut huius rei ignorantia pedes ouillos ederit, quibus illa concretio non sit exēpta, confestim nausea, ac stomachi dolore afficitur, omniq; momēto ad ructus ac vomitionem incitatur. Persuasum autem habet promiscua multitudo, venenosum quiddam subesse huic cōcretioni: quod ut nō ausim certo asseuerare, aut ijs assentiri: ita facile crediderim, capillatam illam congeriem, pilosamq; lanuginem, quæ bifulcis fissisque vngulis inhæret, concoctioni officere, ac ventriculo negotium facessere. Opiliones autem, pastoresq; ouium ea sunt opinione imbuti, nullum hoc animante in cursu fore velocius, omniaq; quadrupedia pernicitate superaturū, nisi tale quiddam articulis, quibus se fulciunt, subesset: qua de re quid statui debeat, nō ausim exerte pronunciare: hoc tantum testatus, obseruasse me has

Ouiū naturam cur.
(u.)

pecudes fugitantes, vbi canes ac lupi prædæ inhiantes, illas infestantur, celerrimo quidem cursu se subducere, sed non lōgius progredi, ac mox respectantes subsistere, ea, ut opinor, ratione, quod præter pavidum animum & meticulosum, aliquid illas remoretur pedibus subditum, & quod anhelosæ sint, ac pulmonis vitijs obnoxia: quod indicat arida tussicula, qua subinde infestantur: quò fit, ut longius producere cursum nequeant. Ut itaq; huic

pecori

pecori tale quiddam subest, quod illi in cursu moram iniicit: ita sub canina lingua subdelitescit nervosa, atque vt ita dicam, vermicularis quædã congeries, quæ à vermibus specie atque effectu, quò rabiem infert, λύσσα dicitur, quæ vox & vermem & rabiem significat: Vnde ἄλυσσορ herba dicta, quod rabiem expugnet, ac canum more furiosos ac lymphatos cohibeat, etiam si ab ijs demorsos esse contingat. Quòd si catellis sectione id eximatur, nunquam efficiuntur rabidi, nec quenquã lethali morte impetunt, minimoque latratu sunt infesti. inflammatur autem huic animanti, atque inceditur sanguis melancholicus, alijque circumfusi humores, Caniculæ potissimum ardoribus, ac concepto ex putredine contagio rabiem furoremque concitat, adeò, vt extumescente lingua ac nervo, qui illi subditus est, os spuma exitiali ac contagiosa saliuaredundet, quæ etiam contactu inficiat. Siquidem cum hoc animal notos ignotosque indiscriminatim adoriatur, si fortè vlli parti spuma aut saliuadhæserit, etiam citra morsum noxam infert, ac perniciem: nisi confestim salugine eluatur. Cùm autem venenati huius morsus multa sint excogitata remedia, tum nullum magis præsentaneum, quàm euestigiò dilatare vulnus, ac scarificata cute, cucurbitulas copiosa flamma affectæ parti affigere, mox cataplasma adhibere ex porro, cepe, allio, eruca, centauro minori, absynthio, ac butyro salito, melleque confectum. Vrina quoque im-

*Lyssa Vermisculus
sub lingua
canis.*

*Canes quãdo rabie
concitantur.*

*Salua canis rabidis
noxia.*

*Remedia
ad rabiem
canis.*

*Morsus canis
Vena incisionẽ non
exigit.*

Quocirca

Rabiẽ quæ expugnent. Quocirca quæ venenatos halitus dissipant ac discutiant, intra corpus exhibenda, nempe Theriaca, muhridation, allium, scordium, Laser quæ vulgo magistrantia & Ostrucium dicitur, illique affinis Angelica, quæ laserpitio potestate affinis est, radix zeduaræ, ruta, caltha, melyssophillos, Iridis radix exiccata, innula, ficus, ligni Indici decoctum, ocy-mum vulgò basilicum, cunula, hyfopus, tymbra, organum, quorum quodque vi discussoria pollet, seu diaphoretica, quæ laxatis corporis spiramentis, atque excitato sudore, virus dispellit ac demolitur, nec patitur in venas dimanare. Nostrates, qui mari finitimi sunt, atque Oceani accolæ demorfos à cane rabioso certatim ad mare rapiunt, etiam brutas pecudes, ac septenis vicibus immergunt, non superstitione obseruato illo numero, sed vt efficacius virus eluatur: quo & illud consequuntur, vt omnis aquæ metus, ὁ ἰσχυρὸς vocant, quæ maximè vrgeri solent, prorsus eximatur: nam sic affecti & aquã appetunt, & expauescunt ob mentis alienationẽ, & quod ratione destituti sint, quo fit, vt nullo rerum delectu ac discrimine salutaria respuant, atque auersentur. appetant autem ac ferantur ad noxia, siquidem si bibant affatim, sanescunt: quocirca, tamen si aquam omniaque liquida exhorrescant, ad potum tamen cogendi sunt, quòd virus minus ad internas partes properet, ac diluatur. Mirandum autem, non solùm venena intus exhibita lethale vulnus infligere, sed morsus ictusque venenatos, quæ foris inferuntur, sensim, tacitoque ac latenti progressu vitalia corripere, atque ad cor vitæ fontem, partesque principes aditum sibi patefacere. Sic salina eorum, qui elephantiasi, hoc est, vulgari lepra infecti sunt, canis denique rabidi spuma cuti inspersa penetrabili vi perniciem adfert, nisi confestim abstergatur, ac locus sale defricetur,

Oceani vis in morsu canis.

Parent a quam rabidi.

Rabidis potus non denegandus.

Salina nota.

fricetur,

ricetur, ad eò vt si partes neruofas, aut per quas arteriæ deriuantur, laniatu morfuque vulnerari contingat, vel fœda fpumantiq̃ue vlligine inquinari, cordi ac cerebro virus communicetur, ita vt cor vitiatò spiritu vitali, deliquio defectuque animi periclitetur: Cerebrum propter affectos neruos, qui ab ipfo producantur, furore atque amentia, mentisque alienatione ac rabie corripitur. Si vero partes carnofas, quæ fanguine ex venis aluntur, affici contingat, aut morfu infestari, mortiferum virus per venarum riuos ad hepar ac cor, reliquaque membra dimanat, ac quadragesimo die, aut paulò ferius rabie, metuque aquæ, ac pauore tentantur. Hoc autem meminiffe expedit, vt dextrè ac felici fuffragio, affectus huius curatio inftituatur, ne temerè patiaris vulnus coalefcere, ac cicatrice obduci, quod etiam in carbunculis ac bubonibus, alijsque in peste tumoribus accuratè obferuandum; fi quidem fi vel fcintilla contagij inhæferit, incrudescit malum, omniaque efficiuntur feuerora. Quocirca finapifmo aut puluere præcipitato virus eluendum. id enim vulnus, hiantemque plagam occludi prohibet, atque efficaciter venenum emungit. Interim per interualla, ac leniter humores melancholici expurgandi; quò furor vel prohibeatur, vel mitefcatur, in quem vsum commo- dè ex diluto aut decocto exhibentur, Sena, polypodium, epithimum, helleborus, phillitis, afplenium, fumaria, bugloffus, & præfertim ea confectio, quæ

*Virus &c
ad interna
rapiatur.*

*Dies qua-
dragesim^a
rabiei expo-
fitus demor-
fis.*

*Vulnus nõ
cicatrifican-
dum in
morsu.*

*Sinapifmi
& pulueris
præcipitati
vtilis in mor-
fis.*

Hamech infcribitur cum ferupo de epithimo ac fumaria, quæ in cæterorum etiam ani-

- mantium morfibz adhiberi pof-
sunt, quorum alij alijs sunt
nocentiores.

De Auri natura ac viribus, & quo effectu polleat, si quando in sanitatis vsu ac tutelam corporis humano adhibetur.

C A P. VI.

Homo caducus afficitur.

Auri sacra fames.

Pecuniæ & sus & necessitas.

Li. i. serm. Satyra 1.

INTER ea, quæ hominum cura atq; industria è terræ visceribus eruuntur, nihil auidius expetit humanus animus, qui non solidis rebus inhiat, sed fragiles, fluxas, incertas, fugaces, caducas persequitur ac consecratur, quàm aurum: quo tamen expleri, aut profus satiari nequit, etiam si id affatim ac cumulatè sit consequutus. Præcipuus autem auri, argentiq; vsus in eo consistit (nam Respub. pecuniæ commoditate, vti corpus neruis, continetur, eaq; omnis contractus, stipulatio, nundinæ, pacta, conuenta, mercatura, negotiatio perficitur) vt necessitati inferuiat, atq; illa nobis comparemus, quibus subsistit natura mortalium, nec vlla in parte carere possit, vt sunt vestes ac domicilia, quibus à vento nos auræq; iniuria defendimus, res familiaris ac domestica, victus frugalis ac moderatus, multaq; alia, quibus non minus commodè, quàm salubriter vitam transigimus. Reuocat ad hanc animi tranquillitatem, ac frugales rerum vsus homines Horatius, optimus vitiorum castigatorem, ac commonefacit, quid potissimùm spectare debeant, quibus ferè avaritiæ vitium necessitatis inuolucris tegitur:

*Quid iuuat immensum te argenti pondus & auri
Furtim defossa timidum seponere terra?*

Nescis quid valeat numus? quem præbeat vsus?

Panis ematur, olus, Sini sextarius: adde

Queis humana sibi doleat natura negatis.

Quo indicat, omnia referēda ad vsus necessarios; ad vitæ commoditatem, quibus si accedat in cultu nitoreq; corporis decus, ornatus, mundities,

& quæ

& quæ viro propria, dignitas, mulieri venustas: nō *Vsu reris*
 equidem repugno, modò ne nimium exquisita *spectadus.*
 sint, nec in luxum ac delicias deuegant, sed fru-
 galitatis ac temperantiæ limitibus concludantur, *Frugalitas*
 omniaque honestati ac decoro inscruiant. Ita e- *in reb? spe-*
 nim magna ex parte affecti sunt homines, vt rebus *ctanda.*
 magnificis ac sumptuosis delectentur: cùm natu-
 ra facillimis, quæque minimo constant, plac- *Natura*
 i possit. Cæterùm his omissis, de metalli huius *modicis cõ-*
 natura differendum, quod multis magnisque vi- *tenta.*
 ribus imbutum est. Siquidem aurum cum primis
 efficax præsentissimam vim obtinet in expugnan-
 tis sæuissimis morbis, atque instauranda valetu-
 dine, vbi illa collapsa est, ac detrimenta acceperit.
 Nam qui ex Venereo fædoque contactu labem
 conceperunt, ac cõtatione inguinum infecti sunt,
 eius usu manifesto subleuãtur. Elephãtiasim quo- *Aurãleprã*
 que, quæ vulgaris lepra censetur, expurgat, aut sal- *expurgat.*
 em mitigat: dentes labantes ac minus stabiles, pu-
 rique vligine vitiatos firmat, omniaque oris vlce-
 ra ac pustulas compescit: ita quibus osolidum est,
 c graueolentiam exhalat, consulere solitus sum;
 et annulos ex puro ac syncero auro confectos sub-
 nde in ore gestent, præsertim qui ex morbo Gal-
 co inuncti labiorum ac gingiuarum vlcerebus
 nfestantur. Virus enim eluit, atque eruptiones ex-
 ecat. Quod si laminas, aurique segmenta ac bra- *Auri in ci-*
 teas carnibus elixis admiscere libeat, atque huius *bo vsus.*
 quamen valetudinarijs exhibere: dici vix queat,
 uantoperè vires ac vitales spiritus erigat. Quo-
 circa macie tabeque confectos, aut immoderata
 Venere exhaustos ac delassatos huiusmodi deco-
 tis reficio, viresque instauro: nec vlla sui parte hac
 atione aurum fit deterius, aut attenuatum immi- *Aurum de-*
 utumque eximitur, nonnunquam in turbina- *coctione nō*
 um alucum, quem alembicum vocant, calēti foco *atteritur.*
 admo.

admotum, conijci iubeo minutatim concisum capum, aut vitulinas carnes, atque aliquot oui lutea seu vitellos, tribus quatuorve lactis bubuli sextarijs perfusa, admixtis vnà cum auri purissimi, obrium vocant, segmentis, aut torque aureo, efficacissimis herbis, nempe radice Iringij, scolimi, sisari, cinaræ, carlini, cardui hortensis, eaque herba, quæ cum muscoso concretu fruticetur, à flauo ac rutilanti colore, aureisque guttis, quæ illi insident, Ros solis dicitur, denique palmulis, quos dactylos vocant, vuisque passis, exemptis vinaceis, ac pomidulcibus. Ex quarum rerum congerie lento placidoque igni, stillicidio quodam liquor extractus, a triduum soli expositus, in multos vsus asseruaripotest. Siquidem deliquio defectuque animi sopitos erigit, ac spiritus reuocat, exangues, macilentos tabidos extenuatos reficit: in Cardiaco verò affectu, ac sudore Britannicò præsentanea vi pollet, atque in refocillandis cordis viribus cum primis efficacæ est ac salutaris, si cochleari mensura, aut paulò ita constitutis subinde exhibeatur: nec minori commodo atque vtilitate aurum foris adhibetur, vbi cor ingruente externa aliqua, vel interna ægritudine periclitatur. nam præter aspectum aureorum nomismatum atque annulorû, qui nõnunquam speciosa atque amabili gema decorantur, oculosque pascunt ac recreant, si sinistrae manus digitus, qui infimo proximus est, in cordis affectibus, auro & croci momento defricetur, hominem sibi restituit, etiam si collapsò atque intercluso animali vitalique spiritu, propemodum exanimatus obmutescat, nec vllum vitæ indicium proferat. Aurum quoque candens atque ignitum, vñõ immersum præcipuis membris robur conciliat ac facultates nativas firmat: nam si quid mali internis partibus adhæserit, abstergit, consumit, ab-

*Sextarius
libram &
Sncias octo
complecti-
tur.*

Ros solis.

*Cardiaci
morbi re-
medium.*

*Aurum cor
recreat.*

*Auri igni-
is effectus.*

let, depascitur, partemque affectam ac morbidam vigore ac vitali spiritu imbuit. Foris quoque huiusmodi liquor adhibitus, impetigines seu lichenas, lepram, mentagram, porriginem, ozenam, polypon, fœdissima narium vitia, morpheam, omnesque vitiliginis species, quæ cutem deformant, compescit, ac cohibet: præsertim si huic liquido pigmento ac plasmati nonnihil tartari commisceas, quæ est ex vino in dolijs lapidosa concretio. Omnes si- *Tartarus*
quidem quamlibet fœdas maculas abstergit, na- *quid.*
resque rubicundas ac verrucosas, mentum, genas faciem, frontem, (in quibus partibus impudenter, atque indecorè, parumque ciuilitè huiusmodi eruptiones se proferunt) cohonestat.

*De grandine porcerum, alijsq; huius animantis mor-
bis ac vitijs, quæ vulgari lepræ seu lazarisimo af-
finia sunt, vulgo ab insalubri ac morbido corpo-
ris habitu Onghans appellatur. Et qua ratio-
ne hæc contagio expugnari possit etiam in ho-
minibus.*

C A P. VII.

QVONIAM suillæ carnes passim etiam apud *Quæ edu-
generosos quosque eduntur, nec est vlla propemo- lia ex suil-
dum familia, cuius mensis succidia non infera. la carne cõ-
tur, etiam à longinquo petitæ pernae ac petasones, ficsantur.*
quæque ex his conficiuntur tomacula, tuceta, far-
cimina: aliquid de huius animantis conditione
huic operi inferendum putavi. Cùm autem por-
cus luto ac sordibus delectetur, cœni que voluta-
bra appetat; inprimis procurandum, vt cibus ac
cubile illi mundum offeratur, si ex eo salubre ali-
mentum consequi velis: nam si siliquis pabuloque
sordido hoc animal saginare pergas, strumas con-
trahit ac scrophulas, totoque corpore grandinosum

efficitur, sic vt caro illius prorsus infalubris existat ac vitiosa, totumque corpus inficiat: Quæ causa fuit præcipua, vt Iudæis eius esus fuerit interdictus, ac porcinam degustasse nefas. Scrophulas autem & strumas, vt plurimum circa collum contrahunt, quoniam voraces sunt & gulosi, ac citra delectum in sterquilinijs quæque deuorant. Grandinis autem nomine insignitur is morbus, qui totum vndique corpus scædissima labe contaminat: quod caro partesque internæ passim ramentis candidis velut grandine perfusæ sint. Occupant enim singula membra eminentiæ quædam subalbidæ, hinc inde cõspersæ, cuius certissima se indicia in lingua proferunt, quando porcarij immisso in fauces ferramento illos explorant, an tutò cædi ac laniari possint. Tale quiddam elephantici siue vulgares leprosi in facie totoque corpore exhibent: nã pustulæ, quæ in extima cute erũpunt, albescunt ex melancholia in cinerem deusta. Est quidem caro istius animantis, quod hoc morbo infectum est, suavis ac sapida: at prorsus infalubris ac lepre affinis, propter succi melancholici admixtionem. Sic caro ossibus proxima non prorsus insipida, aut palato insuavis, quod ipsa melancholici succi sit particeps. nam ossa ex tali succo concreta sunt, & coaluerunt. Quod autem homini lepra ac morbus Gallicus præstat, id huic animanti Grando ac strumosa collectio. sunt enim morbi affines, cognati ac familiares, nomine tantum discreti, re effectumque pares, vt etiam adnotauit Aetius medicus capite de Elephantiasi. Quocirca nequid incommodi ex huius animantis esu consequantur homines, salubri Senatuscõsulto cautum est apud nostrates, nequa scrophula aut porcus mactetur, nisi exerta inspectaque lingua exploratum sit, an ab eo vitio liber sit & immunis. nã si verrucosæ se in lingua ac faucibus proferunt pustulæ, ac venæ liuescunt,

Leuit. 11.

Deut. 14.

Grado porcorum quis morbum.

Leprosi habitus.

Caro melancholici succi particeps sapida est.

Quid Aetius de porcis morbi dis statuit.

Lex de porcis mactandis.

liuescunt, nigroq; colore perfusa sunt, indicium est, viscera etiam prava constitutione teneri: itaq; aut non mastrandos iudicant, aut si imprudenter mastrandos esse contingat, defodiendos. Quod si nihil tale appareat, pronunciant qui huic censuræ destinati sunt, salubrem esse porcum; atque esui idoneum.

Quoniam autem huic animanti plerunq; aliquid *Porcorum vitij subesse solet, quantumuis etiam sanum existat, ob id populares nostri primum enecatōs accensis adurenda.*

stramentis adurunt potius, quàm feruenti aqua eixent. Si quid enim subter cutem inhærescat labis, aut cōtagionis, id ignis elicit absumitq;, quod non què faciliè aqua feruida perficere potest, omnesq; lordes eluere. Curantur verò hoc modo inquinatæ sues, si stabulū, in quod decumbūt, singulis diebus conueras, atque accuratè emundes, illasque diua-

gari patiaris. Quæ enim siluas ac nemora oberrāt, ac glandibus saginantur, magna ex parte inexercitatis, ac cubili inclusis sunt salubriores, minusque morbofa aliqua affectione expositæ. Deinde affa-

rim ijs aqua offerenda, quò se proluant, cui nō nihil salis admixtum est, interim cibo polentario, aut si quid solidi cibi illis exhibetur, admisceri debēt lauri baccæ contritæ. Concharum quoque hoc genus, quo littora oraq; maritimæ apud nos scatent, mitulos vocant, vulgò *Mosselen*; mirificè illas reficit, si affluentiore liquamine huius decoctum ijs obijci-

tur. Flores etiam viniq; purgamenta ac feculentata proluies, quæ expresso vix succo, ac vinaceis est residua, in expugnando hoc morbo est præsen-

tanea, præsertim si fūrfur massaq; fermentata, vulgò *Mout* appellata, illi commisceatur. Nostrates autem nec huius animantis, nec hominum, quibus porci aliquando edendi sunt, salubritati consulunt: Nam Zythi siue Ceruisiæ acidam corruptamq; fecem, atq; olidam proluuiem, quæ in imo

dolij residet, illi offerunt, tū rancida quæque, nempe poma ac pyra, quæ computruerunt, ac situ obducta sunt, quibus non liquefcit, aut dissoluitur grandinosa illa concretio atque interna lues, sed augetur potius ac vires concipit. Siquidem omnia impensè acida, vel melancholicis affectibus, qui hic vigent, aduersissima ob refrigerandi spiffandi- que vim, & quòd humores cogant, ac crassiores efficiant: ita biliosis seu cholericis cum primis grata ac salutaria. Sic acetum quartanam auget, tertianam verò mitigat ac compescit, quoniam bilis feruorem reprimat, ac tanquam aqua vinū, diluit.

*Acetū melancholicis
noxium.
Acida biliosis salu-
bria.*

Bataui piscibus porcos sagināt.

Sunt apud Batauos, quorum regio piscosa est, atque aquatilibus fœcunda, qui piscibus illos alunt: quibus vt mirè pinguescunt: ita lardo carneque fluida ac minus solida existunt. Quanquam enim hoc alimento, porcorum corpora augetur, ac proceritatem consequantur: esus tamen horum insalubris, atque sapor alienus ac exoticus. Scio equidem in hominibus, qui elephantiasi seu lepra inquinati sunt, vulgò *Melaetsch*, frequenti ranarū palustrium vsu hunc morbum domari. mitigat enim sanguinis feruorem, ac melancholiæ adustionem animalculum hoc aquaticum: nam quæ humi repunt, atque inter frutices ac rubos nidulantur, quæque non saliant, sed lentè progrediuntur, venenatæ sunt, hos *Padden* nostri vocant: Ranas verò viridanti tergo, ventre albescente, *poyen oft Gorschen*, quæ vernis mensibus coaxant: cum rubetæ ac bufones reptiles, per exiguum sonum edant. Illæ itaque quæ agiles sunt, atque identidem subsiliunt, huiusmodi morbis accommodæ, quarum etiam vsus ex iure capi hecticis, tabidis, macilētis, extenuatis cum primis utilis, quemadmodum etiam testudinum, quæ à peltæ ac scuti figura *Schiltpadden* vocantur,

*Ranarum esus quibus
Sicilis.*

Bufones noxij.

Crustacea tabidis salubria.

Cancri quoque vulgò *Crabben*, Astaci, Squillæ, Locustæ

ustæ marinæ, Carabi, Gammari, populari voce
Creestien, Creutsen, Gaeruaert, Mituli, Mosselen, O-
treca, Oesters, Cochleæ, Cruyken, aliaque conchilia
 ac crustacea, feruidos adustosque humores refri-
 gerant ac diluunt, verum fluuiatiles conchæ ac can-
 celli efficacius marinis, quoniam istis saluginis a-
 liquid admixtum est, qua quidem appetentiam ex-
 citant, ac palato gratificantur, sed magis exiccant,
 quocirca sanis maritimæ aptiores: inualetudine
 autem affectis, omnibus fluuijsque exemptæ salu-
 briores. Inter ea autem, quæ testacea sunt vel cru-
 sta integuntur, præcipuam laudem merentur Can-
 cri fluuiatiles, qui non specie, sed effectu à mariti-
 mis differunt, dorso elatiore ac subrotundo, qua-
 tuor ab utroque latere, geniculatis pedibus, qui sex
 distincti sunt articulis seu internodijs, ima sui par-
 te aculeatis, quæ venantium manibus pedibusque;
 velut cuspidem infigunt flexibili agilitate: nam se
 horum adminiculo dextrorsum ac sinistrorsum
 proripiunt, vbi insidias subodorantur incredibili
 sagacitate, quod, vt opinor, vel mirè oculati sint,
 vel auriti, quamlibet enim silenti tacitoque; ingres-
 su illos insecteris, ac venando persequaris, subito
 præsentiant, ac confestim se luto obruunt, oculis-
 que hominum subducunt. Præter quatuor autem
 illos pedes aut exporrecta vtrinque brachia, primo-
 re parte, qua oculi prominent ac collucent, duo se
 proferunt denticulati forcipes, quibus firmissimè
 obuia quæque comprehendunt, atque atroces mor-
 sus captantium manibus inferunt, ita vt membris
 affixi, ægrè auelli queant. Cæterum cum mira
 sit aquatici huius animalculi astutia ac calliditas,
 tum in eo maximè obseruatur solertia, vbi ostreis
 insidiatur, atque ex ijs escam venatur, siquidè cal-
 culos atque lapillos patulæ hianti que testæ ingerit,
 ita vt occludi nequeat, mox dentato forcipe piscu-

*Fluuiatiles
 cancri qui-
 bus vsus.*

*Cancrorum
 descriptio
 et vires.*

*Cancrorum
 astutia.*

lentam carnem abradit atque elicit, illoq; alimen-
to suaviter ac securè, nulloque vindictæ metu frui-
tur, quod etiam polypus piscis facit. Hoc genus
Cancris tabidis ac macie confectis præsentanea vi
auxiliatur, vbi accuratè abluti in aqua hordei deco-
quuntur, nec minus singulari occultaque virtute
pollent in expugnando exitiali Canis rabidi mor-
su, Cancris ita in patella deustis ac concrematis, vt
comminui atque in puluerem redigi possint, eoq;
exhibito cochleari mensura, cum gentianæ radice,
ac thuris momento, quod antidoton frequentius
iterari debet, ac per sesquimensuram continenter as-
sumi, quo rabies atque aquæ pavor propulsetur.
Hæc de testaceis & quæ crusta integuntur, verbo-
sius à me sunt enarrata, quò quisque intelligat, nò
modò porcorum morbos his expugnari, sed hæc ap-
tissimè melancholiæ, adustisque humoribus, atque
alijs plerisque affectibus accommodari Verùm in-
ter Cancros, aliosq; crustaceos discrimen statui de-
bet, siquidem fluuiatiles extenuatis ac macilentis
mirificè adminiculantur, quòd humectent, atque
humorem natium, quo corpus nutritur ac subsi-
stit, & quem calor insitus habet, obsequentem ad-
augeat, adhibito vino dulci ac calorifico, cuius ad-
iumento concoctio perficitur, omniaq; exactè elab-
orantur. Marini verò, qui Oceani vel maris Me-
diterranei littora perreptant, ac crepidines perse-
quuntur, cum sanis, tum ijs, qui insalubri sunt cor-
poris habitu, ac vitiosis humoribus oppleti, aptio-
res: nam cum salugine quadam imbuti sint, vt e-
dendi aviditatem excitant, ita excrementa super-
uacua exiccant, ac putredini humorum obfistunt,
quod in carnibus piscibusque sale confricatis ob-
seruari potest, quæ diutius asseruantur, ac serius cõ-
putrescunt. Quocirca non inconsulto facitât Ba-
taui ac plerique Belgæ, tum maximè Germanorum

pars,

*Cancris ra-
bidi canis
morsum cu-
rant.*

*Ex testace-
is, qua sa-
nis, quam
infirmis ap-
pores.*

*Cancris ma-
rini effe-
ctus.*

ars, quæ ad Aquilonios tractus deurgunt, quod *Germani*
 ale & aromatibus, nēpe zinzibere, pipere, & quod *fale & aro-*
 granum paradisi vocant, vulgè *Greyn*, caustica vi *matris dele-*
 & adurenti, aliud à Cardamomo affatim vtantur. *Etantur.*
 Hac enim ratione minus pituitosi efficiuntur, aut
 excrementis scatent, minusque, vt ferè conspici so
 ent, opimi atque monstrosè obesi; liquefcit enim
 salitis adeps, vt li max insperfo fale.

*Simile à
 fale, quo li-
 max liquefcit.*

*Cur Belgæ, vbi nox molestè ac tumultuosè, parūq;
 ex animi sententia transacta sit, queritentur Io-
 annis Baptista noctem sibi obtigisse.*

C A P. VIII.

NATALIS dies Ioannis Baptistæ, cuius vitæ *Luc. 7.*
 integritas insigne elogiū à Christo promerita est,
 non solum ludæis ac Christianis, sed Mauris etiam *Ioannis Ba-*
 ac Barbaris, quique à nostra religione alieni ac Ma- *pista dies*
 humeto addicti sunt, celebris est & sacrosanctus, *memora-*
 tametsi nonnulli huius noctem superstitioso quo- *bulis.*
 dam cultu, congestis lignorum aceruis, accensis-
 que ignibus, vt Corybantes ac Cybeles cultores,
 strepitu ac furiosis clamoribus transigant: quin
 & impuberes congestis collisisque ignitis carbo-
 nibus bombos ac crepitacula excutiunt. Nonnul-
 li gentili superstitione statuæ prouoluti, ab epi-
 lepsia se tutos fore confidunt, quibus accessit ea
 persuasio, vt si placidè huius Diui statuam adi-
 re possint, nec inconditè vociferentur, aut rabio-
 sis clamoribus illi insultent: toto anno ab hoc mor-
 bo futuros liberos: Sin Diui caput, quod osculan-
 dum offerunt, dentibus lacerare tentent, ac ma-
 ledictis incessere, singulis mensibus, quod ferè
 ex lunari decursu euenit, hoc morbo miserè diue-
 xandos, quanquam maximæ imposturæ huic rei

subesse solēt. Et cūm hæc gentilitia sacra nocturno tēpore perfici solēt ex vetusta cōsuetudine, ne dicā inueterato errore, enatum est Prouerbiū, vbi nox tumultuosè transacta est, nec vlla pars quieti data,

Prouerbiū Ioannis noctem transegimus, *VVy hebben sint lans*
ex tumultu nacht ghehad, Hoc est, Tota nox nō solūm in som-
nocturno nis fuit, ac peruigilata: sed grauis ac molesta stre-
desumptū. pitu, tumultu, clamoribus inquieta. Olaus Magnus
Lib. 13. c. 10. qui res Gothicas amplissimè licet minus cultè pro-

Matth. 3.

sequitur, refert natalem noctem Ioannis Baptistæ, qui fuit prodromus, hoc est, præcursor atque emisfarius, aut quoniam vox clamantis sit in deserto, præconis Iesu Christi mirè celebrem esse illi genti atq; illustrem, magnaq; pōpa trāsigi: Omnis enim generis sexusque homines turmatim in publicum concurrunt, extructisque luculentis ignibus atque accensis facibus, choreis tripudijisque se exercent, nonnulli laudes heroum ad lyram decantant, vitia maritorum traducūt, fœminarum dedecora propalant, nullos non scommate, conuitijs, disterijs, dentatis salibus imperunt, magnaque licentia obuios quosque laceffunt, ac liberius perstringunt, vt solent olim in sacris Eleusinis: nam ex Hellenismo siue Græcorum ac gentium vanitate multi errores vel relictī sunt, vel in religionem Christianam irrepsertunt. Sic proceres Aulici, & quotquot venerationi dediti sunt, Hubertum olim venandi studiosum insanis clamoribus colunt ac venerantur, ad eò, vt furore percitos credas, dum canum latratus ac rabidos sonos imitantur, obambulante interim patera oppleta vino, aut perpolito cornu capacitate sextarij, ex vetusta & Gentili Germanorū consuetudine, teste Cæsare libro sexto belli Gallici Sic homines supersticiosi præpostero cultu Diuis blandiuntur, ac se illorum fauorem demereri credunt: cūm nec horum vitam imitentur, aut mores expriment,

*Præposte-
rum Diuo-
rū cultus.*

mant, nec vlla parte ipsorum vestigijs insistât, qui cultus Deo ac Diuis est gratissimus. Non minus ridiculos habet cultores Martinus, cuius in pauperes atque egenos liberalitas, non ad frugalitatem ac magnificentiam, sed ad luxum, ad profusas epulas, ad ineptas cantilenas quosque inuitat. Quod verò Ioannis Baptistæ sacra tanto tumultu ac superstitione peragantur: hinc emeruisse puto: quoniam historia Euāgelica describit natalem viri huius diem lætum, faustumque & plausibile futurum quàm plurimis: quo non designat externos animi motus, cùm & inaniter & effusè exultat animus, ac gestienti lætitia perfusus est, sed internam ac solidam stabilemque lætitiã, quæ concipitur ex tam salutari Euangelij promisso, quo angelus denuntiat, iam dudum expectari Messia ac Seruatoris, à quo cuiusque salus dependet, aduentũ, atque huius præconem futurum Ioannem, qui primus baptizandi munus inchoauit, quod postmodum perfecit atque impleuit Christus, qui baptizat Spiritu sancto & igni, cuius vi transformari homines contigit, atque ad cœlestia perducì: conceptaque salutis fiducia per mortis illius ac resurrectionis mysterium illi inferi atque vniri. Quæ res ob lucem exhibitã, salutemque restitutam, non vulgari gaudio omnes afficit, magnamque subsiliendi occasionem præbet, non ea ratione ac modo, quo passim imperita multitudo ac vulgus ignobile tam ineptos stolidosque ludos exhibent: quãquam hæc superstitio, quæ multorum animos mentesque hætenus occupauit, iam exolescere incipiat atque antiquari. Siquidem iam sentire incipiunt homines paulò cordatiores, ac melius edocti, colendum placandumque Deum, ad quem per Christum aditus, pietate ac religione, iustisque precibus, nõ contaminata superstitione, non gentili vanitate, aut

*Martina-
lia festa.*

Luc. 1.

Matth. 3.

*Lætitiã so-
lida.*

*Esa. 12.**Superstitio
quid.*

cæsis hostijs, alijsque rebus, quæ non exigit, aut ab eo præscripta sunt. Nam superstitio veræ religionis imitatrix, atque ex vitiosa æmulatione, anilis affectio, ex imbecillitate mentisque inopia, atque ignorantia Diuinitatis emerfit, quo fit, vt cum animus fluctuet, ac sit instabilis, vacillans, inconstans, varius, lubricus, nec vlla cognitione aut Dei fiducia imbutus: quem potissimè impleret, quò se conferat, cui se addicat, suamque salutem committat, & à quo successum, sanitatem, mentemque pacatam consequatur, prorsus ignoret. Quod eo fit, quoniam à scopo sit aberratum, nec illum homines conserantur, qui hæc omnia cumulatè præstare & potest & vult, nempe Pater cœlestis & Iesus Christus, cui omnis potestas commissæ est, & in quem referri vult Deus omnes nostras cogitationes, spem, fiduciam, charitatem, & quæ nobis ad consequendam salutem sunt necessaria. Nec sustinet Deus, vt Esaias ait, gloriam suam ac laudem sibi debitam in alium transferri, aut cuiquam attribui, nec vllum cultum aut religionem constitui, nisi in ijs rebus, quas Christus ex ore Patris nobis enarrauit: qua de re innumera extant in Biblijs testimonia, nec minora apud Orthodoxos, cum Latinos, tum Græcos, quæ dilucidè demonstrant, qua ratione Deus coli atque adorari debeat, qua Diui ac Christianæ professionis assertores, ac propugnatores inuicti venerari, qui nihil non contumeliarum Christi nomine perpeffi sunt, ac sustinuerunt.

Esa. 42. &

48.

strant, qua ratione Deus coli atque adorari debeat, qua Diui ac Christianæ professionis assertores, ac propugnatores inuicti venerari, qui nihil non contumeliarum Christi nomine perpeffi sunt, ac sustinuerunt.

De Salis conficiendi ratione singulari atq; inaudita, eiusq; natura, effectu, viribus, vsu & differentijs: Obiter herbarum aliquot maritimarum, quæ saluginoso succo imbutæ sunt, & ex quibus sal elicitur, consideratio.

C A P. IX.

QV AN QV AM de natura Salis, eiusque vsu necessario, paulò antè disserui: facturus tamē sum operæpretium, si vberius ac fufius de salubri hoc condimento, sine quo omnia edulia insipida sunt & insulsa, verba faciam. Principio hoc cuique testatum cupio, præsertim quibus familiæ onus ac rerum domesticarum cura incumbit, tum ijs, qui ciuitates, castra, arces, propugnacula incursionibus exposita, tueri debent, ac præsidio munire, eaque comæatu instruere, Salem marinum recensentum, atque à sordibus non ita pridem expurgatū, afferuandis carnibus piscibusq; minus idoneum. Decoquitur autem atque apparatus apud Zirizæos, compluresque Zelandiæ ciuitates, æstiuis mensibus, cū feruescit Sol, cuius vi maximè salsescit Oceanus, candoris eximij sal in frixorijs patinisq; capacioribus aqua marina opletis, subditis accensisque glebis bituminosis, nostri *Turf* vocant, quibus sensim ac paulò melius omnia perficiuntur in Salinis, quàm congestis sub cacabo lignorum famentis, ob flammam ex fornacis faucibus periculosè erumpentem. Quòd si mox à tepente foco, aut post dies aliquot in vsu depromatur, citò liquefit, atque in saluginosam saliuam dissoluitur, sic vt limosam quandam viginem rebus salitis obducatur. Ita Sal, qui primùm ex calenti feruida que patina aut labro ferreo eximitur, nec vetustate induruit, aut concretus est, cū citius, quàm par est,

Salis habentus delentus.

Oceanus aestate magis salefit.

Sal recens citò liquefit, versus ferius.

est, in falsilaginem liquefeat, secus quàm vetustus, minus aptum iudico saliendo condendisquẽ edulij Quocirca qui carnes ac falsamenta, saperdas, asellos, thinnos, phocas, haleca, haringos, qui sunt thrissarum generis, succidiam, perennare velit, hoc est, in sequentem annum, aut multam æstatem

*Quo sale
Jallumẽra
conferuan-
tur.*

*Inssaquod
põis genõ.
Salis confi-
ciendi in-
audita ra-
tio.*

asseruare, denique minus rancida in exteris longeqũe distitas regiones deuehere, vetus sal meminerit huic negotio accommodatius. Maiores nostri olim salem confecerunt vberimo sanè quẽstu, non ex aqua marina Solis ardore in salem concreta atque indurata, quale ex Hispanijs & Gallijs ad nos perfertur, sed ex maritimis glebis exustis atque in cinerem redactis, quem infusa aqua minutatim in salem reducebant splendidum ac nitentem, *Zel*

*A Sale Silt
& Salt, Sen.
de Soldatẽ
Germanicẽ.*

*Salem Ze-
landi quo-
modo can-
didum effi-
ciant.*

ost ziltzout, populares atque indigenẽ denominat à glebis falsugine imbutis, vnde id elicitur. Nec alio salis genere tota Belgica ad nostram vsque memoriam vsa est. Qui conficiendi Salis modus cum inducto externo exolesceret, excogitatus est alius non minus quæstuosus. Siquidẽ aduecto ex Hispanijs atque Aquitanico sinu, rudi ac nigricante sordidoque sale, exempto limo, excoctisque sordibus, candidissimum id nostrates efficiunt, rebus asseruandis aptissimum. Utuntur quoque Salinatores nostri alio cõcoquendi salis modo à superiore non multum diuerso. Nam tertio aut quarto quoque

*Salis ex gle-
bis cõfectio.*

*Quid Ze-
landis Cly-
zout.*

anno, confracto foco atque area, *den beert* vocant, furca cui capacissima sartago ac patina incumbit, subditoque igni incalescit, glebas ac fragmẽta, quẽ ex perstillante falsugine ac muria falso liquamine affatim imbuta sunt, in patinam conijciunt, eaque comminuta salo macerant atque elixant, post horas aliquot subsidente limosa fece ac sordibus, paxillo candidissimum sal eliciunt. Id genus *Clynzout* nominant, vel *Clinczout*, quòd glẽbæ inter se collisæ

collisæ propter duritiem, vt silices, sonitum clangoremque edant. Hoc genus Salis vt mensis elegantè inferitur, easque exornat, atque ad multos vsus est efficax : ita conseruandis condiendisque rebus minus aptum. Ob id boum tergora, ac tegmina coriacea illo sale, vt etiam marino rudi defricant atque obruunt. Quocirca Senatuscōsulto cautum est, nequis eius conditionis sale diuendar, nisi interposito iureiurando attestetur, se non pro siccuro ac natiuo, qui ex marino eiusque muria confectus est, sed pro fossili ac factitio venum exponere, nequa fraus aut impostura subesse possit. Nā cum niuei sit candoris, atque omnes optimi salis dotes exhibeat, non facilè ab ignaris internosci potest, nec discrimen obseruari, nisi ex rebus, quæ illo condiri solent, experimētum sumpserint. Citius enim falsamenta atque alia quæque hoc Sale obruta ac confricata subrancida efficiuntur ac subolida, vbi in multam ætatem asseruare visum est. Eandem naturam effectumque obtinet, quod nostrates, quoniam exigua infusa aqua marina diutius torretur atque aduritur, *Braedtzout* vocant, sed splendidum, lucidum, speciosum, friabile, crustosum, laetis squamosisque ramentis ac laminis stellanti fulgore radiatis, quod mirè à Flandris ac Brabantis expetitur, cum assidue, tum maximè in vsu domestico, si quando sumptuosis epulis, magnoque apparatu mensas instruunt. Cum enim splendescat ac spectabile existat, oculisque etiam à longè gratum sit, ac blandiatur : regales magnificasque mensas mirificè exornat. Morsibus id rabiosi canis cum melle efficaciter adhibetur, scabiem impugnat, tumores cum fermēto, melle & butyro, atque adipe suillo perrumpit etiam illos, qui grassante peste in alis atque inguine se proferunt. Ex sale autem cum aqua marina confecta muria aut falsilago, præsentanea

Senatuscōsultum, ne sal aduretur.

Sal torridus, Belgicè Braetzout.

Salis efficacia in morsu canis rabidi.

Salsugo ambustis visus.

vi ambustis vim igneam, atq; vrentem feruorem extrahit, doloresq; intentissimos placat ac mitigat, vel ex puluere bombardico, vel oleo, pice, aqua feruida, prunisq; accensis, præsertim si tenui peplo falsilagine imbuto perustæ partes foueantur. Huiusmodi enim irrigatione ignea vis eluitur, atque

Ambusta refrigerantia non extinguunt.

acerrimi cruciatus consopiantur. Malè autem consulant sic affectis, qui frigida ac reprimentia membris applicant. ita enim referiunt, non extrahunt, nec eliciunt ignitum ardorem, eumq; magis infigi partibus contingit. Quocirca inter initia nihil falsugine efficacius, vulgò *Pekel*, vel recens confecta, vel quæ butyro incumbit, fomentilo loco applicata. Cui viribus par *Smegma*, vulgò *Sapo*, Belgicè

Smegma ambustis idoneum. Calx cum aqua raparum ignitos dolores placat.

Zeepe, quo vestibus ac linteis sordes eluuntur, confecto ex eo linimento cum melle & butyro. Aqua quoque, in qua rapæ decoctæ sunt, tutò adhibetur; quæ vim magis efficacem concipit, si non nihil calcis viuæ in illam dissolvas. ita enim lixiuij modo, adhibita ardorem compescit, & absque morsu desiccet. Cæterùm cum aliquot falsis genera paulò ante recensuerim: de factitio illo differendū, quod in legitimi falsis inopia, huius vsum nobis præstare possit: vocant hoc genus Arabes *Salkali* ab herba

Salkali Salsis genus.

maritima, quibus littora nostra abundè scatent: Enascuntur autem apud nos passim aliquot herbæ falsuginoso succo imbutæ, ex quibus *Sal*, si aliàs denegatum sit, facile elici potest, atq; in domesticum vsum depromi: qualis est *Portulaca marina* *Hali*mo affinis, vt etiam admonet *Mathiolus* in eruendis herbis acer & industrius. Hanc nostrates æstate desinente lectam condiunt, ac muria asseruatam; aut rudi sale obrutam in hibernos vsus reponunt, vt *Hispani oliuas, cappares, crithmon, empetron*. Excitat enim appetentiam, ac fastidia naureamq; discutit, siquando ventriculus pituitosis humo-

Mathioli industria.

ribus

ribus oppressus, vel etiam biliosis, cibum respuit. Tota autem herba, vsque ad seminis, quod minus est, ac racematim dependet, maturitatem, portulacam illam prægrandem hortensem ac satiuam refert: quam Patricij etiam saie rudi ac scabroso obruunt ad excitandam cibi auiditatem. An autem hæc Portulaca marina Halimi nomine sit designanda, nondum statui, cum illa famem excitet, iste arceat. Verum in alpijs nostris arenosis frutex emergit, ac virgultum duorum aut trium cubitorum altitudine, oleæ folijs, quæ vticis modo longas habet virgas, lentas ac flexibiles, fronde oleam repræsentans, sed folio minore ac subrotundo, supernè viridi, infernè imaque sui parte, qua terram inspectat, albescente ac cæsiò, fructu folliculari, non dissimili verticello, ab instrumenti muliebris similitudine. nam spodyli seu verticuli, vulgò *Spornel*, ima parte fufis commodius torquendis rotandisque adhibentur: Qui frutex prorsus ad Plinij ac Dioscoridis Halimum accedit, in repimenda arcendaque fame præcipui effectus; abolet enim appetentiam vitiosam atque enormem, qua ferè mulieres circa tertium à cõceptu mensem infestari solent, & nonnulli conualescentes, quoniam ventriculus noxijs humoribus atque acidipituita imbutus sit: quò fit, vt canina appetentia diuexentur, ac bulimiæ, hoc est, edendi auiditati, quasi bouem essent deuoraturi, obnoxij, vt fœminæ vitio, quod Picatio dicitur, qua alitis huius more carbones, testacea, mali Punici putamina, aliaque esui inepta deglutiunt: Quibus vitijs Halimus frutex cõmodè adhibetur, ab effectu nomen sortitus; folijs oleris more, cum pingui iure, nullo sale admixto, decoctis. ita enim obtundit subacerbos illos humores, qui minus naturalem appetentiam excitant, quod etiã admorsus ac dentibus tritus præstare

*Portulaca
marina cõ-
ditura.*

*Halimi le-
guimi de-
scriptio.*

*Verticulus
quid.*

*Halimus
famem ar-
cet.*

*Picatio
morbus sen-
citta.*

*Atriplex
marina.*

stare creditur, vt nōnulla naribus tantum admotā
animi deliquium discutiunt, ac cor fouent & re-
creant. Atriplex verò marina colore squallido at-
que inamabili, in aggeribus Zelandicis nusquam
non obuia est: verū non assurgit in vllam altitu-
dinem, sed sessilis est, atque humi decumbit. Brassi-

*Brassica
marina seu
Soldanella.*

ca autem marina, quæ Germana Soldanella statui
debet, quam nostrates indigenæ malè portulacæ
marinæ adscribunt voce gēlilitia *Zoulte nelle*, à sal-
fuginoso sapore, Alpibus Zelandicis copiosè pro-
uenit, halimo, crithmo, empetro, anthillidē, iringio
confinis ac contermina; gaudet autem ipsa aura
maris, sed tamen illo non irrigatur, nec perfundi-

*Brassica
marinæ de
scriptio.*

tur, vt alga, de qua postea. Herba hæc humi serpit
longis flagellis, lentis ac viminosis cauliculis lacte
madidis, folijs rubore perfusis, subrotundis, semi-
ne in calicibus subrubētibus nigro, oculis incluso;
vtuntur ea ad deijciendam aluum, iure pingui eli-
xata, quo ob acrimoniam atque amarum salsum.

*Herba Ka-
li alsā à
Trago.*

quæ succum stomacho minus sit infesta. Cæterū
herba Kali Arabibus vocata; nulla apud Zelandos
vulgatior: ex ea siquidem olim maiores nostri vnā
cum cespitibus ac glebis sulfuginosis, ac bitumine
quodam imbutis, candidissimum Salem confecerunt,
ea ratione ac modo, quem paulò antè indica-
ui. Est autem herba in infima maris nostri crepidi-
ne, quam Oceanus alluit, totoque Zelandiæ tractu

*Kali seu Se-
di marini
descriptio.*

copiosissima, quam ego Vermicularem vel Crassu-
lam, vel Ayzoon vel Sedum marinum vocitare so-
leo, Caule palmari, erecto, firmo, tereti, genicula-
to, atque internodijs distincto, vtrinque multis ag-
natis cauliculis rotundis, læuore perpolitis, atq; in
se compactis, qui exemptiles videntur, vt equiseti
seu caudæ equinæ, folijs . qui ex caule singulari e-
mergunt, eoque stipati sunt, carnosis, crassis, succo
turgidis, crassitudine arundinis, nobis *Riet* dicta;

quæ

quæ inambulantium pedibus moram iniiciunt, ac gressum remorantur, sonitumque ac fragorem in promouendis pedibus excitant, radice exigua, gracili, tenuiter capillata. Tota herba ab ima sui parte ad cacumen vsq; eleganti ac pellucido virore perpolita est, quæ nec hibernis quidem mensibus exolefcit aut emoritur, sic vt laquearibus ædium affixa absque ascititio vlllo liquore diutissimè vireat, vt Aloë. est enim mirè succulenta, atque natiua humiditate affatim imbuta. Nostrates, quòd Cancris infesta est atque impedimento, *Crabbequel* vocât. Nam cùm densius fruticetur, cursum illis remoratur, ac difficilem transitum præbet, ita vt ægrè extra hanc se explicare queant, vbi homines illos venantur, atque ad escam expetunt. Herba hæc pecori ouillo gratissimum & saluberrimum pabulum est. Nam cùm hæc pecudes cœli statu humido hydropisi ac tumoribus strumosis obnoxia sint, nostri *den Bot* vocant, huius herbæ pastu recreantur, ac malum discutiunt. Est enim salissima herba, vt quam aduentante Oceani æstu, continenter aqua marina irrigari cõtingat ac madescere. Quò fit, vt subinde conspersa speciosius adolescat, ac fruticetur densius. Qui autem hanc in condimenti vsum asseruare volunt, cõsulo, vt modicè decoctam aceto minus acri potius, quàm muria aut falsugine cõdiant, aut rudi sale obruant, vt portulacam: Cuius vsus pituitosis salubrior, atque obesiss, quàm biliosis aut macilentis. Subest huic herbæ solo, omnibusque propemodum agris maritimis: primùm terra argillacea, lenta, tenax, glutinosa, quæ contractata manibus adhærescit, nec fatiscit, aut facillè excutitur;

*Kali herba
cancros re-
moratur.*

*Kali herba
ouibus gra-
tissima.*

*Salsa her-
ba meden-
tur morbis
ouium.*

Sed picis in morem, ad digitos lente scit habendo. Georg. 2.
Adeò, vt vbi vestes commaculauit, egrè eximi elui-
que possit, *Cley* nostri vocant, à lentore, Brabantibus *Cleu-
bo Cleu-
ni*

Z

Leem:

deductum, quod inhaerere est. *Bitumen zelandicū Darri, salis materia.* *Leem*: hanc sequitur bituminosa quædam concretio ac subterranea congeries, Darri, vt aliâs retuli, vocata, ex qua, tanquam fodinis, glebas eruunt indigenæ nigras ac pinguedine imbutas, quæ accensæ, vt aridi cespites, vrētissimos calores excitât, atq; in cineres redactæ, saloq; perfusæ materiam ac fermentū olim nostratibus præbuerūt conficiēdi Salis. Sed is modus iâ in dissuetudinē venit, ob maximā copiam, quæ ex Gallijs atque Hispanijs ad nos cōuehitur: qui tamen facilè in vsum reuocari posset, si externus Sal hostili odio denegetur, aut ex quauis alia causa, eius copiā nobis deesse cōtingat. Quocirca non omninò operā me lulisse puto, qui exoletum, ac iam pridem antiquatū hunc cōficiēdi Salis modū in memoriam postliminio reuocārim: quo aliquando, si res poscat, instauretur. Ceterū cū in maritimarū stirpium ac fruticū mentionem inciderim: de Alga non nihil inferendum.

Rēbertus Dodoneus.

Siquidem hanc impensè a me sibi demonstrari optauit Rembertus Dodoneus Medicus Mechliniensis vir in illustranda re herbaria, arteq; medica exercenda sagax & industrius. Eriguntur passim locis maritimis moles ac propugnacula fluctibus opposita in ipso statim aditu, primoq; portus accessu, extrabibus, sudibusq; rectis ac transuersis, quæ præter saxa immensè ponderis, stabiliendo operi iniecta, fascibus ac longurijs, cratibusq; inter se cōtextis atq; implicatis fulciūtur: refert autem hæc machina eminentis promontorij imaginem, ac nauibus fidam tutamq; stationem præbet. Caput hanc structuram non solūm nostrates, sed Itali quoque & Hispani vocant, siue arte cōstet, siue natura: eoq; etiam nomine in Cosmographicis descriptionibus designatur. Huic Alga copiosè vndique adhærescit, quæ tametsi vilis sit & abiecta, quod præter Proverbium Virgilius etiam adnotauit:

Horri.

Artificia. his promontorij descriptio.

Moles & promontoria Caput vocantur.

Horrtdior rufco, proietta & litor alga.

Alga & litor

Aliquem tamē in Medicina vsum habet, siquidem dolores podagricos atque articulares mitigat, expurgato primū corpore, inflammationes discutit. infrigidat atque exiccat multò efficacius, quā lens seu lenticula palustris, quę est velut muscosum atque stagnantis excrementum, colore viridi, anseribus anatibusque gratissimum pabulum. Alga autem cū plures habeat differentias, tum illa, quę nobis vulgaris est, ramosa spectatur, lubrica, carnosa, geniculata, bullis atque appendicibus prætumidis ac racemosis, quę primoribus digitis cōpressę crepitant, ac sonitum edunt, vt senę folliculi. Cū autem Alga hæc membraneo folio existat, folliculis turgidis, flatuque distentis, lucidis, ac leuore perpolitus, magna parte fluitat, atque aquis supernatat, quibus destituta fessilis est, ac flaccescit, sarmentis que ac sudibus, seu pedamentis tanquam iners & ignaua incumbit. Color verò huic herbę rufus est, obtusus, fuscus, rarus, qui constat ex mixtura fusci & nigri inter cæsum & flauum, saturatę umbrosęque viriditati affinis: sarmentis verò ac palis, qui muniendis aggeribus in littore adacti sunt, tenaciter adhærescit, tanquam visco aut glutine (nullo radicis adminiculo illita atque implicata) ita vt agrè auelli queat. Altera Algę species, quę

Eglog.

*Lens aqua
quid.*

*Alga de-
scriptio.*

*Rarus raris
lorquis.*

*Secūda Al-
gę species.*

*Lib. 6. c. 11.
histor. ant.*

malum.

Quorum vna species non solùm littoribus, sed etiam rostratis nauibus adnascitur, vbi ex longa peregrinatione in portum sunt delatæ, quibus non tam muscus & alga, quàm testacea quæque, tum Echinus pisciculus adhærescit, quæ nauigia remorantur, ac cursum retardant: ob id nostrates scopis asperioribus defricant, & ferramentis vncis atque incuruis deradūt, quo carina vncta ac læuore perpolitata feratur concitātius, tota quæ velificatio perficiatur celerius. Est autem vulgare hoc musci genus in Oceano Belgico copiosissimum; colore virescente atque herbaceo, quod tamen in flauū aut subluteum elanguescat, vt æstate desinente vitis pampini aut arborum folia, nulla radice fultū aut subnixum, tenacitate tamen quadam solo, cui incumbit, affigitur, vel extremis littorū oris ac marginibus expansum, emergente mari attollitur, ac subsidente demittitur. Ceterū muscus maris, qui à Dioscoride describitur, ab hoc prorsus diuersus; siquidem ea herba censi debet, aut fruticosa concretio, ac villosa congeries, tenuibus festucis, cauliculis exilibus, ima parte lignosis, folliculis capillaceis, crispis ac cirratis, colore incano ac cinericeo, vetustate rubicundo, odore vt Abrotano, aut Absynthio marino, cum grauitate iucundo, verminosus, & qui lumbricis infestantur, efficax & præsentanea, redacta in puluerem herba; ea quæ denarij aut drachmæ pondere ex vino exhibita; est enim pari effectu cum absynthio Seriphio seu marino, illique affinis & cognata, vbi primū emergit atque emicat, si numerosa folia, ac fruticantes cauliculos, sin cincinatas cirratas quæ fimbrias spectes, Corallinam circumforanei vocant, quoniam Corallio, qui in mari Ligustico, alijs quæ littoribus rebus subducitur, adhærescat atque implicata sit. Sunt autem apud Zelandos Belgarum extremos quos

Muscus marinus fruticosa concretio.

Corallina à Corallij amplexu herba.

quos Matiacos Tacitus vocat à sociali concordia, *Zelādi Ma*
 vt paulò pòst explicabo fúsius, longè lateq; expor. *tiaci dicti*
 rectæ planicies, atque ab aggerum descensu, vber. *à sociali cō-*
 rima pecori saginando pascua, in quibus se profe- *cordia.*
 rūt variæ herbarum species, Empetrum, Crithum,
 Kali seu Sedum marinū, Atriplex, Portulaca, Bras-
 sica marina, Halimus, Ononis seu resta bouis, flore
 purpureo ac ramuscūlis aculeatis atterendis calcu-
 lis accommoda, Alga, Corallina fruticulus. Rham-
 nus verò arenosis dumosisq; collibus familiaris est
 tricubitali altitudine, quibusdam locis arborescēs,
 vt Paliurus, quæ minus fœcunda, ramis rigidis ac
 frangi contumacibus, oleæ folijs, sed angustiori-
 bus, supernè viridibus, ima sui parte, qua terram
 spectat, albicantibus, baccis, seu acinis rotunditate
 ac magnitudine myrti aut pisæ Romanensis, in se *Rhāni de-*
 numerosa congerie racematim compactis, ac ra- *scriptio.*
 mis arcè implicatis affixisque perexiguo petioli
 appendice, colore flauescente ac luteo, maturitate
 crocato, sapore acido ac peracerbo, quiq; affa-
 tim saliuam elicit, ac febricitantibus sitim compes-
 cit, vnico intus nucleo aut vinaceo, non lapidoso,
 vt corno aut oxyachante, hoc est, spinæ illi acutæ,
 quæ mense Maio, vbi omnia florescunt, spectabilis
 est & odorata, aut Crespino, quæ vulgò Berberis
 dicitur, sed qui dentibus facilè atteratur: quòd ve-
 rò dumetis atque arenosis locis peculiaris, Zelan-
 dis *duyn besyen* vocatur: Adornantur autem apud
 nos hoc virgulto cœnacula ac triclinia ineunte au-
 tumno, quo baccæ luteo colore suffundi incipiūt,
 atque in multam hiemem spectaculo sunt, oculos-
 que reficiunt, atque acido sapore nauseanti ac fa-
 stidioso palato gratificantur. Meminit huius fru-
 tici David, qui multis locis appositissimas simili-
 tudines ad persuasionem profert in religionis ne-
 gotio, ex naturæ rebus cōcinnè petitas: Antequam *Psal. 57.*

Davidis loci explicatus.

spinæ vestræ, inquit, adoleuerint, atque obdurefcant in Rhamnum, conteret ac conuellet vos Dominus, & liquefcere faciet, vt limacem ac partum abortiuum. Quo designat improborum factiones, tyrannidem, minas, potentiam, conatus, molimina irrita fore, atque inualida, nec ad inferenda incommoda, vllis viribus instructa, à Rhamno desumpta similitudine, frutice vbi adoleuit, aculeis infesto. nam ineunte vere tener est, mollis, tractabilis, ac minus noxius. Sunt autem in locis hisce maritimis complures herbæ ac frutices, quarum nonnullæ à littoribus remotiores, auram quidem marinam concipiunt, at salo non perfunduntur: aliæ subinde irrigantur maris aspergine, si quando exundat Oceanus, vt hibernis mensibus assolet Luna vel plena, vel primum inchoata: quò fit, vt omnes stirpes maritimæ squallido sint colore, atque incano, tum minus, quàm hortenses, floridæ, nec virore tam grato atque amabili: quarum tamen nonnullæ translata, ac cultu edomitæ, spectatiores euadunt, ac frondescent virentque speciosius. Simile quiddam perspiciamus in cerdonibus, pistorijs, qui furno adstant, carbonarijs, fabris ferrarijs, aurificibus, qui argentum inaurant, quod argento viuo perficitur, in ijs, qui stannum, æs, cuprum, plumbum cudunt: qui omnes suo se colore produnt, ac non natiuum, sed ex emanantibus vaporibus ac circumfuso aere alienum atque ascititium exhibêt, ita vt plerique eorum colore buxco, mustelino, lurido, giluo, fusco, fuliginoso conspiciantur: qui si aliud vitæ genus asciscant, ac deserto plebeio, patritio more viuere inceptent, confestim alius oris decor ac species, alia in facie ac vultu, totoque corporis habitu dignitas elucere incipit, tametsi ferè quidam referant veteris opificij vestigia, quibus olim erant assueti: quod ipsum

ctiam

Maritima herba squallida.

Simile à sordidis opificibus.

Opificia quadã colore hominis immutans.

etiam in seruis, ancillis, rusticis obseruamus, qui ad herilem dignitatem emergunt, in quibus ferè aliqua clucet, ac se profert plebeia conditio.

LEVINI LEMNII
MEDICI ZIRIZAEI DE
NATVRAE DIGNITATE
ET PRAESTANTIA.

LIBER QVARTVS.

De vi effectūq₃ Luna, cuius motu impellitur Oceanus, & quid moribundis ac morbo deploratis obuenire soleat, vbi cum morte luētatur, atq₃ è vita emigrare incipiūt, ex accessu recessūq₃ Oceani ac Luna decursu, cuius vires efficacius, quàm ceteri, percipiunt atq₃ experiuntur maritimi.

C A P. I.

V A vi polleat sidus hoc nocti ill. *Genes. 1.*
lustrandæ attributum, familiare nobis ac proximum, cuius vis animalium corporibus incumbit, atque humores agitat, superius demonstratum est. Verùm cùm mirè sit efficax non solū in cōcitandis ciendisq₃ tempestatibus ac fluctibus marinis, sed etiā in inferēdis exasperandisq₃ morbis, nēpe apoplexia, lethargo, stupore, epilepsia, paralyfi, hydropisi, catharris, ac pituitæ fluxionibus, paulò accuratius de huius natura differendum, eoq₃ magis quòd Belgæ Oceani *Luna Suis quos morbos acuat.*

accolæ eius vim efficacius percipiant, quàm qui
 ab illo sunt remotiores: cùm enim proximè confi-
 stant, illoque sidere in Occidentem inclinato, pro-
 pius illustrentur, nec vlla obstant vel nemora, vel
 montes: manifestè vim Lunæ concipiunt, ac hu-
 midis illius radijs affluentius madescunt atque ir-
 rigantur. Nam vt Plinius ait, Luna fœmineum ac
 molle, nocturnumq; sidus, humorem mouet qui-
 dem: at vt Sol non attrahit, cunctaque humifico
 spiritu implet, ac turgida efficit, quo fit, vt qui re-
 giones humiditas frigiditasque occupant, excremen-
 tis ac pituita scateant, ac subinde tussi, raucedini,
 corysæ, multisq; alijs fluxionibus ac catharrhis ob-
 noxij sint, ac infestentur, præsertim otiosi, ignaui,
 sedentarij, & qui rarius exercitationi aut labori in-
 sistunt, in quos propter humorum redundantiam
 Luna potentius vim suam exerit, ita vt isti præ cæ-
 teris eius motibus effectibusque sint expositi. Nam
 baiuli, nautæ, vectores, agricolæ, compluresque alij
 laboribus assueti, qui excitato auctoque calore na-
 tivo excrementa siqua aceruata sunt, conficiunt,
 minus huius sideris incommodo afficiuntur, nec
 magnoperè illius vim percipiunt. Cæterùm vt quæ
 longo à me vsu atque experientia obseruata sunt,
 proferam, quam vim naturæ parens, qui vsibus no-
 stris omnia accommodat, Lunæ attribuit, præter
 nocturnam illam facem ac clarissimam lucem, qua
 mutuato à Sole lumine, mortales illustrat, præter
 ea, quæ conchylijs, ostreis, piscibus, satis, herbis, ar-
 boribus incrementa confert, obiter indicabo. Pli-
 nius ex Aristotelis sententia, Nullum animal in O-
 ceano Gallico, nisi æstu recedente expirare aut ex-
 tingui asserit: cuius sententiam vt non auisim con-
 tentiosè improbare aut refellere; ita hoc cuique te-
 statum esse volo, non exactè omnia illius opinioni
 respondere: cùm nonnullos deprehenderim, ex
 decursu

Lib. 2. cap.
 100.

Otiosi ca-
tharris ob-
noxij.

Otiosi luna
effectibus
expositi.

Li. 2. Hist.
ca. 98.

ecurſu aſpectuque Lunæ, Oceani acceſſu, atque
 duentante æſtu expirare: pleroſque in reſſu ac
 ſubſidente fluxu opprimi. Siquidem in maritimo
 Belgicæ regionis tractu, pro humorum redundan-
 tia ac defectu, diuerſam obſeruo emigrandi cōdi-
 tionem ac modum. Alij enim ex Lune decurſu, cu-
 ſu impulſu fertur Oceanus, intumeſcente fluctu,
 alij ſubſidente, vel intereunt, vel conualeſcunt, hu-
 moribus ſcilicet ſpiritibusque motu atque aſpectu
 ſideris, vel agitatis vel ſopitis. Sic in pronuntianda
 Criſi, hoc eſt, deferendo iudicio, quod vel mortem
 vel ſalutem denunciat, omnes quos morbis tenta-
 ti obſeruo, qui in humorū plenitudine conſiſtunt,
 ſeu pulmonis inflammatione, pleuritide, angina,
 apoplexia, lethargo, morbisque pituitofis atque inter-
 cutaneis, quibus corpus intumeſcit, atque hydropicè
 ſuffocatur, Luna plena atque orbiculata, æſtuque
 exundante extinctum in pronuncio, aut ſaltē ple-
 roſque eorum pro morbi ac corporis conditione
 ac natura, manifeſtam alterationem ſubituros ſub-
 ſequentē ſubita ſudoris vel ſanguinis eruptione,
 vel ex quauiſ parte aliqua humoris redundantis e-
 uacuatione ac profluuiō. Hæcticos verò, hoc eſt,
 tabe, marcore, ſiccitate, nutrimenti defectu obno-
 xios, denique ſilicernia, decrepitos ac capulares ſe-
 nes, ſilenti luna, fluctuque ſubſidente, interituros
 denuncio. Et quò plenitudinis aut defectus cauſa
 maior aut minor in corpore conſiſtit, eò vel ſerius
 vel citius morte ſopiuntur. Ita qui aquis diſtenti
 ſunt, qui corpore opimo exiſtunt, atque obefo, ſi
 ancipiti dubioque morbo, & qui ex humorum re-
 dundantia contrahitur, corripiuntur, ſtatim acce-
 dente æſtu, ac vergente in plenilunium aut noui-
 lunium ſidere, opprimuntur. Nonnulli vbi fluctus
 iam medium obtinent: alij cū in ſummo conſti-
 terit Oceanus, vitæ finem imponunt. Ediuerſo qui

*Obefi in a-
 ſtu maris
 accedente
 periclitantur.*

*Sicci & a-
 ridi in O-
 ceani deſlu-
 xu moriun-
 tur.*

siccò sunt aridoq; corpore, macilēti, strigosi, squalidi, exangues, extenuati, subsidente labenteq; æstu, atque in Occidentem conuerso sidere sensim plucideq; obdormiscunt. Eorum nonnulli pro virium defectu, defluxu medio: nonnulli extremo,

Sani aquè ac agrorum in aëre vim percipiunt. portuque vacuo. Nec solùm ægrotorum corpora ab externis hisce causis afficiuntur, sed etiam qui inculpata sanitate fruuntur, Lunæ vires effectusq; percipiunt: verùm quò quisque magis ab optima temperie deflexerit, eò pròptus doloribus infestatur, atq; auræ Lunæq; mutationibus fit obnoxius, præsertim vbi huiusmodi corporibus vitiosi putridiq; humores subsunt. Sic luna vel inchoata primum, vel plena, atque in orbem circinata, flanteq; vento rigido, muscoli, membranæ, nerui, panniculi, tendines rigescunt, ac contracti contortiq; doloribus acrius concitantur. Hæc de Lunæ vi atq; efficacia, motuq; Oceani nemo vt vana aut anilia figmenta respuat, cùm nihil illo certius, nec veritari magis consentaneū: siquidem huic rei fidem facit experientia, illiq; ratio suffragatur etiã in ijs, quæ

Pellū quadrundā naturam erigēdis pilis. inanima sunt, & sensus expertia. Nam pelles setosæ ex vitulo marino seu phoca detractæ, rigescunt, ac pili eriguntur accedente maris æstu: rursus demittuntur ac flaccescunt, eo subsidente, quod & Plinius non subticuit. Tale quiddam etiam in terrestribus quadrupedibus obseruamus, quarū pleræque in arboribus victum venantur, nam Sabelinæ atque Armelinæ pelles si in imo arcæ reponantur, illasq; vestibis impositis oneres, post tri-
duum plus minus in summū emeruisse videbis, præsertim Sabellinas, vulgò *Sabel*. Cùm enim anima

Pelless quædo animantibus detrahenda. id agile sit & inquietū: non dissimilis ferè mobilitas tegmini detractò inheret, præsertim vbi Aquilonio flatu, hibernisq; siccitatibus ac gelu rigido auulsum est. Nam si vlli animantium pelles æstiuis
mensibus

ensibus detraxeris, cuniculis, pãtheris, leopardis, canibus, hyenis, felibus, vulpeculis, sciuris, mustelis, & quas Martes, vierras vocant & foinas, tum lerisq; alijs, ex quibus in hibernos vsus tegumenta conficimus, magna ex parte pili defluunt, quoniam illorum radices non fixè inhærescunt, hiante scilicet laxaque cute, quo fit, vt huiusmodi pellibus affultæ vestes, à blattis ac tineis citius infestentur, uòd intèpestiuè, nec opportuna anni parte à corporibus exemptæ detractæque sint. Quocirca inonsultè faciunt, qui æstiuis mensibus flanteq; Austro vel Africo, culcitræ, lodices, tegeticulas, aulææ & tapetas, vestesque cultiores in feriarũ festiõumque dierum vsum repositas, ac decorè asseruatas, quas nuptiales Mattheus vocat, Australi potius aulæ, quàm Aquilonari vètilandas exponunt, ac riq; humido obijciunt, cum frigore ac siccitate cœli obdurescant tegmina, & indumenta quæque meliorescunt: tali liquidè ratione vermiculos, teredines, & tinea, blattas, quæ vestimenta depopulãtur, ac vel in corrosione vel attritu viriant, exarescere contingit & aboleri. Frigida siquidem & sicca asseruãdis rebus accommoda, tum crebra concussio ac cõquassatio, quæ puluerulenta quæque ac situm mucoremq; discutit. Nã quæcunque immota arcis ac loculis concluduntur, nec perflari contingit, aut flatibus agitari, putent, sordescunt, olida efficiuntur, ac detrimenta concipiunt, atq; in dies efficiuntur deteriora. Nec etiã nocturno tempore cubili imponi debent, aut lecto admoueri: nam sudor, qui ex tepenti madidoque per nocturnam quietem corpore emanat, atque expirat, in vestes atque indumenta, contactasque chlamides assumitur, sic vt tepore quodam à corporis exhalatione imbuta ac per fusa, materiam corruptionis concipiant. Calida

Cap. 21.

Quid Vestibus tinea innasceat pro hisceat.

Tepor lecti pelles deterriores efficiunt.

Qua qualitas Vermiculis

culos progi- gnat. culis idonea, quo fit, vt æstiuis mensibus, aura quæ subtepida, cōclauia, ædes, cœnacula, triclinia, arcæ, cellæ, prōptuaria, horti limacibus, cochleis, vermi-

Astate a. des & cor- pora bestio- lis scitent. culis, cimicibus, muscis, culicibus, erucis, crabronibus, vespis, scarabeis, corpora verò pulicibus, ac pediculis lendibusq; scateant, quæ hibernis mensibus minus cōspiciuntur, aut infesta sunt. Omnes itaq;

hirsutæ illæ crinitæq; bestia, tum quæ tenera molliq; lanugine cōtectæ sunt, ex quibus sumptuosæ pelles ac tegmina conficiuntur, in frigidis potius, quàm calidis regionibus degunt, eoq; minus patiuntur pilorū defluuium, quòd cōtractior sit cutis, ac condensata strictaq; frigore pellis: quò fit, vt pilos tenacius amplectatur, nec citò defluant, aut in auras diffusi euanescant. Sic apud Zelandos

Zelandia cuniculis facunda.

in ipso propemodum Oceani aditu immensa conspicitur vis cuniculorum, qua tota Brabantia post solstitium autūnale vsq; ad veris initiū alitur: nec leporū exiguus numerus magnitudinis inusitatae, carne non minus salubri, quàm suauis, & quæ (vt ridiculi quidam nugantur) non falsescat. Oberrant autē in monticulis ac collibus arenosis nōnulla sui parte Septentrioni, aut Occidenti solstitiali, non arte, sed natura oppositis, ita vt ex aeris frigiditate, atque arenæ siccitate saluberrimi existant, ac mirè agiles, multò magis, quàm in caueis pasti ac saginati,

Cuniculi humano sanguine pasti insalubres.

præsertim si sanguine humano alantur, vt Chirur- gos quosdam factitasse audio apud plerasque nationes, qui sanguinem, quem hominibus non nunquam morbidis incisa vena adimunt, huiusmodi bestioliis obijciunt: quo quidem mirè saginantur & pinguescunt, sed alimento insalubri, atque hominibus noxio. Syluestres itaque, inquieti, exercitati, instabiles, palantes, esui salubriores, quorum etiam pellis ac tegmen densius est, multisq; crinibus fixius inhærentibus magis obsitum.

De Zelandia infulis, ac gentis huius natura, conditione, moribus, origine: & quantum commoditatis atq; emolumentum huius regionis fundus ac soli vbertas exteris adferat, compendiosa ac dilucida descriptio, in qua obiter reficitur rerum gestarum memoria, multaq; naturales causæ explicantur.

C A P. II.

CVM tam multa proferat Zelandiæ regio, quæ exteris etiam ad vitæ vsum ac commoditatē conducunt, ac sunt necessaria: miror à plerisque hanc tam abiectam ac despiciatam censerī. Nam præter insignes atque in immensum fastigatas lauros (vt à telluris beneficio exordiar) perpolitæ maturitate baccis onustas, quæ Brabantis denegatæ sunt: præter *Zelandicæ* efficaces & salubres herbas, cum medēdis mor- *solis & ber-* bis, tum esui accommodas: præter sal candidissimas. *tas.* mum, quod ciuium industria conficitur: præter Rubeam, garanfam Gallis, nostris *Rubea ra-* Meedecrappe nominatam, adornandis pannis, ne color deflorescat, *dixit & alii.* eumque intimè concipiant, necessariam: præter *men dura-* triticum, quo nusquam gentium candidius aut ma- *bili colore* gis ponderosum: præter tot fassamenta ac vento *pannos im-* induratas saperdas: præter immensam piscium co- *buss.* piam, quæ quotidie recens aduecta, in omnes Europæ partes distribuitur: vrbes exhibet eleganter extructas, atque in ijs ædificia splendida, re domestica ac supellectile concinnè exornata, ita vt omnia passim nitida conspiciantur, culta, expolita, quod vnicè nuper admiratus est illustrissimus Hispania. *Regi Hisp.* rum Rex Philippus Belgij princeps, & quibus sti. *Philippo* patus erat, proceres Aulici. Accedunt his omnibus *grata Zela* portus commodi, fidæque ac tutæ nauium statio- *dorū mun-* nes, omni nationi expositæ, atque ad frequentan- *discies.* das re-

das remotissimas regiones, quocunque terrarum
 cursum instituere libeat, aptissimæ, nec illi nego-
 tio defunt exercitati naucleri, ac viri nautici, qui
 bus omnes Oceani recessus sunt explorati. Quan-
 ta verò soli vbertas, quàm pingues ac glutinosa
 glebæ, quàm feraces ac fœcundi agri, quàm nume-
 rosi armentorum pecudumque greges, non facili-
 vlli fidem feceris, nisi propius illi sint cōspecta, vt
 etiam vberima saginando pecori pasqua, non so-
 lùm intra exporrectos aggeres ac ambitus, sed eti-
 extra littora, in ipsa Oceani crepidine, in quib⁹ ob-
 errant pecudum aliquot myriades maximo nego-
 tiatorum emolumento, quæstuque vberimo, non
 solùm supra vulgarem magnitudinem, sed saporis
 etiam delicati atque exquisiti, soli ac graminū be-
 neficio, quod saluberrimum ijs pabulum suppeditat,
 adeo, vt exteri quoque summoperè ijs dele-
 ctentur, ita vt Virilitigatores, hoc est, qui sectandis
 litibus dediti sunt, nullis donarijs (modò aurum
 demas) aduocatis ac procuratoribus melius grati-
 ficentur, quàm si villosas huiusmodi oues ac Ze-
 landicos verueces illorū culinæ inferant, tum de-
 mum enim res illis cordi esse incipit, ac causæ in-
 sistunt: quibus si accedat caseus ouillus virore per-
 fusus inusitatae magnitudinis, atque immensi pon-
 deris, nihil adferri potest ad rei commédationem
 gratius. Tali siquidem condimento irritari solent
 ad potum ac repotia etiam saturi, ac vino affluen-
 tiore paulò antè perfusi. De aëris autem Zelandici
 clementia nō ausim multa polliceri, vt qui in non-
 nullis partibus sit paulò asperior, & quàm vicina-
 rum gentium minus salubris, præsertim æstate ob-
 paludum, & stagnorum graues halitus, & quòd re-
 gio arboribus minus consista. Hoc tamen habet
 commodi, quòd contagioni ac pestiferis morbis
 minus sit obnoxius, ac serius inficiatur: at infectus

*Aduocati
 inuneribus
 afficiuntur.*

*Caseus vi-
 ridis appe-
 tentiam au-
 cuit.*

*Aer Zelan-
 dicus qua-
 lis.*

*Zelandia
 aer cur se-
 rius inficia-
 tur.*

imma-

mmaniter in hominum corpora grassatur, nec fa-
 cilè conuiescit. Vt enim lignum durum agrè qui *Simile ab*
 em ignescit ac flammam concipit, at incensum *ignitus re-*
 difficile restinguitur: ita corpora Aquilonijs flati- *bis.*
 bus ac marina aura indurata minus promptè vi-
 us concipiunt, peste verò correpta agrè hanc ex-
 cutiunt. Aqua quoque putealis in insulis non ita *Aqua in*
 aridam ex mari vindicatis, parum sapida est aut sa- *Zelandia*
 ubris, ac vel falsæ qualitatis, vel vliginosi fundi, sa- *qualis.*
 porisq̄e ingrati particeps. Tamen in ciuitate Zi- *Zirizæa*
 zirizæa putei existant, qui ne aquæ quidem fluuiati- *puteos salu-*
 cedant, aut liquore pluuio sint inferiores. Re- *bres habet.*
 gionem hanc maritimam veteribus olim non fu- *Zelandia*
 sse incognitam, ex Cornelio Tacito colligi po- *an veteri-*
 test, non hoc equidem, quo nunc innotescit, nomi- *bis cogni-*
 ne, sed ex vsu ac vulgata alloquendi consuetudine *ta.*
 compellatione, qua populares atque indigenæ
 inter se sunt vsi: itaque Mattiacorum illos nomi-
 ne designat, cùm inquit: Est in eodem obsequio *Lib. de mo-*
 Mattiacorum gens, Batauis similis, nisi quòd ipsi *ribus Ger-*
 terræ suæ solo acrius animantur. Quo indicat, *manorum.*
 tamen Batauis siue Hollandis à cauitate terræ sic
 denominatis vicini sint ac finitimi, ita vt inter il-
 los referri debeant, vulgari tantum nominis ap-
 pellatione discretos, atque Oceano propiores ma- *Zelâdical-*
 gis fecoces esse, vt reuera sunt, ac viribus, ingenio, *lidi & in-*
 solertia, versutijs, calliditate, fallacijs, captioni- *dustrij.*
 bus, negotiandi peritia, ac conquirendi industria,
 superiores. Quod autem Mattiaci nomenur, *Vnde Ze-*
 non à loco, aut duce aliquo, sed à populari appel- *landi Mat-*
 latione, atque vsitato loquendi more enatum *taci disti.*
 est, nempe à *Maet*, quæ vox in quotidiano sermo-
 ne ac congressu familiari, omnium apud nos actio-
 num, contractuum, periculorum, ac totius volun-
 tatis, consilij, laboris socium comitemq̄e sonat, o-
 mniumq̄ rerū, quas inter se exercēt, participem ac
 confor-

confortem. Ita omnes gregales, venalicij, confodales, & quotquot inita societate, fido firmoque animorum consensu facultates ac copias suas in commune conferunt emolumentum ac quæstus spe, ex nautarum consuetudine; quorum maxima in ijs regionibus copia, *Maer*, voce gentilitia ac vernacula nominantur, hoc est, cõiuncti ac sociati. In magistratu verò, aut dignitate aliqua illustri, vel Consulari vel Senatoria, omniq; munere publico, quæstura, ædilitate, pupillorum tutela, testamentorum procuratione, alijsq; functionibus *Veynont* sese vocant etiam, qui apud nos consulatu funguntur, quod Latinis collegam sonat. Ex vetusta itaq; consuetudine ac vulgato loquendi more, quem inter has gentes obseruabant Romani, cùm in ijs regionibus versarentur, illasq; terras sibi vectigales ac tributarias facerent, aut in societatem ac tutelam Romanæ potentiaë assumerent, *Mattiacos* vocabant: vt qui apud Germanos *Herman* nominantur, *Arminium*, atque apud Cæsarem in Commentarijs, *Ambachs heeren*, *Ambactos*. Eo enim nomine designant Belgæ illustres aliquot viros, penes quos est summa rerum, atque in coloniaë aliquius seu municipij ambitu, vlloque territorio, dominatus. Nam *Zelandiaë* nomen recens est, ac veteribus incognitum, à terra ac mari conflatum, quasi dicas terram ac solum maritimum: mari enim vndique cingitur, multisq; insulis distincta est, nempe quindecim, tametsi paucis abhinc annis magnam cladem huic regioni Oceanus intulit, cuius sæuitia atque immanitate magna *Zelandiaë* pars, diuisis ac dissipatis funditus aggeribus, salo oppressa est, atque mari æquata: subsistunt tamen insignes aliquot insulaë, quarum tres præcipue cum Oceani æstu continenter luctantur, atque immensis sumptibus (quod non facile Principi, aut qui

Collega
quo nomine
Zelandis
dicitur.

Lib. 4. belli
Galls.
Ambacti
qui *Zelandis*.

Zelandia
insulis facta
cunda.

ui illius vices obeunt , persuaderi potest) ad-
 versus barbarum hoc atque indomitum elemen-
 tum ægrè se tuentur. Inter has primùm ex alto in-
 ortum delatis se offert V Vallachria , vel ab eius
 ultore sic denominata, vel, vt cõijcio, à Gallis, qui
 hanc oram frequentabant, qui Belgica voce etiam
 nunc *VValen* vocantur , impuberes eorum *VVael-*
gens. aut ab ea Britannix parte, in qua versus Occi-
 dentem consistunt Vualli apud Anglos præcipuè
 nobilitatis viri, à Gallis etiam oriundi, quod idio-
 ma illorum adhuc indicat. Insula hæc ab ortu Bra-
 bantiæ obuersa est, à meridie Flandriæ, ab Aquilo-
 ne Batauiæ siue Hollandiæ, ab occasu æquinoctia-
 li Britannix , in quam breuissimus est traiectus, &
 à qua parte primus in Oceanum ingressus, quocun-
 que terrarum visum sit navigationis cursum diri-
 gere. Præbet enim Arnemuda Metelliburgi muni-
 cipium, turissimum omnibus portum, si damq; na-
 uium stationem: nam hic præcipuè classis quamli-
 bet numerosa instruitur , in quemcunque Oceani
 tractum velificatio perficitur. Cùm autem hæc in-
 sula præter fundi aliquot appendices serius illi an-
 nexas (*Folders* nostri vocant) octo miliarium am-
 bitum conficiat, vt etiam Scaldia, cui intra cētum
 annos iugerum tria millia auulsa sunt, cultissimis
 aliquot pagis ac villis distincta sit , tum vnū habet
 emporium negotiatorum frequentatione celebre
 cum primis ac illustre Metelliburgū à Metello præ-
 cipuæ nobilitatis ac Cõsularis dignitatis apud Ro-
 manos viro id nomen, vt plerique opinantur, con-
 sequutum, cùm ego à Burgo, hoc est, munito atque
 eminente castro, aut arce rupeque inaccessa, quale
 apud Romanos Saxum Tarpeium, denominatum Burgh.
 putem, quod in insulæ huius meditullio, ac velut
 centro consistat. Quæ loca occupare solent, ac præ-
 sidio manire duces præfectique regionum. quò

VValla-
chria En-
de dicta.
VVala-
chria situs.

Arnemuda
da portus.

Metellibur-
gū empo-
rium.

Quid Ger-
manis
Burgh.

exeditiore loco tanquam è sublimi specula; ac velut in excubijs collocati omnia spectarent, atque incursionibus hostium obsisterent. Hinc enim apud Belgas emerfit Burgimagistri & Burgrauij dignitas, quòd penes hos sit summa potestas, & loci illius præfectura. Nec tamen diffiteor, quin ad huius Conditorem referri possit, à quo tali loco hoc propugnaculū contra hostiles impetus sit erectum. Distat autem à Merelliburgo versus Africum seu Occasum hibernum, interuallo sexdecim stadiorum, quæ bis mille passus conficiunt, aut bina miliaria, Vrbecula exiguo quidem murorum ambitu, sed arte ac natura munito, qua parte mari obuersa est, quæ strenuis piscatoribus atque exercitatis naucleris, quos Pilotas vocant, referta, Flissinga nominatur, non Vlyseea ab Vlysse, vt quidam nugantur, producta origine, sed ab vrceo aut lagenæ potius, quod poculi genus fictile, supernè angustioris oris est, ne imprudēter liquor effundi possit, in medio, distento ac capaciore vētriculo, qui circum imum gracilescit, ac sensim extenuatur, Belgis *Een Flessche* nominata. Cuius imagine, Ciuitatis huius vexilla ac manipuli, quos etiam nauium malis in vertice erectos conspiciamus, insigniti sunt. Cū autem loci huius incolæ suauiter se poculis reficiant, nec ab ijs etiam abhorreant sceminæ, aliquando in hoc certamine viris robustiores, ab amplexu lagenæ, qua singulariter afficiuntur, eamq; identidem exhaurire gestiunt, nomen hoc consequuti sunt, aut id ipsum sibi à potandi consuetudine asciuerunt: quæ quidem inter hos inoleuit, non vt inebrientur, sed inter se exhilarescant, atque animi nebulas discutiant. Sunt enim complures in hac regione tetrici, mœsti, superciliosi, melancholici, qui affectus à Brabantis ac Flandris sunt alieni. vt quos non triste Saturni ac Martis, sed lætum & salutare

*Flissinga
Ciuitas.*

*Lagenæ,
quale poculi
genus.*

*Nomen à
re inditum
Flissinga.*

*Zelædi cur
poculis ad
dicitur.*

itare Iouis & Mercurij sidus informat, eoque fit,
 t Zelandi, qui percipiunt excutiendas illas animi
 molestias; Geniales esse studeant, atque affluen-
 iore potu has animi carnicinas opprimere. Ver-
 us ortū æquinoctialem Scaldix opposita, abest à
 Metelliburgo pari propemodum distantia ac totū
 lem passibus Campeueria ciuitas, per angusto mœ
 nium ambitu, paucis abhinc annis Scotorum fre-
 quentatione celebris, nomen id à freto obtinet,
 quòd ab ea littoris ora in vltiorem Cápæ ripam
 ac sinum, qui Noertbeuelandia annexus est, trans-
 ferri homines soleant. Primus enim portus, ac na-
 uium cimbarumque statio, à qua conscensa nauis
 aut scapha traicim⁹, *Veer Belgis dicitur, alijs Vaert:*
 Latine traiectus & transuectio. Huic Aquilonem
 versus aut ab ortu solstitiali opposita est Scaldia à
 præterlabente Scaldæ flumine sic nominata, quæ
 cum multis populosis pagis ac colonijs distincta
 sit, plurimas exhibeat rusticanas villas, pleraque
 urbana atque antiquæ nobilitatis prædia ac pala-
 tia, vt Haemstedium, & Renissæ affinem Moer-
 mondam tum præter Brouersauiam non ignobi-
 le municipium. Ciuitas Zirizæa à conditore no-
 men sortita, hanc insulam præcipuè exornat, quæ
 anno redempti orbis 849 imperante Lothario pri-
 mùm in formam ciuitatis ædificari cœpta, ac mœ-
 nium ambitu muniri, ex paruis initijs in eū sp' en-
 dorem adaucta est, vt nulla clarissimarum ciuita-
 tum sit inferior. De qua hoc citra omnē ambitio-
 nem, aut immodicum erga patriam affectū, ausim
 testari, plurimis illam viris eruditis, præclarisque
 ingenijs fœcundam esse ac feracem, negotiatori-
 bus prouidis ac sagacibus refertā, quibus ex re fru-
 mentaria ac lectissimo tritico, ex niuei candoris sa-
 le, ex rubio seu garansa, salsamentorum ac pisci-
 um copia, armentorum pecudumque immensa vi-

Veria ciuitas.

Veria ciuitas unde dicta.

Scaldia insula à flumine sic dicta.

Zirizæa quando primū erecta.

Zirizæa litoris affluunt.

quæstus accedit vberimus. In re familiari ac domestica, omnia elegantia, nitida, expolita: mens frugalis ac moderata, nec vnquam prodigalitate sumptuosa: in mercatura exercenda nemo non cuium solers atque industrius, lucri avidus, ad rem attentus, in tenuiores tamen atque inquilinos incipia pressos liberalis ac beneficus, in cæteros vero hospitalis, blandus, comis, affabilis, candidus, atque absq; omni simulatione ac fucata specie nulli non obuius & expositus: in pietate ac Dei cultu religioni quàm superstitioni propior. Quod vero ac populares ac loci huius indigenas attinet, nusquã gentium tam dextri, tantaque sagacitate in odorandis explorandisq; impostoribus, captiosis, fraudulentis, subdolis, infidiosis assentatoribus, quam libet scitè aduulenter, palpent, blandiantur, aures titillent ac scalpturiant, ad eò, vt non faciliè horum technis, fucis, fallacijs, versutijs decipiantur, sed illas euestigio deprehendant;

*Zelandi
astuti.*

Pers. Sat. 5.

— Dinolcere caute,

*Quid solidum crepot, & pilla tectoria lingua,
Nequa subarato mendosum tinniat auro.*

*Belgarum
inferiorũ
aliquot pro
pensiones.*

Vt assolet ijs; quibus aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum. Ab hac dijudicandi peritia emerferunt in Belgas aliquot (exhibita aliquando populari Comœdia) hæc vulgata dicteria, dictante morione, nequis offenderetur: Brabantus hilaris, festiuus, ridiculus, in scemcis Comicijsq; moribus immodicus: Fiãder mulerosus, salax, intemperans, libidinosus, petulcus, lasciuus. Hollandus simplex, improvidus, incautus, infacetus, iners, segnis, somniculosus, stolidus ac minimè astutus. Zelandus callidus, vaser, versipellis, astutus, subdulus, captiosus, versutus. Qui affectus etiam ingravescente ætate ac senectute vires concipiunt, seseque efficacius proferunt, nisi domita naturæ propensione,

ensione, atque institutione aliter condocesacta
 meliorem frugem perducatur. Siquidem infi-
 æ plebis ista sunt vitia, ac gentilitij mores, non
 tritiorum, aut virorum illustrium, qui liberali-
 r educantur. Cùm autem omni nationi sui adsint
 fectus ac vitia, mores, propensiones, studia, hoc
 st, instituta, quibus se quisque applicare solet, tum
 uic quoque genti, à qua nihil humani alienum,
 on desunt genuini insitiquæ affectus, ad quos na-
 uræ inclinatio feruntur, partim ex circumfuso-
 ere, qui manifestò corpora afficit; partim, vt ali-
 nenta præteream, ex parentum natura, auitisque
 noribus, ac vulgari vitæ consuetudine, quæ ali-
 quando ita inoleuit, ac menti infixæ est, vt vix exi-
 ni queat: quò fit (si patricos demas, qui nusquã
 non cultu ac doctrina expoliti sunt) vt gregaria ac
 promiscua multitudo passim inhumana sit, rudis,
 agrestis, ferox, crudelis, indomita, atque à ciuili vi-
 tæ consuetudine aliena, quascunque etiam natio-
 nes excutias. Verùm quò inueteratus error, ac de-
 prauati mores, qui ab incunabulis ac prima infan-
 tia inolescere animis nostris incipiunt, ita vt eos
 velut cum lacte nutricis suxisse videamur, eximan-
 tur: progenitorum munus ac officium est (quod
 nostrates nunc sedulo præstare enituntur) vt ex se
 prognati liberaliter instituantur, cumque animo
 cultum ac fomenta adhibere curent, vt exuta na-
 tiua insitaque feritate, ad omnia humanitatis offi-
 cia inclinentur. Vt enim siluestres arbores cura at-
 que industria hominum mutescunt: inmanes bel-
 lux officio ac molli tractatione mansuescunt ac
 cicurantur: ita quoque humanus animus nõ pror-
 sus ferreus aut adamantinus flecti potest, atque ad
 artes humaniores, ad probitatem, decus, virtutem,
 pietatem, religionem informari. Quæ res effecit
 apud nos, vt piscatores gēs rudis ac pelago assueta;

*Mores gen-
 titij plebi
 peculiare.*

*Omni na-
 tio suis vi-
 tijs imbuita.*

*Patriciorū
 conditio di-
 uersa à ple-
 beia.*

*Infantia à
 maioribus
 instituenda.*

*Simile à fe-
 ris & arbo-
 ribus sil-
 uestribus.*

Zirizæa quorum apud Zirizæos supra quingentos esse cõstat, præter hos, qui nondum satis adulti, in huius negotij tirocinio versantur, paulò post in nautas veteranos assumendi, ea sint morum ac vitæ integritate, vt nunquam inter illos vllæ contentione iurgia, similtates, dissidia exoriantur, nec vnquam inter se lites confectentur, aut iure cum æqualibus contendant, ita vt magistratus nunquam nisi in vgentissimis causis se horum controuersijs interponat, sed omnes inter sese coactis comitijs dirimunt ac consopiant. Nullum inter suos gregales tolerant mendicum, ac probro ducunt, si quis ex consociatis ostiatim stipem emendicet, aut quid aliucblandiatur: quin ipsa piscatoria societas, & qui inter illos est primarius, quem Decanum vocant singulis, quibus res domi angusta est & cõtractior quam vt familiam alant ac sustentent, ex communi ærario suum dimensum constituit, ita vt non desit, quo famem frugaliter ac liberaliter solentur. Cum autem tam numerosa multitudo piscatu se exerceat, ac paulò longius in Oceanum progressa, victum in mari venetur, si quando partem malignè piscari contingat, nullus vnquam horum se vexat aut excruciat, nec cuiquam malè precatur sed omnia placidè ac sedatè perfert meliorum speratque fiducia. Ista autem animi moderatio in hominibus tam incultis, non præscriptis legibus, aut sapientum doctrina, mentibus illorum impressa est, sed instinctu ductuque naturæ, ac rationis iudicio concepta, quo discernunt, quæ honestati ac decoro deseruiunt, quæque illi sunt aduersa. Cæterùm vt ad Scaldem recurrat oratio, Fluius huius in Veromanduis vetusto adhuc nomine cognitus, geminis fontibus progressus, per Nermios, nunc Tornacos, per Gandauum urbem celeberrimam, quæ mihi prima tirocinij rudimenta contulit.

Nautarum
apud Zirizæos vita
conditio.

Piscatorum
apud Belgas affectuum moderatio.

Ductus nature quid
efficat.

Scaldis fluius origo et
decursus.

Gandauum
studiorum
alumna.

alit, reliquosque Flandriæ tractus diffunditur, ac
 nox Antuerpiam delatus, visibis mœnia alluit, por. *Antuerpiã*
 umque inibi insignem, ac clarissimam nauium *Scaldis ex-*
 ationem exteris exhibet, deinde paulò longius *ornat.*
 rogressus, bipartito cursu Brabantiam ac Flan-
 driam à Zelandia discriminat, siquidem sinistra
 n Austrum contortus ac deflexus, Flandriæ oras *Scaldis per*
 ac littora persequitur, alioque nomine insignitus, *Flandriam*
 de Honte à latratu ac fremitu vocatur, quo per *decursus,*
 Zuytbeulandiam ac Vualachriam in Oceanum *cur de Hon-*
 occidentalem patet aditus, ac rursus in has oras ac. *te discitur.*
 cessus: dextra verò relictis Brabantiaë sinibus con-
 tinuato cursu, seruatoque veteri alueo per Scal-
 diaë insulæ littora violento vastoque gurgite in O-
 ceanum deuoluitur, atque ex vetusta appella-
 tione Scaldis nominatur, Belgis vsitato nomine
Schelt, Gallicè *le Scaults*, vnde insula hæc Scal- *Casar li. 6.*
 dia denominata, vulgò *Schouÿe*. Cuius fluuij *Comment.*
 præcipuum alueum, profundumque gurgitem (*Ca-*
nael nautæ vocant) quem naues confectari de-
 bent, ne vadis inhæreant, ac sisti contingat, etiam
 hac tempestate indigenæ exactissimè exploratum
 habent, suoque illum nomine designant, common-
 strato loco, à quo ante multos annos Oceani ostia *Zirizari ex*
 subire solet, ac fluctibus marinis immergi, ita vt ne *ercitari*
 intempesta quidem nocte, nostrates nautæ ab hoc *nautæ.*
 deflectant, aut in diuersum rapiantur, vt aliquan-
 do vsuuenire solet velificandi imperitis, insigni
 mercium ac vectorum detrimento. Exaudiuntur au *Scalde fre-*
 tem hisce locis fragores ac strepitus horrendi vel *mitus, quã*
 subsidente in imum fluctu, vel vbi rursus æstus ad *do tempe-*
 uentare incipit, ac ventorum violentia exaspera- *statem de-*
 tus Oceanus fluuio obnititur, quod ipsum potissi- *nuntiat.*
 mè vsuuenire solet, vbi post Aquilones, Austri-
 ni flatus ingruunt, ita vt accolæ percepto plu-
 quã miliaris interuallo Oceani ac Scaldæ fremitu,

tempestatem imminere ante triduum pronuntient, cum autem angustiora olim essent Oceani ostia, minusque vasti ac patentes in continentem aditus, conspectius in mare Scaldis ferebatur, siquidem incrudescente quotannis aestu marino, ostia, faucesque dilatari contingat, ac sinus laxiores effici, ut

Simile à gulosis, quibus fauces dilatantur.

gulosis assolet, qui immodico potu se proluunt, quod fit, ut flumen hoc affluentiori salo obruatur, nec facile decursus eius, quo in Oceanum effunditur, conspici queat. Non desunt, qui nominis affinitate decepti, eam speciem Aselli piscis, qui mihi aliquando Flinij visus est Callarias, ex hoc fluuio nomen obtinere credant, atque à *Schelt, Scelusich* denominari, quod in Oceani ostijs, in qua flumen hoc se exonerat, vel hamo vel retibus subducatur:

Scelusich piscis Unde denominatur.

cum à squamis potius, vulgò *Scellen* (nam *Scelpen* testaceis attribuuntur, non piscibus) appellatum censeam, quibus densius contactus obductusque est, ac velut lorica munitus: eoque fit, ut, cum elixandus est, (nam torreretur recusat) cultro deradi debeat ac

Asellus piscis, Cabbelliau.

desquamari, secus quam Asellus, vulgò *Cabbelliau*, laeuore perpolitus, cuteque molli nec squamosa, nec etiam in ipsis Oceani faucibus, quas influit, capitur, sed in alto longeque remoto mari. Tamen si non ignorem, pelagios aliquot pisces aliquando fluminis ostia subire, dulcis aquae illecebra, qua mirè pinguescunt, ut Salmones, qui ex Britannico Scoticoque sinu, aduerso amne in Rhenum ac Mo-

Anguilla salia aqua delectantur.

sam penetrant, ut etiam Trissæ, alosæ, laccia, vulgò *Elst*. mugiles, Harder, acipenser vel stutio. Anguillæ verò contra quam marini pisces, saliam aquam appetunt, qua gustata mirè agiles efficiuntur, minusque lubrici, atque eius salubriores, quod fit, ut circa Cataractas (nostri *Stusen* vocant à claudendo) quæ a pertis valuis aquam, qua hibernis mensibus agi opprimuntur, violento impetu in mare

profundum.

profundunt, inusitatae magnitudinis anguillae nas-
 is ac fagenis eximantur: verum de his aliquando
 uberius, vbi Conrado Gesnero viro cum primis e-
 rudito paria fecerim, atque hostimenti loco Com-
 pendium de piscium triuialibus nomenclaturis il-
 li dedicatum absolvero. Ceterum flumen hoc
 qua parte Scaldiae oras attingit, atque hinc in Ocea-
 num illabitur, Orientales regionis huius insulas ab
 Occidentalibus discriminat, quarum quae ad Or-
 tum spectant, *Beoesterschelt* indigenis vocantur:
 quae verò Austro ac Flandriae obuersae sunt, *Be&ve-
 sterschelt*, quasi superiorem ac inferiorem, aut ci-
 teriorem atque vltiorem dicas, quorum alij cis
 Scaldam, alij trans Scaldam consistunt. Designan-
 tur autem his nominibus duae insignes Quæsture,
 quibus prætoria etiam dignitas, ac Dictaturæ po-
 testas attributa est, sic vt harum præfectis ius ac fas
 sit tota passim regione (præter ciuitatum muni-
 cipia, quae consulum tutelæ ac præsidio subsunt)
 Regio dominatu facinorosos coercere, vagos ac
 palantes corripere, nebulones ac medicos validos,
 sicarios, oppressores in vincula conijcere, ac tor-
 mentis exploratos in iudicio capitis arcessere, quo
 omnia passim quieta sint & pacata, & nequis iter
 ingressus, aliquid hostile metuat. Obiit hoc mu-
 nus multis annis inculpatè, eoque præclarè ac ma-
 gna laude functus est nullius offensione illust. vir
 Hieron. à Seroskerka, Equestris ordinis Heros,
 multisque alijs nominibus suspiciendus. Adauget
 verò soceri decus & amplitudinem pari generis
 splendore ac nobilitate magnificus vir ludocus à
 Vueruia, rei agrariae in insulae nostrae ambitu præ-
 fectus non sine maxima amplissimarum dignita-
 tum expectatione. Excitauit elapsis aliquot retro
 sæculis fluuij hic decursus inter Zelandos, qui in
 eodem sunt cum Batauis comitatu, & Flandros,

*Conradus
 Gesnerus
 laudatus.*

*Zelandia in
 duas qua-
 sturas diuisa.*

*Hieron. à
 Seroskerka.*

*Ludocus à
 Vueruia.*

Comites & de dictis.

acerrimas contentiones ac cruentas pugnas. Appellat autem atque veneratur vtraque natio suos Principes Comitibus nomine, adiectis aliquot speciosis titulis: qui Dominatus hinc emerfit, quod præcipuæ nobilitatis viri Imperatores ac Cæsares in adeundis periculis comitarentur, suamque operam sedulo illis præstarent, vulgò *Grauen*. Quæ potestas ac nominis amplitudo Iustiniani tempore primùm inoleuit, eamque appellationem consecuta est. Deinde sub Berengario & Otthone competitoribus ad posteros deriuata, proximum apud Imperatorem confessum ac comitatum obtinuit. Anno autem Domini 863. imperante Carolo Caluo, apud Batauos illisq; affines Zelandos hic principatus primùm constitui cœpit, ac Comitatus nomine designari, primusque Comitibus nomine inauguratus Theodoricus filius Sigisberti principis Aquitaniæ, qui annos octo & triginta in eo dominatu versatus, successorem Theodoricum secundum herilem filium cōstituit, à quo ad nostra vsq; tempora hæc Regia potestas longa heroum serie ad inuictissimum Hispaniarum Regem Philippum deuoluta Comitatus nomine censetur, eiusq; prouinciæ principes Comitibus appellantur. Sic qui apud Brabantos ac plerosque alios potestate regia existunt, Duces vocantur, à deducendo in hostilem agrum exercitu, vulgò *Hertoghen*, quasi dicas, exercitus ductores. Cùm autem Flandriæ Comes Guido Dampetra proferendæ ditionis esset audus, ad occupandas aliquot Zelandiæ insulas animum induxit: itaque primò Vualachriam sibi subijcere, ac vectigalem facere meditatur, inductoq; in hanc ditionem exercitu (nam facillimus erat trajectus) illam incursionibus, incendio, igni, serio depopulatur ac vastat, tandem Metelliburgum obsidet, ac per seccialem, *Herault* nostri vocant) ad deditio-

Duces & de nomen fortiti.

Guido Dā. petra Flan driæ comes.

Metellibur gum expugnatur.

nem sollicitat, cùm in id non admodum paratos promptosque sentit ciuium animos, ad motis aribus, factoque vno aut altero insultu ciuitatem expugnat. Gulielmus Batauorum ac Zelandiæ Comes eius nominis tertius, cùm ciuitati subsidium adfert, Zirizæis stipatus, quibus maximè fidebat, duobus vno die prælijs victus, sanguine madidis vexillis (vnde emerferunt Zirizææ ciuitatis insignia sanguinolento colore perfusa) Zirizæam, qua nulla tunc munitior, aut Principi magis deuota, properè contendit. Guido victoria elatus, relicto intra Metelliburgum præsidio, in Zirizæos omne belli robur conuertit, quos dum sesquimensem obsidione premit, maximis damnis afficitur. Si quidem oppidani continua eruptione, magnam stragem Flandris intulerunt, multosque captiuos in ciuitatem adduxerunt, tandem impetratis vtriusque consensu inducijs, concessaque sex hebdomadis belli mora, Guido in Batauos expeditionem molitur. Elapsis inducijs, Zirizæi collecto milite, instructaque classe in Vualachriam confestim traiciunt, caesisque ac profligatis Flandris, ciuitatem in potestatem redigunt, ac per exiguo accepto incommodo, in sedes suas se recipiunt. Princeps Batauorum ac Zelandorum Gulielmus eius nominis tertius, percepta tam insigni victoria, ciuitatem Zirizæam maximis honoribus afficit, multisque priuilegijs, congiarijs, donatiuis muneribus exornat. Guido verò Flandriæ Comes re apud Batauos malè gesta, acceptoque vulnere in Zelandiam secedit, deinde paululum recreatus, ad oppugnandos Zirizæos, à quibus ereptum Metelliburgum indignatur, animum intendit. Itaque coacto numerofo exercitu, tametsi vltra sesquimensem bis ab hac esset repullus, atque infecta re decedere sit coactus, rursus illos

laceffit,

Vexilla Zirizææ cur rubra.

Zirizæi Metelliburgum expugnatū Comiti restituerunt.

Zirizæis virtute parata priuilegia.

laccessit, atque arctissima obsidione pressos continenter oppugnare non desinit. Cùm autem oppidani in extremis essent constituti, atque in summa difficultate, in maxima rerum inopia versarētur, nullis tamen vel blandimentis, vel minis ad deditiōnem impelli potuerunt, tametsi iam septimum mensem præter incendia atque immissas in civitatem faces, omni tormētorum genere, arietibus, catapultis, testudinibus, fundis, ballistis, alijsque machinis, quarum illo sæculo frequens vsus, terra marique oppugnarentur. Cùm itaque in angusto resessent constitutæ, omni que præsidio destituta civitas, opportunè Rex Galliarum Philippus cognomento Pulcher nulla interposita cunctatione, per mora Ioannem Payderosum ducē præfectumque maris, ac Reginerium Grimaldum Genuensem instructa classe, atque adornatis aliquot longis navibus, quæ quòd remis frequētius, quàm velis incitantur, triremes vocantur, Zirizæam amandat, utque obsessis subsidio adsint, ac maturè subueniant, cohortatur: illi nihil cunctati Regis mandato obsequuntur, omniaque euestigio perficiunt, quos ubi in excubijs constituti, è sublimi atque eminente specula, à qua in mari latissimus prospectus, aduentare, nec procul abesse denuntiant, confestim Guilielmus Bataviæ ac Zelandiæ princeps, Regis sororius, conspecta primùm naue prætoria, deinde numerosa longo agmine classe, quas ipse in eum vsum instruxerat naues, illis adiunxit, collatisque copijs atque vnita classe Flandros adoriri atque opprimere statuunt, oppidanis etiam re insperata in spem victoriæ erectis, qui redintegratis viribus longa obsidione attritis, rursus in hostem animantur. Cùm autem stat in procinctu acies, ac classis omnibus armamentis accuratè instructa in hostem incitanda, è statione moueri incipit: Flandri (vt

*Francorū
rex Ziri.
Zacos suble.
stat.*

*T. iremes,
V. i. g. g. i. l.
h. y. e. u.*

dri (vt nulli defunt astus militares ac stratagemata) nauem quandam sarmentis, fascibus, scandulis, stramentis, stipulis, alioque fomite atq; aridis nutrimentis, quæ citò flammam concipiunt, constrictam, oleo, pice, sulphure, seuo, adipe perfundunt, eamque accensam æstu ac vento secundo in aduersam classem dirigunt. Cùm autem nauis flammis corusca hinc inde hæreret, ac subinde vadis implicita lentè progredederetur, ita vt Oceanus prope modū in summo consisteret, ac iam iam refluxum meditaretur: ecce de repente (quod singulari Dei prouidentia factum credi par est) ventus mutata statione in Aquilonem impellitur, ac remeāte maris fluxu flammifera nauis retorta, Flandrorum classem inuadit, omniq; ex parte incendia miscet: complures, ne flāmis absumerentur ac concremarent, in mare desiliūt, ac periculum periculo commutant, vitamque natandi pericia redimunt. Turbatis hac clade Flandrorum rebus, nostrates remis velisque in illos irruūt. Illi nihilo facti segniores, restincto, qua licet, incendio, reliquas naues flammis intactas, omneque exercitus robur acriter hosti opponunt. Cerratum est initio ancipiti dubioq; Marte à meridie ad emergentem vsque Solem, ita vt ne nox quidem, quæ ea parte anni; nempe Idibus Augusti sublustris est, prælium dirimeret. Nostrates æquo loco constituti, ventoque ab ijs auerso ac subsidente Oceano, igni, ferro, faculis, accensisque sarmentis ac sudibus hostibus terrorem incutiunt, multosque ardentis globos ac faces in hostium naues ijs comburendis prouoluunt. Interim oppidani referatis portis factaque eruptione maximam illis cladem inferunt, ac Flandrorum impetus in nostros retundunt ac reprimunt, mulierculis etiam in hostem ita efferatis, vt non minus fortiter & animosè, quàm yri se illis opponerent.

Tantus

Nocte omnia late exaudiri.

In mari sonitus iogis sine exauditur.

Guido Flandrorum Comes captus.

Non temere suscipiens bellum.

Non inuadendas aliorum ditates.

Tantus in eo conflictu fragor, strepitus, clamor, viceratio, ululatus fuisse perhibetur, vt plerique testati sint, plusquam trium miliarium interuallo, horrendos illos clamores fuisse exauditos. Quod nemini supra fidem videri debet, cum in mari editus sonus, aut excitatus fremitus incredibili distantia percipiatur, praesertim tacita silenteque nocte. Cum enim nihil obstat, vel nemora, vel montes, vel in caelum erecti scopuli: clangor per aequoris planiciem, velut patentem atque vndique expositum campum, longè lateque se diffundit, ac per aera voluitur. Cum autem tota nocte miseranda strages, ac caedes horribilis sit edita: diluculo rebus desperatis, victi fusi que Flandri in hostium potestatem rediguntur. Desiderati in ea pugna Flandrorum octo plus minus milia, capti praeter gregarios milites, quorum non facilè numerus iniri potest, Guido Dampetra Flandriae Princeps, ac cum illo innumeri proceres Aulici: direpta signa militaria, pelles, tentoria, manubiæ, multa que opima spolia atque exuuiæ cum Principe ac captiuis in ciuitatem relata sunt. Tota autem classis illis numerosa erat, suis que armamentis affabrè instructa, vel quassata & conuulsa, vel incendio absumpta: reliqua in hostium potestatem redacta. Hac itaque memorabili clade afflictis Flandris de componendis rebus, captiuis que redimendis consilia ineunt, que documento Principibus esse debent, qui alienæ ditionis sunt auidi, ac finitimorum possessioni inhiant, non tentandas bello vicinas regiones, vbi nulla subest legitima causa, aut iusta belli origo: quæ etiam si existat, præstat omnia potius experiri, nullasque non conditiones pacis admittere, quam arma in manus arripere. Cæterum soluta iam ciuitatis Zirixæ obsidione, confecto que bello, quod euenit anno Domini 1303. Idibus Augusti,

qui

qui dies erat Laurentio sacer, ne parva ex tam atroci ac cruento bello victoria annorum decursu obliuione obrueretur, aut ciuium animis excideret, decretæ sunt solennes, atque anniuersariæ supplicationes Deo immortalī, easque Senatus quotannis eodem, quo hæc peracta sunt, die, ac periculo exempta ciuitas, in sempiternam rei memoriam continuari voluit, quod à posteris nunquam intermissum est: Quin & impuberes, qui scholas publicas frequentant, atque in palæstra literaria versantur, hunc diem festum habent, ac feriantur permessa ijs ludendi licentia: ita rei gestæ recordatio posteritati tanquam per manus traditur: quò cuique ciuium innotescat, menti que fixius inhaereat, in quanta angustia, vitæque discrimine versati sint olim progenitores, cum pro aris & focus, pro coniuge ac charis liberis acerrimè decertant, suoque Principi strenuam fidamque operam præstare conantur. Interim hanc præcipuè doctrinam exhibet posteris, eosque commonefacit rei huius annua continuatio, vt rebus afflictis ac desperatis, ad Deum optimum maximum mentem erigant, atque ab eo salutem, patriam obsidione liberam, prosperos rerum successus, victoriam incuruentam summis votis exoptent: quod vnicè factitasse legimus Abrahamū, Mosen, Dauidē, Ezechiam, Iudith, compluresque alios, qui huiusmodi præsidijs victoriam sunt consequuti. Cæterum cum Schaldia, in eaque sita Zirizæa frequentius ab exteris laceßita sit, ac bellis quassata, tum insularum nulla minus Suytbeuelandia, quæ à solo Austro opposito sic denominata est spatiosissimo amœnissimoque versus Flandriæ ac Brabantia oras tractu exporrecta, tametsi paucis abhinc annis maximam iacturam passa, dimidio iam sit angustior. Ab hac auulsa est ciuitas non ignobilis

*Aduersa
que accide-
runt, ali-
quando a-
nimo repe-
tenda.*

*Suyt bene-
landia in-
sula Ende
dicta.*

Romer.

- Romerſual la ciuitas.* Romerſualla, quam nullis excultā agris, nullis ex ornatam pomarijs, Oceanus vndiq; alluit, ita vt v nica ſalis negotiatione ſubſiſtat. In Occidental verò inſulæ parte ſita eſt Gœſa ciuitas, perexiguc quidem murorum ambitu, at ſplendidè atque af. fabrè extructa, ciuibus morum ciuilitate perpoli. tis. Eſt præter hanc inſula quædam Brabantie con. termina, exiguo tantum freto diſcreta, in qua con. ſiſtit Toletum à veſtigali & portorijs ita appella. tum, vetuſtum oppidulum: à quo non procul ab. eſt Martinianus agger, Principis Auaraſienſis mu. nicipium, locus amœnus atque arboribus vndique conſitus, in quibus maxima alitum, præſertim ar. dearum copia nidulatur. Sunt præterea minutè a. liquot inſulæ, minusq; celebres, vt Duuelandia à columbarum frequentia ſic denominata, Gœreda à fida nauium ſtatione, Plateſſa, tum pleraq; aliæ non ita pridem ex mari vindicatæ, quarum deſcri. ptionibus inherere ſuperuacaneum puto, cum edi. ta nuper Zelædiæ Topographia ſingula exactè ex. hibeat, quæ ſpectator curioſus per otium oculis po. terit dimeriri. Quod verò ad gētis huius originem ſpectat, conſtans fama eſt, atque indigenis per ma. nus tradita, à Gothiſ ac Daniſ hâc profluxiſſe, præ. fertim ab illa inſula Cimbrica, quæ in Dania Ze. landiæ nomine inſcripta eſt, in qua ſpectatur cele. berrimum Emporiū Hafnia, vulgari nomine *Coop. manſhauen*, à portu negotiatoribus frequentato, qui hanc terram cultoribus vacuam, oppoſitis ere. ctisq; aggerum molibus in inſulas redegerunt, at. que extructis primūm caſis, minutisq; atque an. guſtis tugurijs, ſementi ac paſcuis reddidèrè ido. neam. Erat enim Cæſaris ætate, magna terræ hu. ius pars, quæ non aliud, quàm Batauiæ appendix eſt, inculta, nec vnquam ad ſerendi vſum vomere proſciſſa, aut foſſione ſubacta, ſed æſtuar. ijs ac pa. ludibus
- Toletū Ze. landia ciui. tas.*
- Martinia. na ciuitas.*
- Zelandorū origo.*
- Zelandia apud Da. nos.*
- Hafnia, Coopmāſ. chauen.*
- Zelandia Batauia appendix.*

udibus impedita, ita vt etiam nūc Hollandia plurimos vndiq; lacus exhibeat, adeò vt pedestria passim itinera illis concisa, cymbis omnia transigenda sint: quod ipsum etiam Zelandis vsuuenit in aestuarijs, quæ nihil aliud sunt, quàm loca extra intraq; littora marinis fluctibus exposita. Siquidem effuso in ipsa mediterranea salo, aquam affluenter concipiunt, ita vt hibernis mensibus omnia inuia sint, nec nisi scaphis ea loca adiri queant. Quod vero solum extra aggeres ad maris vsque crepidines atque extremas oras multis iugeribus longè lateq; exporrigitur, ex alluione coaceruatum, crebris fluctibus æstuque tunditur, ac nonnunquam ex tumefcente Oceano, vt assolet Luna vel plena, vel primùm inchoata, fluctibus obruitur: subsidente verò, rursus emergit, ita vt loca paulò editiora, & quæ eminent, suauissimo pabulo pecudes reficiant.

*Aestuaria
quid.*

In huiusmodi receptacula se olim conferre solent impuberes ac mulieres, omnisque ætas ad bellum inidonea, vbi Romani Belgicam incursionibus inuestarent, erat enim tutissimum ibi perfugium, quòd aditus accessusque esset difficilis. Sunt enim ea loca, quæ nostri *Stellen*, vel potius *Stallen*, hoc est, caulas ac pecorum stabula vocant, nostro etiam tempore multis incuruis voraginibus, ac verticosis fossis, per quas Oceani æstus voluitur, (nostrates *Creken* vocant) impedita adeò, vt equitem armatum, si imprudenter atque incautè in illas incidit, absorberi atque obrui contingat, quòd fit, vt loci huius viæq; ignaris istac penetrare perniciosum sit. Sunt autem multis Zelandiæ locis herbidiæ planities, ac viridantia floridaque prata nullis cinctæ aggeribus, quarum vsus in ijs regionibus nūquam defuturus est: cum quæ à parte vna abradi auelli que contingit, alteri alluione adijciantur, ita vt nunquam extruendarum insularum materia huic

*Aestuaria
in bello Belgarum per-
fugia.*

*Voragines
Zelandicæ;
vulgò Cre-
ken.*

regioni deesse possit. Horum quædam à virenti gramine ac læta pabulatione *Garfen* indigenę vocant : quæ verò parcius gramine virefcunt, nec vberem adhuc pabuli copiam suppeditant, à pascedo vellendoque *Scorren* vocant. Ex his vbi aliquo iugerum millia conglobari contingit, insulas efficere noſtrates tentant, ac cùm vetuſtæ tum recentiores ope humana ex ijs rudimentis coagmentatæ sunt ac coaluerunt. Multi olim ſoli huius vberitate, atque agrorum ſpecie illecti, expulſis veteribus colonis atque inquilinis, terram hanc inuaſerunt, cuiusque poſſeſſionem armis ſibi vendicârunt. Non defuerunt atauorum memoria, qui Bataui ac Zelandis infeſti, has inſulas in ſuam diuionem ac poteſtatem redigere ſunt aggreſſi, ſed duæ iſta nationes inter ſe conſociatæ, ſemper hoſtibus fortiter reſtiterunt, quo fit, vt ad hanc vſque ætatem vtraque gens eodem vtatur dominatu, eiſdem legibus, eadem iuris æquitate, eodem ſit in hoſtes animo. Fuiſſe hanc gentem, quæ Zelandiæ nomine inſignita eſt, Batauis confinem ac proximam, cuiusque regionis partem atque appendicem, ex C. Caſare præter alia. ijs verbis colligi poteſt: Moſa ex monte Voſeuo profluat, ac parte quadam Rhene recepta, inſulam efficit Batauorum, neque lōgius ab eo millibus paſſuum in Oceanum inſluit. Rhenus autem ex Lepontijs, qui Alpes incolunt, oritur, ac longo ſpatio citatus fertur, atque vbi Oceanus appropinquat, in plures diſſluit partes, multiſque ingētibus inſulis effectis in Oceanum inſluit, quarum pars magna à feris barbariſque nationibus incolitur, quæ piſcibus & ouis auiū viuere exiſtimantur, à quibus Rhenus multis capitibus in Oceanū inſluit. Quibus verbis mihi graphicè deſcribere videtur Batauos Oceano Septentrionali vicinioreſ, tum illis conterminoſ Mattiacos, ſeu Zelandos,

quorum

Bataui Zelandis conſociati.

Com. belli Gallici 4. Moſa origo.

Rheni origo & de curſu.

quorum insulas & qui in Occidentali Belgica eadem sunt cum ijs conditione ac natura, paulo post his verbis designat: Pars in siluas, pars in continentes paludes profugit: qui proximi Oceano erant, hi in insulis se occultauerunt, quas æstus efficere consueuerunt: quæ reuera nullæ aliæ sunt, quàm Zelandicæ. Quotquot enim sunt in Belgico Oceano circumfusæ insulæ, tali modo conflatae congestæq; sunt, ita vt primùm natura consistant: deinde arte muniantur, ac paulatim cultura atque industria hominum in fructiferos fundos ac speciosos agros, cultaque noualia redigantur. Ea est autem apud nos rerum vicissitudo, vt minimo annorum decursu ac temporis interuallo magna incrementa hæc regio suscipiat, rursus maximam iacturam ac detrimēta patiatur, nec vlla res vices rerum humanarum, aut varios instabilesque motus melius commōstrat, quàm Zelandicæ insulæ; quarum prosperi successus ac res secundæ æstuario fluxu & refluxu nunc huc, nunc illuc voluuntur. Nulla est apud vllas nationes annona, aut res frumentaria etiam lectissimi tritici vberior; ita vt bina iugera Zelandica plus emolumenti, cultori ac colono adferant, quàm quatuor Brabantica, minus tamen tuta est fidaque apud nos huius rei possessio: cùm singulis momentis, præsertim hibernis mensibus, flante Coro & Circio, ex maris sæuitia periculum immineat. Vnde enatum Prouerbiū ab ijs, qui optimè rebus suis consultū cupiunt, atq; ijs tūtō frui exoprāt, laudari Brabantici aeris clementiā ac soli stabilitatem; Zelandici verò fundi redditus ac annonæ prouentū: quod ita efferunt vulgari sermone, *Brabantische lucht, Zeensche renten*. Nostri siquidem & auorum memoria cētum plus minus iugerum millia in insulæ formam redacta, atque aggeribus vndiq; cincta, dissipatis, conuulsisq;

*Com. lib. 6.**Zelandiæ
mutationē
obnoxia.**Prouerbiū
Belgicum
de Brabantia & Zelandia.*

in immensum congestis molibus inundante Oceano non sine maximo iacolarum interitu, salo oppressa sunt. Rursus indigenæ erectis nouis insulis, quod nostrates crebrò faciunt, vbi herbidi ac graminosi campi se proferunt, sementi ac culturæ sedulò insistant, ita vt paucorum annorum spatio affluentem omnium rerum copiam, supra quam credi possit, ditentur. Sic apud Zelandos insulis marinis continenter expositis, nihil stabile, firmum diuturnum, & cui tutò posses fidere aut inniti. Si quidem loca portuosa, quæ nauibus fidam tutamque stationem olim præbuerunt, vadosa efficiuntur, ac vel arena vel limo oppleta, ne minima quidem nauigia admittunt. Rursus littora nullis portibus distincta, nullisque nauibus frequentata, facta eluione commodissimos portus consequuntur, facilesque aditus atque accessus nauibus exhibent: quò fit, vt negotiatio hominumque concursus & frequentia non vni loco perpetuò sit addicta, sed aliquando ob portus commoditatem, ac loci situm aliò demigret ac trãseratur. Sic Zirizga, nostra etiam memoria, numerosa classe instructa, nõ solù onerarijs nauibus, sed rostratis, & quæ ex Homeri appellatione, Holcades voce Belgis vsitata, nominantur; præter Hispaniarum ac Mauritaniæ oras, longinquas versus Aquilonem regiones frequentabat, nempe Noruegiam, Daniam, & iualiam, Rigam, Gedanum, vulgò *Dansyc*, Stocholmiam illusterrimi Suetiæ regis ERIC I auspicijs nunc celebrem: quæ nauigatio, vt sunt vices rerum humanarum, Hamsterodamũ modò translata est. Quamquam ciuitas Zirizga rebus omnibus ad commoditatem atque vsum vitæ necessarijs, cumulatè fruatur, non minus affluenter, quàm cum exteris negotiatoribus esset celebris, ac comitantium vtrò citroque multitudine frequentata, siquidem

extero-

Magna apud Zelandos rerum Suis Situ- do.

Holcas genus nauigij vastum, vulgò Hulck. Holmia Suetia regia.

exterorum hominum concursus, nundinatio, mercatus, locorum celebritas, aliquando improviso dilabuntur ac concidunt, vel exorto hostili externoque bello, vel concitato populari tumultu, aut ciuium seditione: confestim enim quotquot alieni sunt ab eo loco, se subducunt, atque incolumitati suæ consulunt. At ea negotiatio, quæ excluso omni scœnore inter ciues & domesticos perficitur, facta etiam ab exteris vel inquilinis cõpendio, quæstuque liberali, stabilis est, firma, solida, minusque inuidiæ exposita. Quod si aliundè calamitas ingruat, cum ciues & domestici, intrepidè infractoque animo subsistunt, nec facillè patrias sedes, aras, focos, coniugem, charosque liberos desertos patiuntur, aut suis finibus egressi, se suaque alienis cedunt. Videntur autem Zirizæi in tanta rerum humanarum mutatione, atque ex alia in aliam vicissitudine, quæ diuina prouidentia perficitur, commodis suis solerter consuluisse, atque incerta certis commutasse. Cùm enim populares velificandi sint peritissimi, vbi non satis succederet negotiatio illa nautica, quæ transmarinis mercibus perficitur, mutata nauigandi ratione, piscatu se exercere cœperunt, vberissimo quæstu, ac nemini damnofo, adde nullo prorsus naufragij metu, nulla rei familiaris iactura, nullaque scœnoris aut vsuræ infamia. Reliqui verò ciues compendia quæstusque honestos ac minimè inuidiosos sectantur, ex ijs quæ terra in vsum hominum cumulata atque affluenter effundit, quibus illi, neutiquam defraudato Genio, liberaliter fruuntur, ac præter laudabilem institutionem, amplissimam liberis hæreditatem, paternique nominis ac memoriæ patrimonium relinquunt. Cæterùm vt exteris innotescat, qua terræ cœlique parte constituta sit ciuitas Zirizæa, & quantum ab eleuatione poli digrediatur: dimensum

Mediocritas felicitatis laudanda.

Prouidentia diuina omnia administrari.

polum Arcticum siue Borealem supra Zirizeæ horizon-
ta extolli vno & quinquaginta gradibus &
quadraginta septem minutis, in eamque altitudi-
nem verticem illum produci: longitudinem verò
perfici viginti quinque gradibus, quo efficitur, vt
cùm Sol non adeò auersus sit, nec longius ab insu-
la digrediat, sed duobus equinoctijs ac totidem
solstitijs illam moderatè illustrat, Indigenæ solis
beneficio minus stupida, obtusaq; ingenia sortian-
tur, verùm faceta, urbana, festiua, pleraque ex au-
ræ marinæ afflatu falsa & vitiosa quadam dicacita-
te contaminata, qua de re suauiter nuper philoso-
phatus sum cum Hiobo Nicolaide, viro sagaci at-
que industrio, qui cùm strenuè Reipub. functioni-
bus incumbit, illamque summa ope fulcire niti-
tur, integros incorruptosque ciuium mores exo-
prat. Et si quid vitij ex Oceani halitu & falsugi-
nosa vicinia contraxerint, institutionis industria
corrigeret.

*Quî sit, vt senes ac prouectioris ætatis homines,
cùm minus robustos, tum tetricos plerumq; li-
beros progenerent, vultuq; tristi atq; inamæno,
& qui rarius exhilarescant.*

C A P. III.

QVI inclinata vergenteque ætate, vbi iuueni-
lis ardor deferbuit, matrimonio se addicunt, ma-
gna ex parte liberos procreant mœstos, morosos,
tetricos, tristes, inamabiles, taciturnos, vultuque
toruo ac facie minus blanda: quod non eadem ra-
tione in Venerem incalescant, eamque operam
impendant procreandis liberis, quàm iuuenes suc-
culenti ac vegeti. Siquidem ætas feruida ad pera-
gendam huiusmodi Comœdiam instructior. Cùm
enim

*Iuuentus
succulenta.
Senes arti-
di.*

anim flaccidæ sint senibus vires , spiritus exiles, corpus humoribus sanguineis exhaustum , facultates naturales languidæ, eaque vis, quæ ab illis profanant, ac diffunditur in excitandæ proles vsum, inefficax atque inualida, modicisq̃ue viribus imputa : fit vt minus viriliter connubiali officio perfungantur, ac multa in ijs, quos progenerant, desiderentur: quod indicatur in ea disceptatione, quæ cum Esdra Genius habuisse describitur. Interroga, inquit, genitricem, vt tibi expediat, cur quos nunc parit, non sint eis pares, qui ante te nati sunt, sed statura minores : & dicet illa tibi, alios vigente ætate conceptos editosq̃ue esse, alios deficiente vtero : quò fit, vt qui senectutis tempore producuntur, graciles existant, tenelli, imbecilles, inualidi, improceri, & qui minus virium, minusq̃ue roboris obtineant, quòd naturæ vires senio collapsæ sint, ac naturales vitalesq̃ue spiritus imminuti, quo etiam euenit, vt animus demissus existat, & deiectus, mens minus agilis, viuida, alacris, erecta, quoniam omnia parcius contractiusq̃ue sunt consequuti, nisi fortè genitores blandi atque hilares, ac moderatè vino concalefacti prognerandis liberis operam impendant : Vili sunt enim seniculi alii quando inter se iuuenari ac lasciuire, suaq̃ue habere blandimenta, ac vernis mensibus in amplexus ruere. Siquidem ea pars anni equis etiam effœtis (vt habet Prouerbiū) hinnitum extorquet, quo Belgæ indicant, neminem tam de uexæ ætatis esse, quin in amœnissima illa anni parte, qua se omnes naturæ vires exerunt, aliqua erectioris animi indicia proferant, quo efficitur, vt si in congressu Geniali mulierem conceptu impleri contigerit, exactis nouem mensibus infantem edat blandum, elegantem, suauem, floridum, generosum, viuacem, agilem, gesticulosum.

*Esdra 4.**Cur non minus & alid.**Cur non minus & alid.**Prouerbiū ab equis effœtis.**Ver spiritus etiam effœtos erigit.*

Affectus parentū in fœtū trāsīt. Quod si progenitores etiā in ætate iuuenili, mente nubila, minusq; placida (vt plerique morosi faciunt) procreandis liberis operam impendant, omnia in deterius deurgunt, omnesq; affectus, & qui inter coniugatos exoriri solent tumultus, & intemperies in fœtum deoluuntur, ita vt conceptus, gestatio, partus, nutritio non decēter nec naturæ ordine perficiantur, ac pueri multa corporis vitia, mentisq; errores ex perturbatis animi motibus contrahant, quorum omnis culpa in parentes transferenda, qui huic naturæ prauitati causam præbent ac seminarium. Quocirca qui liberorum suorum incolumitati optimè consultum cupiunt, atque illos tractabiles esse exoptant, moribusq; placidis ac sedatis: hoc imprimis efficere curent, vt in coniugij societate & amplexu maritali omnia moderatè transigantur, ne quid incidat, aut suboriat, quod vllas intēperies, turbas, tumultus, nebulas excitet. Omnia enim in pullulantē fœtum recidunt, atque infantem ad similes mores informant, parentumq; notas ac vestigia imprimunt. In similes causas refero, quod proles (vt vocant) naturales, hoc est, qui extra legitimum ac connubialem torū sunt procreati, diuersa existant ab alijs natura, conditione, moribus: quorum qui à generosis parentibus ac patricijs profluxerunt, animo ferè excelso conspiciuntur ac sublimi, multisq; ac magnis dotibus exculti, mira ingenij sagacitate, prudentia singulari, iudicio exacto, præsertim quibus parentes subsidio sunt, atque ad liberalem institutionem adiumento, sic vt aliquādo columen familiæ in his consistat, atque omnibus, qui illis vel sanguine vel affinitate coniuncti sunt, decori atque ornamento. Cui rei ea ratio mihi subesse videtur, quòd omnia largè atque effusè ex paternis lumbis ac visceribus sunt consequuti, nec in

Puerorum malitia parentibus imputanda.

Affectus in fœtum transeunt. Naturales proles quas vulgo vocant.

Cur filij naturales quos vocant, alijs eretiores.

furtiuo

furtiuo illo ac clandestino concubitu parcè, ieiunè, tenuiter, sed affluenter naturæ munera illis infusa sunt. Cùm enim vterque auidè se explere libidine gestiât, ac prodigaliter in amplexus atque oscula proruat, totisq̃ue viribus ac profusè in propaganda sobole incumbit, fit, vt omnia, quæ in conceptu necessaria sunt, cumulatè perficiantur, nec quidquam in hoc negotio desideretur, eoq̃ue euenit, vt cùm nati parentum indolem exprimant, ac multa ab ijs sunt consequuti, incredibilis fit vtrobi- *Amor parentum in filios, & è diuerso vnde emergat.*

que amor & propensio, ac singulariter erga se mutuo afficiantur. Ex qua vi etiam emergit in hac sobole alacritas mentisq̃ue erectio, tum generosus quidam affectus animi, quo tales indignantur extra decus limitesq̃, matrimonij se esse prognatos, ac deesse sibi aliquid præ cæteris, quod ad honores ac dignitates publicasq̃ue functiones attinet. Quæ *Sublimis animus ad summa emittitur.*

res efficit, vt se modis omnibus extra contemptum vindicare nitantur, atque illam notam, quam imprudentes quidam impingunt, quibus aliquando fœdior atque adulterio contaminata propagatio, probitate vitæ ac morum integritate aboleât. Qui verò huius status ac conditionis homines, plebeijs modicisq̃ue parentibus orti, educationis subsidio destituti sunt, rei familiaris inopia non faciliè ad præclara eluctari possunt, atque humo se attollere. Siquidem, vt is ait:

*Non faciliè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.*

*Iuuenalis
Saty. 3.*

Tametsi enim paupertas sapientiam sortita sit, vt habet Prouerbiũ, multarumq̃ue artium inuentrix existat, clarissimis tamen ingenijs obest, quò minus ad summa prouehantur.

*Paupertas
sapientiã
sortita.*

Qui frat, vt laurus, quam nonnulli Zelandia dene-
gatam afferunt, nulli quàm huic regioni specio-
sior existat, & qua ratione effeceris, vt contra ge-
lu atq; hiberni frigoris iniuriam, intacta substi-
stat, nec emoriatur.

CAP. IIII.

MIRANTVR plerique in maritimis oris,
eaque parte Zelandiæ, quæ à præterlabente fluuio
Scaldia denominatur, tam speciosas immensasque
Lauros frondescere: cum regio frigida sit, atque
ipsa arbor argentes frigidosque tractus respuat. Cui
naturæ miraculo eò magis obstupescunt, quòd
non solum omnium horti ijs scateant, ac perenni
viore, perpetuaque fronde in maximam proceri-
tatem assurgant, sed baccas etiam proferant oblon-
gas, colore nigro perpolitas, non minus efficaces
ac salubres in discutiendis flatibus ac dissipandis
humorum collectionibus, quàm quæ à calidis re-

*Laurus
quibus na-
ralibus de-
lectetur.*

*Laurus fri-
gus inimi-
cæ præfer-
tissimæ radice.*

*Laurus de-
sum solum
exigit.
Nix lique-
facta stir-
pibus noxia.*

gionibus huc afferuntur. Sentit quidem Laurus
aliquando cœli iniuriam, atque hibernis mensi-
bus sub asperso intensoque gelu, frigore pericli-
tatur, sic vt folia, caudex, rami aliquando are-
scent atque emoriantur: at radix nihil sentit incommo-
di. Quocirca Laurus supernè emortua, radicitus
extirpari, eruique non debet, sed detruncari; nam
ineunte vere, ac paulò etiam maturius rursus re-
uirefcit. Quod autem in eam altitudinem ac fa-
stigiū in hac regione assurgat, efficit terræ vber-
tas, atque incredibilis soli fecunditas, densique ac
compacti fundi natura, quæ ex pingui tenaci-
que gleba constat, aded, vt ob telluris soliditatem, fri-
gus per gelicidia ad radicem penetrare nequeat,
Nihil autem stirpibus nocentius, aut magis dele-
terum, quàm nix aut glacies liquefacta, si quando
soluto

oluto gelu, eorum stillicidio radices perfundantur, praesertim vbi defluente humore, rursus frigus exasperari, fluidumque liquorem congelari, ac congelascere contingat. Sic enim terra relaxata rigidissimum humorem combibit, quo radix imbuta marcescit, atque emoritur. Ne autem huiusmodi incommodo stirpes afficiantur, nec frigoris iniurijs sint obnoxiae, superficies soli, in quo consistunt, stramentis inspersisque cineribus munienda; fouent enim insita caliditate terram cineres, ac gelu rigidum penetrare prohibent. Siquidem, ut acetum & fex vini: ita carbones ac cineres igneae qualitatis sunt participes. Caeterum quod Brabantis reliquisque Belgis laurus vel denegata sit, vel parcius apud hos fruticetur, non aeri, cuius mira clementia ac salubritas, sed solo ascribendum, quod aridum est, sabulosum, leue, inane, ita ut facillimè frigus admittat, nec arbori solidum alimentum, quo pinguescit, conferat, eoque efficitur, ut in ijs regionibus laurus humilis sit & improcera, tum baccis destituta: cum in ciuitate Zirizæa telluris beneficio in eam proceritatem assurgat, ut duarum decempedarum altitudinem superet, densa circa radicem fronde, multisque emergentibus stolonibus seu fruticibus, quibus stipata à frigore setuetur ac munit. Quocirca illa frutificatio, & VVaterqua ab radice frondescit, ramosa propago adimi, aut refecari non debet, illo siquidem muni-

Cineres herbas à gelu tumentur.

Aceti & fex cum cineribus comparatio.

Laurus cur Brabantis negata.

Stolones, VVaterqua, schoten.

mento sulca, non facillè frigus concipit;
nam foliorum iactura incunte vere instauratur, modò radix illaesa persistat, ac frigore geluque intacta.

De corpore neutro, hoc est, quod nec sanum, nec a-
grotum statui possit, sed vacillanti dubiaq; va-
letudine existat, atque inter vtrumq; fluctuet.

C A P. V.

Medicina MEDENDI artem olim à veteribus in tres
tres partes, partes fuisse diuisam, in cōfesso est. Primò in eam,
 quæ præsentem sanitatem fouet ac tuetur, omnia-
 que aduersæ valetudinis incommoda sedulò pro-
 pulsat. Secundò in eam, quæ rationem complecti-
 tur, qua præmuniri ac præseruari corpus possit, ne
 facilè in morbos collabatur. Postremò in illā, quæ
 morbos corpori infestos ac quibus vigetur ac pre-
 mitur, discutit: Tres quoq; statui in humanis cor-
 poribus cōstitutiones: quanquam superuacaneæ
 his de rebus inter Medicos contentiones: Vnam
 valetudinis secundæ, cùm corpus inculpatè de-
 git, atque inoffensa valetudine fruitur, illiq; nihil
 vitij subest, aut vllum morbi vestigium: Alteram
 valetudinis aduersæ atque inclinatæ, quum discu-
 tiendis morbis remedia sunt adhibenda. Tertiam,
 quæ anceps & ambigua, in qua species quidem sa-
 ni hominis se profert, vt improbis fucata vitæ inte-
 gritas, sed cui affectio quædam subest, ac delitescit,
 quæ procliuem facit propensumque ad decūben-
 dum. Cuius habitus duas obseruo condiciones in-
 ter se diuersas: Vnā eius, qui iam morbū discussit
 ab eoq; eluctatus est, sed tamē debilis existit, inuali-
 dus, exhaustus, gracilis, extenuatus, euertatis fra-
 ctisq; mēbris: quæ valetudinis incōmoda, neglectis
 medicamentis, somno atque appositis alimentis
 instaurari postulant. Simile enim quiddam huic
 euenit, quod viatori, qui è latronum manibus ela-
 psus adhuc palpitac ac contremiscit, nec prorsus ex-
 tanto metu ac vitæ discrimine, in quo paulò antè
 versatus

Tres condi-
tiones cor-
poris huma-
ni.

Simile ab
hypocrisi.

Valetudi-
narij alij
lecto affixi,
alij inam-
bulantes.
Simile à
viatore in
 itinere op-
presso.

versatus est, restitutus sit, aut ad se redijt, quod
 Christus eleganti similitudine expressit, sed ami- *Luc. 10.*
 corum solatio recreatus, sensim reuiuiscere inci-
 pit, ac pauorem pedetentim menti excutere: ita
 ægotus tametsi depulso morbo, exspatiari ince-
 tet, omniaque mitiora existant, tamen nonnulla
 morbi vestigia adhuc corpori inhærent, nec quæ
 comitari solent accidentia, penitus exempta, sopi-
 taque sunt. Altera huic affinis constitutio, paulò
 est deterior, quæ quidem in speciem, primaque fron-
 te homo sanus apparet, nec omnino valetudina-
 rius, sed qui corpus circumferat vitiosis sordidisque;
 humoribus oppletum. Quocirca Galenus victum *Thera. 7.*
 statuit eorum, qui sunt sani, qui ægoti, ac qui re-
 ualescere incipiunt. Est enim conualescentium vi-
 ctus ratio media inter eam, quæ sanorum est pro-
 pria, & ægotantium. Siquidem ijs diæta seu vi-
 ctus ratio præscribitur, tenuis, parca, frugalis, mo-
 derata, ita vt temperantiæ limites non excedat,
 quum ne leuissimum quidem errorem perferant,
 secus quàm validi ac robusti, qui ne maximis qui-
 dem offenduntur. Sic infantibus ac impuberibus *Natura cu*
 alimenta quidem administramus, sed non ea ra- *iusque adno-*
 tione ac modo, quo adultis ac prouectioribus, qui *tanaa.*
 succidiam ac bubulam, solidosque cibos non re-
 spuunt; vt ætas tenera, cui vt amictus corpori, cal-
 cei pedibus; ita pro corporis modulo, victus & me-
 dicamenta accommodanda. Et quanquam recen-
 tiores quidam in re Medica nõ minus, quàm non-
 nulli in religione superstitiosi, corpus neutrum su-
 stulerunt, nec id statui patiuntur: aliquid tamen *Corpus neu-*
 de hoc commentari visum est. Si quidẽ tale quid- *trum ad-*
 dam natura rerum, quotidianus vitæ vsus & con- *mittunt*
 suetudo, congressusque familiaris, atque amico- *nonnulli.*
 rum colloquia designant. Hinc enim emerferunt
 sodalium istæ ac congerronum voces, si quando
 sciscitan-

*Formula
percontan-
di de Vale-
tudine.*

sciscitantur, qua quis sit valetudine, qua fruitor sa-
nitate, vt corpus constitutum est, quo loco, statu,
conditione res nostrę consistant, quem habent suc-
cessum, satin omnia salua, prospera, felicia? Qui-
bus, totidem verbis responsa dari solent: Vt cun-
que, Sic tatis, Minus commodè, Valetudo vacil-
lans est, inclinata, ambigua, fluctuans, instabilis, pa-
rum firma, Non satis pro voto, aut animi sententia,
Aliàs rectius, Spero meliora, Vt possumus, quando
vt volumus, non licet. Quibus loquendi formulis
singulæ nationes vtrò citroque se compellere so-
lent, si quando de rebus amicorum solliciti, qua sint
valetudine aut successu, percontantur. Tametsi

*Simile à co-
loribus &
pubertate.*

autem horum plerique morbo sunt defuncti, alij,
quibus hic imminet, nondum culcitra puluinisq;
affixi, non tamen vel inter sanos, vel ægrotos refer-
ri censeriq; debent, sed cum vtriusque sint parti-
cipes, in neutrum, hoc est, duorum extremorum
medium: vt fuscus color, qui ex albi nigriq; mix-
tura constat, vt pubertas inter puerilem ac virilem
ætatem, media. Cum enim sani hominis more, na-
turæ munera ac functiones minus cumulatè obe-
ant, nec ex ægrotorum consuetudine lecto incum-
bant, mēbroium vsu ac ministerio destituti, nō pos-
sunt vel sani hominis, vel ægroti nōmen promere-
ri, sed ex populari ac vulgata cōsuetudine Neutri
appellatione designari. proferunt in ijs se nōnullæ
naturæ facultates ac mūnia, sed languidè, oscitan-
ter, remissè: incedunt enim atque inambulant, sed
tardè, gressuq; subinde labante atque inclinato, ita
vt ob virium imbecillitatem, vel scipioni sit inni-
tendum, vel vllius humeris incumbendum, vt ijs;
qui cum sint natandi imperiti, corticis aut suberis
subsidio vtuntur. Pari modo de somno ciboq; ra-
tiocinandum, si quidem accumbunt, ac se apposi-
tis ferculis reficiunt, at non ea appetentia atque

*Simile à
natandi &
su.*

edendi

edendi auiditate, qua validi, quibus optimum condimentum fames: dormiunt ac somno refocillantur, verum minus placido, profundo, diuturno, vt sani, qui exercitatione defatigati, totam noctem quiete transigunt. Est autem eorum conditio qui à morbis reuiuiscunt, atque humoribus noxijs sunt liberi, potior atque optabilior, illorum, quibus aliquid latentis occultique vitij subest, ac corpus vel ex Veneris contagio, vel alia vitæ intemperie, intus & foris foedis siccisq; tumoribus contaminatum, qui in speciem, primaq; fronte sani apparêt, ac pro ijs se ostentant, cum humoribus vndiq; prauis scateant, atq; omni ex parte morbidi sint. Quin isti in seipos crudeles, atque in alios iniurij, morbum dissimulant ac diffitentur, ita vt omnibus se symposijs ac sodalitijs ingerant, atque aliorum poculis labra rancida admouere non vereantur, suaq; nulli non obtrudere, ac ebibenda offerre, hæc opinor, ratione permoti, vt si omnes eodem succo perfusos esse contingat, eadem scabie inquinatos, nemo ab illorum cōsuetudine ac familiaritate abhorreat. Huiusmodi homines morbosos, qui simulata fictaq; sanitatis specie obuijs imponunt, his versibus Persius perstringit:

Morbosi & debilis discipulus par conditio.

Morbillosi & sanos in seipos cetera gestunt

Ilia subter

Sat. 4.

*Cacum vulnus habes, quod lato baltheus auro
Protegit, et manus, da verba, & decipe nervos.*

Rursus alia Satyra, assumpta medici persona, hunc notat, qui morbum dissimulat, nec sustinet inter valetudinarios referri, sed cum medico rixatur, atque illius consilium non sine contumelia respuit, illique tanquam deteriori morbo implicito insultat,

*Heus bone tu palles, nihil est, & ideas tamen istud
Quidquid id est, surgit tacite tibi lutea pellis:
At tu deterius palles, ne sis mihi tutor,*

Sat. 3.

lampri.

*lampridem hunc sepeli, tu restas: perge, tacebo.
Turgidus hic epulis, atq; albo ventre lauatur,
Gutturis sulphureas lentè exhalante mephites.
Sed tremor inter Vina subit, calidumq; trientem
Excussit è manibus, dentes crepuere relecti,
Vincta cadunt laxis hinc pulmentaria labris.*

Cuius conditionis homines hac nostra ætate nusquam non obuij sunt, quibus cum in facie, vultu, oculis, totoque habitu se morbi proferant, illos medendi peritis non detegunt, sed magno valetudinis dispendio, fouent ac nutriunt: qui cum altè radices egerunt, ac penitus infixi sunt, ægrè extirpantur. Quocirca salubriter vnumquemque commonefacit Sapiens, vt maturè remedia morbis adhibeat; Satius enim principijs mederi, quàm fini.

Eccle. 18.

Saty. 3.

Principio

obstendū.

*Quò spectat illud Persij,
Helleborum frustra, cum iam cutis agra tumebit,
Poscentes & ideas. Venienti occurrite morbo.*

Quod ijs sedulò inculcari debet, qui cum nutanti atque inclinatæ valetudini tarditate quadam supina, ac damnosa procastinatione non prospiciunt, eamque fulcire negligunt, deploratis morbis implicantur. Quamobrem qui in cōfinio morbosæ affectionis constituti, non prorsus integra sanitate fruuntur, sed corpus neutrum, hoc est, nec prorsus salubre nec insalubre consequuti sunt, sed inter sanitatem & morbum medium, accuratè incolumitati suæ inuigilent: facillimus enim ad deteriora lapsus: Cæterùm quæ de corpore neutro differuntur, præter alia etiam ad aeris ac cœli conditionem referri possunt. Aura enim aliquândo salubris, pestilēs, mediocris: cœlum modò serenum, modò nubilum & tempestuosum, modò tolerabile atque inter vtrunque cōstitutum, quod etiam in ventis marinisq; fluctibus spectari potest. In affectibus quoque humanis, atque animi motibus talè

de quiddam obseruare licet. Sunt enim illi moderati, vehementes, turbulenti, concitati, moderati, remissi, sedati, ita vt non omnia semper vno cursu, atq; eodem tenore volui versariq; cōtingat.

De videndi ratione atq; oculorum acie, & cur nonnulli remotissima quaque acutè cernant, cum ad proxima cacutiant atq; hallucinentur: alij propius admota exactè videāt etiam minutissima; longius verò sita etiam eminentes moles agrè perspiciant. Et cur oculus dexter magna ex parte sinistro obtusior, minusq; lucidus: obiter de coloribus oculorum, ac plerisq; alijs, quæ animi argumenta proferunt: obiter hebescenti visui remedia.

C A P. VI.

INTER multa magnaque naturæ munera ac dones amplissimas, quibus homo à Deo opt. max. cumulatur exornatus est, nihil mēte præstantius ac magis diuinum, cui cum omnes sensus inferuiant ac famulentur, tum præcipuè loquendi videndiq; ministerio vtitur, vbi vires suas explicare visum sit. Hoc enim potissimè feris præstamus, quòd sensa mentis dicendo expromere, ac cōsilia verbis explicare liceat, ita in oculis non prorsus sita cernendi vis, sed duæ sunt velut fenestræ animi, à sede mentis ad oculos perforatæ, quarum intentione ac remissione, mobilitate ac cōstantia, animi motus, mentisque conceptus ac cogitata indicantur. Consistit quidem videndi facultas in oculo seu pellucido humore illo crySTALLINO, qui vt ab aqueo liquore irrigatur, quem albugineum ab oui albo vocāt: ita vitreo innatat, atque insertus est, ipsamq; pu-

Mētis præstantia.

Videndi origo à cerebro.

Simile à gēma aureo illustrata.

pillam, hoc est, aciem, qua cernimus, radiante fulgore illustrat non secus, quàm insignis ac lucida gemma anulum: itaque oculis visio attribuitur non vt loco primario, sed vt instrumento atq; organo; nam cerebrum per neruos visorios illis spiritus infundit, quibus videndi facultas perficitur.

*Caput la-
sum & visus
officit.*

Læso enim affectoq; cerebro (nullo etiam consistente in oculis incommodo) hebescit visus, atq; acumen oculorum offuscatur: quod ebrijs, delirantibus, febricitantibus peculiare est. Hac itaque ratione oculis, qui ex tribus humoribus, quatuor mēbris constant ac conflati sunt, videndi functio as-

*Cerebro re-
gia pote-
stas.*

scribitur. Siquidem illi cerebro ac menti, penes quas summa potestas, obsequuntur. ab ijs enim dimanant ac profluunt per neruos opticos seu visorios, spiritus lucidi, puri, defecati, tenues, splendidi, quibus, modò ne officiat aer caliginosus, ac deprauata oculorum constitutio, exactissima visio perficitur. Quòd si illi imminuti sint, obscuri, turbidi, exiles; obtusa efficitur, minusq; acuta oculorum acies. emergunt autem ex horum temperie varij videndi modi ac rationes. Siquidem cum spiritus copiosus est, & ad amissim purus, tersus, nitidus, atque vt speculum, perpolitus, is ea, quæ eminus consistunt, perspicuè videt ac discernit. Vbi enim is humor exactè elaboratus est, tenuis syncerusq; ex hoc halitus, seu lucidus spiritus emanat, quo potissimè visio perficitur, ac distātissima perspicitur. Siquidem cum multus sit & copiosus animalis spiritus, subtilis, tenuis, æthereus: longissimè producit oculorum aciem, omniaq; acutè cernit, nec facile obtutu continuo, aut fixa intentione defa-

*Visus cui
exactissi-
mus.*

*Sanguineis
fortis & visus*

tigatur, qua vi pollet calidus & humidus, vulgo sanguineus. Cui verò paucus subest spiritus, sed tamen purus, nec nebulis obductus, is res quidē propius sitas, clarè videt & dijudicat, certūq; delectum habet;

habet; at distantes, pauloque remotius constitutas minus dilucidè perspicit. Paucus enim modicusq; spiritus facilè dissoluitur atq; euanescit, nec in longinquum prospectum producere potest. Quo fit, vt quibus videndi organū lucido quidem, sed modico spiritu imbutum est, minutissimos etiam literarum apices inoffensè obseruent, at paulò remotius distitas moles, aut eminentes è mari scopulos minus exactè perspiciant, quod calido & sicco corpori, seu bilioso euenit. Quòd verò nonnulli propius admota tenuiter vident, remota verò nihil prorsus, ex spirituum inopia & crassitie prouenit. Vbi autem spiritus copiosus existit, & crassus, pauloque densior, diu quidem homo intendit oculorum aciem, atque absq; vlla fatigatione fixè & inconniuerter in res obuias oculos defigit, easq; primo obtutu cernit quidem, sed non ad vnguè ac distinctè discernit: nam crassities acutæ visioni officit, quod in frigido & humido habitu seu p'uitoso obseruari potest. Cui verò humidus est & modicus spiritus animalis, qui videndi instrumēto inseruit, is nec exactè propia, nec prorsus remotiora videre potest; nam pauci spiritus citò euanescūt, & dissipantur: crassi verò videndi functionem impediunt, cum radij, qui ab oculorum lumine promanant, in obiecta non deferantur, nec species rerum, quæ foris in oculum influunt, ab eo concipiuntur. Rarus autē spiritus, tenuis, exilis, tenebrosus, qualis est senticulis exhaustis, ac morbo extenuatis, debilem visum efficit, aut prope nullum. Quocirca consultè faciunt, quòd conspicijs hebescenti visui opitulantur. ijs enim omnia maiora apparent, ac spiritus visorij instaurantur, atque in vnum collecti, minus euanescent, aut dissiliunt; verum non consulo, vt viri plus satis maturè illis assuecant, siquidem illis destituti, prorsus cæcutiunt,

Biliosis & crassus & visus.

Spiritus crassus què visum efficit.

Spiritus humidus & modicus qualem visum efficit.

Spiritus rarus & debilis visum efficit, conspicijs quando & visus.

Specula & sui opitulantur. Quod enim hi caligant ac cæcunt, ex spirituum inopia ac defectu euenit. Quocirca & speculatum reficiunt, quoniam reflecti ac retorqueri dios contingit, ac spiritibus robur concipere, non subinde à cerebro eò se conferentibus. Sunt autem

Quàm multa & visus officiunt. præter iam enumerata complura alia, quæ caliginem oculis offundunt, ac visionem vel vitiant, impediunt; nam si pupillam à sua sede dimoueri contingat, aut plus satis dilatari, contorqueri, contrahi, imminui: vel ex illata plaga; influctoq; uenere, casu, vel contusione, tumor atque inflammatio oboriatur, videndi facultas insigniter afficitur: oculi quoque emissitij ac prominentes, quique immoderatè protuberant, vel denique ubi profundius

Oculi prominentes, et reconditi caligantur. constituti sunt, nonnullam visioni iacturam incurrunt; nam prominentiores ab externo lumine afficiuntur, ita ut in lucido aere & solis splendore minus exactè obiecta conspiciant; immodica enim luce offenduntur: sublustrum verò cælo, aut nubibus obducto, melius ijs visus perficitur, ita fit, ut quæ cominus posita sunt, perfectè videant: eminus autem sita, obscure; ijs verò, quibus profundi sunt oculi, ac delitescent, minusq; extra palpebras se preferunt oculorum orbis, contraria obueniunt; ijs enim propius admota, minus perspicue: distantibus verò, inoffensè cernunt, quo fit, ut ubi remotior oculis dimetiri visum sit, conuenientibus ac semper

Reconditi & protuberantes oculi ratione diuersa & videntur. oclusis oculis id perficiamus; ita enim coacti & conglobati spiritus, longissimè radios suos diffundunt. Hinc vsuuenit, ut clauso compressoque oculorum altero, ac protenso velamento, quod splendorem arcet, atque aerem opacum efficit, intentiore

Ex sagitta. rjs videndi ratio eruita. ac fixius aciem in obiecta dirigamus, quod in tractandis ballistis, sclopetis, arcubus obseruare licet. Siquidem ocluso sinistro oculo, spiritus affueritius in dextrum confluunt, visumque efficiunt in

tentiore

ntiorem, ita vt hac ratione sagittarij colliment,
quem intuentur scopum, assequantur ac confi-
ant. Quò spectat illa Persij ironia.

Scit tendere Versum

Sat. 1.

Non secus, ac si oculo rubricam dirigat Vno.

Quòd autem nonnulli gemina conspectare vi-
deantur, efficit oculorum in varias partes distra-
tio. Cùm enim oculorum radij non ad idem rei
obiectæ punctum se dirigant, sed in diuersa rapan-
tur, ac spiritus, qui temerè rerum species concipit,
nordinato vagoque motu hinc inde fluctuet, du-
la exhiberi videntur: fenestrata autem diuulsa,
dissecta, rimosa conspici videntur, vbi papillæ pars
suffuso concreto humore offuscatur, densi quo-
que vapores ac fuligines è ventriculo in cerebrum
delatæ, varias imagines ac species rerum visui infe-
runt, ita vt aliquando omnia in gyrum flecti, vol-
uique ac rotari videantur, nonnulli festucas, culi-
ces, muscas, scarabeos, araneas, lemures, striges, spe-
ctra obuersari oculis imaginentur, quos affectus
parit crapula, ingluuies, temulentia, humor melan-
cholicus, quæ densissimis fumis cerebrum obnu-
bilant. Ceterùm quòd dexter oculus sinistro sit ob-
tusior, in se quisque experiri potest. Id efficit in ad-
ulta ætate crassior densiorque spiritus, & quòd fe-
rè ex dextri lateris incubitu vapores nocturni eò
deriuentur ac confluant: in senectute verò magis
siccescit oculus dexter, ac calor hepatis humores,
qui visioni adminiculantur, depopulatur: sinister
autem humidior est, nec in eo facilè vel spiritus ex-
tenuantur, aut humores arescunt. Cùm autem cor
vitæ fons primùm animari incipiat, aut vitale effi-
ci, tum postremò moritur, ac diu etiam corpori
exemptum animantibus palpitat: Oculi verò, qui
postremò perfici creduntur; primò adempta mo-
bilitate, mortis argumenta proferunt, atque præ-

*Cur gemi-
na viden-
tur.*

*Cur diuul-
sa spectan-
tur.*

*Oculis cur
absurda ob-
uersantur.*

*Oculus de-
xter sini-
stro obtu-
sior.*

*Cor primū
vixens, & l-
timum mo-
rens.*

*Oculi pri-
mū mo-
riuntur.*

ceteris emoriuntur, quòd spiritus ingruente morte extinguantur, atque euanescent, vel ab oculis a cerebri mouendi videndique principium relinquant ac retrahantur. Ceterùm de causis colorum qui in oculis se proferunt, nonnihil huic argumeto inferendum. Emergunt ij ex circumfusis humoribus, quorum qualitas, copia, defectus, tenuitas, crassities, mistura, varias diuersasque in oculis colorum species ac discrimina pariunt, nempe nigricantes, ceruleos, caesios, glaucos seu caprinos, rufos, flauos, fuluos, pallidos, puniceos, luteos, virides, rubicundos, igneos, flammantes, sanguineos, purpurescents, croceos, aureos, lacteos, albescentes. Proueniunt autem nigro colore perfusi oculi, (quorum aspectus gratiosam venustatem, modò supercilia pari pigmento tincta sint, homini conciliant, si quando spiritus visibilis debilis est, humor verò copiosus, densus, subobscurus, umbrosus, ita ut astantis aciem ob humoris abundantiam ac profunditatem non transmittat, aut penetrare patiatur, nihil enim luminis, quòd ex oculis nostris emanat, in illius visum, qui nobis ex aduerso consistit, infertur, sed radij velut repercussi ac retorti resiliunt. Sic in fontibus ac cisternis altisq; ac profundis puteis, aqua nigricante colore apparet, ac speculi vsum prestat, retorta ob aque densitatem, oculorum acie, & in se rursus deflexa, repellit enim visum nostrum, eumque nobis remittit. Sunt autem nigricantes oculi eius conditionis & naturæ, ut interdum acutè cernant, quoniam meridiana lux subobscuris atq; umbrosis oculis se ingerit, ac spiritus agit, illosque lumine perfundit. Noctu verò obtusè minusque acutè videndi munere funguntur, quia externo lumine destituti sunt, quo humores ac spiritus moueri debent, ut visus acuatur. Quibus verò humor, qui oculis subest, transparentis quidè est, & pelluci-

Coloris oculorum diuersitas vnde emergit.

Vnde nigri oculi emergant.

Aqua cur nigra in fontibus.

Oculi nigri qua vident facultate.

Oculi caesij vnde et

lucidus, sed vnà cum spiritu paucus, exilis, debi- *qua functi-*
 s, ijs cælij oculi seu glauci conspiciuntur, hoc est, *one sedēdi.*
 x cæruleo & albo contemperati: quali colore sunt
 aminæ cornæ trās lucidæ, ex quibus laternarū cō- *Lamina*
 iciuntur conspicialia, tū noctuæ & quorundā ani- *cornea*
 malium oculi. Qui autē huiusmodi colore oculos *glaucos ce-*
 habent insignitos, interdū debiliter & cōfusè cer- *lore.*
 aunt, quia diurna lux ac Solis splendor, spiritus
 visorios minus firmos dissoluit ac dissipat: noctu
 verò, quoniam videndi organa, genuina insitaq;
 uce illustrantur, coactō ac conglobato spiritu, ob- *Qui ocula*
 aia quæque dilucidè vident. Scintillant enim in te- *nocte scin-*
 aebri huiusmodi oculi, ac collucent, tum velut a- *tillant.*
 tra micantia, radijs coruscant, ita vt præter homi-
 nes, multa animalia, non tam venandi sagacitate,
 quàm videndi facultate instructa, ex nocturnis te-
 nebris nihil sentiant incommodi, aut vlla sui parte
 afficiantur, cū diurna lux illis officiat, ac visio-
 nem offuscet, quod in noctuis, nycticorace, vesper-
 tione, felibus, soricibus, muribus, gliribus ob-
 seruari potest, quibus lux meridiana videndi fun-
 ctionem labefactat, nocturnæ tenebræ exacuunt, *Animalia*
 argumento, quòd si faces, candelas, ac funalia il- *noctis ocu-*
 lis noctu obijcias, obæcantur. Quocirca nautæ *lata.*
 nocturnis nauigationibus non ad eò intensum Lu-
 næ splendorem exoptant, sed sublustre cœlum,
 modicisq; ac raris nubibus obductum. Sic enim
 longius se porrigit oculorum acies, ac radij à lu-
 minoso obiecto minus dissipantur, aut euanes-
 cunt. Cæruleus verò in oculis color ex albo & viri- *Cæruleus*
 di conflatus, cæteris humidior est, sed minus niti- *oculorū co-*
 dus, tersus, perpolitus. Quò fit, vt ob crassiorem hu- *lor quē vi-*
 miditatem, qua perfusus est, atque exiguos spi- *sum facit.*
 ritus, minus acuta visione sic affecti polleant, in
 aere præsertim lucido, quo cum primis offendun-
 tur. Quod si humor, & spiritus temperie qua-

Oculis & Visus moderatè constitutus. dam inter se moderata existant, color inter albedinem & nigrorem clarius elucet, quo exactissimè videndi munus perficitur. Variantur autem pro ætatis ratione oculorum colores: pro humorum a spirituum crassitie, tenuitate, copia, defectu: quo ipsum etiam in stirpium folijs perspicuum est, quæ ubi primùm emergunt, flavescent: deinde maturitate virorem concipiunt: rursus senescente stirpe, in cæruleum ac luteum demutantur. Sic infantibus in lucem primùm editis cæsi sunt oculi, glauci, cærulei, virescentes: ætatis accessu ad nigredinem deurgunt: senectute verò, vt crines, albescunt vel ad subglaucum degenerant. Medicamentis etiam diuersos colores oculis induci, Dioscorides ex aliorum sententia prodidit. Vsta enim auellana rum putamina, atque in cineris speciem redacta, cæsiolorum oculorū pupillas infantibus denigrant, ex oleo sincipiti infusa atque inuncta. Vetus quoque, aeris auræque constitutio, regio, morbi, affectus ac perturbationes animi, immoderata Venus, inedia, somnus & vigilia immodica, crapula, oculorum cum colores, tum spirituum atque humorum qualitates immutant. Quocirca moderata vitæque ratio instituenda, ne videndi organum (quo nihil nobis ab opifice attributum præstantius) aliquo incommodo afficiatur. Quòd si ex humorum defectu atque ariditate caligare oculos, ac cæcutire contingat, vel spiritus visorij inedia, mœrore animi, fletu, vigilia, lassitudine, senio, immodico concubitu, intempestiua lucubratione exhausti sint & attenuati: quæ vires instaurant, atque oculis fomenta ministrant, adhibenda: vt sunt oua recentia, vina dulcia, vix passæ, amygdalæ dulces, pistacea, castanæ vel elixatæ, vel molliter tostæ, rapæ, quarū vis ob flatum copiam in cerebrum assurgit, ac mirificè spiritus visorios euanidos reficit:

Oculorū color & acies qua ratione variatur.

Simile à stirpibus in oculorum coloribus.

Lib. 1. cap.

Oculorum colores medicamenta immutant.

Consiliū in oculis instaurādis.

Plenitudo aut inanis observanda in oculis fouendis.

Oculos exhaustos qua fouēt.

ficit: quod ipsum etiam præstant alitum cerebella,
 quæ se volatu exercent, vt sunt passeruli, miliariæ,
 trigilli. Inconsultè faciunt, qui citra delectum, nul-
 loque adhibito discrimine, Rutam, Chelidonium, *Ruta oculis*
 vulturum, miluorum, accipitrum fel, quæ morda- *aliquando*
 ci sunt & adurenti facultate, oculis adhibent; de- *noxia.*
 populantur siquidem ac depascunt spiritus & hu-
 mores, quibus visio perficitur: cùm ista non incom-
 modè admoueri possint, quibus ex humorum re-
 dundantia oculi caligine sunt offusi, tum quibus
 suffusiones & glaucomata visum eripiunt, atque o-
 culos deformant. Dissoluunt enim concretos cras- *Ruta &*
 sosque humores, qui spiritus à cerebro eò deferri *Chelidonia*
 prohibent: ita omnia quæ abstergunt, atque exte- *quando o-*
 nuant, huic rei perficiendæ accommoda: vt sunt *culus salu-*
 raphanus, seu vulgaris radícula, quæ appetentiam *aria.*
 acuit, feniculi semen, & folia, radix, eufragia, ste. *Raphanus*
 chas, & quæcunque cerebrum à crassis vaporibus *& rapa o-*
 expurgant. Quocirca studiosis, qui oculorum ad- *culus gra-*
 miniculo suas lucubrationes perficiunt, allium, cæ- *ra.*
 pe, porrum, & quæcunq; graui odore imbuta sunt, *Allium &*
 atque halitu viroso obuios feriunt, atque infesta *quæ virosa*
 sunt, sedulò euitent. Officiunt enim hæc oculis, ac *sunt, oculis*
 memoriæ omnibusque sensibus detrimenta adfe- *inimica.*
 runt. Qui verò laboribus indurescunt, atque exer-
 citationi sedulò insistant, nihil horum illis incom-
 modat. Foris autem quæ oculos recreant, aspectu *Viridia o-*
 que grata sunt, obijciantur, vt sunt viridia quæq; *culos fouēt.*
 quorum innumeras species & discrimina campi,
 siluæ, horti, nemora suppeditant: Ex lapidibus ve- *Smaragdi*
 rò Smaragdi viror insatiabilis, & quo oculi exsa- *viror, cul-*
 turari nequeant, tum Præsius, Topasius, Iaspis, Cy- *go amo-*
 anus seu cæruleus, Eranos, vulgè Turcosa, & Lazu- *rant oculis*
 rium; quibus colliguntur, non euanescent spiritus *gratus.*
 visorij, atque acumen oculorum exacuunt. Cate-
 rùm quòd ex oculorum obtutu, nonnulli animi

Oculi animi indices.

propensionē, mentisq̄ue indicia eliciunt: nō equidem improbo. Sunt enim horum indices, internofq̄ue affectus, cogitata, conceptus, etiam si linguæ cesset ministerium, foris proferunt: ita nonnullis comitas, modestia, mansuetudo, placabilitas, clementia, probitas in oculis vultuq̄ue elucet, multaq̄ue alia placidæ ac sedatæ mentis argumenta se offerunt. Alijs fastus, arrogantia, superbia, ferocia, calliditas, versutia, iracundia, inuidia, odium, ira, indignatio, formido, timor, elatio, lætitia, gaudium, mœror, desperatio, ex oculorū obtutu perspicitur. Medici quoque in morbis studiosè oculo-

Argumenta animi ex oculis. Oculorum varia dispositio.

rum constitutiones contemplantur. Si enim rubore perfusi sunt, aut sanguineis filamentis striati, ex cerebri inflammatione furorem ac phrenesim indicant. Quod si liuescant, ac plumbeo nigroq̄ue colore perfusi sint, caloris nativi extinctionē vitæq̄ue interitum denuntiant. Instabiles autem, pernicious, mobiles, inquieti, inconstantes, mentis alienationem & delirium designant. Languidi, humētes, flaccidi, lachrymis perfusi, tenebrosi, tremuli, rigidi, vibrātes, tumidi, caui, conditi, obtusi, conuenientes, præter diuersos animi affectus, in sanis, tum in ægrotis nō sine vitæ pernicie, cerebri intemperiem ex humorum copia, vel defectu, caliditate aut frigiditate cōmonstrant. Luscique

Luscique animi condicione.

& qui obliquo sidere, limisq̄ue oculis obtuentur, præter contortos atq; in diuersum conuulsos mûculos, huius naturæ errorem cōsequuti sunt. Quod vitium quoniam circa cerebrum mentis domicilium, vel potius regiam consistit, vt foris non nihil oculos deformat: ita animum quoque quibusdam vitiosis affectibus imbuunt. Sunt enim horum plerique, quibus deest educatio, versipelles, vafri, subdoli, capriosi, lubrici, ad circumueniendum astuti, ac miris stratagemis instructi. Sic Belgæ, si quando vllum designant,

designant, qui ijs notis insignitus est, *Een slim gast, Prouerbijs*
Een loos ende listich schalck Een boos & vicht vocant, *ex oculorū*
 hoc est, obliquum, distortum, veteratorem hospiti. *obutu in*
 tem, cui non tutò possis fidere, vt qui technis, dolis, *nefarios.*
 fallacijs, captionibus, præstigijs, imposturis, fucis o-
 mnia sua negotia perficiat, alterius dispēdio ac de-
 trimento, suo verò luculento cōmodo. Cuius con-
 ditionis ac naturæ sunt participes, quotquot ex
 præcipua ac primaria corporis parte aliquo vitio
 sunt implicati, nempe capite, corde, hepate, de qui-
 bus in Physiognomia vberius tractatum est libri
 secundi capite 36.

Ratio, cur nonnulli mutilis truncisq; ac decurtatis
membris nascantur, alij geminis, quæq; redun-
dant, ac superuacaneæ sunt, nec vlli vsui infer-
uiunt.

C A P. VII.

N A S C I quosdam geminis agnatisque mem- *Vbertas*
 bris, nempe digitorum, pedum, brachiorum, capi- *materia ge-*
 tum appendicibus articulatim nonnunquam di- *minata pro-*
 stinctis, quotidiana exempla demonstrant. Vt au- *fert.*
 tem deformes ac monstrosæ species ex vitioso cor-
 ruptoque semine, atque vteri praua constitutione *Partes de-*
 promanant, astris etiam in huiusmodi partus vires *præuati &*
 suas conferentibus: ita ex humorum redundantia *de.*
 ac seminalis excrementi copia duplicatæ corporis
 partes producuntur, gignentis imaginatione in ta-
 le quiddam elaborando occupata. Si quando enim
 is sexus, qui leuissimis affectibus concutitur, eosq;
 infanti imprimit, aliquid animo menteque con-
 cipit, aut dupla oculis obuersari imaginatur, ex hu-
 morum concursu ac confluuiio, qui in eas partes,
 circa quas versatur imaginum conceptus, decum-
 bunt, geminatas ac superfluentes particulas, aut
 alterius

alterius speciei emolitur ac conficit. Istæ etiã absurdæ imaginationes in animantibus obseruãtur. Sic nuper ouicula prodiit, capite Phocæ seu vituli marini, conspecta marina bellua. Sic anno superiore ouis, & vitulus gemino capite conspecti sunt, & ego gallinam vidi, & contrectaui quatuor pedibus & totidem alis. Cùm autem foemina in conceptu, totoque gestationis decursu variæ species ac rerum simulachra, animo concipi soleant, ac nonnunquã

*Dupla quã
do obuer-
santur.*

dupla se offerre ex suffusis crassis vaporibus, aut cum distractis diuulsisque spiritibus, qui in pupillæ punctum dirigi debent, diffindi ac disseccari cernendi aciem contingat, omnis affectio in pullulantiem foetum deuoluitur, ac nonnullis partibus affabrè elaboratis, secundarias ac superuacaneas affigit.

*Imagina-
tio in mu-
liere quid
efficiat.*

Tã efficax enim est imaginãdi vis, vt si quando mulier oculos ac cogitationes in rem quãpiam defigat, tota naturæ facultas, eaque vis, quæ formationi foetus insit, cõcurstantibus vndique humoribus, quos habet obsequentes, eò confluit, atque operi perficiendo sedulo est intenta, quò euenit, vt nonnunquam diuersas insolitasque formas, membra duplicata, particulas atque appendices superuacaneas emolitur, insuetaque mēbra corpori affigat.

*Vnde mem-
brorum de-
fectus.*

Ex defectu verò humorum, atque alimenti fomenti que penuria, aut vbi naturales facultates in elaborandis articulis sunt inualidæ, suisque viribus minus instructæ, imminutis mutilisque membris produci homines contingit, aut quarundam partium vsu ac ministerio destitutos. Et quamquam natura vberem nonnunquam propagandæ sobolis materiam sit nacta, suisque viribus ac facultatibus affatim existat instructa, illã tamen subinde impediri contingit, quò minus omnia exactè perficiat, ac venustam corporis formã, decentesque articulos exprimat atque effingat, ita vt infans aliquando

*Manus ac
pedes vnde
trunca &
mutila.*

quando

quando in lucem prodeat parte aliqua trunca aut inelaborata: fit enim plerumque vt vterum consequatur angustum, splenem induratū ac callosum, coxendices eminentes, atque introitus retortas, aliasque obices & obstacula, quæ infantem adulescere prohibent, atque omnibus suis numeris absoluī; teneræ siquidem corporis partes ob tantas difficultates atque impedimenta dilatare se ac diffundere nequeunt, oblatoque alimento frui: sed sisti contingit & cohiberi, quò minus in speciosam atque vtilem articulorū formam excrescant ac proferantur. Simile enim quiddam huic rei obuenerit mente concipio, quod arboribus, quæ in saxoso solo consistunt, ita vt radices se vndique diffundere nequeant, sed obstaculo impeditæ retorquentur, atque incuruescunt, repulsæque resiliunt. Sic in corpore humano, cum infans effingitur, vel loci angustia, vel alimenti inopia, aut calli cuiusdam obiectum obstat, quò minus membra articulatiuè distincteque efformari queant. Sic puellam vidi non ignobilem trunca ac tuberosa manu, quam cum contrectandam mihi exhibuissent parentes, deprehendi digitorum contactu articulos, qui naturæ munere erupturi erant, intus conuolutos, atque in se retortos, ita vt nullā digitorum effigiem exhiberent; siquidem omnes membri huius partes, tum ossiculorum series & connexus, quibus manus complicari vel expandi solet; intrò delituisse comperti sunt, *Stompen* nostri vocant. Ita errorem hunc ac naturæ vitium inde contractum pronuntiaui, quòd ea vis ac facultas, quæ formationi fœtus insistit, omnibusque suis partibus consummare hominem nititur, aliquo impedimento prohibita sit, quò minus articulos potuerit perficere: atque in speciosam decentemque manus formam producere: cum enim mater splenis duricie esset ob-

Simile ab arboribus in saxosis locis consistis.

Rei geste narratio.

noxia;

noxia, ac fœmellæ in id latus, nempe sinistrum declinent, ex affectu eius visceris, cui partes illæ tanquam scopulo ac cautibus illis incubuerunt, in formem atq; indecoram speciem sunt cõsequuta

An Indusia, vulgò Camisia, tegumenta, lintea febricitantibus mutanda. Et an statim à morbo convalescentibus barbam radere, aut capillos adimere expediat. Tum in quibus morbis p̄des ablucere consultum sit.

C A P. VIII.

SI QVANDO in morbis contagiosis ac pestilentibus carbunculi ac bubones aliaque, vt assollet, pustularum eruptiones in extrema corporis parte se proferunt; nunc eminentes ac verrucosæ, nunc planæ ac sessiles; pro humorum crassitudine ac tenuitate: colore modò plumbeo, lurido, nigro, luteo, viridante, versicolore, quæ deteriores: modò rubicundo, florido, albescente, quæ securiores; quarum omnes species ac differentias, in morbillis ac variolis, Belgis *Pocken* & *Maezelen* denominatis, perspicimus: in ijs, inquam, omnibus papularum generibus lintea, culcitræ, pulvinaria, tegeticular, indusia, tegumenta subinde mutanda consulo, ac recentia substituenda, sordidasque corpori exemptas vestes vento atque auræ flatibus identidem exponendas, quò contagio & grauis halitus, quibus ex infecto corpore tegumenta imbuuntur contingit, & contaminari, discutiantur. Siquidem cum multi tetri ac perniciosi vapores, seu fulgines ex huiusmodi corporibus emanant, quæ vestimenta, quibus ægrotus integitur ac fouetur, concipiunt; fit vt decumbentes circumfusum vndique aerem hauriant, imbibantque, ac singulis momentis noua recentique contagione ac labe inficiantur; volutantur

Pustula & de Varij coloris.

lutantur enim in sordibus tanquam seropha, aut
 lutulentus sus in volutabro cœni. Quod ipsum ea- *In morbi*
 tenus obseruari velim, quatenus morbi sæuitia mi- *augmento*
 rescat ac sopiatur, ipsaque concoctio ac crisis pera- *nihil inno-*
 cta sit, hoc est, certa atque indubitata se salutis in- *uandum.*
 dicia proferant, quæ commonstrant vires corporis
 morbo superiores, ac perexiguas intus residere
 morbi reliquias: tunc enim lintea atq; indusia so-
 li aut luculêto igni exposita, valetudinarijs subijci
 iubeo, aut ea vni ex domesticis salubri corpore bi-
 duo induenda præcipio, aut cubili eius insternen-
 da, quò concalescant, nec ab humani corporis calò-
 re sint aliena, ipsaque innouatio aliquid incommo-
 di ægroto adferat, aut vlla sui parte morbum exa-
 speret: hac enim ratione aut errore potius efficitur,
 vt illa, quæ consanuisse videbantur, recrudescant.
 Quocirca cùm istis, tum alijs, qui mitioribus etiam
 obnoxij sunt, instanter præcipio, quò confestim
 affectus ad stratum properet, ac primo quoque tē-
 pore insultus sopiatur, ne inquieti sint, iactabun- *Mortuus &*
 di, instabiles, tumultuosi, nec aeri locoque frigido *iactatio*
 se identidem exponant, vt sunt, qui in ancipiti ac *corporis æ-*
 periculoso morbo expansis brachijs, diuaricatis *groto no-*
 exporrectisque cruribus hinc inde se deuoluunt, *xia.*
 ac sudorem, pustulas, apostemata, vomicas, absces-
 sus, tumores, reliquasque humorum collectiones,
 quæ erepturæ sunt, repellunt ac referiūt. Siquidem
 frigidus aer corpori circumfusus, fluxiones sistit
 ac reprimat, easque maturescere prohibet: Calor
 verò ac fomenta calorifica, meatus ac spiramenta
 recludunt ac relaxant, vtque se fuligines ac va- *Ignis sudo-*
 pores proferant, ac discutiantur, efficiunt. Quò *rem & con*
 mihi non inconsultò facere videntur, qui contra *tagia eli-*
 cta primùm morbi contagione, ac pestifero hali- *cu.*
 tu, corpus luculento igni exponunt, vt vndique
 sudore madescant ac diffluant, citra tamen virium
 defectum,

defectum, aut animi resolutionem ac deliquiunt sic vt eodem momento expurgato infernè corpore, deiectoquæ aluo, ea intrò fumant, quæ conceptam intra viscera contagionem dispellant ac dicuriant, antequam radices agat, penitusquæ virum infixum esse contingat, atque ipsum cor tum partem præcipuas occupet, eò enim malum confestim properat. Vt illi, qui urbem obsidione premunt arces ac propugnacula, ac ducem exercitus primū inuadunt, reliqua enim euestigiò cedūt, ac dā manus. Cū itaque corpus periculoso ancipiti quæ morbo tentari occipit: si res venæ incisionem si purgationem exposcat, maturè illa adhibenda sunt, sic vt primū atque inter initia alui purgatio præcedat, mox subsequatur venæ sectio, deinde ea adhibēda, quæ cor propugnēt ac muniāt, vt sunt Theriaca & Mitridation ex vino aut syropo de fumarina, epithimo, violaceo, aut alio quodam diluto, vt naturæ conditio exposcet, aut exercitato Mēdico expedire visum sit, in quo mirè illum oculatum esse par est, nec à scopo aberrare. Ex decocto verò, præsentanea sunt Scordium; quod alij odorem refert, Zelandis copiosum, Caltha, quæ sudorem elicit, melissophillos, seu melissa, ficus, Cæperubicundum, Spondilij radix, quæ angelicæ ac laferpitio siue osteritio, viribus ac facultate par: inter quæ principatum obtinet Zedoariæ radix, non cariola, casta, euanida, inodora, modò cum visis passis, & quas Corinthiacas vocamus, tū momento glycyrrhisæ dentibus attrita diglutiatur. Hac enim ratione etiam se munire possunt, atque illæfos præstare, qui morbo pestilenti infectos adire coguntur, illosquæ in spem meliorem erigere, ac metum animis eximere, tum fiduciam mentibus illorum inferere, quales sunt ministri Ecclesiæ, medici, chirurgi, obstetrices. In huiusmodi autem tumo-

rum

*Simile ab
Urbe obse-
sa.*

*Purgatio,
Vena inci-
sionem præ-
cedat.*

*Qua à pe-
ste præser-
uant, eāq;
demolun-
tur.*

*Qui morbo
oppressis
adesse co-
guntur.*

*In cōragio-
sis morbis
sudor eli-
ciendus.*

rum eruptionibus, quas expedit maturius proferri: non consultum arbitror inter initia pauimenta frondibus ac vitium pampinis aut capreolis, caricibus, rosis, myrto, salice, populo, virentique gramine consternere, aut aceto aquaque perfundere, nisi ex immodico sudore virium sit defectio; talia enim humores resiliere cogunt, ac cutem meatusque corporis densant atque obstipant, qui referandi potius sunt, quò halitus contagiosi expirent ac dissipentur, quod ipsum calida potius fomenta, quam frigida præstant, nonnunquam naribus admouenda, quæ spiritus recreant, animamque calore immodico languidam instaurant, vt sunt tofæ, violæ, gariophyli, Caphura, vinum, buglossus, borago, nymphaea, succinum, mala citria, Cotonia, quorum pleraque etiam intrò exhiberi possunt vino incocta, vel zaccaro perfusa, aut in aliam condimenti formam redacta, adiecto croci aut cinamomi momento, quò illa odore saporeque cordi ac palato magis gratificentur, & spiritus collapsos efficacius erigant. Quanquam enim medici non temerè quidquam circa ægrotos innouare soleant, ac ne latum quidem vnguem à ratione discedere, in nonnullis tamen ijs obsequuntur, vbi Crisis peracta est, hoc est, certa se salutis argumenta proferrunt, magnaque humorum pars vel sudore excussa est, vel sanguinis aut alui profluuiò commodè exhausta; tunc enim aliquando illis vel vina, vel aquæ frigidæ potionē haud grauatè admittimus, tunc stragula, lectulos, tegumenta, conclaue, triclinium mutari sinimus, quæ ante statū ac vigorem morbi, ante crism ac concoctionem concessa, præsentaneam vitæ perniciem erant allatura. Siquidem lecti tepor, & quæ corpori adhibentur fomenta, febrilem calorem maturius euocant atque eliciunt, tum denique ad sudoris ac pustularum eru-

*Quando cæ
nacula frō
de adornā.
da.*

*Odores spi-
ritus in-
staurant.*

*Medici ali
quando a-
grotis gra-
tificantur.*

*Sudor quā-
do maturi-
us erūpit.*

D

ptionem

ptionem sunt adiumento, ita vt viscera, quæ intus fumis ac densis vaporibus erant oppressa, relaxata per calorem cute ac spiraculis, subleuentur ac respirent; hac enim ratione expeditè putredinè distiuti, oppilationem amoliri, febrem conuiescere ac sopiri, omniaque miriora effici contingit. Vt enim in coenaculo aut triclinio fumo opplato, conuiuia suffocari videntur, atque oculorum tacturam perpeti, nisi referatis ostijs, ac patefactis fenestris, fumus ac fuliginosi vapores dissipentur, atque in auras diffusi euanescant: ita quoque in humano corpore cor strangulari videtur ex densis nebulis & humorum caligine, nisi laxatis meatibus ac spiramentis, fuligo & vaporosi spiritus erumpant, & foras promanent. Et quemadmodum in elixandis

*Simile à
fumosis a-
disbus.*

*Simile à
despuman-
dis carnis.*

carnibus sordes, & quæ ebulliet strigmenta (*Broem* nostri vocant) adimi debent, omniaque accuratè despumari, ne edulia contaminari contingat, atque inquinamenti quibusdam seu eluue pollui: ita inter initia per sudorem, vomitum, venæ incisionem, alui profluuium, congesti in corpore humores expurgari debent, antequam se per venas diffundant, arterijsque penitus inhærescant. ac sint infixi. Tunc enim vt maculæ, quæ diu vestibus inhæserunt, agrè elui possunt, nec ita facillè extra sua conceptacula, in quibus infederunt, exturbant. De barbæ verò apparatus, nam in eo viri decor & ornamentum consistit, & qui in capite capilli frutificantur, quibus quoque robur quoddam virile inesse testatus est Sampson, nec non omnibus seculis plerique alij, qui affatim criniti hirti que sunt, hoc commonitos quosque volo, ne etiam sani sæpius

*Simile à
maculis e-
luendis.*

*Barbarosus
ra aliquan-
do noxia.
Iudicij 16.*

barbam ac capillos ad viuam cutem deradi sibi patiantur, aut caput lotionem defatigari. Depopulatur enim nimius eius rei vsus vires, atque homines effeminatos mollesque præstat: quin & spiritus ac calorem

calorem natium resoluit atque extenuat, maximamque audaciæ ac confidentiæ partem in aduendis periculis Cordi detrahit, quanquam subinde Caput defricare aspero rudique vclamine, baibain demulcere, ac liquamine aliquo absterfitorio macerare, oculis claritatem conciliat, mentemq; reddit erectiorem, valetudinarijs quoque, aut quibus paululum modò cõualuerunt, non consulrum arbitror, statim à recuperata sanitate, nouaculam, cultrumque tonsorium admittere; siquidem humorum fluxiones irritat, & si quæ fortè in corpore morborum reliquæ resideant, illas mouet atque agitât, recentemque febrem, vt incendium sopitum exuscitat: ex huius enim rei innouatione, non minus morbi recrudescunt, aut febres residuæ postlaminio excitantur, quàm ex cibi potusque nonnulla intemperantia, aut subucularum induuitorumq; mutatione.

E A D E M ratione in morborum iuuicis pedes non abluendos censeo, præteritum in decocto herbarum, quæ vi attractoria possent, vt sunt arthemisia, pullegium, caltha, parthenium, vulgò maritima, tanacetum, lauri folia. Nec balnea quoque adhibenda, nisi, expurgato corpore, morbi furor mitescat, ac cõcoctionis signa appareant, ipsique humores fluitantes excretioni sint idonei, alioqui in partes aliquas principes irumpunt, atque instabili motu hinc inde fluctuât. Quocirca quando pedes abluere expediat, obseruandum, aut ab hoc negotio desistendum: in quo imperita multitudo magno suo periculo peccat, cum nullo delectu aut discrimine id facitet, atque in ipso statim morbi insultu lotioni pedum insistat. Nam si morbi supra septimum transuersum consistant, aut fluxiones è capite in pectus distillant, pedum lotio malum exasperat. Ita siquidem pleuritis infestat, pulmonis inflammatio, angina, tussis, dolor lateralis, corisa,

Fricatio capitis oculis confers.

Pedum lotio quando adhibenda.

Balnea quando adhibenda.

Pedum lotio quando noxia.

branchos, raucedo, catarrhus, à pedum lotionè prorsus desistendum, nec vlla ratione hoc remedium tentare expedit, aut consultum est; defluit enim in subiectas partes humor, omniaque exasperat, ac sæuiora efficit. In morbis verò, qui ab infernis partibus prodeunt, quas diaphragma determinat, nempe stomacho, ventriculo, splene, hepate, vtero, vesica, renibus, intestinis, tuto magnoque commodo id tentari potest, præsertim si exijs partibus, vel animi defectus & deliquium, vel alius quiuus affectus suboriat, in quibus etiam fricationes ac ligaturæ adhiberi possunt, tum coxendicibus cucurbitulæ affigi, aut si res venæ sectionem exposcat in pedis pollice, aut circa malleolum, aut poplitem sanguis adimi. Hac enim ratione, vt in ouillo pecore.

*Frictiones
& ligaturæ
quando &
siles.*

Georg. 3.

*Profuit intensos astus auertere, & inter
Ima ferire pedis falsentem sanguine venam.*

*Man' quã
do vellican
da.*

In tremore autem cordis ac palpitatione, in Cardiacâ syncopi, in anhelitus constructione, ac pectoris angustia, in gutturis ac faucium tumoribus, manus vellicari debent, ac digiti confricari, præsertim is, qui infimo proximus est, atque auro vinciri solet, vena media in brachio incidenda ea parte, qua dolor se porrigit, cucurbitæ scapulis ac brachijs affigendæ, cute etiam profundius scarrificata atque incisa, modò corpus sanguine & humo-

*Macilentis
nihil ad-
mendum.*

ribus redundat atque oppletum est, nam macilentis, exhausti, extenuati, fomentis, vino, somno, odoribus recreari debent ac refici, vt quibus nihil adimi possit aut decidi.

Quod

Quod mira natura vi, atque incredibili efficacia
singula herba singulis proprijsq; membris ac cor-
poris partibus auxiliatur, atque alia in alias,
vires suas peculiari effectuproferant.

C A P. IX.

QVO quisque magis erga Opificem, qui sin-
gulari quadam ratione in vsum atque vtilitatem
hominum omnia produxit, afficiatur, naturæque *Mirabilis*
solertia, quam ab illo consequutus est, admiretur *Deus in o-*
ac suspiciat, commonstrandum duxi, quàm com- *perio. suis.*
modè & appositè, quamque saluari effectū her-
bæ, quarum alia medicamenti, alia alimenti, que-
dam vtriusque vsum obtinent, singulis membris
ascriptæ sint & assignatæ, ita vt illarum vires, ad
eas corporis partes deferantur, quibus natura sunt
accommodatæ. Itaque stirpes hoc insitum habet,
eaque vi sunt imbutæ, vt nativa facultate nonnul-
lis membris subueniant, atque adminiculentur, sic
vt præteritis alijs, ad illa se cõferant, quibus sunt de- *Herbae sin-*
stinatæ, ipsaque membra auidè, non solum nutri- *gulis mem-*
mentum, sed medicamentum etiam sibi salutare & *bris conse-*
proprium alliciant, eoque fruantur. Sic alia, lateri, *crata.*
septo transverso, pectori, vocali arteriæ, si quando
aliquo illa affectu oppressa sit, adhibetur: Alia sple- *Membra sibi*
ni, iecori, renibus, intestinis, vterò, vesicæ, capiti, *salutaria*
cerebro, oculis, naribus, auribus applicantur, ac me- *allicunt.*
delam conferunt. Nonnullarum herbarum effe-
ctus ac vires in neruos, ossa, medullas, musculos, la-
certos, chordas, membranas penetrant ac deferun-
tur, eximia quadam vi, eaque cuique membro pe-
culiari ac propria, qua iuandis firmandisque, aut
expurgandis ab excremento ijs partibus sunt im-
butæ, ita nonnullæ herbae certa membra respectant,
illisque subleuandis dedicatæ sunt & attributæ. Si-

quidem affecto iecori Eupatoriū agrimonia vulgò vocata, Cichorium atque feridis species, inter quas vulgaris Scariola refertur, Sonchos, cicebita, oxalis, hieracium, vbi calida intemperies noxam infert, mirificè auxiliantur: vbi verò frigida affectio huic visceri subest, anisum, absynthium Ponticum & vulgare, cassutha: Folli, Rhabarbarū, Chelidonia, scamonium, quæ flauam bilem deorsum, ac partem ad intestina, partem ad vesicam propellant: Spleni qui velitibus ac cursoribus moram iniicit, vbi intumescit hæmorrhoidis, asplenium philitis, hoc est, vulgaris Scolopendria, polypodium, seu filicula, capparus, tamaricæ, amygdalæ amaræ, nuclei persicorum, in expurgandis excrementis, ac conciliando huic visceri robore adminiculantur. Stomacho ac ventriculo, menta, macer, mastiche, zinziber, & quicquid ex his possit confici. Cerebro rosmarini flos, acorus germana, vergiliana amarus, sampsuchus, vulgò maiorana, & bethonica, Stechadis vtraque species, nux muscata, Præniæ bacca & radix, fruticulus qui viscus dicitur. Pectori ac pulmone hiscopus, satyria, tymbria, marrubium, tussilago, scabiosa vel pfora, glycyrrhiza, hordei decoctum, vix passæ Cordi crocus, cinamomum, margaritæ seu vniones, rosæ rubentes, citriamala, Corallium, hiacinthus, aurum, gariophylli, ceruini cordis os, panis recētis etiam odor, vinum generosum & meracum, quo cor exhilarescit ac recreatur. Renibus saxifragia, empetrū, crithmon, lythosperma, vulgò miliū Solis, vesicaria, solani species acino in cerasij speciē rubenti atque orbiculato, daucus, apium hortense. Vtero verò partheniū, vulgò matricaria, quòd vuluā extergat à sordibus, sabina, calamentū, pullegium, cumula, tymbra. galitricum, vulgò Scerley. Sic quadam in remotissimas, intimaq; partes penetrant, atq; ad nervos deferuntur:

feruntur: vt hermodactylus, verbascus odoratus, vulgò herba paralytica, erythrodanum seu rubea, quæ ossa pecudum sandiçino rubentiq; colore imbuta, si quando herbam virentem depastæ sunt, intacta etiam radice, quæ rutila existit: quod etiam in elixis decoctisq; eius pecoris carnibus perspicitur potest, & in ouis, quæ rubicundo colore radice huius decocto fucantur. vt glasto, vulgò *Ûveet*, cæruleo: Carthamo, croco, & ochra luteo. Sic quod succinum marimum vocant, aut sperma cœti, vulgò *Ûsalcor*, ossa fracta, rimosa, fissa, hiantia, ferruminat seu consolidat, cui medicamento eã vim inesse experior, vt solidas etiã pixides, quibus asseruatur, penetret, ac rosido quodã madore, aut sudoriferis guttis irriget. Sic pissasphaltũ factitiũ, quod Arabes muniam vocãt, ad casus, plagas, ruinas, ad loca rupta, contusa, confracta, diuulsa præclarè adhibetur, siquidẽ resinata illa cum carnibus ossibusq; humanis concretio, obstactes, myrrhæ, aloës, croci, aliorumq; aromatum mixturam, qua obrui ac condiri Heroum cadauera solent: quod in Christi corpore factitatum legimus: solidandi astrigendiq; vim cõsequitur. Sic ediuerso quẽdã diaphoretica, hoc est, discussoria vi humorẽ resoluũt ac sudorem prouocãt. Nõnulla genuina insitaq; facultate vrinã moliuntur, ac calculos atterunt, vt petroselinũ, seu apiũ domesticũ, vel hortense, daucus, seseli, ammi, lapis iudæicus, sanguis hirci, ligusticũ, compluraq; alia. Quẽdã oculis visum acuunt, vt euphragia, feniculus, chelidoniũ, ruta. Alia præsentanea vi venenis obsistũt, vt Zedoariũ, laserpitiũ, scordiũ, alliũ, theriaca, mitridaticũ, tum alia quẽdã Galeno miris encomijs decantata. Quẽdã vi specifica seu oculata proprietate non elemẽtari qualitate succũ si bi familiarem expurgant. Sic radix pontica vulgò Rhabbarbarum, & Scamonium flauam luteamque

*Succinum
marimum,*

*Munia fra.
Anruapta.*

*Quæ Scrinã
moliũtur.*

*Quæ Venena
depel-
lant.*

*Ad Pisonẽ.
Quæ bilem
expurgant.*

*Melancho-
lia incom-
meda.*

Qua pituitam exturbant.

Sanguinem defecant.

Simplicium lib. 3.

Alius qualitatis in herbis efficitur, alius substantia.

Simile simili gaudet.

Ratio & experientia exiguntur in artibus.

bilem educit. Sena, polypodium, epithimus, helleborum atram, & succum melancholicum, Cnicos, vulgò Carthamus, agaricus, mercurialis, esula, & septem Tithimalli species pituitam & aquosos humores. Fumaria, Cassia, Calyndracia, vulgò fistularis violæ, pruna Damascena, buglossus sanguinè à feculenta eluue expurgat. Omnia autem medicamenta, quæ purgandi vi pollent, similitudine totius substantiæ, vt Galenus testatur, atque occulta proprietate formaque specifica hæc ipsa perficiunt. Non enim virtus elementaris, quæ consistit in calidi, frigidi, siccî & humidi temperamento, efficit, quòd medicamentum vomitum excitat, ac vel hunc vel illum humorem educit, sed similitudo totius substantiæ, quæ caloris impulsu ac cœlesti vi incitata, humorem sibi familiarem & affinem ad excretionem impellit. Sic Galenus attractionem, substantiæ similitudine fieri asserit, qua indicat similitudinem quandam ac cognationem inesse vtrisque substantiis, & eius, quod purgat, & quod purgatur: porrò cum quod purgatur, pituita sit: id quod expurgat, pituitosum sit, necessum sit, necesse est: quo indicat inter humorem ac medicamentum similitudinem esse ac cõuenientiam, naturæq; consensum, qui qualitatibus primis non ascribatur, sed substantiæ. Alia itaque ratione herbarum vires explorandæ sunt, quæ qualitatis vi, hoc est, caliditatis, frigiditatis, aut humiditatis ac siccitatis ratione aliquid efficiunt, & quæ totius substantiæ proprietate, effectuque cœlesti, seu influxu siderum suam vim in corpus exerunt. Illæ enim, quæ corporis qualitatem immutant, ratione ac iudicio explorandæ: illæ verò, quæ quantitatem atque exuberantiam humorum expurgant, experientia atque vsu quotidiano eruendæ. Ita in prioribus iudicium & delectus: in posterioribus experimentum exigitur:

quorum

quorum alterum, vt Hippocrates ait, difficilè, alterum fallax & periculofum. Sic purgantia medicamenta, & quæ humores è corporibus exturbâr, aut denique venenata, quæ corpori perniciofa sunt & infesta, quibus nonnullæ gentes, vt aliæ ferro, in corpora illorum, quos extinctos cupiunt, graffantur, vfu & experientia exploranda sunt, non enim caliditatis ratione id efficiunt, alioqui piper, Cardamomum tale quiddam præftarent, fed infita vi ac genuina proprietate: Cui ſententiæ Hippocrates *Lib. de natura. huma.* affentire videtur, cùm inquit, Pharmacum cùm in corpus ingreſſum eſt, primùm id, quod omnium ſibi maximè ſecundum naturam familiare, cognatum, ſimile, affine eſt, attrahit atque educit, deinde reliquos etiam humores agitât, eoſque ad excretionem impellit. Vt enim ſtirpes, quæ ſibi maximè naturali propinquitate coniuncta ſunt, alliciunt, *Simile à terra & ſemine.* eoque ſucco fruuntur, atque in alimentum tranſmutant: ita quoque medicamenta, quæ expurgandis humoribus ſunt deſtinata, ad ſimilia deferuntur, eaque vel per infernas, vel ſupernas partes exturbant. Quos circa nemo vt anile ac ridiculum reſpuat, quod aſſerimus, ſuo cuique membro peculiare herbas eſſe conſecratas atque addiſtas: cùm Cantharides, quibus eſt natura exulceratrix, ſi fo *Cantharides exulcerant.* ris cuti admoueantur, nullas partes internas, Gale. *des exulcerant.* ſtomachum & ventriculum inoffenſè, ac citralæ *Ad Perſonâ.* ſionem deferantur, per hepatis meatus ad veſicam penetrent, nec vlli parti, præterquam veſicæ exulcerandi vi inſeſtæ ſint. Sic ſuccus papaueris nigri, & cicuta cordi ac cerebro: Lupus marinus pulmoni perniciem adfert: quanquam omnia venena, niſi vomitu excutiantur, aut antidotis, retundi *Venenâ etiam foris admota, cor perunt.* atque hebeſcere contingat, ſenſim ad cor penetrât, etiam foris admota, quod rabidi canis morſus &

ſaliua, quæ vulneri inhæſit, commonſtrant: nam penetrabili vi, eroſa primùm cute, ad præcipuas partes virus deuehitur, ac rabiem concitat. In ſimiles cauſas referri debet, quod magnes ferrum, gagates & ſuccinum feſtucas & quiſquilias, aliaque venti ludibria allicit. Siderum quoque influxus in res ſublunares infernaſque vim ſuam efficaciter exercit. Sic Mars flauam bilem concitat, Saturnus melancholiam exaſperat, Luna pituitæ incremento eſt. Sol & Iupiter ſanguini dominatur, Planetarum quoque vis metallis, lapidibus, gemmis, herbis ac ſtirpibus, omnibuſque ſubterraneis incumbit, auro, argento, æri, ferro, plumbo, ſtanno, & quicquid è terræ latebris vel in uſum & commoditatem, vel in luxum & delicias erui ſolet, quorum quodque vires & incrementa à peculiari aſtro confequitur.

Siderū Vis humoribus incumbit.

Siderū Vis metallis incrementa eſt.

Sexum in eſſe ſtirpibus, atq; alias alijs affici.

C A P. X.

Amicitia & inimicitia rerum.

VT homines non eodem ſunt erga omnes affectu atque animi propenſione, tametsi id naturæ ordo ac communis vitæ cōditio exigat, ſympathia quadam, hoc eſt, mutuo conſenſu erga pleroſque afficiuntur, illoſque habent deuinctiores: ab alijs vero latentitacitacque arcana diſcordia diſſidēt ac diuelluntur, nec ſuſtinent in vllam vel amicitie vel familiaritatis partem aſciſci: Sic ſtirpes & inanima quædam, inſita occultaque naturæ inclinatione, nonnulla fouent & amplexantur, alia hoſtili odio auerſantur ac refugiūt. Vt enim ex innumeris pauca referā: Argentum viuum auro ita afficitur, ſeſeque illi ſic circumuoluit, vt nullus eius metalli color appareat, adeò, vt niſi igne atque aqua forti eximi exteriq; poſſit, ac priſtino nitore reſtitui, Magnes ferrum rapidè ad ſe allicit, niſi oleo ob-

Argentum viuū auro afficitur.

Magnetis natura.

litus

ritus sit. nam tunc ob læuorem respuat, nec eius vis in ferrum penetrat. Succinum, gagates, adamas attrahendis paleis ac festuèis delectantur, omniaq; præter Ocymum, vulgò basilicum, ad se rapiunt. In animantibus Delphinus piscis incredibili erga homines, atque præcipuè impuberes est affectu, illisque colludere gestit, ac miris blandimentis gratificari. Lacerta, vulgò *Ectisse*, viridanti ac poriaceo tergo, conspecto homine, mirè gesticulosa est, caudaq; agilitate, ac crebro motu, vt canis animal domesticum, pueriliter blanditur, atque à latitãte in herba serpente tuerur. Elephãtus hominis cõsuetudine vnicè frui exoptat, illique in omnibus (modò blandius compelletur, nec acerbius infest) obsequitur, atq; ad quiduis paratus est, ab hã calcitrosus & retrogradus. Ediuersò lupo cùm homini, tum omnibus animantibus inhiat. Crocodilus, de quo prouerbium, Crocodili lachrymæ, homini insidias fruit, ac deuoratum decerptumq; deplorat. Hyena, quæ insidiosa calliditate atq; astutia vocem hominis imitatur, eumq; dilacerat. Ceraustes corniculis armata belua tribui Dan ascripta, Draco, Hydra, Dipsas, cuius morsus, siti atq; inexplibili bibendi auiditate hominẽ excruciat. Coluber, aspis, viperæ, scorpius, multa q; aliæ nocẽtes bestię homini potissimè insidiantur, atq; venenatos morsus ac letiferos aculeos infigunt. Vtitur aut̃ pleiunq; Deus horum ministerio ad castiganda hominũ scelera, cùm illius verbo ac voluntate minus obsequuntur. Cuius rei multa extãt documẽta in Bibliorũ historijs. Cæterũ herbis quoq; cõsensum inesse, ac naturę cognationem, denique dissidium ac discordiam plurimæ demonstrant. Siquidem cucumeres aquam appetunt, eaque affluentius irrigari postulant, adeò, vt si paulò remotius ab hac absistant, eò tepant atque enitantur: Econtra oleum respuunt,

Succini natura.

Delphini in hominẽ amor.

Lacerta erga hominẽ studium.

Elephãti in hominem obsequiũ.

Crocodili lachrymæ, prouerbium.

Gen. 49.

Deus vorax bestijs homines vexat.

Numer. 21.

Deut. 8.

Ezech. 5.

Herbis cognatio & affinitas. Cucumeris natura.

atque,

atque auersantur, eoque perfusi gracilescunt atque emoriantur. Vitis verò in oleæ confinio constitui gaudet, atque eius insitionem admittit, illique maritari exoptat. Quercus verò & Olea inter se aduersissimæ tanto & tam pertinaci odio dissident, vt si altera alterius ramos attingat, incuruescant, ac retorti resiliant, alioque se inclinent. Sic vitis à Lauri vicinitate abhorret, quoniam hæc umbrosa sit, suaque caliditate illius incremento officiat: pari est affectu erga Brassicā, quæ Caulis nomine vulgò innotescit, quòd succum terræ depopulatur, quò destituta vitis arefcit, vtraque enim stirps humoris est præuida. Ita stirpes aliæ aliarum affinitate & cognatione delectantur, mutuoque ramorū aut coliculorum amplexu recreantur: aliæ auersæ se subducunt, nec vlla ratione vniri sustinent. Sic resinata quædam, & quæ pingui substantia constāt, inter se consentiunt, hinc pix oleo eluitur, etiam si vestes sericæ, holosericæ seu villosæ, quæ flueta vulgò vocantur, denique coccinæ, ostrinæ, vermiculatae, quæque purpura ac murice tinctæ sunt, ex ea næuos ac maculas contraxerint. Omnia enim huiusmodi inquinamenta ac sordes butyrum ac oleum tam nitidè eximunt atque emaculant, vt ne vestigium quidè vllius lituræ appareat. Sic Smegma & qui Sapo vulgò vocatur, quo lintea confricata lotionem nitescunt, ex oleo, pingui fuligine, butyro rancido, cineribus picæ arboris conficiuntur. Atqui vt inter tot stirpium genera tantus est consensus & conspiratio, vt inuicem se amplexari ac tetigisse gestiāt: ita inter eiusdem speciei herbas, sexus discrimen deprehenditur. Est enim inter has coniunctio, & quasi quædam coniugij societas & communicatio, sic vt plantæ in alterius, cui afficiuntur, confinio constitutæ, speciosius adolescant, ac sint cùm fructu, tū frondium pompa spectatiores: languescant

guescant verò & contrahantur, ac nonnunquam
 intercidant, cùm ab ijs diuulsæ sunt ac dissociatæ.
 Atque hinc emerfit, quòd herbe quædam, aliæ ma- *Qua herba*
 ris, aliæ fœminæ nomine designentur: fœminæ qui- *femina,*
 dem, quæ minus habent virium ac roboris, frigida- *qua mas.*
 que atq; infœcunda humiditate imbutæ sunt, quo
 fit, vt suo tempore florescant quidem, sed propter
 caloris inopiam aut debilitatem, fructu, baccis, aci-
 nis, semine destitutæ sunt, ita quæ post flosculo-
 rum defluuiũ nihil tale exhibent, sed exile quod-
 dam atque inane fructus rudimentum; quod ob
 caloris penuriam, ac naturæ impotentiam nõ per- *Fugiper-*
 ficitur, in fœmineum sexum referuntur: Maris ve- *da serpes.*
 rò nomine inscribuntur, quæ magis spectabiles sunt
 ac speciosæ, pompaque atque apparatu foliorum
 ac frondium luxuriant, tum spectatissimè adoles-
 cunt, ipsaque maturitate, fructum ac semen profe-
 runt, quo propagari possint, ac reuiuiscere, quod
 ipsum alteri sexui denegatum est, nisi fortè maris *In herbis*
 vicinitate blandoque amplexu fœcunditatẽ ascif- *efficitur Ve-*
 cat, illique maritata in semen & fructum protube- *neruo.*
 ret, atq; intumescat, quod in palma perfici Plinius *Lib 3: 4.*
 testatur. Siquidem fœmina afflatu halitũq; promã *Palma na-*
 nante à masculo concipit, ac fertilis fœcundaque *ma Sic.*
 efficitur: nutante ac prona blandioribus comis, in
 marem fœmina, quæ sterile scit mascula arbore ex-
 cisa, itaque non sine maribus gignere fœminas A-
 rabes confirmant, concepto flore ac lanugine, aut
 aliquando puluere insperso fœminis. Simile enim
 quiddam huiusmodi stirpibus euenit, quod galli-
 nis, quæ oua quidem absque galli opera edunt, sed
 quæ animari formarique in pullos nequeant, quan- *Simile à*
 tumuis gallinæ incubitu foueantur, atque incales- *gallina, &*
 cõt. Nec dispar est ratio in mulieribus, in quatum *fœmina,*
 vteri conceptaculis ex sanguine ac seminalis excre- *quibus mas*
 menti confluuiò massas quasdam conglobari ac *deest.*
 concipi *Fœmina*
informis
massas e-
dunt.

concipi cōtingit citra viri ministerium, aut admī-
niculum. sed quoniam virile adiumentum deside-
ratur, ac causa efficiens, quæ formam ac vitam mi-
nistrat, spirabilemque vim confert; abest, tota illa
concretio ac coageries informis est, atque inani-
mata. Quocirca herbæ vegetante vi præditæ non
minus, quàm animantes, quæ lubrico vdoque se-
mine se propagant, generandi vim ac vitalem spi-
ritum abæ in alijs transfundunt, mutueque com-
plexu ac concubitu fruuntur, atque id ipsum raci-
to quodam naturæ consensu, ac latenti occulta que
inspiratione, quam ab æris solisque calore conse-
quuntur, ac genitali mundi spiritu, quo stirpes vi-
tescunt, fouentur, germinant, animantur, florent;

*Spiritus
mundi om-
nia fecun-
da præstat.*

Lib. 3. c. 9.

*Pæonia se-
men specta-
bissimum.*

Cantic. 7.

Genes. 30.

August. in

Genesim.

Mandrago

ra an con-

vis toti mundo, omnibusque eius partibus infusa
est, qua cuncta continuata perenni que serie subli-
stant. Scitè itaque Theophrastus, tum alij rei her-
bariæ indagatores in marem ac fœminam stirpes
discriminant, ratione, qua semine fructuq; fœcun-
dæ sunt, aut effœtæ & steriles. Sic Pæonia maris
nomine insignita dehiscentibus sensim cornicula-
tis folliculis ac siliquis; hic baccis atro colore per-
politis, illic rubentibus ac coccineis spectabilis est;
atque oculos reficit, non sine præsentanea expur-
gandæ epilepsie efficacia: quo blandimento fœmi-
na destituta est. Mandragora quoque fœmina vel
sterilis est, vel fructu exili. Mascula verò amabile
blandumq; atque odoratum pomum profert, gal-
linacei oui vitello assimile, cuius auiditate atque
illecebra Rachel passa est Liam Jacobi Patriarchæ
concubitu potiri, quò, vt ecclesiastici quidam scri-
ptores opinantur, fœcunda effici posset, & cōceptu
impleri. Cui rei nulla mihi naturalis ratio subesse
videtur, nec verisimile est. Mandragoram sterilita-
tè expugnare, cum insigniter refrigeret, nisi fortè
calide

calido atque æstuanti, torridoq; vtero, quæ conce-
 ptum per
 ptui inidoneū, vt etiam impensè humidū testatur
 fuerat.
 Hippocrates, prodesse statuas, illumq; ad tēperiem
 reducere, vel etiam quòd somnifica vi ac soporata,
 retinendi seminis vim vuluæ cōferat. Huiusmodi
 etiā sexus discrimen in lauro, palma, corno, olea,
 viola lutea, quercu, multisq; alijs obseruari potest,
 quarum quæ maris nomine designantur, floribus,
 fructu, semine fœundæ sunt: quæ verò fœminæ,
 sterilesunt, atque effœtę conspicuntur. Inter syl-
 uestres quoque & urbanas seu hortenses cura atq;
 industria hominum excultas nusquā non tale dis-
 crimē spectatur, sic tamen, vt siluestres, & quæ
 spontè emergunt, cultu edomitæ in urbanas ac do-
 mesticas trāteant. Vt enim rusticus quamlibet im-
 politus & rudis, si in aulam transferatur, cultisque
 Simile à
 rusticis.
 vestibus adorneatur, ac victui delicato assuescat,
 diutino vsu & consuetudine in aulicū, viximque
 generosum transit, licet aliquando nonnulla rusti-
 cana in cultique hominis vestigia se proferant: ita
 quoque herbæ agrestem conditionem, naturamq;
 siluestrem exuunt, culturæ beneficio, atque homi-
 num industria. Econtra vibanæ atque hortenses
 Simile ab
 Aulico, quæ
 in rusticū
 degenerat.
 stirpes siluescunt ac degenerant, nisi diligens cura
 ijs adhibeatur, non secus, quàm generosi aliquot
 procures, qui inter rusticanos homines versantur,
 frequenter in urbanorum commercio, ab auita no-
 bilitate, à moribus ingenuis, à liberali educatione,
 ab heroica maiestate, à vitæ comitate desciscunt,
 atque ab humano civiliq; cultū ad feram atque
 agrestem viuendi conditionem deuoluuntur. Et
 Simile ab
 Siluestres prio-
 res horten-
 sibus.
 quemadmodum hortenses herbæ ac frutices spe-
 ctatiores sunt industria cultuq; hominum, atque
 magis mitescunt, quàm siluestres; ab ijs tamen e-
 merferunt ac propagatæ sunt, ita vt in easdem rur-
 sus deficiant, nisi excolantur. Ex his coniecturam
 facito

facito studiose lector, quid cùm in rebus omnibus tum in homine potissimum momenti adferat cultus atque educatio, quid corporis ac tuendæ valetudinis cura, vt vtriusque part̄is salus & incolumitas subsistat ac conseruetur, qua profectò nihil homini obtingere potest optabilius.

Ab herbis
ad homi-
nes red-
cenda cul-
tura.

Murena, quas Belgæ Pricken vocant, in sumario exiccata, tādæ atque ardentis facis vicem, vsumq; præbent, si accendantur.

C A P. XI.

Lampetra
Unde no-
mē sortitæ.

Murena de
scripto.

Murenis in
tandâ spi-
ritus vita-
lis.

MURENAE, Lampetris, quæ à sugendis lam- bendisque petris hoc nomine appellantur, forma figuraque corporis sunt affines, licet magnitudine impares, pisciculi lubrici, longo teretique corpore, minutis illis anguillis, quæ Belgis *Ael* vocantur, (nam *Palinck* procerior est) assimiles, septem foraminibus læua parte distinctæ. Porrigitur autem ijs pisciculis à capite ad caudam non spina vt reliquis, sed neruus cartilagine mollior, quo flexuosa ac viuaci agilitate se conuoluunt, agitant, intorquent, in gyrum flectunt, contrahunt, dilatât, subsiliunt, gesticulantur, prorepunt, ac serpendo progrediuntur. Nam spiritus vitalis in extrema caude parte consistit, qua perimuntur potius, quàm contuso capite. Belgis autem *Pricken* vocantur, quoniam acuminato rostro nauium tabulatis, nassis, sagenis, hominumque corporibus mordicus adhærescant vt hirudines, atque omnia, documento sæuitiæ, morsu appetant, pungant, stimulent, decerpant, dilanient. sic quòd stimulos admoueant, atque aculeatos dentes infigant, *Pricken* vocantur. Pisciculus hic experimentum nobis exhibuit, non cuiuis, vt opinor, obseruatum, cui etiam naturalis ratio subest, ac fidem factura est, si experiri libeat.

Præbet

Præbet enim pisciculi hoc genus, quod inuersæ cā- *Murena*
 lelæ formam ac speciem exhibet, faculæ aut funa- *exsiccatæ*
 is accensî vsûm ac commoditatem, vbi in hypo- *inardescit.*
 austro aut vaporario exiccatur, vt mos est Belgis,
 valeca seu trissas atque haringas, salmonem, succi-
 liam, pernas, armos, ouillos, coxendices, petaso-
 nes, tomacula, farcina in fumo indurata, aut A-
 quiloni, rigidoque alicui vento exposita, in mul-
 am æstatem asseruare; itaque admotus igni pisci-
 culus, aut fomite aliquo accensus, vt sunt stipulæ,
 aut stramenta quædam sulphure oblita, quorum
 commoditate candelas sebaceas, cereos, tædas, fu-
 nalia accendimus; flammam confestim concipit;
 etque inardescit, eoque tanquam face accensa, dis-
 cussis nocturnis tenebris, ædes passim collucent, in
 ueri, ac familiæ, vtriarumque ministerium. Cùm
 enim resinata quadam pinguedine imbutus sit, at-
 que ambiente adipe vndique perfusus ac constipa-
 tus, ita vt etiam in craticula tostus, anguillæ more
 citissime flammam concipiat, ac tractantis digitos
 deurat, in fumanti camino exiccatus, cõgestis bi-
 uminosis glebis & cespitibus; non minorem com-
 moditatem, quam candelæ ac funalis accensî flamma
 exhibet. Cùm enim neruus, qui spinæ loco illi
 per teigum producitur, elychnij, hoc est, contorti *Murena*
 funiculi vicem præbeat, cui tanquam basi erectæ *spina ner-*
 flamma incumbit, illique fomitem ministrat con- *uus est, non*
 creta pinguedo, ac seui ambientis incrustatio, fit *os.*
 vt igni aut flammæ admotus, luminosa face cœna-
 cula illustret: tametsi properè lique scat, nec tã diu-
 turnum eius rei vsûm præbeat, quam candelæ ex
 bubulo, ouilloque adipe confectæ, quæ minus dif-
 fluunt, ac serius absumuntur. Quocirca vbi funalia,
 tædæ, cerei, faces, candelæ, lucernæ, aliaque lumina-
 ria desunt, in horum inopia pisciculi huius vsu &
 commoditate vti licebit, præsertim si eo tempore

*Murena**quo tempo-
re pingues-
cant.*

sint exiccati, quo adiposi efficiuntur & pinguescū
quod ineunte vere ipsoq̄ue Martio ac Aprili fieri
consuevit, denique appetente autumno, hoc est
duobus æquinoctijs, quibus nullus caloris aut fri-
goris excessus est.

De Ouo à Gallo edito, & qua aetate, atque annorum
decurſu id proferat : deniq̄, quid ex eo progene-
retur, tū de lapide Gallinaceo, & Aetite gēma

C A P. XII.

GALLVS inter cicures & mansuetas alites
præ cæteris animosus atque erecta rubentiq̄; crista
in vertice insignitus, crocitante sonitu, plausuque
alarum, leoni ferarum generosissimo atque impa-
uido formidinem terroremque incurit : hic tanto
virium robore creditur, vt non facilè subigendis
gallinis defatigetur aut lassescat, quamlibet id sæ-
pius factitet. Et cū omne animal a coitu, peracta-
que Venere contristari soleat, atque animo cōtra-
hi. solus hic exhilarescit. ac cantu alacritatem spiri-
tus testatur ; vbi verò decrepitus esse incipit, ac se-
nectute confici, quod nonnullis septimo, nono, aut
ad summum decimoquarto euenit, pro virium vel
robore vel imbecillitate, aut etiam concumbendi
assuetudine, qua nulli non animantium naturæ
vis deiicitur atque eneruatur, ouum profert æsti-
uis mensibus, ac Caniculæ sideris exortu, ex putre-
facto, opinor, seminis excremento, aut humorum
colluue conflatum, forma non oblonga, vel ouali,
vt gallinis assolet, sed rotūda atque orbiculata, co-
lore modo luteo, buxco, flauescenti, versicolore,
lurido, ex quo produci Basiliscū, Latinè Regulum,
nōnulli opinantur, venenatā bestiam, sesquipedali
magnitudine, triplici frontis apice, tanquā regio
diademate insignitā, erecto infestoq̄; corpore, atq̄;
oculis

*Gallus leo-
ni formida-
bilis.**Venus om-
ne animal
mæstū effi-
cit præter
gallum.**Gallus quo
tempore o-
uum edat.**Basilisci de
scripto.*

aculis vibrantibus, quibus obuios halitus conta-
 gione conficit. Vulgus in tota Europa ea opinio- *An à galli*
 ne est imburum, vt ex hoc ouo Basilicum prodire *ouo Basi-*
 statuat, siquando à rubeta seu bufone fotum sit: *liscus pro-*
 quod an fabulosum & commentitium, non ausim *deat.*
 certò pronunciare: hoc tamen experientia com-
 probatum habeo, gallum incubatu id ipsum perfici-
 cere. Ita nostra memoria in ciuitate ZIRIZÆA, atque *Rei gesta*
 insulæ huius ambitu, duo annosi galli ægè etiã fu- *narratio*
 stibus abacti, ab oui incubatione abigi depelliq; po- *de Gallo*
 tuerunt: ita quoniã ciues eam persuasionem conce- *ouo.*
 pissent, ex huiusmodi ouo Basilicum emergere, o-
 uum cõterere, ac gallũ strangulare visum est. Quod
 autem gallus ouum concipiat, suoq; tempore, hoc
 est, vnde: gesimo die rupta testa excludat, in qui-
 sitione dignũ Ego ex conglobata intus cõcretionem *Gallo vnde*
 putri, ac calore alitis circũfusa testa tale quoddam *concreto*
 provenire imaginor, præsertim: cum à concubendi *ous.*
 vsu & cõsuetudine defuecit, tunc enim excremen-
 tum intus cohibitum coagulatur atq; indurescit in
 ouum, quod vbi vel ab ipso gallio, vel alio animan-
 te foueri contingit, venenatus ex eo vermis, aut a-
 lia quædam virulenta bestia producitur, quã Basi-
 lisci nomine designant, quod serpentis genus A-
 phricæ alijsq; præuustis ac siticulosis regionibus pe-
 culiare. Vt autẽ lumbrici & vermes humanis cor- *Simile*
 poribus innascuntur, atque ex humorum putredi- *vermiculõ-*
 ne, caloris beneficio animantur, ac viuacem agili- *rũ natura*
 tatem concipiunt: vt vespæ, scarabei, erucæ, muscæ
 ex fimo bubulo alijsq; putridis humoribus enascun-
 tur: curculiones in tritico: teredines in ligno, glan-
 de, nucibus auellanis, caseo, calor atq; ambiētis
 aeris ministerio scaturiūt: sic ex hoc ouo veneno-
 sus vermis, aut alterius generis nocēs, monstrofaq;
 bestia Basilisco nō absimilis, erūpit, quæ contactu,
 afflatu, halitu, expiratione, sibilo obuijs infesta sit,

*Anguis ex
spina homi-
nis.*

atq; exitiosa. Sic ex spinæ humanæ putrefacta mē-
dulla anguem progenerari memoriæ proditū est.
Naturam autem ac conditionem Basilisci, qui ex
venenato alimento nocendi vim concipit, clarissi-
mi quique scriptores depingunt, eoque accuratius,
quòd visu, halitu, sibilo eminus infestus sit, ac mor-
tem inferat: cūm alij serpentes nisi cominus con-
tactu ac morsu, spatioque veneno corpus inficiāt.
Sic Lucanus cūm multa serpentum genera descri-
bat, tum Basilisci naturam his verbis prosequitur.

Libro 9.

*Ante Venena nocens, latè sibi submovet omne
Vulgus, & in vacua Basiliscus regnat arena,
Sibilaq; effundit cunctas terrentia pestes.*

Quo indicat, Regulum visu obuios quosque per-
cutere, ac venenoso halitu inferre mortem; ante-
quam venenum corpori propius admoueat Quod
autera vulgus existimet, ac serid sibi persuadeat, in
nostris regionibus tam perniciosum nocentemq;
serpentem aliquando produci bufonis incubitu;
ac nonnunquam in subterraneis antris ac specu-
bus Basiliscos inferre mortem hominibus, siquan-
do in ea loca se conferant, anile censeo: cūm hali-
tus virosi pedor, situs, graueolentia, fœditas, quæ à
tetris horridisque locis emanant, spiritum interci-
pian, atque hominem nonnunquam strangulent,
quod etiam aliquando venenatas bestias, quæ in
huiusmodi latibulis delitescunt, perficere; non est,

*Basilisci sil-
uestres.*

quod quis ambigat. Testantur scriptores quidam
eruditi in Saxonia Basilisci quoddam genus silue-
stre passim conspici capite acuminato, colore fla-
uo; longitudine dodrantali, hoc est, trium palma-
rum, inusitata crassitudine, ventre maculoso, mul-
tisque candidis punctis insignito, tergo cæruleo,
cauda turbinata atque incurua, hiatu rictuq; oris,
pro corporis proportione, immenso: qui serpentes
an inter Basiliscos referri debeant, non ausim certò

*Basilisci in
Germa-
nia.*

pronun-

ronunciare, neque enim impunè se illis opponen-
 ent agricolæ. qui intrepidè fustibus ac tridenti vel
 circa illos adoriuntur, nulloque percepto incom-
 nodo, aut halitus contagione conficiunt Sunt au-
 tem aliquot serpentum genera, quæ caulas & sta-
 mula funestant, atq; armentis veneno infesta sunt,
 nempe Hydra, Aspis, Coluber, Vipera, Basilisco no-
 cedi feritate ac malitia affines: Quod venusto hoc
 carmine expressit Virgilius:

Sape sub emotis præsepibus, aut mala tactu

Georg. 3.

Vipera delituit, cælumq; exterrita fugit.

Aut recto assuetus Coluber succedere, & Sombra,

Pestis acerba boum, pecoriq; aspergine Cirus:

Est etiam ille malus Calabris in saltibus Anguis,

Squammea sublato conuoluens pectore terga,

Atq; notis longam maculosus grandibus alnum,

Stagna colit, ripuq; habitans, hinc piscibus atram

Improbis ingluuiem, ranuq; loquacibus explet.

Postquam exhausta palus, terraq; ardore dehiscunt;

Exilit in siccum, ac flammantia lumina torquens

Sauit agris, asperq; siti, atq; exterritus aestu

Voluitur ad solem, & linguis micat ore trifurcis.

Hæc & pleraque alia Serpētum genera non deesse
 Germaniæ existimo, vt etiam aliquam Basilisci spe-
 ciem, sed quæ non tam exitiali ac pestifero vene-
 no imbuta sint, quàm quæ in Africa, torridisque
 regionibus nidulantur ac stabulant. Ab horum sæ-
 uitia atq; immanitate, sacratissimi olim vates mul-
 tis locis appositissimas similitudines desumpserūt.

Siquidem Esaias ad Basilisci partum alluisse vide-
 tur, cum inquit, Concepto facinore nequitiam pe-
 pererunt, oua aspidum ruperunt, & telas aranæ
 texuerunt: qui comederit de ouis eorum, morietur,
 & quod confotum est, erumpet in Regulum.

Cap. 59.

Quo indicat illos in re nihili, nulliusque momenti
 anxie laborare, & quidquid moliuntur, noxium

*Esaiæ locus
 explicatus.*

esse ac damnosum: doctrinam quoque eorum plenam esse virulentis, ac venenato halitu perniciem adferre auditoribus: obiter quidquid ab ijs prodit ac promanat, vt à Basilisco ac venenosis bestiis exitiale est & perniciosum. Solomon quoque vini intemperantiam, quæ mentem in furorem subinde rapit, ac lethaliter afficit, noxijs infestisque serpentibus comparat: Non intuearis, inquit, vinum, quando flavescit, & cum splēduerit in vitro color eius ingreditur blandè, at in postremo mordebit vt Coluber, & tanquam Regulus venena diffundet. Vt autem lupo obuijs vocem adimit, aut raucedinem afflat, halitus qui ab eo promanat, contagione: ita quoque Basiliscus afflatu, ac sibilo, tanquam emissio iaculo, paulò etiam remotiores conficit: Nec solū homini, reliquisque animantibus insidiatur, atque infestus est, sed etiam fruges ac fata contactu suo scēdat ac polluit. Nec est vllum animantis genus, quod aduersus hunc serpentem sublestat, nisi mustela, quam Belgæ *een vbesel* vocant, quæ rutæ esu munita atque armata, intrepidè illum aggreditur, atque extra cauernas ac latebras, in quibus delitescit, protractū conterit: & nisi mustela demortuo serpente confestim se subducatur, pastuque rutæ rursus reficiatur, ipsa quoque ex aeris ambiētis cōtagione ac scēditate suffocatur. Quocirca nō inconsultè faciūt, qui in cultura hortorū huic herbe præcipuum locū attribuunt, cum presentanea vi venenis obliſtat, nec vllū serpentis genus sub huius umbra se recondat. Ita si quis Mandragorā, cicutam, hiosciamū, cerusam, papaueris nigri succum, tum pleraque alia, quæ immodica frigiditate stuporem inducunt, assumpserit, Rutæ succo, eiusque ex vino decocto, reuiuiscit, ac malum discutit. Cicuta quoque, qua Socrates extinctus legitur, aut si quæ sint argentis frigideque naturæ, quale papauer, lactuca,

Prover. 23.

Simile à lupo, qui vocem adimit.

Mustela Basilisco hostis capta.

Plin. lib. 8. c. 21.

Rutæ vis.

Rutæ frigida Venena obtundit.

portula-

ortulaca, vim rutæ si quando affluentius assum-
 ta fuerit, retundit ac reprimat: si quidem Ruta ef-
 fetu feruido atque vrenti, corpori noxam infert
 opiosius assumpta. Sic obseruauit grassante mor-
 bo populari, ac sæuiente peste, quotquot rutā ace-
 o imbutam identidem naribus admouerent, quò
 eris contagia dispellerēt, pustulas in suprema in-
 maq; labri parte contraxisse. exulcerat enim fo-
 is admota, atque vlli parti affricata, vesiculas exci-
 at, quamobrem carbunculis & bubonibus, alijsq; *Ruta cor-*
 umoribus, qui in peste se proferunt, cōmodè ad *pori admo-*
 libetur; elicit enim virus, nec patitur intro resilire *ta, adurrt.*
 enenatos halitus. Sic ex fermento acri & salito,
 ontusa ruta, ficibus, cātharide, cæpe & scilla to-
 tis, calce viua, sapone Gallico, ammoniacico, & the-
 iacæ momento emplastrū cōfici iubeo, quod affe- *Emplastrū*
 tæ parti maturè admotū, cōfestim delitescētes ac *ad tumores*
 reconditos tumores perrūpit: intrò verò exhibitis *pestilentes.*
 antidotis, quæ contagiosam fuliginē à corde dissi-
 pāt ac discutiūt, inter quæ præsentanea, Theriaca, *Qua cor à*
 & mitridaticū, drachmæ aut sesquidrachmæ pon- *fuligine li-*
 dere, pro ætatis ratione, aut virium robore, ex vino *berant.*
 propinatū, aut decocto florū Calthæ, quæ Belgis ab
 aurato luteoq; colore *Goudtbloemen* nominātur.
 Cæterū cū mōstrosus hic galli partus, ex cuius o-
 uo Basiliscū emergere vulgus opinatur, nullos non
 terret, ac formidine concutit, tum lapis alecto-
 rius, hoc est, gallinaceus omnes afficit, atque à nul- *Alectoria*
 lo non expetitur: si quidem hoc gestamen virile *gēma quid*
 robur adauget, ac cū fortitudinem, tum in rebus *praestet.*
 aggrediendis confidentiam adfert. eximitur au-
 tem ex castrati galli, hoc est, cāpi, cui testes exesti
 sunt, ventriculo, tenui membrana aut pellicula in-
 clusus, quarto, à quo in spadonem & eunuchum *Capo vnde*
 descendiit, anno; gemma hæc colore est pellucido, *gemma in-*
 cristalli specie, magnitudine fabæ. Credo autem *nasctur.*

hanc ex feminali excremento concrefcere ac con-
 globari caloris naturalis adiuvento. Cùm enim
 natura semen elaborare in hoc alite non definat,
 licet inefficax atque inualidum, ac vires defint ad
 profundendum excoctum liquorem, in lapidem is
 durefcit. Sic lac in mamillis lapidescit, vbi non e-
 mungitur, atque in apostematum collectionibus,
 lapidosa quædam congeries ac concretio aliquan-
 do eximitur. Vt autem gemma aleatoria viris fa-
 uorem conciliat, atque apud mulieres gratiosos
 efficit: denique in proferendo virili robore, quod
 in congressu maritali, ac Geniali thoro exigitur, si
 quando procreãdis liberis operam impendunt, va-
 lidos robustosque præstât: sic Aëtites lapis in aqi-
 læ nido repertus, resonantibus intus minutis lapil-
 lis, fœminis lubricis concipiendi vim confert, alli-
 gatus pectori aut sinistro brachio, per quod à corde
 versus digitum annularem minimo proximum ar-
 teria decurrit: quibus partibus si toto gestationis
 tempore gemma incumbat, fœtum fulcit, nec vl-
 lus est abortus, aut excutiendi fœtus formido aut
 trepidatio. Ediuerso parturiētis femori ad motus,
 expeditum facilemque partum procurat, nulla pro-
 pmodum enitendi difficultate aut angustia. Quæ
 res mihi experimento comprobata est: cùm enim
 heroina quædam toto gestandi vteri decursu, hoc
 à collo gestamine, commoda valetudine vsa esset,
 partuque instante gemmam adimere, atque à pe-
 ctore amouere neglexisset, sensit ilicò pariendi dif-
 ficultatem, infantemque tardius desilire, ita detra-
 cta à collo Aëtite gemma, eaque admota femori,
 interna parte non procul à pube, leuem placidūque
 partum cōsequuta est: itaque matronis salutarem
 eius gemmæ vsum indicaui, & quando vel pecto-
 ri, vel fœmoribus applicare conuenit. Qua autem
 vi ista perficiat, si quis fortè requirit, discendique est

*Lac lapi-
 descit in &
 beribus.*

*Aleatoria
 gemma vis
 in viros.*

*Aëtites la-
 pis qua vis
 polleat.*

*Experimē-
 tum in ma-
 trona gem-
 ma Aëtite.*

avidus:

uidus: ego attrahendi facultate tale quiddā præ-
tāre censeo, eadem qua Magnes ferrum, Gagates
& succinum festucas ac paleas allicit. quod nemini
absurdum videri debet, cūm vterus exquisita sen-
tiendi vi polleat, atque rebus odoriferis ita afficia-
tur, vt si eas naribus admoueri contingit: affiliat ac
sursum enitatur, adeò, vt suffocatio mulierculis ac
virgunculis maturis immineat, nisi cōfestim amo-
ueantur, & infernis pudendisq; partibus applicen-
tur, properè enim deorsum retrahitur, ac resilire
incipit. Quocirca prægnantes & quæ gestant vte-
rum, supernè fragrantissima quæque exigunt, quo
spiritus recreentur, & fœtus sursum enitatur: alijs
autem quæ pruriunt, ac viri desiderio tenentur, gra-
ueolentia fœtidaque naribus: pubi verò & fœmo-
ribus suaueolentia applicanda, præsertim vbi in v-
teri suffocatione strangulantur. Quòd si deorsum
feratur vulua ac concidat, infernè quæ tetri odoris
sunt, alliganda, supernè quæ grato suauique affla-
tu collapsos spiritus erigant. Quòd si secus ac præ-
posterè ista tententur, exasperari malum contin-
git, ac grauissimè hunc sexum affici, nisi viris sub-
ijciantur, sic vt præter acerrimos dolores, animi de-
liquio periclitentur.

*Vterina-
tura.*

*Quibus fœ-
rida, quib⁹
odorata ad
mouenda.*

*De Mulierum natura, conditione, moribus: & cur is
sexus, vbi incanduit, acriores, quàm vir, iras con-
cipiat, ac rixetur enormius, multisq; alijs affe-
ctibus impotentius succumbat: Obiter quem sen-
sum habeat illud Sapientis Hebræi, Melior est Eccle. 25.
iniquitas viri, quàm mulier benefaciens.*

C A P. XIII.

QVOD non solum Comici poetæ, Oratores,
Philosophi à sincera religione alieni, sed etiam sa-

E c 5

pientes

*Mulieres
ab omnib⁹
scriptorib.
prosecundun
tur.*

Esdr. 3. c. 4.

*Matrimo-
nii incom-
moda.*

*Deus cur
coniugium
instituit.*

*Gell. lib. 1.
ca. 6.*

*Metelli di-
ctum de
xore ducen-
da.*

pientes ac vates Hebræi Dei cognitione affatim imbuti mulieres passim insectantur, atque exagitant: quarundam improbitas promeretur & nequitia: quanquam non omnes eodem succo perfusa, nec pari existunt acerbitate atque amarulentia; sunt enim matronæ quædam, quæ educationis beneficio multis magnisque naturæ dotibus exornatæ atque insignitæ præstantissimis viris non cedant, nec sint inferiores: licet promiscua multitudo, ac gregaria mulierum colluies, procax sit, stolidæ, ferox, etiam in reges imperiosa, lubrica, varia, mutabilis, & quod ad carnis illecebras, ac cupidinis incitabula attinet, indomitæ libidinis, & quæ lassata non fatietur, sic tamen ut aliæ alijs in hos affectus sint propensiores, ac magis pronæ. Cùm aut tam multa passim huius sexus vitia conspici soleant, ac multi matrimonio addicti, de mulierum natura & conditione queritentur, multaq; indignè perferre se ac perpeti apud alios deplorent, nonnullis occasione præbent, ut ab hoc vitæ instituto abhorreant, atque à foemina societate, intimaq; consuetudine se subducant potius, quàm morosam, querulam, amarulentam, atrocem, acerbam perferre cogantur, illiusq; imperio ac minis subijci. Verùm cùm naturæ ordo, vitæq; necessitas, tum propagandæ successionis amor & propensio hominè impellat, ut posteritati consulat, ut sociam atque adiutorium asciscat, consultò faciunt, qui matrimoniū adeunt, quò indiuidua societate, ac mutuo animorum corporumque consensu, vitæ cursum placidè ac suaviter transigant. Id enim exigit humanæ vitæ conditio, nisi prorsus natura repugnet, nec aliud suadeat corporis habitus & constitutio. Quò spectat illa Metelli Numidici apud Romanos laudata concio, qua ciues (ne Respublica cõcidat) exhortatur, ut uxorem sibi quisque deligere pergat. Si enim (inquit) sine

uxore

uxore vita trāsigi posset, non inuiti omnes ea mo-
 estia atque incommoditate liberari exoptarēt : sed
 quoniam ita natura comparatum est, vt nec cum
 illis satis commodè, nec sine illis vllō modo viuere
 possimus, salutē perpetuæ potius, qua Reipublicæ
 incolumitas subsistit, quàm breui voluptati consu-
 lendum. Quòd si fœminæ ministerium in negotio
 domestico, ac rei familiaris administratione ma-
 gnum vsum ac cōmoditatem sanis ac validis præ-
 stat: profectò valerudinarijs illius opera cum primis
 utilis est & necessaria. Siquidem, Sapiente teste, vbi *Eccles. 36.*
 non est sepes, diripitur possessio : & vbi deest mu-
 lier, ingemiscit ægrotus, qui aliena ope indiget, at-
 que alterius fulciri debet ministerio. Fida enim v-
 xor strenuè officio suo fungitur, illi quæ rerum do-
 mesticarum ac familiæ curā sedulò incumbit, tota
 mente & cogitatione in maritum assiduè defixa, *Matrimo-*
 adedò, vt si quid incommodi conceperit, si qua cla- *nij commo-*
 des illata est, si morbi vrgent, si animus mœret ac *da.*
 deiectus est, maximam calamitatis partem in se
 transferre cupiat. illius enim incommodis non se-
 cus, quàm proprijs, condolefcit, atque afficitur.
 Quod ipsum efficit mutuus animorū corporumquē; *Genes. 2.*
 consensus & cōspiratio, qua ex geminato in vnum
 ac velut singulare corpus homo coalescit, ac con-
 glutinatur. Hinc scitè Horatius:

Felices ter & amplius,

Lib. Carm.

1 ode. 13.

Quos irrupta tenet copula, nec malis

Diuisus querimonijs

Suprema citius soluet amor die.

Ceterùm mulieres omnibus affectionum ac per-
 turbationum generibus esse obnoxias, illasquæ im-
 manè incandescere atque efferari, etiamsi leuissi-
 ma causa subsit, quotidiana exempla testantur, ita
 vt non minor sit mulieris furor & intemperies,
 quàm cœli atque aeris, vbi tempestatibus, ful-
 mine,

*Mulieris
insepéries
semper, atq;
similis.*

Eccles. 25.

*Mulier
quale ani-
mal.*

*Mulieris
fragilitas
vide.*

*Horat. in
arte poet.*

mine, tonitruis exasperatur : quod præter alios sapientia affectatores Hebræos, etiam quotidiano vsu ac vitæ consuetudine habuisse exploratum, illorum scripta abundè testantur : opinor enim domestica illos ac familiari intimaque necessitudine expertos esse & cōdocefactos, quid improba ac malitiosa mulier, si quādo irritata sit ac laceßita, moliri soleat, quas Tragædias excitare, quàm effusè efferuescere atque æstuarè. Sic enim quidam illorum inter cætera cōcionem suam profequitur, desumpta similitudine à venenatis, infestisq; belluis: Summum vulnus est animi tristitia, summaq; malitia, nequitia mulieris : quoduis esto vulnus, dum ne sit vulnus animi, quæuis malitia, dum ne sit mulieris rabies & nequitia. Nullum colubri capite nocentius, nulla ira muliebrem iram superat. Commorari leoni ac draconi magis expedit, quàm mulieri nequam atque improbæ. Cùm autem mulier à viro emerferit ac producta sit, animal placidum, mite, blandum, mansuetum, molle, imberbe, cuteque glabra ac læuore perpolita, & quod tractari à viro gestiat, illique subijci, mirari subit, vnde illi tanta ferocia, ac rixandi libido, affectusque tam enormes atque effrenati. Ego verò hæc omnia ex animi impotentia, mentisque ac iudicij imbecillitate in hoc sexu euenire conicio : quo fit, vt mulier ira accensa sibi excidat, atque extra potestatem constituta, cupiditatibus suis moderari nequeat, aut perturbatos animi motus minus coercere, aut ijs ratione, mentisque iudicio obsistere, more pueri aut infirmioris ætatis, quæ cùm sit rationis ac consilij inops,

————— *Gestit paribus colludere, & iram
Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas.*

Siquidem mens mulieri minus, quàm viro robusta, aut fortitudine fulta, animus prudentia te-

nuiter

auster stipatus, oblata leuissima, nulliusq; momen-
 ti occasione frænum rationis excutit, sic vt rabidi
 canis more, decori, suiq; oblita, indiscrimina-
 tim, nulloq; delectu notos ignotosq; adoriatur
 ac laceret. Quod si quis naturalem rationem exi-
 gat, hanc ego huius rei causam refero, quòd mulier
 molli sit carne, laxa q; ac fluida, sic vt bilis incen-
 sa confestim se per corpus diffundat, ac sanguinis
 circa cor subitam ebullitionem excitet. Vt enim
 ignis leuiore stipulas citius corripit, ac sublimem
 flammam excitat, sed quæ citò conquiescat ac so-
 piatur: ita quoque mulier celeriter irâ inflamma-
 tur atque ignescit, mirisq; modis tumultuatur:
 verùm fremitus ac vociferatio in corpore minus
 forti atque animoso, tum etiam humido cõfestim
 mitigatur ac reprimitur, omnisq; ardor & ira ef-
 fusis lachrymis diluitur, ac velut infusa aqua de-
 feruescit: quod in quibusdam etiam viris effœmi-
 natis perspicimus, quorum magnanimitas ac fero-
 cia puerili more, in lachrymas ferè desinit, vbi ad-
 uertarius acriter se illis opponit. Quod si quis pro-
 prius rei huius causam explicari velit, ac rationem
 magis exactam exigat: Ego nullam priorè ex-
 cogitari posse video, quàm humorum virus ac col-
 luuiem, quam singulis mensibus ex lunæ decursu
 conuenit, atque expurgat. Vbi enim illam irritari
 contingit, vt leuissimè assolet, tota illa humorum
 sentina agitata effumat, ac per corpus diffunditur,
 sic vt cor & cerebrum huius fuligine ac fauillis af-
 fici contingat, ac spiritus tum vitales tum anima-
 les, qui ijs partibus deseruiunt, inflammari. eoq;e
 fit, vt mulieres irritatæ, iuniores præsertim (nam
 aniculæ effœtæ, pacatiores ob menses residues) ra-
 biosè latent ac vociferentur, complosisq; mani-
 bus indecoros gestus ac fremitus proferant. & cùm
 ratio in ijs minus vigeat, iudiciũ debile sit & exile,

*Mulier cur
 subitò in-
 candescat.*

*Simile ab
 ignis re-
 bus.*

*Mulier ci-
 tò irâ a. es-
 tò placabi-
 lis.*

*Mulier cur
 irata la-
 chrymetur.
 Viri quicò-
 tò in la-
 chrymas
 proueni.*

*Furor mu-
 lieris unde
 emergat.*

*Anus mi-
 nus irrita-
 tur.*

mens inualida, acrius efferantur, nec prorsus impetus animi cohibere possunt. Et quò quæque in eo sexu vilior est, eò magis tumultuatur atque efferuescit ira implacabili. Hinc plebeijs & prostitutijs (nam patritiæ aliquando decoro inferuunt, tametsi plerumq; corrugatis naribus obmutescant, nec viros respõso dignantur, *proncken* Belgæ vocant) quoniã corpus ferè obtinent vitiosis humoribus cõtaminatum, summa impudentia pari malitia cõiuncta est, ita vt velut furijjs agitatae, nec consilio, ratione, pudore, monitis, blandimentis, quibus etiã feræ imitescunt, coerceri possint, quò minus fremant, atque ab insanis clamoribus desistant, adeò,

*Teret. He. Neq; ius, neq; bonum, aut aequum sciunt;
aut. scen. 1. Meus, peius, profet, obfit, nihil vident,
act. 4. Nisi quod libido suggerit.*

Sic sui oblitæ, fidem, decus, pudorem, famam, probitatem, pudicitiam, exittimationem vilè habent; ac periclitari patiuntur. Quò spectat illa de humana conditione Salomonis inuestigatio. Rouocavi animum meum ad ea eruenda, quæ ratione & iudicio atque experimento assequi possunt, quo exploratum haberem improbitatem hominum illorũ, insaniam, furorem, amentiam. Et inuenio a maiorem esse ipsa morte mulierẽ, quæ vna est instar venenatorum multorũ, & cor eius simile retibus multis, & manus vinculis. Laboravi ad hanc vsque horam, vt mulierem aliquam bonam & cordatam inuenirem, nec successit. ex mille enim viris vnum tolerabilem inueni: ex mille autem fœminis nullam. Nec prorsus aliena est ab hac, illa in Prouerbijs percontatio, Mulierem strenuam, industriam, fortem, sedulam, cordatam, quis inueniet? quasi dicat, non facilè in vlla regionis parte, in remotissimis terrarũ angulis reperiri probam ac moratam fœmi-

Eccles. 7.

*Rara avis
mulier bo-
na.*

Prouer. 31.

fœminam, quæ si fortè se offerat, aut common-
 strari possit, equari eam pretiosissimis gemmis, nec
 vllas merces quamlibet raras ac sumptuosas huic
 conferri posse aut comparari. Cæterùm quoniam
 in hoc argumentum incidi, ac fœminæ conditio-
 nem excutiendam suscepi, obiter discutiendum,
 quid illud Sapientis designet: Melior est iniquitas
 viri, quàm mulier benefaciens. Cui sententiæ hunc
 subesse sensum interpretor, vt vir etiam ignauus,
 iners, somniculosus, negotiandi omnisque merca-
 turæ ac rerum gerendarum rudis atque imperi-
 tus, paulò dexterius negotia sua perficiat, quàm
 mulier, præceptis & temeraria, quæ inani sapientiæ
 persuasione, atque inconsiderata confidentia ni-
 hil non aggreditur, omnia quàm vir, deterius per-
 ficat. Vir enim sui diffidens, cunctanter ac circum-
 spectè, aliorum fultus adminiculo, quos in consi-
 lium aesciscit, singula conficit, atque exequitur, ita
 vt successum opratiorem consequantur, quàm si
 eadem à fœmina arroganti, ac sapientiæ opinio-
 ne turgida, vt ferè conspici solent, tententur. Si-
 quidem huiusmodi mulieris conatus & industria,
 magna ex parte in deterius deurgit, quod ita ef-
 ferri solet vulgato idiomate, *Het quaetsste van een
 man is beter, dan het beste van een vrouwe*, hoc
 est, Si quid operis muliebri industria absolutum,
 perfectumque sit, minus laudis promeretur, quàm
 viri rude & inchoatum, ob mentis scilicet & cõsilij
 inopiã, tarditatem, atq; hebetudinem, ob caloris na-
 turalis defectũ, & quòd animus languidus humide
 materiæ incùbit atq; immersus est, sic vt segnius se
 proferant facultates animæ, atq; ad res gerèdas sint
 inidoneæ, parumq; appositæ. Quocirca Romani,

*Salomonis
 locus expli-
 catus.
 Eccles. 25.*

*Sapientis He-
 brai senten-
 tia excu-
 sa.*

*Proverbiũ
 Belgicũ in
 fœminas.
 Cur fœmi-
 na minus
 ingeniosa.*

*Romanorũ
 lex de fœ-
 minis.*

*Pro Mure.
 volue- na.*

- Pauli de muliere præceptū.*
 i. Cor. 14. voluerunt, nec vlla ciuili administratione fungi. Paulus quoque, qui mētes hominum indefesso labore ad solidam fidem instruit, ac sedulò pietati informat, mulieri ob animi impotentiam, hoc est, affectum à temperantia ac moderatione auersum, in cœtu cōfessuque solenni silentium imperat, nec patitur vel concionandi munus obire, vel in comitijs quæstionem mouere, aut suffragijs interesse, vllamque proferre sententiam. Cùm autem tanta sit muliebris naturæ fragilitas, imbecillitasque & imperfectio, vt Plato non citra sexus huius contumeliam, ei ferè mentem adimat, ac vix hominis nomen promereri censeat, aut nominis huius honore dignetur; tamen Paulus, qui rerum domesticarum tranquillitati paterno affectu consulit, illi suum honorem exhiberi vult, nec prorsus despici, aut abiectam vilemque censerit, cùm pari propemodum sit conditione ac dignitate, eiusdemque muneris, cum viro particeps, nempe ex eo ab opifice desumpta. Ità vir imago & gloria Dei est, teste Apostolo, mulier viri gloria: non enim est vir ex muliere, sed ex viro mulier, cùm non propter mulierem creatus sit vir, sed propter virum mulier. Cæterùm neque vir sine fœmina, neque fœmina sine viro in Domino, qui sic temperat ordinem vniuersi, vt mulierem subditā viro esse voluerit. Quēadmodum enim ex viro fœmina, sic vir per fœminam in generandi ratione ac producendis liberis: ita vtrobique ostēditur societas subsidiaria, ac mutua vtriusque opera, amor, consensus, conspiratio. Quocirca æquū esse Petrus censet, vt mulieres maritis sint obsequentes: illi verò se commodos præbeant ac faciles vxoribus. vt vasi infirmiori, leuiore errores condonent, offensiunculas remittant, ad multa conuiueant ac inuissent: non enim par est, vt vir plus satis in sexum fragilem, ferox sit, imperio.
- Platonis sententia de fœmina.*
 i. Cor. 11. .
- Genes. 2.*
- Ephes. 5.*
- Coloss. 3.*
- 1. Pet. 3.*

imperiosus, amarulentus, modò in officio persi- *Adulteriũ*
 stat: nec vllam pudicitiaẽ iacturam sibi inferri pa- *muliebre*
 tiatur, quæ macula tametsi viro, vbi resciscit, plus *indelebilis*
 indignationis, quàm damni adferat, vt mœchi di *macula.*
 stant, nunquam tamen ea labes in muliere elui *Mœchi ad-*
 potest, aut illatum vulnus obduci, quãquam Chri *ulteria io-*
 stiana charitas, ac maritalis amor non nimis rigi- *co elidunt*
 dus esse debet, aut inexorabilis: cùm penes Deum *proverbia-*
 sit reconciliatio, ac diuinum numen scelere, impie *li.*
 rate, idololatria exasperatum precibus ac pœniten-
 tia placari soleat, atq; antea stæ vitæ errores ignos-
 cere, vbi ea animus resipiscens despicit ac detesta-
 tur concepto seruatoque melioris vitæ proposito.
 Cæterum magnæ molestiæ pars in hoc sexu ex ge- *Mulieres*
 stationistædio, ex lactandi nutriendique molestia *Unde mo-*
 oboritur: nō minima ex suppressa cohibitaq; men- *rosa.*
 sium scaturigine: quæ si stato fixoq; tempore pro-
 fluant: iracundiæ atq; acerbitatis æstus excutitur,
 auersa à corde & cerebro fuligine, tristicique halitu
 discusso; qui sursum effumare solet. Quàm verò
 placidam ac blandam experiatur vxorem maritus,
 vbi Genialis thorus identidem exornatur, ac con- *Mulier*
 cubitu amplexuq; frequenti hic fundus excolitur, *quando*
 ijs, qui matrimonio addicti sunt, notius est, quàm *pacator.*
 vt multis verbis amplificari debeat. Quanquam
 autem verbosius, pauloque fusius Sapiientis Hebræi
 paradoxum, hoc est, inopinatum, atque alienam à *Ecclesiast.*
 communi sensu, vulgataque consuetudine senten- *locus expli-*
 tiam explicasse videri possim, aliam tamen inter- *catm.*
 pretationem comminisci posse video, ita vt is sen-
 sus eruatur. Potior est nequitia viri, quàm proba
 quidem mulier, sed quæ postmodum causa sit in-
 famiæ, & ex cuius commercio nascatur dedecus,
 hoc est, præstat cum viro improbo contrahere, aut
 negotiari, quàm cum muliere fucata rem habere:
 tametsi enim in speciem, primaque fronte probi-

tatem ac decus præ se ferre videtur, nec aliquid faci aut fraudulentæ foris ostentare: postmodum tamen inconstantem experieris, versipellem, captiosam, lubricam, fallacem, fraudulentam, atque imposturæ intentam, ita vt si vir quispiam alicui imponat, aut in negotio quenquam defraudet, fraudis & impostura viri, iustitia sit, præ mulieris nequitia ac fallacia. Similes loquendi formulæ passim in Biblijs obuiæ sunt. Sic Deus apud Ezechielem exag- gerat Hierosolymæ scelera in immensum, & iustificatam Sodomam ac Samariam pronuntiat ab ea: quo indicat ipsam sceleratiorem esse, illasque gentes superare improbitate, nequitia, nefandisque sceleribus, ita vt Samaritani & Sodomitæ infontes videri possint, si illi comparentur. Sic in opinio- num prauitate, ac stabiliendo pernicioso dogmate, aut secta, alius alio nocentior, ac magis perniciosus, ita vt nonnulli hæretici, orthodoxi videri possint, ac salutarem sanamque doctrinam proferre, si cū alijs conferas, qui magis absurdas, impias, blasphemias, execrandas opiniones stabiliat: quod etiam populariter efferri solet, *Dese is een Goddenes alius lyck ende heylich man by den anderen*, hoc est, tam- et si vterque nequam est & improbus, tamen si ad æquitatis normam, ac iustitiæ amussim omnia exi- gere velis, ac metiri, alter innocens statui posset & absoluentus, si cum alterius sceleratissimis facinoribus conferatur. Ita etiam alius alio superstitio- sior, atque à sincera religione, ac pietate, cultuque diuinitatis remotior, ac magis alienus:

Sic plerunq, agit at stultos inscitia veri, &

Palantes error certo de tramite pellit,

Ille sinisterorsum, hic dextrorsum abit, & nus & triq,

Error, sed varijs illudis partibus omnes.

Ita virum æquè ac fœminam inuoluit error, ne- quitia, dedecus, improbitas, sed istam magis dete- stabilis

Ezech. 16.

*Ezechielis
locus expli-
catus.*

*Inter homi-
nes alius
also nequi-
or.*

*Hor. lib. 2.
sermonum.
Ignorantia
veri erro-
res parit.*

stabilis & execranda. Sic melior est iniquitas viri, quàm mulier benefaciens, hoc est, vt Belgæ dicunt, *De deucht van een vrouwe is ergher, dan eens mans boosheyt.* Quo Prouerbio exaggerant malitiam eius sexus, vt si vitia vitij componantur, ac fraudes, imposturas, fallacias, technas excutias, longè grauiora sint, ac præponderent, quæ à muliere, quàm quæ à viro procedunt.

Cur ouum duobus extremis verticibus, quibus oblonga atque angustiore sui parte (vt polus Arcticus & Antarcticus) subnixum fulcitur, digitis aut complicatis palmis comminui frangiq; nequeat, quamlibet premas. Et cur aceto acri maceratū, in tractabilem teneramq; membranam mollescat: denique id ipsum aquæ vitæ, hoc est, vino ardenti immersum, non secus, quàm ferrum ab aqua forti, consumatur.

C A P. XIII.

SI ouum in acerrimo aceto maceres quatuor aut potissimè septem dierū spatio, pro liquoris illius acrimonia, putamen eius seu testam in eam membranæ teneritatem attenuari experieris, vt

per anulum, qui humanis digitis gestari solet, adigatur. Pari ratione atque effectū ouum aquæ vitæ immersum absumi, atque in nihilum redigi, experimēto comprobatum, sic vt etiam aceto perfusa silex, ac Tophus lapis, cuius opera Cementarij parietes incrustant, & cisternas conficiunt: quale Belgis *Teras* vocatur, lique scat, atq; in puluerem resoluatur. Siquidem vtrique liquoris consumens, igneaq; vis subest, ac penetrabilis, quæ solida quæque depascit ac conterit: quò fit, vt qui horum vsu

Ouum in aceto liquefcere.

Tophus Teras gipso affinis.

Quid homi- nes maci- lentos affi- sias. affluentius vtuntur, vt etiam salis immodico & cu- mini, macilenti efficiantur atque arescant, pro- fusque extenuentur, adeò vt impuberũ incremen- to officiant, & quò minus in decoram longitudi- nem adolescant, prohibeant. Depopulantur enim humorem natiuum, cuius adminiculo in spectabi- lem decentemque proceritatem corpus assurgat.

Humores prauis ossa corroduunt.

Sic humores salsi, mordaces, vrentes, nitrosi mem- branasin corpore, carnem, musculos, neruos, ossa solida, & quæ lapidosa sunt duritie, vt dentes & ca- pitis ossa petrosa, erodunt, atque vt erucae caules

Simile à Vermicu- lis.

atque holera, vt vermiculi ac teredines lignum, æ- rugo ferrum, exedunt, ac cariota efficiunt. Cæte- rum ouo crudo tam solidam infractamque inesse firmitudinem, qua parte in longum ac geminos vertices se porrigit, vt ne à robustissimo quidem viro comminui possit, si cui explorare libeat, non vanum aut commentitium experietur: nisi enim in obliquum nonnihil inflectas, atque in latus in- clines, non cedit prementis articulis, nec collisum durissimo obiecto frangetur: si quidem ita reniti- tur restacea illa firmitas, vt rumpi, aut soluta com- page dissilire nequeat, etiam si quis compressis ma- nibus omne robur, omnesque vires adhibeat; late- ribus enim stipatum, vndique se fulcit, nec intor- quetur, aut inflexum lentescit. Sic fudes, ligna, tra- bes, ferramenta erecta, ac sublime constituta, im- mensa pondera sustinent, nec incuruescunt aut in- flectuntur. Cùm autem huius rei non sint ignaræ villaticæ mulieres, quæ nundinarum diebus vrbes frequētant, ac merces alimentarias oppidanis ad- ferunt, oua in canistris non semper prona, aut in aluum depressa, in quam ferè spōtè decumbunt, sed erecta ac resupina constituunt, ita vt angustior pars, quæ vtrimque turbinata est, sublimis existat, atq; eminentior, quod ea ratione ab ijs perficitur, quò

quò minus collidantur, ac pondus impositum perferant, quibus etiam partibus ouum falsugine, aut aqua aluminosa immersum fluitat, quemadmodum etiam succinum, vulgò Ambra.

Ouum falsugine immersum innatat.

Luna mira naturæ vi singulis mensibus, secus quam alia astra, singulas corporis partes sanas latenter & tacitè, valetudinarias manifestè, nec citra doloris sensum perreptat, illisq; modò duobus, modò tribus diebus inhaeret. Obiter an in ea parte, cui sidus incumbit, tutò vena incidi possit.

C A P. XV.

SIDERA vim suam in res terrenas effundere, ortus & incrementa rerum, totiusque mundi vniuersitas demonstrant, neque enim otiosa est, iners, ignaua natura rerum, sed viuida, alacris, erecta, efficax, magnisque viribus ab opifice, cuius verbo omnia vigent ac subsistunt, instructa. Nec solum ad oblectandos pascendosque oculos (tanquam inanis pictura) exhibita nobis tam spectabilis coeli species, astrorum decursus, ordo, continuatio, series: sed vt aliquem ex his effectum atque vtilitatè consequamur. Siquidem Deus, qui præter oblectamentum ac contemplationem tanti operis, quam ex his concipimus, accumulatè fruimur, ad vsum singularem omnia condidit: ipsæque stirpes, maria, amnes, flumina, metalla, gemmas, lapides, & quæcunque vel è terra eruuntur, vel eius superficiem exornant, ac varietate rerum distinguunt: ipsæque hominù corpora atque insitos humores coelo subiecit, sic vt ex astris aliquam agitationem ac motum impulsuque percipiant, atque effectum experiantur. Nam mentes humanas à concretione mortali solutas ac liberatas solus Dei spiritus, à quo

Sidera res infernas regunt.

Genes. 2. Psalm. 31.

Terrena astris obsequuntur. Natura rerum astris subiecta.

Mens ab astris libera.

*Paulus.
Rom. c. 7.*

decerptæ sunt, impellit atque incitat, nec vllum ijs cum astris cōmercium aut societas, nisi fortè consensus & conspiratio corporis, cuius ministerio ac subsidio cuiusque mens atque anima vtitur, aliquando oblucente ratione, transuersa rapiatur, ac corporis voluptatibus obsequatur. Cæterùm cùm Luna sidus sit, homini familiare ac proximū, terræque citimum, præ cæteris in corpus humanum vim suam exerit, ac per singulas partes peculiari vi effectūque voluitur, non sine acerrimo nonnunquam cruciatus sensu. Si quid enim latentis occultique vitij vlli mēbro subest, doloribus acerbè concutitur ac dilaceratur, vellicante illas partes Lunæ vi, aut agitatis humoribus, qui illi infixi sunt, ac tenaciter inhærescunt. Ita omnes morbi, affectus, intemperies, Lunæ vi asperantur, atque incrudescunt, vbi articulis insidet, aded, vt vulnera ægrè sanescant, aut cicatrice obducantur, ac nonnunquam lætalia efficiantur, si quando illi membro illata sunt, cui incumbit. Pari ratione caput, fauces, pulmo, pectus, hepar, lien, renes, vesica, intestina, tum neruosa partes incommodum percipiunt, aut in ijs intemperies ingrauescit, subsistente in ijs visceribus sidere. Sic pectus astrictum est & anhelosum, nerui, mēbrane, muscoli contrahuntur ac rigescunt, vbi hęc Luna decurrit. Humores enim, quibus omnia membra imbuta sunt, & aluntur, cùm salubres, tum insalubres & vitiosi, Lunæ motibus effectibusque expositi sunt & subditi. Cæterùm cùm Lunæ decursus magna ex parte damna ac detrimenta corporibus infirmis & valetudinarijs inferat, in controuersiam ac disputationem vocari possit:

An pars, in qua luna est, ferro sensanda.

An in ea parte, qua consistit ac moratur Luna, vena incidenda; nam in hac re plerique meticulosi sunt, nec tale quiddam tentare audent, etiam si morbus vrgeat, atque huiusmodi præsidium con-

festina

estim exposcat. Ego verò intrepidè magnaq; sub-
 idij morbiq; propulsandi fiducia, maturè id aggre-
 diendum iudico: acuti enim celeresq; morbi nul-
 las admittunt inducias, nullas moras, aut deliberā-
 di spatia: sed vt hostes in bello, vt incendium in æ-
 dibus, pestis in vrbe, in agro ac segete rubigo & de-
 populatio, grassantur, atque in perniciem prope-
 rant. Nec quis etiam deterreri debet, aut ab incep-
 to desistere, etiamsi aduerso aut maligno sidere id
 tentari videatur. Sic in pleuritide, angina, pulmo-
 nis atque hepatis inflā matione, neglecta astrorum
 anxia obseruatione, ac siderum aspectu, maturè ad
 venæ sectionem properandum etiam in ea mem-
 bri parte, quam Luna occupat. Vt enim ingruente
 tempestate, ac sæuientibus ventis nauclerus etiam
 æstu aduerso, ventoq; minus secundo celerrimè
 saluti prospicit, ac fidam tutamq; stationem ac
 portum remis velisq; consequi tentat: vt deniq;
 agricola vel sementis, vel messis tempore properè
 ac festinanter, pluuię metu, omnia perficit. matura
 enim fatio sepè decipit, sera semper: ita quoq; Me-
 dicus ratione atque experientia fultus, prima qua-
 que occasione atque opportunitate, quàm potest
 expeditè, salutare remedium adhibere satagit, ad
 humorum redundantiam, morbiq; ferociam po-
 tius, quàm ad astra intentus. Sunt quidem obser-
 uandi cœlestium corporum decursus, quos Deus
 in signa & tempora, in annos, dies, & menses con-
 stituit, sed exclusa temeraria pronuntiandi vanita-
 te atque impudentia, quam Esaias ac plerique alij
 insectantur atque impugnant, prorsusq; indignan-
 tur illos de cuiusque fato, hoc est, re, quæ cuique ex
 Dei ordinatione cōstituta est & designata, illiq; im-
 pendet, de hominum successu, & quid illis obuē-
 turū sit, indubitanter atque exertè pronuntiare, su-
 amq; sententiam proferre. Nō desunt primarij ac

*Simile ab
externis ca-
lamitatib.*

*In acutis
morbis ne-
gligenda
astra.*

*Simile à
nauatarum
industria.*

*Ab agrico-
larum in-
dustria si-
mile.*

*Genes. 1.
Quatenus
obseruāda
astra.*

Cap. 47.

Hier. 10.

2. *Tim.* 3.*Ephes.* 3.*Religio nō
astris, sed
Dei spiri-
tus subie-
cta.**Mēs astrolo-
gis in Deū
erigenda.**Humores
siderib. ex-
positi.**Mēs huma-
na ab astris
aliena.*

præcipui nominis viri, cum quibus mihi aliquan-
do fuit disceptatio, qui rerum publicarum progres-
sus & incrementa, vel etiam defectus atque interi-
tus, religionis innouatæ vel instauratæ mysteriū,
& qui eius causa exoriuntur tumultus, & persecu-
tio, quorū magna pars ad infantes, hoc est, qui piè
viuere volūt in Christo Iesu, deuoluitur, ad siderū
aspectus ac reuolutiones referunt, cūm propaga-
tio Euangelij, quo per spiritum Domini fides, &
qua illi innitimur, fiducia in mentibus nostris ac-
cenditur, ex Diuinitatis arbitrio, ac voluntate pa-
tris æterni pendeat ac profecta sit, quæ ab omni æ-
ternitate, vt Paulus ait, apud Deum, qui vniuersa
per Iesum Christum condidit, abscondita fuit, ac
suo tempore reuelata ijs, quos hæredes consortesq;
promissionis constituit per Christum. Sic patefacta
veritate, visum est illi coruscante euangelij ac ver-
bi sui luce, nullo non tempore extirpatis erroribus,
superstitione, idololatria, impietate cōculcata, sin-
cerum cultum inducere, sui que agnitionem homi-
num mentibus inserere: quod ab illo conceptum
decretumque & ante mundum conditum, ac cœ-
lum sideribus illustratum. Quocirca desinant, qui
astris plus nimio inhærent, nec altius assurgunt,
aut cogitationes suas ad Opificē referunt, res cæle-
stes, hoc est, mentē atq; animum siderū inclinatio-
nibus subijcere; tametsi enim sanguis cæteri q; hu-
mores, spiritus quoque cūm naturales, tum vitales
astrorum vires influxusque manifestō percipiant,
mens tamen atque anima ab archetypo Diuinita-
tis deprompta, nec siderum vi impellitur, nec vlla
ab ijs vel incommoda vel commoda percipit: nisi
fortē cōsensu quodam, cum corpore affici statuas.
Mens siquidem in homine, ratio, intelligentia, vo-
luntas, fidei cognitio, & qua Deo innitimur fidu-
cia, religionis amor, & veneratio, qua summus Dei
cultus

ultus subsistit ac continetur, ab æterna illa mente
 tque immutabili emergit ac promanat, nec hu-
 nanus animus vi alia, quàm afflatu numinis ac di-
 uini spiritus instinctu ad optima quæque ac salu- *Mēs homi-*
 aria incitatur. Sic cùm cæteræ animantes naturæ *nis à Dei*
 impetu ferantur, solus homo ratione ducitur & *spiritu, non*
 consilio, modò intra conditionis suæ limites con- *ab astris*
 sistat, nec profus à dignitate & præstantia, qua à *impellitur.*
 Deo excultus est, degeneret.

*Consilium, quo iuuenibus gratificari soleo, vt matu-
 rè pubescant, venustaq; lanugine mentum deco-
 retur: Obiter graminum fruticumq; cum crini-
 bus ac capillis non in scita comparatio.*

C A P. XVI.

PVELLAE nobiles, quæ primo quoq; tem- *Puelle Ge-*
 pore maritis destinari cupiunt, hoc potissimū ha- *nusta, iuue-*
 bent in votis, vt in decentem venustamque proce- *nes Viri-*
 ritatem adolescant, ac iam maturæ aptæque matri- *les Videri*
 monio censerì possint, atque à procis ambiri. Iuue- *exoptant.*
 nes verò hoc exoptant, vt aliquid virilis roboris cõ-
 sequantur, ac maturè pubescant, mentumque spe- *Imberbes*
 ciosa barba decoretur. Hoc enim persuasum habēt *minus Viri-*
 præter Belgas, cæteræ nationes, glabros atque im- *les censentur.*
 berbes minus virilis roboris obtinere in præstanda
 Venere ac procreandis liberis, ita vt plerique gra-
 uatè suas filias ijs elocari sustineant: tametsi ali-
 quando secus res habeat, atque imberbes, qui que
 nulla lanugine criniti existunt, in congressu mari-
 tali viros præsent, licet frequentius calorì natura-
 lis inopia illis vires langueant, ac facultates natu- *Barba &*
 rales flaccescant, speratæque prolis desiderio fru- *adolescat,*
 strentur. Cæterùm qui barbatuli videri affectant, *sæpius ra-*
 alendæq; barbæ studiosi sunt, sæpius illam segetem *denãa.*

sibi adimi patiantur, quò laxatis spiramentis, atq; agitatione crebra excitato calore, qui humorem elicit, affluentius pili erumpant: quod vernis potissimum mensibus tentari debet, quo anni tempore calor & humor in corpore augetur, atque in illas partes diffunditur. Vbi enim sæpius barbam rescari contingit, vt gramina, densius frutificantur pilis ac cæsaries. habent enim crines rationē cum gramine ac virgultis, quæ crebrius detonsa ac demessa, celerius succrescunt, ac se proferunt vberius. Quocirca iuuentulis, qui nullo sunt barbæ apparatu, nec virili specie, nouaculam cultrumque tonforium identidem admouendum suadeo. Siquidem si mentum ac supremum labrum subinde aqua egelida madescat atque elixetur, excitato calore & humore, qui in eas partes confluit, crinita efficiuntur ac pilosa. Cæterum quo glabri ac depiles, hirsuti efficiantur, atque eleganti comptaque barba nitescant, remedium aliàs à me descriptum in libro, De corporis habitu, quo iuuentus maturius venusta lanugine cohonestari queat, ac supremum infimumque labrum siluescere, quò socero non displiceat gener, cui filia destinanda, quæ nonnunquam non minus appetens est, auida que sponsi, quam sponsus illius, plerunque in rem voluptariam, quam in dotem intentior. Inter ea, quæ barbam emolliuntur, ac passim obuia sunt, minimeque operosa, mel statuo, butyrum salis expers, succum cæpe rubicundi, radicem arundinis internodijs distinctam, colore cædido, sapore mellito, axungiam melis, vulgò taxi, vel *Das*, vrsi, leonis, radicem brioniæ, betæ, raphani, lepidij, liliorum alborum, iridis: ex ijs linimentum confici potest. nam mentum eo delibutum, primum teneram lanuginem profert, postmodum densam promissamque barbam, quæ ne præmaturè canescat; aqua frigida potius, cui

momen-

*Capillarū
ac graminum
comparatio.*

Lib. I. c. 7.

*Barbā que
praestant.*

omentum vini admixtum fit, irrigari debet, si *Aqua calis.*
 quando adornari illam contingat: nam calida aut *da canam*
 gelida, hoc est, quæ tepescit & rugosam faciem ef. *barbam &*
 cit, & proproperè caniciem accelerat, sic iuueni *faciem ru-*
 as aqua calida barbam cōfestim elicit: prouectio. *gosam effi-*
 bus verò incanam reddit. Ceterùm eunuchis vel *est.*
 atura, vel quibus testes execti sunt, omnia fru *Eunuchi*
 ra tentantur in emolienda barba, ob caloris ino. *cur imber-*
 iam, qui humores excitare nequeat. Quò fit, vt *bes.*
 oce exili existant & sceminea, tum corpore gla-
 ro, licet antea criniti essent.

*Quatenus, aut qua ratione medicina conseruatrix
 in peste atq; aeris contagione adhiberi debeat,
 tum qua hac vi effectūq; polleant.*

C A P. XVII.

OBSERVA VI in Gallia Belgica, grassante
 peste, ac scæuētibus morbis alijs popularibus, com-
 plures diu inuictos substituisse, atque illæfos aduer-
 us ingruentis mali contagia, quorundam antido-
 orum vsu ac consuetudine: cuius generis sunt The *Qua pesti*
 iaca andromachi, Galeno miris encomijs celebra *obsistunt.*
 a, Mitridaticum, scordium, zeduarua, angelica, la-
 erpitium, cui affine ostrucium herba imperatoria,
 vulgò *Meyster & Vortel*, aut Magistrantia. Verùm
 vbi illos peste corripere contingeret, nulla remedia
 tam efficacia excogitari potuerunt, quæ morbum
 discuterent, quamlibet enim præsentanea antido-
 ta adhiberentur, omnia frustra tentata sunt, nec
 successit curatio. Siquidem cùm valida esset ac fu- *Præserna-*
 riosa veneni vis, quæ munitum vallatumque anti *tua caute*
 dotis corpus inuasit, illisque præsidijs in tuenda *adhibenda.*
 valetudine nihil effectum sit, nulla erat aut perexi-
 gua in reliquis medicamentis spes, sic vt re prope-
 modum conclamata.

Vna salus vixit nullam sperare salutem.

Virg. lib. 2.

Quocirca Aeneid.

*Aliquando
in peste nō
incidēdam
venam.*

Quocirca vbi me ad illos acciri cōtingat, exquiritissima remedia eaque duplicato pondere exhiberi curo, vt iuxta Prouerbum, malo nodo malo adhibeatur cuneus, ac primūm roborato corde, omne virus ad extimas corporis partes elicio, nullatenata in eiusmodi affectibus (nisi aliter expediri visum sit, & res exigat) venæ sectione, ne contagio vt in fumanti igne agitato assolet, latius se diffundat, maiorque in corpore ad præcipuas partes, ac

*Nō omniū
consilia in
re medica
admittēda
Pestis ex ae
re omnibus
communis.*

quas omnes venarum atque arteriarum riui producuntur, veneni fumus atque exhalatio se proferrat. Quamobrem cūm imperita vulgi multitudo etiam plerique patricij, nullo delectu ac discrimine omnium cōsilia admittant etiam cerdonis ac proletarij, magno valetudinis detrimento, hoc cuique

*Pestis ex
prauo cibo
plebi pecu
liaris.*

persuasum esse cupio, vbi regionem inuasit morbus pestiferus, vel ex aeris contagione, qui omnes indiscriminatim, cūm nobiles, tum plebeios corripit, vel alimenti vitio, aut comæatus inopia, quæ populares vexat, ne quiuis temerè ijs antidotis asuefcatur, quibus vti solent, atque in corpus admittere peste contaminati, ne desint postmodum remedia, quibus illa expugnari aut confici possint: sed

*Socratis tē
perantia.*

dieta, quibus illa expugnari aut confici possint: sed victus temperantia, & frugalitate sedatisque affectibus se munit ac tueatur. Hac enim ratione subsistisse legimus Socratem in sæuissima pestilentia, ac vastitate, quæ totam Græciam atque Asiam ex-

*Sani vt cō
tra pestem
subsistant.*

hausta ac depopulata est, ea vsus moderatione vitæ, vt à tanta clade liber perstiterit & immunis. Interim non improbo (quod ipsum crebrò facitare soleo) lenioribus remedijs imminente malo obistere, ac ne vllam contagionem concipiat, corpus obdurare ac præmunire, ita vt nemo extra limen prodeat, atq; aeri se committat impastus aut ieiunus, modò in temperantia atque ingluuies excludatur; rebus autem odoratis ac redolentibus, aqua

rosacea,

osacea, vino, aceto, floribus sambuci ac rubenti-
 us rosis medicatis, os, nares, oculos, aures, manus,
 faciem perfundere, atque irrigare salubre est: fau-
 es fouere attrito Coriandro, cinamomo, zedua-
 ia, gariophyllis, mali Medici cortice. Hæc enim
 ambientis aeris contagia dispellunt, quæ vltro ci-
 troque reciprocante anhelitu cor ac vitales spiri-
 tus inficiunt. Ego verò cum grassante peste, nus-
 quam non intrepidè, succurrendę plebis ac ciuium
 studio, me conferrem, illis præsidijs, ac potissimè
 Mali citrei, aut eius, quod citranguli aut limonis
 nomine passim innotescit, attrito dentibus succu-
 ento putamiue recens dissecto, me munire soleo,
 ac coniecta in Deum Opt. Max. fiducia, pestiferos
 malitus discutere; nihil enim huius pomi cortice,
 succo, semine magis efficax, ac præsentaneum.
 quod Virgilius etiam non subticuit:

*Præserua-
 tina in pe-
 ste.*

2. Georg.

*Media fert tristes succos, tardumq; saporem,
 Felicis mali, quo non præstantius ulla:
 Pocula si quando saua infecere nouerca,
 Auxilium dabit, & membris aget atra Venena,
 Flos apprimè tenax: animas & olentia Medi
 Ora fouent illo, ac senibus medicantur anhelis.*

*Mali Me-
 dici aut Ci-
 trei Vires.*

Fortissima autem illa antidota expugnandę pe-
 sti, conficiendisq; venenis dedicata, parcissimè
 deglutire soleo. Corporis siquidem habitum, eius-
 que qualitatem, quæ in calidi, frigidi, humidi, sic-
 ci mistura consistit, immutant, ac destruunt, &
 siqua subest corpori humorum redundan-
 tia (nisi prius adhibita purgatione) il-
 lam vndique diffusam inflam-
 mant, atque accensa bili
 febres vrentes ex-
 citant.

Cui

Cui rei assignanda tanta in numerosissima hominum multitudine, formæ dissimilitudo, ac tam multiformis diuersa^q, in facie, vultu, oculis, species, ita vt nonnunquam ne vterini quidem partus conformes sint, ac sibi assimilentur.

C A P. XVIII.

VT in natura rerū mira ac spectabilis varietas: ita quoque in specie, formaque humana, colore, vultu, oculis, lineamentis, oris habitu & constitutione innumerabilis mirandaque dissimilitudo ac dispar conditio. Hanc cum nonnulli ad siderum influxum referant, ego aptius, magisque appositè ad feminis naturam ac matris imaginationem referendum censeo. Siquidem cum mulier in ipso conceptu totoque gestationis tempore, ac nouem mensium decursu multa animo concipiat, ac singulo momento in diuersas cogitationes rapiatur, oculis quoque in obuia quæque continenter defixis, sit, vt quæ in oculos influunt, ac cogitationi infixius inhærent, in fœtum deoluantur. Cum enim natura muliebris sollicitè formationi fœtus insistet, nec aliud, quàm decentem formam atque effigiem meditetur, omnesque vires eò conferat, si qua species aut simulachrum oculis influat, aut mente concipiat, in pullulantem embrionem deriuatur ac confluit. Interim matres iam recēs in lucem edito infanti operam sedulò impendunt, quò corpus concinnum, elegans, venustum, lepidum, speciosum, membris articulisque distinctum cōsequatur. Nam puerile corpus, vt cera & argilla sequax est, ac tractabile, omnemque in partem flecti potest. Itaque si os distortum est, atque indecorè constitutum: fingunt, conformant, restitunt, vultū componunt,

Dissimilitudo hominum cui asscribenda.

Imaginatio mulieris multa molitur.

Vitia naturæ corrigi possunt.

ponunt, faciem (si ea tetrica sit & torua) blandam perficiunt, speciosam, amabilem : oculis decoram venustatem conciliant, atque ex glaucis seu cæsijs: quos ferè impuberes obtinent humiditatis ratione, nigros efficiunt copioso lactis vsu, ac potissimè si nutritrix calidæ naturæ existat, ipseque infans in loco opaco ac subobscurò contineatur: nam lumi-
Ut oculos
 nosum conclaue, ac sole vel luculento igni illustra-
orbes ni-
 tum, tenellis oculis officit: lusciosos verò, pætos,
grecant.
 strabos, atque in obliquum obtortos oculorum orbes in suam sedem reuocant inclinata in oppositam aduersamque partem oculorū acie, ita vt musculi obtutu contrario in naturalem situm reducantur, retortique resiliant: nares resimas ac collapsas contrectatione placida ac molli erigunt atque instaurant: Aquilinas verò ac rostratas premendo ad decentem figuram reducunt, ita vt nasi perpendiculum à fronte ac supercilijs ad supremi labri lacunam, tanquam gnomon & recta linea vt solarijs aut horologijs assolet, nec extrorsum nec introrsum defixa, porrigatur. Similiter si labra tumida
Nasi forma que
 sint & obœsa, quod Aethiopum generi familiare,
decora.
 vt nasus simus ac depressus, arte ea traectant, atque identidem premunt, quò attenuentur ac subsidat: pari ratione mentum vel propensum vel contractum, frontem, caput, genas, supercilia deformata, in decoram speciem confingunt, atque artificii habilitate decenter conformant, ita si qua parte clau-
Vnde corporis deformatas.
 dicat natura, atque ab optima absolutaque formatione alienata est, vt sunt nonnulli obtorto collo, varis, repandisque atque incuruis cruribus, aut gibbo deformati, huiusmodi errores in ætate tenera facilè corriguntur, ac membra obliquè torta, luxata, suisque sedibus mota, cura atque industria hominum instaurantur. Sic efficit nutricum sedula sollicitaque cura, vt infantes speciosè adolescant,
 nec

nec vllis membrorū vitijs reddantur obnoxij, plerique verò matrum incuria ac supina negligentia non solùm in deformem ac despiciatam speciem degenerant, sed gibbosi, claudi, lufci, torui, aspectuque inamabili efficiuntur, atque ab humani corporis dignitate ac præstantia desciscunt. Nonnullæ nutrices plus satis sedulæ atque officiosæ impuberum ijs partibus, quæ micturientibus ac reddendo lotio inseruiunt, quæque aliquando propagandis liberis futurę sunt vsui, aliquam etiam operam impendunt, quò maturè pubescant, nec à spe prolis excidant, & matrimonio addicti pudore suffundantur, si minus strenuè officio maritali perfungi contingat, cùm obseruent acerbas contentiones atque intemperies hac de causa inter affines exoriri, ita vt subinde genero diuortium minitentur, nisi se vitum præbeat, ac melius nuptę gratificetur: quanquam hoc molle & effœminatum nutricum officium improbare soleo, cùm impuberes hac vellicandæ mentulæ ratione intempestiuè, ac præter ætatis rationem, cùm nondū virili robore polleāt, in Venerem incitentur, eaque præsidia consumāt, eos humores ac vitales spiritus profundant, quibus postea validos vegetosque liberos possent procreare: cùm intempestiua Venere, vel nullos vel flaccidos proferant, minusque vitales. Quocirca consultum arbitror, ne præmaturè ex se natos coniugio alligari patiantur, nisi vires robuste sint & confirmatæ, vllumque in matrimonij societate insultum perferre possint, quod ipsum ætati tenerę denegatum est, siquidem prima quaque impressione labascunt, atque euirantur, præstat enim, vt sponte sua, ipsoque naturæ impulsu abditæ partes turgescant potius, quàm aliqua illecebra incitata.

*Nutrices
notantur.*

*Præmaturæ
Veneris
incōmoda.*

Multa

Multa animantium, piscium, alitum, insectorum genera absque semine progenerari, vt etiam herbas: multaq; animalia atque auiculas insolita ratione ac modo absque mutua masculi opera concipere.

C A P. XIX.

MVLT A emergere ac propagari in natura reum spontè, nulloq; alterius complexu aut foetura, ex sordibus ac putredine, vt glires, forices, cochleas, limaces, erucas, bruchos, vespas, crabrones, cimices, ranas, blattas, bufones, anguillas; in corporibus humanis vermes, licet intus semine scateant, quo postmodum numerosa sobole se propagant, quotidiana exempla commonstrant. Inter herbas quoque multæ ex limosa terræ pinguedine atque vligine progerminant, nullo sparso semine, aut cõmissis solo, subacta que scrobe plantarijs: vt sunt zizania, lolium, vrtica, oleaster, alga, & quæ iniussa, sponteque virescunt gramina. Ita sunt apud Belgas Corniculæ, quas monedulas vocant petreas, quod in præruptis saxis atque excauatis pètris, non in arboribus nidulentur, vulgò *Steen cran* & *ve*, quæ se non ineunt cæterarum alitum more, quod passim in gallis multisque alijs auibus obseruamus, quæ in dorsum insilientes, compresso que foemelæ corpore Venerem perficiunt: sed inconniuentibus fixisque oculis sese obtuentur, ita vt foemina ex maris oculis, obtutu continuo lachrymas ac rosidas guttas eliciat, quas absorbet, atque ex ijs, vt existimant nonnulli, concipiunt: An verò ore concipiant ac pariant, vt apud nos Sepia, Squilla, Loli-go, Locusta, Polypus & Galeus piscis plebeius, vulgò *Haye*, cute scabra, qui ore foetum etiam in foro piscario euomit, non ausim certò statuere. De Galeo vè:

Galeus piscis ore parit, & qui alijs. leo verò pisce nihil exploratius, nec magis cōpetum, ore illum fœtum effundere. Cùm enim nuper rusticus quidam aliquot Galeos vili pretio emptos, humeris gestaret, spectantibus ciuibus ac popularibus, erepserunt ex hiante ore aliquot pisciculi, ita vt rusticus à plebe irrisus, ac fastidio affectu erga pisces, illos in sterquilinum abijceret. Est autem Galeus alterius differentia, leuore perpolitus, cuteque molli nec scabrosa, qui circa vmbilicum dehiscente ruptaque; alio fœtum excutit, ita vt lōgamenteo maternis visceribus adhærescat. Audiui enarrantes piscatores fide dignos vidisse se recens è mari exemptos subductosque; Galeos dilatatis faucibus, orisque; hiatu senos septenosque; pisciculos eiecisse mirè agiles, ita vt confestim in mare cōiecti, se natatu exercerent: quemadmodum videmus pullos testa exemptos scalpturire, ac rostro quæque impetere. * Hoc autem admiratione dignum, cùm Galeus piscis per oris hiatum pariat, pisciculi aluum maternum identidem subeunt, vterique latebras repetunt, ac subinde intra viscera se recōdunt, mox lusitantes erepunt, quod Plutarchus admiratus, Galei paterna quadam, inquit, indulgentia nulli animalium palmam cedunt, oua primùm, mox animalia aquatilia, numeroso partu non foris, vt cætera, sed in seipsis edunt, educantque ac gestant in vterō velut secundo quodam partu: ac vbi adoleuerint, euagari patiuntur, ac rursus per os recipiunt, incolendumque corpus præbent, atque inibi tantisper hospitium ac refugium, cibumque indulgēt, dum ex sese præsidium sit, & natandi peritia penitus sint instructi, quod quo expeditè consequantur, & ludere & natare docent, tum voluete se, atque agilitati insuescere, quò tutius aduersus marinas beluas periculo se subducant. Sunt autem in nostro mari multa Galeorum genera, quorum alijs, alijs

De industria animalium.

alij artibus sunt instructi: inter hos Galeus glau-
 etis à colore, Belgis *Sprinckhaye* dictus, quòd incre-
 dibili agilitate quatuor cubitorum altitudine è
 mari exiliat, ac celerrimo cursu extra periculum se
 subducit, ne prædæ ac lanienæ pateat. Est nobis
 etiã Galeus maculoso ac variegato tegmine, vel-
 ut nigris guttis insperso, nostrates *Ghespickelde ha-*
ye vocant, quemadmodum videmus canes & e-
 quos maculis infuscatos: hunc noster Gesneius
 sub caniculæ saxatilis nomine depingit. Aduchi-
 tûr etiam in forum piscarium Galeus Centrina,
 vulgò *Speerhaye*, quasi dicas, lanceatos aut aculea-
 tos galeos. nam duobus in dorso aculeis armati
 sunt, quibus hominibus periculoso vulnere infe-
 sti sunt: nostrates aculeos hos argento inclusos ex-
 purgandis dentibus accommodant. Hæc de aqua-
 tilibus, quæ ore concipiunt, & pariunt, nostratibus
 compertissima. De Cornicularum verò conceptu,
 qui ore, vt fertur, perficitur, non ausim indubitan-
 ter quiddam pronunciare, cum illæ columbarum
 naturam mihi exprimere videantur, quæ rostro
 subinde se basiant, ac quodammodo oscula figût,
 vt proci amasijs aut nouis nuptis. Vnde in illos,
 qui satis inter se iuuenantur ac lasciuunt, atque
 identidem in oscula atque amplexus proruant, Co-
 lombare prouerbiu iactari solet, ac columbatim
 se inire atque amplecti: quod Belgicè *Duuebec-*
ken à Columbarum gestu, dici solet, ita vt incun-
 te vere illa sint Veneris præludia, ac velut proœ-
 mia. Non desunt, Plutarcho teste, qui mures ei-
 tra virilem operam concipere, ac grauidos effici
 asserant, si crebrò salem linguant. Virgilius quoq;
 huic rei quiddam non absimile memorat de equa-
 rum conceptu,

*Scilicet ante omnes furor est insignis equarum,
 Continuoq; audis & subdita flamma medullis.*

*Columbare
 colūbatim
 prouerbiū.*

Georg. 3.

*Vere magis (quia Vere calor redit ossibus) illa
Ore omnes versa in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptantq; leues auras, & saepe sine ulla
Coniugijs vento grauida, mirabile dictu,
Diffugiunt.*

Non dissimile quiddam equino generi euenit, quod nonnullis famelicis, qui nidore culinæ saturantur, atque alimentorum penuria, odoribus reficiuntur, aut puellæ núbili, cui cum amasio frui negatum est, illum tacitè fouet gremio, illum animo menteque etiam absentem concipit, ita ut ex crebra imaginatione massam quandam informem concipiat, conglobatis collectisque in ijs partibus humoribus, qui conceptui inferuiunt, quæ informis concretio imaginaria Venere perficitur, nullo conceptu, virique opera.

*Simile à
famelicis.*

*Imagina-
ria Venus
quid in &
sero molia
tur.*

*Manus vel aliæ corporis partes frigore, geluq; aut
pruinis obstupescentes ac rigida, ut resoluantur,
ac calore rursus imbutæ reuiuifant.*

C A P. XX.

CONTINGIT aliquando cælo aspero atq; inclementi, flanteque hibernis mensibus Aquilone, aut vento alio rigido, quo omnia passim cōcreta conspiciuntur ac conglaciata, hominibus etiam manus, partesque alias corporis intolerando cruciatu obrigescere, ac stupore affici, ita ut emortuæ decidant, vel sectione adimi debeant, atque ut arcescentes rami, detruncari, ne pars sana inficiatur. Vbi autem tale quiddam inciderit, ut ijs assolet, qui per loca gelida ac pruinosa iter faciunt, aut illisa naue, tabulatis insident, ac fluctibus hinc inde iactantur, non confestim sic affecti igni admouendi, sed paulò remotius ab hoc collocandi, ne dolor repentino atque immodico calore exasperetur, atque

*Frigore ob-
rigescunt
corpora.*

que in crudeſcat. Interim affectæ partes placida
 itique frictione demulcendæ defricantis manu
 leo Chamemellino, aut anethino vel amygdali-
 o perfuſa, mox aqua egelida fouendæ, aut lacte
 ubalo tepēti ac recēs mulcto, cui incocta ſunt lau-
 i folia viridia, quæ oleoſa ſunt, roſmarinus, ſal-
 ia, ſtechas, ſpica celtica vel lauendula, quo reuo-
 rari ſanguis poſſit, ac partes emortuæ reuiuifcere.

Omnia autem hæc ſenſim perfici debent, ne dolo-
 rem irritari contingat. Nemo autem, opinor, non
 aliquando in ſe expertus eſt, quàm acerbo dolore
 articuli neruorum ratione, qui exquisitiſſimo ſen-
 ſu pollent, afficiantur, vbi intenſiore ac penetrabi-
 li frigore rigeſcunt, vel extincto vel refugiente ad
 intimas partes ſanguine, ita vt primo frigoris oc-
 curſu rubeſcant manus, mox frigeſcente ſanguine
 liueſcant, atque emoriantur, vitali ſpiritu ac
 ſanguine deſtitutæ. Quocirca molli agitatione
 vellicandi articuli, atque admouēdum liquamen,
 in quo decocta quadrupedum inteſtina, pedes, far-
 cimina, omafa: quod in omnibus vrbibus paſſim
 obuium eſt ac parabile: in quo liquamine, vt etiam
 lacte bubulo elixari poſſunt herbæ paulò antè me-
 moratæ, quo poſtliminio calore viuifico membra
 imbui queant, atque inſtaurari: fouent enim mem-
 bra huiusmodi fomenta, ac roborant, doloresque
 mitigant, vt etiam thermæ, hypocauſta, aquæ dul-
 cis balnea: partes quoque ſic affectæ, modò ne pror-
 ſus frigore rigeſcant, ac nonnullis ſanguis ſubſit,
 aqua gelida immerſæ, eaque ſubinde irrigatæ, in
 priſtinum vigorem reſtituuntur, ac ſenſim incaleſ-
 cere incipiunt: per antiperiſtaſim enim ſeu cōtra-
 rium expulſo frigore calor inducitur: quod ipſum
 experiri quiſque poſteſt, contractata niue aut gla-
 cie, conſeſtim enim manus ferueſcunt, ac rubore
 ſuffunduntur. Sic poma congelata, in aquam fri-

*Frigus ini-
 micū ner-
 uis & oſſi-
 bus.*

*Membris
 frigore op-
 preſſis qua
 auxiliētur.*

*Nix & a-
 qua gelida
 calorē exci-
 tant.*

gidam demersa ad naturam suam redeunt, totaq; illa congelata cōcretio liquefcit ac resoluitur. Ita glacies in puteū demissa, euefcigio liquefcit ac diffunditur. Sunt enim aquæ puteales hibernis men-

*Putei aesti-
ve frigidi,
hieme cali-
di.*

sibus calore quodam imbutæ, vt penuaria ac subterranei specus: æstiuis verò mensibus intensissima frigiditate. Cæterum quò ab internis etiam partibus ad externas calor ac vitalis sanguis propellatur, intus exhibendæ sorbitiones ex vino ac caloricis rebus confectæ, quibus natius calor, vt ignis sopitus, exsuscitari posset: propinandum quoq; ex vino lectissimæ theriacæ momentum. foris corpori applicandæ lagenæ stannæ aut fictiles aqua calida oppletæ, in qua herbæ incoctæ sint, quæ sudorē eliciunt, ac corporis spiramēta relaxant, vt sunt feniculus, apium palustre, ligusticum, olusatrum, & smirnum, lauri folia, melissa, angelica, ruta, origanum, satureia, &c. quod ipsum etiam in peste factitate soleo: quò à corde omne virus & contagio discutiatur. Quòd si quis à naufragio in littus eiectus, præter membra artusque frigore rigentes, aquam etiam marinam affatim hauserit, quæ vrinam affluenter prouocant, illi exhibenda, & ne falsugo internas partes exulceret, potiunculam confici iubeo ex hordeo, ficubus, uuis passis, semine anisi, feniculi, eiusque radice, ac rubenti cicere, addito

*Lagena
corpori ap-
plicanda, su-
dorem eli-
ciunt.*

*Naufragi
qua ratio-
ne instan-
tibus.*

radicis glycyrrhizæ momento: hæc enim marinæ aquæ ardorem atque acrimoniam retundit, parteq; exulceratas lenit ac mitigat. Quòd verò ad cibi rationem attinet, omnia falsa, acida, acerba, acris euitentur: Aqua mellis, lactis bubuli potus cum modico zaccari, ne coaguletur, præclare ijs auxiliatur. Præsertim & quicquid ex hordeo conficitur, vel in sorbitionis, vel pulmentarij, aut cremoris modum, mirificè confert. Quòd si cutis foris (vt assolp) ex vrenti falsugine erodatur, linimenta ex re-

*Potio salu-
taris, qui
marinam
hauserint.*

*Veterate
cutis ex a.*

centi

enti butyro, adipe suillo non salito, axungia, anas, anferis, gallinæ, vnguento rosaceo, atque è p-
ulo nigra, vulgo *Popeliser*, adinuenda. *qua salsa li-
nimētum.*

*Unde exoriantur, atq; emergant in homine consci-
entia stimuli: & an, vt affectus & animi per-
turbationes, humoribus ascribendi: an in animo
menteq; ac voluntate consistant.*

C A P. XXI.

CONSCIENTIA, hoc est, bonorum malo-
rumque in cuiusque mente testificatio, quæ recor-
datione quadam actorum, rectè facta approbat, vi-
tiosa ac nequiter transacta arguit ac detestatur, o-
mnibus à Deo insita est. Ita pura atq; integra mēs
nullius sibi criminis conscia, ex benè actæ vitæ re-
cordatione emergit: perturbata autem, tumultuo-
sa, pauida, inquieta ex sceleratæ vitæ consuetudi-
ne oritur, seseque vel inuitis profert, sic vt non-
nullos in desperationem ac diffidentiam impel-
lat, vt Cain, Saulem Regem, Iudam: alios in spem
ac fiduciam consequendæ salutis erigat, vt Dau-
idem, Petrum, Magdalenam. Homo itaque angore
quodam mentis atque animi cruciatu afficitur, si
quando conscientia patratæ sceleris memoriam a-
nimo obijcit, vindictæque metu terret ac concu-
tit, quibus stimulis mens nonnunquam in Deum
erecta, vt in filio prodigo contigit, resipiscit, ac dis-
cussa trepidatione, tranquillitatem consequitur,
sic vt mens rursus exhilarescat, atque erigatur, ac
diffuso per corpus sanguine, erectisque spiritibus,
qui paulò antè sopiti erant, color efflorescat, qui
tabescente corpore, contractoque mœrore ani-
mo, extinctus erat, atque exanguis. Cùm enim se
proferat vitia, affectusq; animi in vultu ac corporis
habitu,

*Consciētia
quid.*

*Cōsciētia
vis.*

*Timor quā
do salutis
ac resipis-
centia can-
sa.*

habitu, siquando aliquid latentis occultique facinoris in mēte residet, huiusmodi ferè homines oblata vel leuissima occasione expallescunt, tumultuantur, æstuant, contremiscunt, suspiriosi sunt, gemebundi, taciturni, suspitiosi, exanimes, variisque cogitationibus distrahuntur, quod, vt David ait, peccatum iugiter animo obuersetur, ita vt non pro voto aut animi sententia excuti possit, aut oblitterari admissi criminis recordatio, sed subinde recrudescat, ac redintegretur: quò spectat illa Davidis precatio, cū in tali affectu esset constitutus, atque huiusmodi fluctibus æstuq; iactaretur: Redde mihi lætitiā salutaris tui, ac spiritu principali confirma me: Tum illa cum animo suo exostulatio, vel potius deploratio, Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi. Rursus parata animi tranquillitate, discussioque mœrore, Introito anima mea in requiem tuam, etenim Dominus benefecit tibi. Dedisti lætitiā in corde. Ita si omnia nobis aliter peracta sint, quàm æquitas exigit, ac praua voluntas, ipsaque in malum inclinatio aliò, quàm intellectus concipit, mens dicitat, suadet ratio, impellitur, postmodum excruciat animum hominis malè actorum recordatio. Cū alij septi ac muniti conscientiae fiducia, ac mentis securæ testimonio fulti, nihil metuant, aut exhorrescant, nec ingruentibus etiam calamitatibus, peste, bello, fame, rerumque penuria, persecuotione, tyrannorum sæuitia, deiciantur, aut labascant, tamen si enim ea sit humanæ naturæ fragilitas, vt nemo non inopinato insultu concutiat, cuius rei Christus specimen edidit, iam iam immolandum: vir tamen integer & qui propugnatore Deo nititur, impauide atque intrepidè aduersus imminentes tempestates subsistit, illoque munimento ac præsidio se fulcit ac tuctur,

Psalm. 50.

Psalm. 41.

Psalm. 4.

*Conscientiæ
fiducia
quid efficiat.*

Matth. 26.

tuetur. Sic Dauid angustijs yndique circumseptus, *Psalm. 26.*
 inuictum infractumque animi robur periculis op-
 ponit. Spiritu siquidem potentij fultus ac vallatus,
 confidentius loquitur; Etiam si consistant aduer-
 sus me castra, non timebit cor meum, etiam si ex-
 surgat aduersus me praelium, in hoc ego sperabo.

Similiter Iob, : Etiam si occiderit me, in ipso spera- *Cap. 13.*

bo. Impij verò, scelerati, fontes, nefarij, facinorosi
 tametsi septi sint ac stipati magna clientela, mu-
 niti opibus, aucti latifundijs, atque amplissima a-
 grorum possessione, rerumque omnium affluen-
 tia fruuntur, carnificinam tamen animi percipiunt,
 omnia metuunt atque exhorrescunt, ipsaq; mens

conscientia scelerum tanquam gladio, vt sapiens *Prouer. 12.*
 ait, pungitur. Cùm enim subit animum maleficij

recordatio, confestim tanquam furijs agitati, con-
 tremiscunt, pallefcunt, circumspiciunt, omniaque
 vel tuta timent. Est enim cuique natura insitus de- *Lex natu-*

lectus rerum, iudicium, boni maliq; discrimen, im- *ra quid.*
 pressaq; Dei notitia, quam Paulus appellat legem, *Rom. 2.*

seu instinctum ductumque naturæ, qua ferimur
 ad honesta, auersamur turpia, attestante, vt is ait,
 cuiusque conscientia, & cogitationibus inter se ac-

cusantibus, aut etiam exculantibus. Magna itaque
 in omni vitæ actione vis & effectus conscientie, sic
 vt homo, quamlibet atrociam illi impingantur, con-

stantiam tueatur, semperq; in proposito suscepto-
 que consilio persistat, nihil metuat, non cõtremis-
 cat, aut vllis minis concutiatur, si nihil commise-

rit: qui verò aliquo crimine contaminatur, aut la-
 borem aliquam in mente conceperit, pœnam conti-
 nenter ante oculos versari imaginatur, paratumq;
 interitum. Timor enim, quo & sanguis se recõdit, *Conscientia*
 ac spiritus consopiantur ex peccatorum conscien- *speciẽ cor-*
 tia exortus, homini mentem eripit, ac vultum to- *poris im-*
 tiusq; corporis speciem immutat: ita etiã in medijs *mutat.*

delicijs, in tripudijs, in symposijs, in amplexu conjugis carnificinam ac morsus animi experiuntur: cum vitæ integritas omnia pacata efficiat, trāquilla, placida, quieta, minimeque turbulenta, aut tumultuosa. Quod vnum argumento esse potest,

Argumentum validū immortalitatis.

Cōscientia quo dei tempore se profert.

Cur mane se profert conscientia.
Psalm. 5.

Esa. 30.

Esa. 26.

Eccles. 39.

Psalm. 62.

mentem hominis à Deo profluxisse, illius vi incitari, illius spiritu & afflatu impelli, denique superesse à morte animam, quæ reuolutis annis, vbi summo ludici cum hominibus disceptare visum erit, corpus postliminio est amplexura. Mane autem atque antelucano magis elucet, ac se profert conscientia vis ac stimulus, dissipatis fumis ac discusso fuliginoso vapore, quo mens ex hesternis ac pridianis vel actionibus vel epulis, symposijs, cruditate, crapula, ingluvie, alea fuit oppressa, ita vt eo potissimum tempore subeant animo antea actæ cogitationes, eaque in mentem recurrant, quæ detestari solet vel improbare. Sic Propheta: Mane exaudies vocem meam. Mane adstabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Mane, mane eriget mihi aurē Dominus. De mane vigilabo ad te. Iustus tradet animam suam, vt vigilet ad Deum, qui fecit illum. Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Ita euigilatis, ieiunis, impransis, abstemijs magis se ingerunt conscientia mentis affectus, ac Deus diluculo aurem homini vellicat. Quis enim vino obrutis, crapula, ingluvie, ebrietate oppressis cultus adferri possit, aut salutaris vel admonitio, vel afflatus adhiberi? Ita noui plerosq;, quibus cum identidem suboriri soleat, ac repullulascere rei malè actæ recordatio, vino affatim se obruisse, ne obreperet animo, ac tacitè se insinuaret facinorum memoria: quanquam postridie malum recruderet, ac mentem ob cruditatem sæuius infestaret. Simile enim quiddam ijs euenit, quod morbo infectis, qui non detegunt, sed celant hulcera ac tu-

Simile ab agrotis.

mors,

mores, quibus scatent, quo fit, vt acerbius intus di-
 anari illos contingat : ad quod exemplum allu-
 sit David, cum inquit : Quoniam tacui, in petera- *Psalm. 31.*
 uerunt ossa mea, dum clamarem tota die : ita pec-
 catum, terror animæ, mentis inquietudo, conscien- *Locus Da-*
 tiæ angustia confessionem sceleris extorsit, & ta- *uidis expli-*
 men non induci potui, vt commissum scelus con- *catus.*
 fiterer, ac pœnitentiâ id expiarem. Cæterùm mul-
 tum momenti adferunt in permouenda mentē, in
 excitandis sopiendisque conscientiæ motibus vi-
 tæ institutio, corporis habitus, insiti humores. Sic *Quibus de-*
 nauar, milites, baiuli, caupones, trapezitæ, vsura- *est consc-*
 rij, lenones, plerique negotiatores, seu minuti mer- *entia.*
 catores nō magnoperè mouentur conscientiæ im-
 pulsū, ita vt eam largam sint consequuti, & qui, vt *Simile à*
 laxiora ac patentiora retia, omnia transmittant, *regibus.*
 colantes culicem, camelum, vt Christus ait, deglu- *Matth. 23.*
 tientes. Nonnulli solitarij atque vmbra tili vitæ
 addicti, plus satis anxij sunt, ac trepidant timore,
 vbi nullus timor. Sic supersticiosos plusquam par-
 est, aut res exigit, Conscientiæ motus agitat, nec
 inanem persuasionem sibi eximi patiuntur. Ita
 melancholici præ cæteris anxij sunt. Cholericis ob-
 humorum tenuitatem & feruorem, vilem habent
 conscientiam, eamque vel excutiunt, vel exte-
 nuant, vel obliuione obruere tentant. Sanguineis
 non magnoperè cordi est ille animi motus, nec
 assurgit vlla in mentem transactæ vitæ cogitatio :
 quò spectat illud : Scribis contra me amaritudines, *Iob. 13.*
 & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ. *Iob. locus*
 Quæ enim nobis in ætate iuuenili insolenter trans- *explicatus.*
 acta sunt, nec magnoperè commouebant, ea in se-
 nectute, in morbis, in calamitatibus, ingruente
 clade aliqua recrudescunt, ac menti, tanquam ra-
 tiones expunctæ atque obliteratæ, obijciuntur : vt
 ijs, quibus cum olim multum ætis alieni cōflatum
 sit,

Simile ele- fit, ac iam pridem rerum creditarum solutio ani-
gans ab a- mo excussa, rursus appellari incipiunt, atque vt de-
re alieno bita refundât, iure adiguntur. Phlegmatici autem,
oppressis. desides, ignavi, veternosi, socordes ne cogitât qui-
dem, quid sit conscientia, nec eorum mens aut in-
calescit, aut vllis stimulis excitari potest, ad ea con-
cipienda, quæ salutaria sunt, vtpote immodica hu-
miditate immerfi. Impij, qui in profundum sunt
demersi, quiq̃ue vel à verbo, vel Dei cognitione a-
lieni existunt, omnia contemnunt, irrident, sub-
fannant. Nonnulli intermedij palliant, excusant,
tergiuerfantur, aliò transferunt; quod ipsum de-
precatur David, nec in eum errorem deuolui exoptat,
Nec declines cor meum in verba malitiæ ad
excusandas excusationes in peccatis. Multa itaque
conscientiæ lumini officiunt, idq̃ue obumbrant,
adolescencia, crapula, ingluuies, intemperantia, a-
mor, nox, deliciæ, voluptates, quæ omnia pudoris
ac modestiæ frenum excutiunt. Sic Plautus,
Nox, Vinum, mulier, nihil perniciosius homini ado-
lescentulo:

Amor. li. 1. Cui Ouidius consonat:

Eleg. 6. *Nox, & amor, Vinumq̃, nihil moderabile suadent,*
illa pudore & acat; Bacchus Amorq̃, metu.

Iuuentus
conscientiã
negligit.

Siquidem consultores illi parum salutare ad dete-
riora animum rapiunt, mentemq̃ue à sanioribus
consilijs auertunt, & si quis horum conscientiam
pungat ac stimulet, si ad optima quæque impellat
atque exhortetur; contemnunt, negligunt, irridêt,
cauillantur, omniaque obnubilant, eleuant, exte-
nuant, ac causantur iuuentutem, ac florentes an-
nos, genialiter, nulloque nubilo transigendos, po-
stremò cogitationes tetricas ablegandas, atque in
senectutem transferendas: ita cùm rationis docu-
menta respuant, ac conscientiæ dictamen cauilla-
tione illudant, ad Voluptatis amissim potius,
quàm

quàm ad æquitatis ac moderationis normam omnes suas cogitationes exigunt. Vnde appositè Salomon, Adolescentia vana, præceps, temeraria, lubrica, incogitans, improuida, inconsiderata, & quæ illam comitari solet, voluptas & deliciae fugaces atque euanidæ, nonnunquam damnosæ, & quæ luætuosum funestumq; exitum cõsequantur. Quoniam autem huic ætati ferè comes sit imperitia, incogitantia, consilij inopia, ob id minus perspicit, quæ ipsi salutaria sunt, frugifera, fructuosa. Est etiam nonnullis, qui in consistenti ac firmata ætate constituti sunt, & penes quos summa rerum publicarum, ac religionis cõlumen consistit, aliquando errore & caligine inuoluta conscientia, ita vt plerunq; non omnia exactè atque ad amussim demetiantur, aut excutiant, aut adhibita in consiliũ ratione, iudicio, delectu rerum, Dei verbo, ac spiritus Diuini afflatu negotia sua perficiant, sed nonnunquam illos impellat, vel affectus humanus, vel principum fauor & gratificatio: quod Paulum factitasse legimus: vel etiam stabiliendæ superstitionis inueteratæ error, & inolita vitiosa cõsuetudo, quæ irrepsit non bonorum consensu & auctoritate, sed imperitæ plebis errore, quàm tamen nemo, tanquam legem ac regulam vitæ aboleri sustinet & obsolescere: quò fit, vt in delectu rerum, in boni maliq; discriminæ, in erigenda instaurandaq; ac propaganda sincera religione, ac Dei cultu halucinentur ac cæcutiant, prorsusq; à scopo aberrant, magno conscientia detrimeto. Sic Iudæis persuasum erat, se obsequiũ præstare Deo, cum in illos sæurent, qui Christo nomen dederant. Pari impulsu ac studio incitatus Paulus, Christianis infestus erat, illosq; minaciter persequebatur, zelo quidem pietatis, sed qui errore inuolutus esset, & qui, vt Apostolus ait, nõ secundum scientiam perficeretur,

*Eccles. 17.**Adolescentia consilij inops.**Homines non conscientia moti, sed affectibus ducuntur.**Errores inueterati è grè eximuntur.**Ioan. 16.**Acto. 9.**Rom. 10.*

*Act. 5.**1. Ioan. 4.*

ficeretur, hoc est, non iudicio, non ratione, nō ex
 cussa cognitaque causa, vt Gamaliel factitauit, nō
 animaduersa cognitaque Dei voluntate, non spi-
 ritus Diuini impulsu atque afflatu, quem probari
 vult expresso Dei verbo, atque an ex eo proficisca-
 tur, explorari: itaque erratum est in delectu reli-
 gionis non affectu & propensione pietatis, quōd
 spiritu diuino, qui certa atque indubitata menti-

Prover. 14.

bus hominum ingerit, essent destituti. Sic videtur
 via homini iusta (vt sapiens ait) & nouissima eius
 ducunt ad mortem. Cuius rei specimen nobis ex-
 hibet Paulus ex persecutore factus præco ac pro-
 puginator, assertorque Euāgelij Christi, qui se mi-
 sericordiam consequutum profitetur, quōd igno-
 rans fecerit per incredulitatem, & quōd in eo osten-

1. Timot. 1.

deret omnem clementiam Christus Iesus, ad expri-
 mendum exemplar ijs, qui credituri essent in ipso,
 ad vitam æternam. Hæc autem de conscientie mo-
 tu videbuntur fortasse quibusdam verbosius à me
 amplificata, præsertim cū hoc argumentum ad
 sacrarum literarum professores atque Ecclesie mi-
 nistros spectet, quorum interest, & munus expos-
 cit, cuiusque mentem salubri exhortatione tran-
 quillam ac pacatam efficere, animoq; pauores exi-
 mere. Verū cū hi affectus, qui ex conscię men-
 tis angore emergunt, valetudini officiant, ipsique
 spiritus atque humores vitiiati, huic rei fomenta
 ministrent: Medici quoque officium est, huiusmo-
 di perturbationes mēti eximere, vt ijs sublatis cor-
 pus omnibus suis numeris inculpatè subsistat. O-
 perosum enim est, atque admodum difficile, cor-
 pus à sanitate collapsum restituere, atque instau-
 rare, vbi mens vitiorum ac labe conscientie con-
 taminata est, vbi sensuum organa, ac spiritus ani-
 males ac vitales sunt vitiiati. Nec minus molestum
 est viro ecclesiastico, animo medelam adferre, vbi

corpus

corpus vitiosis humoribus oppletum est. Siquidem *Animi &*
 ob arctissimam vtriusque partis cognationem & *corporis cō-*
 sensum, animi vitia redundant in corpus, cor- *sensus.*
 poris verò morbi in animum mentemque trans-
 feruntur. Exemplo sunt lymphati, melancholici,
 phrenetici, amentes, deliri, ebrii, apoplectici, veter-
 nosi, paralytici, maniaci, lunatici, tum pleriq; alij,
 quorum morboosi affectus ex cerebri intemperie
 oriuntur, quocirca capiti, quod mentis sedes est,
 tum vtriusque partis sanitati accurate prospicien-
 dum.

Ad quotam mensem hominis gestatio in vtero pro-
ducatur, partusq; tempestivus censeri debeat.
Obiter de corporis humani formatione, quòve
dierum aut mensum numero fœtus absolua-
tur, ac vitalis existat. In qua narratione omnia
tractantur accuratius, quòd hinc acerbe conten-
tiones exoriantur, non solum in legitimo con-
gressu, sed alia quavis Geniali solutaq; Ve-
nere.

C A P. XXII.

QVVM magnæ subinde contentiones ac con-
 trouersæ inter plerosque suboriri soleant de gesta-
 tionis ac partus tempore, ac queritentur nonnulli,
 qui sinistram opinionem de ijs concipiant, quas o-
 lim vel in matrimonium, vel vitæ societatem ascii-
 uerunt, non expletum legitimum pariendi tem-
 pus, sic vt aliquando in suspicionem deueniant, vel
 pellicatus & violatæ pudicitæ, quodque alijs fur-
 tim corporis sui potestatem vsumq; fecerint: non
 inconsultè visum est, hac de re nonnulla commen-
 tari, eoque magis, quòd Iurisperiti, qui lites diri-
 munt, huius rei iudicium Medicis deferāt, illamq;
 causam

*Judiciū de ventre in-
spiciēdo Me-
dicis defer-
rur.* causam per illos transigendam statuunt. Sic enim Paulus Iurisconsultus lib. 19. Responsorum: Septimo, inquit, mense nasci perfectum partum receptum est, propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis, & ideo credendum est, eum, qui ex iustis

Digest. tit. 2. de statu hominis. Lib. 3. c. 6. Lib. 7. c. 5. nuptijs septimo mense natus est, iustum esse filium. Tractat hoc argumentum Gellius, sed hominum opinione potius, quàm rei veritate, aut naturali ratione nixus, ut qui nullum certum tempus pariendi statutum existimet, idque ex Plinij auctoritate; qui decimotertio mense quendam gestatum

*Septimi mensis par-
tus vitalis.* in utero pronuntiat. Cæterum quod ad septimum mensem attinet, noui complures apud Belgas maritimos etiam gemellos, qui ad extremam deue-

xamque ætatem crudo ac viridi corpore mentemque vegeta deuenerunt. Quocirca futilis est, nulliusque momenti illorum persuasio, qui septimi mensis partum in absolutum, minusque vitalem statuunt, & non nisi exactis nouem mensibus, infantem omnibus membrorum numeris consum-

*Narratio contentio-
nis de prole suscitata.* matum, in lucem producendum. Sic exorta est nupte apud nos non leuis sanè velitatio, sed atrox & cruentum certamen, funestaque ac luctuosa dimicatio, ob expugnata pudicitiam cuiusdam vir-

gunculæ, non ambiguae quidem famæ aut nominis, sed cerebri imbecillis aut vacillantis, quæque mentis iudicio minus polleret, quarum pleræque omnium citissimè labascunt, minusque fortiter aut animosè, vel minis, vel insidiosis blandimentis ob-
sistunt, aut obluentantur, secus quàm feroculæ quædam puellæ & clamoræ, quæ se unguibus & dentibus vlciscuntur, ac strepitu insidiatorem integritatis abigunt. Acrius autem magisque acerbè in hac Tragoedia incruduit disceptatio, quod pater, qui ex ea prolem sustulisse, vel concubitum extorsisse ferebatur (nam id aduersarij sunt criminati tanta

acerbis

acerbitate, vt illum ad cruciatus exposcerēt, & tormentis explorandam rei veritatem contenderent) constanter factum pernegaret. atque nec vteri vestibula primosque aditus ingressum, aut perfregisse Hymena integritatis velamen, nec prorsus intimos vteri recessus penetrasse, per sacra (qui iudicijs præesse, ac sacra tractare sit solitus) deicere se paratum confidenter pronuntiauit. Quocirca nulla ratione pater designari sustinuit, nec prolem sibi addici passus est, inter alia eo quoque innixus argumento in sui innocentiam, quòd infans vix septimo mense eoque inchoato potius, quàm expleto in vitam productus sit, membris omnibus exactè elaboratis, præter vnguium appendices, quos obseruamus in noni etiam mensis partu nonnunquam deesse, ac desiderari, præsertim vbi grauidæ immoderatus salsamentis vtuntur, aut salem liguriunt, vt est is sexus in appetēdis falsis & acidis maxime procliuis. Itaque non septimi mensis partum euincere contendit, sed noni, eoq; supputato mensium decursu, atque obseruata temporis ratione, alium inquirendum patrem; qui paulò antè cum illa congressum iniuerit, eiusque consuetudine sit vsus. Quum verò ex sententia Iudicum infans conspiciendus explorandusque Medicis exhiberetur, accita obstetrice, atque honestis aliquot matronis, quarum vnà patritia, vnde viginti liberorum parens erat, & cui non semel septimestris partus editus, nec prorsus expletum septimi mensis curriculum: pronuntiatum est ab ijs, nò excussa facti causa; nec vlla habita ratione patris, huncne an quem alium deputent septimi mensis partum esse, qui septem & viginti septimanis in vtero sit gestatus. Quod si in nonum mensem proferri potuisset, futurus erat infans magis solidis firmisque mēbris, atque ipsa compages seu structura corporis magis

*Stupri illa
si inficia-
110.*

*Quādo in-
fanti En-
gues de-
sunt.*

compacta ac coagmentata, minusque dissoluta erat enim os pectoris, quod velut scutum ac munimentum cordi incumbit, Belgæ *Borstplate* vocant denique ensiformis cartilago, quæ stomacho inminet, eminentior quàm natura fert, nec in plenum redacta, sed incurua ac turbinato mucrone, vespici solet pullorum gallinaceorum thorax qui ineunte Vere, ac præsertim mense Martio, excluduntur. Vngues quoque huic infanti, qui sexus fœminei erat, in manibus deerant, atque extremi digitorum articuli, in quibus ex cutis musculo sa vel cartilaginosa materia vngues læuore perpolitici indurescunt, vix tenues quasdam notas & exigua vestigia exhibebant, non cornea duricie, sed mollissimæ membranæ tenuitate. In pedum verò articulis nulla se proferebant vnguium indicia quòd illæ partes non tanto calore imbutæ essent quanto manus, atque à corde caloris fonte remotiores: quum manuum articuli per brachia pectori annexa, beneficio caloris, qui à corde diffunditur, omnia conspectiora in digitis exhiberent. Itaque Medici obseruatis multis naturalibus causis, solidisque rationibus fulti, nullius partis vel fauore, vel iniuria, ita vt patiantur reo, si actori visum sit, constare suam innocentiam, vitæque & morum integritatem, pronuntiauerunt adstantibus iudicibus, quibus ea res demandata erat ab ijs, qui apud Belgas in Aula Bruxellana Regis Hispaniarum vices obeunt, non noni, sed septimi mensis partum statuendum, producto gestationis tempore per septem & viginti hebdomadas, qui partus etiam septimestris censeretur, tametsi non prorsus expletus sit, atque vna aut altera septimana desideretur, atque aliquot adhuc dies ad complementum restent. In hoc autem negotio Lunæ circuitus obseruari debet, qui quatuor septima-

Vngues & de.

Medicorū de partu pronuntiatio nullius vel fauore, vel iniuria.

Luna mensis constituit in puerperis.

septima-

septimanis, hoc est, plus minus octo & viginti die-
rum reuolutione perficitur, quo temporis decur-
su, agitato Lunæ vi sanguine, menses mulieribus
decurrunt, quibus defluxis, vteroque à menstruo
profluuiio defecato, vt plerumque quinto die as-
solet, vel septimo, si ab eo dierum numero vir fœ-
minæ congregiatur, conceptum maximè natura-
lem perfici contingit, adeò, vt post septimi vel no-
ni mensis decursum infans in vitam productus, sa-
luberrimus existat, ac nullis morbis, quibus infan-
tia exposita esse solet, obnoxius. Multis enim mor-
bis ætas puerilis infestari solet ob sanguinem men-
struum conceptus tempore vtero inhaerentem, vt
sunt *εξανθήματα*, hoc est, eruptiones floridæ, vul-
gò varioli & morbili, Belgicè *Maeffelen ende*
Poexken, aliæque rubentes vel liuidæ pustulæ, quæ
ex menstrua alluuiæ contractæ, in extima corpo-
ris parte se Vere & Aestate proferunt. his accedit
επιληψία, seu morbus comitialis & caducus, qui
hinc Belgis *Valende z sette* nominatur. Quem
morbum, quoniam plures differentias haberet, su-
perstitiosa gentilitas olim in certos Diuos referre
solet ante lucē Euangelicā mortalibus exhibitam;
quum ex naturalibus causis, atq; præsertim ex spu-
mosa tenaciq; pituita excitetur. In ore quoq; tenel-
læ ætati ipso ferè vitæ aditu vligo quædam palati
ac faucium huluscula innascuntur, Alcolam Ara-
bes, Græci *ἄφθαρ*, Belgæ *de Spronck* vocant. Subter-
linguā verò *αγκυλόγλωσσον*, vulgò *Ránula*, Belgicè
Span are, quæ vel incisione, vel vngue, vel salis fri-
ctione, aut, vt ego factitare soleo, vbi ferrum me-
tuunt, Oxymelite Scillitico aboletur. ne ijs addam
ὑδροκεφαλόν, hoc est, caput tumore fungoso ac pitui-
ta turgidum, multasq; alias humorum collectio-
nes ex vitioso lacte ac menstruo sanguine confla-
tas, quæ etiam adultam ætatem comitari solent,

*Post men-
strua con-
ceptus na-
turalis.*

*Epilepsia
morbus pu-
erilis.*

*Alcola
quid.
Ránula
quid.*

*Fungosum
caput.*

*Simile ab
agricola-
tione.*

ac quum iam confanuisse visa sint, identidem re-
crudescere. Quocirca quum in agricultura ac sa-
tione, tum in aduendo concubitu, excolendo que
fundo muliebri, ac procreandis liberis, etiã ex Mo-
sis præscripto, obseruandus est Lunæ decursus, cu-
ius vi statis vicibus menstrua fœminis, vel deflu-
unt vel subsistunt. Perficitur autem Lunæ ambitus
emenso Zodiaco septenis vicensq; diebus, & ter-
tia diei parte, qui dies plus minus quatuor septi-

*Luna quot
diebus cur-
sum perfici-
at.*

manas complexi, Lunarem menssem constituunt,
præsertim si id tempus eximas, quo sidus hoc oc-
cultatur, nec sit conspicuum. Siquidem triduo plus
minus in coitu, hoc est, vt vulgò dicunt, in cõiun-
ctione morata inuisibilis est, quo tempore nõdum

*Vide Gale-
nũ de die-
bus decre-
torijs.*

in hæc terrena vim suam exerit, nec ea immutare
est idonea. verum vbi conspici incipit, hoc est, no-
ua existit, & quum in orbem circinata est, hoc est,
quum Soli ex aduerso opposita, plena apparet, mi-
rificos effectus in conceptu, ac plerisque alijs rebus
obtinere: nam & frumenta segetesq; adauget, con-
chilia implet, carnes laquearibus affixas, radijs suis
in tabem resoluit, somnoque sopitis vel diutius sub
eius lumine moratis, pallorem tremoremque, ac
capitis grauedinem inducit, pueris epilepsiam, stu-

*Luna sidus
terra pro-
ximum.*

porẽ, paralysem adfert, multaq; alia perficit, non
quod cæteros planetas potestate superet, sed vici-
nitate. Siquidem in infimo orbe collocata, ac terre
proxima, ortus & incrementa rerum moderatur
sic, vt huius effectu post feminis conceptionem
etiam fœtus in vtero materni sanguinis irrigatio-
ne augetur ac vegetetur. Totum quoque gestatio-
nis curriculum siue diebus, vel mensibus, vel septi-
manis metiri ac dinumerare libeat, vt grauidæ ferẽ
supputant, ad Lunæ motum exigere referrique de-
bet. Explicat autem vires suas in corpore efficacius,
vel quum primũ cum Sole congressa illustrari

*Gestatio
infantis ad
Luna cur-
sum refe-
renda.*

incipit

ncipit, aut quum in orbem cōglobata, plena conspicitur: medio autem orbe diuisa, minus virium obtinet; minimè omnium quum falcata est, sensimque deficit & obscuratur. Eo enim tēpore nullus in Oceano concursus aquarum, nulla in corporibus humanis humorum redundantia, nulla in ossibus medullarum collectio, ita vt tunc expediat tenellis corpusculis à concubitu desuescere, atque inducias sibi imperare. Ego autem multoties grauidis ac pręgnantibus placidum facilemq; partum denuntiare soleo, atque illarum mentes in optimam enitendi spem erigere, siquando Luna noua aut plena parturire occipiunt, præfertim quum Lunæ vis pubi incumbit, aut inguina scemoraque occupat. nā sidus hoc singula membra percurrere, ijsque biduum, nonnunquam triduum insidere, aliàs testati sumus. Quum enim circa illas partes moratur, vterus vds & lubricus promptius dehiscit ac dilatatur, ipsique infanti expeditum exitum perficit. Quod si Luna senescente atque imminuta partus inciderit, laboriosus ferè esse consuevit, magnoque conatu ac molimine elidi. Hæc quoniam sæpius à me obseruata sunt, nec à ratione aliena videntur, huic argumento adijcere visum est. Cæterum quum Lunæ vires aliqua ex parte sumus complexi, hoc in mentem reuocare expedit, quod paulò antè monui, etiam in excitandis tempestatibus, ac constituenda aeris temperie nullas vires proferre, nisi à Sole illustretur, atque amplissimum illud sidus sua facie, suoque fulgore illam irradiet. quo efficitur, vt minimo effectu polleat, primo ipso cum Sole congressu: verum vbi tertius, aut potissimè quartus dies elucescit, manifestò vel tempestatem portendat, vel serenitatem polliceatur, ita vt quartus dies totius mēsis temperiem vel intemperiem constituat. Quos Lunæ Solisque effectus

Quando partus placidus.

Partus quando laboriosus.

Prognostica ex Luna.

elegantè his versibus expressit Virgilius, obseruatâ colorum varietate, qua ex aeris terræque exhalationibus suffundi solet.

Georg. l. 1. Luna reuertentes quum primùm colligit ignes:

Si nigrum obscuro comprehenderit aera cornu,

Maximus agricolis, pelagoq; parabitur imber.

At si virgineum suffuderit ore ruborem,

Ventus erit: & vento semper rubet aurea Phæbe.

Sin ortu in quarto (namq; is certissimus auctor)

Pura, nec obtusis per cælum cornibus ibit:

Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo,

Exactum ad mensem, pluuia & ventoq; carebunt.

Totidem versibus Solis potestatem complectitur, qua res mortalium, ac non solum corpora, sed animos quoque hominum immutat.

De hominis procreatione utilis & iucunda narratio, in qua illustratur altera argumenti pars.

C A P. XXIII.

QVVM multos in naturæ rebus, præsertim quæ ad corporis humani structuram attinent, hallucinari, ac cæcutire contingat, multa que nugamenta adferre soleant de formatione fœtus, eiusque situ, de gestationis tempore, & mensium decursu: atque an septimus mensis tempestivus ad partum statui debeat, atque is sit vitalis: consultò me facturum sum arbitratus, si obiter hominis formationem explicare aggrediar. Est enim diuini huius operificij artificiosa constructio, omniumque membrorum, quæ vel foris se proferunt, atque oculis conspicienda exhibent, vel intus ad singularem usum delitefcunt, elegans & concinna cõformatio.

*Humani
corporis o-
rigo.*

Constat autem Homo ex vtriusque sexus semine, ac primis septem diebus conflente materno sanguine, in qui speciem coalescit ac conglobatur.

Subest

Subest verò vis & facultas formatrix, diuino quodam cœlestique munere, Semini, quod spiritu vitali atque æthereo abundè imbutum, atque vndique perfusum, effigiem formamque fœtui imprimit, sic vt singula membra, totaque corporis moles, quæ tanto mensium decursu perficitur, ac sensim in decentem speciem, decoramque hominis figuram absoluitur, in eo consistant, & quodammo-
do adumbrata sint. Quod etiam obseruauit atque admiratus est Dauid rex maximus, diuinorū operum contemplator vnicus. Constituuntur autem à Medicis, qui naturā humanam intimè sunt contemplati, quatuor discriminata tempora, quibus hominis formatio perficitur.

*Seminis hu-
mani effi-
cacia.*

Psal. 137.

*Quatuor
formatio-
nis infans
tempora.
Primum.*

Primum, quum ab inito statim congressu, amplexuque mutuo seminis naturam obtinet, quo tempore conceptus & genitura dicitur. Quoniam semina inter se fermentata coalescunt, vt cremor & velut lactis quædam concretio: quod ita designat Iob: Nōne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Hic conceptus ac seminum maris & fœminæ coalitus & conglobatio (modò ne effluxus oboriat, vt lubrico ferè, hiantiq; vtero assolet) prima septimana perficitur.

Cap. 10.

Secundum formationis tempus constituitur, quum natura vteri que facultas suis viribus atque insita vi vsa, manifestam seminis mutationem efficit, adè, vt tota substantia carnea potius & sanguinea, quàm seminalis conspici incipiat, idque duodecimo ferè aut decimo quarto ab inchoato formationis die. & quanquam hæc concretio, massa que carnea sanguine æstuanti ac calido redundet, rudis tamen est & informis, nullamque membrorum figuram, nulla lineamenta exhibet. nam corporis partes præcipue nondum distinctam

Secundum.

formam sunt consequutæ. quò fit, vt nulla homi-
 nis species aut figura conspiciatur, sed rudimētum
 tantum & inchoatio humani opificij, infantem ef-
 figiare condiscantis. Exemplum à figulis desumi
 potest, (imitatur enim ars naturam) qui ex yda te-
 naciq̃ue ac tractabili argilla imagunculas aliaq̃ue
 testacea q̃ue confingunt, primùm informia atque
 indigesta, mox artificiosa tractatione figurata. In
 pictoribus tale quiddam obseruare licet, qui pri-
 mùm rudiōri penicillo, vel denique carbone aut
 creta susceptum opus adumbrant, Belgæ *bever-*
pen vocant, mox expoliunt vltimamq̃ue manū ad-
 mouent, sic vt quæ ante horrida visa sunt, abdita,
 inculta, opaca, obscura, vmbrosa, mox nitida, per-
 amcena, collustrata cōspiciantur. In statuarijs quo-
 que atque opificibus argētarijs tale quiddam ima-
 ginari licet, qui vel æs, vel lignum rude & impoli-
 tum dedolant, atque excauatum manubrio, adhi-
 bitaq̃ue ascia poliunt, atque opus affabrè celatum
 exhibent. Par est ratio, prorsusq̃ue huic rei affinis
 satio, quæ sparso humi semine perficitur. id enim
 terræ gremio mollitum ac tepesactum vapore sen-
 sim adolescit, atque in stirpem emergit fructum-
 que profert, & semen omni illi ex parte simile. Vt
 itaque terra fertilis & fœcunda complexu suo se-
 men fouet, atque eiusdem speciei stirpem, vnde
 prognatum est, elicit: sic vterus mulieris, nisi pror-
 sus effœtus sit, ex recondito in ipso semine fœtum
 effingit, atque emolitur, statoq̃; tempore, hoc est,
 exactis vt plurimum nouem mensibus, hominem
 sexu maris vel fœminæ, ea qua progenitores sunt,
 forma ac specie in lucem producit. Cæterùm vt
 reliquam instituti nostri partem exequar,

*Similitudi-
 nes ab opi-
 ficibus.*

*A pictori-
 bus simile.*

*Simile à
 statuarijs.*

*De satione
 simile.*

*Simile à
 terra fœ-
 cunditate.*

Tertium.

Tertium statuitur construendæ fabricæ tem-
 pus, cùm euidenter & perspicuè se proferunt tres
 illæ partes principes, Cor, ex quo arteriæ emergūt,
 Cerebrum,

Cerebrum, ex quo vt filamenta quædam ex colone
nerui producuntur, Hepar, ex quo venæ propa-
gantur. Quibus elaborandis ab ipso cõceptus tem-
pore ad decimum octauum primi mensis diem v-
teri facultas insistit atque occupata est,

Postremò autem quod tempus ad vigesimum
octauum aut trigesimum diem porrigitur, extre-
ma membra articulatim atque exquisitè elabora-
ta conspiciuntur, ac iam pullulascere ac palpitare
fœtus incipit, à quo dierum progressu, quoniam o-
mnes artus discietii sunt, torumque opificium exa-
ctè formatum conspicitur, non amplius fœtus aut
embrio, hoc est, pullulans concretio, sed infans aut
puer indigitari incipit. Mares autem vt plurimum
trigesimo die perficiuntur, Fœminæ quadragesi-
mo secundo aut quinto. Quod autem masculi pro-
perantius absoluantur, caloris ratione id euenit,
qui humorem vt mollem ceram, extendit, diffun-
dit, dilatat, suaque vi fingit formatque. Sic calor &
vigor corporis, ipsaque naturæ alacritas maribus
trium mensium spatio, fœminis quatuor motum
accelerat: quo tempore erumpentibus etiam capil-
lis & vnguibus, agitari infans in ytero, ac calcitrare
molitur, ita vt grauidæ motum non obscure perci-
pian, ac nausea cibi que fastidio infestentur, de-
nique absurda quædam edulia, atque à natura a-
liena appetant, rudera, carbones, testas, putamina.
non desunt, quæ crudos pisces, armoque viriles
appetant. Sic noui, quæ spirantes anguillas, ac con-
gros dentibus attritos frustulatim deuorarent. Sũt
tamen multæ patritiæ, quæ huic affectui atque e-
normi appetentiæ non sint obnoxia, vt quibus mi-
nimum excrementi aut vitiosi humoris in corpo-
ra aceruetur, secùs quàm plebeijs, quæ voraces sunt,
multumque sordidi humoris ac feculenti sangui-
nis in conceptaculis internis congerunt, ex quibus

Quatuor.

*Mares cur
citus, quã
fœmina ab-
soluantur.*

*Infãs quã
do moue-
tur.*

circa tertium à conceptu mensēm nausea, fastidiū, ructus acidus, ac præter naturam multarum rerum desiderium & auiditas excitatur. Conspectus est

Exemplum mihi superiorib⁹ annis Brugis ciuitate Flandrorū
abortus ge- abortus gemellorū trimestris, sexus masculini, qui
mellarum. ex huiusmodi affectu, negataq; re quapiā, cui gra-

uida auidè inhiabat, excussus est. Erat autem digi- tali, aut paulò plus longitudine, pariq; crassitudi- ne, mēbris omnibus exactè elaboratis, nec vlla sui parte mutilis, adeò, vt se oculorum orbes nigrican- te pupillæ puncto insigniti, nares, aures, digiti dis- creti, vmbilicus, mentula, femora, suræ, tibię, tali, & quibus forma pedis distinguitur, digitorū articuli perspicuè se spectanda exhiberent. Cū aut infan- tium vterq; palpitaret, atque indubitata certaq; vi- tæ argumenta præberet, ad sacrum baptisma con- cursus est, quo peracto, nullū amplius vitæ indi- cium præferbant. Ceterū quem habeat in vtero

Situs infā-
tis in vte-

no.

litum infans, obiter indicandū. Gestatur is in aluo materna longo amento vmbilico annexus, vt po- mum petiolo suo affixū arbori. per quem venę vni- bilicalis adminiculo, purissimi sanguinis scatebra alitur, atq; nutrimenta capescit, nō per os ac labra, quæ nondū illi vsui sunt ad edēdum, vt nec podex aut vesica ad egerendū. Vena siquidē vmbilicalis à matrice orta, recur, diuisa eius parte, ingreditur, atq; in venā portæ terminatur, à qua sanguis pu- rissimus per vasa seminaria in vterū deriuatur. quo efficitur, vt sanguis & spiritus tanquā auxiliares & succenturiatæ copię, continenter deorsum feran- tur, nequando horum aliquid desideretur. Per hos itaque venarū ductus, atque arteriarum riuos, qui ex corpore materno emergentes, in vterū deferun- tur, atq; mox vmbilico infiguntur, foetus alitur, ac facultate seminis, quod vteri calore fouetur, ac san- guine irrigatur, omnibus suis membris, spatio tem-
poris

oris perficitur. Infans autem in media vteri capa-
 citate, ac velut centro libratus sustinetur, totus in
 e conglobatus, atque oblongo velut productu in
 orbem conuolutus, ita vt capite paululum inclina-
 to, mentum pectori, talos calcesq; natibus, manus
 genis, oculisque applicet, crura verò ac femora in-
 curuato poplite fursum elata, imum ventrè attin-
 gant. prior aduersaq; corporis pars, nempe frons,
 nares, facies dorso materno imminet, capiteq; de-
 orsum inclinato oculos ac faciem versus κόκκυρα,
 hoc est, os caudæ, quod ossi sacro annexum Belgæ
de Stuet vocant, in partu vnà cum ossè pubis dehif-
 cit ac relaxatur. quo fit, vt plerumque mares proni
 prodeant, aut capite nō nihil in obliquum inflexo,
 vt facies conspici queat: foemellæ verò aduerso si-
 tu magna ex parte collocantur, ita vt egressu resu-
 pino, ploratuq; edito cœlū obtueātur. Verùm hæc
 nō semper ordine naturæ procedunt, quum multi
 contra naturā partus eueniant, ac nōnulli infantes
 non semper capite præuio se proferāt, atq; in lon-
 gū exporrecto corpore, manibus femoribus appli-
 catis exitū affectent. sed alij pedibus nonnunquam
 distortis vel diuaricatis, ostio se obuoluunt: nōnul-
 li inflexa ceruice, contortoq; in obliquum capite,
 manibus exporrectis, ac natantium more expansis,
 pronisq; humeris procidunt, magno suo & enitētis
 periculo, nec minori obstetricum anxietate & mo-
 lestia. Quum autem omnia decenter, naturæq; or-
 dine procedunt, infans expleto gestationis curricu-
 lo, eruptionē molitur, seseq; inclinās deorsum vol-
 uitur. nec enim diutius in his latebris delitescere
 potest, quàm illi per vmbilicum alimentum sup-
 petat, ac calor Cordis absque externa respiratione
 possit subsistere. Quocirca grandior factus, ali-
 menti lucisq; est auidus, atque aerem captare ni-
 titur, ad eò, vt ruptis membranis atque inuolucris,
 quibus

*Partus con-
 tra natura
 ordinem.*

V. de labor
parturientis
de.
Genes. 3.

quibus obductus, ac cōtra attritus munitus erat, acerrimo parturientis cruciatu in vitam producantur, idque non solū ob astricta minufque laxa vteri vestibula, sed quòd hæc calamitas & pariendi angustia ob Adami atque Euæ lapsum à Deo inueſta ſit, illique hoc onus impositum, viro quoque in non mitiorem miſeriæ sortem deiecto. Magna autem ex parte nono mense vterus dehiscit relaxato osse pubis, parturiente pro virili enitente, quæ quòd grauat, excutere nititur, infante insita vi, ductaque naturæ erumpente: quo adiumento in partu mortuo, aut inualido mulier destituta est. Infans enim viuus atque alacer non minus, quàm mulier operi insistit, atque aeri inhiat, auramq; capere nititur. Cæterum sunt complures, qui exacto completoque nono mense in decimum deueniāt, quos partus decimestres Hippocrates vocat, inchoato quidem decimo mēse Lunari, qui viginti octo diebus perficitur, non prorsus finito. Sic Sapiēs decem mēſibus in vtero se cōformatum memorat, atque ex fæminæ virique semine coagulatum, voluptate concubitum comitante. Pari ratione, qui iam expleto sexto mense (in quo partus nulla ratione vitalis existit, quòd membrorum firmitas desideretur) septimum sunt ingressi, atque vel duas aut tres septimanas in eo sunt constituti, septimo mense editi dicuntur. Eadem est ratio in supputandis hebdomadibus & mēſibus, qui certo dierum numero terminantur. siquidem elapsa antecedente septimana vel mense, atque inſequēte inchoata, ab hac desumitur temporis ratio, illiq; gestationis curriculum ascribitur, atque ab eo mēse, quem prægnans ingressa est, aut partus inciderit, (vt affolet, vel septem vel nouem Lunæ cursibus) dinumeratio sumitur. Par est ratio de annorum supputatione, vel à Christo incarnato vel passo, ita vt in-

Decimestris partus.
Sapien. 7.

vt inscriptio obseruetur insequentis anni, etiam primi mensis initio, obliterato, neglectoque præcedente. Quod autem septimi mensis partus vitalis existit, nõ præter rationem est, sed certa huic rei causa subest. Siquidem infans eo tempore insita vitæ naturæ ordine circumagit se, ac conuoluit, locumque suum mutat, ac commodiorem captat. Et quemadmodum militiæ Dux vel angustia ac difficultate loci, vel comæatus aut rerum necessariorum inopia exercitum aliò transfert, sic tamen vt in metandis mutandisque castris miles continenter in excubijs agat, ac velut in procinctu constitutus ad omnem euentum belli, atque inopinatum impetum; insultumque hostium erectus sit atque expeditus: ita si illo temporis momento, quo septimo mense is naturæ motus cieri solet, parièdi tempus inciderit, atque vltro citroque collatis viribus infans in lucem prædeat; citra omnem dubitationem vitalis est. Simile autem quiddam huic infanti euenit, quod noctu euigilatis solet, qui se in aliud latas deuoluunt, ac molliorem culcitæ partem, minusque pressam captant: quibus si quid inopinati obueniat, aut à re quapiam repentina interpellari contingat, quò minus se denuò in lectum deuoluant, confestim cubile deserunt, excussoque somno, tametsi aliquid noctis reliquum est, ad ea peragenda, quæ vident, ocius se accingunt: alioqui si somno oppressis præter opinionem, aut spem aliquid euenerit, tumultuari illos contingit, ac cōtremiscere, omniaque confusè ac nullo ordine vel agredi vel perficere, ita vt res nec felicem nec optatum exitum consequatur: vt in octauo mense affolet, in quo impetrata quies denuò refocillari incipit infans, ac materno hospitio, eiusque alimento perfrui. Sunt quidem nonnulli septimo mense editi, corpore flaccido minusque firmo, & qui calorem

Partus septimi mensis quæ vitalis.

Simile à duce militie.

Simile ab euigilatis.

*Simile à
fructibus
maturan-
dis.*

*Ostrime-
stris partus
non vitalis.*

*Saturnus
infantis
gravis.*

lorem natiuum languidū obtineant, sed nutricum cura atque industria fulti, diu subsistunt, vitamque in multos annos proferunt. Simile enim quiddam ijs euenit, quod pomis alijsque fructibus arboreis, qui prematurè vel decidunt, vel decerpuntur, quos arboratores, qui ex his quæstum venantur, recondunt, stramentisq; fouent, ac paleis obruunt, quò tēpestiuè maturescant, atq; esui reddātur idonei. Siquidem huiusmodi infantes opera studioq; matrū, aut quibus alendi cōmittuntur, vires concipiunt, atq; adhibitis fomentis robur consequuntur: quo subsidio vitā in multos annos prorogāt. quod nulla ratione obtinetur in octimestri partu, qui rarissimè vitalis esse solet, quòd sedatus sopitusq; sit motus illæ naturæ & agitatio, quæ ex certa causa excitari cōsuevit, septimo mense, quā à matre, tum ab infante. quocirca ab inquietudine septimi mensis lassus, vires colligere incipit, atq; ad præfixū gestationis tēpus in materno gremio refoueri. Quòd fit, vt si oborta aliqua vel intēperie vel perturbatione, infantem sedibus statiuisq; suis exturbari contingat, lethale existat, propter causam extraneam, atque à naturæ ordine alienam, quam etiā Saturnus sidus ferale & noxium exasperat, suaque frigiditate infanti vires deijcit: quamobrem ad nonum mensem in sua statione consistere salutare est, quòd vires colligat, iustumque robur assequatur. Quum aut nonus mēsis aduentare incipit, infans alimenti inopia subsidit, ac deorsum deuoluitur, vteri, vestibula primosque in lucē aditus persequitur, atque exitū affectat: nonnunquam in ipso pariēdi calore ac festinatione, impetu quodā per lubrica labitur, ac dehiscente vtero, nullo obstetricis adminiculo, dicto citius (vt pomum maturū leui tactu) decidit. Quòd ijs potissimè vsuuenit, quibus vterus amplissimè dilatatur, atq; infans omnia cumulatè est

confe.

consequutus, suisq; viribus abundè instructus. Nā que stricti oris sunt, infantemque gestant valetudinariū vel imbecillem, difficulter enitūtur, ac laborioso conatu, summoque molimine partum excludunt. Ex hac pressura atque enitendi difficultate desumit appositissimam similitudinem Seruator, *Morale à partu angustia.* suosq; animat, atque vnicè solatur, ne animo deficiant, ac labascant ob calamitates ac clades illis Evangelij causa inferendas, quū exemplo parturiētis, *Ioan. 16.* mœror in effusam solidamq; lætitiā ac subitū gaudium sit cōmutandus. itaque periculū imminere indicat, anxietatem, tristitiā, trepidationem, *Ex partu & pariēte exempla.* sed hæc omnia cōfestim exorto inopinato gaudio, ac suauissima Spiritus paraclēti cōsolatione discussum iri. Impijs autem minatur passim Deus, ac desumpto ex partu exemplo, inexpectatū ac repentīnū interitū imminere denunciāt. Sic enim illorum mentibus apud Esaiā terrorē incutit: *Cap. 13.* Vlulate, quoniam prope est Domini dies, quasi vastitas: virorum cor tabescet, & manus dissoluentur, terrores, cruciatus, & dolores illorum animos occupabunt, & vexationibus correpti, parturientium ritu dolebūt & ingemiscēt. Hieremias quoque quum Israelitas *Cap. 4.* in summo luctu atque extrema calamitate constitutos describit: Vocem, inquit, audio, quasi parturientis, angustias & cruciatus primo partu enitentis, qui ferè insuetis acerrimus esse solet, quòd nunquam tale quiddam inciderit, aut huiusmodi laborem sint perpeffæ. Sic etiam Regibus Deus formidabilis est, & tremendus, quum aduersum illū cristas erigunt, vt apud eundem prophetā de Iochimo rege Iuda refertur, quem in eas angustias coniecit, vt dolorem & anxietatē perpeffus sit, qualis *Hier. 48.* conspicitur dolor parturientis. Militū quoq; Moabitarum animis (tametsi hoc genus hominū ferox sit & impaidū) eam trepidationem ac pauorem iniecit,

iniecit, qualis est animus parturiētis fœminæ, quæ dissoluitur ac liquefcit, nisi adstantium solatio fulciatur, nisi matronarum subsidio subleuetur. Est autem apud Esaiam elegans cumprimis ac consolatoria concio, ornata exultaque insigni comparatione: Propheta siquidem illos, qui afflicti ac castigati resipiscunt, ductique pœnitentia ad Deum confugiunt, parturienti comparat, quæ in angustia constituta, atque enitendi difficultate non sine vitæ discrimine oppressa; adstantium opem imporat, ac dimotis vndiquaque oculis, suspirijs, gemituque ac lamentis subsidium ac solamen exposcit. Sic enim concionis huius seriem prosequitur, vt obiter quædam delibem: In semita iudiciorū tuorum sustinimus te Domine, & memoriale tuum in desiderio animæ nostræ. Anima mea desiderauit te in nocte, sed & in spiritu meo, & præcordijs meis, de mane vigilabo ad te. Quo testatur, se in niti Domino, ingruente calamitate, & ad motis flagellis, in eoq; spem fixam habere; atque oculos intentos, denique memoriam Dei impressam esse animo suo, totaque mente atque animo inuigilare mandatis illius, ac nullo non tempore meditari in salutari illius doctrina; non solū media luce, sed in tempesta etiam concubiaque nocte, atque antelucanis horis. Quid autē obliuiosos ad hunc mentis feruorem impulit, ac tam solidam fiduciam extorsit, mox subiicit: Domine, inquit, in angustia & tribulatione rebusque aduersis ac deploratis, nominis tui maiestas & amplitudo in mentem venit, tuique subit memoria ac recordatio: res afflictæ ac desperatæ tacito tuæ Diuinitatis afflatu atque impulsu ad resipiscenciam nos pertrahunt. Sicut quæ concepit, quum instat tempus partus, clamat & vociferatur: ita facti sumus coram te Domine. Paulus quoque socordes atque oscitantes ad excubias;

ac vigi-

Cap. 26.

Esaiæ locus
explicatus.

Afflictio re
ligiosos fa-
cit.

1. Thess. 4.

te vigilandi industriam extimulat, atque parturientis exemplo in Dei aduētum expeditos paratos. *2. Pet. 3.*
 que esse vult. irruit enim vt fur & nocturnus oppressor, dies illius, & tanquam dolor repentinus parturientis. Hæc studiose lector, quoniam non prorsus ab instituto aliena sunt, visum est adijcere: quò quisq; ex ijs aliqua vitæ documenta desumat, ac consideret, quàm luculentas appositasq; similitudines sacri vates suis concionibus accommodent, ex notissimis naturæ rebus depromptas, quod eò obseruant studiosius, quò auditorum animis efficacius influant, ac concepto emendationis vitæ proposito, alacri promptaq; voluntate ad frugem, Deiq; cultum se conferant.

Quoto ætatis anno Puellis pubescentibus concubitus desiderium excitetur, & conceptui efficiantur idoneæ. Rursus quando prouectioribus fecunditas desinat, ac desinentibus menstruis vterus sterile scat. In qua narratione virilis quoque naturæ conditio excutitur.

C A P. XXIIII.

QVO optimè consulant pudicitæ virginum suarum progenitores, illorum interest curiosè obseruare, quando expediat, aut sit tempestiuum ex se progenitas, aut quarum ijs cura incumbit, elocare, ac coniugio destinare. Est enim is sexus fragilis, ac sollicitantibus vndique ad defectionem procis, ad ruinam procliuis. Multis autem argumentis huius rei propensio, ac naturæ puellaris inclinatio deprehendi potest. Siquidem pubescente corpore, ac profluentibus statò tempore mensibus, vt assolet decimo quarto aut quinto ætatis anno, alijs serius, alijs maturius pro cuiusque habitu & cõstitutione,

semen augetur, ac sanguis, qui nō amplius in corpore augmentum assumitur, redundans, rei Veneræ imaginationem menti infert. quocirca in estate nubili cōstitutæ, se comunt ac poliunt, oculos ac genas non solum speculo, sed iuuenibus contententer obijciunt, seseq; spectandas exhibent, ad eū vt à procis demulceri tractariq; cupiant, ac blandius appellari, oculis eius rei causa in obliquū detortis, atque in amasios suauiter coniectis. quæ re efficit, vt oborta tētigine, atque intimarū partium titillatione, prurire vriq; incipiant, atque impotentius ad concubitū incitari. eoq; fit, vt plerumq; excusso pudore, nec obseruata voluntate parētum, qui aliquando tardi sunt & difficiles in cōferenda dote, aut ægrè illas abs se diuelli patiuntur, vltro se procis offerant, subijciantq; magna cū pudicitiae iactura, tum totius prosapiæ infamia & dedecore. Vnde nostratibus prouerbiū iactatur: Periculosa merx virgo nubilis maturaq; viro, *Rype dochters zorghelycke ende broofsche & vaere*. Quanquā quod ad continentiam attinet, virginū, quā viduarum conditio Belgis cōmendatior. Tale enim spargitur de ijs diēterium, Virgines in amore stabiles & sedatæ mentis: Viduæ tumultuosæ, lubricæ, instabiles, inquietæ, nec vnius mentis aut sententiæ. *De maechden hebben eenen zin: de & vedu&den hebbē den duuel in*, ob degustatas, opinor, rei Veneræ illecebras, quas animo cōceptas, auidius expetunt, quā virgines, quibus nunquam illæ voluptates delibate sunt, ipsiusq; Genialis thori sunt expertes & ignaræ. Cæterū quum virgines decimo quarto ætatis anno, aut paulò serius aliquod specimen edāt maturitatis, defluētibus iā menstruis, cōceptioni aptæ efficiuntur. quæ vis illis porrigitur ad annum vsque quadragesimū quartum, nōnullis quæ valido sunt corpore & vegeto, ad quinquagesimū quintū fecunditas

Virgo cultus studiosa.

Virgines maturius elocanda.

Virgines fragiles.

Prouerbiū de Virginibus.

Prouerbiū in Viduas.

Mulier quādo pri. mū facūda efficiuntur. Mulieri quādo mens desinūt.

unditas producitur; vt in noſtratibus aliquando
 obſeruauit. Scio equidē fluxum menſtruū in non-
 nullis boni habitus vltorius proferri, verū id rarū
 eſt, nec ſemper ex naturali cauſa humor ille excre-
 mentitius profluit. Quocirca explodenda illorum
 ſentētia, qui exiſtimant, vt muliebris profluuij, ita
 conceptus indefinitū eſſe terminum, nec ſtata his
 rebus fixaq; tēpora poſſe aſſignari. Quanquā enim
 nonnullæ anno ſexageſimo huic fluxui ſint obno-
 xiæ, nō tamen ex naturali cauſa is prouenit, ſed ex
 affectu aliquo contra naturam oborto, qui etiam
 partum excutit. Siquidem ira, indignatione, exca-
 deſcentia, ſubitaq; atque inopinata conſternatio-
 ne dehifcere contingit conceptacula, ac meatus re-
 ſerari, ſic violento humorum concurſu tale quid-
 dam prolui contingit, pleriq; ex caſu & ruina con-
 uulſis venarum fibris. Quum autem magna ex par-
 te mulieribus circa annum quadrageſimum quin-
 tum, aut ad ſummū quinquageſimum menſes ſub-
 ſiſtant, ac nulla ex harum congreſſu ſoboles ſpera-
 ri poſſit, præter naturæ rationem faciunt, quæ ſe
 iuuenibus in matrimonium addicunt, aut viri, qui
 tales aniculas pecuniarum auiditate ambiunt, aut
 in coniugium adſciſcunt. Fruſtra enim vtrimque
 opera inſumitur non ſecus, quàm ſi ieiuno, ſterili,
 arido, ac ſtrigofſo agro generoſum ſemen cōmitta-
 tur. Tolerabilius eſt, ſi ſenex ſucculētus ac vegetus,
 cruda viridique ætate ſe iuuenclæ addicat. Nam
 ex ea ſocietate aliquod ſperari poteſt poſteritatis
 oblectamentum: quum vir nūquam tam effœtus,
 tamque exhaustus, & exoletus cenſeri ſoleat, quin
 prolem excitare poſſit. Cæterū quæ ſit viri natura,
 & quouſq; ſe proferat vis procreandæ proliſ, obiter
 indicandum. Cū autem adoleſcentibus pluri-
 mum calidi ſit innati, vt Hippocrates ait, circa æta-
 tis annum 16. aut plus paulò aliquid virilis roboris

*Anicula
 ne iuueni-
 bus ſe addi-
 cant.*

*Vir quouſq;
 que facere
 duſ.*

concipiunt, abditæque partes pubescere, ac mentum decora decentique lanugine exornari incipiunt. quæ naturæ vis atque ardot propagandæ sobolis in dies magis magisque augetur, atque incrementa concipit vsque ad annum 45. aut quinquagesimum: atque in 65. desinit. Tunc enim magna ex parte flaccescere virile robur & semen infœcundum effici incipit extinctis spiritibus naturalibus, & arescentibus humoribus, ex quibus caloris beneficio semen confici solet. Sunt quidē nonnulli validi, robustique senes, quibus adolescentia continenter ac moderatè transacta est, qui ad septuagesimum annum fœcundi sunt, & in peragēdo concubitu viriliter subsistunt, quorum multa exēpla Brabanti, Gothi & Sueci suppeditant. Sic enarrantem audiuius Naüclerū quendam fide dignum, quum Stocholmiæ negotiaretur, imperante Gustavo patre inuictissimi Regis Sueciæ Erici; qui nunc rerum potitur, se accitu regis interfuisse nuptijs viri cuiusdam centum annorum, qui in matrimonium adsciuerat triginta annorum spōsam, ex qua complures illum sustulisse liberos; indubitata fide memorabat. erat enim vir (vt sunt in ea regione plurimi) aded̄ cruda viridique senectā, vt vix impleuisse annum quinquagesimū videretur. Apud Tongros quoque, atque in Campania Brabantica, vbi mira aeris clementia, & gens temperans & frugalitas, inauditum non est, sed propemodum vulgare, octoginta annorum viros virgines non admodum annosas in coniugij societatem adsciscere, atque exijs proles excitare. Quocirca annorum numerus viro nihil officit ad procreandos liberos; nisi profusætatis iuuenilis incontinentia exhaustus sit vigor, ac genitales partes effœtæ emarcuerint. Vnde Belgæ in exoletos, atque intempestiua Venere fractos prouerbio ludunt, *Vroech hengst & groech*

*Rei gesta
narratio:*

*Brabanti
annosi.*

groechghuyle, à caballis admissarijs desumpta com. *Prouerbiū*
 paratione, qui si vel frequētius, vel maturius equas *in exoletos.*
 ineant, citissimè consenescent, nec vllis munijs bel. *Simsle à*
 licis accommodari possunt. Quid autem discrimi- *caballis ex-*
 nis sit inter viros & mulieres, & vel causæ vel ra- *haustis.*
 tionis subsit, quòd mulier citius sterilescat, quàm
 vir, ac profunderè semen desinat, si quis fortè re-
 quirat, calorem natiuum designo, quo vir præci- *Vir calidi-*
 pue pollet. Siquidem quum mulier virum humo- *or femina.*
 ris copia vincat, vt menses indicant, & corporis
 mollicies, tum vir illam insito calore superat. Cal-
 lor autem præcipuus est, qui humores concoquit,
 atque in seminis substantiam immutat, cuius ali-
 mento destituta fœmina, pinguescit quidem æta- *Vir diutius*
 tis accessu, at sterilitatem consequitur secus, quàm *fœcundus,*
 vir, cui calore liquefcit pinguedo, ac dissoluuntur *quàm fœ-*
 humores, verùm eius beneficio in semen elaboran- *mina.*
 tur. Huic rei etiam ascribo, quòd mulier minus
 virium obtineat, minus prudentiæ & consilij, mi-
 nusque ratione polleat, nec ea sit dexteritate in re-
 bus gerendis, qua vir.

*Qui potissimùm alijs ab alijs morborum contagia
 concipiant, Et qua ratione efficiatur, vt infan-
 tes conualefcant, exhibitis nutriti medicamen-
 tis.*

C A P. XXV.

QVVM morbi contagiosi obuios quosq; in-
 ficiant, tum in nullos se citius diffundunt, quàm
 quorum natura multum inter se habet affinitatis:
 vt sunt parentes & liberi, sorores, fratres, consan-
 guinei, quibus ferè vltro citroque periculum im-
 minet, ac labes aspergitur. Et quò quisque sangui-
 ne coniunctior, ac magis propinquus, eò celerius
 ab altero malum concipit, propter sympathiam,

hoc est, naturæ cognitionem atque spirituum & humorum consensum. Quocirca grassante peste ac saeuientibus passim morbis popularibus, denunciare soleo sanguine propinquis, vt assistant, paulo

Consanguines cito cōtagiū capiunt.

loque remotius ab ægrotato se subducant, ne pestifero halitu infici contingat, qui notos potius & consanguineos, quàm exteros ignotosq; corripit, tametsi reliqui, qui assistunt, à periculo non sint immunes. Par est ratio de nutrice, pueroque vberibus in-

Nutrices infantibus morbos adferunt.

hianse. ægrotante enim nutrice, tota vis morbi in infantem deuoluitur, ipsaq; nutrix subleuatur, ac malum discutit. Quum enim morbi vis per venas sanguinis in cōceptacula diffunditur, atq; ex ipso sanguine exactè confici atque elaborari lac soleat, infans impurum minusque sincerum alimentum elicit. Quò fit, vt tota vis morbi in infantē decumbat, quòd sanguis, qui lactis substantia est, sit infectus, ac febrili qualitate imbutus. Quocirca confestim ablactandi, nequid morbi contrahant, ac vitioso succo inficiantur. Mulieres quoque nutricantes nonnunquam à lactente puero morbos contrahunt, sed qui non sint tam exitiales, quoniam non tanta vis mali aut contagio ab infantibus promanat, quàm à nutricula, cui sanguis magis feruet, & plus putredinis concipit. In discutiendis autem puerorum morbis (quoniam ea ætas medicamentis respuit atque auersatur) eo vtor stratagemate & astu, vt nutricibus ea præscribam, atque cibenda offeram. statim enim diffusa per sanguinem (ex quo lac conficitur) medicamenti vis, vbera subit, ac lac illius qualitate imbuunt: ita si purgatrix sit medicina, puero aluum soluit; si astringentis particeps, eundem sistit & cohibet. Similiter si tussicula infestentur, atque anhelosi sint natura, quæ pectus dilatant, ac pituitam abstergunt, exhiberisuro, nempe Hysopum, marrhubium, iridis ra-

Pueri morbi nutricibus inficiunt.

dicem,

nicem, inulam, glycyrrhizam, ficus, satureiam. Nonnunquam medicamenta, quæ infantia exigit, linteolo aut sindoni includi inuoluique iuoco, eorumque dilutum (infusionem triuiales uocant) offerri, præsertim ubi ea ætas bibere est edocta, ac pocula ori admouere assueta. itaque pueros teneriores, seniculos, prægnantes, puerperas valetudinarias, atque ex pariendi labore afflictas, arte tractare meditor, ut exigit cuiusque corporis conditio, & natura morbi exposcit, sic ut semper menti obuersetur illud Hippocratis: *1. Aphor. 17*

Multa danda esse ætati, regioni, consuetudini. Et quemadmodum nauæ pro aeris tempestate, vel auræ temperie vel intemperie vela nunc compli- cant, nunc dilatant atque extendunt, ac clauum modò huc, modò illuc detorquent: ut Coriarij calceos pedibus accommodant: Sartores vestes mem- *Similia ali*

bris aptant: ut nutrices pueris pro ætatis infantia *quot ex re-*
mansum in os inserunt, non solido cibo illos infer- *bis vulga-*
ciunt: ut Præceptores adolescentium ingenia tra- *tit.*

ctant, ac primùm elementis, mox solida doctrina imbuunt. quod etiam Paulum studiosè obseruasse legimus in tradendis fidei nostræ mysterijs, in erudiendis Corinthijs, qui quum non essent sublimioris doctrinæ capaces, velut adhuc infantes lacte aluit, hoc est, sermonem suum deiecit ad illorum captum & imbecillitatem: Ita exercitatus peritus- *1. Cor. 3.*

que medicus, singulos tractat pro naturæ suæ conditione, eaque offert, quæ prosint, nec minima sui parte officiant. Huiusmodi autem rationibus & exemplis obturare os soleo sciolis quibusdam, qui non sustinēt aliquid medelæ adferri infantibus, senibus, puerperis, & quibus ex partu vires deiectæ sunt, quorū nemo nõ summa cura fulciri debet, ac cōmoda victus ratione, vsuq; medicamentorum salubri, ac minimè noxio in pristinū statum reduci.

Lib. 1. Aphorsif. 4.

Sic nõ veritus sum, puerperis triduo etiam à partu angina, aut pleuritide correptis venam incidere, atque exhibita portione pectorali sputum promoverè. Circa prægnantes quoque, si quando acuto morbo corripiantur, magna adhibetur consideratio, ne vel ipsa, vel foetus periclitetur. si res venæ sectionem vel purgationem postularèt, illam moliri studeo, iuxta Hippocratem, à quarto mense usque ad septimum, idque in supernis brachij partibus, nulla ratione circa pedes, femora, aut talos, seu malleolos, quibus ne cucurbitulæ quidem admoueri debent, ne abortus periculum imminet. Impuberibus etiam peste correptis, aut acuto morbo oppressis, salutaria remedia maturè adhiberi curo, atque omnibus modis vitæ fontem communi, & vim morbi à principe parte amoliri. Obiter in huiusmodi tenellis corporibus accuratè vires fouendæ, morbusq; deijciendus. Mala est enim Medicina, vbi aliquid naturæ perit. Quocirca Medicus, aut profit, aut ne noceat, imò omnibus modis prodesse studeat ratione artis, quod facillè consequetur, si omnia recta ratione, atque ex artis præscripto exequatur.

De Pelle seu plumoso tegmine vulturis, quod mira vi pollet in corroborando ventriculo, atque excitanda cibi auiditate, paulò efficacius, quàm Zinziber, cuius natura quoque hic exprimitur, non cuius obseruata.

C A P. XXVI.

QVVM multa sint, quæ foris admota ventriculo robur adferant, ac concoctioni adminiculentur, tum nihil efficacius, aut magis præsentaneum, quàm Vulturis tegmen, vel detracta pellis, cætera-

rum

rum pellium modo subacta, ac concussione complanata. Est autem hæc ales, vt miluus rapacissima atque inexplebilis edacitatis, ita vt hanc Belgæ ab inhiandis cadaueribus, & quòd semper famelica prædam venetur, *Ghser* vocant, à cuius natura auaros, & qui habendi cupiditate sunt inflammati, *Ghserich* nominant, Latine Vulturios. Quum autem eius sit conditionis ac naturæ hæc auis, vt omnia auidè appetat, & inoffensè consumat, tegmini eius ea vis infusa est, vt ventriculum humanum fulciat, ac fastidioso nauseantique stomacho vires appetendi & concoquendi cibi cõferat, quin & alui profluum cohibet, & vomitum compescit, sed diuerso modo ventriculo applicatum. Hoc enim experimento comprobatum habeo, vt si quis tegmen è corpore alitis exemptum, arteque pellicea concinnè elaboratum, subactumque flaccido ac languenti ventriculo admoueat, fluxum sistere, ac leuitati intestinorum auxiliari, præsertim si eo situ applicetur, vt plumosa pilorum congeries deorsum spectet: quemadmodum in suffultis vestibus, secundo, vt ita dicam, flumine, pelles palma demulceri solent. confortat enim fouetque calorifica vi, & adstringendi ratione facultates seu potentias naturales, quibus alimenta attrahitur, retineri, concoqui & expelli: tres quoque ventriculi tunicas neruosas, & totidem fibras, Rectas, vt Galeno placet, quæ attrahendi munere funguntur, Obliquas, quæ retinendi vi pollent; Transuersas, quæ concocta foras propellunt, corroborat, vtque suo officio perfungantur, efficit. Cæterùm tegmen id contrario aduersoque situ collocatum, acumine piloso sursum exporrecto, atque in sublimen nitente, vomitum compescit, deorsum detrahit stomachi musculis, quibus cibum amplectitur, & retinet. In huiusmodi autem affectibus,

*Vulturis
natura.*

*Potentia
naturales
quatvor.*

quibus vel supernæ, vel infernæ partes infestari solent, non dissimile quiddam moliri soleo. Sic in vomitu os ventriculi inungi iubeo, deorsum producta manu versus vmbilicum: In fluxu verò alui, à pede sursum reducta palma: quod ipsum etiam factitare soleo, si quando mulier vteri affectibus est obnoxia. Sic in matricis, vt vocant, strangulatione, qua suffocari videtur foemina, vaporibus sursum delatis, vel venam circa talos incidi iubeo, vel coxis cucurbitulas affigi, omniaque auerti, ac deorsum ferri curo, vel iniecto clistere, aut aluo subditis balanis, seu, vt vulgo vocant, suppositorijs: In procidentia verò vteri, vbi omnia deorsum feruntur, tanquam resoluta corporis compage, supernas partes ligamentis adstringi, vberibus cucurbitas affigi, vel venam humerariam pertundi iubeo, quò omnia in contrarium reuellantur. Intus quoque in iam memoratis affectibus exhiberi possunt, quæ morbi conditio exigit. Sic flaccido & nauseanti ventriculo, vel vbi minimum cibi appetit, aut ægrè assumpta alimenta concoquit, præter vina aliquot generosa & calorifica, vt sunt Hispanica & Cretica, Zinziberis radix succosa, melle condita, *Groengingsbergh* confijt, Belgæ vocant, præclare concoctioni auxiliatur, ac flatu ex cruditate & humoribus pituitosis contractos discutit. Quocirca & oculorum caligines ex densis crassisq; humoribus è stomacho sursum delatis natos dispellit. Nonnullis hanc in obsonijs & condimentis præscribo, præsertim vliginoso vdoque stomacho obnoxijs. alijs, qui ex Zythi vel Cereuisiæ immodica portione, dolore vel grauitate ventriculi, crebrisque rudibus infestantur, aliquot ramenta cum momento salis deuoranda præcipio. Dici enim vix queat, quantum perè inflationes & tormina mitiget. Accendit quidem vritq; primo gustu hæc radix linguam, verum

*Zinziberis
effectus.*

verùm nullam sitim excitat : sed quum saliuam & *Zinziber*
 pituitosum vndique humorem è capite, faucibus, *sitim non*
 stomacho eliciat, linguam vdam præstat, ac salua. *excitat.*

li humore fluitantem. eoque fit, vt nulla vel siti,

vel siccitate os afficiat. Quocirca magno

commodo septentrionales Belgæ

huius radicis vsu ven-

triculum ful-

ciunt.

De occultis naturæ miraculis

FINIS.

LEVI.

LEVINI LEMNII
 MEDICI ZIRIZAEI PA-
 RAENESIS, SIVE EXHORTATIO
 ad vitam optimè instituendam, summis pari-
 ter atque infimis salubris cum primis &
 frugifera, siue corporis, siue animi
 incolumitati prospectum
 cupiant.

IN DEVM PER CHRISTVM PO-
 tissimè desigendos oculos, mentemq³, erigen-
 dam.

C A P. I.

*Vnde peten-
 da salus.*

*Deus fons
 bonorum.*

*Magnificè-
 tia Dei er-
 ga homines*

QVISQVIS salutis suæ est aui-
 dus, sibi que optimè consultum cu-
 pit, atque in hac vitæ statione, ijs
 excubijs aduersus imminentes ca-
 sus, & quæ singulis momentis in-
 gruunt incommoda, intrepidè at-
 que inconcussè subsistere exoptat: in Deum opt.
 max. ac cœlestem Patrem per Christum desigat o-
 culos, atque mentem, quæ ab hoc vberissimo fonte
 dimanauit, continenter habeat erectam, nec aliò
 respectet, aut consecetur salutis præsidia, sed huic
 vni fidat atque innitatur, illum colat, veneretur,
 suspiciat, ac salutaria quæque Mediatoris fiducia
 ab illo deposcat. Deinde sedulò excutiat, atque at-
 tentè secum ipse meditetur, quanta Deus erga ge-
 nus humanum vsus sit munificentia, quibus orna-
 mentis ac naturæ dotibus hominem instruxerit,
 qua illustrauerit dignitate & amplitudine, in quod
 decus & honorem opificium hoc è terra conflatum
 euexit.

Quanta

Quanta homini contulit rerum opifex Deus.

C A P. II.

QVVM forma atque externa corporishuma. *Duplex ho-*
 ni species, celsa illa quidem & erecta in cœlū, quò *minis effe-*
 condiscat ad suam originem directos habere ocu- *gues.*
 los, præ cæteris animantibus spectabilis sit, atq; ar-
 tificiosè decenterque expressa, tum interna effi-
 gies illum mirificè exornat, quòd ad imaginem &
 similitudinem Dei sit conformatus, hoc est, repræ- *Gene. 2.*
 sentet ac referat opificis sui essentiam, atq; ad eius
 naturam proximè accedat. Quæ vis excellēs ac di- *Homo Dei*
 uinitus illi infusa, tota in anima ac mēte consistit, *simula-*
 ex archetypo ac Diuinitatis sacrario deprompta. *chrom.*
 quo diuino munere consequitur homo, vt ratio-
 ne, iudicio, intelligentia imbutus, doctrinæ cœle-
 stis efficiatur capax, conceptaque Dei notitia, ac fi-
 dei lumine illi vniatur, ac totus in illum transfor-
 metur. Præter alias autem insignes prærogatiuas *2 Cor. 3.*
 hoc in primis consequutus est homo, vt quum
 Deus cætera animantia ἀλογα finxerit, hoc est, mu-
 ta, ac sermonis vocisque vsu destituta, illi loquen-
 di munus indulsit, quò communicare alijs sensa
 mentis atque animi conceptus possit indicare, &
 quod omnium est maximum, Deoq; gratissimum,
 vt Conditorem, cuius notitiam per fidem mente
 conceperit, voce celebret, summisq; laudibus pro-
 sequatur. Hac enim ratione non solùm illustratur
 nominis illius maiestas & amplitudo, sed etiã pro-
 ingenij humani modulo, non nulla rependitur ac- *Gratitudi-*
 cepti beneficij gratia, ac profertur erga tam muni- *nem Deus*
 ficum Patrem grati propensioque animi testifi- *exigit.*
 catio. Quum autem Deus bonorum no- *Psal. 15.*
 strorum non egeat, nihil aliud à no-
 bis exigit, quàm amorem &
 gratitudinem.

Deo nihil homine charius, omniaq³ in eius vsum
creata.

C A P. III.

*Deus homi-
ni mirè af-
ficatur.*

*Omnia in
vsum ho-
minis con-
dita.*

*Homo mun-
di praefer-
tus.*

Psal. 8.

QVVM autem Deus vnicè afficiatur erga ho-
minem; atque huius animum mentemque, in qua
elucet eius Diuinitas, multis magnisque ornamen-
tis illustrauit, tum etiam externis donis, atque am-
plissima possessione rerum, quæ natura Dei mini-
stra affatim profundit, cumulatè illum instruxit, il-
lique totius vniuersitatis præfecturam ac principa-
tum attribuit, etiam infimo cuique cerdoni ac ple-
beio, qui non minus fruitur Creatoris munificen-
tia, totiusque mundi amœnitate spectabili cum-
primis ac visenda, quàm Regum quiuis copijs opia-
busque affluens, ita vt in hoc spatiosissimo orbis
theatro versetur, non vt exterus quidam & inqui-
linus, qui à mundanarum rerum possessione sit a-
lienus, sed vt κοσμοπολίτης, hoc est, mundi huius ci-
uis ac municipalis, omniumque rerum, quas terra
complectitur, dominus. In illius enim vsum, com-
moditatem, obsequium omnia creata sunt, quæ-
cunque cœli ambitu, terræque ac maris complexu
continentur: quod ijs versibus David operum Dei
admirator vnicus testatur.

Domine Dominus noster, quàm admirabile est
nomen tuum per vniuersam terram?

Quoniam exaltata est magnificentia tua supra
cœlos.

Quid est homo, quòd eius sis memor, aut filius
hominis, quòd eius rationem habeas?

Minuisti illum paulum à Deo vel Angelis: glo-
ria & honore coronasti illum, & præfecisti cum o-
peribus manuum tuarum.

Omnia subiecisti pedibus eius, &c.

Quibus verbis commonstrat, quanti æstimet
Deus

Deus post Christum, hominem, quantaq; sit apud illum eius existimatio, cui naturæ vniuersitas subserviat, ac sit obsequiosa, ad eò, vt non solum res omnes creatæ commodis vsibusq; eius sint expositæ, sed Christus etiam huius causa se morti subiecerit, cuius fauore ac meritis pater omnia nobis affluenter donat. *Rom. 3.*

Quanta esse debeat hominis erga Deum gratitudo.

C A P. IIII.

ILLVD autem præcipuè hominis erga Deum non vulgarem amorem ac venerationem excitare debet, quòd quum à Deo esset alienatus, atque ob violatum eius præceptum, in sempiternam mortem deiectus, pater cœlestis, singulari Christi fauore ac meritis, in gratiam receperit. Christus siquidē humanæ cladis misertus, hominem suo sanguine expiatum patri reconciliauit, ac deuicta morte, excussaq; sæuissimi hostis tyrannide, cui erat obstrictus, & velut obætatus, in libertatem postliminio asseruit, atque in regni cœlestis hæreditatem restituit, sic vt, teste Paulo, non amplius simus alienigenæ atque hospites Dei, sed ciues & hæredes; denique amici ac domestici eius, super Apostolorum ac Prophetarum fundamentum extructi summo angulari lapidi Iesu Christo, per quem accessum aditumq; habemus in vno spiritu ad patrem. Quocirca quum quisque nostrum salutaris doctrinæ adminiculo per fidem ac lauacrū regenerationis Christo sit insitus, atque, vt Paulus ait, per renouationem spiritus sancti, quem effudit in nos opulentè, gratiam & hæreditatem cōsequutus: par est, ipsaq; salutis nostræ instaurationis exposcit, vt omni spe ac fiducia in tam munificum patrem, eiusq; filium Iesum Christum, qui mortem & peccatum

Hominis reconciliatio.
Ephe. 2.
Tit. 3.
2. Tim. 1.

*Deo Vita
nostra ap-
probanda.*

catum aboleuit, collocata, illi nos submittamus, illi nostram vitam, mores, studia approbemus, summaque animi puritate, moribus sanctis & inculpatis, precatione assidua, ac feruenti illum nobis deuincire, illiusque fauorem ac gratiam demereri cœntamur.

Baptismus quid homini conferat, quid moneat.

C A P. V.

*Baptismus
quid efficiat.*

QVONIAM autem Baptismus, seu sacra lotio primus est in Ecclesiam cœtumque ac confesum fidelium ingressus, ipsaque ianua & vestibulum, hæc in spem ac fiduciam salutis nos deducit. per fidem enim & pœnitentiam, hoc est, antea cœ vitæ detestationem mortificato corpore, menteq; renouata, Christo inserimur, qui animi nostri labes ac vitia, adhibito externo hoc symbolo, abstergit, eluit, abolet, infuso mentibus nostris Spiritu sancto, per quem concepta certitudine salutis, confidenter clamamus Abba pater. Quæ geminata atque identidem duplicata inuocatio tam est efficax & præsentanea, vt omnia à munifico patre consequatur, modò quis sua vota ac preces, suas postulationes ac suspiria per Christum eò dirigat. Hoc enim duce ac mediatore, qui nobis gratiam suo sanguine promeruit, nihil non eorum, quæ nobis salutaria sunt, obtinemus, nec vnquam orationes nostræ irritæ sunt aut inualidæ. Neque enim obsurdescunt aures tam munifici patris ad illorum precationes, quibus redimendis filium suum vni-genitum impendit.

*1. Ioan. 5.
Iacobi 1.*

*Oratio per
Christum
efficax.*

Post Deum, in proximum proferenda charitas.

C A P. VI.

*Deut. 6.
Leuit. 7.*

QVVM autem in Deum, cui nihil non debemus, & in quæ omnes humanæ vires, quæ in mente, corde,

corde, anima, spiritibus consistunt, effundi debent, *Marc. 12.*
 potissimè proferenda charitas: tum verò in proxi *Luc. 10.*
 mum, hoc est, eiusdem cum vnoquoque nostrum
 naturæ & conditionis amor diligendus non con- *Charitatis*
 tractor aut remissior, quàm quo quisque nostrum *erga Deo.*
 seipsum complectitur, sic vt omnes illi non graua-
 tè operam suam præstent, & si quando res poscat,
 ac se offerat occasio (quam etiam captare par est)
 subueniant egestati, atque adsistant consilio ac o-
 pibus. Hic enim est potissimus fidei fructus, ac sin. *Amor erga*
 cera minimeque fucata Christianæ professionis te. *proximos,*
 stificatio.

*Quanta esse debeat erga parentes, liberorum pie-
 tas.*

C A P. VII.

CAETERVM cum omnia Deo, plurimū pa-
 triæ & amicis, tum verò non parum multa paren-
 tibus debemus. Quis autem cultus & veneratio ijs
 præstari debeat, nihil necesse est operosius præscri-
 bere, quum cuique natura sit insitus amor & pro-
 pensio erga suos, etiam ethnicis, teste Christo, sic *Matth. 9.*
 vt is affectus (etiã si præstetur officium) non lau-
 dem promereatur, sed crimē effugiat. Hoc tamen
 ab ineunte ætate sedulo cuique inculcandum, vt *Proles pa-*
 parentes, quorū opera ac ministerio vitæ primor- *rentib. affi-*
 dia, lucisque huius auspicia est consequutus, inti- *ciuntur.*
 mē impenseq; diligat, ac summo amore prosequa- *Prover. 2.*
 tur, sic vt illis in omnibus, quæ dicat ratio, atque
 exigit æquitas, morem gerat atque obsequatur,
 quemadmodum Christus subditus legitur Mariæ *Luc. 2.*
 matri & Iosepho. Est enim Deo grata pietas, & ob-
 sequium, cultusque parentibus exhibitus: quod et- *Exod. 20.*
 iam studiosè præscriptum est, cum in veteri, tum *Deut. 5.*
 nouo testamento. Scitum est illud Pittaci philoso- *Matth. 15.*
 phi: Qualia stipendia parentibus intuleris, eadem à *Ephes. 3.*

*Matth 7.**Marc. 4.*

filijs expectato. Quò spectat illud Christi, latius se proferens, Qua mensura metimini, eadem metentur vobis alij. Ex huius enim rei errore ac negligentia plerumque euenit, vt parentes experiantur suos liberos contumaces atque immorigeros, minusq; obsequentes, sic vt proles iam adultæ progenitorum monita respuant atque aspernentur, idq; meritò, ac iusta nonnunquam talionis vindicta, quòd se parum commodos præbuerunt suis maioribus, atque in illos fuerunt contumeliosi.

Qualem se quemq; præceptori exhibere conueniat.

C A P. VIII.

*Præceptors
honor defe-
rendus.*

PRÆCEPTORIBVS, qui te instituunt, ac mentem doctrinæ studijs expoliunt, non minorem, quàm parentibus honorem exhibeto. Sic luuenalis maiores laudat, illorumq; Manes fausta boniq; ominis precatione prosequitur, quòd singulari fauore & beneuolentia præceptores eque ac parentes essent complexi,

Sat. 7.

————— *Dent, inquit,*

*Dij maiorū Vmbris tenuem & sine pondere terram,
Spirantesq; crocos, & in verna perpetuum Ver,
Qui præceptorem sancti voluere parentis
Esse loco.*

Li. 2. c. 10.

Sic Fabius commonefacit discipulos, vt præceptores non minus, quàm ipsa studia ament, & parentes esse non quidem corporum, sed mentiū credant. Paria enim sunt, atq; eiusdem propemodum naturæ Nasci & Institui. Alterum siquidē corpus procreat, alterum mentem informat. Quod si progenitores humanitatis studijs imbuti, instituendis formandisque suis liberis operam impendunt, vel si ijs adminiculis destituti, adhibito præceptore erudito ad consequendam sapientiam atque eruditionem

*Instituto
mentē ex-
ornat.*

tionem sunt adiumento; nihil illis conferri potest ad decus & ornamentū virtutis uberius. Hac enim instituendæ vitæ ratione non solū exornatur mens præstantissimis virtutibus, integritate vitæ, motum probitate, continentia, māsuetudine, placabilitate, modestia, humanitate, iustitiā, tēperantia, comitate: sed etiam vltro accedunt, ac deferuntur propemodum inuitis ac repugnantibus opes, dignitates, honores, ad quæ illis eruditio aditum patefacit.

Quibus potissimè in humana societate honor exhibendus & reuerentia.

C A P. IX.

Q V V M cuique pro sua dignitate atque ordine honor deferri debeat, vt etiam Paulus præcipit, *Rom. 12.* tum præcipue senectuti, prouectæque ac canescenti ætati, quò omnes properant, hoc officium præstari par est. Sic ex Dei instituto Moses: Coram ca- *Leuit. 19.* no capite assurge, & honora personam senis. Ob- *Senes hono-* seruari hoc etiam Lycuigus Lacedæmoniorum le- *rands.* gislator statuit, qui maximum honorem non diuitum & potentum, sed pro gradu ætatis senum esse voluit. Nec sanè vsquam terrarum senectus honoratior. In hunc ordinem referendus Magistratus, ac Consularis Prætoriaque dignitas, cuius prudentia atque autoritate Reip. incolumitas subsistit, omniaque perficiuntur tranquilla ac pacata. His accedunt, quotquot sunt spectatæ probitatis, ac maturæ ætatis viri, vel proceres ex illustri familia oriundi, aut etiam literarum studijs exculsi, ac doctrinæ ornamentis perpoliti.

Illis verò, qui Ecclesiæ ministerio ac sacris functionibus insistent, formandique mentibus, ac corrigendis deprauatis hominum moribus singu- *Ministri* *Ecclesia ho-* *norands.*

larem operam impendunt, primas potioresq; partes in hoc negotio atque officij huius obseruatione defero. Sic Paulus presbyteros, hoc est, qui grauitate morum, senili prudentia, vitæ integritate prælucent gregi, ac salubri doctrina, puroque ac sincero Evangelici sermonis pabulo famelicam turbam pascunt, duplici honore dignos pronunciat, omniaque vberius ac cumulatius in illos conferenda, non solum pro ætatis ratione reuerentiam, sed ea subsidia etiam, quibus frugaliter ali possint, ac remi domesticam necessaria suppellectile habere instruatam.

Quid præstet homini institutio, & qualis ea esse debeat.

C A P. X.

*Institutio
quid homini
præstet.*

MAGNI refert, qua quis ratione instituat. Quocirca quum primùm ætas disciplinarum est cæpax, atque ad studia literarum appõsita, maturè liberalibus atq; ingenuis artibus imbuatur. Ijs enim potissimè natura hominis ad probitatem fingitur, atque humanitatis cultu perpolitur. Auspicatissimum autem institutionis initium ab informandis moribus sumitur. Quamobrem adolescens studijs destinatus, primùm mores componat, deinde eloquentiam ac dicendi peritiam addiscat, quæ male (vt Plinius ait) absque moribus concipitur. Potior est enim ratio honestè viuendi, quàm politè ac disertè loquendi: Ipsaque vitæ integritas, quàm eloquendi peritiã optabiliõr: quanquam hæc coniuncta atque indiscreta esse conueniat, denique alterum alteri adminiculari. Pari modo de verborum rerumque delectu ac iudicio ratiocinandum; tametsi enim rerum, quàm verborum cognitio optatior, res tamen dilucidis aptisque verbis explicandæ. Quin ipsa vitæ præcepta, quæ animo cultum ad-

In Epistol.

*Paranda
rerum &
verborum
notitia.*

tum ad.

gum adferunt, mentemque informant pietati, licet per se honesta sint ac salutaria, plus tamen (vt Lactantijs & Fabio visum est) ponderis ac momenti obtinent ad persuasionem, quoties pulchritudinem rerum, claritas orationis illuminat. Efficacius enim in animos hominum influunt, quæ vi sua instructa sunt, & dicendi artificio illustrata. Et quanquam non minus anxie verbis inhærendum (vt scioli quidam factitant rerum cognitione destituti) præstat tamen eloquentiam dicendiq; oratum prudentiæ coniungere: ne verba obsoleta, *Lib. 1. c. 2.*
Lib. 1. c. 3.
barbara, inepta, exotica in loquendi vsum irrepât, quibus obscuratur potius, quam nitescit quamlibet sententiosa oratio. Quod si verbis comptis ac nitidis sapientia desit, nec vlla subest sententiarum gravitas, laudari potius meretur indiserta prudentia, quam inutilis ac stulta loquacitas. Est autê, *Lib. 2. de*
Orat.
Cicerone teste, eloquentiæ, vt cæterarum rerum, fundamentum, sapientia. Scitè illud Horatius, quod in omni professione cuique imitandum.

Aut prodesse volunt, aut delectare poetæ.

In art. poe.

Aut simul & incunda & idonea dicere vita.

Omne tulit punctum, qui miscuit vile dulci,

Lectorem delectando, pariterq; monenda.

Sacra verò scriptura sancti Spiritus afflatu prodita, nullis humanis præsijs indiget. Ea siquidem non eloquentia, non verborum ornatu mentes afficit, sed arcana quadam ac diuina vi animos hominum allicit ac transformat. Quod ipsum quum *1. Cor. 2.*
testatum esse vellet Corinthijs Paulus Apostolus, Quum, inquit, primum vos adirem, atque oracula Dei vobis patefacerem, nullo orationis apparatu, aut sapientiæ eminentia vsus sum; nec sermo ac prædicatio mea fuit in persuasorijs humane sapientiæ verbis, sed diuina potentiq; demonstratione, vt fides vestra non consistat in sapientia hominum,

Pauli mēs explicatur. minum, sed Dei potentia. Quibus verbis non reijcit verborum ac sententiarum grauitatem, qua affatim instructus erat, nec sibi adimit persuadendā vim & efficaciam, qua adhibitis firmis rationibus, atque appositis verbis, hominum animos ad veritatis cognitionem pertraxit: sed commōstrare voluit, professores Euangelicos non eloquentiæ viribus fidere, aut verborum lenocinijs conciliare sibi animos hominum, sed spiritu & virtute Dei. Itaq; loquitur Paulus sapientiam inter perfectos, sapientiam quidem non seculi huius, neque principum seculi huius, hoc est, Oratorum, qui abolentur, & quorum euanescent orationum fumi, sed loquitur sapientiam Dei in mysterio reconditam, quæ efficacius afficit mentes hominum, atque aciores infigit aculeos, quàm vlla humana doctrina accuratissimis verbis culta atque expolita. Viuus est enim sermo Dei & efficax, vt is ait, & penetrantior quouis gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagumque & medullarum, & discretor cogitationum & intentionis cordis. Sic Deus apud Hieremiam, Nunquid non sunt verba mea quasi ignis, & quasi malleus cōterens petras. Agnouit id ipsum Dauid, qui vim & flammam verbi Dei in animo est expertus. Ignitum eloquium tuum vehementer. Et Solomon: Omnis sermo Dei ignitus clypeus est omnibus sperantibus in se. Quocirca non censeri debet ignorantibus otiosa & insipida doctrina Christiana, quæ tam celesti ac salutari virtute mentes hominum imbuat. Non autem fuisse disciplinarū rudes sacros vates, sed rerum ac verberum cognitione exactè instructos, vel illud argumento est, quòd passim in Biblijs extent tot insignes parabola, tropi, metaphora, collationes, locutiones figuratæ, similitudines ex animantibus atque herbis, totaq; natura rerum,

quæ

quæ latissimè patet, desumptæ, quibus propheta-
rum conciones nitescunt atque illustrantur sic, vt *Propheta*
nihil tale obuium sit in humanis disciplinis, nec vl- *eloquētes.*
quam se offerat tāta verborum ac sententiarū ma-
iestas, quæ mentes humanas possit afficere, atq; ad
amplectendum tam salutaria dogmata incitare.

*Vnde morum integritas, atque optima vita prae-
cepta petenda.*

C A P. XI.

MORVM integritatem ac salutarem institu- *A Christo*
endæ vitæ rationem ex decretis Christi, cui sumus *institutio-*
initiati, ac nomen dedimus, fidissimè percipies, cu- *nis initta*
ius doctrina eò efficacius mentem hominis afficit *sumenda.*
atque trāsformat, quòd diuini spiritus afflatu pro-
dita, nihil mundanæ fecis admixtum habeat, nihil
anilis superstitionis, quæ est vmbra quædam & fu-
cata religionis species, redoleat, & quod omnium
maximè est salutare, ab idololatria, hoc est, adul-
terino & pernicioso cultu, qui alteri, quàm Deo
attribuitur, remotissima Quocirca cuiunque vitę
generi ac viuendi instituto te addicas, quodcunq;
studiorum genus arripias, in quo meditaris conse-
nescere; in Dei verbo, eiusque placitis te exerccas,
atq; ab ineunte ætate salutarē eius doctrinā ample-
ctere. Animus enim humanus ab ipsa infantia ver- *Ætas tene*
bo Dei imbutus, eiusque præsidio velut sepimēto val- *ra optimis*
latus, aduersus omnes cupiditates, ac vitiorum *assuescat.*
monstra alacriter infractisque viribus subsistit, ac
se tuetur. Hinc salubriter Hieremias, Bonum est *Treno. 3.*
homini, si assumpserit iugum Domini ab adoles-
centia sua. Adolescens enim, Solomone teste, quā *Prouer. 22.*
viam est ingressus, eam in ætate senili non dese-
ret. Cui illud Cypriani affine, Nec repente, nec *Cypriani*
perniciter excutitur; quod diu vsurpatum senio *sententia.*

Cap. 20.
Job senten-
tia expli-
cata.

verustatis inoleuit. Quibus enim à prima infantia
quisque insuevit, ea ingrauescentibus annis nō fa-
cile excutere poterit. Hinc ex inueterata consuetu-
dine tot passim senes temulēri, salaces, libidinosi,
ita vt iuxta Iobi sententiam, Ossa illorum imple-
antur vitijs adolescentiæ suæ, hoc est, præter deco-
rum atque ætatis rationem lasciuiant ac libidinē-
tur, sic vt ab inolitis vitijs nequeant desuescere aut
extricari. Sunt quidem nōnulli, qui vbi adolescen-
tia deseruit, atque ardor iuuenilis restrictus est, à
vitijs, quibus ea ætas obnoxia esse solet, resiliant,
atque ad frugem moresque inculpatos se conferāt.
Sic Cicero in oratione pro Cælio: Multi & nostra
& patrum memoria summi ac clarissimi viri fue-
runt, quorum quum adolescentiæ deseruissent
cupiditates, eximia virtutes, confirmata iam æta-
te, extiterunt. Verum vt id nonnullis euenisse con-
stat, qui vel antea actæ vitæ tædio, vel afflatu diuino,
aut denique exhortatione, ac monitis amicorum
ad sanio rem mentem reuocati sunt: multi tamen
opiniōne celerius sublatis, emendationis vitæ pro-
posito sunt frustrati, sic vt illis damnosa fuerit pro-
crastinatio ipsaque occasio resipiscentiæ elapsa sit,
priusquā detestatis vitijs salutare vitæ institutum
potuerint amplecti. Quamobrem præstat, remota
omni cunctatione, excolendæ vitæ laborem impe-
dere, atq; à teneris, optimis assuescere potius, quam
in longum differre melioris vitæ occasionem. In-
culcat id ipsum pluribus locis Paulus Apostolus, at-
que in huius æui decursu prouidè & circumspectè
ambulandum consulit, non vt insipientes, sed pru-
dentes, redimentes tempus, quoniam dies mali
sunt. Quibus verbis commonefacit singulos, ne in
hoc vitæ stadio sinant elabi opportunitatem con-
sequendæ salutis, sed singulis momentis oblatam
arripiant, eamque redimant omnium rerū dispen-
dio, ne

Maturè à
vitijs resip-
iendum.

Ephē 5.
Coloss. 4.

Pauli locus
explicatur.

Galat. 6.

dio, ne

lio, ne oscitantes atque incautos præter expecta-
 tionem opprimi contingat. Christus quoque pas-
 sim socordes, ac somniculosos ad excubias ac vigi-
 antiam excitat, illosque multis exemplis horta-
 tur, vt salutis suæ inuigilent, velut strenui atque ex-
 ercitati milites, qui in statiuo præsidio collocati,
 semper in procinctu stant, nec vnquam remittunt
 custodiam, aut excubandi industriam, ne quis ino-
 pinatò in castra irrumpat. Vtitur hac Metaphora
 Abacuc, Super custodiam vel speculam meam sta-
 bo, & figam gradum super munitionem, & cõtem-
 plabor quid dicat mihi. Assumit sibi personam ex-
 cubitoris, qui tacitè obseruat hostium insultum at-
 que insidias, tota mente & cogitatione in Deũ de-
 fixus, cuius fiducia se hosti opponit, illiq; aditum
 præcludit. Adducit autem Seruator appositissimas
 similitudines, quibus quemque nostrum officij sui
 commonefacit, à castrensi vigilia & excubijs, à fure
 atque oppressore nocturno, à parientis repentino
 subitoque dolore, à Sponso, qui progreditur ad ex-
 ornandas nuptias, ab Heri ac Patris familias laten-
 ti tacitoque aduentu, ab ingruente calamitate &
 bello, ab imminente fame ac vastitate, à sicu protu-
 berante ac proferente grossos suos, à mortis & iu-
 dicij die, tum plerisque alijs, quibus nobis aures vel-
 licat, atque ad obseruandam salutem nostram at-
 tentos reddit Exhibitum est adolescentibus in ipso
 statim ætatis progressu salutare instituendæ vitæ
 exemplum à Christo, qui proficiebat ætate & sapi-
 entia coram Deo & hominibus, apud quos illum
 gratiosum ac fauorabile reddidit modestia ac mo-
 rum integritas, quem in primis imitari par est, il-
 liusque exemplo ciuibus ac popularibus studium
 operamq; suam approbare. Quod aut natus annos
 duodècim, apud viros cordatos indolis suæ speci-
 men exhibuit Iesus, multaque opportunè atque

*Matth. 13.**Luc. 12.**Christus ad
excubias
excitatur.**Cap. 2.**Abacuc lo-
cus explicatur.**Simile à
castrensi
vigilia.**Luc. 2.**Matth. 24.**1. Thess. 5.**2. Pet. 3.**Luca 2.**Matth. 25.**Marci 13.**Luc. 2.**Adolescen-
tia Christi
laudata.*

appositè sit loquutus, interrogatus placidè ac modestè responderit citra iactantiæ aut fastus vllam speciem, quæ vitia præcocis ac confidentis ingenij pueribus inesse solent: magnam huic rei rationem subesse interpretor, vt scilicet iuuenilis ætas, sumpto à Iesu exemplo, primo quoque tempore indolis suæ aliquod argumentum proferat, ac vel parentibus vel ciuibus nonnullam virtutis inchoatæ spem præbeat.

*Christus
scopus &
sua exem-
plar.*

Quum autem opus sit ductore aliquo, qui velut indice viam commonstret, qua progredi possis, atque optima vitæ exempla consecrari, obiter commonstrabo, quas artes amplecti conueniat, quibus autoribuste addicere, quò solidam eruditionem assequaris, atque ad summa, vel illis proxima prouehi possis.

*Qui autores ad expoliendam linguam mentemq;
exornandam vsui, & quæ artes potissimum amplectenda.*

C A P. XII.

A V T O R V M cum delectum habeto, vt probatissimos tibi legendos atque imitandos proponas. Insipientis est enim in imitatione atque æmulandi studio non optima quæque sectari. Edoctuit nos id in natura rerū ipsa satio, in qua lectissimum triticum mandari terræ ac sulcis cōmitti solet: ipsaq; solerter excogitata insiticia vel inserendi industria, in qua surculos maximè generosos ac feraces in alienam arborem inserimus. quod etiam obseruari solet in exprimenda pictura, Musica, poësi, arteque Oratoria, in quibus æmulator curiosus exactissima quæque atque ad vnguem facta imitari nititur. Hoc ipsum Paulus Apostolus obseruari vult in ijs, quæ ad pietatem ac dona spiritus spectant, vt ad ea adspirent atq; enitantur, quæ inter hæc

*Optimi
quiq; imi-
tandi.
Simile ab
insitione
arborum.*

1. Cor. 12.

æc sunt potiora atque præcipua. Quisquis enim *Pauli exē-*
 ali ratione vel studium vel vitæ cursum instituit, *plo ad sum-*
 inquam illum insumptæ operæ, vel impensila. *ma eniten-*
 oris pœnituerit, quod ijs ferè vsuuenire solet, qui *dum.*
 superstitiosum vitæ genus amplexi sunt, aut qui-
 us sermo incomptus, nec doctis vsitata loquu-
 io magno tadio dediscēda. Quò mihi meritò lau- *Italia &*
 landa videtur studiorum alumna & nutritrix Italia, *Græcia*
 doctaq; Græcia, quarū institutum Gallia ac Belgi *lus.*
 ta imitari non desinit, quòd ætati teneræ optima
 quæq; proponat. Hac enim ratione efficitur, vt a-
 dolescentes puritate verborū, ac sermonis elegatīa
 imbuti, rerum cognitionem maturè cōsequantur.

De Ethnicis scriptoribus censura.

C A P. XIII.

QV ANQVAM non desint parum æqui re-
 rum æstimatores, qui autores profanos (vt minus
 appositè nominant) exagitent atq; explodant, nec
 vlla ab ijs peti velint exempla, vel expoliendæ lin-
 guæ, vel vitæ instituendæ, non tamen illos despici-
 endos iudico. Sunt enim Poetæ, Oratores, Comici,
 Tragici, Historici studiosæ iuuentuti ad rerū ver-
 borumq; notitiā, ad artes liberales atque ingenuas,
 ad solidas disciplinas adiumento, atque ad eas ex-
 peditum facilemque aditum patefaciunt.

*Qua lin-
 guam expo-
 liunt, am-
 plectenda.*

Meritò aut magnaq; ratione hæc studia, huma-
 nitatis ac politionis literaturæ elogio insignita sunt,
 quòd teneram ac pubescētem ætatem comitate ac
 mansuetudine, moribusq; placidis imbuant. Ex ijs
 etiam prouectiores maturæque ætatis viri conci-
 piunt honesta oblectamenta, vitæque tædia, quæ
 ferè negotiosos inuoluunt, disentiunt. Quæ res ef-
 fecit, vt præter alios scriptores orthodoxos, Diuus *In epist. ad*
 Basilius cognomento Magnus, nepotes suos ad O- *Nepos,*
 ratorum ac Poetarum lectionem sedulò inuitârīt.

Poeta

Poeta officium, & quid studiosa iuuentuti, atque
etiam adultis conferat.

C A P. XIII.

Poeta insti- tor Poeta Oratori finitimus (quo nomine designa-
tuum. tur artium liberaliū vitæque instituendæ præcep-
tor) Horatius eleganti carmine commonstrat,

Lib 2. epist. Os tenerum pueri balbumq; poeta figurat,
ad Augu- Torquet ab obscenis iam nunc sermonibus aurem,
stum. Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Poeta exa- Asperitatis, & inuidia corrector, & ira,
stus morū Recte facta refert, orsentia tempora notis
institutor. Instruit exemplis, inopem solatur & ægrum.

Tum alia quædam præcepta salutaria inculca-
tenellæ ætati, non seuerè, non minaciter, non imp-
riosè, ne ab instituto resiliant: sed blandè, placidè
suauiter, eaque moderatione atque artificio tra-
ctat, quo stabularij ac domitores generosos equo-
palpo & popismate assuefaciunt subsilire, atque ar-
tifici pedum agilitate

Georg. 3. Insultare solo, ac gressum glomerare superbum.

Nec solùm ista studiorum oblectamenta ado-
lescentibus spiritus animique vigorem excitât, se-
etiam prouectioribus vsui sunt, siquando ab aspe-
ritate forensi, ac grauioribus serijsque rebus resp-
rare libeat. Antiquissimum autem fuisse poetarum
genus, ac priscis seculis laudatū, præter Theophras-
tum, Cicero & Fabius testantur. Nam illos con-
stat incultos ac vagos, agrestesque homines fera-
rum ritu palantes in ciuilem vitæ societatem con-
traxisse, quod venusto carmine expressit Hora-
tius,

Poesis ar-
sum anti-
quissima.
Lib. 10. e. 1.

De art. poc. Siluestres homines sacer interpretq; Deorum,
Cadsibus & victu fædo deterruit Orpheus,

Distu

*Dictus ob hoc lenire tygres, rabidosq; leones.
 Dictus & Amphion Thebana conditor arcis
 Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
 Ducere quò vellet. Fuit hæc sapientia quondam
 Publica priuatis secernere, sacra profanis,
 Concubitu prohibere & ago, dare iura maritis,
 Oppida moliri, leges incidere ligno.
 Hic honor & nomen diuinis & atibus, atq;
 Carminibus & enst.*

*Poeta clari-
 gium.*

De Historiarum vsu & vtilitate.

C A P. XV.

QVVM historia, hoc est, rerum gestarum fida
 narratio non minus habeat vtilitatis, quàm oble-
 ctamenti, ac præter amœnitatem lectionis, vberri-
 mum prudentiæ fructum adferat: par est, vt in hac
 se quisque studiosè exerceat. Quem autem vsum
 fructumque habeat historia, Titus Liuius sic obi-
 ter indicat, Hoc illud est præcipuè in cognitione
 rerum salutare ac frugiferum, Omnis te exempli
 documenta tanquam in illustri posita monumẽto
 intueri, Inde tibi tuæq; Reip. quid imitere capias,
 inde fœdum inceptu, fœdum exitu quod vites. Sic
 quum quidam à Zenone sciscitaretur, qua quista-
 tione fœlix effici possit: si, inquit, in superiorem æ-
 ratem intendat oculos, hoc est, si maiorum res ge-
 stas, si veterum monumenta intueatur. Est enim
 historia, Cicerone teste, lux veritatis, temporũ eu-
 stos, vita & stabilimentum memoriæ, magistra vi-
 tæ, nuntia vetustatis, in qua omnia describuntur or-
 natè & copiosè, summaque, vt par est, fide, ac ve-
 raci rerum gestarum narratione. Aperiunt autem
 sacra Biblia amplissimum historiarum campum,
 ac fusissimas rerum gestarum narrationes exhibet,
 in quibus salutaria documenta, atque ad vitam in-

*Voss histo-
 ria.*

*Ex Liuiio
 historia cõ-
 mendatio.*

*Zenonis de
 historia sen-
 tentia.*

*De Orato-
 re*

*Ciceronis
 de historia
 iudicium.*

*Biblia salu-
tares histo-
rias exhi-
bent.*

stituendam idonea exempla desumi possunt, que
rum pleraque stupenda Dei iudicia oculis mentis
obijciunt, & quemque nostrum commonefaciū
quàm sit detestabilis Deo idololatria, ac diuini ver-
bi contemptus, nullaq; affici erga ipsum reueren-
tia, atque aliunde conquirere salutis præsidia.

DE Comædia.

CAP. XVI.

*Comædia
Æsopi.*

HISTORIAE affinis est Comædia humani
vitæ speculum, in quo quisque mores affectusque
suos, atque expressam quotidianæ vitæ imaginem
sub alterius persona perspicit, ac contemplatur
suaque vitia aut virtutes obseruat, iocundo gene-
re, vt Cicero ait, eleganti, vibano, ingenioso, face-

*Comicorū
licentia.*

to. quo exercitij genere omnes ferè nationes in suc-
quæque idiomate vtuntur, magna nonnunquam
licètia ac dicendi libertate, sic vt iuxta Horatium
libertas in vitium excidat, quòd in sectandis vitijs ple-
rumque sint acerbiores: neq; enim populares tan-
tùm, atq; infimæ fortis homines notant, sed in fre-
quentissimo Ciuitatis theatro Optimates ac viros
primarios exagitant, rhythmisq; asperioribus per-
stringunt. Qui si citra vllam contumeliam atque
infamiae labem, minusque seditiosis versibus tale
quiddam moliantur, atque in illos tantùm, qui id
sunt promeriti, linguas exacuunt, tolerari posse vi-
debitur, quòd moribidi illi còtracto hulcere resipiscāt,
suiq; officij rationem habere meminerint. Belgæ
hanc Comicam licentiam *Batamenten* vocant, vt
Rhythmicos concentus & modulationes, quibus
fabulam suam peragunt, *Rym oft Dichten*.

*Comædia
moderatio;
adhibenda.*

*Quadam
didicisse
oportuit.*

Hæc autem oblectamenta atque ingeniorum
amœnitates tempestiuè primisque annis didicisse
oportet, prouectioribus non addiscere. nã floridæ
ætati cōgruunt ista studia, quibus tamen maturior

ætas, vbi superioribus annis eâ degustârit, aliquan-
do se oblectare ac reficere poterit.

Salutaria verò, quæque ad virtutem ac probita-
tem profutura sunt, non pudeat adulta, imò ne
deuexa quidem atque incinata ætate discere. ad
ea enim consequenda nullum tempus vel serum,
vel intempestiuum est, vt nec resiliendi à vitijs.

*Nulla ætas
ad discen-
dum serâ.*

*De eloquendi dicendiq; peritia, quæ nulli non, cu-
iuscunq; sit idiomatis, vsui est & necessaria.*

C A P. XVII.

R H E T O R I C A siue ars Oratoria, cuius mu-
nus est aptè, distinctè, ornateque dicere, ac lectissi-
mis verbis, grauibusque sententijs auditorum ani-
mos allicere atque inflammare, illis præcipuè vti-
lis & necessaria est, qui concionandi munus obe-
unt, qui Remp. administrant, ac Magistratus fun-
guntur officio, aut in Consulari dignitate vel Præ-
torio ordine constituti sunt, qui in militari discor-
dia ac castrensi fremitu, tumultuque populari, ac
seditione civili versantur, quorum interest, atque
autoritas exposcit, inconditæ multitudinis animos
furore accensos, regere consilij, ac maiestate ver-
borum mitigare. Neque enim semper minis, ter-
rore, vi, sæuitia, ferro, supplicijs coercendi subditi
(nisi res cruenta remedia exposcat, sedandæ sedi-
tionis) sed placidis verbis, oratione medicata, vul-
tuque ad grauitatem ac constantiam composito,
ab improbis conatibus ad officium reuocandi.

*Eloquētia
quibus &
sui.*

*Eloquētia
seditiones
sopiuntur.*

Eadem prudentia ac dexteritate vti decet
patremfamilias erga domesticos, &
præceptores erga tumultuo.

si ingenij disci-
pulos.

Ad quas disciplinas nobis aditum patefaciant humanitatis studia.

C A P. XVIII.

Literæ potestiores, studia exornans. CONFERVNT autem humanitatis studia seu liberales disciplinæ, non solum ad expoliendam linguam verborum lenocinijs, atque orationis illecebris, sed ad artes vitæ utiles & necessarias, Physicam, Medicinam, Jurisprudentiam, & in qua precipue conquiescit, & solatia concipit humanus animus, Philosophiam non equidem humanam, sed cœlestem, qua, Christo duce, Dei cognitionem, amorem, fiduciam concipimus Omnes enim artes in quibus se exercet humana industria, hinc referri debent, atque in hunc scopum dirigi. Non sunt hanc consequuti mundanæ sapientiæ professores, qui veritate deij, falsa pro veris, inania pro solidis, fucata pro sinceris, dubia pro certis, pro salutaribus noxia hominum mentibus ingerunt: quod a flatu diuino sunt destituti.

Tres disciplinae potissime utiles. Quum autem inter cæteras, tres potissime sunt disciplinæ, quæ non solum professoribus decus & emolumentum adferunt (tamen si id non magno per se spectari debet) sed etiã popularibus vsui sunt, atque ad vitam commodè transigendam adiumento: quam amplecti velis, & cui natura sis appositus, maturè deliberandum. Theologia, hoc est, diuinarum rerum sciëntia, afflatu Spiritus sancti prodita, mētem informat pietati, & qua ratione Deum coli debeat, ac quisque salutem consequi, demonstrat, quæ (modò purè tradatur) tanto post se interuallo reliquas artes relinquit, quanto sunt diuina humanis, solida caducis potiora.

Qua pars Theologia omnibus utilis. Huius scientiæ ea pars omnibus ad salutem consequendam est necessaria, quæ mentem fide imbuit operibus charitatis exornata, vt aliàs fufius sumus testati. Per hanc

anc enim, Christo duce, accessum aditumque ha- *Medicina*
 emus in vno Spiritu ad Patrem. Medicina præ *& Jus.*
 scripta frugalitate ac victus temperantia, rerumque
 alubrium vsu valetudini prospicit, ac morbis me *De tuend.*
 letur. Hæc, Plutarcho teste, sic est de numero ar- *Valeriu.*
 tium liberalium, vt politix splendore, iucunditate
 nulla sit inferior, Mercedem autem vberimam con-
 fert sui studiosis, nempe præter rei familiaris am-
 plificationem, corporis salubritatem, omnium re-
 rum possessione præstantiorem.

Quid autem quum oblectamenti, tum vtilitatis *Amæna*
 adferat herbarum contemplatio, earumque virium *herbarum*
 cognitio, quid ex dissectione corporis humani mē. *contempla.*
 brorum, omniumque partium obseruatio, non *no.*
 facile cuiquam persuaderi potest, nisi vsu & exer-
 citatione id sit expertus. Iuris ciuili prudentia *Iurisprudē.*
 summo semper in honore extitit, cuius munus est *ita & utilitas.*
 regere consilij vrbes, fundare legibus, emendare
 iudicij,

*Consulere in medium. ac rebus succurrere fessis,
 Parcere subiectis, & debellare superbos.*

Quem ordinem si quis contemnendum putat, is, *Pro Celio.*
 vt ait Cicero, reuellit non solum vincula iudicio-
 rum, sed etiam vtilitatis vitæque communis. Hu *Iurisprudē.*
 ius præsidio fulciti Remp. conspiciamus, omniaque *ita Cicero-*
 inter ciues & populares tranquilla præstari & pa- *ni laudata.*
 cata, idque sacratissimarum legum autoritate, qua
 Princeps ac magistratus iustitiam exercet, accepta. *Ius ciuile*
 que à Deo potestate (vt Paulus testatur) maleficos *Christo &*
 ac facinorosos supplicio afficit, bonos tuetur. Quo- *Paulo pro-*
 circa vult Deus singularem honorem & obe- *batum.*
 dientiam præstari Regibus, & qui Remp. *Rom. 13.*
 administrant, modò æqua præci-
 piant, nec à verbo Dei
 aliena.

Certo fixoq̄, disciplina generi inherendum.

C A P. XIX.

*Certo disci-
plina gene-
ri inheren-
dum.*

Q V V M nonnullis ita allubescant amœnio-
studia, vt in ijs consenescent atque immoriantu-
nec ad solidas disciplinas se conferant: consultu-
arbitror, vt qui frugem eruditionis percipere e-
optat, nec oleum operamq̄ue perdidisse, id disci-
plinæ genus adsciscat, ad quod natura maximè fi-
idoneus, ne inuita Minerua, hoc est, repugnâte na-
tura, ac sinistro Genio aliquid aggressus videatur
deinde eius artis studio, cui se addixit, sedulò in-
cumbat, totoq̄ impetu, ac summa contentione ad
metam properet, quò decurso studiorum spatio
plenam perfectamq̄ue eruditionem (modò id ob-
tineri queat) assequatur. Cætera verò studiorū ob-
lectamenta per interualla ac succisuis horis, velut
à labore respirans degustet, ea tamen lege, vt ac-
solutum munus pensumq̄ue diurnum se conferat,
atque animus ad intermissa studia reuocetur.

*Inuita Mi-
nerua ni-
bil.*

*Indefesse
studijs in-
sistendum.*

*Quæ studia & occupationes operosæ, ac minus fru-
gifera, quæ noxiæ & perniciosæ.*

C A P. XX.

*Infrugife-
ra studia
reijcienda.*

CAVENDVM autem, quod in nonnullis
disciplinis quidam factitant, ne magnū studium
multamq̄ue operam in res obscuras ac difficiles,
easq̄ue non necessarias conferas, sed in rebus hone-
stis, ac cognitiōe dignis, multum operæ curæq̄ue
te ponere iure laudauerim. Occupātur enim non-
nulli quibusdam studijs, omnemq̄ue suam indu-
striam in ijs collocant, quæ multum habent tædij,
multumq̄ue anxietatis ac molestiæ, minimum ve-
rò laboris impensū fructum. Vt sunt curiosæ ni-
mis obseruationes & astrorum iudicia ex Chal-
daica

daica vanitate petita, quibus freti professores temerarij, indubitanter pronunciant; quid cuique *Astrologia* euenturum sit, quo fato natus, quis illi futurus *quatenus* rerum euentus, quem quisque habiturus succes *exercenda.* sum, nunquam adhibita in consilium Dei prouidentia, cuius arbitrio mundum hunc vniuersum constat administrari. quorum temeritatem ac fortuitas prædictiones exagitat Esaias, atque illos irridet, qui ab ijs responsa petunt, atque ab huiusmodi impostoribus oracula sciscitantur. Sic enim illis insultat: Stent & saluent te Aruspices cœli, qui contemplantur sidera, & supputabant menses, vt ex ijs annunciarent ventura tibi. Similiter Hieremias, iuxta vias gentium nolite discere, & *Cap. 47. 44* à signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes. quoniam leges populorum vanæ sunt, hoc est, *Astrologia* podices, seu demonstrationes eorum fallaces sunt *Vanitas im* & futiles. Quibus verbis sacri vates non pro- *probata pro* fus damnant aut explodunt Astrologiam, quæ *phetis.* suum habet vsum & vtilitatem, sed huiusmodi *Astrologia* professoribus insultant, qui diuinationum fucis *non pro-* atque imposturis imperitæ plebi imponunt, ac *sus explo-* credulæ turbæ fumos offundunt, inani rerum ex- *denda.* pectatione. His affines sunt vanitates Chiroman- *Artes qua* ticæ, quæ inspectis manuum lineamentis mira nu- *damnosæ.* gantur: fumi atque imposturæ Alcumisticæ, quibus nugatores persuadent, se vertere rerum species, atque argentum & ænea quæque in aurum demutare. quibus accedunt artes ijs deteriores, Necromantia, qua mortuorum corpora è sepulchris exciri solent, atque ab ijs responsa peti, vt Phitonissam factitasse legimus, quæ vt Sauli gratificaretur, Samuelem ementita fictaque specie spectari. *1. Reg. 28.* dum exhibet.

Huic affines sunt Hidromantia & Pyromantia, quæ per aquam & ignem perficitur: multæq; aliæ

præstigiæ Dæmonum, atque incantationes Magi-
cæ, Ariolatio, Aruspicina, Augurium, Auspicium
hoc est, Diuinationes, & quæ ex inspectione exto-
rum auiumque cantu ac garritu sumuntur præsa-
gia.

*Incantatio
damnosa.*

Inter hæc malefica ac veneficas artes refero,
quibus etiam in Belgica nonnullæ Strýges ac Saga
vicinorū armentis atque ouillo pecori detrimen-
ta damnaque inferunt, atque illis Dæmonum mi-
nisterio lac ac butyrum depeculantur, messesq; &
vineta depopulantur, ac conterunt. Quin & mari-
bus virile robur eripiunt, ac velut emasculatos ac
congressum Genialem reddunt impotentes atque
inualidos: quod mihi aliquando questi sunt viri
robusti ac lacertosi, qui se deplorabant in eunu-
chos ac spadones degenerasse magno suo pudore,
vxorumque damno, quibus ego medelam atque
amuleta adferre studui, admotis herbis, quæ ad
tales præstigias, Dei munere efficaces sunt & præ-
sentaneæ.

Deut. 18.

Huiusmodi aut fascinationibus fatigare inge-
nium, non solum superuacaneum & inutile, sed
etiam exitiale & damnosum. nam legibus diuinis
& humanis morte plectuntur, atque ad palum al-
ligati, ignitis fascibus exuruntur, qui maleficas vl-
las artes Cacodæmonum opera exercent. Qua aut
ratione incantamenta abigenda, expugnandaque
sint, in calce libri iudicabimus, vbi de Maiestate
nominis Iesu tractabitur, ne hic ordo atque ora-
tionis series interrumpatur.

*Non minus animo mentiꝫ prospiciendum, quàm
corpori.*

C A P. XXI.

*Cultus ani-
mo & cor.* QVVM autem homo ex corpore & anima cō-
stet & conflatus sit, omni prouidentia vtriusque
partis

partis incolumitati inuigilandum. Anima potissimè *pori impedi-*
 ma hominis pars est, Corpus animæ domicilium. *dendus.*
 Illius imperio, huius seruitio ac ministerio magis
 vtimur. Vtriusque igitur non segniter habenda ra- *Simile à*
 tio. Si enim damus operam, ne ædes nostræ palu- *rebus do-*
 stres sint & vliginosæ, ne tectum & culmina plu- *resticis.*
 uix ventisque exposita rimis fathiscant, ne deniq;
 vestes ac tegumenta situ obducta, minusque venti-
 lata, tineis blattisque scateant: quanto magis cor-
 pori prospicere par est? cuius vitia animum quo-
 que per consensum ac lege consortij afficiunt, atq;
 vltro citroque commeant. Nam

Corpus onustum -

Horat.

*Externis vitijs, animum quoq; prægrauat vna,
 Atq; affigit humo diuisa partem auræ.*

Cui illud Sapiētis affine, Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, ac sensum deprimit, multa cogitantem.

Corpori itaque aliquid tribuendum, cuius futuris (vt Plinius ait) animus ipse sustentatur. Obseruauit id Paulus, qui Timotheo interdicta aqua, *1. Timot. 3.*
 moderatū vini vsum præscripsit, quo fulciret stomachum, atque in Euangelij propagatione esset alacrior. Corpus enim inculpatè constitutum, animo commodius subseruit, nec menti in altissimarum rerum contemplatione officit, aut est oneri.

In primis autem menti prospicere, illique cultum adferre conuenit, quod nulla re efficitur melius, quàm firma ac stabili in Deum fiducia, quæ in certissimam immortalitatis spem hominem erigit, atque animo metum mortisque formidinem eximit. Vt autem cibus corpori alimentū: ita Dei *Anima pabulum.*
 verbum pabulum ac fomentum animo, quo vno concipitur in mente pax & tranquillitas, qua nihil homini. in huius vitæ cursu optabilius, aut expectandum magis. Quanto autem diuexetur angore,

*Impij in-
quies.*

Cap. 57.

*Affectus vi-
tiosi menti
officiunt.*

*Humores
pravi men-
tem obnu-
bilant.*

ac mentis inquietudine impij, quàm sæuam experiantur animi carnificinam facinorosi, etiam externus habitus corporis indicat. Est enim nequitia vltrix sui sic, vt quam semel occupauit mētem, nunquam securam esse patiat, sed continenter perturbationibus exagitet. Quod etiam Esaias eleganti similitudine ab æstu, marinisq; fluctibus desumpta expressit, Impij cor tanquam mare exæstuat, & redundant fluctus eius in lutum & conculcationem, hoc est, mens illorum, qui sceleribus contaminati sunt, & nequitijs polluti, tumultuosa est, turbulenta, inquieta. Cui verò vita suauis esse possit & iucunda, aut animus tranquillus & placidus, qui corpus circumfert scēdissimis morbis inquinatum, & mentem obscœnis vndique vitijs oblitam & deformatam? Quamobrem quum magna malorum pars à vitiosis animi affectibus emergat, omnibus modis ijs abistendum, ne quid incommodi corpus ab ijs concipiat. Pari cura & studio istud à morbis vindicandum, ne à corpore in animum aliquid labis aut contagionis transferri contingat. Quum enim humores pravi ac vitiosi cerebro tetros fumos inferant, ad multa mala mentem impellunt atque incitant.

*Qua ratione corpori subueniendum, vt inculpata
valetudine subsistat.*

C A P. XXII.

*Utilis fruga-
litas.*

SANITATEM tuetur, ac morbos propulsat frugalitas ac victus temperantia, adhibita earum rerum moderatione, quæ ad stabiliendam valetudinem, viresque firmandas sunt necessariae.

*Artes Me-
di. 85.*

Appellantur autem istæ Galeno, causæ conseruatrices, quòd habitum corporis conseruare sint idoneæ, modò ijs commodè atque oportunè vta-

mur:

aur: Recentiores, res non naturales vocant, non *Res quæ & a*
 uòd præter naturam existant, sed quoniam extra *letudinis cõ-*
 corpus constitutæ, nec nobis, vt humores insitæ, v- *ferunt.*
 u effectuque naturam eiusque facultates incom-
 modo aliquo afficiant, si sinistrè parumque aptè
 adhibeantur. Huiusmodi sunt circumfusis nobis
 aer, cibus & potus, somnus & vigilia, repletio, ina-
 nitio, affectus motusque animi, quorum quodque
 corpus humanum ad sui conseruationem ac tute-
 lam exigit. Quoniam autem potissima sanitatis
 pars in salubri diætâ consistit, studiosè obseruan-
 dum, quid in ea corpori vel proficit vel officiat.

Et quum non minus foeda sit, quàm noxia ac
 perniciosa valetudini ingluuies, tantum cibi &
 potionis sumendum, quantum naturæ necessitas
 exigit, vtque vires corporis alantur, non oppri-
 mantur.

Est enim victus moderatio in omni studiorum, *Moderatio*
 magnarumque rerum occupatione, in perferendis *Victus stu-*
 elucubrandi laboribus, in obeundis munijs publi- *diosis vti-*
 cis vtilis cum primis & necessaria. Ea siquidem va- *lis.*
 letudinem firmam constituit, ea spiritus cum ani-
 males tum vitales, qui cerebro & cordi ascripti
 sunt, alacres reddit atque erectos, ita, vt quæ quisque
 mente conceperit, expeditè, nullaque molestia per-
 ficiat atque exequatur. Luxu autem atque intem-
 perantia vitæ acciri morbos, impediri studia, ho-
 nestas omnes cogitationes flaccescere, non pro-
 gredi lucubrationes, labescere mentis alacritate-
 tem, vigorem animi extinguere, hominesque ignauios
 effici, inertes, socordes, somniculosos, nec ad res
 vllas præclaras eniti, quotidiana exempla demon-
 strant. Quocirca qui studio literarum se addixit,
 atque eruditionem affectat, ita moderetur rebus
 suis, ne quid pro cupiditatis arbitrio fiat, sed ap-
 petitus rationi pareat, omniaque ad vsum vitæ ac

*Christus
frugalitatē
imperat.
Luc. 21.*

naturæ necessitatem referat. Exigit id ipsum à suis professoribus Christus, eosque huiusmodi verbis ad temperantiam reuocat, Videte nequando corda vestra grauentur crapula & ebrietate, atque huius vitæ curis, subitoque vobis ingruat ille dies. tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem totius terræ. Qua concione infigit hominum animis sobrietatem, atque excutit reum terrenarum amorem, in eoque negotio illos persistere vult ad extremum vsque vitæ diem, nequid deterius illis obueniatur. Scitum est illud Cornelij Celsi, Vbi ad cibum ventum est, nūquam utilis nimia satietas, sæpè inutilis nimia abstinentia. neque ex satietate fames, nec ex fame satietas, & immodica ingurgitatio idonea. Quamobrem inconsultè faciunt; qui post pridianas epulas ac symposia mensasque Geniales postridie immodica inedia se macerant ita, vt defectu animique deliquio nonnunquam corripiantur, atque odoriferis reficiendi sint. Alij à ieiunio atque antecedentis diei inedia affluentius, quàm par est, cibo potuque se onerant, adeò, vt nisi relaxentur, disrumpi videantur.

*Lib. 1
Vitanda
satietas.*

*Liberalius
aliquando
accumben-
tum.*

Liberalius autem nonnunquam cœnare, ac cum æqualibus tempestiuus conuiujs se reficere, nihil habet vitij, nullaque ratione improbari meretur, modò omnia moderatè perficiantur, atque intra mediocritatem, intra temperantiæ limites consistant. Huiusmodi enim laxamētis discutitur mœror & mœstitia, quæ ex nimia intensione menti nebulam ac caliginem offundit, ipsosque studiosos extenuatis exhaustisque spiritibus melancholicose efficit, tetricos, taciturnos, morosos, atque ab omni sodalitate, ab omni consuetudine ciuili alienos: qui affectus à philomusis, virisque politicis, ac literarum candidatis alienissimi esse debent.

Cibus

*Cibos ex Dei liberalitate ac munificentia, magna
gratitudine ac gratiarum actione sumendos.*

C A P. XXIII.

QVONIAM autem ex Dei munificentia rebus *In cibo, Dei*
creatis affatim ac cumulata fruimur, omniaque à *agnoscatur*
mundi exordio in usum ac comoditatem hominum *munificen-*
consecrata sunt: in ipso statim mensæ accubitu, ante- *tia.*
quam manū patinæ, aut alimentis admoueri con-
tingat, in vniuersitatis Opificem erigenda mens est, *A Deo ci-*
atque alacri viuidaque precatione impetrandum, ut ea, *bis nutri-*
quæ sumpturi sumus, nobis per fidem salutaria effi- *endi & im-*
ciat, atque ad alendum fouendumque corpus efficacia, *obtinet.*
neque enim in edulij atque obsonijs nutriendi vis
consistit ac vegetandi potentia, sed in verbo Dei, quod *1. Tim. 4.*
tali virtute illa imbuit Quocirca ad Deum omnia re- *Rom. 14.*
ferenda sunt. Sic præter Paulum Prudentius com- *1. Cor. 9.*
monstrat, à quo victus vitæque subsidia peti, aut spe-
rari debeant, nepe à Deo patre, à quo per Christum
omnia consequimur. Sic enim preces eò dirigit,

*Christe prius genitore potens,
Huc natus precor intustu
Flecte salutiferam faciem,
Fronte serenus & irradias,
Nominis & sub honore tui
Has epulas liceat capere.
Te sine dulce nihil Domine,
Nec inuas ore quid appetere.
Pocula ni prius atque cibos
Christe tuus fauor imbueris,
Omnia sanctificante fide.
Fercula nostra Deum sapiant,
Christus & influat in patinas,
Sera, ludicra, verba, socos,
Denique quod sumus atque agimus.
Trina superna regat pietas.*

*Cathimer
lib.
Prudentij
hymnus, in
mensa ac-
cubitu.*

Matth. 26. Instaurationis cibo viribus ad gratiarum actionem
Mar. 14. Christi exemplo nos incitat. nam Seruator absolu-
 ta cœna non, nisi hymno dicto, à mensa se subdu-
 xit, quò agnoscamus, ab opulenta largaque Dei
 manu omnia proficisci, atque eius munere nobis
 esse salutaria. Sic autem gratiarum actionem pro-
 sequitur,

*Prudentij
 gratiarum
 actio.*

*Pastis visceribus, ciboq; sumpto,
 Quem lex corporis imbecilla poscit,
 Laudem lingua Deo patri rependat.
 Sic nos muneribus tuis refectis,
 Largitor Deus omnium bonorum,
 Grates reddimus, et facramus hymnos.*

*Matth. 6
 Luc. 11.*

Sunt huius generis complures precandi formulæ
 apud probatissimos autores, atque etiam in Biblijs
 eiaculationes passim obuiæ: verùm nulla ad im-
 petrandum efficacior, quàm quæ à Christo præscri-
 pta est. Huc enim referri debet, atque ab hoc fonte
 promanat, quidquid vel petitur, vel mente concipi-
 tur. Constat illa quidem verborum paucitate, ac
 sex septemue concisa membris, sed quæ tam sit fœ-
 cunda refertaque mysterijs, vt omnia in se com-
 plectatur, quæ vel ad Dei gloriam, vel nostram ne-
 cessitatem vsusque spectant, vel etiam proximi
 emolumentum.

Quomodo hospitalitatis habenda ratio.

C A P. XXIII.

*Hospites fo-
 uendi.*

Rom. 12.

1. Tim. 3.

Tit. 1.

1. Pet. 4.

Hebr. 13.

QVOD ad conuiuiarum hospitemque ratio-
 nem attinet, aut illorum, qui symposia ac comeffa-
 tiones alterius sumptu captant & venantur, pru-
 dentem ac circumspectum quemque esse decet.
 Primùm hospitalitatem, quam præter cæteros A-
 postoli collaudant, ac Paulus in Episcopo exigit,
 cuiq; curæ esse par est, ac modestis ciuibus ædium
 vestibula ac cœnaculorum aditus patefactos. Est
 enim

anim, Cicerone teste, cum primis decorum hominum illustrium domos patere illustribus hospitibus. In quo humanitatis officio, ut vitetur ambitio atque ostentatio, apparatus, personarumque respectus, Christus conuocari voluit inopes atque egeni, state oppressos, nulla spe redituri muneris aut impensi beneficii compensatione, nisi à patre cœlesti, qui omnia cum fœnore refundit. Verùm quum sint impudentes quidam atque attritæ frontis, qui deuorato pudore ac verecundia vltro se conuiujs ingerunt, beneque pasti nonnunquam in salutato hospite tacitè se subducunt: conuiuiarum discrimen delectumque habendum censeo sic, ut modesti admittantur ac frugales: gurgites verò, liguritores, helluones, pamphagi, mensarumque afflectæ, qui præter heri voluntatem impudenter irrumpunt, atque vltro se ingerunt, oclusis foribus arcei sunt, aut ciuilitate quadam ablegandi, vel si id obtineri nequeat, obijciendæ ijs in cœnaculo ascriptæ insigniores aliquot sententiæ, ac scitè dicta, quæ illos officij sui commonefaciant, in quem vltimum, cum alia, tum istud in triclinio postibus affigi potest, illisque spectandum exhiberi, quo pudore suffusi meminerint decori.

Inopum habenda ratio.
Luca 14.

Hospitum habendus delectus.

*Vis conuiuia mea accubare mensæ?
Hac serua paradoxa: Neminem nec
Dentatis salibus, nec inuido ore
Suggilla, appositis cibus palatum
Apra. Quem neque as probare noli
Nec traducere, nec calumniari.
Aequales cyathos caue propines.
Frontis pone minas seuerioris.
Et profer Veneres, socos, lepores,
Grates solue Deo. Hospiti repende
Quod non messuit in tuo nonali.
Hac fac, sicupias bis esse gratas.*

Carmen conuiuiale elegans.

Non

*Prouerbiū
cōiuuale.*

Non autem negligendam hospitem consuetudinem, ac conseruanda humanitatis atque amicitiae iura, Prouerbiū indicat, Salem & mensam ne prætereas. Quum enim veteres vltro citroque inter se conuiuia agitarent, huiusmodi symbolis fouebant, alebantque semel in vitam amicitiam, atque illam communi mensa constabilierunt. Quocirca antiquitus proditiōnis ac perfidiæ insimulari solent, qui Salem & Mensam essent prætergressi, hoc est, Amicitiae tessera cōfregissent, ac violassent foedus intimamque vitæ necessitudinē, qua sale & pane inter se erant deuincti, atque eiusdem mensæ participes.

*Psalm. 40.
Ioan. 13.*

*Dauidis loci
expli-
catus.*

Ad hoc symbolū spectat Dauidis illa querimonia, qua Christi personam referens, amicum ac familiarem proditiōnis ac perfidiæ insimulat, idque honesti specie ac simulato fæctoque pietatis prætextu. Sic autem cum illo exposulat. Etenim homo pacis meæ, in quo speraui, cui fidebam, & qui mecum edebat panes, hoc est, conuictor erat, mensæque eiusdem consors, extulit super me supplantationem. Tolerari, inquit, posset, ac minus indignè ferri, si quis hostis denūciato per fœciales bello, aperto Marte me esset aggressus: at illum mihi fraudes, dolos, insidias struere, atque aduersum me ceruices erigere, calceque petere, quicum mihi intercessit intima familiaritas, ac solitus sum arcana omnia communicare, intoleranda res est, & quæ perferri nequeat. Sic Christus huiusmodi facti indignatione commotus, Qui edebat, inquit, mecum panem, is sustulit aduersum me calcaneum suum, hoc est, hostis domesticus, quo nullus perniciosior, clancularijs ac clandestinis me consilijs opprimere meditatur. metaphora sumpta ab amicis, in speciem primaque fronte blandis, sed insidiosis, menteque venenata, qui latenter hominem feriunt, ac postico calcem impingunt sic, vt quis malum intulerit,

lerit, obseruari nequeat, Belgæ prouerbiali figura *Prouerbiæ*
 Auersa cuspide ferire dictitant, hoc est, nō à fron. *in insidio-*
 te, sed à tergo atque auersa corporis parte, *van sos.*

bachten, ende met de cromme pyke steken. Huic affi-
 nis alia Dauidis ex postulatio, qua queritur, ab illo
 sibi inferri damna, cuius summa familiaritate v-
 sus est, atque arctissimo amicitiaæ fœdere coniun-
 ctus sic, vt omnium consiliorum fuerit particeps,
 & tanquam intimus ac primarius amicus secreto-
 rum conscius. Sic autem rei atrocitatem exagitat,

Quoniam si inimicus maledixisset mihi; sustinuis- *Psalms. 54:*
 sem vtique. Et si, qui me oderant, erexissent se con-
 tra me, abscondissem me forsitan ab eis. Sed tu ho-

mo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui si *Dauidis lo-*
 mul dulces inecum capiebas cibos, & in domo Dei *cus expi-*
 versati sumus cum consensu, &c. Versus sunt pa- *carus.*

theticis, hoc est, pleni affectibus, quibus se grauitè
 magnaque indignatione ferre declarat, quòd qui
 hactenus fidi amici speciem prebuit, infestissimum
 esse hostem experiatur, ac latenter taciteque perni-
 ciam moliri. Quòd autem graphicè depingat expri-
 matque hominem versipellem & subdolum, qui
 specie quadam assimilatè amicitiaæ ac virtutis, vul-
 tu, oculis, sermone, blandiatur amico, quum intus
 in eius perniciem virus & venena foueat, hoc ad

perfidiaæ crimen adijcit, Mitiora sunt butyro ver. *Simile ab*
 ba oris illius, quū in corde eius instruatur bellum, *oleo & bu-*
 Molliores sunt sermones illius oleo, quum sint re *tyro.*

ipsa gladij & iacula. Qua similitudine designat fu-
 catos ac malitiosos amicos, qui aliud in pectore
 clausum habent, aliud in lingua promptum, qui-
 que altera manu panem ostentant, altera lapidem
 ferunt. Cuius proditiōnis specimen exhibuit Iu-
 das Iscariotes, & post hunc plerique alij, qui ab
 ipso edocti sunt, ac fraudulenta exempla sumpse-
 runt.

De rei familiaris ac domestica cura, eiusq; administratione.

C A P. XXV.

*Rei dome-
stica procu-
ratio.* QVOD ad Oeconomicam, hoc est, rei familia-
ris administrationem attinet, quæ, Cicerone teste,
ministra est ac famula corporis: in ea stabilienda
ornandaq; quemque industrium esse decet ac pru-
dentem sic, vt eius amplificatio ad vsum vitæ ne-
cessarium, ad commoditatem, ad ornatum refera-
tur, non ad luxam ac delicias, non ad sumptuosas
mensas atque immodicos ferculorum apparatus,
quæ opes, quamlibet immensas, exhauriunt atque
attenuant. Quocirca in exornando conuiuio men-
*Ciborū ap-
paratus vt
rands.* saque instruenda præ cæteris obseruanda frugali-
tas ac victus moderatio, omniaque euitanda gulæ
ac libidinis incitamenta, denique bellaria delicatio-
ra, quæ ferè secundis mensis inferri solent cibo fa-
tiantis, quò denuò edendi cupiditas incitetur. Hæc
profusio vitæque luxus præter id, quod facultates
imminuat, ac morbos pariat, etiam vbi vino inca-
luerunt, luxuriæ fomenta ministrat, ac lumbos in-
citat, partesque abditas atque obscœnas tentigi-
Ephe. 5. ne afficit, qua prurire incipiunt, atque, vt Apo-
stoli verbo vtar, vri, hoc est, potentius ad Vene-
rem incitari. Quamobrem Paulus nihil pro cupidi-
1. Cor. 7. tatum arbitrio fieri vult, sed omnia ad necessita-
tem vsumque naturæ referri, non ad luxum ac vo-
luptatem, corpori menti que æquè damnosam. Ne-
Rom. 13. mo aut ita obsurdescit ad naturæ sensum, vt cor-
pus suum exosum habere sustineat, quin, vt Pau-
lus ait, enutrit ac fouet illud, vt Christus Ecclesiam.
Ephe. 5. Quo exemplo inuitat Apostolus maritos, vt vxo-
res suas ament, eamq; curam adhibere studeant,
quam quisque suo corpori adhibet, atque illis præ-
stet, quod Christus Ecclesiæ sponsæ ynicè adamatæ
præstitit:

præstitit. Cæterùm in rei familiaris administratio-
ne ac stabilienda firmandaq; re domestica nequid
illa detrimenti patiatur, ita omnia moderanda
sunt, ne vel prodigi aut profusi hominis nomen in-
curras, aut plus satis parci, aridi, tenacis.

Conseruatur quidem res familiaris parsimonia, *Modus re-*
caq; augetur, & incrementa concipit: verùm non *bus adhi-*
in eam angustiam illa contrahi debet, vt defraudes *endus.*

Genium, ac te tuosq; inedia conficias: quod sor-
didi quidam opulenti factitant, rursus ne, vt deco-
ctores assolēt, parta profundas, ac patrimonia dis-
sipes, ascitisq; aliquot huius notæ ac farinæ soda-
libus, qui ad hæc perficienda exhortantur, ac clas-
sicum canunt, abligurias. Vt autem iuxta Teren-
tium, Necessè est sumptum faciat, qui quærit lu-
crum: ita iuxta Plautum, Non potest cõstare que-
stus, si illum sumptus superat. Quam sententiam

Belgæ ita efferunt: *Stelt & teringhe naer & nerin-* *Prouerbiũ*
ghe. Quo indicat, ita moderandum sumptibus, ne *frugalita-*
immodica profusione rem domesticam imminui *tem com-*
contingat, sed æqualis ac par sit census expensiq; *mendans.*

ratio. Quocirca industrij Patrisfamilias officium
est, pro tempore velut ex promptuaria cella quæ-
dam depromere, & quum res poscit, recondere. Et
enim, vt habet Prouerbiũ, Sera in fundo parsimo
nia. Non est aut à nostro instituto, nec à Reip. com
modo, ac rerũ domesticarum cõseruatione aliena

Damnosa
est sera
parsimo-
nia.

lex, quam Amasis Aegyptiorum rex promulgauit,
Soloni Atheniensium Legislatori etiã vsurpata, qua
cautũ est, teste Herodoto, vt populares atq; iniqui-
lini singulis annis apud prouinciarũ Præsides de-
monstrarent, vnde viuerent, & qua re sibi victum
cõpararent, qui id proferre nõ possent, nec testarẽ-

Lib. 3. Eu-
terpe.

tur, se legitimè viuere, morte plecterẽtur. Qua edi-
cti seueritate coercere voluit otiosos, ne ad latroci-
nia, ac prædationes illis pateret aditus; quò ferè

Lex Ama-
sis contra
otiosos.

deue.

deueniunt, quibus alea, scortis, compotationibus paterna hæreditas decocta est, ac funditus exhaustum patrimonium. Ex his emeruisse opinor apud Corinthios, Legem sumptuariam contra prodigos, & qui suas facultates temerè profundunt, aut sumptuosius magisq̃ effusè conuiuuntur, quàm res familiaris ac prouentus annuus exigit. Quamquam Diphilus apud Athenæum referat, ac Latinis versibus expresserit Erasmus, de omni disciplinarum genere optimè meritis, non grauabor adscribere, quò Magistratus rationem modumq̃ inecat, qua effici possit, vt Ciuitates ac suburbana prædia minus infestentur, ac violentis grassatoribus, qui interdium ac noctu facultates quietasq̃ hominum possessiones diripiunt, ac corpora immaniter excruciant, nisi confestim thesaurum proferrant. His autem versibus exprimitur legis huius sententia,

Lib. 6.

Lex sumptuaria Corinthiorum.

*Hoc lege cautum est hic apud Corinthios;
 Si quempiam obsonare semper splendide
 Videmus, hunc rogamus, vnde viuat, &
 Quid faciat operis: Si facultates habet,
 Vt reditus harum soluere expensas queat,
 Perpetuum illum perfrus suis bonis.
 Si forte sumptus superat ea, qua possidet,
 Prohibemus hunc, ne faciat hoc in posterum.
 Ni pareat, iam plectitur multa graui.
 Sin sumptuosè viuit is, qui nil habet,
 Tradunt eum tortoribus. Proh Hercules!
 Nec enim licet vitam absq̃ malo & illo degere,
 Talem scias, sed est necesse aut noctibus
 Abigere pradam, aut fodere muros adium,
 Aut hac patrantum iungier commercio.
 Aut in foro agere Sycophantam, aut perfidum
 Præbere testem. Nos genus hoc mortalium
 Eijcimus hac ex Vrbe, velut purgamina.*

Non

Non minus seuerus est officiorum exactor Paulus 2 *Theffa* 3. Apostolus, qui præcipit, vt ignaui atque otiosi ex- *Paulus ig-*
 usso veterno, operam manuarijs opificijs impen- *nauos exti-*
 nant, quibus se & domesticos alant: quod tam rigi- *mulat ad*
 lè obseruari voluit, vt ijs alimenta denegaret, qui *industriã.*
 non insisterent labori, atque ad constabiliendam
 rem familiarè essent intenti, sed tanquam fuci, qui
 apum laboribus & mellificationi insidiantur, ex a-
 iena liberalitate & munificentia viuerent, atque
 otiantur, nullo opere, nisi rerum curiositate oc-
 cupati. Ad hanc disciplinam ac censoriam seueri- *Pauli ad*
 tatem Paulus etiam fures reuocat, qui aliena com- *fures ad-*
 pilant ac depeculantur, quos non solum commo- *monitio.*
 nefacit, vt ab aliorum opibus manus abstineant, sed *Ephe. 4.*
 quæ honesto labore parta & conquistâ sunt, ege-
 nis subleuandis impendant. ita siquid labis aut
 maculæ contractum sit ex re aliqua infami & pu-
 denda, bonis operibus ac liberalitate in tenuiores
 elui potest. quale exemplum editum est in Zachæo, *Luc. 19.*
 qui scœnore parta distribuit egenis. Hac enim ra-
 tione efficitur, vt antea actæ vitæ errores & vitia vir-
 tutis compensatione obliterentur, mutatis scilicet
 in diuersum affectibus, exutaq; inolita naturæ pra-
 uitate ac vitiosa consuetudine.

Somni & vigilia moderatio.

C A P. XXVI.

STVDIOSIS virisq; politicis inter cætera *Somni &*
 habenda somni & vigiliæ ratio. Hęc enim si mode- *Vigiliae mo-*
 rata sint, & tempestiue adhibeantur, plurimū com- *deratio.*
 moditatis adferunt in stabilienda firmandaq; va-
 letudine. nam præter id, quòd corpus a'acré præ-
 stant & vegetum, tum mentem quoque reddunt
 ad obeunda quæuis munia ac functiones erectio-
 tem. Somnus autem immoderatus atque immo-
 dicus,

dicus stupidos reddit homines, ignauos, socordes obliuiosos, & qui non facilè emergant, atq; ad præclaras vllas artes enitantur. Quocirca huiusmodi cõditionis homines ad exercitationes, ac subeũdo labores excitãdi, quò torporẽ veternumq; excutiãt atque aliquid libero homine dignum meditẽtur.

*Sõnus meridians
quando noxius.*

Quod ad meridianum diurnumq; somnum spectat, non consulo, vt iuuentus illi assuescat, nisi lassitudo ex æstu ac labore contracta, vires afflexerit, aut nox pridiana intempestiuis vel vigilijs vel symposijs transacta sit. tunc enim citra incommodum admitti potest meridiatio, aliãs memoriam labefactat, mentemq; obnubilat, & præter capitis grauedinem, oculis caliginẽ adfert, præsertim vbi cibo oppleti decumbunt. quibus hoc quoque accedit incommodi, quòd sopore excusso nauseabundi sint atque oscitent, passisq; brachijs pandi-

*Pandicula
ri quid sit.*

culentur, hoc est, membra quaquauersum distendant, diffuso vndique per corpus vaporum cõcursu, ex languida quadam affectione & febrili rigore, quem *ὄναιλος* nostrates vocant, Latini veteres Helucum. Quæ vox designat vel à crapula vel meridiano somno nauseantes ac flaccidos, quiq; subinde ad oscitandum impelluntur.

*Helucus
nauseosus
affectus.*

*Meridiana
sensibus
commoda.*

Senes verò & qui in ætate matura consistunt, tutò meridiari possunt, hoc est, prandio absoluto, modò nõ nihil interualli intercedat, se somno dedere, præsertim æstiuis mensibus, cœloq; feruido. quæ acris intemperies homines somnolentos efficit, quo tempore ea commoditas captanda est, vel in sedili collocato corpore, vel in culcitrà composito, capite sublimius pauloque erectius in puluinum inclinato. Tali enim somni laxamẽto spiritus cùm naturales, tum vitales, à quibus spiritus animalis, qui cerebro insidet, fomenta concipit, instaurantur ac reuiuiscunt.

Vigilia

Vigilia autem intēpestiua cūm dōmni ætati no- *Vigilia ex-*
 tia, tum iuuentuti nocentissima, vt etiam inedia, *siccatur.*
 quorum vtrunq; cerebro siccitatem adfert, ac præ-
 ter phrenesim & delirium, quod inducit, totum
 corpus aridum efficit, squallidū, strigosum. Quod
 in immodica vigilia, vel inedia, vel intēpestiua lu-
 bratione, aut etiam nimio labore, aut immode-
 rata Venere vires attritæ sint, ac spiritus exhausti,
 consumptoque succo vitali macies contracta, hu-
 mido alimento ac somnificis potionibus vires re-
 ficiendæ, quales sunt lactuca, spinachia, maluæ ef-
 fectu par, atriplex, buglossus, & quæ vulgò borago *Somnificæ*
 dicitur, semen papaueris recentis, nymphææ flores, *que cere-*
 vulgò nenuphar, vel liliū aquaticum & palustre, *brum hu-*
 Bataui seu Hollandi *plompen* vocant, *ost & vater-*
melant.
lelsen. quibus accedunt violarum flosculi, nuclei
 pini, amygdala dulcia, pistacea seu fistici, ordeï cre-
 mor, vuae & passæ, & Corinthiæ illæ minutis a-
 cinis, vinaceis immunes, dactyli seu palmulæ, ma-
 la Medica seu corticis citri zaccaro aut melle con-
 diti. ijs enim natiuus ac vitalis humor reficitur, ac
 cerebrum mentis sedes velut rossido humenti quæ
 vapore perfunditur, ac suavi halitu irrigatur, ex
 quo emergit somnus placidus, ac quies minus tur-
 bulenta, aut tumultuosa. Quod si quis sit natura *Somnolen-*
 somnolentior, nec illi incalescat animus ad res vi- *tia & excē-*
 las præclaras, continenter exercitationi ac labo- *riatur.*
 ri insistat, vitet cibos omnes frigidæ humentis quæ
 facultatis, eos quæ assumat, qui vi calorifica humo-
 res superuacaneos, in quibus consistit somni cau-
 sa, exiccant: quales sunt hyssopus, rosmarinus, sal-
 uia, organum, amaracus, vulgò maiorana, cunila
 seu tymbra, brassica rubicunda, zinziber, piper,
 nux muscata, gariophyli, & pleraque alia, quæ
 cerebrum vaporoso ac fumido humore oppletum
 releuant, mentem quæ densis vaporibus obnubi-

latam erigunt, atque ad concipiendas honestas ce-
gitationes alacrem reddunt atque expeditam.

*Quid adferat commodi vel incommodi repletio &
inanitio, denique aluus vel astrictior, vel re-
laxior.*

C A P. XXVII.

E A D E M quoque alijs rebus, quæ valetudin-
vel profunt vel officiunt, adhibenda moderatio
quales sunt repletio & inanitio, qua scilicet corpu
cibo potuque reficitur, vel humoribus oppletum e
uacuatur. Vt autem frugalis esse debet, ac tempe-
rata studiosis virisque politicis victus ratio: ita nor-
nimis tenuis & parca, ne spiritus extenuetur: qui-
bus & id accuratè obseruandum, ne aluus sit adstri-
ctior, aut plus iusto laxior. Vtrumque enim (si mo-
dum excefferit) valetudini æquè noxium. Si enim
plus nimio profluat, ac sit citatior, corpus aridum
reddit ac strigosum, somni que paucitatem infert,
atque inducta cerebro siccitate, memoriam immi-
nuit: sin verò nimium areseat ac sit coactior, me-
moriam obnubilat, atque oculis caliginem indu-
cit, somnia que tumultuosa ac turbulenta efficit,
crassis densisque humoribus ad cerebrum delatis. Quæ
autem ventrem aluumque placidè molliunt, sunt
violæ, lactuca, spinacia, atriplex maluæ congeneres,
quam veteribus in eum usum commendatam
Martialis indicat,

*Exoneraturas aluum mihi Villica maluas
Attulit, & Varias, quas habet hortus opes.*

His accedunt buglossus, & quæ vulgò borago
dicitur, cheraphilum vel gingidium, vulgò keruel,
beta, blitum, pruna Damascena, vuæ passæ & Co-
rinthiacæ minutis acinis, mora, ficus. Medicamen-
tosa quæ id præstant, sunt Mercurialis, fumaria, po-
lypodium,

*Moderatio
cibo adhi-
benda.*

*Ventrem
qua laxat.*

*Herbae quæ
aluum lu-
bricè præ-
stant.*

ypodium, senna, Rhabarbaron, carthamus, epithi-
 nus, cassia, manna, seu melaerium concretū. nam
 camonea, tripolium seu turbit, mezereon, &c. vi-
 res deiiciunt. quocirca non nisi validis ea exhiben-
 tur, quum malo nodo malus quærēdus sit cuneus.
 Si autem venter magis lubricus est, quàm valetudi-
 ni commodum, sisti potest crebro vsu menthæ ru-
 bicundæ, & quæ in officinis passim obuia est, ex ea
 confecta mellagine vel syrupo. Ventrem quoque
 adstringunt ac corroborant cotonea tenera lanu-
 gine mala, & quicquid ex ijs conficitur, rosæ ru-
 bentes. ijs accedunt mespila, antequam vliginem
 sint perpeffa ac tenerescant, corna lapidoso qui-
 dem intus nucleo, sed non insuavi insipidoque sa-
 pore, eoque acido atque adstringente, Rhus Ponti-
 cum, nostrates Ribes vocant, quod appetentiã mi-
 rē excitat, ac nauseam discutit, ipsique stomacho
 retinendi cibi vires confert, presertim æstiuus men-
 sibus, vbi biliosus humor aluum proluit, ac fluxum
 prouocat, in quem vsum succus eius saccaro con-
 cretus, quem Rob Auicenna vocat, præsentaneus,
 nam aluum plus nimio profluentem cohibet, atq;
 appetendi vires languidas erigit, cibi que auidita-
 tem excitat, vt etiam mala punica, vulgò granata,
 rubentibus intus atq; angulosis acinis sapore mo-
 dō dulci, modō acido.

*Qua Gen-
 tre astringunt.*

*Rob quid
 Auicenna.*

*Studiosis virisq; politicis sapius meatus, per quos
 excrementa deferuntur, expurgandos.*

C A P. XXVIII.

NON frustra Deus humani corporis opifex tot *Meatus ex-*
 meatus ac vias expurgandis humoribus proluen- *purgantur*
 disque excrementis condidit, ne scilicet ex horum *excrementis*
 redundantia obrui hominem, atque emanantibus *destinati.*
 ab ijs vaporibus suffocari contingat. Sic caput per

M m 3 nares,

nares, aures, palatū se emungit atq; exonerat screa-
tu ac sternutamento: Pectus & pulmo per vocalem
arteriam tussi pituitam elicit: Stomachus seu ven-
triculus vomitu ac iuctibus sentinam exhaurit: In-
testina per aluum se expurgant, ac postico emissis
flatibus à sordibus feculentis cloacā proluunt: Re-
nes & vesica per meatus ductusq;e vrinarios lotiū
deriuant: Corporis autem superficies per cutem
porosam, ac multis minutisq;e foraminibus per-
uiam fuligines ac sudoriferos halitus discutit.
Quocirca cū corpus inculpate cōsistere nequeat,
nisi singulæ partes bene constitutæ sint, suoq;e offi-
cio citra offensam fugantur: dāda cum primis ope-
ra, ne quis error aut intēperies suboriat, quæ or-
ganorum actionem vel vitiet vel reddat deterio-
rem. horum enim ministerio mens ipsa vititur, ac
res præclaras perficit. Si morbus aliquis infestat, si
caput grauedine tentatur, si pituita molesta est, si
calculus aut stranguria, seu vrinæ stillicidium ve-
xat, si caligo ac lippitudo oculos vitiat, si manus
aut pedes articulari morbo tentantur,

*Horat. in
Arte.*

Si mala quem scabies, aut morbus regina serget,
minus expeditè sua munia ac functiones obit aut
exequitur humanus animus. Quò mihi consultò
facere videntur, qui valetudinis rationem habere
curant, ac corpus eiusq;e partes ab omnibus excre-
mētis purgatiores efficere. Sic enim mens ipsa ma-
gis nitescit, atque ad quasuis actiones redditur ac-
commodatior. Magna mortalium pars neglecto om-
ni cultu, nec obseruata valetudinis ratione, opi-
bus inhiat, ac studio comparandi conquirendiq;e
est intenta, quum tamen Sanitas sit auro potior,
nec vlla res animi tranquillitate optabilior. Con-
firmat id versibus hisce Horatius,

*Valetudo
auro po-
tior.*

*Lib. 1. epi-
stol. 12.*

*Si Venti bene si lateri est, pedibusq;e tuis: nil
Diuina poterunt regales addere manus.*

Nom

*Non domus, aut fundus, non aris aceruus, & auri
Aegroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas.*

Et quò quemque ad frugalem & moderatū rerum
vsum reuocaret, subiicit,

————— *Valeat possessor oportet,*

Li. I. ep. 2.

Si comportatis rebus bene cogitat &c.

Hebræus Sapiens per omnia huius verbis sic con- *Eccle. 30.*
sonat, Præstat pauperem esse sanum, & firma va-
letudine, quàm diuitem malè affecto corpore. Sa-
nitas & bona habitudo est omni auro præstantior,
& validum corpus immensis opibus. Nullæ me- *Sap. 40.*
liores sunt diuitiæ, quàm sanitas corporis, nec vl-
lum oblectamentum maius, quàm animi lætitia &
gaudium cordis. Quocirca non est metienda felici-
tatis opum affluentia, aut prospero rerum succes-
su, sed corporis mentisque inculpata sanitate. Ille
enim demum & viuit & valet, qui horum commo-
ditate inoffensè fruitur.

*Præcepta salubria non minus animo, quàm corpori
idonea.*

C A P. XXIX.

TRIA ferūtur vulgò saluberrima, quæ quem-
que obseruare par est, Vesci citra saturitatem,
Non refugere laborem, Naturæ semen cōseruare.
Quibus opposui totidem insaluberrima, quæ præ-
ter morbos, præmaturā senectam accelerant, mor-
teque properata homines conficiunt, Crapula
distendi, Ignauia torpescere, Immodica Ve- *Rebus na-*
nere eneruari. Quum enim frugalitas, profligata mo-
gata ingluuie, salubre corpus constituat, Exercita- *turæ mo-*
tio, excusso otio atque ignauia, id ipsum agile red- *us adhi-*
dit & expeditum, tum si ab equino genere docu- *bendiss.*
menta sumere liceat,

Virg lib. 3. Georg. *Nulla magis animi vires industria firmat,
Quam Venerem & cæci stimulos auertere Amoris.*

*Senectus,
amor, &
Venus in-
decora.*

Siquidem intemperans ac libidinosa adolescentia effœtū corpus senectuti tradit. Quocirca quum in adolescentia, tum maximè in senectute moderandum cupiditatibus, ac luxuriæ præcludēdi aditus, quæ vt iuuentuti turpis: ita, Cicerone teste, senectuti scœdissima ac maximè indecora. Vt enim in bellō ac castris opus est viribus, opus agilitate, opus robore tolerandis, ferendisq̄ue laboribus: ita in amore ac præstanda Venere vires exiguntur ad subeundos nocturnos labores, ad deuoranda matrimonij tædia, ad perferendes vxoris procacis atque imperiosæ mores. Quamobrē nec senibus bellum, nec amor conuenit, quòd vtraque res multas circumferat difficultates, molestias, incommoda, ad quæ senescens ætas impar est, atque ijs perferendis inidonea. Expressit id eleganti carmine Ouidius,

Lib 1. A. mor. eleg. 9. *Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido.
Attice, crede mihi, militat omnis amans.*

Quæ bello est habilis, Veneri quoq̄ conuenit atas.

Turpe senex miles, turpe senis amor.

Militia species amor est, discedite segnes.

Non sunt hæc timidis signa tuenda viris.

Nox & hiems, longa q̄ via, sauiq̄ labores

Mollibus ijs castris & dolor omnis adest.

Quis autem non perspicit, quàm sit indecorum, exoletum, rugosumque senem iuuenili more oscula figere, atque in amplexus prouere? quum ad peragendos Hymenæos sit inhabilis. Sic rectè Sophocles, qui atate confecta, à quodam interrogatus, vteretūrne rebus Veneris: Dij me-

liora, inquit, libenter verò istinc tanquam à domino agresti & furioso profugi.

Existima-

Existimationis ac fame habendaratio.

C A P. XXX.

MODIS omnibus efficere studeas, vt tui ciues *Fame ha-*
 optimam de te opinionem concipiant, tuæq; exi- *bendara-*
 stimationi ac nomini laudabile testimonium defe- *tio.*
 rant, denique præclarè de te sentiant, atque hono-
 rificè loquantur. Nec obseruare pudeat, qua per-
 suasione populares tui erga te sint imbuti, quo a-
 nimo affecti. Negligere enim quid de se quisq; sen-
 tiant, aut loquatur, non solùm, vt Cicero ait, arro-
 gantis est, sed etiam dissoluti. Sic Christus sciscita-
 tus legitur ab Apostolis, quam opinionem de illo
 conciperet promiscua multitudo, quos rumores de
 ipso spargerent, quid deniq; de Messia ipsi sibi per-
 suaderent, non ambitionis aliquo, aut gloriæ au-
 cupio, sed vt periculum faceret, an auditis tot sa-
 lutaribus concionibus, conspectisque tot miracu-
 lis, sublimius ac magnificentius de illo, quàm vul-
 gus sentirent. itaque hoc percontatus est, quò ab ijs
 eliceret solidam professionem fidei, atque explo-
 raret, quantum profecissent in doctrina cœlesti,
 quæ nihil habet fuci aut vanitatis, nihil fallaciæ vel
 imposturæ, vt calumniati sunt Pharisei; sed pror-
 sus salutaris est & sincera, ab ipsa veritate, ipsoque
 iam dudum expectato Seruatore Dei filio prolata.
 Quod cum Petrus summi Patris afflatu omnium *Professio*
 nomine exertè esset professus, atque indubitanter *fides.*
 pronuntiaffet Iesum omnis salutis autorem, illius-
 que fiducia genus humanum redemptionem con-
 sequi, Christus Petri professionem diuinitus illi in-
 spiratam collaudauit, eamq; immobili fundamen-
 to innixam cõfirmat, inuictam fore & inexpugna-
 bilem. In quauis actione, omnibusque dictis ac fa- *Decori ha-*
 ctis memineris decori, & quid maximè deceat. id *bendaratio.*
 enim honestatis ratio exigit: vnde scitum est Pro-

uerbium, Caput artis est decere, quod facias, hoc est, quod naturæ sit aptum, atque ingenio moribusque conueniens, *Dat & Vel Voeght ende be-*

Qua ratio. taemt. Compendiaria atque expedita via est ad *ne affectã-* lidam gloriam, si te talem præstes, qualis haberi *da gloria.* velis, quod obiter monet Horatius:

Lib. 1. epist. Tu rectè viues, si curas esse quod audis.

17.

hoc est, quod diceris, & quod de te ciues ac populares testificantur. qui si te virum probum atque integrum existimant, rectè quidem, modò ne ijs fucum facias, nec imponas honesti specie, vt personati quidam histriones, qui primo intuitu spectatæ probitatis apparent, quum versipelles sint atque improbi.

Perf. Sat. 5.

————— *Nam fronte politi*

Astutam & apido seruant sub pectore Vulpem.

Silentij tu-
tum pra-
miuum.

Memineris duas præcipuas esse virtutes, quibus adolescentes potissimè solent commendari, Fidem & Taciturnitatem: quibus si accedat Pudor amabilis pubertatis color, quem candore suffusus rubor velut ornatus quidam commendat: nihil ad decus ingenuitatis ac modestiæ accedere potest magis fauorabile aut gratiosum. Quisquis autem hac indole, ijs adolescentiæ ornamentis destitutus est, aut horum iacturam fecerit, perditus & profligatus censi solet, summaque improbitate atque impudentia insignitus. Quocirca non præsertim aliena à vero hæc sententia,

Ego illum perijisse puto, cui quidem perijt pudor.

Pudor ado-
lescentes
cõmendat.

Commendat enim supra quàm dici queat, adolescentes pudor & verecundia adeò, vt non temerè ad frugem deueniant, aut aliquam de se virtutis aut probitatis spem polliceantur, in quibus nulla

Ingenuita-
tis argu-
mentum.

elucet aut se profert pudoris significatio. Sic Diogenes quum adolescentem quendam pudore suffusum conspiceret, atque erubescere: Confide, inquit,

quit,

quit, fili, huiusmodi est virtutis, probitatis, modestiæ color. Similiter cum apud Terentium Mitio optimam spem de filio conciperet, Erubuit, inquit, salua res est. Est autem innocentiae argumentum ac testificatio, pudor & confessio, si quando deprehensa est in ijs, quæ non destinata malitia commisit: Nequitiae autem impudentia atque obstinatio. Nec enim verentur iuuenes quidam confidentissimi, viros etiam graues inconniuentibus, fixitque oculis obtueri, ac denegare factum, etiam si id palam sit, nec inficiari queat. Vt autem sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares, Assuesces, vt Comicus ait, omnes perferre ac perpeti.

*Confidentia
vitiiosa.*

*Ter. Andr.
Act. I. Sce. I.*

*Quibuscum & versaris, atq; & nate ijs dedere,
Eorum, modò honesta sunt, obsequi studijs,
Aduersus nemini, nunquam te proponens &lli.*

Est enim generosæ mentis & modesti animi argumentum, Plurimum facere, minimum de seipso loqui, vt Iugurtha apud Salustium factitauit, secus quam Thraones ac iactabundi milites, qui se insolenter efferunt, suaque facinora magna ostentatione prædicant. Quum autem nulli non sit odiosa ventosa iactatio, nemo sibi de ingenio, eruditione, opibus blandiatur, suaque munera ambitiosè prædicet, sed ita actiones suas moderetur, vt submissè ac modestè de se sentiat ac loquatur, ne, vt Paulus ait, alios despicerè ac fastidire videatur. Commonefacit id ipsum, præter alia his versibus Horatius:

*Iactantia
odiosa.*

Rom. 12.

*Arcanum neq; tu scrutaberis &llius & nquam,
Commissumq; reges & & vino tortus & ira,
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes.*

*Ex. I. epist.
19.*

Nunquam in animum induxeris, vt alienæ calamitatis insultes, ne inimici quidem, sed cõdolescas potius, eiusque sortem commiseratione dignam tantum, deputes.

*Calamitas
non insultes.*

deputes. Illæ enim sunt vices rerum humanarum, vt multi ex summa felicitate, atque amplissima rerum possessione, ad inopiam ac miserandos casus deuoluantur, funestumque ac luctuosum exitum nonnunquam sortiantur. Rursus alij ex infimo loco ac miseranda seruitute ad opes, ad honores, ad dignitates & imperia prouehuntur. Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris. Ad hanc enim amussim exigi vult omnes nostras actiones ac studia Christus, cùm inquit: Omnia quæcunque volueritis vt faciant vobis homines, sic & vos illis facite, hoc est, præstare cuique honorem, decus, subsidium, cæteraque humanitatis officia, quæ quisque sibi exhiberi velit. Ne sis in proferendo sermone præceps, temerarius, inconsideratus, denique efficitio, ne lingua mentem præcurrat, aut effutias per iugulum redituras voces, quæ aliquando recoquendæ sunt. Sunt enim multi, quibuscum versamur, lubricæ fidei, ac silentij minus tenaces, qui non solum quæ incautius cuiquam exciderunt, eliminant, sed obtrectatione ac calūnijs existimationi ac famæ proximi officiant, labemque aspergunt. Quocirca Horatius salubri consilio quemque instruit,

Epist. 17.

*Protinus Et moneam, siquid monitoris eges tu,
Quid de quoque viro, et cui dicas, sepe videto.
Percontatorem fugito, nam garrulus idem est,
Nec retinent patula commissa fideliter aures.
Et semel emissum volat irreuocabile Verbum.*

*Futilitas
damnosa.*

Quibus versibus quemque commonefacit, vt cōsideratè ac parcè de alijs loquatur, nec quidquã temerè effutiat, quod illi aliquãdo fraudi esse posset, atque aliquid detrimenti adferat: denique Coricæos atque exploratores obseruandos, qui omnibus se sodalitijs ingerunt, ac subodorantur, quod ad Censores ac Criticos deferant, ita vt nemini tutum sit, de vlla re mutire, nec liceat in tanta tem-

Verfpiert.

porum

porum infelicitate palam & exertè profiteri, quæ mens dicitur, suadet ratio, etiamsi veritati ac sinceræ religioni sint consentanea, idque metu delatorum, quibus etiam præmia atque honores decernuntur, quo magis oculatos auritosque se præbeant in explorandi negotio infami cum primis ac detestando, ut quos etiam exosos habent, qui illorum utuntur ministerio. Placet enim nonnullis proditio ac delatio: sed ipsius rei artifices inuisi sunt, licet officium, quod præstant, pro tempore sit gratum. nam illos ut lubricæ fidei suspectos habent. Testatū fecit id Augustus Cæsar, apud quem cum insolentius sua merita iactaret Rhymirales Thracum rex: Proditionem, inquit, amo: proditorem detestor. Sic, ut Iulius Capitolinus refert, ab imperatore Antonio Pio quadruplatores extincti sunt, hoc est, id genus hominum, quod ex accusatione quartam bonorum partem consequi solet. Belgæ huiusmodi conditionis homines *Aenbringers* vocant, qui eò magis inuisi sunt summis pariter atque infimis, quòd in dictis factisque omnia exasperet, & quàm pro rei veritate, faciunt atrociora. Quocirca Marcus philosophus imperator calūnijs quadruplatorum intercessit, apposita falsis delatoribus infamiae nota. Saturio parasitus apud Plautum infame ducit ac detestabile, quadruplaturam exercere, ac mauult parasitando pascere ventrem ex maiorum suorum instituto, quàm quadruplato-rem agere, atque huiusmodi ratione ditescere, bonisque aliorum ac vitæ inhiare. Quanquam id genus officiorum non magnam laudem mereatur apud cordatos, qui non patiuntur sibi à parasitis atque assentatoribus auriculas affui, illorumque blandimentis ac lenocinijs mentem eripi.

Coricai,
Sulgo Ver-
spiers obser-
uandi.

Quadrus.
platores o-
mnibus o-
diosi.
Augusti di-
cti de pro-
ditione.

Marcus Im-
perator.
Capitoli-
nus.
In Persa.
Parasitus
delatore
minus no-
xius.

Landa-

Laudabilis dissidiorum pacificatio.

CAP. XXXI.

*Contentio-
nes sapien-
da.*

*Matth. 5.
Pacifactor
laudē me-
retur.*

*Regum a-
nimus irri-
stabilis.*

SI QUID simultatis ac contentionis inter vl-
los ciues aut confedales inciderit, probi viri offi-
cium est, pro virili illud sopire, offensiones dilue-
re, dissidia, ne acerbius in crudefcant, cōponere, di-
rimere lites & controuersias, sedare discordias, sar-
cire concordiam, pacem inter contentiosos ac dissi-
dentes conciliare; fidumq; ac sedulam pacificato-
rem se hominum altercationibus offerre. Quod hu-
manitatis officium nōn minima beatitudinis par-
te collocat Seruator, qui huius rei studiosos filiorū
Dei elogio condecorat. Ab hac & plerisq; alijs vir-
tutibus, quibus charitas, hoc est, studium de omni-
bus benè merendi ornatur, alienissimi sunt turbu-
lenti quidam ac tumultuosi homines, quibus cū
odiosa sit atque inimica omnis pacificatio, prau-
tate quadam animi omnia perturbant, rebusq; ex-
hulceratis non medentur, nec fomenta adhibent,
sed exasperant, atque, vt habet Prouerbiū, Oleum
flammæ adiiciunt, etiam cū reges ac principes ir-
ritari contingit, quorum animus natura generosus
ac ferox magis magisque illorum malefanis consi-
lijs accenditur atque inflammatur: quō hominum
genere nihil detestabilius, aut execrandum magis,
presertim vbi religionis negotium agitur, à quo de-
cet omnes vitiosos affectus esse remotissimos: ne
asperitate ac sœuitia alienari potius hominū ani-
mos à studio pietatis, quàm lenitate allici contin-
gat. Siue enim veterem cōsuetudinem stabilire vi-
sum sit, siue sublatis erroribus, qui sensim irrepse-
rūt, aliquid innouare, ac religionem ad fontem re-
uocare; omnia iudicio ac sano consilio perfici de-
bent, adhibita ratione, ordine ac modo, nequid ru-
multus exoriat, vt superiore anno in Belgica eue-

nit, in qua distractis in diuersas partes ciuium animis, Religio vi & armis propagari cœpta est, quæ res funestum exitum est consecuta. Delatore non minus damnosus obtrektor virulentus, qui probris, conuicijs, calumnijs, contumelijs immerenti perniciem adfert, ac lingua venenata cõficit. quod genus hominum his versibus & notat, & vitadum Horatius præcipit,

*Obtrekta.
tio fugien-
da.*

*Lib. Ser. I.
Saty. 4.*

*Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit alio culpante, solutos
Qui captat risus hominum, famamq; dicacis,
Fingere qui non visa potest, commissã tacere
Qui nequit, hic niger est. hunc tu Romane caueo.*

His affinis est illa Solomonis admonitio, Remoue à te os prauum, & labia detrahentia procul sint à te. Et paulò inferius, Cũ detractoribus ne commiscearis, quoniam repente confurget perditio eorum. Fuisse autem spectatissimis viris inuisam ac detestatam obtrektandi rabiẽ, sacri scriptores passim testantur, ipsique Augustino aded odiosam, vt Carmen hoc in cœnaculo affixum, obtrektoribus obijceret, eoq; ijs os obturaret,

*Prouer. 4.
Prouer. 24.
Eccl. 10.*

*Exod. 22.
Psal. 70.
100.*

*Ezech. 22.
Iacob 4.
Rom. 1.*

*Quisquis amat dictis absentum rodere vitam,
Aut quem delectat lubrica serba loqui,
Aut plenis cyathis lepidos fatigare sodales:
Hanc mensam seritam nouerit esse sibi.*

*Carmen
Augustino
& surpatũ.*

Hac enim ratione illos ablegauit à suo conuictu ac contrubernio, qui aut ingluuie, aut maledicẽdi studio delectantur, vel etiam impudicos obscœnosq; sermones mensæ inferunt.

Nemo insolescat rebus prosperis, nec deiciatur aduersis, sed Dei se prouidentia fulciat.

C A P. XXXII.

QVVM in humana vita nihil sit stabile ac diuturnum, nec omnia semper vno tenore, ac continuata

auata

*Stabilitas
laudata.* nuata perpetuaque serie decurrant, sed vicissitudi-
ne quadam nunc felicia blandiantur, nunc muta-
tis rebus premant aduersa: ea constantia atque æ-
quabilitate stabilienda mens est, vt non insolescas
rebus prosperis, aut deiciaris, aut succumbas ad-
uersis, sed quocunque res humanæ se inclinant (vt
*Prœuidētia
Dei fulc-
enda mens.* leui aliquando momento assolet) semper Dei ver-
bo, eiusque prouidentia te fulcias, cuius arbitrio
mundum hunc administrari constat, eiusque vo-
luntate omnia perfici, ad quam omnis euentus,
*Fortuna & vo-
cabulum
Christianis
explosum.* successusque prosperi & aduersi referri debēt, non
ad fortunæ inconstantiam ac temeritatem. Absit
enim, vt qui Dei scientia ac cognitione sunt imbu-
ti, aliquid casu aut fortuitu fieri sibi persuadeant,
quum præcipua rerum omnium causa in Deum
sit referenda.

Vitanda curiositas.

CAP. XXXIII.

*Observatio
aliena res
improba-
tur.* **ALIENARVM** rerū ne sis curiosus obseruator:
sed in hoc sedulò incumbas; vt tuam vitam corri-
gas potius, quàm insecteris aut obserues alienam.
1. Corint. 5. Paulus quoque Apostolus sedulò cuique inculcat,
ne foris intentos habeat oculos, sed se oculatum ac
vigilantem præbeat in rebus domesticis, ac attentè
obseruet, nequid committatur, quod ab exteris
meritò possit improbari. Alienas autem res ac ne-
goria, quæ ad nos non attinent, non vult magno-
perè cuiquam curæ esse, aut anxie obseruari, etiam
siquid erroris commissum sit. Sunt enim nonnulli
à professione Christiana ad eò alieni, vt sana con-
silia respuant, illosque habeant exosos, quorum o-
pera ad sanio rem mentem reuocentur: vt morbidi
ac ficosi quidam, qui salutarem fidumque medi-
cum despiciunt, ac malunt in vitiosis humoribus
sordescere, quàm medelam salutiferam admittere.

*Simile à
medicis.*

Quocirca

Quocirca quum non semper consultum sit, omni- *Alienis ne-*
 us se negotijs immiscere, nec expediat, in alienis *gorijs nō te*
 rebus esse curiosum, Belgæ sententiam hanc pro- *immisceas.*
 verbalem Ardelionibus obijciunt, *Lutted onder.*

Wens maect Veel Vreede, hoc est, Plurimum sibi pa-
 at tranquillitatis, qui alienis negotijs se non inge-
 rit. Hinc Paulus Theffalonicenses ad proprias oc- *1. Theff. 4.*

cupationes & negotia reuocat, nec patitur illos in
 alienis rebus esse curiosos. Mirum autem est, quàm *Foris ocula*
 sint perspicaces plerique in exterorum negotijs, *et, domi ca-*
 quàm oculati in excutiendis obseruandisque rebus *ci.*
 alienis, quum sua negligant, totaque mente ac co-
 gitatione foris peregrinentur, quum domi vt La-
 miæ cæcutiant, ac sint talpa magis cæci.

Sic nemo in sese tentat descendere, nemo: *Perf. Sat. 4.*
Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Quales præter Persium, etiam Horatius perstrin- *Ser. 1. Sa 3.*
 git,

Quum tu a prauideas oculis mala lippus inunctis:

Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum,

Quàm aut aquila aut serpens Epidaurius?

————— *Deniq; te ipsum.*

Concute, num tibi quid vitiorum in seuerit olim

Natura, aut etsam consuetudo mala, namq;

Neglectis Brenda Felix in nascitur agris.

Cæcus a-
mor sui de-
testandus.

Quum autem hoc philautiæ vitium magnum hu-
 manæ menti cæcitatem adferat, eamque nebulam
 animo offundat, vt multi vitijs suis blandiantur:

Christus acerbè in illos inuehitur, qui in aliorum *Matth. 7.*

vitam ac mores potius, quàm in suos defigant o- *Luca 6.*

culos, & qui festucam, hoc est, minutissima, nul- *Proverbiū*

liusque momenti errata curiosius obseruant, ea. *explicatū*
 que exagitant in immensum, quum trabem, hoc *de festuca*

est, crassissima vitia sua nec obseruent, nec excu- *ac trabe in*
 tiant. *oculis.*

In vestitu moderatio.

CAP. XXXIII.

*Vsus rerū
spectādus.*

VT autem in apparatu conuiuij spectanda frugalitas, ac victustemperantia: ita quoque in vestitu ac cultu corporis eadem habenda moderatio sic, vt nihil ad luxum vanamq; ostentationem, sed omnia ad naturæ necessitatem, vsunque vitæ ac commoditatem referantur, quibus si accedat decor & ornatus, non prorsus exquisitus, omnia tolerari posse video. Quum autem sexus fœmineus præ cæteris expoliri comique gestiat, ac decentius ornari, quò venustatem formæq; gratiam sibi conciliet, Petrus Apostolus matronas commonefacit, ne immodicos sumptus impendant mundo muliebri, ne crispis intortisque crinibus, non auro, gemmis, torquibus, armillis se oculis spectantium exponant, sed habitu modesto, cultuq; sobrio ac minus operoso maritis suis gratificentur, illorumque fauorem ac benevolentiam captent, vt veteres illæ Heroïnæ Rachel, Sara, Rebecca, Susanna factitabant. Multos autem noui & nostra & auorum memoria, qui sumptuoso vestitu eoq; subinde ascitis exoticis quibusdam formis renouato, denique operoso ferculorum apparatu ad mendicitatem atq; inopiam redacti sunt, irrisi etiam ab illis, qui ipsis ad profundendum patrimonium fuerunt adiumento, & qui dolis, technis, fraude, fallacijs, captionibus ab ijs aliquot corraferant adeò, vt ne teruncium quidem impenderent subleuandis miseris, quos ad xenodochium redegerant, & extremam rerum penuriam. Cæterùm quum tot passim conspiciantur prodigi ac decoctores, rerumq; suarum profusi, atque alieni appetentes: nulli mi-

*Aes alienū
conflatum.*

rum videri debet, tam multos passim obuios obæratos, atque ære alieno oppressos, non solùm ple-

bcios

eios ac populares, sed proceres etiã aulicos & heroes gestamine Regio insignitos, qui defraudatis nonnunquam pupillis ac viduis, à quibus pecunia corrosa est, nulli quidquam numerant, ne viui quidem, nedum mortui, quum plus, quàm animam habeant oppigneratam, ac creditoribus obnoxiam ita, vt mox ab extincto corpore omnia eorum bona præconis voci subijciantur, ac creditores de præferentia decertent,

Nemo sortem sibi designatam despiciat.

C A P. XXXV.

E A sorte ac conditione, quæ tibi in hac vitæ statione atque orbis huius theatro obligat, contentus esto, eamque pro tempore moderatè feras ac tolerantè, quamcumque etiam personam sustineas, quo loco, quòque ordine ac statu consistas. Exigit tale quiddam à Corinthijs Paulus inducto in concionem ingenui ac serui, circumcisi ac præputiati, nupti innuptique exemplo, ac singulos hortatur, vt æquo animo sortem suam perferant, nec ob vilam vitæ conditionem à suscepta semel religione Christiana deficient. Esse enim, vt apud Timotheum profert, vberem magnumque quæstum pietatem cum animo sua sorte contento. Sunt autem nonnulli, quos quum conditionis suæ pœniteat, ac status in quo versantur, sit pertæsum, illum immutari exoptant, atque in alium magis idoneum transferrî. quod si ex animi sententia, aut pro voluntate obtineri nequeat, aut non profus expediat, non est, quòd se macerent, aut mœrore contabescant, sed omnia placidè ferant ac sedatè, nec Deo rerum omnium moderatori repugnent, aut obloquantur, qui singulari sua prouidentia mundum hunc administrat, rebusque humanis optimè consulit,

*Sua cuique
sors placeat.*

1. Cor. 7.

*Quisq; in
sua vocatione consistat.*

*1 Tim. 6.
Inconstans
improbat.*

*Deum rerum
moderantem.*

non solùm , vt Cicero ait, vniuersis, sed singulis
Psalm. 32. Quod etiam Dauid multis locis inculcat, tum præ
cipuè, quum inquit, qui fingit sigillatim corda ho
minum, qui intelligit omnia opera eorum. Quo
circa hoc persuasum esse cuique decet, Deū rerum
omnium esse moderatorem, ac nihil non geri ei
arbitrio, nutu, voluntate, denique obseruare, qua
lis quisque sit, quid agat, quid committat, qua men
te, quo affectu ac pietate religionem colat, quid
cuique expediat, aut sit salutare. Quamobrem si
quando non omnia votis nostris respondent, atque
optata nos frustrantur, quisque tamen in sua vo
catione, quam illi assignauit Deus, subsistat, donec
fauor & benignitas summi patris aliud de rebus il
lius statuatur. Ipse enim pro voluntatis suæ imperio
vices rerum humanarum mutat, atque ordinem
4. Reg. 20. inuertit. Ipse erigit à sordibus abiectos, illosque il
Esa. 38. lustrat dignitate, honore, potentia. Ipse arrogantes
Iosue 10. atque elatos, fastuque turgidos deiicit, atque è fe
Psalm. 110. licitatis folio deturbat. Ipse mulieres steriles & ef
fœtas, fœcundas efficit, ac numerosa prole gestien
tes. Quocirca quisque placidè suam sortem perfe
rat melioris assequendæ spe ac fiducia, totusque
Deo innitatur, atque in illo conuiescat, cui potissimum
rerum humanarum cura incūbit. Quò spe
ctat illud Esaiæ cap. 30. Hæc dicit Dominus Deus
sanctus Israel, In silentio & spe erit fortitudo ve
stra, *suycht ende ver&vacht.* Quibus verbis turbu
lenti & inquieti animis diffidentiam excutit, at
que hortatur, vt ipsi tacitè ac securè expectent Dei
opem ac subsidium. futurum enim, vt suo tempo
re consequantur, quod optant, modò ne diffidant
illius promissis: tametsi autem aliquando serius
auxiliatur, non frustratur tamen anhelantes aui
da sua spe atque expectatione. Quum autem Ho
ratius rerum humanarū obseruator curiosus per
spexisset

*Esaia locus
explicatus.*

Ser. 1. Sat. 1.

peccasset homines in ratione atque instituto vitæ,
quod semel essent amplexi, tam incōstanter ac tur-
pidè iactari, nec vllam illorum animis inesse firmi-
tatem & constantiam, sic vt suam quisque condi-
tionem fastidiat, ac cum alterius immutare exoptet
mercator, miles, agricola, iurisperitus. Sic enim
discitur,

Qui fit Mæcenas, si nemo quam sibi sortem

Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa

Contentus & iuat, laudet diuersa sequentes?

Lib. 1. Ser.

Sat. 1.

Quod postmodū eleganti prouerbio profequitur,
ab armentis desumpta Metaphora.

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Lib. 1. epist.

Quo notat, humanis ingenijs insitum, vt propria
fortis pœniteat, eamque cum aliena mutatam cupiat,
& inexperta expertis ducat potiora. Huius in-

14.

constantia ac leuitatis, qua mēs fluctuat, rationem
alio loco subiicit ex oblectatione ruris atque vrbs

*Nostri, nos-
met pœni-
tet.*

exorta altercatione. Alter enim res vrbanas popu-
lique frequentiam ac strepitum laudabat, alter so-

litudinem ac res rusticas, siluarumque amœnitates
duxit potiores. Sic enim inter se disceptant,

Rure ego & iuentem, tu dicis in Vrbe beatum.

Epist. 14.

Cui placet alterius, sua nimirum est odio fors.

Stultus & terq; locum immeritum causatur iniquè.

In culpa est animus, qui se non effugit & inquam.

Rectè mea quidem sententia Poeta animum incu-

Animus in-

sat, atque omnem culpam in illius temeritatem

constantia

atque inconstantiam reijcit. Quum enim animus

causa.

humanus affectibus, non ratione ducatur, ac non

secus, quàm naus æstu marinisque fluctibus, agi-

Simile ab

tetur: omni momento in diuersa rapitur, ac varias

æstu maris.

cogitationes concipit. quò fit, vt quodcunque vitæ

aut instituti genus amplectatur, non stabiliter in

eo perseueret, sed identidem aliud quoddam me-

ditetur, quod futurum sperat commodius: cùm

status aut conditionis mutatio affectus non excutiat, aut curas eximat, ut quas non rebus, sed animis hominum inesse constet. Siue enim solitudo in frequentiam cuique permutetur, aut paupertas in opulentiam rerumque omnium copiam transferatur, nihilo futurus est animus pacatior, quod turbidos animi motus rationi minus obsequentes non exuat. Simile autem quiddam huiusmodi hominibus euenit (ut Plutarchus & Basilus testantur) quod ijs, qui Oceano vastoque mari se committunt, ut in optatum aliquem portum prouehantur. illi enim non minus in magna, quam parua nauis nausea, vertigine, vomitu affliguntur sic, ut nec in hac aut illa ijs remittatur vomendi desiderium. quoniam bilis & pituitæ in corpore redundantia utrobique illos comitatur. Sic in mutando vitæ instituto nemo cõsequitur animi tranquillitatem, nisi prorsus affectus excutiat, ac ratione omnes suas actiones moderetur. Vnde appositè Seneca, Primum argumentum compositæ mentis existimo, posse consistere, ac secum morari. quocirca gaudeo, inquit, Lucili, te non discurrere aut diuagari. Nusquam enim est, qui vbique est.

*De tranq.
animi.*

*De Vita so-
litaria.*

*Simile ab
ijs, qui in
maris actã
tur.*

*Ad Luciliũ
epist. 1.*

Quamobrem nihil prodest mare trajcere, aut vrbes mutare, aut modò hãc, modò illam stationem consecrari. Si vis ista, quibus vigeris, effugere, non alibi sis oportet, sed alius, hoc est. mentem compone, affectus vitiosos excute, ratione, consilio, prudentia omnes actiones tuas ac studia moderare. Etenim, ut is ait,

Cælum non animũ mutant, qui trans mare currunt,

*Quid mēte
stabilizat.*

Cæterum aduersus tumultuosos affectus, qui animum in varias diuersasq; partes distrahunt, ita ut leui momẽto à suscepto consilio resiliat, verbo Dei eiusque salutari doctrina depugnandum est. Hæc enim vagum ac palabundum animum, stabilem præstat,

ræstat, suaque sorte ac conditione contentum. sic
 et eam nec deserat, nec fastidiat, aut alteri ambitio-
 è nimisque auidè inhiet.

*improbiorum consuetudinem ac familiaritatem vi-
 tandam.*

C A P. XXXVI.

IMPROBORVM commercia vt pestem fu- *Li. 3. de ira.*
 gito. Sumuntur enim, vt testatur Seneca, à conuer-
 satione mores, atque vt contagiones in corpus: ita
 vitia verbis in animum transiunt, mentemq; con-
 taminant. Sic vt non tam valetudini prosit aura *Probus quis*
 salubrior, quàm animis parum firmis in bonorum *que assues-*
 contubernio versari. Documèto sunt immanes ac *cat.*
 feroces belluæ, quæ consuetudine conuictuque ho-
 minum mansuescunt ac cicurantur. Quemadmo-
 dum & probitatis conditio, vt suos sectatores vir-
 tute imbuat, integrisq; moribus exornet: ita quo-
 que improbitati ac nequitiaë insitum, vt suos cultor-
 es deprauet, ac vitijs contamine. Quocirca Paulus *1. Cor. 15.*
 Apostolus, ne quem abduci contingat à veritate, à
 salutis spe, à fiducia consequendæ immortalitatis, à
 morum integritate; studiosè cõmonefacit pietatis
 cultores, ne eam opinionem mente concipiant, vt
 sibi persuadeant, nihil superesse hominis à morte,
 sed quidquid est huius opificij, prorsus vt muta pe-
 cora interire. quod impijatque à Deo alieni sedu- *Improbi*
 lō imprudentibus inculcant, ac pernicioso dogma *vitandi.*
 te mentes dubias à salutaris doctrina, à re certa ac
 minimè ambigua auertunt. Quamobrem modis
 omnibus adducit Christianos Apostolus ab illorū
 conuersatione, qui parum cautos subdola doctri-
 na in errorem pertrahunt, sic enim, Menandri Se-
 nariolo exhortationem suam illustrat,

Corrumpunt bonos mores colloquia praua.

*Linguam cohibendam non solum ab obscœnis ver-
bis, sed etiam otiosis.*

C A P. XXXVII.

Matth 12. QVVM autē à Christo culpari audiamus ver-
*Otiosa Ver-*ba otiosa, hoc est, infrugifera, superuacanea, friuo-
*ba que.*la, futilia, quæq; nulla vel audientis vel proferētis
 utilitate proferuntur sic, vt de ijs in die iudicij ra-
*Ephe. 5.*tionem sit exacturus: quantò magis, vt Paulus ait,
 detestādi sermones spurci & scurriles, obscœna fe-
 stiuitas, facetiæ illiberales, vrbalitas indecora, quæ
 morū integritati impensè officiunt? deniq; scom-
*Sermo scur-*mata dētata, sermones mordaces, quæ cūm a crem-
*rilis & stan-*sui memoriam in animo relinquunt, atque aculeum,
*dius.*vt auolantes vespæ, infigant, odiorum ac si-
 multatum fomenta ministrant sic, vt res aliquādo
 reciproca dicacitate ac figuratis obliquisq; dicte-
 rijs vltro citroq; retortis, in cruentum certamen
 deueniat, atque instigantibus nonnullis acerbæ o-
 dia irasq; implacabiles suscitet, quæ intimo ani-
 mo conceptæ, ac cordi tenacius impressæ, tum ma-
 ximè recrudescunt, cūm obliteratedæ atque expun-
 ctæ videbantur, penitusq; obliuioni datæ. Displi-
 cent autem supra quàm dici queat, Paulo Aposto-
 lo dissidia, ac maledicendi rixandique rabies, ac
Dentati studiosè commonefacit Galatas, vt ab ijs vitiosis ac
morsus & deterrimis affectibus abstineant, nec patiantur in-
*tandi.*ter se incrudescere morsus dentatos ac virulentos,
*Cap 5.*nec vlla cōiucia aut obtrectandi libidinē, ne quum
 alter alterum arrodit, mordet, exagitat, alius alium
 belluarum ritu consumat ac dilaniet. Id ipsum agit
1. Cor. 1. apud Corinthios, quos amanter per nomen Dei
Simulates Iesu Christi ad mutuam concordiam inuitat, il-
*vitande.*losq; hortatur, ne odijs ac simultatibus inter se
 dissideant, sed consentiant, sintq; eadem mente,
Ioan. 15. eadem sententia. Sumit hoc exemplum Paulus à
 Christo,

Christo, qui tot modis suis dilectionem ac charitatem mutuam inculcat, quæ vna est vinculum perfectionis, ac vna multarum legum. Nihil enim opus legum calcaribus, vbi exprompta est benevolentia, atque erga proximum ardens sui que prodiga Charitas. Quoniam autem ex incōtinentia linguæ, funestæ Tragœdiæ ac graues tumultus exoriri solent, præsertim cùm alter in alterum virus acerbitatis suæ euomit: salubriter Colossenses Paulus instituit, & quæ moderatio verbis adhibenda, obiter indicat, Sermo vester cum omni gratia sit sale conditus, vt obseruetis, qua ratione oporteat cuique respondere, hoc est, sermo non sit in lætitiâ aut iocum effusior, ne in lasciuiam recidat: nec seuerus, asper, amarulentus, ne audientes offendat, abigat, alienet. Omnis oratio humanitatis gratiam resipiat, ac prudentiæ sale sit condita. Vnde etiam in Episcopis & ministris Ecclesiæ exigit mansuetudinem ac lenitatem, nec sustinet subditos obiurgari inclementius asperiusq; tractari. Quâ verò Paulus in omni actione vitæ, in dictis ac factis omnia ad decori atque honestatis amussim exigat ac metiatur, ipsa que linguæ intemperantia, præter obtrectationem & maledicentiam, præter calumniam & conuicia, turpitudine ac verborum obscœnitate sinceram purasque mentes inficiat: hæc quodque vitia animis hominū eximere studet. Sic cùm linguam Ephesiorum format, ac mentem componit, Nullus, inquit, sermo spurcus, aut vitiosa oratio ex ore vestro prodeat, sed quæ bona est ad ædificationem, quoties opus est, vt det gratiam audientibus, hoc est, vt instruat auditores, vt aliquê fructum atque vtilitatem illis conferat. Et quoniam vitia omnia inter se connexa sunt, atque aliud ex alio pullulat, quòd nihil mali in animis hominum resideat, Omnis, inquit, amarulentia, tumor, ira,

*Coloss. 3.**Eph. 4.**Cap. 4.**Lingua condenda.**Pauli salutis exhortatio.**1. Tim. 3.**Tit. 1.**Paulus in omnibus decorum obseruari debet.**Cap. 4.**Vitium vnum ex alio pullulat.*

*Beneuolen-
tia alteri⁹
erga alterū
fouenda.* odium, vociferatio, maledicentia tollatur à vobis cum omni nequitia. Estote autem alij in alios beneuolentissimi, misericordes, condonantes vobis inuicem, quemadmodum & Deus per Christum condonauit vobis. Idipsum etiam prolixè Romanis inculcatur, ac præcipit, vt dilectio non sit simulata, vt odio prosequantur quod malum est, vt per fraternam charitatem ad mutuo diligendos sint propensi, vt honore alius alium præcedat, hoc est, in exhibendo subsidio ac præstando officio alius alium vincat, vt tempori se accommodent, vt spe se fulciant, vt

Cap. 12.

2. Corint. 8.

Hebr. 12.

benè loquantur de ijs, qui illos insectantur, nec male præsententur, aut diris deuoueant, vt eodem animo alij in alios sint affecti, ne arroganter de se sentiāt, ne malum pro malo rependant, vt cedant iræ, nec seipso vlciscantur, vt inimicum officij pietatis obrutum ad redamandum inflamment. Hoc est enim vrere aduersarium, ac carbones ignis coacervare in caput illius. Quocirca inter alia, quæ fuse commemorat, par esse censet, vt quisque omnia humanitatis officia in omnes exercent, aut singulis sit expositus. Multum enim, Cicerone teste, conciliat hominem homini affabilitas comitasque sermonis, atque obsequium, beneque merendi studium amicitiam parit stabilem ac diuturnam. que cum inter Ethnicos mutuum amorem foueat, illam decet esse ardentiolem in ijs, qui Christi fœdere sunt deuincti.

Deut. 32.

Prouer. 25.

Lib. 1. offic.

*Humanitas
officij
inter se cer-
tent Chris-
tiani.*

In verbis omniq³ actione vita detestabilis fucus ac simulatio.

C A P. XXXVIII.

VERA semper proferre cõdiscas. Nam mentiri, perplexè, intricatè, confusè, titubanter, simulatè loqui, ac tergiversari, seruale est, ac libero homi-
ne in-

ne indignum. Quocirca grauitè & feuerè Paulus *Philip 4.*
 Apostolus, Quæcunque sunt vera, quæcunque de- *Pauli salu-*
 cora & honesta, quæcunque iusta, atque æquitati *bris exhor-*
 consentanea, quæcunque pura ac sincera, quæcun- *tatio,*
 que ad alendam concordiam accommoda, quæ-
 cunque boni nominis, hoc est, laudabilem famam
 atque existimationem conciliant, siqua virtus, &
 siqua laus, hoc est, siquid virtuti coniunctum sit
 & laudabile: hæc cogitate, hoc est, hæc vobis cordi
 sint, hæc animis vestris continenter imprimite,
 hæc oculis assiduè obuersentur, hæc menti penitus
 infixæ sint, eaque pro virili contendite assequi, ac
 vita moribusque exprimere: & Deus pacis erit vo- *Rom. 8.*
 biscum. Siquidem, vt idem ait, Ijs qui diligunt De-
 um, omnia adiumento sunt in bonum, hoc est, fe-
 licem successum consequuntur.

*Philautia, hoc est, cæcus amor sui excutiendus, atq;
 inanis doctrinæ persuasio.*

C A P. XXXIX.

QVVM non minimū officiat studijs, eorum-
 que progressum retardet, ac remoretur maturius
 concepta eruditionis opinio: cū primis cauendum,
 ne vel in literarum studijs, vel quauis arte, quam
 tibi perdiscendā proponis, eam persuasionem men-
 te concipias, vt illa te assequutum existimes, à qui-
 bus es remotior, aut quæ tibi sunt incognita pa-
 rumque explorata. Sunt enim plerique philauti,
 hoc est, sui amantes, qui sibi de eruditione plaudūt
 ac blandiuntur, nec quidquam ad consummatam,
 vel doctrinam, vel pietatem deesse opinantur, atq;
 ad metam deuenisse se, quum vix medium iter sint
 emensi: quò efficitur, vt multa præclara inge-
 nia rebus maximis destinata, nunquam ad sum-
 ma deueniant. Quod cū Fabio esset perspectum, *Lib. 1. c. 2.*
 hoc

*Ludimagistri im-
periti.*

*Concionatores indo-
cti.*

*Medici im-
periti.*

*Opinio sci-
entia sol-
tenda.*

hoc in primis à professoribus exigit, vt aut sint eruditi, aut se non esse agnoscant. Nihil enim peius ijs, qui paulum aliquid vltro primas literas progressi, falsam scientiæ persuasionem induunt. nam & præcipiendi peritis cedere non dignantur, & iure quodam potestatis, quo hoc genus hominum intumescit, magno supercilio imperitiam suam alijs inculcant. Non desunt etiam nostra ætate, qui impudenter ad concionandi munus assiliunt, cum in hac palæstra sint inexercitati, nec vllis instructi dicendi viribus, nulla rerum cognitione imbuti, nulla sacrarum literarum peritia instructi. Quò fit, vt auditores auidi nullo salutaris doctrinæ pabulo reficiantur, nulla concipiant verbi Dei solatia, nulla animæ fomenta, sed tantum meras nugas, atque aniles superstitiones imbibant. In eundem ordinem illos refero, qui nec ratione, nec experientia fulti, medendi prouinciam sibi adsciscunt, artemque medicam magno mortaliū detrimento, aut valetudinis iactura exercent.

Quum itaque tantum damni adferat fœcundis ingenijs inanis, sui que ostentatrix doctrinæ persuasio: modis omnibus enitendum studiosis, qui solidam eruditionem affectant, vt adscitis omnibus præfidijs ac studiorum adminiculis ad summa properent, sublata reiectaque omni adeptæ eruditionis opinione, adeò, vt si aliquò vsq; sint progressi, non temerè ab incepto desistant, aut pedem referant, sed tantisper progrediatur, dum metam attigerint, decursoq; spatio palmam consequantur, aut illi proximè assistant. Nunquam stulta illa & præclaris ingenijs damnosa opinio mente concipiatur, aut animo insideat, vt cum adhuc in limine primoque aditu ac vestibulo eruditionis consistas, iam perfectum te discendi munere existimes, eaque assequutum, à quibus longo interuallo absis, ac sis remotior.

motior. Ea enim persuasio hoc in animis hominum efficit, vt longè citra metam desideant, omniaque remissius agant, nec progrediantur, vt sordides & ignaui, qui cùm in stadio decurrant, non alacriter nec expeditè ad palmam properant, sed subinde respectantes restitant, palmamque sibi intercipi patiuntur, magno suo pudore & dedecore. Hac autem in re Pauli exemplum imitari par est, qui in functione Apostolica atque illustranda propagandaque doctrina Euangelica, in qua omnium salus consistit, ingenuè quidem fatetur, se non assequutum, quod consecraretur, verùm nulla interposita mora aut cunctatione, viriliter cursum suum perficere, totoque conatu ac molimine iuxta præfixum scopum eniti ad supernæ vocationis palmam, hoc est, beatitudinem, quæ à Deo per Christum cuique proposita est, sic vt ipse quæcunque à tergo transmissa essent, quibusque perfunctus videbatur, obliuisceretur, nec ea prorsus in mentem reuocaret: ad ea verò alacriter totoque impetu se conferret, quæ à fronte essent, atque adhuc peragenda restarent, posthabitis reiectisque omnibus, quæ illum ad metam præfixam ac præmium immortalitatis properantem possent remorari. Huc spectat illa Christi concio, Nemo qui admota manu aratro post tergum respexerit, aptus est regno Dei. Qua similitudine desumpta ab arandi colendi que agri industria, commonefacit suos, vt in salutis negotio, quod quisque est aggressus, ac semel arripuit, persistat ac progrediatur, donec summum sit assequutus, nec deflectat animum ad res fluxas ac caducas, aut ab incepto resiliat, aut aliorum rapiatur: sed rem benè inchoatam perficiat. Damno-
sa est enim in re salutari ac seria tarditas ac procrastinatio, atque in suscepto negotio lentus progressus ac minus alacris. Paulus quoque huiusmodi

*Philip. 3.**Pauli locus
elucidatus.**Luc. 9.**Christi sa-
lutaris con-
cilio.**1. Cor. 9.*

itineri

*Simile à
pugilibus.*

Virg. 5. Aeneid.

Lib. 1. ep. 2.

itineri accincto non vult cursum impediri, vllamque moram iniici, exemplo desumpto ab ijs, qui in populari certamine præmium affectant, quorum nemo non paratus sit omnia, aut facere aut pati, vitamque suam pro laude pacisci, quò palmam plaustumque populi assequatur. Horatius poeta quidem ethnicus, sed optimus morum institutor, cùm obseruaret, quantum damni adferret rebus gerendis tarditas & cunctatio, à re infami desumit exemplum exhortandi ad res salutares ac fructuosas,

*Exemplum
à grassatore
nocturno*

*Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones:
Vt te ipsum serues, non expergiseris? atque
Si nolis sanus, cures hydropicus & quur
Que ladunt oculos, festinas demere; si quod
Est animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit, habet.*

*Lib. 2. de
Rem. amoris.*

Eandem sententiam sic exprimit Ouidius,
*Vi corpus redimas, ferrum patieris & ignes,
Arida nec sitiens ora leuabis aqua.
Vt valeas animo, quidquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore manus habet.*

*Matth. 24.
Luca 12.*

Christus quoque in eodem argumento versatur, nostramque industriam acuit, atque ad excubias quemque extimulat, à villicis iniquis parumque fidis, à furibus ac nocturnis perfossoribus producta parabola. Vt enim illi suis commodis intenti sunt, ac quamuis occasionem captant, vt aliquid corradant, aliquid suffurentur, atque aliena depeculentur: ita par est, vt quisque salutis suæ inuigilet, nec elabi sinat commoditatem, qua tempestiuè ac suo tempore ea sibi comparare possit, quæ salutaria sunt, menti; atque animo profutura.

*Familiarium atq; amicorum habendum delectum
ac discrimen.*

C A P. X L.

NE quosuis temerè nulloque delectu & discrimine in familiaritatem adsciscas, sed eos, quorum explorata est virtus, ac spectata vitæ probitas. Id monet Prouerbiū, Ne cuius dexteram inieceris, Quod Belgicè sic effertur, *Siet & Sie ghy byder hādē neempt*, desumpta similitudine à choreis ac tripodijs. Nam iuuenes in adeunda saltatione non cuius manus porrigunt, sed iudicium delectumq; puellis adhibent, vel plebeijs, vel patricijs: quod etiam in vitæ societate, ac contrahenda amicitia cum primis obseruandum. Sunt enim nonnulli rerum humanarum imperiti, qui quum sinceros amicos à fucatis discernere nequeant, quosuis indiscriminim in familiaritatem intimam admittunt etiam inexploratos, quos postmodum sycophantas experiuntur atque impostores. Quocirca vt omnibus fidum te præbere decet: ita nemini temerè fidere, nisi, vt habet prouerbiū, cum quo modium salis consumpseris, hoc est, diutinam vitæ consuetudinem habueris, ac cuius mores atque ingenium cognitum exploratumque habeas. Quò spectat illud Sapientis Hebræi: Extraneo ne arcana commiseris, nescis enim quid pariat, hoc est, quid monstrat. Non cuius homini mentem tuam patefacias, ne fortè falsam gratiam tibi referat, & postmodum conuicietur tibi. Hominum autem leuitas & inconstantia efficit, quò minus amicitia fœdera sint perpetua, multiq; hac de causa sibi persuadent, ita habendos amicos, quasi aliquando inimici sint futuri. In hostes quoque atq; inimicos ita exercendas similtates atque odia, quasi diluta suo tempore inimicitia, in gratiam fidamque vitæ

Lib. 12.

vitaē societatem sint recipiendi. Sic Martialis deterret à nimis arcta vitaē consuetudine,

Sis vitare velis acerba quadam,

Et tristes animi cauere morsus:

Nulli te facias nimis sodalem.

Gaudebis minus, & minus dolebis.

*Inimicitia
mortalis
esto.*

Non est tamen à ratione aut humana natura aliena illorum sententia, qui censent similitates atque inimicitias debere esse mortales, Amicitias verò, quæ fida quadam animorum societate, ac voluntatum consensu constant, sempiternas. Neq; enim effugiunt leuitatis atque inconstantiaē crimen, qui temerè amicitiaē vincula dissolui patiuntur. Quocirca Cicero censet amicitias, quæ minus probentur, sensim diffuendas, non violentius præcidēdas.

Offic. 2.

Ne temerè te cuiquam sponsores offeras.

C A P. X L I.

*Sponsioni
damnum
subest.*

NE præcipitanter & inconsideratè te cuius sponsores offeras. Sponsioni enim noxa præsto est. Nam qui pro altero fidem suam interponit, periculo se obijcit. Altero enim fallente, plectitur vades, illique exoluendum, quod pro alio spondit. Quocirca Solomon rerum humanarum peritissimus filium à sponsionis facilitate deterret, Fili mi, si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es atque irretitus verbis labiorum tuorum, captusque sermonibus proprijs. quamobrem properè, inquit, efficito, vt liberari possis à manu proximi tui. Cæterùm non nimis rigidè istud obseruari debet, cum nonnunquam in vrgentissimis causis, amicis obsequi conueniat, atque ijs, quibus naturæ legibus sumus obstricti, gratificari, nostramque fidem ac facultates, nonnunquam etiam vitam pro ijs exponere;

*Prover. 6.
Solomon à
spondendo
deterret.*

nerere, sic tamen, vt nemo illorum causa à recto dimoueat, nec quid agat, quod honestati sit cōtrarium, quē admodum monet prouerbium, Obtemperandum amico, sed vsque ad aras, hoc est, non transsilias religionis iura, neque enim fas est, amico obsequi cōscientiæ damno, aut pietatis iactura.

Assentatores, quos vulgò Pluymstryckers vocant, vitandi.

C A P. XLII.

QVVM Assentatio atque adulandi peritia, seu potius vafricies artificioso quodam verborum aucupio homini minimè fucato facilè imponat: commonitum te volo, ne assentatori aures patefacias, ac eius blandimentis ac lenocinijs deleniri te patiaris. His autem notis sincerum fidumque amicum ab improbo & fucato adulateore discernas. Ille enim liberè ac grauitè, cui consultum cupit, officij sui commonefacit, quod Solomon in præcipua amicitiae parte collocat: Iste scitè assentatur ac palpat, singula approbat, applaudit audientis erroribus, omniaque donat illius auribus, ac non modò ad voluntatem, sed etiam ad nutum ac vultum verborum blandimenta accommodat. Exprimi huius conditionis homines graphicè apud Terentium Gnatho, qui parasiticam disciplinam instituit, & qua ratione animos hominum sibi deuincire soleat, his versibus indicat,

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt, *Assentator perniciosus.*

Nec sunt. hos confector, hisce ego non paro me vt rideant: *Adulatoris & amici discrimen. Prouer. 27.*

Sed his vltro arrideo, & eorum ingenia admiror simul, *Esaia 30.*

Quidquid dicunt, laudo, id rursum sinegant, laudo id quoque. *Eunuch. act. 2. sce. 2.*

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt, *Parasiti conditio.*

Nec sunt. hos confector, hisce ego non paro me vt rideant:

Sed his vltro arrideo, & eorum ingenia admiror simul,

Quidquid dicunt, laudo, id rursum sinegant, laudo id quoque.

*Negat, nego, ait, aso: postremo imperavi egome
mihis*

*Omnia assentari. Is quaestus nunc est multò & be-
rismus.*

Quocirca quum omnibus detestabilis sit & odios
adulatrix blandiloquentia, quâlibet tenuis sit atq;
angusta res familiaris: nunquam te vlli parasitum
Gnathonemque præbeas, aut assentari in animum
induxeris. Parit quidem aurium titillatio fauorem
nonnullorum, sed euanidum minimeque diutur-
num. Emergit aliquando ex eo quaestus vberimus,
verum infamis ac probro coniunctus, postremo v-
bi fucus detegitur, artifici damnosus; sic ut nemo
ingenuus ac liberaliter educatus, hanc notam sibi
imprimi sustineat. Assentatoribus affines sunt ve-
teratores quidam & versipelles, qui vulpina calli-
ditate atque astutia ad circumueniendos fallen-
dosque simplices miris strophis ac technis sunt in-
structi, atque hominum facultatibus & vxoribus,
vt Hyænæ & Crocodili, inhiant, in speciem prima-
que fronte blandi, sed qui postmodum damna in-
ferant, ac perniciem moliantur. Sunt huius farinae
subdoli quidem & versuti, sed mirè officiosi, atque
ad omne obsequium parati, qui eo consilio, eaque
mente atq; intentione se in familiaritatem ac vitæ
consuetudinē insinuāt, quò aliquid ab ijs corradāt
ac compilent. Nam captata vndique opportunitate
ad conuassandum aliquid oculos manusque ha-
bent intentas. Quocirca non temerè cuiuis fiden-
dum, nisi edito fidei ac probitatis specimine.

*Præcepta quadam ad benè beateq; viuendum ac-
commoda.*

C A P. XLIII.

*Quibus re- QVVM multa tradantur à viris disertis ad be-
bus constat nè beateque viuendum documenta, tum Marcialis
quadam*

quædam complexus est ab honestate non prorsus *Vita felicis-*
 aliena, quibus velut indice demonstrat, qua ratio-
 ne vita comoda transigi possit, ac non modò cor-
 poris valetudini, sed mentis etiam tranquillitati
 consuli. Sic autem ista prosequitur:

*Vitam qua faciunt beatisorem,
 Incundissime Martialis, hæc sunt.
 Res non parva labore, sed relicta,
 Non ingratus aer, focus perennis,
 Lænis nunquam, toga rara, mens quieta,
 Vires ingenua, salubre corpus,
 Prudens simplicitas, pares amici,
 Conuiuius facilis, sine arte mensa,
 Nox non ebria, sed soluta curis,
 Non tristis thorax, at tamen pudicus,
 Quod sis esse velis, nihilq; malis.
 Summum nec metuas diem, nec optes.*

Lib. 10.

Has vitæ commoditates si nō prorsus ex voto, aut
 animi sententia obtinere queas: non est, quòd te
 maceres, aut mœrore conficias, sed ad Dei volun-
 tatem, eiusq; prouidentiam, quæ vna est rerum hu-
 manarum moderatrix, omnia referas, quod etiam
 fecit ait David in ijs, quæ illi obuenire solebant,
 pròspèra vel aduersa, quorum nihil non eius pote-
 stati subijcit, nullo casus aut fortunæ respectu: sic
 quum omnem vitæ suæ decusum illi attribuit, In
 manibus tuis, inquit, tempora mea, hoc est, pro tuo
 arbitratu nostra omnia decurrunt.

*Dei prouidentia re-
 rum mode-
 ratrix.*

Psal. 30.

*Pij fortu-
 nam non
 agnoscunt.*

*De exercitatione, qua defatigatæ vires instauran-
 tur, cum animi tum corporis.*

C A P. XLIIII.

QVVM natura humana subsistere nequeat,
 nisi subinde respiret, atque aliquo laxamento refi-
 ciatur, nonnulla illi laboris relaxatio indulgenda,

*Respiratio
à labore &
otio.*

*Agricultu-
ra oblecta-
tio.*

ne corporis animique vigor flaccescat, atque in modica occupatione obruatur. Ut autem somnus placidus ac tempestivus membra lassâ, ac labor confecta instaurat ac reficit: ita quoque animus studijs, aut lucubrandi molestia defessum, spiritusque exhaustos ac sopitos erigit, reparatque intentionis remissio. Veteres, siquando à Reip. functionibus ac forensi negotio conquiescere licuit rerum rusticarum amœnitate se oblectabant, atque ex agriculturæ studio non minus commodi, quàm voluptatis conceperunt. Nam præter silvas & viridaria aspectu gratissima, præter ioca consita septaque arboribus, atque ornata virgultis, præter villarum ac prædiorum commoditates, amœnosque secessus, ex feraci ac benè culto fundo, ex speciosa messe, prouentuque annuo questum cōsecuti sunt, cum iustissimum tum vberimum. Utilitas enim honestati ac iustitiæ coniuncta, à nullo improbari potest. Omnium siquidem rerum, ut testatur Cicero, ex quibus aliquid exquiritur, nihil agriculturâ melius, nihil vberius, nihil homine libero dignius. Sic ut Hesiodus senserit, nihil esse tam regale & magnificum, quàm agrum colere, ac rusticandi studio occupari.

Li. I. Offic.

*Agricola
nunquam
otiosus.*

Quocirca veteres Romani urbem perosi, tanquam ex vinculis extracti, rus se contulerunt. Hic enim multa se offerunt, quibus stas vicibus possis oblectari. Nunc enim putandis truncandisque arboribus se tempus offert & occasio: nunc inferendis in alienam arborem furculis ver blandum inuitat: nunc tempestivum vineas colere, atque adulta vitis propagine altas maritare populos;

*Horat. in
Od.*

*Virg. I. Ge.
org.*

*Nunc captare feras laqueo; nunc fallere & visco,
Atque, etsiam magnos canibus circumdare saltus,
Insidias ausibus moliri, incendere & pres.*

Est autem aucupium & venatio iuuenili atque adulto

dulto corpori salubris, aptaque exercitatio, nec *Exercita-*
 orosus improbanda, modò nequis nimium illi rei *tionū mul-*
 it deditus, omnemq; operam impendat insectan- *ta genera.*
 tis laniandisque feris, neglectis rebus serijs, ac do-
 nestica administratione. Oblectare verò se tabulis
 Geographicis, atque intra Musei limites peragrarè,
 longe lateque exporrectos mundi ambitus, ac re-
 motius distitas regiones oculis ac circino dimetiri
 potius, quàm magna rei familiaris iactura corpore
 foris peregrinari, animum mirificè reficit. Inter *Pictura o-*
 Chartas Cosmographicas refero artificiosè elabo- *culos pascit*
 ratas expressasque picturas vel coloribus adorna- *& reficit.*
 tas, vel *μονοχρωμάτων*, hoc est, nudas, nulloque pig-
 mento aut fuce delineatas, quæ non inani specta-
 culo oculos afficiunt, præsertim si absit superstitio,
 ac nonnulla ad virtutem & pietatem documenta
 exhibeant, ut sunt ea, quæ sacras historias comple-
 ctuntur. Vnde non inscitè veteribus Pictura muta
 poesis dicta: Poesis verò loquens ac viuida mini-
 meque muta pictura. Honestæ est autem ac cum *Musica mē*
 primis iucunda Musicæ oblectatio, qua animus, *tem oble-*
 ubi languescit, maximè erigitur ac reuiuiscit. Hæc *tat.*
 vocum concentu atque instrumentis modulatè re-
 sonantibus non solum aures sonorum suauitate per-
 mulcet, sed sonitu per arterias vndique diffuso,
 spiritus cum vitales tum animales excitat, discus-
 saque animi caligine ac nebulis, mentem agilem
 reddit atque erectam. Quo effectum est, ut Pytha- *Fab. lib. 16*
 goras animum cithara excitare soleat, ubi euigi- *cap. 7.*
 lassæt, quò esset ad functiones obeundas, ac diutur-
 na munia expeditior: & quum somnum peteret,
 rursus testudine lenire mentem, quò affectus red-
 deret sedatiores. Sic Epaminondas princeps Græ- *Cic. 1. Tusc.*
 ciæ concinnè fidibus cecinisse legitur, totaq; Græ-
 cia, Cicerone teste, summam eruditionem sitam
 in vocum neruorumque cantibus censebat, & qui

Veteres eius artis esset imperitus, habitus sit indoctior. Sic
musicis stu- pificis sæculis inter regales mensas Heroum Diuo-
dioti. rumque gesta ad Iyram decantari solent. Ita apud
Lib 1. Ae. Virgilium,
nesid.

————— *Cithara crinitus Iopas*
Personat aurata, docuit quæ maximus Athlas.
Hic canit errantem Lunam. Solisq; labores:
Vnde hominū genus & pecudes, Vnde imber & ignis,
Arcturum, pluuiasq; Hyades, geminosq; Triones.
Quid tantum Oceano properent se tingere Soles
Hiberni, &el quæ tardis mora noctibus obstet.

Hebraei ob- Non defuisse Hebrææ genti huius oblectamenti v-
lectamen- sum, magnisque viris illam excuiram atque in pre-
ta musica tio habitam, præter alia, Davidis historia cōmon-
non respue- strat. Nam vates ille sacros hymnos ad lyrā decan-
vunt. tare solitus est, animumque Saulis furibundum ac
1. Reg 16. maligno Genio, atraque bile exagitatam, modula-
David in tē resonante cithara permulcere, ac Regem ad sa-
strumentis niores mentem reducere. Helisæus quoque vates
musicis importuna regum interpellatione exasperatus, ac-
Deum ho- cita psalteria, harmonia, concentuque Musico ani-
norat. mum composuit, ac depulsa omni perturbatione,
4. Reg. 3. sopitisque affectibus afflatu diuino perfusus, vati-
Helisæum cinari incipit, ac tribus regibus euentura prædica-
Musica af- re. In conuiujs quoque Musicos adhiberi solitos,
ficitur. sacra Biblia passim testantur. Sic Sapiēs desumpta
Eccle. 32. similitudine à gemmis auro decoratis: Sicut Car-
Similia ex bunculus, inquit, aurum exornat: sic cōcentus Mu-
musicis so- sicorum in conuiuio cum moderata vini portio-
nis & gem- ne. Et quemadmodum, vt idem ait, Smaragdus,
mis. cuius pellucidus est & insatiabilis viror, vulgò A-
 marant, aurum commendat: sic modulatio Can-
 torum in iucundo conuiuio. Verum ne quis plus
 satis huiusmodi illectamentis insistat, atque occu-
 petur: quid huic oblectationi præferri debeat, obi-
 ter ita indicat, Vinum & Musica mentem ac cor
 exhilara-

xhilarant, sed utroque magis studium sapientiæ.
 improbat quidem Esaias vinolentos, & qui comes *Esaias Vi-*
 ationibus continenter additi, Musicis instrumen *nolētos in-*
 is suauiter se oblectant, sed ea ratione, quod nulla *crepat.*
 is habeatur opificis ratio, nec quidquam eorum,
 quibus affluenter & cumulatè fruuntur, ad Deum
 referant, à cuius munificentia omnia profluunt.
 Sic enim illis minitatur, Væ qui confurgitis ma- *Cap. 5.*
 ne ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque
 ad vesperam, ut vino æstuetis. Cithara, lyra, tym-
 panum, & tibia in conuiujs vestris: & opus Domi-
 ni non respicitis, nec opera manuum eius conside-
 ratis, hoc est, non habetis oculos mentemque in
 illum erectam, à cuius munificentia ac liberalitate
 hæc proficiuntur. In eodem argumento versatur *Cap. 6.*
 Amos Propheta, qui huiusmodi minis lasciuos *Amos Vi-*
 uos ac profusè viuentes vellicat, Væ qui opulenti *nosos Velli-*
 estis in Sion, ingredientes pompaticè, qui decum- *cat.*
 bitis in lectis eburneis, ac lasciuitis in stratis vestris,
 qui canitis ad sonitum psalterij, bibentes vinum in
 phialis, atque vnguento optimo delibuti, nec quis-
 quam vestrum inopum calamitate afficitur, aut
 condolescit afflictorum miseriam, nulla habetur te-
 nuiorum ratio aut respectus, nulla exhibetur Deo
 tantorum beneficiorum gratitudo. Quocirca ob-
 lectamenta Musica atque inter hæc moderatus vi-
 ni ac ferculorum vsus, quo spiritus sopiti ac lan-
 guidi eriguntur ac reuiuiscunt, quo fumi melan-
 cholici dissipantur, nihil habent vitij, nec ab vlllo
 tetrico culpari merentur, nisi illorum abusu at-
 que assiduitate profunda obrepat diuinarum re-
 rum ac salutis obliuio. Inter exercitationes mi-
 tiores, minusque molestas aut laboriosas, vectio-
 nes referuntur, quæ vel equo, vel vehiculo, aut et-
 iam nauigio perficiuntur, necnon ambulationes
 subdiales, quas hortenses areæ ministrant, ac longius

Hortorum amœnitas reficit animum. exporrectæ peragulatæ iugatæque vineæ, sic vt sub fornice viridi ac pampinis virentibus concamera- ta testudine non minus salubris sit, quàm amœna deambulatio. Et si qua fortè inter deambulandum obrepat lassitudo ac fatigatio, non desunt in excultis hortis topiaria, atque vmbacula, sub quibus captare opacum frigus, æstumque discutere liceat.

Aestate opacū frigus captādum. Vbi verò apricari visum sit, atque acri libero apertoque se exponere, in patenti campo aut eminenti editoque loco id perfici poterit. Vt autem studiosis virisque politicis inter moderatas ac salubres exercitationes apta est, clara ac vocalis lectio, vsusque declamandi: ita validis ac robustis luctatio, balistarum ac parvæ pilæ vsus, Galeno libello edito, approbatus, certamen gladiatorum & equestre, quibus calor nativus augetur, ac corpus robur concipit, sanguine per membra vndique diffuso. quò fit, vt exercitatis color efflorescat, ac cutis suavi vndique rubore perfundatur. Cæterùm hoc memin- rint, qui in huiusmodi palæstris se exercent, vt omnia moderatè perficiantur, ne agitationes violentæ ac tortuosæ membrorum luxationes inferant, hoc est, nequa corporis pars à sua sede dissiliat, aut operosius agitato flexoque in gyrum corpore, à loco dimoueatur. Atqui vt non statim à sumpto cibo mens studijs est defatiganda, quò ventriculus commodius concoctioni insistat, ne diffundi ac dissipari calorem nativum contingat: ita nec liberalius pransis, ciboque differtis nimij labores subeundi. efficiunt enim concoctioni motus violenti & incompositi, omnesque agitationes corporis immoderatæ crudos ac semicoctos cibos in venas rapiunt, qui oborta oppilatione ac putredine, morbis seminaria ministrant. Vetus ludus Astragalif- mus, seu talorum iactus, qui officulis ouillis leuore perpolitus perficitur, Belgæ *Pickelen* vocant, quibus

nostrates

nostrates puellæ nondum nobiles, aut maturæ viro lufitant, eosq; nouæ nuptæ statim ab inito coniugio despiciunt. Adolescentuli autem Tali quodam genere inter se decertant, quod boum pedibus eximitur, Coten Belgæ appellant, coque se exercent certo anni tempore, vt etiam nucibus & crepitaculis. quæ exercitamēta puerilia paulò pro uectioribus vilescunt, atque habentur despicata, sic vt iam ex ephebis egressi indecorū ducant, parum que generosum, huiusmodi nugis occupari. Nam puerili more, vt Horatius ait,

*Aedificare casas, plostello adiungere mures
Ludere par impar, equitare in arundine longa
Siquem delectat barbatum, amentia versat.*

Cæterùm diuersi sunt tali ab aleis, quæ Belgis Terlingh vocantur. nam illi quatuor lateribus cōstant, alexæ sex, quarum abusus tam frequens est in tota Europa, vt plerique crebro harū vsu patrimonium profundāt, exhaustisq; facultatibus, ad inopiam redigantur. quum talorum vsus apud nos ad puellas deuolutus, nullam rei familiari iacturam inferat. nam illis vel tædium temporis discutiunt, aut siquando feriari liceat, pro re non magni momenti decertant, nempe castaneis, auellanis, aciculis, fibulis, alijsq; nonnullis apophoretis. Trochi autem agitatione ac celerrimo illo turbinis in gyrum atque orbem decursu, adedò, vt motus conspectum fugiat, fallatq; oculos, adolescentes se alacriter exercent, idque hibernis mensibus, quò incallescant. Quod genus exercitationis veteribus etiam in vsu fuisse testatur Persius, illoque se ac plerisque alijs impensè delectatum,

*Iure etenim id summum, quid dexter senso ferret,
Scire erat in votis: damnosa canicula quantum
Raderet: angusta collo non fallier orca,
Neu quis callidior buxum torquere flagello.*

*Talorum
iactus.
Puerilis
exercitatio
multiplex.*

*Lib. Ser. 2.
Saty. 3.*

Ter. Alea à Talis diuerse.

*Trochorū
agitatio.*

*Satyr. 3.
Orca fictile
genus, &
nostrū, in
quo nidulā
zur sturni,
spreu Bel-
gicè.*

Huius puerilis instrumenti Virgilius quoque meminit, ac Lauiniæ mentem ex Turni amore furijſ agitatum, elegantiffimis verſibus turbini cõponit, eamque non aliter rotari, quàm trochum flagellis ſcuticifque hinc inde ſubactum, Belgæ *Top* vocant. Sic autem rem proſequitur:

Virg. lib. 7. Tum verò infelix ingentibus excita monſtris
Aeneid. Immensam ſine more furit tymphata per Urbem:

Ceu quondam torto volitans ſub Verbere turbo,

Elegans Quem pueri magno in gyro, & ſacra atria circum

Virg de. Intenti ludo exercent: ille actus habena

ſcriptio. Curuatis fertur ſpatijs. ſtupet inſcia turba,

Impubisq; manus mirata & ſolubile buxum.

Dant animos plaga: non curſu ſegnior illo

Per medias Urbes agitur, poſuloſq; feroces.

Huiusmodi ludis ferè ætas puerilis occupari ſolet: Adultior verò, & quæ iam pubeſcere incipit, decetiores expetit. In omni exercitatione, ex qua corpus atque animus aliquid commodi concipit, ſemper decori atque honeſtatis habenda ratio.

Iugurtha
indoles.

Sic Salluſtio laudata Iugurthę indoles, cum nõdum ambitione ac regnãdi cupiditate eſſet deprauata. Is enim vbi primùm adoleuit, pollens viribus & decora facie, ſed multò maximè ingenio validus, non ſe luxui aut inertię corrumpendũ dedit: verùm, vti mos illius eſt gentis, equitare, iaculari, curſu cum æqualibus certare, & quum omnes gloria anteiret, omnibus tamẽ charus eſſe, plurimum facere, minimum de ſe ipſe loqui.

Infames
ludi.

Alearum, chartarumq; ludos, & ſiqua ſint alia otioſorum hominum oblectamenta, vt rem maximè damnofam atq; infamem fugito. In huiusmodi enim ludis non artis peritia viger, ſed fraus, fal-lacia, dolus, aſtutia. non habet locum ratio, conſilium, ſapientia, ſed caſus, fortuna, remeritas. Complectitur autem alea omnem ludum fortunæ mu-

Alea quid.

tabilitati

tabilitati subiectum, tesseras, pyrgum, fritillum, latrunculum, omnemque iactum calarium adedò, vt in minutissimis etiam rebus ac puerili negotio improbetur, si vel crebrò fiat, vel fallaciter, vel contentiosè. Sic scitè Martialis,

Alea parua, nuces, & non damnosa videtur:

Lib. 14.

Sape tamen pueris abstulit illa nates.

Quamobrera cum omnia ferè in huiusmodi certamine cupidè, improbè, dolosè peragi soleant, ea *Quaestus* moderatio adhibenda, vt oblectationem potius, *non dolo-* quàm quaestum sectemur. Nam incautos parumq; *suu esto.* oculatos à subdolis emungi argento contingit. Et quanquam nonnulla lucri spes in talibus exercitijs animum hominis titillet, victoremque soletur premium: non tamen spe nimis auida, aut lucri cupiditate quidquam facere decet. Instituitur autem exercitatio, ac ludendi licentia conceditur, non lucri, sed valetudinis atque oblectamenti ratione, & quò animus defatigatus respiret, nouasque vires, ad subeundos denuò labores concipiat.

Ea est autem Aleatorum natura & conditio, vt *Aleatorum* vbi semel illa prurigo & scabies animum occupa- *conditio.* uit, agrè excuti queat. Sollicitantibus enim vndiq; eiusdè farinae hominibus, singulis momentis damnosas illas voluptates repetunt. Quod vitium etiam scortatoribus insitum. Quocirca salubriter Ouidius:

Sperne lucrum. Vexat mentes insana cupido,

Et reuocat trepidas alea saepe manus.

Nulli mea quidem sententia improbari debet conquirendi industria, ac rei familiaris amplificatio: sed lucrum sectari par est, quod vtile sit & honestum, ac nullius iniuriæ damnoque coniunctum. Scitum est prouerbum Plautinum, Ad suū quemque quaestum æquum est esse industrium potius, quàm callidum. Nam res sinistrè atque improbè
conquisi.

Dolose par- conquisitæ præter id, quod infamiam pariant, mi-
sa cito dila- nus etiam diuturnæ sunt aut stabiles, sed facili-
buntur. dilabuntur, vt opes fallacijs, dolo, sycophantijs, ca-
 ptionibus, versutijs, denique fœnore, talis, aleis
 partæ. Quamobrem quos habes studiorum sode-
 les, omnibus modis à rebus improbis abducere per-
 gas, atque ad honestatem, ad decus, ad virtutem esse
 incitamento. Hoc enim humanitatis officium non
 solum apud cordatos viros laudem promeretur,
 sed Deo etiam gratum acceptumque est: quod ita
 apud Hieremiam testatur Dominus, Qui separa-
 uerit pretiosum à vili, quasi os meum erit. Quo de-
 signat, illum palmarium quiddam præstitisse, ac
 proximè ad Deum accedere, diuinosque honores
 promereri, qui vel seipsum vel proximum (Deo enim
 nihil homine charius, aut maioris pretij) à vilissi-
 mis rebus, à vita sordida ac contaminata, ab itine-
 re deuio abduxerit, atque ad vitæ integritatem, mo-
 resque inculpatores autor sit & instigator. Quò spe-
 ctat illud Iacobi Apostoli: Fratres si quis inter vos
 errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, sciat
 se à morte reuocasse peccatorem, ac saluam fecisse
 animam illius.

Cap. 15.

*Hieremia
 locus expli-
 catus.*

Cap. 5.

*In rebus gerendis, rationem in consilium adhiben-
 dam.*

C A P. XLV.

Non puta- IN quavis actione, omnibusque vitæ negotijs
rã & itio cõ- sic omnia ratione ac consilio moderanda, nequid
uendum. pridie agas, cuius te postridie pœniteat. Turpe est
 enim aliquid committere, vt re peracta cogaris di-
 cere, Non putâram. In quem scopulum minus im-
 pinges, si nihil temerè ac præcipitanter agas, sed om-
 nia consideratè, maturè, prudenter ita, vt ad
 rationis amussim singula exigas. Sic rectè præci-
 pit Sallustius, Priusquam incipias, consulto: & vbi
 consu-

*Nihil præ-
 cipitanter
 agendum.*

consulueris, marè factò opus est. Et Cicero, In om- *Lib. 1. offic.*
nibus rebus, siquid aggrediare, adhibenda est præ-
paratio diligens. Quò spectat prouerbiurn, Festi-
na lentè: &, Sat citò, si sat benè.

Quæ dubitas, ne feceris.

C A P. XLVI.

NIHIL agas, quod animo scrupulum inijce-
re possit, ac dubitationem inferre sic, vt ambigas,
æquúmne sit, an iniquum, quòd aggredi paras. Ac-
quitas enim, vt Cicero ait, lucet ipsa per se, ac cùm *Lib. 1. offic.*
virtuti tum honestati coniuncta est. Dubitatio au-
tem iniustitiæ alijsque vitijs affinis est. Huic con-
sentaneum est illud Pauli, Beatus est, qui seipsum *Rom. 14.*
non iudicat in eo, quod probat, hoc est, qui in ad. *Dubitatio*
eundo aliquo negotio non sentit tacitè reclaman- *menti in a-*
tem conscientiam. Quam sententiam tametsi de *gendo scriu-*
ciborum delectu, & vitando offendiculo scripserit *pulum inij*
Apostolus, vt superius sumus testati: alijs quoque *cit.*
rebus appositè accõmodari potest. In omni enim *Pauli lo-*
actione, cùm quid agimus nulla firmitate, nulla. *cus expli-*
que animi constantia, sed vacillante mente & du- *catum.*
bia, iudice cõscientia damnatur. Quidquid enim
nõ proficiscitur ex fide, qua Deo approbamus no-
strã mentẽ, ipsaq; refragante conscientia, vitiosum
est, & peccato obnoxium. Siquidem cùm quis rem
per se non malam, hæsitans, mala sit, necne: com-
mittit tamen, declarat se rem nefariam commis-
surum, si occasio inciderit, aut opportunitas sit ob-
lata. Vera autem pietas ac solida sapientia fide sti-
pata, diuinoque Spiritu fulta, omnia scienter diju-
dicat, nec quidquam aggredi sustinet, quod vl-
lam mali speciem præ se ferat, aut men-
tem ac conscientiam aliqua ægritu-
dine possit contaminare.

Virtutis

CAP. XLVII.

*Voluptas momentanea.**Virtus aeterna.**Proverbiū in degenerationes.**Platonis exhortatio ad virtutem.**Sententia D. Gregor.*

QVOD Cato senior commilitonibus inculcare solet, id cuique menti infixum esse conuenit: Si cum labore praclarum quiddam egeris, & quod honestati sit coniunctum: labor abit, honestè factum remanet. Si cum voluptate mali quidquam commissum sit: voluptas, ut res momentanea, citò auolat atque euanescit, improbitas verò & nequitia, ut indelebile vitium, perpetuò adhæret. Quò spectat prouerbiū, Qui semel scurra, nunquam paterfamilias. Quisquis enim semel in re infami, existimationis ac probitatis iacturam fecerit, nō facillè probi viri elogium consequetur, quamlibet etiam ditescat, aut opulentus efficiatur. Non dissimili ratione extimulauit iuuenes Plato ad felicitatē consequendam, proposita virtutis ac voluptatis vitiosa imagine. Huius enim momentaneam dulcedinem atque illecebras subita pœnitentia, angor animi, mens inquieta, dolor perpetuus comitatur. Illius verò breues labores & ærumnas pacata mens, tranquillus animus, secunda conscientia, denique solidum æternumque gaudium subsequitur. Quò spectat illa sententia, Momentaneum est, quod delectat, æternum, quod cruciat.

A Deo sumenda omnium actionum nostrarum initia.

CAP. XLVIII.

A Deo petenda actionum primordia.

QV I D QV I D aggredi meditaris ac perficere, Deum opt. max. in cōsiliū adhibeto, ita siquid tractare instituis siqua obire munia vel priuata vel publica; illius numen implores, quò afflatu suo optima quæque & salutaria inspiret. Dici enim vix queat, quid adiumenti adferat ad felicem operum successum;

successum, omnia actionum nostrarum auspicia,
 omnia vota ad Deum referre. Nam sinistrè ferè at-
 que inauspicatò procedunt, quæ tali non sunt in-
 choata principio. Hinc illa Dei apud Esaiam com- *Cap. 30.*
 minatio, Væ filij desertores, qui consilium initis,
 & non per me, qui ordimini telam, & non per spi-
 ritum meum. Quibus verbis infelicem parumque
 prosperum successum illis denunciat: quòd aliun-
 de quam à Deo salutis præsidia conquirant, nec il- *Deus actio-*
 lum in consilium adhibent, ab eoque responsa pe- *nes nostras*
 tunt, cui omnia submituntur, & penes quem con- *moderatur*
 sistit totius orbis dominatio & imperium. Per huc
 enim; vt Solomon ait, Reges regnant, & legū con- *Prouer. 8.*
 ditores iusta decernunt, per hunc principes impe-
 rant, & potentes decernunt iustitiam. illius est con-
 silium & æquitas, illius prudentia, fortitudo, decus,
 potentia, qua in imperio constituti, suas ditiones
 stabiliunt, ac subditos in officio continent Quocir- *Deus pri-*
 ca cum Dei arbitrio ac voluntate omnia perfician- *maria re-*
 tur, atque ipse sit primaria rerum causa: ab eo feli- *rū causa.*
 cem operum successum, ab eo salutaria quæque,
 atque ad benè beateq; viuendum necessaria, sum-
 mis votis petenda. Quod nobis Christus inculcat, *Matth. 6.*
 cum inquit: Primùm quærite regnū Dei & iusti- *Luce 12.*
 tiam eius: cætera vobis vltro ex illius munificencia
 obuenient, ac velut auctarium adijcientur. Est au-
 tem auspiciatissimum diei initium, quod à rerum
 cœlestium contemplatione, à doctrina Euangeli-
 ca, ab illustranda Dei maiestate sumitur.

*Diluculum auroraq; matutina ad componendam
 mentem, atque animum in Deum erigendum,
 aptissima.*

C A P. XLIX.

NULLA est diei pars ad erigendam in Deum *Aurora*
 mentem accommodatior, quàm antelucana. Tūc *precatio*
 enim *apta.*

Psalms. 5.
Psalms. 62.

Cap. 87.

Cap. 26.

*Esaias locus
explicatus.*

enim animus discussa noctis caligine, est erectior, atque ad concipiendas salutares cogitationes aptior. Factitasse id sacros vates, Bibliorum codices passim testantur. Sic David in angustia cōstitutus, Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Mane astabo tibi, & videbo. Mane oratio mea præueniet ad te. Sic Esaias: Erigit mane, mane erigit mihi aurem Dominus, vt audiam tanquam magistrum, hoc est, monitorem, qui oscitantibus aurem vellicat. Rursus, Anima mea desiderauit te in nocte, sed & in spiritu meo, & præcordijs meis de mane vigilo ad te. Quibus verbis Propheta indicat totam mentem, omnesque animæ vires ac facultates, spiritus, cum vitales, tum animales, & quidquid illis insitum est, in Deo iugiter esse defixum sic, vt nulla temporis pars absque illius recordatione transigatur, sed omnia dicta factaque, & si qua animum subit cogitatio, in Deum transferatur.

Exacto die exigenda à mente diurnarum actionum ratio.

C A P. L.

Exigenda à mente actio. nō nostrarum ratio. OMNIA negotia diurna; actiones, & quid quoque die dictum factumque sit, vesperi ab animo reposcas. Sic consummato die, antequam te quieti dedas, exige à te peracti diei rationem, atque interrogato animum tuum: quod hodie malum fanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es effectus? quid incrementi accessit pietati? quis in virtute factus progressus?

Virg. in Siro bo. *Quò prætergressus? quid gestū in tempore? quid non? Cur isti facto decus affuit? aut ratio illi? Quid mihi præteritum? Cur hac sententia sedis, Quam melius mutare fuit? miseratus egentem Cur aliquem fracta per sensis mente dolorem?*

Dici

Dici vix queat, quàm tranquilla sit futura ac pa- *Concipien-*
 rata mens, quàm quietus & placidus somnus, vbi *dum quoti-*
 concepto emendationis proposito, huiusmodi co- *die emen-*
 gitatione animi nebulas discufferis. Quum autem *dationis*
 diurnæ actiones, & quæ interdum oculis obuerfan. *propositū.*
 tur, somno nonnunquam officiant: studiosè ela-
 borandum, vt honestis occupationibus dies transi. *Actiones*
 gatur, ne quid menti obijciatur, quod nocturnam *diurna ho-*
 quietem possit interturbare, aut turbulentam effi- *nesta iunio*
 cere.

Nemo vitijs suis blandiatur, aut malefacta exte-
nnet.

C A P. LI.

SI QUID insipienter actum sit, atque auersa *Vitia nō ex*
 à recta ratione voluntate commissum, quod ho- *stenuanda.*
 nestati ac decori aduersetur: nunquam in animum
 inducas, vt errori blandiaris, aut crimen excusatio-
 ne extenues. Parit enim confidentiam peccati ex-
 cusatio, atque iterandi commissi occasionem mi-
 nistrat. Sic cum David obseruasset, quantum pra-
 uitatis ex hoc mentis errore pullularer, Non decli-
 nes, inquit, cor meum in verba malitiæ ad excu-
 sandas excusationes in peccatis. Quibus verbis pre-
 catur, vt longè absit ab ipso mala mens, malus ani-
 mus, quo improbi imbuti, scelera sceleribus accu-
 mulant, suaque flagitia diluunt atque extenuant,
 nec in se vllam culpam transferri aut deriuari pa-
 tiuntur. Qua cæcitate ac mentis caligine efficitur,
 vt vbi animus semel vitijs occalluit, ac cupiditate se
 deuinxit mala, in dies magis magisque in deterius
 prolabatur, ac corruat nulla emergendi spe. Quò
 spectat illud Solomonis: Impius cum in profun-
 dum peccatorum deuolutus est, contemnit, hoc
 est, nihil admisisse se habet persuasum, nec magno-
 perè commouetur patrati sceleris, aut nequitiae

Psal. 140.

*Davidis lo-
cus explica-
tus.*

Prover. 18.

enormitate. verum, vt idem ait, hunc sequitur confusio & ignominia. Quo indicat, illum eam existimationis iacturam subire, eam infamiae labem consequi, vt non facile in posterum probi a

Impio occal- laudati viri nomen promereatur. Pari malo impli
lescit scele- cati sunt, qui vbi deliquerunt, atque in peccatum
re animus. aliquod prolapsi sunt, non agnoscunt scelus, nec ic
confiteri sustinent, etiamsi confessionem extor
queat conscientia carnificine, sed silent ac conti
cescunt, omniaq; obliuione obruere meditantur.

Simile à Simile enim quiddam ijs vsuuenit, quod pueris,
puerili na- qui à rebus interdicitis non abstinent, præsertim v-
tura. bi sperant fore clam, nec à parente id rescitum iri.
Cuius rei exempla edita sunt in Adamo & Cain,
eorumque posteris, in quos hæreditaria labes est
transfusa. Proinde qui animi tràquillitati optimè
consultum cupiat, nec vllam perpeti carnificinam,
non pergat abs se commissa vel inficiari, vel silen-

Peccati ag- tio inuoluere, sed Deo patefaciat. Agnitio enim
nitio pecca- peccati, & errati confessio veniam impetrat, om-
tum expun- nesq; animi sordes ac maculas eluit, abstergit, abo-
git. let. Reticentia verò & tergiuersatio malū exaspe-

Reticentia rat, causamq; rei reddit deteriorem. Quod in se ex-
malum ex- pertus David, Quoniam tacui, inquit, inueteraue-
asperat. rūt ossa mea, cùm clamarem tota die. extorsit qui-
Psalm. 31. dem cruciatus & doloris intolerantia clamorem
atque eiulatum, sed non delicti confessionem ex-
pressit. mox tamen admissum crimen Deo detege-
re meditatur, quem certò scit promptum ac faci-

lem ad condonandum peccatum, vbi quis ex ani-
mo resipiscit suaque vitia detestatur. Itaq; sumpta
fiducia, Dixi, inquit, confitebor aduersum me ini-
iustitiam meam Domino, & tu remisisti impieta-

Dei facili- tem peccati mei. Is est enim amor & propensio Dei
tas in re- erga homines, illa placabilitas & mansuetudo, vt
mittendo. vbi resipiscere meditantur, cōfestim illis peccatum
remittat.

remittat. Quod per Esaiam ita indicat, Et erit antequam clament, ego exaudiam, & adhuc illis loquentibus aurem accommodabo. *Cap. 65.* Quo indicat, promptam & expositam suam munificentiam ac fauorem, ut etiam si homo mente concipiat emendationis vitæ propositum, statim illi admissum scelus remittat. Sic apud Ezech. Quocunque tempore peccator ingemiscet, iniquitatum eius non recordabor amplius. *Cap. 18.*

In Deum transferendum, quidquid nobis boni obtigit.

C A P. L I.

SI QUID tibi in fragili hoc ac caduco corpore, vitæque momentanea ac fugaci obtigerit splendidum, regale, magnificum, si adsint latifundia atque suburbana prædia, si opes affluent & diuitiæ, easq; exornent decus, honestas, amplitudo, dignitas, gloria: si mens imbuta est multarum rerum cognitione ac scientia, nec desit prudentiæ coniuncta sapientia, corpus denique salubre ac vegetum, aut si quid ijs accedat amplius: omnia hæc munificentissimo Patri Deo feras accepta, à quo quidquid est boni, promanat ac profluit. Reuocat huc Paulus inflatum atque inani persuasione turgidum, illiq; sui fiduciam his verbis eximit: Quid est, quod non accepisti? quod si acceperis, quid gloriaris, quasi non acceperis? Id ipsum etiam vrget, ac nulli non inculcat apud Hieremiam Dominus, Non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec gloriatur fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitijs suis: sed in hoc gloriatur, quisquis gloriatur, nosse & scire me. Qui gloriatur, inquit Paulus, in Domino gloriatur, à quo quidquid est bonorum, asserim ac cumulatè sumus consequuti per IESVM Christum, qui factus est nobis à DEO sapientia, iustitia,

Quicquid homini obtigit, in Deum transf. ferendum.

2. Cor. 4.

Cap. 9.

1. Cor. 1.

2. Cor. 10.

Omnia no sanctificatio, salus, redemptio. Quò autem nem
stra bona à sibi plaudat ac blandiatur, seseque efferat insoler
Deo prema tius de externis internisque donis, commonefac
nant.

Paulus, gestare nos thesaurum hunc in vasculis te
 staceis, hoc est, fragili ac moribundo corpore, qu
 cuique innotescat, hoc Dei virtuti atque eminen
 tiæ ascribendum, non hominis viribus. Vt autem
 quidquid est in homine lucis, quidquid sapientiæ
 quidquid virtutis aut iustitiæ, Deo ascribi debet, a
 Patri luminum, à quo omnes dotes, ac muner
 descendunt, ut Iacobus Apostolus testatur: ita quid
 quid est in mente humana vitij aut nequitiae, quid
 quid caliginis ac cæcitatiss; quidquid prauitatis ac
 corruptelæ: id omne nostræ voluntati malitiosa
 ascribi debet, nec vel minima culpa in Deum transf
 ferri. Peccatum enim ac diuini mandati transf
 gressio, omnis generis ærumnas, calamitates, mor
 bos, cum corporis tum animi, postremo mortem
 inuexit, omnemque procliuitatem ad nequitiam
 menti iniecit.

Cap. 1.

Omnis ne

gustia à
mente no
stra diffun
ditur.

Sapien. 2.

Delectus & consideratio habenda in eligendo vitæ
genere.

C A P. LIII.

Delibera
tio in deli
gendo vitæ
genere.

IN deligendo vitæ genere, quod amplecti sta
 tuis, & in quo ad extremum meditaris conuiescere,
 ac pacatè consensuisse, hoc in primis spectari de
 bet, ut consideratè omnia aggrediaris, nec temerè
 te alicui instituto addicas, à quo postmodum, si
 pœniteat, non liceat resilire aut extricari. Qui
 enim ætate immatura nec satis explorata excussa
 que naturæ propensione, aliquod vitæ genus arri
 piunt, illiq; se perpetuè adstringunt, vitam agunt
 inamœnam, plenamque tædij & molestiæ, si quan
 do (ut plerumque assolet) illos capiat instituti sa
 tietas,

ietas, aut se sentiant ferundo oneri impares. Quo-
circa ne quis inconsultè sibi laqueos injiciat, ante-
quam aliquod vitæ institutum amplectatur, deli-
berandi spatium sibi constituat, quem potissimum
vitæ cursum consecrari velit, cui se addicere. In
qua deliberatione, vt suadet Cicero, ad suam cu-
iusque naturam consilium omne reuocandum est,
quo adhibita omni cura constituendæ vitæ, stabili-
ter in suscepto negotio persistat. Multi enim opti-
ma petentes, non tam voluntate, quàm cursus er-
rore falluntur, atque à scopo, quem Christus no-
bis præfixit, deuij ad superstitionem, hoc est, fu-
catæ religionis speciem deuoluuntur. Quin à Chri-
sto potissimum petenda sunt salutis præsidia, quo
vno duce in hoc mundi salo ad opratum portum
prouehimur. Ipse est ostium, quod nobis aditum
accessumque patefacit ad Patrem, Ipse est via, ve-
ritas & vita, à quo nos auertere nititur Satanas,
qui transformans se in Angelum lucis. per impro-
bos doctores falsa pro veris, dubia pro certis, fuca-
ta pro sinceris, pro salutaribus noxia mentibus ho-
minum ingerit. Hæc fuit prima hostis nostri im-
postura, qua Adamum adortus est, atq; illius men-
ti fumos & caliginem offudit, incautoque ac ni-
mis credulo specie veritatis imposuit, sic vt in o-
mnem illius posteritatem eadem moliri non desi-
nat, atque abolito sincero Dei cultu ac salutari re-
ligione, superstitionem, idolatriam, fucatam do-
ctrinam, institutiones vitæ ancipites & periculo-
sas inuehere, denique nullas non admouere ma-
chinas, quibus humanum genus extincta luce
veritatis, sopitoque fidei lumine, à Dei co-

Li. 1. offic.

*Errore non
voluntate
quidã de-
uiant.*

Ioan. 10.

*A Christo
petenda sa-
lus.*

*Adam spe-
cie verita-
tis deceptus.*

*Diabolus à
sana doctri-
na mentes
abducit.*

gnitione abducat, ac menti cæcita-
tem densamque caliginem
inferre cone-

tur.

C A P. LIIII.

*Matrimo-
nij definitio.*

Li. 12. c. 1.

Genes. 2.

*Coniugij &
sua.*

*Coniugium
non temerè
adeundū.
Cōiugium
multos e-
xeruat.*

MATRIMONIUM legitima est atque in-
diuulsa maris ac fœminæ coniunctio, à Deo insti-
tuta. partim ad domandas libidines, atque euitan-
dos illicitos vagosq; concubitus, partim ad libero-
rum procreationem. Est autem, vt præter Paulum
Columella ex Xenophôtis Oeconomice prodidit,
maritale coniugium natura excogitatum, vt non
solùm iucundissima, verùm etiam vtilissima vitæ
societas ineatur, & ne genus humanum temporis
decursu spectaret ad interitum, inarem fœminæ,
iufusa diuinitus benedictione, legitimè coniun-
ctum esse voluit, vt ex indissolubili copula non de-
effret homini mortali adiumentum, quo præter a-
morem gignendæ sobolis, mutua vitæ ac fortuna-
rum coniunctio illos deuinciret. Quocirca cùm
coniugij portus sit tutissimus, atque humano ge-
neri, cui natura insitus ardor ac propensio propa-
gandæ sobolis, fida statio: non malè is consuluerit
sua tranquillitati, qui huc se conferet, præsertim v-
bi ætas adoleuit, ac virile robur sit consequuta. In-
consultè autem faciunt, nec satis pro ætatis ratio-
ne, qui præmaturè atque intempestiuè tale quid-
dam aggrediuntur, non exploratis viribus, excuf-
saque naturæ firmitate. Sunt enim nonnulli pro-
pemodum impuberes, qui vel temeritate quadam
inconsulta, vel lenonum instigatione, aut etiam
parentum impulsu, qui opimæ doti inhiant, hoc
iugum subeunt, quorum nonnulles noui, necdum
absoluto anni curriculo, flaccidos atq; elumbatos,
omniq; vitali succo exhaustos sic, vt vires illis la-
befactatas ac collapsas, erigere atque instaurare so-
mentis sim coactus. Quocirca ne pueri, aut paulò
proiectiores pueris procreandis incumbant, quisq;

vires

vires suas ipse metiatur atque exploret, quid va-
 leant lumbi, quid ferre recusent. Qui autem con- *Honesta fa-*
 nubio se addicere meditatur, id potissimum obser- *milia obser-*
 uet, vt ex honesta familia non tam dotatam (tam *uanda in*
 etsi id non respui debet) quàm ingenuam, hone- *adeundo*
 stam, pudicam ac verecundam, beneque moratam *connubio.*
 in vitæ societatem adsciscat. Mulier enim (vt Co-
 micus ait) si benè morata est, dotata est satis. Scitum *Amphi.*
 est illud Alcumenæ apud Plautum, quod singulis *act. 2.*
 virgunculis & matronis infixum esse debet. Non
 ego mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur: Sed pu-
 dicitiam, & pudorem, & sedatam Cupidinem, De-
 ùm metum, parentum amorem, & cognatùm con-
 cordiam, Viro morigera, atque vt munifica sim
 bonis, præsim probis. Quocirca parentibus solici. *Consulen-*
 tē elaborandum, ne sexus iste fragilis, atque ad rui- *dum puel-*
 nam procliuis, præsertim vbi nubilis esse incipit, *larum fra-*
 ac maturescere, aliquid labis concipiat, aut vl- *gulatati.*
 lam pudicitia iacturam patiat, sed ad decus &
 virtutem suas filias instituunt, atque ad vitæ inte- *Eccle. 7.*
 gritatem moresque inculpatos sint incitamento.
 Non desunt progenitores quidam improbi, qui
 malè cōsulunt virginum suarum integritati. Nam *Puellis nul-*
 illas domesticis exemplis corrumpunt, atque ijs *la dūda oc-*
 ad temulentiam, audaciam, impudentiam fene- *casio lap-*
 stram aperiunt. Quo efficitur, vt sensim consuel- *sus.*
 cant pudorem exuere, ac pudicitiam venalem ha-
 bere, sic vt eam facilimè expugnari patiantur,
 aut non magnoperè obstant callido virginita-
 tis insidiatori, cuius contactum, oscula, titilla-
 tiones non exhorrescunt, nec admodum grau-
 tē, aut repugnanter admittunt contrectantium
 blandimenta. Inter multos errores ac vitia, quæ *Errores in*
 committi solent in adeundo statu connubiali, tria *adeundo*
 potissimum mihi culpanda videntur, ex quibus *conuugio*
 multa incommoda emergunt. Primùm, quòd *commis-
si.*

magna mortalium pars præcipitanter atq; inconsideratè, nullaque matura deliberatione hoc vitæ genus aggrediatur, idque ea ætate, quæ huic rei minus apta est. Deinde quòd nonnulli serius ac minus tempestiuè se matrimonio addicant, atque ubi iam defloruit ætas, atque anni ingrauescunt, hoc onus subeant. Postremò quòd dispari coniugio alligari sustineant, sanus morbidæ, iuuenis, qui doti inhiat, aniculæ, quod à naturali societate alienum, senex adolescentulæ, quod non profus culpari potest, nec naturæ ordini statui cõtrarium, cùm multis senibus crudis ac viridi senectæ non desit facultas procreandæ proles, quod mulieribus annosis atque effœtis denegatum. Ut autem meritò improbatur in ætate iuuenili, quæ coniugium animo concipit, nimia celeritas & festinatio: ita in prouectioribus cunctatio ac tarditas. Qui enim præmaturè ac properanter hoc capistro se alligari patiuntur, non satis firmo validoque corpore, nec adauctis viribus, non diu in hac palæstra subsistunt, sed post vnum aut alterum insultum labascunt ac conuelluntur. Qui verò procrastinãdo legitimum nubendi tempus præterlabi patiuntur, atque in longum differunt contrahendi matrimonij consilia, vitam agunt tetricam atque inamœnam, vel nonnunquam vago illicitoque concubitu se polluant: quod tot passim ficosi, morbidi, distorti, lippi, incurui, podagrici tumidis in flatibusque cruribus commonstrant, quos si postmodum, ubi eius vitæ pertæsum est, legitimo connubio alligari contingit, in magnas molestias ac tædia se conijciunt. Nam

quum exhausti sint atque exoleti, viribusque attritis ex ante actæ Veneris intemperantia, & sibi graues fiunt, ac nouæ nuptæ spes ac desideria frustrantur.

*Coniugio
sueptis & c.
lumbes.*

*Maturè o-
mnia agen-
da in ade-
undo con-
iugio.*

*Robusta æ-
tas, matri-
monio as-
suescat.*

*omnis societas, qua non consistit intra coniugij li-
mites, vitiosa, atque à legitimo matrimonio a-
liena.*

C A P. LV.

QVVM impudicitiam atque obscœnos illi-
tosque amores Christus & Apostoli detestentur,
utque à regno Dei excludendos pronuncient, qui *Hebr 13.*
se adulterio aut scortandi libidine contaminant,
non video, quo se colore tueri possint, qui matri-
monium perosi, liberè ac suauiter soluteque viue-
re meditantur. Non desunt enim, qui extra coniu- *Illiciti amo-
gij cancellos vni amasiæ pro tempore se addicant, res & con-
non satis decorè, nec mente tranquilla, aut paca- cubitus.*
ta conscientia. Sectantur illi quidem commoda. *Quid ijs ac-
tem vitæ, vt sibi persuadent, nec vlli se addicere su- cidit, qui so-
stinent, à qua non possint resiliere ac diuerti, verùm luta Vene-
acerbiora aliquando experiuntur, magis que indi- re se oble-
gna perpeti ac perfere coguntur ab amica impe- Etant.*
riosa ac procaci, quàm ab ea, quæ alicui legitimè
addicta adscitaque est vxor. Quin & hoc accedit
mali, quòd huius generis sexui diutina vitæ con-
suetudo audaciam pariat, ac confidentiam adeò,
vt siquem eius satietas capiat, atque illam ablega-
re cupiat, non sine tumultu id perfici queat. nam
cœlum terræ miscent, vbi incidit diuortij mentio,
aut quum exorta aliqua intemperie, ex ædibus ex-
clusum iri se metuūt. Exempla abundè multa sup-
peditant familiares illæ & domesticæ, quas in vi-
tæ societatem adsciscunt sacrificuli, à quibus, inter-
dicto legitimo matrimonij vsu, celibatus exigitur,
res cum primis operosa atque inimensæ molis ve- *Cœcubitus
getis ac succulentis. Quapropter toto errant cœlo, extra ma-
atque in humanæ societatis delectu prorsus hallu- trimoniū
cinantur ac cæcutiunt, qui existimant illos com- conscientiā
modè & pacatè viuere, qui ab vxore liberi, aliquam onerat.*

domi alant, aut foris venentur, qua se oblectent, ac cuius consuetudine, quum lubet, fruantur. quum plerumque præter mentis inquietudinem, ac conscientia carnificinam plus tædij & molestia, plus zelotypia ac suspicionis à conductitia ac temporaria amica suboritur, quàm legitima ac fida vxore in perpetuam vitæ societatem solenniter assumpta

*Nullus vix
tæ status
molestia
caret.*

Et quanquam in hoc statu, vt plerisque alijs, dulcia sint permixta amaris, acerba suauibus, læta tristibus, nubila serenis, nec desint huius vitæ instituto similitates, contentiones, iurgia, zelotypia affectus, (vt nihil est in quouis vitæ genere omni ex parte beatum.) non est tamen vlla culpa in matrimonij ordinem transferenda. Tametsi enim plurima incommoda hoc vitæ genus comitentur, magnaq; sollicitudo, cura, anxietas illos habeat occupatos in educandis alendisq; liberis, vt Paulus testatur, in constabilienda re familiari ac domestica:

i. Cor. 5.

omnia tamen mitigat ac condulcorat amor mutuus, atque ex Dei institutione liberorum procreatio. Sunt autem pueri delicia ac singulare oblectamentum matrimonij, quibus augetur ac fouetur amor coniugalis, magnumque vltro citroque concipitur solatium. Si verò præter voluntatem atque animi sententiam, nullam propagari sobolem contingat, ac differri in aliquot annos posteritatis spem: sanctè tamen colenda matrimonij fides, fouendaque mutua vitæ societas sic, vt alter alterum fulciat, vt in confinio consistat arbores fructiferæ vineam, quibus sulcata, ac velut maritata affixaque clauiculis assurgit in immensum, ac spatio-

*Proles delicia
matrimonij.*

similè se propagat. Vt enim vitis destituta pedamentis ac statuminibus, caduca est, atque in terram procumbit: ita quoque matrimonium ac res familiaris corrumpitur, nisi mutua viri ac mulieris opera fulciatur. Quod si quid vitij subsit huic societati,

Orbitas placidè ferenda.

Vitis & matrimonij comparatio.

si qua

qua ingruat intemperies, suspiciones, tumultus, *Affectus*
 flidia : hominum affectibus ac morositati po. *hominū, nō*
 us, quam huic institutioni ascribendum. Sunt *natura cul.*
 nim ista non coniugij, sed deprauatæ naturæ ac *panda.*
 irbulenti animi vitia, a peccati originalis labe
 ontracta, in quam omnis culpa transferenda est.

Qua ratione obtineri possit, ne mors homini natu-
ra puido sit formidabilis.

C A P. LVI.

QVVM in rebus humanis nihil sit fixum ac *Non fiden-*
 tabile, sed omnia fluxa, fragilia, caduca, ruinosam *dum rebus*
 etiam spectatissima quæque : non est, quod quis ea *caducis.*
 magnoperè admiretur ac suspiciat, illisq; plus ni-
 mio afficiatur. Quin potius mentē atque animo in
 supernas sedes erecto, res solidas atq; aternas spe-
 cter ac meditetur. Quisquis enim cōcepta in Deum
 Patrem per Christum Iesum fiducia, certa spe atq; *Christi fides*
 expectatione immortalitatis ducitur, nō est, quod *cia moriē*
 metuat imminentes casus & incommoda, nō est, *minus for-*
 quod per timescat morbos, calamitates, pericula, *midamus.*
 mortem deniq; quam illi potissimè exhortescunt,
 qui spiritu Dei destituti sunt, nec vlla notitia Diui-
 nitatis inbuti. nam qui in Deo fiduciam suam col-
 locant, diuino spiritu fulti, intrepidè infractoq; *Rom 8.*
 animo contra omnes aduersitates subsistūt. Neque
 enim, vt Paulus ait, accepimus spiritum seruitutis, *2. Tim. 1.*
 aut timiditatis, sed Spiritum adoptionis, spiritum *Galat. 4.*
 potentiæ & dilectionis, per quem confidenter cla- *1. Ioan. 4.*
 mamus Abba Pater. In hoc, inquit Ioannes, per-
 secta est Charitas nobiscum, vt fiduciam habea-
 mus in die iudicij. Timor non est in Charitate, sed
 perfecta Charitas abijcit omnem timorem. quo-
 niam timor cruciatum adfert seu trepidationem.

Quocirca

*Coloss. 2.**Christus
deuscit
mortem.**Simile ab
are alieno
oppressis.**Ioan. 15.**Ioan. 12.**Christus sa
tana formi
dabilis.**Consolato.
ria senten
tia.**Psal. 29.**Psal. 26.**Psal. 3.**Psal. 22.**Iob. 13.*

Quocirca vt omnem metum ac mortis formidinem menti excutiamus, & siquid aliud trepidationem inferre possit, omnes nostras cogitationes spem, vota, fiduciam in munificum Patrem conijciamus, atque in Iesum Christum, qui nos suo sanguine expiauit, atque à peccato mortisque tyrannide in libertatē asseruit, deleto expunctoq; quod aduersus nos erat chirographo, quo Diabolo eramus obstricti, & velut obæratī, Belgæ vocant, *In hem ghehouden, Thegens hem verbonden* Quò autem Christus pauidas ac meticulosas mentes fulciret, omnemque spem ac fiduciam in ipso constitutam declaret, Confidite, inquit, ego vici mundum. iam princeps mūdi iudicatus est, hoc est, qui mortem inuexit, morte mea depulsus est, ac iudicio condemnatus, exutusq; nocendi potestate. Venit princeps mundi huius, & in me nō habet quidquam. Quibus verborum solatijs indicat, Satanam, & quos habet in hoc mundo per peccatum confœderatos, nihil obtinere potestatis, vel in Christum, aut illius membra, quæ fide illi adhærent, atque insita sunt. Hæsalutares ac viuidæ conciones hoc efficiunt in mentibus hominum, qui illius præsidio innituntur, vt excusso mortis metu, alacriter aduersus ingruentes quasuis tempestates se muniant, ac præstent inuidōs, magnaque confidentia in has voces erumpant: Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse euellet à laqueo pedes meos. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum, non timebo millia populi circudentis me. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Etiam si ambulauero in medio vmbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Etiam si occiderit me, in ipso sperabo, hoc est, Si mihi obijciat

obijciat horrorem mortis, ac vita sim spoliandus,
 illi tamen fidam, qui sua prouidētia rationem ini-
 bit, qua me seruet. Dominus auxiliator meus, non *Psalm 117.*
 timebo, quid faciet mihi caro. Et illud Hieremiæ, *Heb. 13.*
 Ecce ipsi dicunt, vbi est verbum Domini? veniat. *Cap. 17.*
 Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens, &
 diem hominis non desideravi, tu scis, hoc est, non *Hieremia*
 expecto aliunde, quàm à te subsidium, sic vt illos, *locus expli.*
 qui mortē minitantur, pro nihilo ducam nec per- *catu.*
 timescam. Non sis tu mihi fortitudini spes mea in
 die afflictionis meæ. paueant illi, non paueam ego.
 Eodem ardore fidei inflammatus Paulus, ac Dei
 præsidio innixus cōfidenter pronunciat, nihil vs-
 quam esse tam formidabile aut horrendum, quod
 possit pijs mentibus metū incutere, aut à Dei amo-
 re ac fiducia illos diuellere. Nam certo mihi per- *Rom. 8.*
 suadeo, inquit, quod neque mors, neq; vita, neque
 angeli, seu inuisibiles substantiæ, neque principa-
 tus, neque potestates, neque instantia, nec futura,
 nec vlla alia creatura separare nos poterit à dile- *Pauli fidu-*
 ctione Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. *cia omnes*
 Ita Paulus constanter pronunciat illum, qui Deo *acut.*
 Patri per Christum insitus est, intrepidè subsistere *Psalm. 50.*
 contra omnes terrores, vndecunque inciderint,
 contra incurfus & fremitus hostium, contra mor-
 tis horrorem, quem vel inimici intentant, vel et-
 iam morbi, aut naturæ lex infert. Quum itaque *Quid mor-*
 nihil efficacius merum ac trepidationem mortis *tu metum*
 humanis mentibus eximat, quàm Christo duce, *eximat.*
 firma in Deum fiducia, qua concipitur certissima
 resurrectionis spes, atque æternitatis expectatio:
 huc properent ac contendant omnes, hanc saluta-
 rem doctrinam singuli amplectantur ac foueant,
 infigantque animis, hac se in periculis, aut vbi ex-
 trema imminent, fulciant, hac pacatam ac tran-
 quillam conscientiam reddant, huius meditatione
 dolorem

dolorem animi diluant, ac mœrorem luctumquæ quem ex orbitate vel parentum, vel liberorū concipiunt, discutiant. Huc spectat viuida illa Pauli consolatio, qua expectatione resurrectionis ac cæta æternitatis spe fulcit Thessalonicenses, illosquæ lachrymas cohibere vult, nec lugere amicos è viu

1. *Theff.* 4.

*Mortuos nõ
legendos
more gen-
tili.*

*Mors som-
nus.*

Philip. 3.

*Quibus me-
tus mortis
discutien-
dus.*

*In Christũ
desigendi
oculi.*

Coloss. 3.

1 Ioan. 2.º

1 Tim. 2.

Esa. 50.

sublatos, more gentili. Nolo vos ignorare fratres de ijs, qui obdormiuerunt (velut somno, non morte sopiti) ne dolorem concipiatis, vt cæteri, qui nullam habent reuiuiscendi spem. Si enim credimus Iesum mortuum, & reuiuissẽ, sic & Deus eos qui obdormierunt, per Iesum adducet cum illo. Rursum quum Philippenses à rebus terrenis abducat, atque ad solidas reuocat, Nostra, inquit, conuersatio in cœlo est, ex quo expectamus Dominum Iesum Christũ, qui transfigurabit corpus nostrum humile, & conforme reddet corpori suo glorioso secundum efficaciam, qua sibi potest subijcere omnia.

Quo sermone suadet Paulus, vt se consolentur ac fulciant in afflictionibus, amore ac desiderio æternitatis, atque in huius vitæ certamine nihil pertimescant, quod illos possit auocare à potiore vita, ad quam nobis viam patefecit Christus resurrectionis potentia. Quocirca quum ad extremum vitæ diem deuentum est, ac mors imminet, quæ nulli non formidabilis est, nisi Christo se fulciar, aut vbi sanis benequæ constitutis subit aliqua huius rei cogitatio, vel si premit egestas, morbi calamitas, cæteraquæ vitæ discrimina: ad Christum omnia nostra vota, spes, desideria referamus, qui morte sua pœnas nobis debitas exoluit, qui nobis condonauit omnia peccata, qui est propitiatio pro sceleribus nostris, qui est aduocatus, vt Ioannes ait, & interpretes apud Deum Patrem, qui est conciliator Dei & hominum, & qui, vt Paulus ait, exposuit seipsum redemptionem ac victimam pro

omnibus.

omnibus. In eo constituta est salus, vita, resurrectio. Per hunc accessum aditumque habemus in vno spiritu ad Patrem. Per illius effusum sanguinem consequuti sumus redemptionem ac remissionem peccatorum. Quoniam in ipso complacitum est Patri inhabitare omnem plenitudinem, & per eum reconciliare cuncta erga se pacificata per sanguinem eius. Quum itaque habeamus Pōtificem maximum, ut auctor ait ad Hebræos, qui penetrauit cœlos, Iesum filium Dei, qui tentatus per omnia absque peccato afficitur sensu infirmitatum doctrinarum: accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ, ut consequamur misericordiã auxilio opportuno. Huius tanti Ducis præsidio fulti, ac stipati satellitio, contra omnia dæmonum portenta, quæ confestim exorta luce veritatis evanescent: contra peccatum, mortem, infernum subsistimus, atque ex malefida vitæ huius statione ad opratum portum, sedesque beatas deuehimur. Quod siquid in huius vitæ decursu incommodi atque infelicitatis accesserit, si quem conijci contingat in aliquod vitæ discrimen, si premi paupertate, torqueri morbis, vexari ab inimicis, ingruere vastationes ac calamitates, abundare scelera, opprimi innoxios, atque ijs vitam eripi, sanas ac salutare doctrinas contemni, pululare hæreses ac pernicioſa dogmata, disseminari vndique peruersos errores: in tanta rerum confusione ad Christum quisque se conferat, ab illo salutis præsidia conquirat, in illo totus conquietur, illo se tanquam sacra anchora fulciat, denique id Davidis identidem in animo verset, Constituum Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commouear. Quibus verbis indicat, se oculos in Deum continenter habere defixos, atque illius præsidio niti, illius auxilio in rebus periculosis ac dubijs subsistere,

non

*Ephe. 2.**Coloss. 1.**Ioan. 1.**Hebr. 4.*

*Christus
pacificator
inter Deū
& homi-
nem.*

*Quomodo
firmanda
mēs immi-
nente mor-
te.*

*In Christo
omnium ca-
lamitatum
solamen.*

*Christus in
tempeſtate
sacra an-
chora.*

Pſalm. 125.

*Ephe. 14.**Heb. 13.**Psalm. 27.*

non vacillare, aut quouis vento doctrinæ circumagi, sed stabilem esse & constantem, nec à conceptu in Deum fiducia dimoueri, hac vna ratione, quò Deū experiatur propitium, atque in omnibus sillassistere. Sic vt confidenter in hanc vocem erumpat: Ecce Dominus auxiliator meus, & in ipso sperauit cor meum, & adiutus sum, & in ipso refluxit caro mea, & ex voluntate mea confitebor illi.

De nominis Iesu Christi amplitudine, maiestate, potentia: qua vna obsistendū Magicis iucantamentis, atq; illusiones Demonum expugnandæ, & qua detrimenta, vel menti vel corpori inferri contingat.

C A P. LVII.

*Dæmones
hominibus
infesti.*

*Dæmones
humoribus
se immiscent, & con-
tagia corporibus.*

QVVM paulò antè demonstraui, incantamenta artesque Magicas prorsus extirpandas, nec vll hominum exercenda maleficia: restat vt obiter indicem, qua vi & efficacia, quibus verbis ac precaminibus subleuentur obsessæ afflictæque mentes ac Dæmonum præstigijs irretitæ, tum quibus modis fascinationes eximii possint, quas ministri cacadæmonum miseris inferunt, illorumq; mentes & corpora diuexant. Insiliunt latèter in corpora hominum, ac naturæ humanæ vim inferunt, eamque suis facultatibus spoliant, aut saltem illas immutant. Immiscent se mali Genij alimentis, humoribus. Spiritibus, auræ atque aeri, quem intra corpus concipimus, ac quo spiramus, multaque alia, quæ nobis vsui sunt, & valetudo conseruatur, vitiant. Quocirca operæ precium me facturum sum arbitratus, si commonstriem, qua ratione calamitosi homines ab ijs nexibus, quibus se implicitos sentiunt & impeditos, cōmodè possint extricari. Nam incommoda ac detrimenta, quibus afficiuntur,

non

non possunt in causas vllas naturales referri, nec
 ijs remedijs, quibus vulgares morbi, expugnari. Si *Incòmoda*
 morbus vel ægrotatio corporis à crapula, à Vene. *qua demo-*
 re, lassitudine, frigore, aestu, satietate, inedia còtra- *nes inferunt*
 sta est: quodque eorum suis remedijs expugnatur. *in natura-*
 At quæ mali Genij inferunt, non prorsus naturalia *les causas*
 remedia exposcunt, sed diuina ac supercelestia. *referrri ne-*
 rantur nonnulli tantam Dæmoni attributam, eius *queunt.*
 que ministris potestatem, vt ita homines diuexēt,
 sic excrucient. Conniuet Deus, partim ad ea dam- *Deus de-*
 na, quæ Satanicis miseris inferunt, atque illos exa- *monū ma-*
 gitari permittit, in eaque re constat illi consilij sui *lissa abuti-*
 ac prouidentia ratio. partim instigat Dæmones e- *tur adma-*
 iusque ministros, vt in plerosque tale quiddam *la castigan-*
 promeritos sæuiant, illorumque abutitur malitia *da.*
 ad castigandos impios. Sic mittitur spiritus mendax *Cur Deus*
 in ora omnium prophetarum, quò seductus rex A. *nos à demo-*
 chab pugnam ineat, qua illi præsens exitium para- *ne diuexa-*
 batur. Nonnunquam detrimenta inferri permit- *ri patitur.*
 tit nonnullis, quò exploret illorum constantiam. *3. Reg. 22.*
 Sic Iobum passus est non solum exui bonis suis, o- *Achab de-*
 mnibusque facultatibus spoliari, sed in corpore quo- *ceptus.*
 que lanienam pati. Quod ipsum Deus fieri passus *Iob. 2.*
 est, partim quò exploraret viri constantiam, ac re- *Iacob. 4.*
 liquos mortales ad malorum tolerantiam excita- *Cur Iob à*
 ret, ne calamitatibus fracti, à Deo deficerent: par- *demone di-*
 tim vt declararet potentiam suam, qua & ipsius fi- *uexatus.*
 ducia fretos consolatur & fulcit, & iam in nihilum
 redactos erigit, atque in pristinam dignitatem re-
 stituit. Diuersa est autem ratio in ijs vulgaribus e-
 nergomenis, qui à Dæmone obsessi sunt, aut ab illo
 in aliqua corporis parte diuexantur. Magna enim
 illorum pars stupidi sunt, atque à Dei cognitione
 alieni, in quos ille (vt instrumentum aptum para-
 tumque) tyrannidem suam exercet. Sic Satanus ig-
 nãuos oppugnat, idololâtras, supersticiosos, in quo

*Diabolus
 stupidos ag-
 gredietur.*

rum mētibus poti⁹ stabulatur, quàm ijs, qui notitia
Diuinitatis sunt instructi, ac Dei fiducia se fulcru
quin potius illos exhorrescit, ac machinas adma
uere metuit, quòd irritos atque inualidos suos fo
conatus ac molimina erga illos, qui in excubi
sunt constituti, ac Dei præsidio fulti, non dubitate

*Simile ab
Urbe parū
munita.*

Vt enim arces ac ciuitates nullis septæ mœnibus
nullis munitæ fossis ac vallis, nullis militum præ
dijs instructæ, facillimè expugnari solent: ita me
tes socordes & ignauæ nulla salutari cœlestiq; de

*Damon ad
noxia qua
que homi
nē incitat,*

strina fultæ, nulla erga Deum fiducia constabilitate
Dæmonum versutijs magis sunt expositæ, ac citius
labascunt. Quum autem Satanæ hoc potissimū si
in votis, vt Dei gloriam aboleat, vt hominem à sa

*Genē. 4.
1. Reg. 31.*

lute abducat, atque ad defectionem sollicitet, in
tus & foris illum oppugnare non desinit, ac modò
corpori, modò animæ, nunc vtrisque infestus est

ac perniciem molitur. Exemplum suppeditat, præ
ter Cain & Saulem regem, Iudas Ischariotes, cuius
quum mentem ad desperationem ac diffidentiam
adegisset, tum vitæ tædio ad laqueum impulit, ac
corpus publicitus suspendij contumelia affecit

Matth. 29.

Quanquam autem Satanæ humani generis hostis
infestissimus mille insidiandi nocendiq; artibus
instructus sit: vnica tamen re cum primis efficaci

*Damō pro
fligatur
Dei fidu
cia.*

ac præsentanea profligatur atq; opprimitur, nempe
solida fide, atq; in Deum Patrem per Christum
firma ac stabili fiducia, *Met een vast gheloue, ende
een goed betrouwen op Godt.* Quo præsidio etiam

*Petrus con
tra Damo
nem nos in
struit.*

depugnandum suadet Petrus Apostolus contra ty
ranni illius insidias, fraudes, imposturas, dolos,
versutias, rabiem, ferociam, sobrietate scilicet &
vigilantia fide fulta ac stipata. Sic enim oscitantibus
aurem vellicat, Sobrij estote, & vigilate, quoniam
aduersarius vester Diabolus tanquam leo
rugiens, circuit, quærens quem deuoret, cui resis

1. Pet. 5:

stite

fite solidi fide. Hæc enim, vt Ioannes ait, est victo *1. Ioan. 5.*
 ria, quæ vicit mundum, fides nostra. Nam fiducia, *Christi fi-*
 qua nitimur Christo, & nos totos committimus *ducia abi-*
 rali propugnatori, contra dæmonas ac principes *gendi da-*
 huius mundi, nobis victoriam parit sic, vt opima *mones.*
 spolia à victo deiectoq; hoste referamus. Quum
 itaque aliquid contra aduersarium moliri vilum
 est, atque obsistere incantamenti ac fascinationi-
 bus (*Touerse* Belgæ vocant) vel malos Genios ex
 hominum mentibus exigere: Iesu Christi fiducia
 id perfici debet, contempta anili superstitione, ac
 gentili vanitate, cæterisque Magicis execrationi-
 bus. Deus enim per filium, qui est splendor gloriæ, *Heb. 1.*
 & expressa imago substantiæ illius; omnia perficit
 in omnibus, ac moderatur singula verbo potentiæ *Christo e-*
 suæ. Hanc prærogatiuam promeruit ob singula *omnia attri-*
 rem erga Patrem obedientiam, humilitatē, mode *buta.*
 stiam. Quū enim esset in forma Dei, hoc est, illi par *Philip. 2.*
 & æqualis, nō rapinam arbitratus est, vt esset æqua- *Christus*
 lis Deo, sed seipsum deiecit, forma serui assumpta, *Deo par.*
 atque humilem se præbuit; factus obediens vsque
 ad mortem crucis ignominiosam & execrabilem.
 quapropter Deus illum exulit in summam subli- *Ampliu-*
 mitatem, & illustrauit illum nomine; quod excel- *do nominis*
 lit omne nomen, vt in nomine Iesu sese flectat om- *Iesu.*
 ne genu cœlestium, terrestrium & inferorum, om-
 nisq; lingua cōfiteatur & agnoscat, quòd Dominus
 sit Iesus Christus in gloriam Dei Patris, in quem re-
 dundat & refertur omnis gloria filij, & ediuerso.
 Siquis itaq; aliquid aggredi meditatur, si mentes *Res ardua*
 affictas subleuare, si è corporibus cacodæmones *Christi no-*
 expellere; inuocato Deo Patre nominis Christi fi- *mine persi-*
 ducia id perficere tentet. Sic enim omnia conse- *ciuntur.*
 quetur, suoq; voto non frustrabitur. Huius admi-
 rādi augustiq; nominis vi & potētia (modò nequis
 hēsitet; ac Dei promissis diffidat) mitescūt morbi,

affectus atq; animi perturbationes sopiuntur, ten-
 pestates & maria conquiescunt, cacodæmones, &
Marci 5lt. Christus iam ascensurus in cœlum pollicetur, di-
Christi fi. fugiunt, venena hebescunt, serpentes torpent, a-
ducia ex. redduntur innoxij, dispelluntur mentis tenebrae
pugnatur terror & formido, mortisq; horror discutitur, di-
omne gen⁹ sipantur atq; euanescunt cogitationes noxiæ, mi-
malorum. tranquillitatem ac pacatam conscientiam conc-
 pit sic, vt nusquã quidquam possit ingruere, quo
 terrorem incutiat. quum Deus Pater per Iesum
 Christũ spiritu suo nos fulciat. Quocirca in Deum
 viuentem ductore filio erigenda mens est, atque
 omnia, quæ aggredi statuis, mirifici nominis Iesu
Matth.29. virtute perficienda memineris. Illi enim data est
Marci 16. omnis potestas in cœlo & in terra. Nec est aliud
Actor.2. nomen sub sole, in quo consistit salus, quod impij
 est terribile, dæmonibus tremendum, ijs verò, qui
 illi fidunt, potentia, sapientia, salus, vita, resurre-
 ctio. Ipse est constitutus à Deo iudex viuorum &
Act.4. mortuorum Iesus Christus, testis fidelis, princeps
1. Cor.1. regum terræ, qui dilexit nos, & lauit à peccatis nos-
Apoc.1. tris per sanguinem ipsius. Huic, vt Petrus in Acti-
Act.10. Apostolicis ait, omnes prophetae testimonium fe-
 runt, quòd remissionem peccatorum accepturum
Ioan.17. sit per nomẽ eius, quisquis crediderit in eum. Hæc
In Christo est vita æterna (quod testimonium Christus Pater
peccatorũ defert) vt cognoscant te solum verum Deum, &
remissio. quem misisti Iesum Christum, in quem tota vis Di-
 uinitatis, & quidquid Deo ascribi potest virtutis &
 sapientiæ, refertur ac deriuatur. Quum itaque no-
 men hoc tam sit celebre ac sacrosanctum, tantæq;
 maiestatis & potentia: studiosè obseruandum, ne
 inaniter atque irreuerenter vsurpetur, vt exorcistæ
Act.19. illi ridiculi factitabant, qui cum certis ritibus ac
 conceptis verbis ad quæstum & ostentationem spi-
 ritum noxium profligare tentarent, Iesu nomine,
 cuius

cuius virtute Paulus miracula peregit, abusi: in *Petri & Io-*
 magnum periculum se coniecerunt, fuitque illis *annis mi-*
 damnosa adiuratio, aut potius ludificatio. nam ob- *raculum.*
 sessus à Dæmone in illos insiliit, & crudeliter dila- *Exorcista*
 ceravit ita, vt fuga sibi consulere sint coacti. Non *dilaniati.*
 defuerunt etiam nostra memoria sacrificuli, qui *Huius ten-*
 cùm nulla fide nominis Christi, nulla vitæ integri *poris exor-*
 tate imbuti, tale quiddam attentarent, à cacodemò *cista futi-*
 ne irrisi sunt, & pudore affecti sic, vt re infecta tre- *les & ina-*
 mebundi decedere cogentur. Si quis autem tale *ni doctrina*
 quiddam moliri velit, malosque Genios ex homi- *imbuti.*
 num corporibus profligare: Petri & Ioannis exem-
 plum imitetur, qui nullis ambitiosis verbis vsi, in
 hunc modum claudum erexerunt, In nomine IESU *Act. 3.*
 CHRISTI NAZARENI surge & ambula. &
 ille confestim, firmatis cruribus ac talis, exiliēs con- *Christo as-*
 stitit, & ambulauit, intrauitque cum illis in tem- *seritur om-*
 plum, saliens & inambulans, & laudans Deum. *nis gloria.*
 Quum itaque Iesus Christus vnigenitus Dei filius *Coloss. 1.*
 Patri coæuus & æqualis, in quo sunt omnes scienti- *Heb. 1.*
 æ ac sapientiæ thesauri absconditi, moderetur om-
 nia verbo potentæ suæ: par est, vt concepta ac
 collocata in Deum per Iesum Christum fiducia, il-
 lius virtute ac præsidij obsistamus Satanæ, pecca-
 to, inferno, & si qua sunt alia homini infecta. Est au-
 tem excellens magnitudo, robur, potentia, fortitu-
 do, quam Deus pro sua virtute exeruit in Christo,
 vt Paulus ait, cùm suscitaret eum ex mortuis, & se *Ephe. 1.*
 dere fecit ad dexteram suam in cœlestibus supra om-
 nem potestatem & principatum, & dominium, *Christus*
 & supra omne id, quod nominatur non solum in *caput ec-*
 hoc sæculo, verum etiam in futuro. Et ille omnia *clesia.*
 subiecit sub pedes illius, eumque dedit caput super *Christus o-*
 omnia ipsi Ecclesiæ, quæ est corpus illius, comple- *mentia in o-*
 mentum eius, qui omnia in omnibus implet, id est, *mnib. per-*
 Christus est, per quem Deus complet, absoluit, per- *ficit.*

ficat omnia in omnibus, præsertim in ijs, qui illi fi-
dunt, & vt paulò antè Apostolus ait, obfignati sunt
spiritu promissionis sancto, qui est pignus & arra-
bo hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitæ
ac partæ possessionis, in laudè gloriæ ipsius. Quo-
circa Paulus, qui in numeris certaminibus assuevit,
multosq; insultus perferre coactus est, suadet om-
nibus, si quando pericula imminet, mox intenta-
tur, Satanæ mentem oppugnat, forti infractoque
animo illis obsistant atq; oblucentur. Sic enim E-
phesios animat ac fulcit: Quod superest fratres
mei, cõualefcite & præbete vos fortes in Domino,
perq; potetiam roboris illius, induite totam arma-
turâ Dei, vt possitis stare aduersus assaultus Diaboli.
Quoniam nõ est nobis lucta aduersus sanguinẽ &
carnem, hoc est, fragiles & moribundos homines,
tametsi & illi aliquando infesti sunt, sed aduersus
mundi dominos, rectores tenebrarũ sæculi huius,
aduersus spirituales astutias in cœlestibus. Qua ver-
borũ copia ac sententiarum vbertate, tum eleganti
Metaphora desumpta à conflictu atq; hostili incu-
sione, indicat, spiritus Dæmoniacos, illorũq; satellit-
es & ministros miro astu ac stratagemate insidias
moliri ijs, qui Christo addicti sunt ac nomen dede-
runt. Quapropter quũ sint tam formidabiles hostes
nostri, & spirituali astutia instructi, quibus armis ijs
sit obsistendũ, obiter demonstrat. Assumite, in-
quit, vniuersam armaturam Dei (exemplò sumptò
ab ijs, qui benè muniti in aciem prodeunt, atq; in
procinctu stant) vt possitis resistere aduersario, atq;
omnibus peractis cõfectoq; negotio stare, vt ij, qui
non vertuntur in fugam & terga vertere sunt coa-
cti. State igitur lumbis circũcinctis baltheco verita-
tis, & induiti lorica iustitiæ, & calceati pedibus, vt
parati sitis & alacres ad Euangeliũ pacis. Super o-
mnia assumpto scuto fidei, quo possitis omnia iac-
cula

*Christus
fulcit nos
in afflictio-
nibus.
Ephes. 6.*

*Simile à
militari
industria.*

*Arma mili-
taria Christi-
anorum.*

Ephes. 6.

ula mali illius ignita extinguere. Galeamque salutis accipite, & gladium spiritus, qui est verbum Dei: *Oratio ar-*
 quibus adijcit velut succenturiata praesidia preca- *mat contra*
 tiones atque obsecrationes assiduas, quae hoc efficiunt, *Damonem.*
 ut victoriam consequamur, ac Deus in tam ancipiti
 certamine, tamque dubio nonnunquam belli euentu,
 parumper afflictos, & velut in ruinam inclinatos, ut Pe- *1. Pet. 5.*
 trus ait, qui in eodem argumento versatur, instau-
 ret, stabilit, roboret, fulciat. Quum autem tanti fuit
 olim apud sui studiosos Pythagorae auctoritas, atque *Argumen-*
 ita aestimata illius doctrina, ut oraculi loco habita- *tum ab au-*
 sit, & tanquam ex tripode dicta, adeo, ut incunctan- *torstate*
 ter ad persuasionem, quasi refragari foret nefas, *Christi.*
 ΑΥΤΟΣ ΊΨΑ, Ipse dixit, dubitanti objicerent: par est,
 nostraeque salutis ratio exigit, ut eundem honorem
 ac reuerentiam Iesu Christo deferamus, atque in as- *Ipsē dixit,*
 serenda illius doctrina, in stabilienda fidei professio- *Christo as-*
 ne surdis tardisque auribus insonemus, ΠΙΣΤΕΥ- *serendum.*
 ΣΟΝ, ΑΥΤΟΣ ΕΦΑΣΩΤΗΡ. CREDE,
 IPSE DIXIT SERVATOR.

Illius enim doctrina non est humana, non dilu- *Christi do-*
 ta, non frigida, sed viuida, salutaris, efficax, di- *ctrina om-*
 uina, & quae beatitudinem homini conferat, *nem sapiē-*
 quam ynam à Christo peti par est, qui est fons o- *tiam supe-*
 mnis sapientiae & bonitatis, & in quo inhabitat o- *rat.*
 mnis plenitudo Dei corporaliter, per quem sumus *Coloss. 1. 2.*
 completi. Per hunc, ut Paulus ait, Deus Pater eri-
 puit nos à potestate tenebrarum, & transtulit in re-
 gnum filij sui dilecti, per quem habemus redemptio-
 nem in sanguine ipsius, remissionem peccatorum,
 qui est imago Dei inconspicui, primogenitus vni- *Deus in*
 uersae creaturae; utpote per quem omnia creata sunt, *Christum*
 quae in caelo sunt & terra, visibilia & inuisibilia, *omnia pro-*
 throni, dominationes, principatus, potestates. Om- *fudit.*
 nia per illum & in illum condita sunt, & ipse est an-
 te omnia, & per illum cuncta subsistunt. Et ipse est

caput corporis Ecclesiæ, principium & primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus primas tenens, ac principatum obtinens. Quoniam in illo cõplacitum est Patri inhabitare rerum vniuersarum plenitudinem, & per eum cuncta reconciliare erga se pacificata per sanguinem crucis eius. Quum itaque Deus Pater tam cumulatè ac profluentè omnia in Christum effudit : ad vberrimū atq; inexhaustum huic fontem certatim properemus, ac summa fiducia ab eo nihil non petere & sperare audeamus, nihil non perficere tentemus. Si visum est profligare Dæmones, mederi morbis, eximere se periculis, virulentas bestias conficere, venena diluere, atque innoxia præstare, montes loco dimouere : hæc omnia viribus ac virtute Iesu Christi, eiusq; fiducia peragenda memineris. Pollicetur enim Christus fidenti omnia plana, aperta, facilia, quod postrema concione, antequam in cœlum sublatus est, suis testatum esse voluit, cū inquit : *Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit : qui verò non crediderit, condemnabitur.* Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequētur, In nomine meo Dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & siquid mortiferum biberint, non eis nocebit, ægrotis manus imponent, & benè habebunt, hoc est, confestim ad contactum conualescēt. Hæc omnia semper præstò erunt, vbi profectus atque utilitas Euangelij exiget miraculum. At in animis ista nunquam non præstantur ab Euangelicæ professionis ministris, cū fœda vitia mentibus eximunt, cū efficaci vi spiritus & salutari doctrina morbis animi medentur, cū cor ab avaritia, odio, ira, libidine, calumnia, obtrectatione, alijsq; venenosis affectibus liberum efficiunt, ac diuinis dotibus exornant.

Vis fidei.

Marci 16.

In animis edita miracula.

In Herba & Gemma aliquam vim conferant in profligandis Demonibus, ac depellendis rebus alijs noxijs.

C A P. LVIII.

T A M E T S I herbæ cum præcipuè vsum, easq; vires insitas habent à naturæ Opifice, vt alimenti ratione ac medicamento corporibus humanis accommodentur: sunt tamen veterum scriptis nobilitatæ aliquot stirpes, quæ maleficijs obsistant, atq; incantamenta omnisq; generis fascinationes abigant ac propulsent. Appellantur hæc alexicaca siue amuleta, quod noxia quæque atque homini infesta amoliantur ac depellant. Hæc vis præter herbas, etiam gemmis ac pretiosis lapidibus attribuitur, quam consequuta sunt non à primis qualitatibus, hoc est, temperamento caliditatis, frigiditatis, siccitatis & humiditatis, sed specifica vi, & occulto effectu, abditaque proprietate: cuius causa prorsus explicari nequit.

Sic Magnes attritu ferrū allicit, Gagates & succinum paleas & festucas, Saphyrus, qui cœlesti & cœsio colore est, castitatē tuetur. Hyacinthus & Chrysolithus digito annulari gestat⁹, pesti obsistit. Smaragdus & Prasius viridantes gemmæ cor exhilarant. Eranos, hoc est, Cyanos & Cæruleus, vulgò Turcosa, à lapsu, casu & ruina præseruat, aut si tale quiddam inciderit, corpus illæsum præstat. Corallium collo admotum turbulenta somnia abigit, & nocturnos puerorum timores compescit. Carbunculus & Sardius lapis, vulgò Corneolus à cornu arboris rubicunda bacca nomen sortitus, diffuso per corpus sanguine, hilaritatem excitat, & colorem floridum. Sic aliæ gemmæ alijs virtutibus pollent, ac Lemures, Stryges, Incubos, Genios aereos arcēt atque abigunt, si veterum monumentis habenda

Herba ad multa efficaces.

Gemma occulta & imbua.

Magnes. Succinum.

Gagates.

Saphyrus.

Hyacinthus.

Chrysolithus.

Smaragdus.

Prasius.

Eranos.

Ceruleus.

Corallium.

Carbunculus.

Sardius.

*Horrendi
morbi her-
barum pra
sidio expu-
gnantur.*

fides. Sic inter herbas sunt, quæ morbis, qui multū habent affinitatis cum Dæmonū vexationib & tor-
turis, obsistunt. Quales sunt melancholia, phrenec-
sis, mania, epilepsia, & sæuissimi morbi, qui virgū-
culis ac viduis ex veteri affectu emergunt, aut vbi
vel serius ijs mēses profluunt, vel tardius coniugio
destinantur. Siquidem ex fumis atque atra densa-
que fuligine mens ita afficitur, vt à noxio aliquo
Genio vexari videantur, ac sibi persuadeant, Dæ-
monem obsidere mentem, qui ad multas absurdas
imaginationes illas impellat. Cui malo, tentata cir-
ca talos primū venæ incisione, adhibentur salu-
tares herbæ, quæ illos ab huiusmodi accidentibus
liberent, vt sunt arthemisia, satureia, serpillū, tym-
bra, pulegium, organum, gallitricum. Inter herbas
aūt, quæ afflicta mentes releuant, ac vel à Dæmo-
ne, vel concepta illius imaginatione, vel venenatis
fumis, qui cerebrū vitiant, præstant immunes, refe-
runtur ruta, scilla, ex cuius succo & oryemelitis &
acetum conficitur, Osteritium, vulgò magistran-
tia, Angelica, spōdylij vel laserpitijspecies, Aliffon
vel Rubia minor, quæ canis rabiem atque à rabido
cane demorsos sanat, Qui affectus non profus a-
lienus ab ijs, qui à Satana diuexantur ac furiant:
Rosmarinus ædes lustrat, atque in limine suspen-
sus huius stirpis frutex Dæmones abigit, & pestis
contagiones, vt etiā Ricinus, qui palmę Christi no-
mine passim innotescit, quòd folia in expansę ma-
nus formam sint effigiata. Sic Corallium, peonia,
viscus frutex morbū comitalem expugnant, vel à
collo suspensa, vel etiam ex vino propinata. Quo-
rum nonnulla siquis exhiberi posse putet extur-
bandis Dæmonibus: absit vanitas & gentilis super-
stitio, absint futiles preces & verba quædam
exotica, quibus ferè suas incantationes perficiunt,
qui Magicas artes profitentur. Siquid herbæ habēt
virium,

*Ruta.
Scilla her-
ba.*

*Osteritiū.
Aliffon.*

*Libanotis
vel Rosma-
rinus.
Ricinus.*

*Epilepsia
contraria.*

irium, vt experientia demonstrat, id memineris
 Domino cōsequutas. Omnia enim medicamēta
 & stirpes, quæ corporibus humanis applicantur,
 non sui ratione, sed Dei munere efficacia sunt. ac
 salubrem effectum consequuntur. Itaque siquid
 herbarum præsidio perficere statuis, non tam her-
 bis, quàm Deo fidas. Sic enim in propulsandis mor-
 bis res optatum felicemque successum est habitura.
 aliàs conatus in diuersum rapitur, atque artificem
 frustratur euentus, vbi nulla subit Opificis, à quo o-
 mnia effectum sortiuntur, cogitatio, aut abest er-
 ga illū fiducia. Hinc Asa rex Iuda, quum acerrimo
 pedum dolore affligeretur, nec Deum in cōsiliū
 adhiberet, sed tantum medicis fideret, nihil opis
 ex illorū fomentis sensit, sed articulari morbo (vt
 historia testatur) immortuus est. Non enim Deus
 medicorū opera vtī prohibet, sed illis plus nimio
 fidere, nullamq; habere eius rationem, qui sanita-
 tem præstat, & cuius munere omnia sunt efficacia.
 Quin & superstitiosè faciunt, & rem aggrediuntur
 ab idololatria non prorsus alienam, qui herbas fi-
 cticijs quibusdam precaminibus consecratas incan-
 tationibus adhibent, aut etiam morbos illis excan-
 tare pergūt. Sic filicem solstitio æstiuo, in tempesta
 nocte erutam, rutam trifolium, verbenam Magicis
 imposturis accommodant, quibus rudi atq; imperi-
 tæ plebi imponunt, fumosq; offundunt, quò ali-
 quid ab ijs corradant, atq; argento illos emungāt.
 Quum tamen vani illi artifices nunquā ditescant.
 Hæc studiosè lector huic argumento inferenda du-
 xi, quo quisq; à Magicis incantamentis absteineat,
 atque obseruet, à quo salutis ac sanitatis præsidia
 petenda sint, & qua ratione (contempta vanitate
 ac superstitione gentili) obuijs paratisque reme-
 dijs vtī deceat, quæ à Dei munificentia nobis afflu-
 enter sunt concessa.

*Herba à
 Deo effe-
 ctum con-
 sequuntur.*

*Asa Rex
 cur non est
 sanitatem
 consequutus
 3. Reg. 15.
 2. Par. 16.
 Psalm. 7.*

*Herba ma-
 gicis incan-
 tamētis nō
 accommo-
 danda.*

De maiestate & potentia supremi Numinis : & quàm varias appellationes vnica Dei essentia tribus personis distincta sortiatur. Cuius rei contemplatione humanus animus tranquillitatem & solatia, summamq; erga Deum fiduciam concipit.

C A P. L I X.

Dei natura QVONIAM præstans illa ac præpotens natura Deus, ipsaque æterna mens ab omni concretione mortali immunis ac libera in immensum se porrigat, atque vndique diffusa, singula regat ac moderetur, suaq; vi imbuat: ob id vna Deitas, propter virtutem atque operum excellentiam, varijs designatur nominibus, multisq; præclaris elogijs illustratur, cum apud Hebræos, tum alias nationes, quibus aliqua Diuinitatis cognitio obtigit. Sic in sacra historia Iehoua dicitur, El Eloim, Adonai, Emmanuel. quorum quodque peculiarem vim ac virtutem designat, magnamque potestatem Deo attribuit, quam in res inferiores exercet. Vnde cum præcepta legis sollicitè obseruanda proponit Iudæis, quò maior illi accederet autoritas & veneratio. Ego sum, inquit, Iehoua Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti & domo seruitutis. Nō habebis Deos alienos coram me. Nomine tam sacrosancto ac mirifico, rerum omnium existentium imperiū & dominatum sibi afferit. Nam quum sit fons & origo totius vniuersi, atque solus per se existat, omnibus subsistendi vim confert. Quamobrem par est, vt eius imperio & mandatis mortales omnes pareāt, illiusque legibus subiiciantur, nec ab alio, quàm ab eo, qui solus ab æterno existit, salutis præsidia conquirant, aut aliò se diuertant. Quod Hebræi Iehoua, Græci Ἐπιφανής, Latini Existentem, Germani inferiorio-

insensibilis.

Iou. 1.

Deus & 1.

rsa nomi.

na sortiatur.

Exod. 20.

Deuter. 5.

Iehoua singulari Dei

nomen.

Deo ab effectu nomē

assignatur.

inferiores *Een eevich goddelick & Gezen* dicunt. Itaque à pluribus rebus desumitur diuinæ essentiaæ appellatio. A prima & perpetua existendi vi & potentia, ab æternitate, à magnificentia, maiestate, dominatu, imperio, cui omnia subsunt, & qua res omnes conditas regit, ac summa prouidentia moderatur. Sortitur quoque nomen Deus à placabili tate, mansuetudine, clementia, qua vitur erga homines, qui rebus afflictis ac deploratis illius opem ac subsidium implorant. Nam, El, Hebraica vox, Dei clemētiam exprimit iustitiæ coniunctam, qua pios fulcit ac tuetur, & improbos castigat, atq; incusso terrore, à sceleribus reuocat. A luce, qua caliginem & nebulas mentisq; errores dispellit, atque animos tenebrosos veritatis ac cognitionis suæ lumine illustrat. Sic Christus: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Ab igne, quo pios inflamat vitq; amore Diuinitatis, atque illorum mentes salutari viuidaq; doctrina imbuit. Aduersarios verò, & qui nulla ducuntur erga Deum reuerentia, nullo metu, consumit, atque vt ignis arida nutrimenta ac fomitem, in nihilum redigit. Quocirca suadet Moses & Paulus, reuerenter ac religiosè Deum colendum, quò illi sumus accepti. Est enim Deus noster, inquit, ignis consumens. quare submissè quisque se apud illum gerat. Assignatur quoque Deo nomen à bonitate ac munificētia, qua vitur erga suos, quos non sustinet premi vlla rerum egestate, aut inopia tabescere: sed de omnibus affatim illis prospicit, atq; affluenter ad vsum necessaria largitur, cum externa bona, tum animi tranquillitatem ac pacatam mentem. A pietate at paterno affectu, quo suos complectitur, illorumq; saluti ac commodis prospicit, Pater dicitur. Sic Deus apud Hieremiam, Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis.

Rursus,

Osea 3.

Ioelis 2.

Nuum 1.

Nuum 2.

Ose 11.

Ioan. 1.

Deut. 4.

Heb. 13.

Mich. 6.

Ose. 2.

Deum Bel-

ge Gōdt à

bonitate

vocant.

Hier. 3.

Malach. 1.

Hier. 1.

E/a. 63.

Rurfus: Factus sum Israeli pater, & Effraim progenitus meus est, & deducam illos per torrentem aquarum in viam rectam, & nō impingent, hoc est meis vestigijs insistent, me comitabuntur, meæque voluntati acquiescent, & ego illos tutos præstabo in omnibus vijs suis, nec quidquam illis accedet incommodi, nec vlla inferetur iniuria, nulla clades, nulla calamitas. Esaias autē speciosissimos titulos ac triumphales cōmemorat, quos Deus pater Christo attribuit, quō quisque cognoscat, quid Seruato Christus natiuitate, morte & resurrectione sua ipsoq; in coelū assensu nobis contulit. Sic enim vates Christi magnificētiam, splendorem, gloriā, decus, potentiā, amplitudinem exprimit, quorū nihil nō in nostrū vsum & cōmoditatem redundat, vnde Emanuel dictus, hoc est, nobiscū Deus. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerū eius, & vocabitur nomen eius Admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Innumera sunt atque infinita, quæ huic immēsa maiestati accommodari possunt. imō quæ ipse sibi attribuit. Sic Medicum se vocat, quōd sanitatem mentis & corporis præstet, ac cū externis, tum internis hominum vitijs medeatur. Pastorem, quōd summa cura ac vigilantia grege prospiciat, ac dissipatas oues colligat, illasque salutare pabulo verbi sui pascat ac reficiat. Sic Christus se vitem fructiferam vocat, Patrem verò agricolam, nos palmites viti inhærentes, quos ille purgat, ex eaque inutiles frutices refecat, hoc est, superuacaneas cupiditates amputat, quō plus fructus proferant. Quos verò reperit infructuosos ac prouentu annuo destitutos (qua Metaphora designat illos, qui nullum fidei fructum proferunt) vt inutile sarmētum atque aridum, nulloque succo imbutū igni deputat. Paulus quoq; non dissimili vtitur

Metapho.

Esa. 9.

*Emanuel
quid designet.
Hier. 5.*

*Osea 7.**Esa. 3.**Matth. 9**Esa. 40.**Ioan. 16.**Psal. 78.**i. Pet. 2.**Ioan. 1, 9.*

*Simile à
Esse.*

i. Cor. 3.

Metaphora, ab agri colendi studio, atque architecturæ industria desumpta. Sublatis enim sopitisq; *Simile ab architectura.* simultatibus, quibus inter se dissidebant Corinthij, *ra.* atque intumescebant doctorum suorum nomine, *ra.* alius aduersum alium: vt nostro nunc sæculo factitari videmus, commune facit singulos, vt siquid salutaris doctrinæ consequuti sint, id non ministris attribuant, sed in Deum bonorum omnium autorem transferant. Nos, inquit, adiutores sumus, & *Apostoli Dei ministri.* veluti conducti operarij. Dei negotium agimus, illi nostram approbamus industriam, illi noster labor desudat. Vos estis Dei agricolatio & velut fundus, quem cultiorem reddimus semente salutaris doctrinæ. Vos estis ædificium & structura, quæ assurgit in illius gloriam. Cæterum quod ad Dei amplitudinem ac maiestatem spectat, nihil excogitari potest, aut mente concipi tam sublime, magnificentum, illustre, excellēs, spectabile, eximium, nihil denique omnibus suis numeris, omniq; virtutum genere tam absolutum, quod non in Diuinā essentiam meritò referri, aut illi accommodari debeat. *Deus absolutum & virtutis exemplar.* Illius Sapientia, moderatrix rerum omnium, qua mundi hanc vniuersitatem inscrutabili suo cōsilio ac prouidentia conseruat ac tuetur, incōpræhensa *Sapientia Dei.* est, inexplicabilis, infinita aded, vt tantarū rerum *Psal. 31. 32. 103. 146.* ordo & series omnes in admirationem Opificis atque amorem rapiat. Illius Fortitudo, robur & potentia, qua hostes deiicit, ac pios fulcit, inexpugnabilis est & inuicta. Nihil est enim, quod illius viribus non cedat, nec vllæ arces, munitiones, propugnacula, quantumuis firma, quæ illius potentia obstant. Illius iudicium & iustitia, qua cuique sua distribuit, ac pro dignitate suisque meritis premia decernit, recta est, legitima, sancta; since- *Fortitudo Dei.* *Potentia Dei.* *Psal. 27. 62. Esa 25. Prouerb. 8. Luca 2. Iustitia Dei.* *Psal. 18. 47 84.* *Psal. 16. 22. 144. 16.* ra, laudabilis, ac summæ æquitatis, aded, vt à nemine (nisi iudicij sit deprauati) calumniam *mercatur.*

Misericordia Dei, profugium peccatoribus. mereatur. Illius Misericordia, clementia, placabilitas, quæ nulli non prophetarum amplè & magnificè decantata, immensa est, omnesque illius virtutes superat. Ad eam enim omnes, qui iustitiã eius pertimescunt, tanquam ad asylum confugiunt, at-

Psal. 32. 56. que subsidium implorant. Hæc pauidis mentibus desperationem ac diffidentiam eximit. Hac Spiritus paracletus labantes solatur ac fulcit, insertaque

Coloss. 2. spe ac fiducia consequendæ salutis ad thronũ gratiæ impellit, quò misericordiam (*Remis ende quyt scheldinge van inisdat* Belgæ vocant) consequantur, sic vt nihil sit, quod illis possit imputari, aut mortis reos agere. Hanc quum Paulus esset expertus, ex persecutore in Apostolum ascitus, sic animos hominum dubios ac vacillantes fulcit, atque ad Dei misericordiam suo insigni exemplo prouocat, Quum prius, inquit, persecutor essem, blasphemus, vidlentus: misericordiam adeptus sum, quòd ignorans feci per incredulitatem, hoc est, expertus fidei, & consilij diuini ignarus. existimauit enim; quum Christianos insectaretur, obsequium se præstare Deo. Quò autem omnibus salutis suæ ratio habeatur, & cuique testatum sit, peccata expiari sanguine Christi, ijs, qui illi fidunt, asseueranter firmaque assertionem Paulus pronunciat, Certus sermo, & dignus, quem modis omnibus amplectamur, quòd Christus Iesus venit in mundum, vt peccatores saluos faceret, quorum ego primus sum. Verùm idèò misericordiam consequutus sum, vt in me primò ostenderet omnem clementiam, ad exprimendum exemplar ijs, qui credituri sunt in illum in vitam æternam, hoc est, spe & expectatione regni cœlestis. Quod beneficium quum totum transferri debeat in cœlestem Patrem, nec deceat illum debita laude, suoque præconio fraudari: Regi, inquit, seculorum immortalis, inuisibilis, soli sapienti

Hebr. 4.

1. Tim. 1.

Misericordia Dei Paulo decantata. Ioan 16.

Paulus omnes extimulat, & Dei misericordie se committant.

ènti Deo honos decus, & gloria in perpetuum
 men. Petrus quoq; ob redemptionis mysterium
 item laudem defert Deo Patri Domini nostri Iesu
 hristi, qui iuxta copiosam suam misericordiam
 generauit nos in spem viuam per hoc quòd resur-
 xit Iesus Christus à mortuis in hæreditatem im-
 mortalem, incontaminatam & immarcescibilem
 positam in cælis erga nos, hoc est, nostri amore.
 ostquã enim benignitas atq; erga homines amor
 humanitas apparuit Seruatoris nostri Dei nullis
 ostis meritis, nec ob iustitię opera quæ fecim⁹, sal-
 os fecit nos, sed pro sua misericordia per lauacrũ
 regenerationis & renouationis spiritus sancti, quẽ ef-
 fudit opulentè per Iesum Christũ seruatorẽ nostrũ,
 iustificati illius gratia, heredes efficeremur iuxta
 pem vitæ æternæ, qui sermo certus est & indubi-
 atus, omnibusq; modis singulorum animis infi-
 endus. Quum itaq; tantus sit erga genus humanũ
 Dei amor & propensio, is fauor & charitas, vt præ-
 er vsum & commoditatem rerum omnium etiam
 filium suum vnice dilectum homini redimendo
 impenderit, quò Christi morte & resurrectione
 reconciliationem & gratiam consequeretur: par est
 atq; id equitas, impẽsiq; beneficij gratitudo exposcit,
 vt quisq; nostrum omnẽ spem ac fiduciam in illo
 constituat, illum summis laudibus prosequatur, illi
 vitam ac mores approbare studeat, illi fide placeat
 nõ equidem otiosa & inani, sed operibus charitatis
 fulta ac stiparã; illi abnegata impietate, reiectisq;
 carnalibus desiderijs, se totum consecret, ac sobrie,
 iustè, ac piè viuat in hoc seculo, expectans beatam
 spem & apparitionem gloriæ magni Dei & Serua-
 toris nostri Iesu Christi, qui exhibuit se pro nobis,
 quò redimeret nos ab omni iniquitate, & purgaret
 sibi populum peculiarẽ sectatorẽ bonorum operũ.

*1. Petr. 1.**Petrus Dei misericordiam effertur in mesum.**Tit. 3.**Deo appro- banda nostra vita**Fides fructibus exornatur.**Tit. 2.**Rom. 5.*

Hæc enim instituendæ vitæ ratione concepto spiri-

tu Patacleto fouebitur pax & securitas in mentibus
 nostris, excussa; trepidatione ac mortis metu
 ad immortalitatem, sedesq; beatas, Christo duc
 patebit ingressus. Non est aut Mors corporis inter
 tus, sed innouatio, nō naturę extinctio, sed alteri
 vitę vestibulum, ac ianua primusq; ad cęlestem
 Ciuitatem aditus, atque introitus ad æternitatem.
 De cuius rei certitudine non est quod quis amb
 gat, aut Dei promissis diffidat. quum ipsa Veritas
 quę non fallit, fideliter præstet quod est pollicita.
 Est enim Deus verax: omnis homo mēdax, hoc est
 Deus neminē fallit, neminē decipit, nec sua spe &
 expectatione quenquā frustratur, nō est vanus pol
 licitator, aut promissor inanis, more hominū qui rū
 punt fœdera, rescindūt pacta, pollicitis vaficic qu
 dā veteratoria se eximūt, atq; elabuntur, sed est con
 stās, stabilis, firmus summaq; fide præstat & exoluit
 quod est pollicitus, & quod se recepit facturum. Om
 nis autem homo mendax, hoc est, fallax, futilis, lu
 bricus, leuis, inconstans, mutabilis, dubius, vacillās,
 varius, fraudulentus, vanus, capciosus, infidus, &
 qui aliud stans, aliud sedens loquatur ita, vt nemo
 tutō illi possit fidere. Quę vitia à Diuina maiestate
 sunt alienissima, vt in quā nulli cadūt affect⁹ huma
 ni Quocirca illi potissimū summa fiducia inni
 tendum, in illum omnia nostra vota, spes, deside
 ria transferēda, seu pericula & calamitates, seu mors
 atq; extremus cōflictus imminet. Omnia enim illi
 us fauore ac præsentia mitescunt, omnia ex acerbis
 atq; amaris dulcia perficiuntur. Discutitur illius fi
 ducia mortis metus, animisq; nostris onanis terror
 & trepidatio eximitur. Huius amore contemnimus
 ac despiciamus vitę huius delicias & blandimenta.
 Huius virtute ac præsidio perferimus quę singulis
 momentis nos circumuallant ærumnas & incom
 moda. Huius solida spe atq; expectatione æternita

*Mors &
 va inno
 uatio.*

*Deus &
 verax in
 promissis
 Psal. 61.
 115.
 Rom. 3.*

*Nemo
 mendax
 quem
 senum
 habes.*

*In vita
 discrimi
 ne ad De
 um cōfu
 giēdem.*

s fulti alacriter emigramus ex æui huius ergastio,
 ac Christo duce ad beatas sedes prouehimur.
 Anus autem grauate ab hac corporis societate à
 iræ huius statione diuellimur minusq; nos reddi
 nixios postrema cum morte luctatio, in qua scie
 luffidentia ac desperatio mentem oppugnat, quòd
 ceteri sumus merito Christi nobis partam redemp
 tionem ac gratiam. Mediator enim inter Deum &
 hominè ielus Christus Patri nos reconciliauit, suo
 que sanguine peccata nostra cluit ac per resurrecti
 onis potentiam iustitiam nobis contulit. Traditus
 enim fuit Christus propter peccata nostra, vt Paulus
 ait, & excitatus est propter iustificationem nostrã.
 Sic vt resurrectione Christi tanquam pignore con
 firmati confidamus nos saluos fore, atque eius vir
 tute resuscitandos. Ipse enim, vt Apostolus testatur,
 transformabit corpus nostrum humile, & conforme
 reddet corpori suo glorioso secundum efficaciam
 qua potest sibi subijcere omnia. Tamen si enim iuxta
 Pauli doctrinã terrenum hoc nostrum domicilium
 huius tabernaculi destruendũ sit, vt domus ruiosa,
 quæ soluta compage ac nexibus, diuulsaq; contig
 natione dissoluitur, quod ædificiũ à Deo habemus
 non manufactam, sed æternum in cælis Deus enim
 qui suscitauit Dominum Iesum, nos quoque per il
 lum suscitabit, atque efficiet communis resur
 rectionis gloriæ consortes, quæ certissima
 spes hoc efficit vt minus prauati
 hinc nos subduci patia
 mur.

Mort
 Christi
 peccata
 nostra ex
 iust.

Resurre.
 etio Christi
 suscitatio.
 1. Cor. 1.
 Rom. 4.

Phil. 3.

2. Cor. 4.
 & 5.

FINIS.

QVÆ PRIMO LIBRO

CONTINENTVR, IN QVO PRIOR NV

merus caput, alter paginam denotat.

1. De natura, Diuinitatis edito tractatum.
instrumento 19.
2. Hominis dignitas & præstantia 9. Qua ratione masculinum qua foeminam procreare possit, qui eius rei sit audus: ob
3. Naturalissimum procreare sibi simile, eoq; reuerenter diti, hoc est, vtriusque sexu uti debēt homines tanquam homines generentur. 4.
- diuino munere, Deiq; instruto 13. An excremento mentis lescētulae concipere possint prius quàm menses profuxerint. 5.
4. De similitudine natoium cū progenitorib. Et qua ratione, quæ foris incidunt, infantium communicentur, multarumq; rerum formas ex matris imaginatione concipiunt. 16.
5. De absurdo prægnantium appetitu, atq; insatiabili rerum desiderio, quibus si contingat frustrari, periclitantur. 26.
6. Semen conferre mulieri, totiusq; operis esse conformem. 29.
7. Vnde species, sexusq; animalis, hoc est, vtri acceptam conferre cōueniat, virōne an mulieri, masculi, vel foemellæ procreationem. 33.
8. De prodigijs, monstrisq; partibus: Obiter quid designet prouerbiū QVARTA luna nati, alia ratione, quam in libello nuper à me
9. Qua ratione masculinum qua foeminam procreare possit, qui eius rei sit audus: obiter ex qua causa Hermaphroditi, hoc est, vtriusque sexu homines generentur. 4.
10. An excremento mentis lescētulae concipere possint prius quàm menses profuxerint. 5.
11. Animam non à parentibus profeminari, sed infundidiuinitus, omnisque interitus ac corruptele esse experiri: tum quo gestationis die inducatur. 4.
12. Anima tametsi sit incorporea, nec ex cōcretionemateriae aut elementis consistat, affectibus tamē exposita est, suasq; seorsit perturbationes, & pathemata, quæ in corpus redundant. 63.
13. Animas hominum non omni ex parte esse æquales, nec pari conditione ac dignitate, sed aliam alia præstantiorem. 73.
14. De animæ immortalitate, atque indubitata, certaque corporis humani resurrectione: tum qua ratione ac

emodo id perfici cōtingat. deniq; quanta ex tanto muere mētis erectio in Deum, uantaq; morituro fiducia consequendæ salutis. 81

5. An prodigiosis monstrisq; partibus atque abortiuis anima rationalis indita, atq; resurrectionis futuri participes: obiter qua ex causa excitentur. 98

6. Humores atque alimenta corporis habitum mentisq; statum manifesto immutare, atque hinc affectuū origo, ac conscientiaē stimuli emergunt: obiter quid Melancholia efficiat, & qua quifque ratione illi mederi queat. 102

17. Herbas mutationib. obnoxias, tum viribus formaq; destitui, nisi nouos subinde cultus adhibeas. 115

18. Quam varia sint ac multiplex soli, terraq; natura & conditio. 134

19. Lunæ radijs augetur, nō maturefcit, hortus. 137

20. Stercoratio quare Herfido improbata 138

21. Qua ratione Curculio, aliaq; bestiolæ infestæ frugibus abigi, necariq; possint. 139

22. Lumbricorum vermiumq; qui humanis corporibus innascentur, sagacitas,

& quid pōrtentat per os naresq; erep-

re. 141.

1. Humores, non malos genios morbos inducere: spiritus tamen aëreos se ijs, ut tepstatibus immiscere, ac facces subdere. 144

2. Melancholicos, maniacos, phreneticos, quiq; ex alia causa furore perciti sūt, nonnunquam linguā alienā personare, quam non didicerunt, nec tamen esse Dæmoniacos. 152

3. De epilepsia, quam tum veteres, tum recentes plebeij in certos Diuos referunt, violentia ac seuitia, qua deniq; ratione expugnari possit. Obiter comitali morbo, lethargo, apoplexia oppressos non statim in sepulchra inferendos. 155

4. Qui fiat, ut morbi longi sint ac diuturni, nec facile medicamentis cedant. Vnde febres reciduae, vndeque induciae, atq; intermissio. Quæ scire omnium interest, ne quis facile morbo tentetur, aut ut illū cito excutiat. 163

5. De ijs, qui subducti lecto, somnoque oppressi ambulāt ac perreptant culmina, ædiūque tabulata, multaque perficiunt dormitantes, quæ vigilantibus accessu, adituq; sunt difficillima, quæq; sum-

I N D E X.

- ma cura perficere præstareq; do affici contingat, non mu-
nequeant. 167 tò post mors imminet. Obi-
6. Ex his, q submersi sunt, ter quare præ cæteris aur
virosum cadauera supina: devinciri mereatur. 18
- foeminarum verò prona flui- 12 Quædam ignem non co-
tare, exemptoq; pulmone cipiunt, flammisq; iruict.
non emergere. 171 sunt, & qua ratione id effi-
7. Submersorum corpora, ciant. 18-
vbi emergunt, atque in con- 13 Calor natiuus homini
spectum producuntur, sum fouetur, augetisq; anima-
eorum qui interempti, con- culorum, præcipue autem in-
fossi q; sunt, præsentibus a- fantium calore, si parti cor-
micis, aut eo, qui interitus poris inualidæ applicentur.
causa illis extitit, è naribus, Non enim hoc fomentum
aliaq; corporis parte san- concoctionem solum adiu-
guinem profunderè. 174 uat, sed dolores quosque ar-
8. De infantium recens na- ticularè sedat. Inter catel-
torum galeis, seu tenui, mol- los autem, qui id præsent ef-
liq; membrana, qua facies ficatus. 186
ta, quã larua, aut personato 14 Cur morbus Gallicus
tegmine obducta, ad primũ nunc, quàm olim, mitior,
lucis intuitum se spectãdam minusq; sæuiat, & in quos
exhibet, Helm vulgo vo- morbos degeneret. 188
cant. 176 15 Qua ratione moribundã
9. Cur apud Belgas, In sa- etiam constante adhuc men-
bis versari dicantur, vacillã- te raucum murmur edant ac
tis parumq; firmi cerebri, sonitum recipocantem, quẽ
vulgo In die boonen. 179 Belgæ populari voce De Ro-
10. Non quiuis grauis acte- tel vocant. 190
ter odor homini noxius. Sũt 16 Mortem hominis, rerum
enim inter hos qui contagia que existentium interitum
disentiant, morbisq; patri- esse contra naturam, pa-
dis obsistant. Obiter manauit rumque apposite natura-
proverbium, Cornua inibi, lem dici. Sic tamen obfir-
eoq; loco aduri, vulgo Men mandus est animus, vt mors
branter hoernen. 181 non sit formidanda, licet nõ
11. Digni sinistra manus, qui sine ratione omnes illam ex-
minimo proximus est, præ- horrescant. 191
stantia, qui postremo omni- 17 Ebrieratis ac temulepticę
uni morbo articulari, aut incommoda, & quæ illi ob-
chiragra intestatur, & si quã sistant, ac medeantur. 192

I N D E X.

- 8 Intemperantia potius, incisa vena somno se dede-
quàm cibi nocentior. 196 re 214
- 9 Alia vi ac ratione vinum 26 Physiognomonia, hoc
nebriat, aliterque homines est, naturæ morumque inspi-
efficit, quam Sicera, Zythus, ciendorum ratio, qua ex no-
nobisque vocata Cercuisia. tis signisque corporis, ani-
229 g. 199 morum motum ac propen-
20 Procero crassoque cor- sionem elicimus ac dijudica-
pore homines aliquando mi- mus, non improbanda. Cæ-
minus vitales, quam graciles, terum quid ex hac potissime
minusque animosè morbis obseruare conueniat, scriptu-
obluctari. Exiguæ autem ræ testimonijs comprobatur.
staturæ homunciones ple- pag. 216
rumque vini capaciores, quâ
obesi, ac serius temulentia
tentari. 200
- 21 Qui manè ientaculum su-
munt, si id moderatè fiat, in
prandio liberalius edunt, mi-
nusque vino, etiamsi largius
bibant, offenduntur. Obiter
an multus panis esus sit salu-
bris. 202
- 22 Nuxmyristica seu mos-
cata, & Corallis lapis à viro
gestata meliorescunt, dete-
riora verò efficiuntur à fœ-
mina. 205
- 23 Magna ex parte steriles
esse, & infœcundos, quibus
semen sponte profluit, sese-
que polluant, & qua ratione
id fiat. 207
24. In morbis excrefcere
corpora, atque in longitu-
dinem produci, licet minus
edant: in latitudinem verò
diminui. 212
- 25 An ieiunis, an pransis,
venam incidere expediat, &
an consultum sit statim ab-
ant. 228
- 26 Physiognomonia, hoc
est, naturæ morumque inspi-
ciendorum ratio, qua ex no-
tis signisque corporis, ani-
morum motum ac propen-
sionem elicimus ac dijudica-
mus, non improbanda. Cæ-
terum quid ex hac potissime
obseruare conueniat, scriptu-
ræ testimonijs comprobatur.
pag. 216
- 27 An aperto hiantrique o-
re dormire, an clauso, cohi-
bitisque labris salubrius. pa-
gin. 220
- 23 Imprecationes parentû,
quibus ex se genitos execrâ-
tur, ac maledictis incessunt,
aliquando in euentum effe-
ctumque rapi. Bonas quo-
que ominationes, quibus il-
lis felicia ac salutaria quæ-
que exoptant, ad lætum exi-
tum esse adiumento, atque
ex progenitorum voto om-
nia consequi. 221
- 29 Qui fiat, vt iuxta vulga-
re prouerbum, Nemo pro-
pemodum ex morbo, aut lō-
ga peregrinatione melior e-
uadat, vitamque emendati-
orem assumat. 222
- 30 Lapidés seu gemmæ ter-
ra marique erutæ, vel animâ
tium corporibus exempta,
qua vi ac facultate polleant,
quaue ratione aliquid effici-
ant. 228

31. De Somniorum euentibus, & quatenus obseruanda ijsque adhibenda fides. 232
32. De anno κλιμακτηρικῶ, hoc est, Scalari & gradario, septimo & nono, quibus annis corpora hominū manifestā mutationem sustinent, senum potissimè tertio & sexagesimo: Similiter de dierum Criticorum ratione, hoc est, iudicij morborum, quib. Medici indubitāter salutem vel mortem ægrotis denunciant pag. 234
33. Qua ratione Speculum obiecta referat, & quid studiosis, quique continenti intuitu oculos fatigāt, nitidus speculi leuor commodi præstet: tum qua ratione hebescentē visum restauret. 238
34. Qua vi & facultate poleat Aqua vitę seu vinum ardens & causticum, vulgo Brande vviyn, & quibus id tuto exhiberi possit. Obiter admirandi aliquot factitij huius liquoris effectus. 241
35. Argenti viui prodigiosa vis & natura, quod Belgæ à mobilitate Quic siluer vocāt. pag. 244
36. Qua ratione in salis inopia carnes, aliaque edulia à putredine cōseruari possint: Obiter salis, acetique vis mirifica. 247
37. Pallidę mulieres rubicundis, macilentę obesis magis salaces, magisque viri desiderio pruriunt. 249
38. An affluenter atque auide an sensim ac parcius, nonnihilque interuallis urgente sit vel in mensē accubitu bibendum sit. 251
39. Quęcunque properē festinanter maturescunt, vniuersam longitudinem afficiuntur, celerius intercidunt nec diutinam ætatem perferunt: quod infantes ad stirpem aliquot genera commostrant. 255
40. Alimenta aliquando vitari, ac veneni aliquid contrahere ex bestiolarum infessu incubituque. Denique humanis corporibus ex diffusis in illa sordibus simile quiddam innasce, nempe mures, sorices, glires, ranas, tuberras: eiusque rei exemplum. 257
41. Solis Lunęque vis & natura in constituendis excitationisque tempestatibus. Quid denique aurę aerisque mutatio in corporibus, animisque hominū ac spiritibus efficiat. Obiter vnde Oceani fluxus refluxusque ac reciprocatio, quę diei naturalis spatio bis conficitur. 260
42. De lactuę natura ac viribus, & quibus illa vel propit sit, vel officiat. 268
43. De Hippolapatho herba, vulgo Patientia. 270
44. De Saliuę hominis effectibus. 270
45. De vsu Lactis, de collo-

ro accremore, illud Belgæ 52. Varia naturæ documen-
 iest, hunc Room indigetât, ta, rerumque diuersarum nō
 im que hæc coagulari in sto inconcinnæ congeries. Quæ
 nacho prohibeant. 272 cūm grata breuitate tracta-
 6. Podagrici cur salaces, re insitui, vno velut faice cō-
 tque in Venerem proni, & plecti visam. 282
 uotquot in dorsum decun-
 unt, duroq; cubili innitun-
 ur. 273

*QUAE TERTIO LI-
 bro continentur.*

7. An exanthemata ac pue- 1. Quæ ratione filij parentū
 iles varioli, que vulgo Ma- probra atque ignominiam
 elen dicuntur, vino rubro ex- perferre cogantur, illisque
 gi expugnariq; possint: De- progenitorum scelera atque
 niq; lacte bubulo, que à mu- iniquitates imputetur, ad eò,
 lierculis exhiberi solet, cūm vt horum causa, vel fame, vel
 huiusmodi pustulæ efflores- rerum fortuitarum iacturā
 cant. 275

48. Tonitru ac fulmine vi- patiantur, aut aliqua in cor-
 tiari vinum, eumque liquo- pore, animoq; damna ac de-
 rem, que Belgis Cereuisia di- trimenta concipiant. 294

49. Tempestatis, ex marinæ 2. Quare conualescentibus
 aquæ contactu præfagia, tum ac morbo defunctis primum
 quid portendant hiberna to- omniū genitalia turgescant,
 nitrua. 276

50. Pueros rebus pulchris af- queq; illis natura insita sunt,
 fici, ac rugosas deformesque nempe concubendi desideri-
 anus exhorrescere, quocirca um perficere tentent, ac hac
 cum annosis fœminis in eo- de re salubre consilium atq;
 dem lecto non collocandos, ac admonitio. 301

51. Qui fiat, vt tenella ætas, 3. De auræ atque Aeris effe-
 prægnantes, sacrifici, qui que ctu, tum flatuum ventorum-
 solitariam vitam agunt, ac que nominibus, natura ac vi-
 sedentarij sunt, primò omni- ribus in excitandis morbis,
 um morbis popularib. ac pe- ac promouendis humoribus,
 Æ corripiantur. 280 qui agitati menti dāna non-
 nunquam inferunt. 305

4. De pixide nautica, vulgo 4. De pixide nautica, vulgo
 Compas, quam Plautus ver- Compas, quam Plautus ver-
 foriam vocat, cuius obtutu- foriam vocat, cuius obtutu-
 atque obseruatione naucle- ris velificatio perficitur. 323

5. Quid canes agat in rabiē, 5. Quid canes agat in rabiē,
 & quæ

Re corripiantur. 280

Re corripiantur. 280

Re corripiantur. 280

- & quo effectu polleat, si quāquam cæteri percipiunt a do in sanitatis vsum ac tute- que experiuntur maritimam corpori humano adhibetur. 334
- 2 De Zelandiæ insulis agentis huius natura, conditione, moribus, origine: quantum commoditatis atque emolumenti huius regionis fundus, ac soli vberta exteris adferat, compendiosa ac dilucida descriptio, in qua obiter refricatur rerum gestarum memoria, multaque naturales causæ explicantur. 337
- 3 Cur Belgæ, vbi nox molestè ac tumultuosè, parumque ex animi sententia transferta sit, quiritentur Ioannis Baptistæ noctem sibi obtigisse. 343
- 4 De salis conficiendi ratione singulari atque inaudita, eiusque natura, effectu, viribus, vtu & differentijs: Obiter herbarum aliquot maritimarum, quæ salsuginoso succo imbutæ sunt, & ex quibus Salelicitur, consideratio. 347
- 5 Qui sit, vt senes ac proventusioris ætatis homines cum minus robustos, tum tetricos plerunque liberos progenerent, vultuque tristi atque inamœno, & qui rarius exhilarescant. 390
- 6 Qui fiat vt Laurus, quam nonnulli Zelandiæ denegatam adferunt, nulli quam huic regioni, speciosior existat, & qua ratione effeceris, vt contra gelu atque hiberni frigoris iniuriam intacta subsistat nec emoriatur. pagina. 394
- 7 De corpore neutro, hoc est, quod nec sanum, nec ægrotum statui possit, sed vacillanti dubiaque valetudine existat atq; inter vtrumque fluctuet. 306
- 8 De videndi ratione atque oculorum acie, & cur nonnulli remotissima quaque acutè cernant, cum ad proxima

QVAE QUARTO LI-

bro continentur.

- 1 De vi effectuque Lunæ, cuius motu impellitur Oceanus, & quid moribundis ac morbo deploratis obuenire soleat, vbi cum morte luctatur, atque è vita migrare incipiunt, ex accessu recessuque Oceani ac Lunæ decursa, cuius vires efficacius,

a cæcutiant atque hallucinantur: alij propius admodum exactè videant etiam minutissimâ, longius verò sita, iam eminentes moles egregè respiciant. Et cur oculus exter magna ex parte finiro obtusior, minusque ludus: Obiter de coloribus oculorum ac plerisque alijs, ui animi argumenta proferunt: obiter hebescenti viui remedia. 401

Ratio cur nonnulli mutis trunciisque ac decurtatis membris nascantur, alij geminis quæque redundant ac superuacanea sunt nec vlli vsui inferuiunt. 411

8 An indusia, vulgo Camisæ, tegumenta lintea febriçitantribus mutanda. Et an statim à morbo conualescentibus barbam radere, aut capillos adimere expediat. Tū in quibus morbis pedes abluere consultum sit. 414

9 Quod mira naturæ vi, atquo incredibili efficacia singularæ herbæ singulis proprijsq; membris ac corporis partibus auxilièntur, atque aliè in alias, vires suas peculiari effectū proferant. 421

10 Sexum inesse Airpibus, atque alias alijs affici. pagin. 426

11 Murenæ, quas Belgæ priç

ken vocant, in fumario efficcata, tædæ atque ardentis facis vicem vsunque præbent, si accendantur. 432

12 De ouo à Gallo edito, & qua ætate atq; annorum decursu id proferat: denique quid ex eo progeneretur, tum de lapide Gallinaceo & Aetite gemma. 454

13 De mulierum natura, condicione, moribus & curis sexus, vbi incanduit, acriores quam viri, iras concipiat ac rixetur enormius, multisque alijs affectibus impotentibus succumbat. Obiter quem sensum habeat illud Sapiens Hebræi, Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens. 441

14 Cur ouum duobus extremis verticibus, quibus oblonga atque angustiore sui parte (vt Polus Arcticus & antarcticus) subnixum fulcitur, digitis aut complicatis palmis comminui frangi; nequeat, quamlibet premas: Et cur aceto acri maceratum, in tractabilem teneramque membranam mollescat, denique id ipsum aqua vitæ, hoc est, vino ardentem immersum, non secus, quam ferrum ab aqua forti consumatur. 451

15 Luna mira naturæ vi
siq-

I N D E X.

- ſingulis menſibus, ſecus, quã partes frigore, geluque au
 alia aſtra, ſingulas corporis pruinis obſtupelcentes ac r
 partes, ſanas latentè & taci- gida vt reſoluantur, ac calo
 te, valetudinarias manifeſtè re rufus imbutæ reuiuifcã
 nec citra doloris ſenſum per- pag. 46
 reptat, illisq; modo duobus 21. Vnde exoriantur atqu
 modò tribus diebus inheret: emergãt in homine conſciẽ
 obiter an in ea parte, cui ſid⁹ tiæ ſtimuli, & an vt affectus
 incumbit, tutò venã incidi & animi perturbationes hu
 poſſit. 453 moribus aſcribendi, an in a
 16. Conſilium quo iuueni- nimo, menteq; ac voluntat
 bus gratificari ſoleo, vt ma- conſiſtant. 47
 turè pubeſcant, venuſtaque 22. Ad quotum menſem he
 lanugine mêtum decoretur: minis geſtatio in vtero pro
 Obiter graminum, fruticiu- ducatur, parruſque tempeſti
 que cum crinibus ac capil- uſ cenſeri debeat. Obiter de
 lis non inſcita comparatio. corporis humani formatio-
 pag. 457 ne, quòue dierum aut menſi-
 17. Quatenus aut qua ratio- um numero foet⁹ abſoluatur
 ne Medicina conſeruatrix in ac vitalis exiſtat. In qua nar-
 peſte, atque aeris contagio- ratione omnia tractantur ac
 ne adhiberi debeat, tum que curatius, quod hinc acerbæ
 hac vi effectusq; polleant. 459 contentiones exoriantur, nõ
 18. Cui rei aſſignanda tanta ſolum in legitimo cõgreſſu,
 in numeroſiſſima hominum ſed alia quauis Geniali ſolu-
 multitudine, formæ diſſimi- taque Venerẽ. 479
 litudo, actam multiformis 23. De hominis procreatio-
 diuerſaq; in facie, vultu, ocu- ne vtilis & iucunda narratio,
 lis, ſpecies, ita vt nonnunquã in qua illuſtratur altera ar-
 ne vterini quidem partus cõ- gumentis pars. 486
 formes ſint ac ſibi aſſimilen- 24. Quoto ætatis anno Puel
 tur. 662 lis pubeſcentibus concubitus
 19. Multa animantium, piſ- deſiderium excitetur, & con-
 cium, alitum, inſectorum ge- ceptui efficiãtur idonez. Rur
 nera abſq; ſemine progene- ſus quando prouectioribus
 rari, vt etiam herbas, multa foecunditas deſinat, ac deſi-
 que animalia atque auiculas nentibus mēſtruis vterus ſte-
 inſolita ratione, ac modo rileſcat. In qua narratione
 abſque mutua maculi opera virilis quoque naturę condi-
 concipere. 465 tio excutitur. 497
 20. Manus vel aliq; corporis 25. Qui potiffimum alij ab
 alijs

I N D E X.

ijs morborū contagia con- vi pollet in corroborādo v̄.
pian, Et qua ratione effi- triculo, atque excitanda sibi
atur, vt infantes conualeſ- auiditate paulò efficacius,
nt, exhibitis nutrici medi- quā zinziber, cuius natura
umentis. 301 quoque hic exprimitur, non
5. De pelle ſeu plumoſo te- cuius obſeruata. 304
mine vulturis, quod mira

R E R V M E T S E N T E N
T I A R V M H V I V S O P E R I S

I N D E X.

A.

A griculturarum indu-	ciderunt, animo repeteri-	
ſtria ſimile. 455	da. 383	
Ab arboribus ſimile. 227	Adulteria notantur. 227	
pag. 255	Adulteria nō impunita. 299	
Ab herbis ad homines redu-	Adulteria cauenda. ibid.	
cenda cultura. 432	Adulterium muliebri inde-	
Ab incifa vena temperantia	lebilis macula. 449	
exigitur. 215	Aduocati muneribus affici-	
Ab officina fabrili ſimile. 254	u tur. 366	
Abortus & effluxus discri-	Aer & alimentā valetudini	
men. 101	vel profunt, vel officiunt.	
Accōmoda ſimilitudo à bō-		138
bardis. 45	Aer ſerenus mentem exhila-	
Aceti vis. 249	rat. 314	
Aceti & fecis cum cineribus	Aer Zelandus qualis. 366	
comparatio. 395	Aegroti cur panis eſum re-	
Acetum melancholicis no-	ſpuunt. 205	
xium. 340	Aegrotis quando in edulijs	
Acetum ouum conſumit, ac	gratificandum. 27	
cotem diſſoluit. 249	Aeſtate ædes & corp. beſtio-	
Acida bilioſis ſalubria. 340	lis ſcatent. 364	
Acrimonia vrinę morbo gal	Aeſtuaria quid ſit. 385	
lico infectis peculiaris. 208	Aeſtuaria in bello, Belgarum	
Adoleſcentia conſilij inops.	perſugia. ibidem	
477	Aeſtus Oceani cauſa. 26.	
Aduerſa quæ aliquando ac-	Aetites lapis qua vi polleat	
	440	A. ſc

I N D E X.

Affectib. omnes obnoxii.	108	Amara ebrietati obfistunt	
Affectus Venerus in herbis.	pag.		19
pag.	429	Ambacti qui zelandis.	36
Affectus in foetum transe-		Ambulare ac vociferari i	
unt.	392	sommo unde eueniat.	16
Affectus quādo mitiores.	108	Ambulones nocturni nō ap	
Affectuum in animo tyran-		pellandi proprio nomin	
nis.	103	pag.	16
Affectuum origo.	ibid.	Amicitia & inimicitia re	
Afflictio religiosos facit.	496	rum.	426. (16)
Affluētia socordes, & acedio.		A morbo vires instaurandæ	
fos facit.	225	A morbo nemo emendatio	
Africi natura.	315	pag.	22
Aleis vires, vulgo Eclant di-		Amor parentum in filios, &	
cutur.	161	è diuerso vade emergat.	39
Alectorica gemma quid præ-		An à galli ouò basiliscus pro	
stet.	439	deat.	43
Alectorica gemma vis in vi-		An dormi dū incisa vena.	21
ros.	440	Andreas ab Aurea quid Ca-	
Alembicum quid sit.	242	rolo Casari contulit.	326
Alex. Magni vestes cur odo-		Angelica, illique affines her	
rata.	206	bæ.	120
Alexander fauciatus fragili		Angelorum discrimen.	74
tatem suam agnouit.	225	Anguille falsa aqua delectā-	
Algæ maris descriptio.	355	tur.	3-6
Alia aliquando parentum,		Anguis ex spina hominis.	436
alia filiorum conditio.	296	Anhelitus cohibitus conco-	
Alia hominis, alia anima u-		ctionem adiuuat	228
tium conditio.	81	Anicularis halitus pueris no-	
Aliquando in peste non inci-		xius.	280
dendam venam.	460	Anima quid.	61
Alia vis longitudinem, alia		Aniculae ne iuuenibus se ad-	
latitudinem parit.	213	dicant.	499
Alius qualitatis in herbis ef-		Anima hominis diuinitatis	
fectus; alius substantia.	424	particeps.	82
Allio rosæ odoratiores eua-		Anima migratura cur vati-	
dunt.	286	cinetur.	185. (72. 68)
Allium & que virosa sunt, o-		Anima affectibus obnoxia.	
culis inimica.	409	Anima quando corporis mi-	
Alumen igni obfistit.	185	nisterio indiget.	70
Amantes pallefcunt.	66	Anima multa agit ab sçq; cor-	

I N D E X.

poris adnuculo.	ibid.	Aqua in Zelandia qualis.	367
nima singulis diuersa.	61	Aqua cui nigra in fontibus.	
nimalculorum in corpori	pag.		406
bus origo.	257	Aqua vitę vt exploratur.	242
nimalia sponte nulloq; se-		Aquę vitę vis.	ibid.
mine nata.	258	Aquilo quando minus diu-	
nimalia noctu oculata.	407	turnus.	319
nimam rationalē quando		Archimedis memorabile fa-	
homo concipit.	57	ctum.	240
nimātes mēte destitute.	82	Ardelio, vulgo tātafaire.	170
nimantes naturę instinctu		Argentum viuum auro affi-	
ducuntur.	8	citut.	293
nimarum inepta transmu-		Argentiviui effectus.	ibid.
tatio.	56	Argumentum validum im-	
animarum discrimen.	71	mortalitatis.	474
animę carnificina mentem		Aridus vterus quę exigit.	48
vellicat.	89	Arnemudę portus.	369
Animę domicilium.	61	Arte mutatur species & co-	
Animę dotes & ornāmēta.	56	lor animantium.	18
Animi cruciatus, quam cor-		Artificialis promontorij de-	
poris sæuior.	69	(85) scriptio.	354
Animi & corporis cōsensus.		Asale silt & zolt, vnde solda-	
Animus ab aeris intemperie		ten Germanice.	348
vitatur.	309	Asellus piscis vulgo cappel-	
Anni nōn superstiosē ob-		liau.	376
seruandi.	235	A signatis cauendum.	219
An pars, in qua Luna est, fer-		Astra ad morborum indicia	
ro tentanda.	454	conferuntur.	237
Antidoton contra pestē.	289	Astrorum in terrena effica-	
Antonij heremitę de natura		cia.	124
sententia.	5.	Atriplex marina.	352
Antonius Cęsar diademate		Auicennę consilium in con-	
insignitus	177	ceptione molienda.	48
Antuerpiam Scaldis exor-		Auidē biberē flatibus corpus	
nat.	375	distendit.	309
Anus minus irritantur.	445	Auiditas omnia suauia effi-	
Apolepti ferius humādi.	157	cit.	28
Apuleij de mundo sententia.	4	Aura & venti corpora im-	
Aqua calida canam barbam,		mutant.	307
& facim rugosam efficit		Aura rigida satis noxia. pa-	
pag.	459	gin.	319

I N D E X.

Auri in cibo vsus.	335	Bellum non temerè suscipi-	
Auri facia fames.	334	endum.	38
Auri igniti effectus.	336	Bestiolæ ex sordibus gener-	
Aurum cor recreat.	ibid.	tæ.	25
Aurum lepram expurgat.	135	Biliofi hominis natura.	13
Aurum decoctione non atte-		Biliofis acutus visus.	40
ritur.	135	Bombardæ an olim fuerin	
Aurum fumo splendescit.	122	pag.	32
Aurum liquorem combibit.		Brabanti annosi.	50
	ibid.	Brassica ebrietati obsistit.	15
Auster epilepsiã excitat.	161	Brassica vitæ inimica.	42
Auster articulares dolores		Brassica vinum corrûpit, be-	
mouet.	313	ta instaurat.	27
Auster pirituosis noxius.	312	Brassicæ marinæ seu solda-	
Auster omnia obnubilat, A-		nellæ descriptio.	35
quilo serenat.	313	Bruta non ratione sed natu-	
Auster instabilis.	311	ræ ductu feruntur.	71
Auster & Aquilo diuersa ra-		Bubones inguinis, vulgo, cli-	
tione catarrhos mouët.	319	poren.	40
Auster biliosis non incom-		Bufones noxij.	340
modat.	312	Butyrum & oleum sordes ex-	
Auster quos morbos excitet.		imunt.	428
pag.	311.	C.	
Auster animo grauis.	313	Cabbelliau.	231
Austri incommoda in excu-		Cæcias cuius naturæ.	320
tiendo partu.	312	Cæcias qua ratione nubes	
B.		trahat.	ibid.
Balnea quando adhibenda.		Cæpe natura ab alijs stirpib.	
	419	diuersa.	289
Barbæ rasura aliquando no-		Cæruleus oculorû color quæ	
xia.	418	vsûm facit.	407
Barba vt adolescat, sæpius ra-		Calore, humore, & spiritu	
denda.	457	corpus subsistit.	187
Barbam quæ præstant.	458	Calthæ vulgo gouldtblomē.	
Basilisci filuestris descriptio:		pag.	275
pag.	434	Calx cum aqua raparum ig-	
Bataui piscibus porcos sagi-		nitos dolores placat.	350
nant.	340	Camelot.	123
	(386	Cancer & lepra affines mor-	
Bataui Zelandis consociati.		bi.	211
Belgarum inferiorû aliquot		Cancris marini effectus	342
propensiones	372		

I N D E X.

Caneri, rabidi canis morsū curant.	342	Cerebri & hepatis affecti præ sagium ex testibus.	274
Cancrorum descriptio & vi- res.	341	Cerebro regia potestas.	402
Cancrorum astutia.	ibid.	Cerebro quæ cōueniunt.	422
Canes quando rabie conci- tantur.	331	Cerebrum & cor à remotis partibus afficiuntur.	218
Canes aquam exposcūt.	329	Chelidonium vel hirundina- rius.	230
Canis vt à rabie præserue- tur.	ibid.	Christi fiducia mortis metū homini adimit.	192
Caphuræ vis putredinem à liquoribus arceat.	287	Christi pauor hominis argu- mentum.	70
Capillorum ac graminum comparatio.	458	Christus cur serius Lazarū suscitauit.	158
Capa vnde gemma innasci- tur.	459	Cley à verbo cleuend deduci- tur.	353
Caput læsum visui officit. pag.	402	Cibi delicati libidinis fomē- ta.	224
Carbones fossiles oleo existin- guuntur, aqua ardescunt. pag.	124	Cibum aliquando commo- dius, quàm potum deglu- tiri.	254
Cardiaci morbi remediū.	336	Cibus immodicus potoribus noxius.	296
Caro melācholici succi par- ticeps sapida est.	338	Cibus offerendus ante venæ sectionem.	215
Carpioni è capite lapis exi- mitur.	231	Cibus & potus spiritus ali- menta.	ibid.
Carthaginenses nauigandi periti.	326	Ciconiæ parentibus afficiun- tur.	32
Caseus viridis appetentiam acuit.	366	Cineres herbas à gelu tuen- tur.	395
Castaneæ qui seruentur.	289	Cynosura quid.	325
Catamidiari quid sit.	15	Circius vêtus, vulgo noardt- ueest	266
Catelli melitæi.	24	Collega quo nomine Zelan- dis dicitur.	368
Catellivniformis coloris qd membris admoti præstēt. pag.	187	Coloris oculorum diuersitas vnde emergit.	406
Cauda canum truncata non rabiunt.	329	Colostrum vulgo bieft.	273
Causidicorum superstitio in conseruandis infantium galeis.	178	Columbare, colūbatim pro- uerbium.	467

I N D E X.

Comites vnde dicti.	378	Cor primum viuens, vltimè	
Comparatio elegans a præconibus sumpta.	127	moriens.	40
Comparatio elegans à sole & luna desumpta.	85	Cori natura.	316
Compendiosa morbi gallici curatio.	211	Corporis deformitas vnde pag.	46
Conceptus non naturalis eijcitur.	38	Corporis proceri incommoda.	20
Concubitus enormis detestā dus.	49	Corporis habitū multa im mutant.	106
Conditoris maiestas & amplitudo.	86	Corporis moles ingenio officit.	200
Coniugij institutio à Deo.	13	Corpus animi vi ad actionē impellitur.	66
Conrardi Gesneri laus. 6.	377	Corpus animi instrumentum.	ibid.
Conscientia quid.	472	Corpus quomodo animę instrumentum.	83
Conscientia speciem corporis immutat.	473	Corpus animæ causa periclitatur.	84
Conscientia quid in mente efficiat.	73	Corpus neutrum admittunt nonnulli.	393
Conscientię fiducia quid efficiat.	492	Corpus aeris constitutionē obnoxium.	262
Conscientiæ vis.	471	Craniū caluāq; humana ad quid profint.	160
Consanguines cito contagium accipiunt.	502	Crisis seu iudicium de morbis.	236
Consensus corporis & animæ.	85	Crocodili lachrimæ prouerbium.	427
Cōsiliū in oculis instaurādis.	408	Cruditas melancholicis noxia.	148
Cōspicialia quādo vsui.	403	Crustacea rabidis salubria.	340
Continuæ febres vnde.	54	Cucumeres aquā appetunt, oleum respuunt.	283
Conualescētibus Venus noxia.	301	Cucumerum natura.	427
Corallina à Corallij amplexu herba.	556	Cultura omnia meliorescunt.	125
Corallium ex mari Ligustico subducitur.	185	Cuniculi humano sanguine pasti insalubres.	358
Corallus rubicondior fit vi ri contactu.	206	Curculiones.	139
Corallus frutex.	123		
Cor di quæ accommoda.	422		

I N D E X.

Curculiones quibus abigan- tur.	140	Deus qua re homini innotef- cat.	3.
Cur diuulsa ſpectantur.	405	Deus elementis vtitur ad in- ferenda damna.	321
Cur foemina minus ingenio fa.	447	Deus homine vnice affici- tur.	83
Cur filij naturales, quos vo- cant, alijs erectiores.	392	Deus cur coniugium institu- it.	14. & 442
Cur nonnulli deiecta men- te.	391	Deus omnipotēs in eo quod vult.	86
Cur nonnulli minus validi. ibidem		Deus omnium rerum cauſam in ſeipſo cōplectitur.	226
Cur conualeſcentes in Vene- rem proni.	301	Deus caſtigat vt emēdet.	226
Cur gemina videntur.	405	Deus noxijs beſtijs homines vexat.	427
D.		Deus collapſæ naturæ inſtau- rator.	56
Damaſt.	123	Dies quadrageſimus rabiei expoſitus demorſis.	333
Dauid naturæ admirator V- nicus.	10	Diffidentia excutienda ani- mis.	98
Dauid Rex amplexu iuuen- culæ incaluit.	188	Diffidentia & fiducia quid ef- ficiant.	94
Decretorij Dies.	236	Digitus annularis præſtantia. pag.	183
Decubitus in dorſum nexi- us.	168	Digitus medici dignitas.	134
Deformitas non priuat quē- quam hominis nomine.	99	Dilemma auctoris de men- ſtruo profluuiio.	52
Delphini in hominē amor. pag.	427	Diogenis ſententia de iuue- ne pallido.	66
Dei amor & propenſio erga hominem.	83	Diſſimilitudo hominū cui aſcribenda.	492
Deitatis arcana quatenus e- ruenda.	90	Diuis non aſſignandi morbo- rum cruciatus.	155
Delectus vini.	113	Diuitiæ non malæ, ſed corū abusus.	227
Dētatō nāſci inominofum. pag.	256	Doctrina diuinitus inſpira- ta optimos mōres effingit. pag.	223
Deo quā ratione membra at tribuuntur.	68	Doctrina cœleſtis mentis pa- bulum.	ibid.
Deo nihil impoſſibile.	102		
Deo ſe quiſq; ſubmittat.	89		
Deus præcipua fœcunditatis cauſa.	33		
Deus prima conceptus cauſa			

I N D E X.

Dolores neruorū vnde.	209	Euronoti effectus & stati	
Dolor capitis ex hesterno		ibider	
mero.	196	Eurus aliquando pestis caus	
Duces vnde nomē fortiti.	378	est.	ibid
Ductus naturæ quid efficiat.		Eurus hieme frigidissimu	
pag.	374	ibider	
Dulcia aliquando vermes		Ex animantibus naturæ v	
perimunt.	141	perspicitur.	
Dupla quando obuersantur.		Exemplum resurrectionis e	
pag.	412	Cypriano.	9
E.		Exemplum ex hominis stru	
Ebrietas Dioscoridi detesta-		tura.	9
ta.	253	Exemplum à tenellis arbori	
Ebrietas vitanda,	193	bus.	30
Ebrii ridiculo vultu.	299	Exemplum ab exhausto cor	
Ebrijs & iratis specula obijci-		pore.	9
enda.	238	Exemplū à rabidi canis mor	
Elephanti erga hominē ob-		su.	21
sequium.	427	Exemplum à vitioso corpo	
Embolia ingressus secretior		re.	29
ab immittendo.	22	Exemplum eius, qui à somne	
Embryo primis mensibus ho-		morte sopitus est.	21
minis nomen non prome-		Exemplum à fumosis edibu:	
retur.	60	pag.	180
Emplastrum ad tumores pe-		Exhortatio ad humanitate	
stilentis.	439	ex amantium affectu.	10
Epati quæ conferunt.	422	Experientia de pediculatorum	
Epibata quid sit.	324	sagacitate.	143
Epilepticorum habitus for-		Experimentum in matrona	
midabilis.	156	gemmæ Aetitæ.	440
Epilepsis morb. puerilis.	483	Ex sagittarijs videndi ratio	
Erectio genitalium sanitatis		eruta.	404
indicium.	302	Ex speculo nostram cōditio-	
Errores inueterati ægrè ex-		nem exploramus.	239
imuntur.	477	Ex testaceis quæ sanis, quam	
Errori naturæ non insultan-		infirmis aptiores.	342
dum.	219	F.	
Ethnici immortalitatē ad-		Fabarum flores cur cerebro	
mittunt.	88	officiunt.	179
Eunuchi cur imberbes.	459	Fabri cur surdastri	304
Euri locus & effectus.	310	Famlici ingruēte febre.	290

I N D E X.

uonij natura.	315	letudine.	398
ebriticantes & ebrii cur de-		Francorum rex Zirizæos sub	
irent.	112	leuat.	380
ebrium induciæ vnde.	165	Frictio capitis oculis cōfert.	
eles marina.	245	pag.	419
errum qua ratione fulmen		Frictiones & ligaturæ qua-	
à liquoribus arceat.	277	do vtilis.	420
erruminare quid sit.	285	Frigore obrigescunt corpo-	
eruidus spiritus causa mo-		ra.	468
tus in somno.	169	Frigus inimicum neruis &	
icosi omnes podagrici, non		ossibus.	469
contra.	189	Fructus puteis immersi atq;	
ides charitate stipata.	96	in olla reconditi diu conser-	
iducia in Christum mentes		uanrur.	250
erigit.	96	Frugalitas in rebus spectan-	
landrorum virtus.	381	da.	335
lissinga ciuitas.	370	Fruges vnde corruptioni ob-	
loces vini porcis accommo-		noxia.	138
di.	339	Frugiperdæ stirpes quæ.	429
Fluuiatiles cancri quibus v-		Fumenta vnde corrumpan-	
sui.	341	tur.	139
Fœmella tardius masculo		Fuligo satis noxia.	284
perficitur.	58	Funes ex herbis conficiun-	
Fœmina virum, vt materia		tur.	185
formam appetit.	31	Fungosum caput.	483
Fœminæ informes massas e-		Furor muliebris vnde emer-	
dunt.	429	gat.	445
Fœminæ æstate salaciores.		G.	
	253	Galeus piscis ore parit, & qui	
Fœminis nō deesse semen ra-		alij.	466
tione conuincitur.	29	Gallinæ incubatio.	32
Fœminis multū tribuendum		Gallina oua edit absq; galli	
in procreatione liberorū.		opera.	33
pag.	15	Gallitricum quid sit.	284
Formæ elegancia aut turpi-		Gallo vnde cōcretio oui.	435
tudo vnde.	178	Gallus quo tempore ouum	
Formicatio quis morb⁹.	120	edit.	434
Formicatio accedens morbo		Gallus leoni formidabilis.	
gallico.	ibid.		ibid.
Formicinus homo.	ibid.	Gandauum studiorum alum-	
Formula percontandi de va-		na.	374

Gariophylea flos Belgis spectatissimus.	116	secrata.	42
Gelu opportunum ad crurū fractionem.	251	Herbæ & vires & species imitant.	12
Genij mali ad inferenda dāna præsto.	314	Herbæ siluestres priores horrensibus,	43
Geniorum malorum discrimen.	79	Herbæ suis quæq; delectantur.	120
Genitalia ex morbo primū reuiuiscunt.	275	Herbæ salcæ medentur morbisouium.	35
Germani sale & aromatis delectantur.	343	Herbarum diuersitas.	8
Glires quare ædes ruinosas deserunt.	142	Herbas mutationi obnoxias ac degeneres esse.	11
Goesa ciuitas.	384	Herbis cognatio & affinitas pag.	427
Grando porcorum quis morbus.	338	In Herbis affectus Venereus pag.	425
Gratitudo erga Deum exigitur.	227	Hermaphroditos quid gignat.	49
Guido Flandrorum Comes captus.	382	Hieronymi à Seroskerka laus.	377
Guido Dampetra Flandriæ Comes.	378	Hippocratis in peste consilium.	307
H.		Hippolapathi descriptio.	270
Halmi legitimi descriptio. pag.	351	Holcas genus nauigij vastum.	388
Halimus famem arcet. ibid.		Holmia Sueciæ regio. ibid.	
Hannibalis scomma in Phormionem.	127	Homines quomodo resuscitandi.	91
Hederæ vis in discutienda ebrietate.	196	Homines interdium inquieti noctu clamosi sunt.	170
Helucus capitis grauedo ex crapula.	ibid.	Homines non conscientiam motu, sed affectibus ductuntur.	477
Herba kali ouibus gratissima.	353	Hominis primordia quæ.	14
Herba kali caneros remorat.	ibid.	Hominis causa omnia condita.	5
Herbæ kali descriptio.	352	Hominis mens Dei simulachrum.	9
Herbæ aliæ alijs aduersantur.	285	Hominis securitas in quocōsistat.	81
Herbæ singulis membris con-		Homo in quem vsus & finē crea-	

I N D E X.

creatus.	3.	Ignorantia veri errores pa-	
Homo Dei imago.	55	rit.	450
Homo mundi præfectus.	10	Imaginaria Venus quid in	
Homo præcipuum Dei opi-		utero moliatur.	468
ficium.	9	Imaginatio mulieris multa	
hortatio ad amplectendam		molitur.	462
doctrinam cœlestem.	80	Imaginatio in muliere quid	
Homo Dei imaginem refert		efficiat.	412
pag.	82	Imberbes minus viriles cen-	
Homini rerum principatus		sentur.	457
attributus.	88	Impuri gemmas contami-	
Homo caducis afficitur.	334	nant.	229
Humani corporis origo.	486	In acutis morbis negligenda	
Humani corporis decor.	10	astra.	455
Humida & liquida citius a-		In claudos prouerbiū.	219
lyunt.	197	In contagiosis morbis sudor	
Humide mulieres exotica ap-		eliciendus.	416
petunt.	27	Incubus De Macre.	158.168
Humores prauī ossa corro-		Inedia macilentis noxia.	115
dunt.	452	Inedia quando pernicioſa &	
Humores ſua tempora ſorti-		quouſque.	307
untur.	145	Inedia bilem accendit.	114
Humores menti inſeſti.	64	Inſans quando mouetur.	439
Humores corporis quos mo-		Inſans quando galeam pro-	
res pariant.	151	ferre videtur.	177
Humores quique certis ho-		Infantes non exaſperandi ſe-	
ris vigent.	146	uis verbis.	222
Humores ſyderibus expoſi-		Inſantis quatuor formatio-	
ti.	455	nis tempora.	487
Humorum prauitas & copia		Inſantis ſitus in utero.	490
morborum origo.	144	Inſantis geſtatio ad lunę cur-	
Humorum mira vis in conci-		ſum refereada.	484
tanda mente.	152	Inſantia a maiorib. inſtitu-	
I.		enda.	373
Iapix ventus qualis.	315	Ingenium vbi intenderis, i-	
Idololatria, & ſuperſtitio in-		bi valet.	130
fecunditatis cauſa.	43	Inguinum tumores non re-	
Ignis aeris contagia diſſipat		primenda.	209
pag.	122	In mari ſonitus longiſſimè	
Iguis ſudorem & contagia e-		exauditur.	382
licit,	415	In morbiaugmēto nihil in-	
		nouan-	

I N D E X.

nouandum.	418	Lacte madescunt vbera, vbi	
In prandio citius, quā in cœ-		menes subsistunt.	52
na inebriamur.	204	Lactuca ante aut post cœnā	
In remedia omnia serio a-		sumenda.	269
genda.	132	Lactuca quibus vsui.	ibid.
In re medica turpe dicere,		Lactucæ frigiditas quibus re	
Non putaram.	131	tunditur.	268
Insitionis tres species.	119	Lætitia solida.	345 (370
Intemperantia Veneris, in-		Lagena quale poculi genus.	
fanti noxia.	38	Lagenæ corpori applicatæ	
Inter homines alius alio ne-		sudorem eliciunt.	470
quior.	450	Laminæ corneæ glauco, co-	
Inundationes ineūte hieme		lore.	407
incrudescunt.	266	Lampetræ ynde nomen for-	
Ioannis Baptistæ dies memo-		titæ.	432
rabilis.	343	Lapis bufonius.	231
Iocus popularis in hos, qui		Laricis ligni vis.	186
ex inguine laborant.	212	Lauro frigus inimicum præ-	
Itali quomodo anatomiam		sertim radici.	394
perficiunt.	291	Laurus viti inimica.	285
Iudicium Domini in illatis		Laurus quibus natalibus de-	
cladibus.	297	lectetur.	394
Iudicium de ventre inspicē-		Laurus cur Brabantis nega-	
do medicis defertur.	480	ta.	395
Iudoci à Veruia laus.	377	Laurus densum solum exi-	
Iustificatio impij ex Dei fidu-		git.	394
cia.	98	Lens aquæ quid.	355
Iuuentus conscientiam negli-		Leprosi vt explorentur.	292
git.	476	Leprosi habitus qualis.	338
Iuuentus succulenta.	390	Leprosorū salua noxia.	272
L.		Lex de porcis mactandis.	338
Labra fissa siue lepotina vn-		Liberi à patribus instituen-	
de.	17	di.	222
Lac pisces corrumpit.	273	Liberi quando ferre cogan-	
Lac corruptelæ obnoxium.	176	tur parentum probra.	299
Lac lapidescit in vberib.	440	Libonoti & Austroafrici na-	
Lac quibus vtile.	272	tura.	314
Lacertæ erga hominem stu-		Lignum aloes licet leue de-	
dium.	427	mergitur.	247
Lactantij sententia de simi-		Linacius lapis quo effectus	
litudinis ratione.	16	polleat.	230

I N D E X.

imonis succus corrosiuus.	cumbunt.	109
pag.	250	Mali genij hominibus infe-
iquores vitiatu vt instauren	sti.	73
tur.	278	Mali Medici aut Citrei vi-
yssa vermiculus sub lingua	res.	461
can's.	331	Mandragora an conceptum
oci situs mutationem her-	perficiat.	430
bis inducit.	117	Manus ac pedes vnde trunca
una mare concitat.	263	& mutila.
una quot diebus cursu per-	Manus quando vellicade.	420
ficiat. 484	(484	Maria dolorib. concussa. 71
una sidus terre proximam.	Margaritæ aceto maceratae	
una menses constituit in	liquefcunt.	249
puerperis.	482	Maritimæ herbæ squallidæ.
una quando tēpestates con-	pag.	358
citatur.	266	Martinalia festa.
una morbos humidos exaf-	Martiniana ciuitas.	384
perat.	156	Mares cur citius, quam foemi-
unæ decursus.	265	næ absoluantur.
unæ effectus in producēdis	Masculus quando concipi-	489
viribus.	137	tur.
unæ vis quos morbos acu-	Materia accumulandi semi-	46
at.	359	nis.
Ulpulus vulgo hoppe.	141	Mathioli industria.
Usci qua animi conditione	Matrimonij incōmoda.	350
pag.	410	Matrimonij comoda.
M.		443
Macilentis nihil adimendū.	Medicinæ tres sūt partes.	396
pag.	420	Mediocritas fœlicitatis lau-
Magna apud Zelandos rerū	danda.	389
viciſſitudo.	388	Medicorum de partu pronū-
Magnes qua ratione ferrum	ciatio nullius vel fauore,	
alliciat.	324	vel iniuria.
Magnetis natura.	426	482
Mala mens inquieta.	64	Meditatio alterius vitę quid
Mali corui malum ouum.	21	efficiat.
Mali genij ventos exſperant	81	Melancholia vnde contrahi
pag.	149	tur.
Mali genij corpus & mētem	Melancholia vt expugnetur	109
oppugnant.	ibid	pag.
Mali genij melancholiæ in-	Melancholiæ incōmoda.	110
	Melancholici natura.	423
	Melancholici cōmiseratio-	105
	ne	

I N D E X.

ne digni.	112	peditat alendi foetus.	
Melancholici non facile in-		Mentha oblaetum refituri	25
ebriantur.	148		
Melancholici vnde absurda		Mentis cum gemmis com-	
imaginantur.	110	ratio.	
Melancholicorū natura vbi		Mentis præstantia & vis.	
vino incaluerint.	148	Mentis intentio corpus at-	
Membra sibi salutaria allici		nuat.	7
unt.	421	Mercurialis, quo effectu i-	
Membris frigore oppressis		excitanda prole.	4
quæ auxiliantur.	469	Meteliburgum expugna-	
Memorable de Mauro.	173	tur.	37
Mens astrologis in Deum e-		Meteliburgum Emporiū	
rigenda.	456		36
Mens quibus vacillat, ab aere		Metelli dictum de vxore du-	
citò offenduntur.	314	cenda.	44
Mens ab astris aliena.	456	Mineralia vnde.	12
Mens hominis à Dei spiritu,		Mirabilis Deus in operibu-	
nō ab astris impellitur.	457	suis.	42
Mens ab astris libera.	453	Mituli vulgo Mosselen, por-	
Mens hominis Dei simula-		cis salubres.	33
chrum.	9	Moderatè omnia instituen-	
Mens verbo Dei fulciēda.	111	da.	1
Mens tabulæ rasæ compara-		Mœchi adulteria ioco elu-	
tur.	76	dunt proverbiali.	44
Mens humana diuinitatis ex-		Moer quid Belgis.	12
emplar.	87	Mola matricis Belgarū mar-	
Mens hominis diluculo cre-		timorum qualis.	12
ctior ex sanguinis habitu.	146	Moles & promontoria capu-	
		vocantur.	35
Mens atque anima incorpo-		Monstrōsa species vnde.	9
rea.	56	Morbillofi omnes dolorun-	
Mens in Deum nos erigit.	55	differentias percipiūt.	29
Mensis à luna Belgis nomen		Morale à partus angustia.	49
accipit.	266	Morbillofi sanos inficere ge-	
Menstrua quæ venenata.	54	stunt.	39
Menstrui liquoris facultas.		Morbi assuetudine mitesc-	
pag.	34	unt.	18
Menstruo inquinata intacta		Morbofi & debilis dispar cō-	
esto.	40	ditio.	39
Menstruum materiam sup-		Morborum incredibilis con-	

I N D E X.

ragio.	210	Mulier pregnans incommo-	
torborum insultus, vt ho-		dum sentit ex denegatis e-	
stium propulsandus.	167	dulijs.	29
torbos expugnari ciborum		Mulier quando primum foe-	
nonnullorum desiderio. pa-		cunda efficitur.	498
gin.	28	Mulieres non segnes in cla-	
torbus Comitialis in quos		borando foetu.	33
referendus.	155	Mulieres ab omnibus scrip-	
tores ex humoribus emer-		toribus proscindantur.	442
gunt.	106	Mulieri quando mentes de-	
moribūdi cur murmulosum		finunt.	493
sonum edant.	190	Mulieres comendi studiosæ.	
morsus canis venæ incisionē		pag.	238
non exigit.	332	Mulieres immodicè canibus	
Mosæ origo.	386	afficiuntur.	24
Motus & iactatio corporis,		Mulieres vnde morosæ.	449
ægroto noxia.	415	Mulieris intemperies tempe-	
Mulier cur irata lachryme-		statis similis.	444
tur.	445	Mulieris fragilitas vnde. ib.	
Mulieres erga natos viris cur		Mulierum salacitas.	303
propensiores.	32	Multa ex sortibus enata. pa-	
Mulier quando pacatior. pa-		gin.	465
gin.	449	Multa in rerum natura exo-	
Mulier quale animal.	444	lescunt.	326
Mulier citò irata citò plac-		Multi animæ immortalita-	
bilis.	445	tem statuunt, pauci resurre-	
Mulier concubitus auida. pa-		ctionem.	83
gin.	30	Munia fracturis apta.	423
Mulier cur vini copiam per-		Murææ exiccatae inardesc-	
ferat.	201	cunt.	433
Mulier quæ magis imperio-		Murææ spina nervus est, nō	
sa.	17	os.	ibid.
Mulier viro patientiores ha-		Murææ siue lampetræ de-	
bet meatus.	172	scriptio.	452
Mulier gestans vterum affe-		Murææ quo tempore pin-	
ctibus exposita.	23	guescant.	434
Mulier corallum deterius ef-		Murenis in cauda spiritus	
ficit.	207	vitalis.	432
Mulier cur subitò incandes-			
cat.	445		

Musc-

I N D E X.

Mustela basilisco hostis capi talis.	291	Negotiatores frumētarij, vul go Corenbyters odiosi.	140
Mustela basilisco hostis.	438	Nemo culpam in Deū trans- ferat.	77
N.			
Napus, vulgo Naucel.	141	Nemo non afficitur rerū va- rietate.	280
Narratio cōtentionis de pro le suscitata.	480	Nemo insolescat progeni- torum nobilitate.	300
Nasi forma quæ decora.	463	Nemo non mortis metu cō- tremiscit.	191
Natiuitas Christi quid effe- cit.	95	Nemo non effectibus vrge- tur.	102
Natura quid.	1.	Nemo nō immortalitatē vel affectat vel meditatur.	83
Natura rerum ad Deum nos erigit.	7.	Nerui motu & sensu prædi- ti.	255
Natura Dei ministra.	93	Nerui quomodo à cerebro producentur.	299
Natura nec iners, nec otio- sa.	2.	Neruis quæ auxiliātur.	422
Natura præcipuas partes à morbo tuetur.	183	Nigrū tegmen infantis quid significet.	177
Natura modicis cōtenta.	335	Nihil absq; argento viuo in- auratur.	246
Natura rerum astris subie- cta.	453	Nihil ex omni parte bea- tum.	139
Natura rerum resurrectio- nem astruit.	86	Nix liquefacta stirpibus no- xia.	394
Naturalia somnia obseruan- da.	232	Nobilitas quæ solida.	300
Naturæ vis ad Deum referen- da.	3.	Nocte omnia late exaudiri. pag.	382
Naturæ propria definitio.	4.	Nomen à re inditum Flissin- gæ.	370
Naturæ contemplatio ad De- um erigit animos.	5	Non inuadendas aliorum di- tiones.	382
Naturæ artificium.	92	Non nimium dolendum or- bitate liberorum.	299
Naturæ ordo ac series.	145	Non omnium consilia in re medica admittenda.	460
Naturæ lex cuiq; impressa.	80	Notæ corporis animi condi- tionem indicant.	218 (314)
Naturæ instinctus.	72	Noto spirante paludes olide	
Nauale prælium.	381		
Naufragi qua ratione instau- randi.	470		
Nautæ clepsydris vtūtur.	324		
Nautarum apud Zirizæos vitæ conditio.	374		
Negotiatio Euāgelica qd.	73		

I N D E X.

Juces muscatę vt exploren- tur.	206	Odores spiritus instaurāt.	417
Nutrices notantur.	464	Oleæ natura.	286
Nutrices infantibus morbos adferunt.	502	Oleum cuius liquori super- infusum putredinem ar- cet.	283
O.		Oleum lini & sesami nō con- gelascit.	243
Obesi æstu maris accedente periclitantur.	361	Oleum venena retundit.	283
Observatio in constituendis ianuis.	307	Olfactus vt restituatur.	286
Occluso ore somnus salubri- or.	220	Olidis faucibus qui parcius pane vescuntur.	204
Oceani vis in morsu canis. pag.	332	Omne nimiū perniciosum. pag.	304
Oceanus estate magis salces- cit.	347	Omnia membra suis officijs distincta.	ibid.
Oculi animi indices.	410	Omnia naturæ opera in Deū referenda.	4.
Oculi cæsi vnde & qua fun- ctione videndi.	406	Omni homini similis intro- itus & exitus.	296
Oculi & visus moderatè con- stitutus.	408	Omnis natio suis vitijs imbu- ta.	373
Oculi nigri qua videndi fa- cultate.	406	Omphacij viri vis.	250.
Oculi primū moriuntur.	405	Operū habendus delectus.	98
Oculi prominentes & recon- diti caligantur.	404	Opificia quædam colorē ho- mini immutant.	358
Oculis cur absurda obuersā- tur.	405	Opij vis.	291
Oculorum color & acies qua ratione variatur.	408	Opinio anilis de infantium galeis.	176
Oculorum colores medica- menta immutant.	ibid.	Oppositio plenilunium, con- iunctio nouiluniū facit.	263
Oculorum varia dispositio. pag.	410	Orbitas liberorū à Deo.	398
Oculos exhaustos quæ fouet. pag.	408	Oriens occidenti obuertitur. pag.	267
Oculus Christi flos.	116	Ossa humana comitali mor- bo idonea.	160
Odores fœdi aliquando vti- les.	181	Otiosi catharris obnoxij.	360
Odores graues aliquando pe- si obistere.	ibid.	Otiosi lunæ effectibus expo- siti.	ibid.
		Ouillis pedibus lanuginosa cōcretio subest.	330
		Ouiū natura in cursu.	ibid.

Ouum

I N D E X.

Ouum & ambra falfugini	tem inuexit.	197
immiffa fluitant.	171	
Ouum in aceto liquefcere.	451	
Ouum falfugine immerfum	Peccatum originale quam	
innatat.	453	labem intulit.
Oxalis Zurckel.	270	Peccatum originis quomo-
P.		do obliteratum.
Palmæ natiua vis.	429	422
Panis vfus.	204	Pecuniæ vfus & neceffitas.
Papauererraticum noxi- um.	292	Pedum lotio quando adhi-
Parentum morbi & vitia in proles redundat.	21	benda.
Partes genitales vel fecundæ vel aduerfæ valetudinis sūt indices.	274	Pedum lotio aliquando no-
Partus Decimeftris.	492	xia.
Partus Septimi menfis quur vitalis.	493	Ibidem
Partus Octimeftris non vita- lis.	494	Pelles quando animantibus detrahendæ.
Partus quando placidus.	485	362
Partus quādo laboriofus. ib.		Pellium quarundam natura in erigendis pilis. Ibidem
Partus feptimi menfis vita- lis.	480	Pæonia qua vi polleat.
Partus contra naturæ ordi- nem.	491	Pæoniæ femen fpectatiffi- mum.
Partus deprauati vnde.	411	430
Paffi vis.	250	Pefte extincti ocyus human- di.
Patriciorum conditio diuer- fa à plebeia.	373	157
Pauent aquam rabidi.	332	Peflis ex prauo cibo plebi pe- culiaris.
D. Pauli folidæ rationes in afferenda immortalitate.	89	460
pag.		Peflis ex aere omnibus com- munis.
Pauli de muliere præceptum pag.	448	ibid.
Paupertas fapientiam forti- ta.	393	Phœnix refurrectionis ty- pus.
Peccata actualia.	296	91
Peccatum morbos & mor- fectuum moderatio.	374	Philandri opinio de verfo- ria.
		328
		Philippi regis laus.
		260
		Phoca, vulgo Zeehont.
		277
		Pica morbus.
		26
		Picatio morbus feu Citta quis.
		551
		Pilotæ feu naucleri ventorū obferuantiffimi.
		320
		Pingues plerūq; fertiles.
		289
		Pingua venenis obfiftunt. pag.
		198
		Pifcatorum apud Belgas af- fectuum moderatio.
		374
		Pitui-

I N D E X.

ruitosi conditio.	105	Principijs obstandum.	163
axis nautica duos & triginta ventos statuit.	308	Procacitas hominum.	300
ex oleo eluitur.	428	Prognostica ex Luna.	485
latoñis sententia de foemina.	448	Proles cur ferè matris assimilantur.	31
lenitudo aut inanitio obseruandæ in oculis fouendis.	408	Proles cur matris additiores.	ibid.
linij sententia de similitudinis ratione.	18	Proles quando damna concipiunt ob parentum reatus.	297
lumbum liquefactum, ut non vratur.	242	Properata minus solida.	256
lumbum liquefactum, & oleum feruidum vrentissima.	ibid.	Prouerbiū vulgare ex imaginatione desumptum.	26
lus nimium salaces podagrici.	273	Prouerbiū in morbidos.	211
lutarchi sententia de vino eluendo.	289	Prouerbiū muliebri in enuchos.	46
otio salutaris qui marinam hauserint.	470	Prouerbiū in ignauos.	105
orci in siluis vagantes salubriores.	339	Prouerbiū vulgare ex cibo male cocto.	115
orcorum foetosa cutis adurenda.	ibid.	Prouerbiū In fabis oberrante.	199
otentia naturales quatuor.	503	Prouerbiū ex tumultu nocturno desumptum.	344
pag.	503	Prouerbiū populare in foeminas.	303
portulaca, dentium stupori medetur.	286	Prouerbiū triuiale in pueros præmaturè agiles.	246
portulacæ marinæ conditura.	351	Prouerbiū Belgicū de Brabantia & Zelandia.	384
præcocia cito euanescent.	256	Prouerbiū ex oculorū obtutu in nefarios.	415
præmaturus interitus vnde.	297	Prouerbiū ab equis effœctis.	391
pag.	297	Prouerbiū de virginibus.	498
præmaturæ veneris incommoda.	464	Prouerbiū in viduas.	ibid.
præpoſterus diuorū cultus.	344	Prouerbiū in improbos.	pag. 325
præſeruatiua cautè adhibenda.	459	Prouidentia diuina omnia administrari.	389
præſeruatiua in peste.	461	Puellæ venustæ iuuenes viriles videri exoptant.	456

Puell-

I N D E X.

Puellæ maritalatæ reuiuif- cunt.	30	Quatuor humorû decurfu in corpore.	14
Pueri, deformes anus fugi- unt.	280	Quæ capiti dolorẽ inferant pag.	180
Pueri morbidi nutrices infi- ciunt.	502	Quæ a peste præferuant eam quæ demoliuntur.	41
Pueri non plectuntur ob ſce- lera parentum.	295	Quæ bilem expurgant.	42
Puerorum malitia parenti- bus imputanda.	392	Quæ corniculæ ore concipi- ant.	46
Pulmo prælargus quid com- modi afferat.	173	Quæ corallo ruborem conc- liant.	20
Pulfus vermiculans.	210	Quæ affectus exasperât.	10
Pulfus formicans.	209	Quæ edulia ex carne fuilla conficiantur.	33
Pulfis nitroſus vulgo Buſ- ſenpoluer.	45	Quæ flatuſ diſcutiunt.	30
Pulfis præcipitatus.	245	Quæ generandi facultaten perficiant.	4
Puſillanimes ac meticuloſi qui.	106	Quæ herba fœmina, qua mas.	42
Postuleyndevarij coloris.	414	Quæ herbæ maritimo tractu delectantur.	120
Putei æſtate frigidi, hieme calidi.	470	Quæ humiditatem vteri ex- pugnent.	4
Q.		Quæ peſti obſiſtunt.	45
Quamdiu in longum corpo- ra porrigantur.	213	Quæ pituitã exturbant.	42
Quam multa viſui officiunt pag.	404	Quæ qualitas vermiculoſ progignat.	36
Quando cœnacula frõde ad- ornanda.	417	Quæ ſemen virile accumu- lent, ac Venerẽ excitet.	4
Quãdo mulier ex facie in fœ- mora aut nates notas trãſ- ferat.	26	Quæ reſ ſpirituſ fulciant.	1
Quæ re vxoribus gratifican- dum.	46	Quæ venena depellant.	42
Quæ re quiſque fiat emenda- tior.	224	Quæ vrinam moliantur. ibi	
Quatenus obſeruanda aſtra. pag.	455	Querc ^o oleæ aduerſatrix	42
Quatuor calamitates à Deo homini immittuntur.	140	Quibus locis herbæ præſtan- tiores.	13
Quatuor leuiſ. inter liquoreſ		Quibus fœtida, quibus odo- rata admouenda.	44
		Quibus rebus corp ^u incre- menta ſuſcipit.	214
		Quibus deeſt cõſcientia.	47
		Quibus oſ ſiccũ vel vdũ.	27

I N D E X.

num reuocanda.	69	ratio.	86.
Resurrectio corpora indeco- ra restituet.	100	Salis efficacia in morfu canis rabidi.	349
Rhamni descriptio.	357	Salis ex glebis confectio.	348
Rheni origo & decursus.	369	Salis habendus delectus.	347
Ridiculum de rustico quo- dam.	180	Saliua quid.	271
Rubigo brant vulgo.	277	Saliua cani rabidi noxia.	331
Romanorum lex de scemina	447	Saliuæ vis & effectus.	270
Romeruilla ciuitas.	384	Salsugo.	248
Ros folis quid.	336	Salsugo ambustis vttilis.	350
Rubia radix & alumē durabi- li colore pānos imbuat.	365	Sāguis cur homini ex cōster- natione subito erumpat. pag.	175
Rubicundum infantis vela- men quid portendat.	177	Sanguis cur febres continuas excitet.	147
Rudimenta humanæ forma- tionis.	58	Sanguinem defecantia.	424
Ruta corpori admota adu- rit.	439	Sanguis putredini obnoxi- us.	165
Ruta & chelidonia quando oculis salubria.	409	Sanguis mortuis referues- cit.	176
Ruta oculis aliquando no- xia.	409	Sanguineis fortis visus.	402
Ruta venenis obsistit.	291	Sanguinei hominis natura.	105
Ruta frigida venena obtun- dit.	438.	Sanguisfuga in corpore muli ebri.	42
Rutæ vis.	ibid	Sani vt contra pestem substi- stant.	460 (302)
S.		Sanitatis indicia in pueris.	
Sal agros & iumenta fœcun- da præstat.	248	Sapientes cur aliquando stul- tos procreant.	20
Sal recens citò liquefcit, ve- tus serius.	347	Sapo vnde conficitur.	428
Sal fœcunditatē confert.	247	Scaldæ fremitus quando tem- pestatem denunciat.	375
Sal torridus vulgo braetzout	349	Scaldia insula à flumine sic dicta.	371
Salaces homines notantur. pag.	42	Scaldis per Flandriam decur- sus cur de Hôte dicitur.	375
Salem Zelandi quomodo cā- didum efficiant.	348	Scaldis fluuij origo & decur- sus.	374
Salis conficiend inaudita		Saturnus infanti grauis.	494
		Scheluisch.	231

I N D E X.

meluifch pifcis vnde deno-	afferit.	20
ninetur.	376	Similitudines ab opificib. 488
hoerbuyck à vitiofo flo-		Simile ab infœcundis arbo-
nacho gingiuas & pedes		ribus.
nficit.	130	Simile ab arboribus in saxo-
ylla qua vi polleat in epile		sis locis confitis.
fia.	159	Simile ab hominum natura
orta cur non concipiât.	53	& educatione.
cunda algæ species.	355	Simile ab equo calcitrofo. 67
men virile opifex fœtus. 39		Simile à gallinis & fœminis
minis cohibiti noxa.	30	quibus mas deeft.
minis efficacia in fimilitu		Simile non inconcinnum ab
linis ratione.	16	herbarum fragrantia, 103
minis vis quantum ad fi-		Simile ab ignis fomite ac nu-
nilitudinem.	34 (437	trimento.
minis humani efficacia.		319
natus cõfultum nefal ad-		Sinapi corallum rubicundũ
ulteretur.	349	efficit.
nes citò ebrietate tentan-		207
ur.	202	Sinapifmi & pulueris præci-
nes aridi.	390	pitat vis in morfu.
nes cibo fe falciant.	203	333
n fim nõ auidè bibendũ.	253	Synaxis fiue euchariftia. 97
ptenarius numerus facra-		Singula mēbra Lunæ motus
us.	238	percipiunt.
ptentrionalis venti natu-		454
ra.	317	Syntheresis quid.
rotini fructus diuturni.	256	72
xtarius librā & vncias octo		Sirupi vis.
omplectitur.	336	250
xus in ftirpibus.	428	Schoeck.
cci & aridi in Oceani deflu-		238
xu moriuntur.	361	Smaragdi viror oculis gra-
dera & humores vim, non		tus.
neceffitate inferunt.	108	409
dera res infernas regūt.	453	Socrates cur affectibus min⁹
iderum vis humoribus in-		obnoxius.
cumbit.	426	103
iderum vis metallis incre-		Socratis temperantia.
mento eft.	ibid.	460
imilitudo nemini prolem		Solarium quid fit.
		324
		Sol geminus in speculo aque
		subdito.
		248
		Solis & Lunæ vis in res infe-
		rioros.
		263
		Solis & Lunæ effectus in in-
		feriora.
		260
		Solomoni nihil nouum. pa-
		gin.
		327
		Somnia à Deo aliquando im-
		mitti.
		232

I N D E X.

Somnia ægrorum & ebriorum.	234	Stolones vulgo watersche ten.	30
Somnia varia pro humorum redundantia.	ibid.	Studiosi non perferunt indiam.	20
Somnus noxius à veneno assumpto & in peste.	198	Stupri illati inficiatio.	48
Speculum quid oculis conferrat.	239	Sub æstu & gelu canes rabunt.	32
Speculū cur ex aduerso imaginem referat.	240	Sublimis animus ad summitur.	39
Specula visui opitulantur.	pag. 404	Submersi cur statim non mergant.	19
Speculi præcipuus vsus.	239	Submersi quoto die emergant.	1
Spiritus diuinus aereo spiritui comparatur.	306	Subsolani venti, qui ab oriente progreditur, effectus.	30
Spiritus vitiosus alimēto nocentior.	307	Succini natura.	4
Spiritus rarus & tenuis visui officit.	403	Succinum vulgo ammer.	4
Spiritus humidus & modicus qualem visum efficit.	403	Succisæ stirpes ad tempus gminant.	19
Spiritus nō æquè ac cibus ad nervos penetrat.	255	Sudor quando maturius rumpit.	4
Spiritus mundi omnia fœcūda præstat.	430	Sudor & saliuā ex humoribus vim fortiuntur.	2
Spiritus corporei mentē concitant.	112	Suydtbeuelandia insula vnde dicta.	3
Spiritus crassus quem visum efficit.	403	Sulphur & argentum viuorum metallorum principia.	2
Spleni quæ conferunt.	422	Superstitio quid.	3
Statura pusilli cur iracundi.	pag. 104	T.	
Status cœli animos immutat.	261	Tartarus quid sit.	3
Stercoratio insalubris.	138	Tartarus, VVeinstein.	27
Sterilitas à Deo.	43	Tepor lecti pelles deterior efficit.	33
Sterilitas & orbitas à Deo.	pag. 398	Terrauana quare sic dicta.	1
Stimuli Veneris varij.	14	Terræ atque vteri comparatio.	
Stirpes renascētes resurrectionem commonstrant.	91	Terra post Deum rerum parens.	
		Terrena astris obsequuntur.	4

I N D E X.

ertulliani falsum dictum	rectionis.	48
in pythagoræos Druidas.	Vapores tetri cerebro infesti	
pag.	57	110.
estes flaccidi vel erecti quæ	Varronis in peste cõsiliũ.	307
valetudinis argumēta præ-	Vates calamitatibus exposi-	
beant.	ti.	78
homæ Mori epigramma le-	Vbertas materiæ geminata	
pidum.	profert.	418
imor quando salutis ac resi-	Venæ emulgentes quæ.	49
piscentiæ causa.	Venena etiam foris admota	
ithymalli vires.	cor petunt.	425
onitrua hiberna tempesta-	Venæ apoplecticæ.	61
tes præfagiunt.	Venena liquida nocentissi-	
onitrua & fulmē liquores	ma.	197
vitiant.	Ventietiam animo intem-	
Goph ⁹ teras gipso affinis.	periem adferunt.	318
Tres in homine spiritus.	Vēti cardinales quatuor.	308
Tres membranæ infantem	Ventorum origo.	306
muniunt.	Ventus quid sit.	ibid.
Tres sunt conditiones corpo-	Venus immodica venustatē	
ris humani.	depopulatur.	304
Triremes vulgo Galeycē.	Venus omne animal mœstũ	
Triffa quod genus piscis.	efficit præter gallum.	434
Tropi scripturæ de Dei mem-	Venus incommoda valetudi-	
bris.	narijs.	302
Tumorum in inguine cura-	Verbi Dei fructus & utilitas.	
tio.	pag.	81
Turcosæ vis.	Veria ciuitas vnde dicta.	371
Tussis à liquido humore mo-	Veria ciuitas.	ibid.
lestus.	Vermes cur è naribus prola-	
Tussis pueros strangulās. ib.	buntur.	142
V.	Vermis linguæ canis eximi-	
VValachria vnde dicta.	tur.	329
VValachriæ situs.	Verminatio qui morbus.	210
Valetudinarij auræ mutati-	Verrucæ & clavi vt abolean-	
onem percipiunt.	tur.	288
Valetudinarij alij lecto affi-	Verforia an recēs inuēta.	326
xi, alij ambulantes.	Verforia ex quibus constet,	
Valetudinarij auræ iniurijs	eiusq; descriptio.	323
obnoxij.	Verforia septentrionis index	
Validum argumētum resur-	ex vi magnetis.	ibid.

Ver spiritus etiam effatos c-	proni.	44
rigit.	391	Vir muliere præstantior. 20
Verticulus quid sit.	351	Vir calidior quam foemia.
Vetustas omnia deteriora ef-		50
ficat.	127	Vir diutius foecundus quam
Vexilla Zirizæa cur rubra.		foemina. ibid.
	379	Vir quousq; foecundus. 495
Videndi origo à cerebro. 401		Vires à morbo instaurandæ.
Vina vitiosa mentem pertur-		167
bant.	114	Virus vt ad intra rapiatur.
Vini & olei vires.	283	
Vinum ardens quibus vsui.		336
	244	Viscum, planta quo effectu
Vinum aut alius liquor vt ci-		contra epilepsiam. 166
to acefcatur.	292	Visus cui exactissimus. 402
Vinum diluculò haustū per-		Vitia natura corrigi possunt
niciosum.	203	462
Vinū glutinosum vt instau-		Vitis oleæ amica. 428
retur.	291	Vitis vt foecunda afficiatur.
Vinum rubrum an sudorem		284
& vrinam moliatur. 275		Vnde corporis deformitas.
Vinum quomodo ab acore		463
vndicetur.	290	Vnde flatus in corpore. 305
Vinum quomodo diluen-		Vnde herbis purgandi effica-
dum.	288	cia. 324
Vinum & lac commixta vi-		Vnde pueris notę impriman-
tiosa.	272	tur & deformes species. 25
Virago vnde nomen sortita.		Vnde vis in concitandis spiri-
	17.	tibus. 154
Virgo cultus studiosa. 498		Vnde membrorum defectus.
Virgines fragiles. ibid.		412
Virgines maturius elocan-		Vnde nigri oculi emergant.
dæ.	ibid.	406
Virgines tempestiuè elocan-		Vnde in corpore & animo
dæ.	30	monstrosæ species. 40
Viridia oculos fouent. 409		Vnde sitis nocturna. 220
Virgilij laus ob rerum cogni-		Vnde Zelandi Mattiaci di-
tionem. 261		cti. 367
Viridi colore oblita serius		Vngues vnde. 432
ignescunt. 186		Vnicornis venenis obfistit.
Viri qui citò in lachrymas		162
		Vomitus commoda. 196

I N D E X.

Uroragines zelandicæ Cre-	zelandia in duas quæsturas	
ken.	385 diuifa.	377
Vox cur viris robustior, quã	zelandia mutationi obnoxia	
fœminis.	172	387
Vrentia specula.	241 zelandiæ aer cur ferius infici	
Vrina quib. supprimitur.	208 atur.	366
Vfus rerum fpectandus.	335 zelandi callidi & induftrij.	
Vteri natura.	441	367
Vtero quæ apta.	422 zelandij Mattiaci dicti à fo-	
Vt nonnulla abfque nucleis	ciali concordia.	357
proueniant.	119 zelandi cur poculis addicti.	
Vt oculorum orbis nigref-		270
cant.	463 zelandi a fluti.	372
Vulnera ex effectû Lunæ le-	zelandici foli vbertas.	395
thalia.	454 zelandorum origo.	384
Vulnus non citò obducendû	zirizæa quando primum ere-	
in morfu.	333 cta.	371
Vulturni natura.	310 zirizæa pifcatoribus fœcun-	
Vultus animi index.	65 da.	374
Vultus & oculi animi indi-	zirizæa puteos falubres ha-	
ces.	216 bet.	361
Vulturis natura.	505 zirizæi literis afficiuntur.	371
Z.	zirizæi Metelliburgum expu-	
Zeyvolff.	231 natum Comiti reftituant.	
zelandia infulis fœcûda.		389
zelâdia Batauiæ appêdix.	384 zirizæis virtute parta priui-	
zelandia apud Danos.	ibid. legia.	ibid.
zelandia cuniculis fœcunda.	zinziberis effectus.	505
	364 zinziber fitim non excitat.	
zelandia an veteribus cogni-	pag.	507
ta.	367	

ELENCHVS OMNIVM CAPITVM QVAE IN PA- RAENESI CONTINENTVR.

1. In Deum per Christũ po-
tissimè defigēdos oculos, mè-
temq; erigendam.	508	conferat.	524
2. Quanta contulit homini
rerum opifex Deus.	509	15. De Historiarum vsu & v-
tilitate.	525
3. Deo nihil homine chari-
us, omniaq; in eius vsu cre-
ata.	510	16. De Comœdia.	526
4. Quanta esse debeat homi-
nis erga Deum gratitudo.	511	17. De Eloquendi dicendiq;
peritia nulli non, cuiuscunq;
sit idiomatis, vsui & necessa-
ria.	527
5. Baptismus quid homini
conferat quod moneat.	512	18. Ad quas disciplinas no-
bis aditum patefaciant hu-
manitatis studia.	528
6. Post Deum in proximum
proferenda charitas.	ibid.	19. Certo fixoq; disciplinæ
generi inhærendum.	530
7. Quanta esse debeat erga
parentes liberorũ pietas.	513	20. Quæ studia & occupati-
ones operosæ ac minus trugi-
feræ, quæ noxiæ & pernicio-
sæ.	ibid.
8. Qualem se quemq; præce-
ptori exhiberi cõueniat.	514	21. Non minus animo men-
tiq; prospiciendum, quã cor-
pori.	532
9. Quibus potissimè in hu-
mana societate honor exhi-
bendus & reuerentia.	515	22. Qua ratione corpori sub-
ueniendum, vt inculcata va-
letudine subsistat.	532
10. Quid præstet homini in-
stitutio, & qualis ea esse de-
beat.	516	23. Cibos ex Dei liberalitate
ac munificētia magna grati-
tudine ac gratiarum actione
sumendos.	537
11. Vnde morum integritas
atque optima vitæ præcepta
petenda.	519	24. Quomodo Hospitalita-
tis habenda ratio.	538
12. Qui autores ad expolien-
dam linguam, mentemq; ex-
ornandam vsui, & quæ artes
potissimũ amplectendæ.	522	25. De rei familiaris ac do-
mesticæ cura, eiusq; admini-
stratione.	542
13. De Ethnicis scriptorib.
Censura.	523	26. Somni ac vigilæ mode-
ratio.	545
14. Poetæ officium, & quid
inuentuti atq; etiam adultis		27. Quid adferat commodi
vel	

I N D E X.

- el incommodi repletio & 43. Præcepta quædã ad bene
ianitio, deniq; alius vel a- beateq; viuendum accõmo-
riçtior vel laxior. 548 da. 578
3. Studiosis virisq; politi- 44. De exercitatiõẽ qua defa-
s sapius meatus, per quos tigatã vires instaurantur cõ
xcremẽta deferuntur, ex- animi tum corporis. 579
urgandos. 549
9. Præcepta salubria nõ mi- 45. In rebus agendis rationẽ
nus animo, quàm corpori i- in consilium adhibendã. 588
- onea. 551
10. Existimationis ac famæ 46. Quæ dubitas ne feceris. 589
habenda ratio. 553
11. Laudabilis dissidiorum 47. Virtutis ac vitiorum præ-
vacificatio. 558 mia. 590
12. Nemo insolescat rebus 48. A Deo sumenda omniu
prosperis, nec deiciatur ad- actiõnum nostrarũ initia. ib.
uersis, sed Dei prouidentia se- 49. Diluculum auroraq; ma-
culciat. 559 tutina ad componendam mẽ
13. Vitanda curiositas. 560 tem, atq; animum in Deum
14. In vestitũ moderatio. 562 erigendum aptissima. 591
15. Nemo fortẽ sibi designa- 50. Exacto die exigenda à mẽ
tam despiciat. 563 te diurnarum actiõnum ra-
16. Improborum consuetu- tio. 592
dinem ac familiaritatem vi- 51. Nemo vitijs suis blandi-
tandam. 567 atur, aut malefacta extenuet.
17. Linguam cohibendã non pag. 593
solum ab obscenis verbis, sed 52. In Deũ transferendũ quid-
etiam otiosis. 568 quid boni nobis obtigit. 595
18. In verbis omniq; actione 53. Delectus & consideratio
vitæ, detestabilis fucus ac si- habenda in diligẽdo vitæ ge-
mulatio. 570 nere. 596
19. Philautia, hoc est, cæcus 54. De legitima matrimonij
amor sui excutiendus, atque societate. 598
inanis doctrinæ persuasio. 571
20. Familiariũ atq; amicorũ 55. Omnis societas quæ non
habendum delectum. 575 consistit intra coniugij limi-
21. Ne temere te cuiquam tes, vitiosa, atq; à legitimo
sponsorem offeras. 576 matrimonio aliena. 601
22. Assentatores quos vulgo 56. Qua ratione obtineri pos-
Pluymstrijkers vocant vitan sit, ne mors homini natura
di. 577 puido sit formidabilis. 603
23. De nominis Iesu Christi 57. De nominis Iesu Christi
amplitude, maiestate, potẽ- amplitudine, maiestate, potẽ-
tia, qua vna obsistẽdum ma- gicis incantamentis, atq; il-
lusio.

I N D E X.

Iustiones dæmonum expugnâ supremi numinis, & quâ va-
 dæ, & si qua alia detrimenta rias appellationes vnica De-
 vel menti vel corpori inferri essētia tribus personis distir-
 contingat. 608 cta fortiatur. Cuius rei cor-
 58. An herbæ & gemmæ ali- templatione humanus an-
 quam vim conferant in pro- mus tranquillitatem & sol-
 fligandis dæmonibus, ac de- tia, summamque erga Deur-
 pellendis alijs reb. noxijs. 617 fiduciam in se concipit. 62
 59. De maiestate & potentia

R E R V M E T S E N T E N T I A R V M
 I N P A R A E N E S I C O N T E N T A -
 R V M, I N D E X.

A.

A Christo institutionis ini- tia sumenda. 519	Alisson. 61
A dam specie veritatis decep- tus. 597	Amicitia immortalis esto mortalis inimicitia. 57
A Deo cibus nutriendi vim obtinet. 537	Amicorum habendus dele- ctus. 57
A Deo petenda actionum pri- mordia. 595	Amico quatenus obsequen- dum. 577. (520)
A dolescentia Christi lauda- ta. 521 (577)	Amœna herbarū cōtēplatio
A dulatoris & amici discrimē	Amor vinosos vellicat. 58
A cs alienum conflatum. 562	Amplitudo nominis Iesu. 61
A estate frigus opacum cap- tandum. 584	Animæ pabulum. 53
A etas tenera optimis assue- cat. 519	Animus incōstātix causa. 56
A ffectus hominum non na- turales culpandi. 603	Arma militiæ Christianæ. 614
A ffectus vitiosi menti officii- unt. 534	Artes damnosæ quæ. 53
A gricola nunquã otiosus. 580	Asa rex cur non est sanitate consequutus. 619
A griculturæ oblectatio. ib.	Assentator perniciosus. 572
A lea quid. 586	Astragalismus quid. 584
A lcatorum conditio. 587	Astrologia nō prorsus explo- denda. 53
A lex a Talis diuersæ. 585	Astrologia quatenus exercē- da. 53
	Astrologiæ vanitas improba ta. 531
	Aurora precationi apta. 591

B. Baptif-

I N D E X.

B.

Baptismus quid efficiat. 512
 Barbaries vitanda. 570
 Beneuolentia alterius erga al-
 terum fouenda. 570
 Biblia salutares doctrinas ex-
 hibent. 526
 Bona nostra omnia à Deo
 promanant. 596

C.

Cæcus amor sui detestandus
 561
 Calamitosus non insulan-
 dum. 555
 Carmen Augustino vsurpa-
 tum. 559
 Carmē cõiuuale elegās. 539
 Carbunculus. 617
 Ceruleus. ibid.
 Chrisolitus. ibid.
 Christi doctrina omnē sapi-
 entiam superat. 615
 Christi fiducia expugnatur
 genus omne malorum. 612
 Christi philosophia. 528
 Christo omnia attributa. 611
 Christus ad excubias incitat.
 521

Christus auram popularem
 non captauit. 553
 Christus Deo par. 611
 Christus ecclesiæ caput. 613
 Christus in tempestate, sacra
 anchora. 607
 Christus mortē deuicit. 604
 Christus omnia in omnibus.
 613
 Christus pacificator inter De-
 um & hominem. 607
 Christi satanæ formidabilis
 604

Christus scopus & vitæ ex-
 emplar. 522
 Ciborum apparatus vitan-
 dus 542
 Ciuilitas insidiosa. 578
 Comitorum licentia. 526
 Comœdiæ moderatio adhi-
 benda. ibid.
 Comœdiæ vsus. ibid.
 Concoctioni violentus mo-
 tus officit. 584

Confidentia vitiosa. 555
 Cõiugij vsus. 593
 Cõiugio inepti & elõbes. 600
 Cõiugium multos eneruat 593
 Coniugium non temerè ad-
 eundum. 593
 Connubiũ si adeatur, hone-
 sta familia obseruãda est 599
 Corallium. 617
 Coricæi, vulgo Verspiers,
 obseruandi. 557
 Contentiones sopiendæ. 583
 Cultus animo & corpori im-
 pendendus. 532

D.

Decori habenda ratio. 513
 Deliberatio in deligendo vi-
 tæ genere. 596
 Dæmon ad noxia queq; ho-
 minem incitat. 610
 Dæmon profligatur Dei fi-
 cia. ibid. (608)
 Dæmones hominibus infesti
 demones humorib. se immis-
 cēt, vt cõtagia corporib. ib.
 Dentati morsus vitandi. 603
 Dei in remittendo facilitas.
 pag. 594
 Dei munificentia in cibo ag-
 noscatur. 537

Dei

I N D E X.

Dei natura inſerutabilis.	620	Emanuel quid deſignet.	628
Dei prouidentia rerum mo- deratrix.	580	Emēdationis propoſitū quo- tidie concipiendum.	593
Deum Belgæ Godt à bonita- te vocant.	621	Epilepſiæ contraria.	618
Deo ab effectu nomen aſſig- natur.	620	Eranos.	617
Deus abſolutum virtutis ex- emplar.	623	Errore, non voluntate quidā deuiant.	597
Deus actiones noſtras mode- ratur.	591	Exercitationum multa gene- ra.	581 (583)
Deus cur nos à dæmone ve- xare permittat.	609	Exercitatio minus laborioſa	
Deus dæmonū malitia abuti tur ad mala caſtiganda. ib.		Exercitatio ſtudioſis apta	584
Deus fons bonorum.	508	Exigenda à mente actionum noſtrarum ratio.	592
Deus homini mirè afficitur	510	Exorcifſæ dilaniati.	613
		Exorcifſæ huius temporis fu- tiles & inani doctrina im- buti.	ibid.
		F	
Deus in Chriſtū omnia pro- fudit.	615	Famæ habenda ratio.	553
Deus moderator rerum.	563	Fidei vis.	616
De ^o primaria rerū cauſa.	591	Fidendum non eſt cuius.	575
Deus varia nomina fortitur.	620	Fides fructib. exornatur. ibi.	
		Fœlicitas vitæ quibus rebus conſtet.	579
Diabolus à ſana doctrina mē tes abducit.	597	Fœmina cultus auida.	562
Diabolus ſtupidos aggredi- tur.	609	Foris oculati, domi cæci.	561
Discipline certo generi inhe- rendam.	530	Fortitudo Dei.	623
Discipline tres potiffimum vtiles. 528 (538)		Fortunæ vocabulum Chriſti anis exploſum.	560
Doloſè parta citò dilabūtur.		Frugalitas vtilis.	534
Dubitatio menti in agendo ſcrupulum iniicit.	589	Frugalitatem imperat Chri- ſtus.	536
		Futilitas damnofa.	556
		G.	
E.		Gagates.	617
Eccleſiæ miniſtri honorādi.	115.	Gēmæ occulta vi imbutę. ib.	
		Gloria qua ratione affectan- da.	554
Effigies hominis duplex.	509	Gratitudinē exigit Deus.	509
Eloquentia quib. vſui.	527	H.	
Eloquentia ſeditiones ſopi- untur. ibid.		Heluc ^o , nauſcoſus affect ^o .	546
		Herba	

I N D E X.

Herbæ ad multa efficaces. 517	Indefesse studijs insistendū. 530
Herbæ quæ aluum lubricam præstant astringuntve. 548	Infrugifera studia reiicienda ibid.
Hyacinthus. 617	Ingenuitatis argumentū. 554
Hieme apricari pamœnū. 584	Inopum habenda ratio. 539
Historiæ cōmendatio ex Livio, Cicerone & Zenone. 525	Institutio mētē exornat. 514
Hominem à Beluis quid discernit. 509	Institutio quid homini præstet. 516
Homo Dei simulachrū. ibid.	Inuita Minerua nihil. 530
Homo mēdax quem sensum habet. 626	In vitæ discrimine ad Deum confugiendum. 626
Homo mundi præfectus. 510	Iob à dæmone cur diuexatus 609. (615)
Hominis reconciliatio. 511	Ipsè dixit, Christo asserendū
Honor quib. deferendus. 515	Italiæ & Græciæ laus. 523
Hortorum amœnitas reficit annum. 584	Iugurthæ indoles. 586
Hospites fouendi. 538	Ius ciuile Christo & Paulo probatum. 529
Hospitū habēdus delectus. 539	Iurisprudentia Ciceroni laudata. ibid.
Humanitatis officijs inter se certent Christiani. 570	Iurisprudentiæ vtilitas. ibid.
Humores prauī mentem obnubilant. 534	Iustitia Dei. 623
Herbæ à Deo effectum sortuntur. 619	Iuuentutis exercitatio. 586
Herbæ magicis incantamentis non accōmodandæ. 619	L.
I.	Lex Amasis cōtra otiosos. 543
Iactantia odiosa. 555	Lex sumptuaria Corinthiorum. 544
Iehoua singulare Dei nomē 620. (601)	Lybanotis vel Rosmarinus pag. 518
Illiciti amores & cōcubitus. 534	Liberalius aliquando accūbendum. 538
Impij inquieti. 534	Lingua cohibenda. 569
Impio occallescit scelere animus. 594	Literæ politiores studia exornant. 528
Improbi vitandi. 567	Loquela singulare Dei donum. 509
Incantatio damnosa. 532	Ludi infames qui. 586
Incommoda quæ dæmones inferunt, in naturales causas referre nequeunt. 609	Ludi Magistri imperiti. 572
Incōstantia improbat. 563	M.
	Magistratus honorandus. 515
	Magnes. 617
	Magni-

I N D E X.

Magnificentia Dei erga ho- mines.	508	Nequitia omnis à mente no- stra diffunditur.	596
Matrimonij definitio.	598	Nihil præcipitanter agen- dum.	588
Matrimonio robusta et asaf- suescat.	600	Non fidendum rebus cadu- cis.	603
Maturè à vitijs resilièdū.	520	Non putâram vitio coniun- ctum.	588
Maturè omnia in adeundo coniugio agenda.	600	Nostri nosmet poenitet.	565
Meatus excrementis expur- gantur.	549	Nulla ætas ad discendum se- ra.	527
Medicinæ vsus.	429	O.	
Mens quomodo cõfirmanda imminente morte.	607	Obseruatio rei alienæ impro- batur.	560
M̃tem quidnã stabiliat.	566	Obtrectatio fugienda.	559
Miracula in animis edita.	616	Otiosa verba quæ.	568
Misericordia Dei Paulo de- cantata.	624	Omnia in vsum hominjs cõ- dita.	510
Misericordia Dei profugiū peccatoribus.	ibid.	Opinio scientiæ tollenda.	572
Moderatio cibo adhibenda.	548	Optimi quiq; imitandi.	522
Moderatio victus studiosis v- tilis.	535	Oratio arma contra dæmo- nem.	615
Modus rebus adhibendus.	543	Oratio per Christum efficax	512
Morbi horrendi herbarum præsidio expugnantur.	618	Orbitas placidè ferenda.	602
Mors Christi peccata nostra abluit.	627	Orca, quid.	585
Mors somnus.	606	Osteritium.	618
Mors vitæ innouatio.	626	P.	
Mortis metus quibus discu- tiendus.	606	Pacificator laudē meretur.	558
Mortis metum quid eximat.	605	paniculari quid sit.	546
Mortui lugendi nō sunt mo- regentili.	606	Paranda rerum & verborum notitia.	516
Musica instrumenta Hebræi non respuerunt.	582	Parasiti conditio.	577
Musica mentem oblectat.	581	Parasitus delatore minus no- xius.	557 (578)
Musices studiosi veteris sue- runt.	582	Parasitoru infida amicitia.	
		Parsumonia sera est damno- sa.	543
		Pauli ad fures admonitio	545

I N D E X.

ali exemplo ad somnia e-	Proverbiū in degeneres.	590
ritendum.	523 Proverbiū in infidiosos.	548
ulus ignavus extimulat	Providentia Dei fulcienda	
d industriam.	545 mens.	560
ulus omnes extimulat vt	Prudentij gratiarū actio.	538
Dei misericordia se cōmit-	Prudentij hymnus in mente	
ant.	624 accubitu.	537
ulus in omnibus decorum	Pudor adolēcentes commē-	
feruari vult.	569 dat.	554
ccati agnitio peccatum ex	Puellarum fragilitate conu-	
ungit.	494 lendum.	599
ccatorū remissio in Chri-	Puellis nulla danda lapsus oc-	
sto.	612 casio.	ibid.
riuasio doctrinę ex animo	Puerilis exercitatio multi-	
abolenda.	571 plex.	585
etri & Ioānis miraculū.	613	
ctura oculos pascit.	581	
latois ad virtutem exhor-	Quadruplatores omnibus o-	
tatio.	590 diosi.	557 (526)
ocis artiū antiq̄ssima.	524 Quaedam didicisse oportuit.	
oeta exactus morū institu-	Quę linguam expoliunt, am-	
tor.	ibid. plectenda.	523
oetę elogium.	ibid. Quęstus dolosus esse non de-	
oetę institutum.	ibid. bet.	587
olitiores literę quid præ-	Quid ijs accidit qui soluta Ve-	
stent.	523 nere se oblectant.	601
otentia Dei.	623 Quicquid homini obtigit, in	
receptorī honos deferen-	Deum transferendum.	595
us.	514	
reprecipitantia linguę impro-	Rebus naturę modus est ad-	
banda.	556 hibendus.	558
robis quisq; assuescat.	567 Regū animus irritabilis.	558
rofusio vitanda.	562 (602 Rei domesticę pcuratio.	542
Proles ælitię matrimonij.	602 Res arduę Christi nomine	
Prophetę eloqu. tes.	419 (602 perficiuntur.	611. (535)
Prophetę rerum cognitione	Res quę valetudini confectur	
imbuti.	518 Respiratio a labore vtilis	530
Proverbiū coniuale.	540 Resurrectio Christi iustifi-	
Proverbiū de festuca ac tra-	Ret. c. tia malum exasperat.	
be in oculis explicatum.	561 Rob Auicennę quid.	549
Proverbiū frugalitatem	Ruta.	
commendans.	543	218

I N D E X.

S.	Somnolentia vt excutiatu	
Sacra scriptura nõ ieiuna.	518	pag. ibid
Salus vnde petenda.	507	Somnus meridianus quande
Saphirus.	617	noxius. 540
Sapientia Dei.	623	Sors sua cuiq; placeat. 56
Sardius.	617	Sponsioni damnũ subest. 570
Satietas vitanda.	536	Stabilitas laudata. 560
Scilla herba.	618	Succinum quid. 610
Senectus, Amor & venus in.		T.
decora.	552	Talorum iactus. 580
Senes honorandi.	515	Theologiæ pars quæ omnib
Sermo Dei ignitus.	518	vtilis. 528
Sermo scurrilis vitandus.	568	Theologiæ vsus. ibid.
Silentij tutum præmiũ.	554	Trochõrum agitatio. 585
Simile ab æstu maris.	565	V.
Simile ab ære alieno oppres-		Valetudo potior auro. 550
fis.	604	Ventrem quæ laxant. 548
Simile ab infitione arborum		Veteratorum ars. 578
pag.	522	Vigilia exiccat. 547
Simile ab vrbe parum muni-		Virtus æterna. 590
ta.	610	Vita non extenuanda. 593
Simile à castrẽsi vigilia.	521	Vita nostra Deo approban-
Simile à Medicis.	560	da. 512
Simile à reb. domesticis.	533	Vitæ status nullus modestia
Similia ex Musicis sonis &		caret. 602
gemmis.	582	Vitis & matrimonij compa-
Simultates vitandæ.	568	ratio. ibid.
Smaragdus.	617	Vitium vnum ex alio pullu-
Somni & vigiliæ moderatio		lat. 569
pag.	545	Voluptas momentanea. 590
Somnifica quæ cerebrum hu		Vsus rerum spectandus. 562.
meçant,	547	

F I N I S

TREVISANVS

DE

CHYMICO MIRA-
CVLO, QVOD

Lapidem Philosophiæ
appellant.

DIONYS. ZECHARIVS

Gallus de eodem.

*Auctoritatibus varijs Principum huius artis,
DEMOCRITI, GEBRI, LVLLII,
VILLANOVANI, confirma-
ti & illustrati*

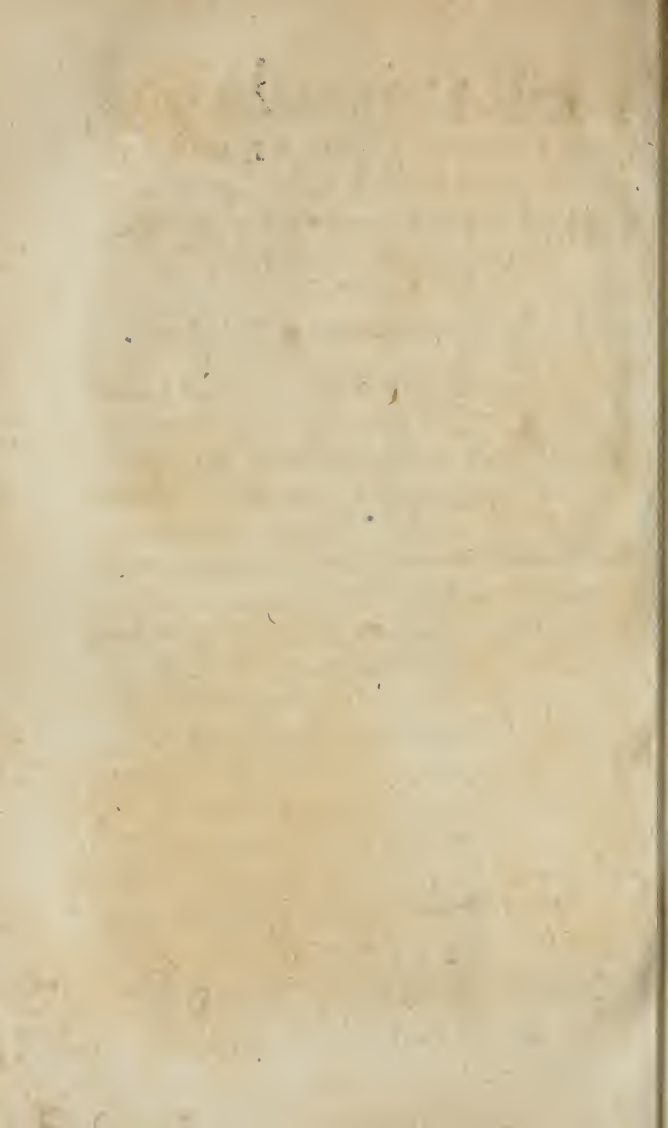
Per GERARDVM DORNEVM.

Cum Gratia & Priuilegio Cæs. Maiest.

BASILEÆ,

Ex Officina Hæredum PETRI Pernæ.

Anno MDLXXIII.

ILLVSTRISSIMO ET
GENEROSISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO, DOMINO RI-
CHARDO D.G. Comiti Palatino Rhe-
ni, Duci Bauariæ superioris
& inferioris, &c.

T non in verba solius Paracelsi iurasse dicar à veritatis calumniatoribus, quorum hac tempestate (proch dolor) infinitus est numerus. Volui pariter & aliorum scripta, Princeps illustrissime, cum veterum, tum recentium autorum, & scribentium in hac arte traducere quedam, alia colligere. Quo studiosi huius Philosophiæ Lectores videant ex collatione mutua, hac perbellè Paracelsicis respōdere, ut nisi coloribus diuersis una & eadem imago veri depicta videatur, ab utrisque materia quidem & forma nullatenus differens: hoc solo tamen, quòd à Paracelso hac de re breuissè expeditius tractatum sit, quàm à veteribus: in eo tamē conueniunt omnes, quia Physicarum abdita rerum principia miranda perficiunt, ubi verò prepara-

EPISTOLA.

tionum artificialium opera, per imitationem ad naturalia fuerint conformia. Tum demum aliud nil requiritur, quam nobilissima forma naturalis, ac diuinissima potentialis in materiam purissimam introductio, qua manifestetur in inferioribus occulta virtus actione superiorum, ut actu suam in alia quaeq; per naturam producta simpliciter, cum artificio naturae, tum artis, exerat. Siquidem intensa vis & compressa longè vehemētior extensa quavis existit, & praesertim cum natura per hominis ingenium & artem adiuta, simplicius operabitur. Qui autem sunt harum periti rerum, nulla de re mirari magis debent, quam caecitatis hac in parte literatorum doctorumque hominum (ut interim de vulgo taceam) non videntium ea quae sibi versantur ob oculos, manibusque sunt obuia. Nihilominus & quae toto caelo distant, & quae sub terra latent, ac ut illa non vident, iudicare, multaq; de his differere praesumunt, asserereq; cum tamen & quae manifestò vident, non intelligant. Quo fit, ut existiment omnia, quae non didicerunt, esse mera somnia, haud secus atque mundi Sapientes olim Christi sapientiam: & modò nostri diuinae creationis arcanam virtutem iudicant. Hoc solo ferire conscientiam istorum volo.

EPISTOLA.

volo. Dei virtus coniuncta naturæ si cognoscatur, ab ijs qui percipiunt, non contemnitur, sed potius recipitur cum reuerentia & gratiarum actione. Ab alijs verò non percipitur, neque recipitur, ad quos etiam non pertinet. Talia sunt igitur Chimica vera, ut non sint probabilia, quibus ingenium tenebris obfuscatum est. Verùm enim verò non istis scribimus, neque laboramus, at ingenio felici & perspicaci viris tantum, quibus hæc pauca sub tuo patrocinio, Princeps Illustrissime, publicare volumus, cui bonam valetudinem animi tum corporis imprecamur. Datum Francofurti, Anno à Christo nato 1583. mense Februario.

Illustrissimæ C.T.

addictissimus

GERARDVS DORN.

[The text on this page is extremely faint and illegible due to fading and bleed-through from the reverse side. It appears to be a list or a series of entries.]

G
M

G
R
E
E
N
I
S
L
A
N
D
S

GENEROSISSIMI DOMINI
BERNARDI, COMITIS
MARCHIAE TREVIL-
SANAE LIBER.

*De secretissimo Philosophorum opere Chimi-
co, per naturam & artem
elaborando.*

VO veros inquisitores huius ar-
tis à communibus erroribus retra-
ham in veram semitam, ne suas fa-
cultates dilapident, laborumq; no-
minis & famę iacturam faciant fal-
sis librorum receptis insistentes, vt sunt Geberi,
Rasis, Alberti Magni, Tramitis, Luminis, Cano-
nis Pandectarum, Demophontis, Summæ, ac a-
liorum hominum seducētium, narrabo primùm
errores meos, ac deinceps quemadmodum ad
optatum finem peruenerim, quaterque hisce
proprijs manibus lapidem fabricatus sim, & ab-
soluerim. Quo tandem & qui meum legerint
processum, speculationibus & imitatione ope-
rum naturæ pariter efficere valeant. Fatuum es-
set cum vulgo iudicare, propter Sophistas & im-
postores, quos in hac arte versari videmus in
dies, falsam existere, vel eius veros autores, & sa-
pientes suis scriptis imponere voluisse alijs, quia
ipsi fuerint illusi, quin potiùs famam de se post
mortem reliquisse voluerint, & non infamiam,
aut vituperium. At ignarum vulgus hoc habet
idioticæ proprietatis, vt mox à prima lectura,

quod non intellexerit, contemnat. Proinde longè plus proficiet quicumq; per firmas imaginationes principia naturæ sequutus fuerit, quàm litera vanâ & mortua sub ænigmatû figuris innumeris, ac sophisticis. Ut autem proborum sententias vobis colligam sincerè purè tractâtium, libellum hunc conscribere volui, partiriq; in quatuor partes: quarum prima narrabit inuentores artis, eosq; potissimum, qui hac potiti sunt ex voto, ac per quos ego adeptus sim. In secunda meam propriam historiam enarrans, dicam ad longum quicquid mihi contigerit in inquisitione temporis, & laborum onera citra vllam inuidiam ab initio in finem omnia. Tertia de radicibus & principijs differet metallorû, euidentissimis & philosophicis demonstrationibus. Quarta verò practicam ipsam continebit, sub parabola non vsque, adeò obscura, quin optimè possit intelligi. Singula quidem ad eû scripta modum, vt nisi Lector per hunc meum libellum intelligas, facilè non crediderim per alium te percepturum vnquam. Nec est etiam quòd prima facie mox intelligere te posse putes, vix decima lectura, quò sæpiùs eam repetes, eò meliùs indies rem detegere poteris. Non tædere debet laborum, vel pœnitere quemquâ, qui credat his euitari posse paupertatem intolerabilem, & morbos omnes animi & corporis, vt ipsemet expertus sum in multis leprosis, caducis, hydropicis, ethicis, apoplecticis, yliacis, demoniacis, insensatis, furibundis, & alijs quamplurimis. In addiscenda quapiam arte mechanica vel aliqua liberali, sex vel septè anni sunt ad minimum insumendi, sed

in hac omnes alias eccellente, quantum Sol stellas omnes nō vltra mensem, quinque vel sex sustinere quis volet. Facilis est admodum, & vsque adeò, vt si clavis enarrarem verbis, vel ad oculum demonstrarem, vix credere posses. Tota difficultas consistit in nostris vocibus, & intentione.

PRIMA PARS CHEMIAE DOMINI
Bernardi Comitis Marchie Treuisanae.

De primis inuentoribus
huius artis.

ARTIS Chemicæ primus instaurator, ab eius obliuione post diluuium, fuit HERMES TRISMEGISTVS, vt legitur Historiarum libris memorialibus gestorum antiquorum, in Imperiali, & in expositione Tabulæ smaragdinae per Clauentum. Hic dictus HERMES vel MERCURIUS, quia sapientissimus omnium sui temporis, & Trismegistus, Termagnus, vel Tersapiens, quod omnem mundanam sapientiam, aut Physicam triplicem calluit atq; docuit, vegetabilem, mineralem, & animale, vnum lapidem: Pater autem in hac arte vocatur, ab instauratione, vt omnibus libris habetur Hermeticæ Turbæ, in quibus eius mentio facta est priusquam Pythagoræ. Quotquot etiam hanc tenuerint artem filij vocabuntur Hermetis. De hoc viro legitur in Biblijs, ipsum intrasse in vallem Ebron primū, & ibidem inuenisse lapideas tabulas septem, quibus insculptæ fuerāt à Sapientibus, priusquam in unum datio fieret aquarum, septem artes liberales, cui-

que sua solùm in principijs suis, ne transirent in obliuionem. Etenim eo tempore licet instructi satis, vt præuiderent non omninò periturum mundum, sed seruatum iri, nihilominus tamen perfectam non habuerunt sapientiam, vt considerarent Deum, qui dederat ipsis illam eo tempore, dare potuisse alijs, & alio quoties vellet.

Vixisse fertur ante Legem, & post, quo tempore multi sapientes viri vixerunt. Narrat Aros in epistola quadam ad Regem Meffohe, hanc artem reuelatam à Deo nonnullis filijs Israel, ad Arcam Domini decorandam auro, & perficiendam, vti habetur apud Ezechielem & Danielelem Prophetas: item apud Iosephum. Nonnulli absque manifesta reuelatione librisue, sed occulta per meditationes in operibus Dei visibilibus à suis creaturis, quemadmodum Phithomea, Rebecca, Salomon, & Philippus Macedo, quos omnes tamen à Diluuiò præcessit Hermes in huius artis inuentione, per tabulas dictas in valle Ebron ab ipso repertas, quo loco positus fuerat Adam ab exilio de Paradiso Eden. Ab Hermete ad plurimos alios deriuauit, per libellum, quem inscripsit Smaragdinam tabulam, sub his verbis: Verum est, certum & verissimum. Quod est superius, naturam habet inferioris, & ascendens naturam descendens. Coniungas vnica via dispositioneque. Sol est eius coniugij pater, & alba Luna mater, tertius succedit, vt gubernator, ignis. Crassum fac subtile, & hoc spissum reddito, ad hunc modum gloriã habebis huius mundi. Breui hoc libello totum opus continetur. Plurimi hanc artem consequuti sunt, quemadmodum legitur

gitur de Rege Calib, medio Bendagid Ternarij. Aristotele Chimista. Platone, & Pythagora Hermetis discipulo, Codicis autore, quo libro continetur ipsa rei veritas huius absque superfluitate, vel diminutione, licet obscure satis. In Arabia Rex Haly maximus Astrologus habuisse fertur eius notitiam, qui Morienum docuit, & iste Regem alium Arabiæ, Calib dictum antea: item Aros eam docuit Nephandin fratrem suum, & Saturnus Luncabur, atq; sororem eius Mederá. Infinitus est eorum numerus, quos recensere vanum est: & librorum de hac arte conscriptorum ingens habetur copia, sub metaphoricis verbis atque figuris, ut non facile queant intelligi ab alijs, præterquam à filijs artis, quorum lectura potius à via recta seducit in varios errores, quam ad scopum dirigat, è quorum numero sunt Scotus, Arnaldus, Raymundus, Io. Mechungus, Hortulanus, Veridicus, &c. Proinde quò studiosos ad semitam rectam reducere valeam, opusculum hoc ipsis conscribere volui.

SECUNDA PARS, IN QVA DESCRIBUNTUR ingentes labores auctoris, & impense maxima, cum singulis operationibus ab initio usq; in finem, ex veritate perseverantissimi successus.

VM primùm opus hoc aggressus sum, in manus meas incidit liber Rasis, in quo quidem experiundo quatuor annorum, & octingentorum coronatorum; item in Gebri libris plus quam duorum

millium pro principio iacturã feci : ad id me sollicitantibus, ac inducentibus multis impostoribus, vt meam exhaurirent substantiam. Postmodùm inspexi libros Archelai tribus annis, in quibus operatus sum, vnà cum quodam monacho, & in libris Rupecissæ, ac Io. de Sacrobosco, per aquas vitæ rectificatas trigesies cum fecibus, vt in tantam acredinem abiret, quæ nullo vitro cohiberi posset, in eo labore deperierunt alii trecenti coronati. Duodecim aut quindecim ad hunc modum consumptis annis, & innumeris aureis, absque fructu, post multorum experimenta receptorum, in dissoluendis & congelandis, vt communi, armoniaco, pineo, saraceno, metallico, & salibus, tum plusquã centies calcinandis spatio duorum annorum : item in aluminibus rupeis, glaciei, scaiolæ, plumæ, in marcasitis, sanguine, crinibus, vrina, humano fimo, semine, animalibus & vegetabilibus, herbis, cuperosis, vitriolis, atramentis, ouis, per separationem elemétorum in athanore, per alembicum, pellicanum, per circulationem, coctionem, reuerberationem, ascensionem, descensionem, fusionem, ignitionem, elementationem, rectificationem, euaporationem, coniunctionem, eleuationem, subtiliationem, per commixtionem, & alia sophisticationum infinita regimina, quibus iam duodecim annis inhæseram, ætatis factus annorum triginta octo, adhuc insistens in extractionibus mercuriorum, ab herbis & animalibus, hætenus dilapidaram inutiliter, cum stultitia propria, tum impostorum seductionibus, circiter sex millia coronatorum, vt ferè despōdissem animum. Verùm enim uerò
semper

semper interea meas preces ad Deum fundere non sum oblitus, vt subuenire meis conatibus dignaretur. Deinceps in quendam Præfectum nostræ patriæ pariter inuestigantem, incidi, qui ex sale communi lapidem cōstruere conabatur, hoc in aere dissoluens, & congelans ad Solem, aliaque multa narratu prolixissima. In hoc opere præterlapsus est sesquiannus cum alijs, inani labore, quod in vera materia non operabamur. Frustrà quæritur in eo, in quo, quod quæsitum est, non continetur, vt in Codice Turbæ veritatis legitur. Cùm ergo sal commune haudquam habeat quod optabamus, quinquies atq; decies assumptum repetitionibus, nullam suæ naturalis proprietatis alterationem demonstrare nobis voluit vnquam, quapropter ipsum reliquimus vltra non tentatum. Præterea vidimus alios in aqua fortissima dissoluentes argentum optimum, cuprum, & alia metalla: item argentum viuum, quodque seorsim in peculiari vase, ac eadem aqua, tandē eiusmodi solutiones omnes, postea quàm duodecim integris mensibus quieuisent, confundentes in vnicum vas: eam pernixtionem asserebāt esse coniugium spiritus & corporis. Vas eiusmodi super cineres calidos continebant, vsq; dum aquæ tertia pars euaporasset, residuum exponebāt Solis radijs, opinantes lapillos chrySTALLINOS inde procreatum iri albos congelatos & liquabiles, ad albam ex albo, & ex rubeo metallo rubeos, ad rubeam tincturam. Ex viginti duabus phialis eiusmodi liquore semiplenis, tres nobis dederunt. Expectauimus omnes euentum generationis huiusmodi lapil-

lorum in fundis vasorum, quinque annis, at frustra: siquidem, vt in Turba dicitur, nihil extranei opus est ad istum lapidem: per seipsum enim in materia sua metallica perficitur: tunc temporis annum ætatis meę quadragesimum sextum compleueram, cùm ego vnà cum doctore monacho nomine Godefrido Lepore, lapidem ex eius intentione præmeditatũ aggressus fui: sciebamus enim aliud opus quodcumque præter lapidem esse vanum, ac frustraneum: quapropter hunc fabricare conati sumus, ad hunc modum videlicet. Eminus gallinarum oua numero duo millia, quæ in aqua cocta duraq; separauimus, cortices in summam albedinem calcinantes: vitellos autem & albumina quælibet per seipsa in equino fimo putrefieri sinimus, & postea destillauimus trigiesies in aquam albam, & in oleum rubeum separatim, aliaque multa, quæ ob prolixitatem relinquimus: in hoc opere vano similiter anni duo cum dimidio nobis deperiẽre præter utilitatem, imò dispendio maximo, quò factum, vt ferimè desperabũdi prorsum deseruissemus omnia, nisi noua spe fulciti: cœpimus iterum addiscere spirituum sublimationes, aquarũ fortium destillationes, separationes elementorum, fornacum & ignium structuras varias, in quibus versati fuimus annos octo. Superuenit alius quidam Theologus, ac doctus, Prothonotarius à Bergis, quo cum etiam operati lapidem extruere volebamus, cuius instinctu solũ ex vitriolo rẽ exequi putauimus, ac primò destillauimus acetum acerrimum octies, in quo vitriolum dictum calcinatum dissoluimus, abstraximus: iterum af-

fusum

fufum abstraximus decies & quinquies die quolibet, fpatio duorum menfium, ob cuius odorem vehementiffimum quartana febre laboravi quatuordecim menfibus, commixtum hoc anno integro quiefcere, fed nullo fructu permiffimus: erat enim extranea materia. Relatum nobis poftea fuit à quodam viro docto, Confefforem Imperatoris, cui nomē erat Magifter Henricus, certiffimē habere ac tenere magifterium lapidis: vt igitur eius notitiam haberemus, opus fuit amicorum medio maximo, & vltra difpendio plura quàm ducentorum coronatorum, antequàm nobis familiarem potuimus reddere. Hīc autem in hunc modum operabatur: Paffam ex argento & mercurio mifcebat cum fulphure, & oliuarum oleo, decoquendo fimul igne lento in pellicano luto munitiffimo, fpatulaq; lignea incorporando, fed materia nunquam permifceri potuit in vnum corpus fpatio duorum etiam menfium. Tandem in aliam phialam pofitam hanc materiam, luto fimiliter munitam, ac figillatam in cineribus continebamus calidis omninò feptuaginta, igneque circumcirca fouebamus, exiftimantes mercurium fpatio dierum quindecim, aut viginti & vno, virtute fulphurei corporis, conuerfum iri in optimum argentum. Decoctione absoluta phialæ, plumbum imponebat pro arbitrio, & igne violentiffimo liquefaciebat omnia fimul in maffam vnam: qua fulminata per cupellam cineritij, debebamus inuenire argentum pro tertia parte multiplicatum. Ego pro mea parte dederam argenti marcas decē, alij verò triginta duas, ex quibus recipere putabamus centum & triginta

ta marcas. At secùs euenit, quoniam ex triginta duabus marcis, ab examine socij duodecim dun taxat habuerunt, ego autem ex in eis decem quatuor marcas accepi. Quo factum, vt cùm lapidis arcanum habere crederem à patre Confessore, quadringentis rursum coronatis pauperior factus, ac dolens, duobus mensibus abstinui, vt ab opere prorsus abhorrerem, maximè quòd mei parentes omnes increpare me, ac tormentare in dies non desisterent, vt præ mœrore vix edere, vel bibere possem, ad tantam maciem redactus sum, vt omnes existimarent me veneno contagioso quopiam imbutum esse. Nihilominus repentè postmodum quàm antea magis accensus plus millies, maximè quia tederet inutiliter elapsi temporis: agebam enim tunc annum quinquagesimum octauum. Omnium errorum causa meorum (proch dolor) vnica hæc fuit, quia deuius oberrans nō operabar in materia congrua: nam, vt ipse Geber loquitur: Corpora quæuis imperfecta, mixtione cum corporibus à natura simpliciter perfectis, nullatenus perficiuntur, quia simplicem formam pro se tantum, in primo gradu perfectionis, à natura quæ perficiuntur, adeptæ sunt, ac velut mortua, nihil de sua perfectione non superflua, tribuere possunt alijs, idq; duabus de causis, priore quidem, quia per imperfectionis admixtionem redduntur imperfecta, cùm non habeant plus perfectionis, quàm pro seipsis indigent: posteriore quia nō possunt hæc via permisceri principia sua mixtione per minima, vt in decimotertio Digestorum habetur in Pandectis, & libro Calib: item apud Gebrum, &

in opere naturali, apud magistrum Daalini, & Arnaldum Villanouianum, in Speculo Alchimie, in Semita errantium à Platone conscripta, in epistola Eueralij, in Rosario magno, & in Euclidis tractatu breui, ac reliquis non sophisticis ad hunc modum: Corpora vulgaria, per naturam solam in mineris absoluta, sunt mortua, vt imperfecta perficere nequeant, verùm si per artem ad septenam, denam, vel duodenam suę perfectionis multiplicationem adducantur, eatenus tingunt in infinitum. Tum demùm enim penetrantia, ingredientia, tingentia, plusquam perfecta, viuamque facta sunt respectu vulgarium: de quibus etiã apud Rasum, Aristotelem chimistã, Aulphanem in suis Pandectis, & Danielelem quinto capitulo suarum Retractionum, Aurum nostrum completum (inquiunt) est plusquam viuum. Item aurum nostrum, & argentum nostrum album, quę sunt vnum & idem, non sunt vulgaria metalla: sunt enim viuia, alia verò mortua virium expertia, vt aureo Codicis libro legitur, & plerisque alijs. Innumeros vtique vidimus, operantes in amalgamationibus & multiplicationibus ad album & rubeum, in omnis generis materia, quę possit excogitari, maximis laboribus, tantaque perseuerantia, ac tam constanti, vt maiora nequeat, sed nunquam vidimus adhuc argentum tertia parte, media vel minima locupletatum. Infinitas nihilominus dealbationes, vidimus rubificationes, recepta multa sophisticationum in tam varijs atque diuersis regionibus, vt Romę, in Nauaria, Scotia, Turcia, Græcia, Alexandria, Barbaria, Persia, Melsinæ, Rhodi, in Gallia, in Hispa-

nia, in Terrasancta, & in conterminis regionibus, in Italia, in Germania, in Anglia, ac per totum ferè mundum in circuitu, nullibi horū locorum adhuc vidimus, nisi laborantes in rebus sophisticis, herbalibus materijs, animalibus, vegetabilibus, plantalibus, lapidibus mineralibus, salibus, aluminibus, aquis fortibus per destillationes, elementorum separationes, sublimationes, calcinationes, argenti viui congelationes, medijs herbarum, lapidum, aquarum, oleorum, fumorum, ignium, & vasorum admodum extraneorum, at nunquam in congruis operantes materialibus substantijs reperimus. Nonnullos aliquoties in illis regionibus inuenimus, qui lapidis conficiendi modum tenebāt, ac rationem: sed in ipsorum familiarem consuetudinem deuenire minimè potuimus. Quamobrem huc atque illuc discurrendo, inuestigando, & experiundo iam consumpseram decies mille, & trecentos coronatos aureos, vendiderā enim quandā possessionē, quæ valebat octo millia florenorum Germanicę monetę, vt omnibus meis parentibus venissem in maximum contemptum, quia redactus eram ad paupertatem, vt pauca mihi iam residua pecunia maneret, annos tunc sexaginta duos & vltra nato. Nihilominus ob tantas aduersitates admodum fractus corpore, non animo tamen adeo, vt à concepto desisterem, quin potiùs misericordię Dei confidens, bonę voluntatis hominibus atque diligentibus nunquam deficienti, patriam non sine maximo dedecore derelinquēs, Rhodum me contuli, nemini hominum vt notus, quærerem si quomodo reperire quenquam valerem, qui con-

solaretur

*fol. 10. 59
hac re-
runtur*

solaretur meas afflictiones desideriorum. Vna
dierū de quodam audiuerā viro valdè religioso,
magni nominis: rumor erat ipsum habere lapi-
dem tantopere quæsitum, cum quo maximis ta-
men impēis amicitiam inij. Mutuo sumpseram
à quodam, qui meos parentes optimè nouerat,
octo millia florenorum. Formula sui laboris e-
rat, aurum & argentum purgatissima & foliata,
cum sublimati mercurij partibus quatuor mix-
ta reponebat in finum equinum, quæ cum stetit-
sent ibidem vndecim mensibus, destillabat inde
aquam igne vehementissimo: terram in fundo
vasis residuam calcinauimus igne violento per
se, aquam verò sexies iterum destillauimus, qua-
uis destillatione subsidentem terram primæ con-
iunximus, toties repetita destillatione donec re-
sidentiam nullam poneret ampliùs. Terræ tritæ
& in vrinali positæ sensim affusimus, at frustra
multis laboribus conabamur terrā aqua sua im-
buere: nunquam enim permiscere potuimus, aut
efficere quin semper nataret super terram, etsi
continueremus in continuo calore spatio septem
mensiū: nulla facta fuit coniunctio nec alteratio,
igne etiam aucto, quo factum vt friuolum opus
relinqueremus, propter quod rursus temporis
annorum trium, & quingētorum coronatorum
iacturam feci. Vir iste religiosus habebat excellen-
tissimos libros chemicos, vt sunt Rosarius ma-
gnus, Arnaldus de Villanoua. Liber verborum
Mariæ prophetissæ, in quibus studere cæpi de-
nuò, tantisper abstinens ab opere spatio quidem
annorum octo: tum primùm cognoui rationi-
bus philosophicis, & euidētibus, quicquid an-

*Supra fo. 12
natus ante
62 quibus
sa ad has
70. habebis
& duo coo
mitione imit
B 2 vides hunc tem
ad maxem
contumpit. 71*

efficiunt
annos vide
folium 39

teâ fuerâ operatus, nil nisi stultos & inanes fuisse labores: maximè cùm considerarem Codicis totius veritatis hoc dictum: Natura, inquit, non emendatur nisi in sua propria natura, natura sua natura gaudet, natura naturam vincit, & natura naturam retinet. Hoc libro tandem edoctus, evasi liber ab omnibus meis sophisticationibus, erroneisque laboribus. Priùs itaque studere volui, quàm operari rursus magnis impensis, & sine fructu. Multas noctes peragebam insomnes assiduè mecum arguens, & concludens in hanc sententiam: Quid opus est (inquam) vt hanc artem ab hominibus quæram, in vanum hac via me ipsum torquens? Si norint artem, nunquam patefacient, si non, frustrâ cum ipsis versor, & magno dispendio conor ipsorum captare familiaritatem & amicitiam. Consideravi potiùs quibus locis libri maximè conuenirent, in eundem sensum ibidem existimaui latere potissimùm veritatem, quæ non potest in pluribus: sed in vno tantùm existere: hac via mihi facta est obuiam ipsa veritas: in quibus enim maximè conuenire videbam in vnum, hoc ipsum fuit, quod tam anxie quæsieram. Quamuis vnus hoc nomine vocet, alter alio, nihilominus vna & eadem est substantia, solus error in diuersitate verborum committitur, & non in concordantijs. Proinde, fili mi, hunc libellum in tui gratiam conscribere volui, ne despondeas animum, néue decipiaris, quem admodum ego diu miserrimè seductus fui: tutissima cautela siquidem alienorum exemplo periculatorum est addiscere. Sanè credo (ita me Deus amet) istos homines, qui talia scribunt figuratiuè,

uè, aut parabolicè, crines, vrinam, sanguinem, spermata, herbas, vegetabilia, animalia, plantas, lapides minerales, vti salia, alumina, cuperossas, atramenta, vitriola, boraces, magnesias, quoscunque lapides & aquas, proponunt in hac aqua legentibus, credo (inquam) impensarum admodum parum aut nihil in ea fecisse, neq; laborum quicquam sustinuisse, vel ad id mera crudelitate motos. Nam eorum omnium qui hoc labyrintho sunt intricati, vel impostèrū eò prolabi possent, me miseret, quoties in mentem veniunt intolerabiles miseriarum & calamitatum pœnæ, quas perpeffus sum. Quisquis igitur fidem adhibere mihi volet, non sine maximo commodo suo fecerit, solùm inde laborem, alios instruendo, reportare possum. Qui verò credere nolet, suo damno tandem experietur, quâta sit fatuitas aliorum exemplis nil commoueri, nec discere velle. Fugite sophisticationes Alchimistarum nequam, & quoscunque alios, qui fidem istis adhibent. Nam si quid boni vos lectura librorum docuit, falsis iuramentis & assertionibus adimere conabuntur, ac à via recta vos abducere, nihil habentes quo suos errores tandem excusent, feci sæpiùs, (inquiunt) at iam non habui quæ ad hanc rem erant necessaria, hæc & illa si addantur, &c. Nisi fugias potius quàm pestem istos impostores & nebulones, in hac arte nihil vnquam boni degustabis. Priusquàm ego hoc opus perfecissem ex-
duo anni
antecorp
errenia
77 Jun 18
 perimento, duobus annis exactè didiciram ex libris, nihilominus ad me cùm venirent eiusmodi homines detestabiles, & nequissimi iures, iuramentis imò periurijs asserebant mihi ma

nifestissimos errores pro veris experimētis, quos tamen olim delirans maximo dispendio fueram expertus. Nec prius in bonis meis opinionibus confirmari potui, quàm ipsos omninò desererē, ac studium meum in ea materia totum intenderem, & vigilantissimè prosequerer. Quicumque cupit artem verā addiscere, versetur cum sapientibus: id est, istorum libros legat, & non impostorum, licet obscuris verbis eam doceant. Nulli bi claris & apertis descriptos eiusmodi libros reperies, quapropter considerata possibilia sunt ex operibus naturę, per comparisonem istorum ad illa, & è contrā. Sophisticationes omnes fugiendæ sunt: item sublimationes, coniunctiones, separationes, congelationes, præparationes, disjunctiones, connexiones, aliæque deceptiones omnes. Taceant quotquot aliam tincturam affirmant, quàm nostram & aliud sulphur, quàm nostrum occultum in magnesia: item illi qui aliud argentum viuum extrahere præterquàm ex seruo rubeo, & aliam aquam à nostra quæ permanens est, & nulli rei coniungitur, nisi propriæ suę naturæ, nihilq; madefacit aliud præter id, quod est vnitatis propriæ suę naturæ. Aliud enim acetum non est quàm nostrum, non aliud regimen, neq; alij colores: item non alia sublimatio, solutio, congelatio, putrefactio, &c. quàm nostræ. Suadeo vt alumina, vitriola, salia, & atramenta omnia, boraces, aquas fortes, animalia, & omne quod ex eis prouenit, crines, sanguinem, spermata, carnes, oua, lapides, & mineralia quæque relinquantur, pariter & metalla sola. Quamquam enim ex ipsis est introitus, & materia nostra, vt asserūt omnes Phi
sophi,

ſophi, componi debet ex argento viuo, & hoc alibi non reperitur, quàm in metallis (vt apparet ex Gebro, magno Roſario, Codice totius veritatis, Ariſtotele Chimifta, Platone, Morieno, Haly, Calib, Maria, Auicēna, Conſtantino, Alexandro, Bendegid, Eſid, Serapione, Arnolſo Villanouano, Sarni Lilio, Daniele, S. Thomæ Breuiloquio, Alberti Tramite, Scoti Abbreuiatione, Senecæ ad Aros epiſtola ad Regem Arabiae, & Hemus, Euclide ſeptuageſimo capitulo Retractationum, & Philoſopho tertio Metheororū, per quos omnes affirmatur, metalla nihil aliud eſſe, præter argentum viuum congelatum graduum decoctionibus) his non obſtantibus omnibus affirmatiuis rationibus, ipſa non ſunt lapis noſter, dum in forma ſunt metallica: nam impoſſibile eſt vnā & eandem materiam habere duas formas. Qua ratione poſſint eſſe lapis, qui formam dignam, & mediam habet inter metallum & mercurium, niſi primò corrumpatur, & auferatur eiufmodi forma? Hac de cauſa Philoſophus, atque Democritus libro 3. Phyſicorum, cap. 2. de Metheoris, inquiunt: Glorientur Alchimiſtę vt vt volent, nunquam formas tranſmutabunt metallorum, niſi per ipſorum in primam materiam reductionem: hoc ipſum habent omnes libri, qui de forma tractant metallica. Verum, vt intelligatur quid ſibi velit in primā reductionem materiam, apprimè ſciendum materiam eſſe primam, rem ipſam in quam immediatè proximèq; ſpecifica forma introducit, vti prima hominis materia, eſt vtrumque viri ſemen & mulieris. Plerique ignari hanc intelligere putantes reductionem, interpretantur

perperam ad quatuor elementa: nam (vt ipsi loquuntur) ex istis constant omnia, quæ creata sunt, absque dubio: sed ista sunt materia prima primæ materiæ, id est, ex elementis quatuor constant argentum viuum & sulphur, quæ tandem sunt prima materia metallorum. Etenim elementa quatuor æquè sunt ad formationem asini, vel bouis apta, ac ad metalla: primò namq; fieri debent per naturam argentum viuum & sulphur, quæ esse queant metallorum materia prima. Exempli gratia, homo nō componitur ex quatuor elementis, existentibus adhuc in elementari natura simplici, sed à natura transmutatis in naturá primæ hominis materiæ. Haud secùs natura transmutans elementa quatuor in mercurium & sulphur, tum primùm effecit metallorum primam: nam quicquid vltra fuerit in dictam operata materiam, nihil aliud inde resultare poterit quâ forma metallica. Verùm antea cùm adhuc essent elementa, & non argentum viuum, neque sulphur, natura potuisset ex eisdem elementis procreasse bouem, herbam, hominem, aut quiduis aliud à metallo differens. Ex præcedentibus liquet apertissimè, quatuor elementa non esse metallorum primam, sed argentum viuum & sulphur. Alioqui iuxta sententiam illorum, sequeretur inde homines, & metalla, herbas, plantas, animalia bruta, in summa cuncta nil nisi rem vnam existere sine differentia, quo nihil absurdiùs vnquam dici potest. Item inde sequeretur, etiam ex metallis homines generari posse, cùm isti pariter, vt illa, constent ex elementis, & vltra quiduis ex quouis fieri, necnon simile sibi simile nō producere, non esse

esse generationem, neque semina, nullam rerum differentiam, si actu omnia essent vna substantia. Ut ad primam redeamus materiam, vtemur exemplo hoc videlicet, semen viri per se, & semen per se mulieris, non sunt prima materia fœtus, quoniam natura potest ex eis ad hunc modum separatis, aliud quid producere monstrosum, velut substantiam verminosam: sed ex amborum in vnum coniunctione, vt vnus virtus alterius virtutem in se recipiat, & amplectatur, tum demum natura nihil aliud inde producere potest, præter formam infantis, quod hic sit finis illius materiæ, & non alius. Natura non potest itaque aliam introducere materiæ formam, ea sola, ad quam finaliter est inclinata, dispositaque: spermatica igitur unio duntaxat, est prima materia eius, vel eorum à quibus semina decisa, vel separata fuerunt, quæ nullam aliam formam recipere potest, quam propriæ suæ speciei, ad quam est disposita. De dispositione ad finem rursus satis hoc sit exemplum: Si quis aliquò festinet iter, priusquam eò deuetum sit, multæ occurrunt viæ huc atque illuc deflectentes, at vbi semel in rectam gradum direxerit, perseverans in ea, tandem eò perueniet, quò statuerat ire. Ad hunc modum singula propriam viam, ac materiam habent, per quam & ex qua facta sunt, & non ex omni materia quoduis, neque modo quouis perficitur. Manifestum est utique, rem omnem habere sibi similem & præcedentem, ex qua producitur naturaliter, vt inde nihil aliud fieri queat, velut in equi formationem, requiritur natura quæpiam equina in spermaticam substantiam transmutata, ex duabus contrarijs materijs

(sub eadem equina specie tamen) vnitis: item ad hominem ipsa natura non sumit substantiam equinam principaliter: habet enim vna quæque substantia proprium, ac principale semen ex quo fit, ac per seipsam in ipso multiplicatur, & per aliud neque alio modo quopiam. Patet ex verbo Dei, cùm creasset hominem virum & fœminam, crescite & multiplicamini, ex vestramet substantia, videlicet vobis simili: aliis suis creaturis namque dixerat antea, Producat vnumquodque fructum suum & semen in seipso, multiplicetur, &c. Si ex vno generari voluisset vnumquodque Deus, non tot ac tantas fecisset creaturas, tamque diuersas, nec opus fuisset cœlo, neque luce, sed elementa quatuor semper vnum & idem protulissent, quod absurdissimum esset. Proinde ex omnibus fecit omnis generis diuersa, vt vnumquodque sibi simile generaret. Nunquid ante diluuium Dominus Deus dixit Noe, Sume tecum in Arcam ex omnibus animalibus vnita paria masculum & fœminam, vt postea quodque multiplicetur in sua specie, & non aliter fieri videmus? Patet igitur ex præcedentibus ad vniuscuiusque generationem, opus esse sui simili, vt ex mandato Dei, diuersæ rerum radices ab ipso create multiplicarentur in diuersa, sub propria quodlibet substantia. Per Philosophorum autoritates id ipsum probatur: Scotus enim apertè loquitur, ex argèto viuo coagulato, & ex argento viuo sulphureo, primam materiam fieri metallorum omnium. Item in Turba quidam Noscus nomine, Rex Albanæ, loquitur ad hunc modum: Ex homine aliud nil nisi homo fit, ex volatili nisi volatile: similiter ex bruto

quouis

quouis animali nil nisi bruta bestia: natura namque in alio non emendatur, at solum in sua natura. Idem à Io. Mechungo dicitur in suo testamento: Quæuis arbor suum fructum producit, vt pyrus pyra, poma pomus: pariter & metallo generatur, atque multiplicatur metallum, & nullo alio. Item Geber in Summa nonnullis locis benè in hâc sententiam scripsit, (quamquam in plerisque suis libris ferè omnibus de studio scabrosus totus & sophisticus) inquiens: Exactissimè singula sumus experti suis, idq; probatis rationibus, nihil potuimus vnquam reperire permanentis in igne, præter viscosam humiditatem solam, radicem omnium metallorum, reliquæ omnes humiditates ab igne per euaporationem facilè fugiunt, & per separationem vnus elementi ab alio, velut aqua per ignem: pars vna in fenum abit, alia in aquam, in terram alia manente in fundo vasis: sic in omnibus, quoniam quæ in homogeneatione haud benè sunt vnita, minimo consumuntur igne, ac separantur à sua naturali compositione. At humiditas viscosa, mercurius videlicet, nunquam in eo consumitur, nec separatur à sua terra, nec ab alio suo elemêto: nam vel omnia simul manent, vel simul abeunt, vt nihil omnino de pondere pereat. His verbis itaque Geber concludit, ad hunc pretiosum lapidem nullo alio opus esse, quàm sola substantia mercurij per artem optimè mundati, penetrantis, tingentis, stantis in prælio aduersus ignem, & in diuersa separari se non permittentis, at semper in sola sua mercuriositatis substantia constantissimè persistentis, tum demùm (inquit) coniungitur metal-

lis in profundo radicaliter, formam ipsorum cor-
rumpendo, ac aliam introducendo iuxta virtutem & colorem elixiris, aut medicinæ tingentis. Item Aros ille Rex magnus & doctissimus ait: Nostri medicina fit ex duobus vnus essentię, videlicet ex vnione mercuriali fixæ, & non fixæ naturæ, spiritualis & corporalis, frigidæ & humidæ, calidæ & siccæ, & ex alio fieri nequaquam potest. Etenim artis industria nihil infert noui, nec adfert ad naturam in sua radice, verum adiuta natura per artem, vt decet vincula soluendo: item ars per naturam adiuta discendo ab operationibus eius, & in suppeditatione materię, simul ambæ desiderium adimplent, ex voto diligenter operantis. Ad hæc Morienus ait: Miscete & proiicite medicinam super corpora perfectione diminuta, vel imperfecta: & hoc aliud esse nihil dicit, præter argentum viuum exaltatum arte super argentum viuum imperfectum: ex his docent aperte nihil aliud esse, quàm argentum viuum. Adfert Arnaldus Villanouanus: Totum studium tuum intendatur, in digerendo & coquendo mercuriosam substantiam, & pro sua dignitate corpora digna reddet, quæ nihil aliud existunt, quàm substantia mercuriosa decocta. Infinitis rationibus probari posset, mercurium duplicem esse solam materiam primam, & proximam omnium metallorum, & non elementa quatuor, quæ sunt remotissima. Dixerit quispiam errorem suum protegere cupiens, ex tuis (inquit) contra te ipsum adduco, elementa quatuor postmodum in mercurium & sulphur, quæ metallorum prima materia sunt, arte reduci, hac via subtiliora facta sunt
cius.

eiufmodi feparatione præcedente, quæ fi fine hac ftatim in mercurialem fubftantiam adducta fuiffent, materiamque proximam. Vt hoc refellam tamquam erroneum & falſum, ex iſta vana opinione fequeretur facilè ſuperfluâ eſſe naturam, ſi ſpermata rerum arte fieri valeant, ſic homo generaretur abſque homine ſolùm ex quatuor elementis abſque alia natura media, vel alteratione, non aliter & principia fierent compositionum, quod pugnat contra omnem rationem naturalem. In hac arte ſiquidem natura produxit materiam, in qua poſtmodùm iuuatur arte. Sequeretur etiam ex ea falſitate medicum arte ſua, vel herbis reſuſcitare poſſe mortuum, aut morientem hominem ſanare, contra dictum Auicennæ & Rasis. Medicina ſolùm auxiliatur naturæ, qua quidem abſente vel deficiente, nihil operari poteſt illa, vt ſi proiciatur in corpus mortuum laxatiua, non purgat, quia per naturam non recipitur actio. Quod Hypocrates in Aphoriſmif & principiif naturalibus, diuinus magis quàm humanus, ac velut ſpiritus corpore carens, teſtatur, inquiens: Ars præſupponit rem aliquam à natura ſola creatam, in qua præſtat auxilium ipſi naturæ, & hæc arti. Proinde conſtat artem indigere materia, que ſit à natura creata, & non ab arte, à qua ſi eſſet, quid opus natura foret in eis, quæ non eſt operata, cùm de ſuo nihil adſit? ſola ars perficere poſſet abſque alia re extranea, & præter naturam. Patet multis irrefragabilibus teſtimoniif, & euidentiffimis, naturam ex ſeipſa procreare naturas ſpermaticas, ac præparare: tandem ars per coniunctionem in eis operatur, ad finem tendens, in

quem natura crearat. Quamuis etiam, si fieri queat, vt metalla reducantur in quatuor elementa, prius oporteret in mercuriũ & sulphur, quàm in elementa separari necessario, postmodũ elementa rursus in sulphur & argentum viuum, vt fiant proxima natura metallica: quæ stultitia quæso hæc esset? Cũ hæc omnia sint vnum idem, & eadem substantia, quæ nouam nõ acquirat inde naturam, neque materiam, ab eiusmodi reductionibus, at solũ manet quod antea fuerat. Quid istis frustaneis igitur laboribus indigemus, si tantundem substantiæ habebatur, cũ essent in forma spermatis argenti viui & sulphuris, atq; post reductionẽ in elementa quatuor, & nihil acquirant noui, non in virtute, non in pondere, neq; quantitate, vel qualitate? ea de causa videlicet, quia nulla materia sibi fuit adiuncta, quæ digniora reddidisset, vel cũ ipsis fuisset exaltata, sed vnica tantũ huc atq; illuc circumducta materia sola, præter additionẽ: quapropter in forma proprii spermatis æquè valida, ac in forma elementorum. Ad nostrum lapidem si opponatur idem, nempe nihil etiã acquiri sibi, negatur: nam ipsum reducimus, vt in ea reductione fiat coniunctio nouæ materiæ vnus & eiusdem radicis, præter quàm reductionem fieri nequit, atqui accedit etiam additio materiæ. Duarum vtique materialium vna subuenit alteri, quo resultet inde longè dignior materia, quàm erant per se seorsim ante coniunctionem. Est igitur ista reductio nostra necessaria, quòd per eam materiæ nouam acquirunt formam & virtutem ob additionem materiæ nouæ: quæ non fit in alijs reductionibus

bus elementorum, in quibus aliud nihil apparet fieri quam circunductio materiæ nudæ sine forma, citra omnem innouationem, exaltationem, & acquisitionem alicuius formæ, vel materiæ nouæ. Vnde liquet reductiones istorum hominum esse meras phâtasias, vanas, & erroneas. In huius rei confirmationem aptissimè loquitur quidam nomine Guilhelmus Parisiensis, vir in hac arte doctus: In creatione hominis (inquit) primò concurrunt in vnionem duo spermata, qualitatibus differentia, quarum qualitatum in vno est vna frigida & humida, & in altero altera est calida & sicca, quæ in vtero materno digeruntur mixtione virtutis vtriusque seminis, & augmentatione per humiditatem sanguinis, qui est eiusdem subltatiæ, cuius est sperma fœmineum, actione virtutis masculini spermatis interueniente, nutritur inde materia dictæ mixtionis, donec fiat substantia media participans cum vtriusque natura, citra vllam diminutionem, vel superfluitatem. Proinde spermata creantur à natura, & non ab arte, quæ nullo modo etiam posset, hoc solùm efficit, in vtero materno coniungit simul ambo. Quamquam etiam ista iuuare potest in mixtione fomento caloris externi, quietis, ciborum optimorum delectu, & facili digestibilium, cum temperie & moderatione sumptorû, quibus omnibus aliud nil operatur, quam rebus iam à natura creatis auxiliari tantùm.

Subiungit idem auctor: Creare spermata non est artis, at postquam à natura creata sunt, tum demùm ars per solam virtutē naturalem existentem in spermaticis materijs iam à natura creatis,

coniungendo, velut naturæ minister, succurrit ipsi rei quidem existenti, at nondum perfectæ: nihil tamen addit formæ, nec materiæ, neque virtutis. Est igitur generationis prima causa naturalis, & secunda solùm artificialis, quæ posterior absque priore nihil efficit. Frustrà namque terra cultiuatur ad messem, nisi naturalis adsit materia creata per naturam, frumenti granum videlicet. Constat igitur vtramq; ab altera iuari, naturam ab arte, hanc à natura, & vicissim ambas ad opus facere, cùm naturæ, tum artis. Cùm igitur ab arte spermata creari nullo modo valeant, neq; materiæ metallorum, impossibile fuerit hominem quouis artificio reducere quatuor elementa in spermaticam formam reductiuam, alteratiuam, aut attractiuam, ad finem recipiendi formam, vel actionem tendentem, siue disponentem. At si quis arguat Philosophos dicere quatuor elementa in arte nostra existere debere: sententia quidem eorum est, in duobus suis spermatis quatuor primas elementorum, quatuor qualitates haberi, caliditatem & siccitatem videlicet, ignem & aerem in argento viuo maturo, quod est sperma masculinum, & frigiditatem atque humiditatem in argento viuo crudo, & imperfecto, quoad finem, quæ terra sunt, & aqua in spermate fœmineo, non quòd actualiter in istis sint quatuor partes elementales à se mutuò separatæ, vt sunt quatuor elementa, quæ videmus: etenim haud sic essent materia prima metallorum amplius, nec etiam alterari possent aliquo ingenio, vel artificio humano, in formam duorum spermatum metallorum primæ materiæ, vt apertè docet Calib Philosophus,

phus & Albanix Rex, ad hunc modum: Scitote nos ab initio nostri operis, nisi duabus materijs duntaxat non indigere, non nisi duæ videntur, neque tanguntur, nec duabus plures intrant in magesterij nostri principium, medium, & finem: verû istis duabus qualitates quatuor insunt virtualiter: in maiori namque spermate, velut in digniore, duo digniora continentur elementa per qualitates, ignis & aer videlicet: in altero verò spermate natura sua crudo & imperfecto, reliquæ duæ qualitates habentur, & alia duo minus digna elementa, quæ terra sunt & aqua: per Calib apertè satis patet, in hac arte non esse nisi duas materias spermaticas, vnus & eiusdem radicis, substantiæ & essentiæ, scilicet mercurialis, solius substantiæ viscosæ & siccæ, quæ nulli rei iungitur in hoc mundo, præterquam corporibus. Id ipsum asserit manifestè Morienus libro suo, inquiens: Durum aquaticum, & molle reddito durum, vt ei coniungatur aqua, celato, vel abscondito potius ignem sub, vel in aqua frigida: hoc est, iunge sperma masculinum, quod aliud nihil est, quàm mercurius coctus & maturus, continens in se per digestionem elementum ignis, cum spermate fœminino. id est, cum aqua viua. Item Isudrius in eandem sententiam loquitur in Turba Philosophorum: Aquam igni permisceto, hæc est vnio spermatica potentialiter, proxima lapidis nobili perfectioni, ad eam recipiendum. Et in Codice totius veritatis, quidam Philosophus nomine Artefinales: Coniunge rubeum virum, albæ suæ fœminæ, in rotundo cubili circumdato corticum igne, continuo quoque calore fouea-

tur ibidem, vsque dum fiat coniunctio hominis cum aqua philosophica, & non vulgari: id est, in continente hoc, omne inest quod ad vsui perfectionem requiritur: tum demum ista coniunctio dicitur prima lapidis materia, & non aliter. Nam in se continet fixi naturam, qua fixatur, atq; spiritualem naturam, dignamque substantiam nobilissimi lapidis. In summa qui probè Philosophos intelligit omnes, optimè concordare videt in omnibus, qui verò nō sunt artis filij, sed ignari, dissentire perperam iudicāt. Postquàm de prima materia metallorum abundè satis loquutus sum, argumentis quoque firmissimis, & auctoritatibus dignis mercurium & sulphur esse probavi, latiùs vt progrediar in gratiam & vtilitatem auditorum, in hac sequenti parte libri mei tertiã dicã quid sint mercurius & sulphur: & quemadmodum in terra metalla generentur, eorumque differentias, adductis Philosophorum auctoritatibus, à quibus didici quę de lapide scio, Deo dante gratiam & intellectum.

PARS TERTIA LIBRI D. BERN.

Comitis Marchie Treuisanę, qua per ipsum tractatur de radicibus & principijs Metallorum, idq; rationibus & auctoritatibus euidentissimis, atque philosophicis argumentis.

N primis non ignorandum est, diuinum hoc Genesius opus, quo Deus in principio creauit materiam confusam & inordinatam: plenam tamen ex eius voluntate multis ac infinitis materijs, ex qua tra-

Sunt elementa quatuor, & ex istorum commixtione creauit animantia, diuersasq; creaturas, nonnullas esse voluit intellectiuas, sensitiuas alias, vegetatiuas & minerales. Intellectiuæ creatæ sunt ex quatuor elemētis, at ignis & aer in istis dominantur magis, quàm alia duo. In sensitiuis tamen minuitur ignis, quòd aer æquè dominetur ac ille, velut in animalibus brutis, equis, asinis, canibus, auibus, &c. Vegetatiuæ pariter ex quatuor constant, in his dominantur aer & aqua: sed aer dignitate diminuitur per aquã, & ista per solam substantiam quandam terrestrem & vaporosam. Minerales verò creaturæ, licet ex quatuor etiam constant, prædominantur tamē terra & aqua: sed aquæ dignitas est terrosa magis, quàm aquatica. Diuersarum sunt formarū, at multiplicari nunquàm possunt, nisi per reductionem ad primam sui materiam, cæteris antea dictis proprium semen in seipsis habentibus, in quibus delitescit omnis ipsorum multiplicationis & finalis compositionis virtus. Materia metallica; constat ex solo mercurio frigido & humido crudo, in quo sunt etiam elementa quatuor, scilicet calidum, humidum, frigidum & siccum: quorum duo dominantur, frigidum & humidum: subiecta sunt istis calidum & siccum. Cœlestis motus calor circumcirca terram penetrās, & venas eius, est tam remissus ac temperatus, vt vix perceptibilis, at continuus: noctu pariter ac diu semper æqualis. Calor hic non prouenit ex Sole (quod nonnulli fatui volunt) sed ex reflexione spheræ ignis aerem circuentis, & etiam ex continuo motu corporum cœlestium, calorē continuum & lentum

excitantium vix imaginabilem. Quamuis etiam calor mineralium esset à Sole (ex sententia Raymundi Lullij & Aristotelis) nihilominus calor esset continuus, quia Sol dies & noctes circum terram incessanter voluitur. Verùm istorum opinio falsa est, quoniam Sol non est calidus, neque frigidus, at motus eius est naturaliter calidus. Calor itaque proveniens ex motu corporum cœlestium, assiduè versatur in venis terrę: non tamen calefacit (vt putant nonnulli stultè loquentes) mineras: nam si vel minimè calefaceret, hoc tantillo calore actiuo, minore spatio temporis quam annorum decē, decoqueretur mercurius in perfectionem Solis, quòd vix centum fieri consuevit. Terra siquidem est frigida & sicca, minerae quoque sunt in centro terræ: priusquàm igitur vel tantillum caloris percepissent à Sole actualiter, nos q̄ sumus proximiores adureremur prorsum: intensissimus esse deberet enim, si terram & aquam frigidissima corpora penetrans, nihilominus calorē adhuc retineret, cùm ad centrum peruenisset, non extinctū penitus. Verùm enim uerò hæc naturalius intelligi debēt ad hunc modum: Cùm ipse mercurius componatur ex quatuor elementis, calefactis igitur istis à communibus & generalibus per suum proprium motum, naturalis calor excitatur ab eiusmodi motione: pariter ignis & aer existentes in mercurio mouentur, & sensim eleuātur, cùm digniora sint elementa quā aqua & terra mercurij, nihilominus humiditas & frigiditas dominātur. At quia calor & siccitas digniora sunt elementa, vincere conantur alia duo, videlicet frigiditatem & humiditatem

tem in mercurio denominantes : nam cœlestes motus excitât alios motus calorum naturalium, per quos mercurij motus, i. qualitates mouêtur. Postmodùm successu longo temporis mercurij siccitas vincit gradum vnum suæ humiditatis, & fit plumbû, alium quoq; deinceps gradû vincit, & fit stannum. Tandem calor mercurij iterû paululum humiditatis ex frigiditate vincit, & fit luna. Calore plus adhuc dominante, fit æs, vel venus, & postea ferrum atque sol perfectus. Hac via duæ qualitates, quæ priùs succumbebant frigiditate & humiditate victæ, modò vincunt alias, ac dominantur caliditas & siccitas, quæ sunt in excitatione sua sulphur, & mercurij frigiditas atque humiditas sunt ipsemet mercurius. Non quòd sulphur hoc sit quidpiam à mercurio diuisum, aut separatum: sed est solùm caliditas & siccitas, quæ non dominantur in frigiditatem & humiditatem mercurij. Hoc sulphur postea digestum dominium habet in duas alias qualitates dictas, frigiditatem, humiditatem, & suas imprimit virtutes. Per eiusmodi graduum decoctionum varietates, fiunt metallorum diuersitates. Plumbum ab igne continuè fugit, auolatque, non alia de causa, nisi quia frigiditas & humiditas sui mercurij, nondum alteratæ fuerunt per caliditatem & siccitatem sui sulphuris, quæ quidem in eo nullo modo dominantur, alioquin ab igne plumbum quantumuis etiam vehementi, nõ absumeretur, quinimò mercurius eius gauderet in sibi simili. Pariter & alia metalla quæque fugiunt ab igne, præter solem, quia sunt adhuc frigida humidaq; plus ynum alio, iuxta maiorem cum dictis qua-

litatibus participationem, vel minorem fugiunt (inquam) quod sibi contrarium est, sustinereque nequeunt. Omne siquidem naturaliter fugit ab aduersario, simili vero delectatur: inde sequitur, solem aliud nil existere, quam purum ignem in mercurio, cum ab igne, quantumcunque vehementi non recedat, alijs omnibus illum non sustinentibus, vno minus alio, plusue, vt magis accedunt, vel recedunt ab ignis complexione. Sulphur enim aliud nihil est, quam purus ignis occultus in mercurio, qui longo successu temporis in mineris excitatur, atque mouetur motibus corporum cœlestium (vt supra dixi) digeritque frigiditatem & humiditatem in mercurio, pro varietate graduum decoctionis & alterationis in diuersas formas metallicas, quarum prima plumbum minus calidum & humidum: secunda stannum: tertia argentum: quarta cuprum: quinta ferrum: sexta sol, qui quidem in perfectione suæ naturæ metallicæ, purus est ignis à sulphure digestus existente in mercurio. Ex his manifestè rursus patet, sulphur non esse quid per se seorsim extra substantiam mercurij, neque vulgare sulphur, alioqui materia metallorum non esset homogenea (quod pugnat contra Philosophorum omnium assertiones) qui huiusmodi qualitates dominantes vocauerunt sulphur, à similitudine, quia substantiam habet inflammabilem, velut sulphur calidâ & siccam, cui insunt. Vnde liquet apertissimè, formas metallicas à natura solum ex pura substantia mercuriali creatas esse, non extranea, Gebro sic attestante. In profundo (inquit) naturæ mercurij, est sulphur, quod fit
longo

longo successu temporis in venis minerarum terræ. Manifestiùs hac de re loquuntur Morienus & Aros: Nostrum sulphur (inquiunt) non est vulgare, sed fixum, & non volatile, de natura mercurij, & non ex alia re quapiam. Naturam exactissimè imitamur, quæ in suis minoris aliam non habet materiam, in quam operetur, præterquam puram formam mercurialem, vt etiam apparet optimis rationibus, autoritatibus, & experientia. Mercurio huic inest sulphur fixum & incombustibile, quod nostrum opus perficit, absq; alia substantia quam pura substantia mercuriali. Non aliter loquuntur Calib, Bendegid, Iesid, & Maria: sed clarè ad hunc modum: Natura metalla sua procreat ex calore, & siccitate mercurij, frigiditatem & humiditatem superantibus, alterando, & alia nulla perficiuntur essentia, vt omnibus Philosophorum libris affirmatur, quos omnes allegare prolixum foret. Nonnulli peperam existimant in procreatione metallorum interuenire materiam aliquam sulphuream: sed contra manifestò patet, in mercurio sulphur inclusum esse, quando natura operatur: verùm nõ dominatur in eo, nisi per motum calidum, quo sulphur dictum alteratur, & vnà simul aliæ duæ mercurij qualitates: ad hunc itaque modum natura per hoc sulphur in terræ venis generat metallorum formas diuersas, pro diuersitate graduum alterationum. In eo pariter imitamur naturam, cum nihil extraneum ad materiam nostram assumamus, atqui nostro argento viuo inest sulphur incombustibile mercuriale, quod nihilominus adhuc non dominatur, sed frigiditas & humidi-

tas mercurij volatilis, vsque dum actione continui caloris super hoc nostrum argentum viuum perseuerantis, fixum per totam substantiam volatilem mixtum dominetur, & vincat mercurij frigiditatem & humiditatem, ac tandem fixi caliditas, atque siccitas, quæ sunt eius qualitates, incipit aliarum dominari, ac pro gradibus huius alterationis mercurij, per suum sulphur diuersi colores oriuntur, quemadmodum nec aliter, quàm per naturam ipsam in mineris. Colorum eiusmodi primus est nigredo saturnea: secundus albedo iouialis: tertius lunaris: quartus venereus: quintus martialis: sextus solaris: septimus verò vno gradu per nos altiùs adducitur, quàm per naturam: siquidem perficimus, & plusquàm perfectum reddimus rubeo sanguineoue colore exaltatissimo. Proinde cum sit plusquàm perfectum, eatenus alia perficit: nam si non perficeretur vlteriùs quàm à sua simplici natura, quid opus esset tantùm impendere temporis, vtputà mensium nouem cum dimidio, cum à natura præter tantos labores eiusmodi corpóra habere possimus iam creata. Verùm oportet, vt antea dixi, corpus masculinum plusquàm perfici, idque per artem naturam imitantem, quo sua plusquàm perfectione, abundantiq; radiatione perficere queat, alia imperfecta, in pondere, colore, & substantia, in radicibus & principijs mineralibus. Quis igitur adeò præsumptuosus, vt credat illud perficere posse, taleque reddere, quale desideramus alio quopiam extraneo, in quo nulla radicalis habetur commixtio? In Turba quidem Aristeus nomine, qui mundum vniuersum gubernauit an-

nos sedecim sua sapientia, post Hermetem excellentissimus, de quo legitur in Chronicis Salomonis, ipsum congregasse discipulos Pythagoræ, ac nunquã mentiri solitum: quapropter veridicus appellatus ab Astrologis, ait: Natura non emendatur nisi in sua natura. Non potest igitur nostra materia aliter, quàm in sua propria emendari. Parmenides idem loquitur, qui me primùm retraxit ab erroribus, & in rectam viam direxit. Patet utique naturam metallicam non emendari, præterquàm in sua natura metallica, & non in alia quavis, adeò vt hac via per nostrã artem perficiamus aliquot mensibus, quod ipsa natura vix mille possit annis. Nam in mineris calor ferè nullus, qui se vel tantulus inesset, opus naturæ celerimum foret. At in arte nostra duplicem calorem habemus, sulphuris videlicet, ac ignis, vt alter alteri subueniat. Non est ignis (vt volunt Constantinus & Empedocles) de substantia materiæ, qui tamen opus augmentat, alioqui sequeretur eiusmodi calorẽ indies magis ac magis penetrare, quod est erroneum. Verùm ignis duntaxat omnẽ artem regit, quo natura vtitur, aliud nihil adferre possumus. Igne vehemẽti verò non alteratur inter se vicissim, neque mouentur. Fiat igitur ignis digerens, continuus, non violentus, subtilis, conclusus, aereus, circumdatus, alterans, & non comburens: ita me Deus amet, iam tibi narraui omnem ignis construendi modum, considera igitur, ac rumina verba mea particulatim: siquidem ignis omnem comprehendit artem, vt patet ex omnibus locis Codicis veritatis. Considera pariter quid Rosarius magnus in hanc sen-

rentiam adferat: Caüete (inquit) ne solutionem vestram acceleretis, perficere volentes illam antè requisitum tempus: nam hæc præcipitatio signum est priuationis coniunctionum: sit igitur ignis vester perseuerans, ac lenis, in modum gradus naturæ, corporibus mitis, digerens, & frigus excludens.

Item adfert ad hæc Maria Prophetissa: Vehemens ignis impedit coniunctionem, & album in rubeum tingit coloris florû papaueris syluestris, quod quidem per te ipsum poteris imaginari, & ex opere, quemadmodum ego, discere. In calore fini frustra tenui, & in igne carbonum absq; medio, materia mea sublimata est, nõ soluta. Verùm in igne quem dixi, vaporoso, digerente, continuo, non violento, subtili, circuenta, aereo, claro, clauso, incõburente alterante, penetrante, & viuo benè successit. Iam si fueris qualem te decet esse verum inquisitorem, facilè per hæc verba intelliges qualis esse debeat ignis. In Turba habetur, experientia artificialis te docebit qualis sit ignis. In Lumine Aristotelis Chimistæ: Mercurius (inquit) in triplici vase coquendus est, ad euaporandum & conuertendum actiuitatē siccitatis ignis, in humiditatem vaporosam aeris circuentis materiam. Geber & Seneca hoc ipsum affirmant: Ignis (inquiunt) materiam nõstram non digerit, sed calor eius alterans, siccus per aerem existimatus, quod medium est quo ignis mouetur, & humectatur. De hoc dicere hæctenus distuli: nam ignis omnia perficit, vel destruit. Aros & Calib: In toto nostro opere (inquiunt) mercurius & ignis tibi sufficiant, in medio, & in fine:
sed

sed in principio non ita se res habet: siquidem non est mercurius noster: quod intellectu facilimum. Item Morienus ait: Scitote nostrum Latonem esse rubeum: sed inutile nobis existit, vsq; dum albus fiat: Scitote etiam aquam tepidam penetrare, ac albefacere, quemadmodum ipsa est, & ignem humidum & vaporosum omnia operari.

Rursus Bendegid, Io. Mehungus, & Haly: Vos qui dies & noctes (aiunt) quærentes, vestras dilapidatis pecunias, facultates, & opes vestras consumitis, atque tempus inutiliter, torquetis in genia vestra circum librorum subtilitates, admonitos ex charitate volo (per compassionem) velut pater motus, erga filium: vt (inquam) albificetis Latonem rubeam, per aquam albam suffocatum, atque tepidam: cæterum frangite tot sophisticos libros, tot regimina, tantasque subtilitates relinquire, mihi credite, vt bene sit vobis: vana siquidem hæc sunt opera cuncta, præter id, quod iam vobis dixi: & in hunc scopum tendunt omnia, quæ scripta sunt. Quid melius clariúsve dici posset vnquam?

Codex etiam omnis veritatis ad hæc: Dealbate (inquit) rubeum, & postmodum rubeum faciatis album, in eo tota consistit ars, eiusq; principium & finis. Ego autem dico tibi, nisi nigrum effeceris, minimè dealbare poteris, siquidem nigredo est initiu albedinis, & nigredinis finis, est signu putrefactionis, corporis penetrati iam & mortificationis. At hæc inquit Morienus ille sapiens philosophus Rom. Nisi putrefiat & nigrescat, nõ dissoluetur, & nisi dissolutum fuerit, ab aqua sua

non poterit penetrari, neq; dealbari: vnde nulla coniunctio, mixtio nulla, & per consequens nulla prorsum vnio, quæ postrema fieri non potest absque mixtione: item compositio præcedere debet alterationem. Ad hunc itaque modum per eiusmodi gradus nostra materia tractatur ad imitationem operis naturæ, in omnibus absque diminutione vel additione cuiusuis alterius. De ponderibus verò, ne quis multū sit anxius, quænam sint, & qualia, quibus natura vtitur, sciendum vtique minerarum locis non haberi: nam vbi solūm vnum, quid his opus esse videtur, & alibi quàm inter duo, vel plura? Ponderus autem nostrum est respectu sulphuris existentis in mercurio. Siquidem (vt antea dixi) elemētum ignis, quod in mercurio crudo non dominatur, hoc ipsum est, quod materiam digerit. Quapropter omnis, qui verè Philosophus erit, optimè sciet quantò subtilius est elemētum ignis alijs elementis, & ista vincere quanta proportione valeat. Ponderus igitur est in elementalī prima compositione mercurij, & nō in alio quouis opere. Proinde compositio primo loco fieri debet, vel coniunctio, postmodum alteratio, postea mixtio, & postremò tandem fert vnio. Quicumque volet in his imitari naturam, huius obseruet ordinem atque pondera duntaxat, vt Codex omnis veritatis habet. Si confectio fiat absque pondere, retardabitur opus, quò fiet vt animum facilè despondeas. In hanc sententiam optimè loquitur Albugazal præceptor Platonis: Terrena potentia super sibi resistens, pro resistentia dilata, est actio agentis in ista materia. Verba sunt merè aurea, ponderum funda-

fundamentum nobis aperientia, quæ non facile, nisi doctus, intelliges, vel à quopiam explicata fuerint, insigniter docto. Ipse tibi libenter exposuissem, nisi Deo votum, æquitati, Philosophisq; præstitissem, me nunquam nudis verbis expositurum, aut vulgato sermone pondus, materiam, neque colores, at solùm parabolis (vt infrà mox audies) veris & perfectis, absque diminutione & superfluitate, ad imitationem sapientum. Antea dixi de huius artis inuentoribus, eisq; qui habuerunt, me quoque habuisse perfecisseq; lapidem à principio vsque in finem fassus sum: item de imposturis, quas sustinui, & propter eas ingentes impensas & labores intolerabiles, ab anno decimo octauo ætatis meæ, vsque ad annum ~~sextagesimum~~ ^{septuagesimum} quartum, priusquã artem adeptus essem. Verùm si habuissem ab initio libros omnes, quos postea nactus sum, citiùs ad eam haud dubiè peruenissem: at nihil aliud quàm falsissima legebam recepta, & libros erroneos: præterea non nisi cum peruersissimis furibus, hominibus nequam, & impostoribus communicare contingebat. Sed postquàm sciui, familiarem notitiam habui cù quindecim bonis viris, qui pariter sciebant lapidis artificium, & præcipuè cum quodam Barbarino (sciueram nihilominus artem duobus annis priusquàm elaborassem, vel perfecissem) hic inter disputandum (cùm ex improuiso dixissem, me nondum expertum fuisse) conabatur à proposito vero diuertere, quapropter deserui societatem eius. Disputabamus potissimum de modo celandi, & contegendi hominibus indignis artem. Verùm in ignis structura scri

septuagesimum

l. 10. 12.

Itaque a 18

ad. 74

ad discipuli

scientiam

insumpsi su

anni 56

bentum alij dissentiebant ab alijs, quamuis ad eundem scopum tenderent omnes, vt nempe fieret ad hunc modũ, ne fugiens prius auolet quàm ipsum persequens, quocumque modo pararetur ignis. Conclusionem igitur hanc meam vt intelligas, arrige attentius aures. Opus nostrum fit ex vna radice, & ex duabus substantijs mercurialibus, crudis, assumptis, & ex minera tractis, puris, & mundis, igne coniunctis amicitie, vt exigit ipsa materia, assidue coctis, vsq; dum ex duobus vnum fiat, in quo quidem vno corpus spiritus, & iste corpus facta sunt à commixtione.

Postmodũ augeatur ignis donec fixum corpus, tingat nõ fixum suo colore naturaque: nam vbi ritè mixtum est, omnia vincit, ac ad suam naturam & virtutem adducit, ac tandem superat & tingit millies millena, ac decies millies millena: id qui vidit, is pariter credit. Ad hunc itaque modũ virtute, quantitateque multiplicatur, vt fatentur venerabilis ille Pythagoras, Isudrius, & Codex omnis veritatis. In nullo vnquam librorum reperi multiplicationem, præterquàm in Rosario magno, in Pandectis Mariæ, in Veridico, in Testamento Pythagoræ, in Turba, in Morieno, in Auicenna, in Bolzain, in Albugazal frater Bendagid, in Iesid Constantinopolitano, at in alijs si habebatur, non intellexi, nec ab ipsis addiscere potui. Noui quendam ex Marchia Anconę, qui lapidem optimè nouerat, multiplicatione autem ignorabat, hic me sedecim annos integros sollicitè insequutus est, vt disceret, verùm ex me nunquam sciuit, libros enim quos dixi, habuit vt ego. Totam speculatiuã igitur, & principia mineralia,

cum

cum suis rationibus detexi, quibus verum à falso discerni potest, modò verò practicam attexere visum est, obscuris verbis tamen, vt egomet elaborauì, & quater composui dictum lapidè. Quicumque igitur hunc meum libellum habuerit, ac legerit, ab omni liberari meritò deberet anxietate, nec non veritatem cognoscere citra defectum, dilucidius enim scribere haudquaquam potuissem, nisi rem ad oculum demonstrarè, quod quidem omnis ratio dissuadet. Ipse tu cum sciueris longè me cautiùs velabis, ægréque feres me tam apertè scripsisse. Voluntas Dei vetuit omnibus palàm fieri, quod valdè paucis notù esse bonum est, vt in Turba passim legitur.

QVARTA PARS LIBRI BERNARDI
Comitis Marchie Treuisanae, de practica Philosophici lapidis.

 VM in hac arte maximè profecisse me percepissem, coepi doctos in ea potissimum quærere ac frequentare: decet enim probatos viros sibi similibus adiungi, & non alijs. Cùm igitur per celebrem quandam ciuitatem Appuleam Indiæ transirem, audiui doctissimum in ea residere virù in omni scientiarum genere, qui parem in hoc mundo non haberet. Hic prætium disputationibus instituerat omnibus in arte peritis, libellù folijs & coopertorio puro, putoq; auro fabrefactum. Quapropter honoris auidus, animum facere mihi metipsi non dubitauì, ac ad præscriptas disputationes disponere, addente mihi, ad hanc susceptam provinciam,

calcaria verò doctissimo, veniente mihi in mentem etiam, audētes ad sublima prouehi, timidos deijci, ac perpetuò humi degere, viriliter in palestram transij, fatoque palmam obtinui disputationis coram astantibus, libellusque premij fuit mihi per facultatem philosophiæ admodum honorificè oblatuſ, vt circumſpectarer ab omnib⁹. Deinceps animi studio fatigati recreandi gratia, campos amœnos & prata quærens, inlympidissimum incidi fonticulum, pulcherrimo lapide circumseptum, atq; munitum, supra quercinum truncum, cętera muro circumdatum, ne bruta ad eam intrarent, nec aues in eo balneum sibi facerent. Super hunc fontem sedens, contemplatus sum eius pulchritudinem, ac vidi superiùs clausum. Ea faciens iter vir senex, & venerandus admodum, vt Sacerdos, à me salutatus honorificè, & rogatus quamobrē iste fonticulum ad eum esset modum, superiùs, inferiùs, & ad latera circumquaque clausus, & munitus? amico responso me dignatus ait: Est quòd scias, amice mi, fontem hunc esse valdè mirabilis, ac terribilis virtutis præ cæteris omnibus totius mundi fontibus, pertinet ad Regem solùm huius patriæ, quē fons optimè nouit, & ipse fontem. Prætereuntem Regem hac semper ad se trahit, & à Rege non trahitur. In eo balneo manet ducētis octuaginta duobus diebus, quibus ad tantum iuuentutis robur adducitur, vt à nemine quantumuis robutissimo vinci queat. Curauit igitur suum concludi fonticulum albo lapide rotundo, vt vides, in quo relucet fons clārus, velut argentum, & cœlestis coloris, vt etiam esset fortior, ne ab equis & alijs destrueretur;

strueretur, induxit quercum veterem fissam per medium, qui tuetur à Solis radiis, umbrá faciens. Deinceps, vt vides, muro circumdatur valdè spisso: primò duro lapide & claro clauditur, tum demùm caua quercu, maximè quia terribilis est naturæ, adeò vt omnia penetret semel inflámatu, ac irritatus: item si euanesceret, actum de nobis esset. Rogavi postmodùm vtrum ipse Regem in dicto fonte vidisset, qui respondit, se vidisse quidem intrantem, sed ab eo tempore, quo per custodes in eo clauditur, non apparet amplius in centesimum & trigessimum vsque diem: tandem emergit admodùm splendens, ac nitens. Custos portenarius balneum assiduè calefacit, vt persistat in suo calore, qui in aqua fontis occultus est; ac dies & noctes calefacit absq; intermissione. Interrogavi rursùm cuius coloris Rex esset, qui ait, vestitú esse panno aureo primùm ab initio, deinceps holosericea diploide, vel thórace nigro, camisia quidem alba supra niuem, eius carnem tamen, vel sanguineam rubicundissimam: Rogavi deinceps vtrum Rex eò veniens multam cohortem extraneorum, plebisque minutæ secùm adduceret? respondit amicè, ac subridens: Cùm Rex huc venire proposuit, relictis omnibus suis aulicis & extraneis, solus intrat, nemine fontem præter ipsum appropinquante, & solam eius custodiam: cuius curá habet homo valdè simplex, imò simplicissimus hominum, eius supplere vices optimè posset, cùm aliud nihil efficiat, quàm calefacere fontem. Petij rursùm vtrum fonti Rex esset amicus, & fons ipsi? qui ait, mirum in modum sese vicissim amant, fons Regem attrahit, &

non Rex fontem: nam Regi velut mater est. Interrogavi tandē cuius generis Rex esset? respondit esse ex fonte, qui talem, vt est, effecisset absque alia re quapiam. Petij vtrum multos haberet aulicos, qui ait, sex duntaxat habere, qui successionem expectant, si fortē Rex quandoq; mori posset, potirentur etiam, vt ipse, regno: hinc fit, vt illi seruiant, quia sperant ab eo multam dominationem & possessionē. Tandem interrogavi vtrum senex esset, qui respondit seniorē esse fonte, suisq; maturiorem subditis quibuscunq;. Qui fit igitur, (petij) vt illi non interficiant Regem, à cuius à morte tantam successionem expectant, cumque sit adeò senex? Qui ait: Quamq̄ admodum prouectæ est ætatis, nihilominus subditorū suorum nullas adeò patiēs algoris atq; sudorum, pluuiarum, ventorum, & laborom vt ipse: item nemo illorum per se, nec simul omnes occidere possent, neq; vis vlla. Quomodo igitur possidebunt regnum si mori nec etiam occidi possit ab aliquo? Respondit, sex eius subditi sunt ex fonte, à quo possident omne quod habent, vt ille, quo fit, vt à fonte trahantur, maximè. Rex occiditur ab ipso fonte pariter vt illi, resuscitatur per ipsum, deinceps ex substantia regni sui, quæ posita est in minutissimas partes, quisque subditorum eius portionem accipit, & quantumcunque minutissimam particulam quilibet habeat, æquatur opulentia, viribus & potentia Regi, fiuntque inter se æquales. Interrogavi rursus quanto tempore illis expectandum esset? qui subridens iterum ait: Scito Regem intrare solum absque subditis, etsi fons amet etiam istos, non tamē intrant quia

nondum hanc dignitatem promeriti sunt. Verum intrante Rege, veste auri puri contexta folijs, & contacta exuitur, quam primo suo tradit cubiculario, Saturno dicto, hic seruat diebus quadraginta, plus quandoque duobus ad summum, postquam semel habuit. Deinceps exiit Rex thoracem holosericeam nigram, quam secundo suo cubiculario Ioui nomine tradit, qui custodit viginti bonis diebus, tum demum Iupiter iubente Rege, tradit Lunæ, quæ tertia persona est pulchra & resplendens, hæc viginti diebus seruat. Tum demum Rex in pura camisia albâ, niuis instar, aut salis floris existit, quam etiam exiit, eamque Marti tradit, hic seruat quadraginta diebus, aliquando duobus aduenientibus. Postmodum Mars, Deo iubente, tradit Soli flauo, non claro, qui seruat quadraginta diebus. Tum demum venit Sol pulcherrimus, & sanguineus, qui statim camisiam arripit. Interrogavi tandem, quid inde fit ex istis omnibus? qui ait: Fons deinceps aperitur, ac ut camisiam dedit illis, vestem, atque thoracem, momentò iam suam carnem sanguineam & rubeam tradit omnibus manducandam, iam demum habent quod optabant. Rursum petij, vtrum tanto tempore semper expectarent, & nun prius aliquam remunerationem seruitiorum habere possent, in finem usque nisi perseuerent? qui ait: Statim atque albam habent camisiam, quatuor istorum aulicorum, si velint, gaudere poterunt, opibus quoque frui plurimis: verum dimidia parte regni solummodo potirentur, quapropter malunt, vel tantillo diutius finem atque exitum expectare,

vt etiam diademate regio sui domini coronetur. Interrogavi an vnquam aliquis accederet medicus, vel quiduis aliud eo tempore? qui respondit, nullum, nec quicquam aliud præter custodem vnicū, qui subtus calorē excitat continuum circumuentem & vaporosum, præterea nihil. Rogavi nū custos hic multos labores pateretur? qui ait, plus à principio quàm sub finē, quia fons inflam-
 matur. Petij vtrum vidissent multi, qui respōdit, versatur ob oculos toti mundo, nemo tamen cognouit eorum qui sunt in mundo. Rogavi latiùs quid agerent? qui ait, Si volēt sex illi Regem iterum purgare poterunt in fonte diebus tribus, cir-
 cuendo locum iuxta contentam continentiam, dando primo die thoracem, secundo camisiā, ac tertio carnem suam sanguineam. Dixi ad hæc quorsum ista? at ipse, hæctenus tibi respondi, fatigatus sum. Quod cūm percepissem, nolui esse inolestus, at abeuntem comitatus sum aliquatenus, illi quoq; gratias agēs immortales, vale dixi. Venerabilis admodum senex fuit atq; sapientissimus, vsq; adeò vt ipsi obedirent cœli, cunctaq; tremere coram ipso. Sopor etiam inuasit me, vt rediens ad fontem aliquantisper quiescere destinaram, sedēsq; super hunc abstinere nō potui, quin claustra omnia secretò referarem. Interea cūm libellum meum disputationis premium inspicerem, per suum splendorem & pulchritudinem, soporem antea conceptum auxit, vt oscitantia quadā è manibus in fontem delapsus sit, quod me pessimè habuit: volebam enim seruare in memoriam honoris adepti. Cumq; inspicerem disparuit ab oculis, existimans igitur in fundum deci-

decidisse fontis, aquam exhaurire cœpi, cum industria tamen, adeò vt non maneret in eo, nisi decima pars eius cum decem partibus. Cumque totum exhaurire conarer, tenaces erant valdè, interea dum in hoc opere fatigarer, superuenerunt aliqui, vt vltra haurire impedirent. Priusq; abirem tamen, conclusi rursus omnia, ne quispiam perciperet me fontem exhaustisse, neque vidisse, nèue fortè mihi libellum etiã surriperèt. Tum demùm cœpit excitari calor circumcirca in balneo ad lauandum Regem. Ego autem ob perpetratum facinus adductus sum in carcerem, ibidemque detentus quadraginta diebus. Quibus absolutis fui relaxatus, & ad fontem reuersus, vt viderem ipsum: obscuræ nubes apparuerunt, quæ durarunt longo tempore. In summa vidi sub finem omnia, quæ desiderabat animus, absque multo labore: qui te non torquebit etiã adeò, modò rectam ingressus viam, ab eã non deflexeris ad erroneas, at naturam in omnibus fueris imitatus. Concludens dico tibi, quicumque libellum hunc meum legens, lapidem per ipsum non intellexerit, nunquam intelliget, quicquid operetur. Nam in hac mea parabola totum opus continetur in practica, diebus, coloribus, regiminibus, viis, dispositionibus, & continuationibus, quantò meliùs fieri potuit narraui singula, pietate, charitate, & compassione motus erga desolatos operatores, in hac arte pretiosissima. Finem igitur faciens libello meo, Deum Optimum Maximum rogo, cuius gratia fuit absolutus, vt aperiat mentes hominum bonæ voluntatis, quibus, vt ingeniosis, pauca difficultas erit, modò absti-

neant à somniatis phantasijs, & subtilitatibus
sophistarum, in via quoque naturæ maneant,
quæ per meam speculatiuam demonstratur. Va-
lete in IESV CHRISTO omnes, & memores
pauperum estote, cum ad hunc thesaurum inex-
haustibilem perueneritis. Deum orate, qui vos
docebit ulterius.

FINIS.

OPVSCV.

PHILOSOPHIAE
 NATURALIS METALLO-
 RVM D. DIONYSII ZACHARII
 nobilis viri Philosophi
 Galli,

Ad benignum Lectorem.

*Q*UOTQVOT in hac arte diuina scripserunt olim docti, sapientes viri, naturalesq; Philosophi prophanationem, vel diuulgationem eius arcani vetuerunt. Nihilominus amice Lector cum satis considerassem interpretationes contradictionum, figurarum, comparationum, equiuocationum, ac variorum enigmatum passim in ipsorum scriptis, occurrentium, absq; numero, celatum esse nolui, quicquid (post multos inutilisq; labores, atque prolixissimos, circa sophisticatum recepta, deceptoriam potius dixerim opera prorsum inepta) per imaginationes veras, ex proborum libris resoluerim continuis lectionibus approbatissimorum autorum, velut Geberi in sua Summa, & aliorum. Pedem itaq; retrahens ab erroneis vijs, quibus implicitus fue

ram antea magis quam Dedalus in suo labyrintho, in semitam rectam figere volui, quã gradiẽs tandem cognoui veram & perfectam materiam, à natura nobis in cauernis terræ preparatam, ad perficiendum supra terram, quæ sub ista generat ipsa, metalla naturaliter, quemadmodum experientia (Deo misere) me docuit, ut hoc libello declarabo clariùs, quàm vnquam fieri valeat. In cuius prima parte narrabo modum & progressum, quibus perueni tandem ad veram huius operis diuini cognitionem. In secunda, quibus autoribus vsus sum in perquirendis autoritatum explanationibus, terminorum, aliarumq; difficultatum. Tertia verò & vltima, declarabo practicam ad eum nempe modum, ut ignaros lateat, filiys autem artis sit manifestissima: propter quos omnia redigere in optimũ ordinem studui quàm diligentissimè: non imitatus hac in re nonnullos inuidos utilitatis R.P. homines, proprijsq; sui commodi nimiũ auidos, qui suam noluerunt materiam declarare, præterquam sub diuersis varijsq; fabularum allegorijs, imò qui libros suos alijs ostendere vix voluerunt. Noui quendam qui nonnulla scripta receperat à Veneto, hæc velut adorans occultabat occlusa, ut ipsemet vix auderet introspicere,

*cere, ne dicam alijs ostendere, vel communi-
care, existimans fortè lapidem ex ea papyro so-
la proditurum absq; labore, si modò conclusa
strictissimè contineretur arca, tamquam Her-
metico sigillo materia philosophica. Verùm
ignorant isti nō fortuitò concessam esse tam di-
uinam scientiam hominibus, ut aiunt Philo-
sophi, dum reprehendunt eos, qui nō proprijs,
at alienis impensis operantur. A quibus du-
bio procul asperrimè taxabor, quia hoc opuscu-
lum publicavi, præsertim idiomate vulgari,
cùm nulla hac tempestate scientia magis vul-
go sit odiosa. His breuiter volo respōsum quod
hactenus ignorarunt, nimirum huius diuina
philosophia partem non esse in humana pote-
state, adeò ut libris solis intelligi queat, sed in
voluntate Dei sitam, qui reuelat cui vult per
Spiritus S. suum, veb per medium alicuius ho-
minis, uti secunda libri huius parte narratur
latius: tantùm abest ut palàm faciam omni-
bus. Quid noui si vulgariter scribam artem,
quæ ab omnibus suis professoribus non alio ser-
mone quàm suo proprio pariter descripta fuit
hactenus, ut ab Hamech Hebræo Hebraicè, à
Thebit & Haly Chaldæis Philosophis Chaldai-
cè, ab Homero, Democrito & Theophrasto Græ-
cis, Græcanica lingua, ab Aboholy, Gebero, &*

Auicēna Arabibus in Arabica. Morienus, Raymundus, & pleriq; alij Latini, Latinè tradiderunt artem, suis ut cognosceretur à successoribus, diuinam istam sciētiam hominibus etiam sua nationis concessam quandog; fuisse. De populari odio sciendū veritatē artis non esse spre tā, sed falsis duntaxat in ea sophisticationes, ut in prima huius libelli parte narrabo latiūs.

At si dicant, cur ego non dilucidè ac manifestè singula scribā, ut ex hoc opusculo quisq; securè valeat operari, cum secūs faciens nihil utilitatis adferam lectoribus? Ut respondeā, quis ignorat innumeratas impensas, & inutiles, quæ circa hāc artem in Gallia solū fiunt indies, propter sophisticationes, à quibus si retrahi possint in viam rectam lectura mei libri, tum p̄ prohibiq; lectores in veritatis semita retineri, per ea quæ secunda parte doceo, nō erit istis omnibus lectura tertiæ partis inutilis, in qua narratur, quæ patet ad practicam operis diuini prorsum facilis aditus. Diuinū voco hac de causa, quod nemo per seipsum absq; diuina inspiratione cōprehendere, vel intelligere potest, etsi doctissimus alioqui philosophus existat, ut ait Geber aduersus omnes, qui sola consideratione causarum, operumq; naturalium operari nituntur, inquit: In eo plurimū errant putantes se na

turam

ram imitari posse, cum id arti sit in omnibus impossibile. Abstineant igitur eiusmodi calumniatores à lectura nostri opusculi: non ipsis enim elaboravi, sed filijs doctrinae benignis, docilibus, & studiosis amatorib. huius artis. Quos amicè quidem rogo, & admonitos volo, priùs quàm operari incipiant, ut omnibus dubijs, quae circa singulas operationes in compositione necessarias versantur, collatis & quae sibi mutuò contradicere videbuntur, enigmatum equivo- cationibus, & id genus alijs, animum ad eam resolutum atq; liberum habeant, ut videant, ac intelligant, non nisi meras esse concordantias, non diuersorum, sed vario modo prolato- rum in unum & eundem sensum. Hec est unica via cognoscendi veritatis, in hac arte praesertim, ut Rasis inquit. Quicumque desidi- osus erit, ac oscitans in nostrorum lectura librorum, ineptus etiam erit ad preparandas materias, quandoquidem unus alio declara- tur, tum quòd in isto uno fortassè requiritur, suppletur in alio. Impossibile namque fuerit, (sic disponente diuino consilio) reperiri om- nia ex ordine scripta, quae ad hanc artem sunt necessaria. Proinde quoscumque ro- go, qui per hoc meum Opusculum ad tam- tam felicitatem peruenierint, non abutantur

*ea, pauperumq; in primis non sint immemores
ad sui condemnationem, Deo gratias agāt as-
siduè pro hoc, & reliquis liberalitatis suæ do-
nis, cui sit laus, honor, & gloria soli in eternū.*

PRIMA PARS OPUSCV-
LI DIONYSII ZACHARII,
QVAE NARRAT, QVA VIA PER-
uenerit autor ad veram notitiam huius
artis, operisq; diuinæ

HERMES ille Trismegistus non imme-
ritò vocatus philosophorum omnium
naturalium propheta primus, atq; pa-
ter, diuini lapidis autor, & Termag-
nus Interpres, postquàm expertus esset verita-
tem huius diuinæ philosophiæ, scriptum nobis
reliquit, quòd nisi metuisset vniuersale Dei iudi-
cium postremum, nunquàm de hac diuina scien-
tia quicquam scripsisset, in tantam venerationem
habuit. Huius opinionis etiam extiterunt quot-
quot eum in hac arte sunt imitati: quo factum vt
omnes libros conscripserint in ea, variis argumē-
tis in vtramq; partem concludentibus, vt ait Ge-
ber in Summa, vt ignorantes ad hunc modum er-
rare cogerentur, econtrà doctrinæ filij sub opi-
nionum eiusmodi varietate, mentē ipsorum per-
ciperent. Quos nihilominus etiam errare fuit
necessarium à principio, vt postquàm adepti fue-
rint

rint artem summis laboribus, cum intellectus, tum corporis, pluris faciant, occultiusq; seruent. Ista nimirum est occasio maxima celandi: nam ad intolerabiles pœnosaque labores accedunt sumptus ingentes, his potissimum qui librorum lectura sola discunt, expectantes inspirationem à diuino spiritu, quemadmodum ego feci spatio decem annorum, vt narraturus sum, & medium dicturus per quod in cognitionem huius arcani venerim. Cum annorum essem circiter viginti, postquam cura parentum instructus domi fuisset in principiis Grammatices, ad artes & philosophiam relegatus, annorum spatio trium, diligentia particularis mei præceptoris, adeò profeci, vt visum fuerit meis turtoribus (interea temporis enim vterque parens interierat) altiùs me prouehere, videlicet ad legisprudentiam sub eodem præceptore: sed priusq; discederem ab artium collegio, familiaritatem & amicitiam cum plurimis alijs scholaribus inieram, isti varios habebant receptorum chemicorum libros, quos mihi datos mutuo summa diligētia descripseram, annuente præceptore familiari, qui iam dudum etiam in hac arte laborare cœperat, adeò vt antequam abirem, collegissem librum admodum copiosum eiusmodi receptis refertissimum. Statim atque vnà cum præceptore meo venissem eò locorum, vbi legibus operam nauare debui, scripta mea cœpi reuoluere, quorum aliqua projectiones continebant vnus super decem, alia super viginti, triginta, tertiam, mediam partem, ad rubrum octodecim characterum, viginti, &c. in consonatorum aurum, ducatorum, altiorisque co-

loris quàm vnquam esse possit, vnum sustinere debuit liquationem, aliud examē Lydij lapidis, omnia aliud examina, de albo similiter, vnū esse debuit denariorum decem, aliud vndecim, aliud capitalium numismatis argentum, album exigue rediens, aliud in affricatione lapidis Lydij. Summatim existimabā, si vel minimum istorum præstare valerem, in hoc mundo maiorem fœlicitatem contingere mihi non posse. Præsertim cùm legerē eiusmodi recepta magnatū inscriptiones præse ferre, vnum Reginę Nauarræ, aliud Cardinalis Lotaringiæ, Turnonis, & aliorum infinitorum, vt eiusmodi laruis atque titulis fides ab incautis hominibus adhiberetur, quibus etiam decipiebar facilè cum cæteris. Fornaculas itaque fabricare cœpi, & à minimis ad maximas deueniēs, totum istis repleui magnum cubiculum: vnā ad destillationem destinaueram, ad sublimationem aliam, ad calcinationem, dissolutionem, balneum Maris, ad fusionem, adeo vt pro primo introitu mei principij, ducentos coronatos, quos receperamus in sustentationem studiorū ad duos annos, penitus insumpsissem, partim in fornacibus, partim in carbonib⁹, infinitis materialibus, & vasis vitreis, auro & argento inutiliter fufis, mixtis, atque solutis, quæ longa tractatione peribant inter loppas & cineres, ac ita diminuta vix apparebant, vel tantillo residuo fragili & corrupto: finito nondū anno priore, substantiam duorum, aut saltem posterioris iam inchoantis, in fumum redegi. Hoc tempore meus præceptor calidissima febre correptus, per calores nostris carbonibus excitatos (illorum instar fermè qui Venetij

netijs in Arcenali percipiuntur à fusoribus tor-
 mentorum) quia iam inflammatus, ac flagrans
 intrinsecùs frigidè bibisset, ob cuius mortem ma-
 ximè dolui: tum quia parentes renuebant plures
 mittere pecunias, quàm pro me solo. Proinde cu-
 piens inchoatum opus profèqui, domum redire
 coactùs sum, vt liber à tutela factus, meiúq; iuris,
 de paternis bonis modo quò vellem disponerè,
 quæ statim in arendã (vt vocant) conscripsi qua-
 tuor annis quadringètorum coronatorum pre-
 tio, quibus tandem receptum ab Italo mihi da-
 tum experirer: hunc alui inecum, donec viderem
 exitum rei: affirmabat enim se vidisse per expe-
 rientiam eius effectum. In hãc rem emi duas vncias
 auri, & marcã vnã in argenti, liquata simul
 dissoluimus in aqua forti, postmodùm calcinaui-
 uimus per euaporationem, alijs quoque diuersis
 aquis, varijsq; destillationibus dissoluere co-
 nati sumus, tantisper dum tres præterirent men-
 ses priusquã hic puluis paratus esset in proiectio-
 nem, quam quidem iuxta recepti præscriptum
 fecimus, at frustra: nam augmentum transmuta-
 tum est in detrimentum, adeò vt ex auri & argen-
 ti simul vncijs octo, restiterint vnciæ tres tan-
 tùm, vt interim taceam de multis alijs sumpti-
 bus, quibus quadringenti mei coronati, sunt ad
 ducentos & triginta redacti, de quibus etiam vi-
 ginti defecerunt, istos Italo meo dedi, vt auto-
 rem adiret recepti, quem assererat esse Mediola-
 ni, à quo meliùs instrueretur. Proinde per to-
 tam hyemem expectabam eius reditum, verùm
 in diem postremum potuissem ibidem mansisse,
 nunquàm enim postea mihi visus est. *Aestas*

tandem comitante peste redijt, quapropter loco mihi cedendum fuit, alijsque focijs anno dimidio, quo tempore incidi in quendam senem, vulgo Philosophum appellatum, quo cum amicitiam contraxi, meaque recepta communicavi, rogās, vt suo iudicio meliora notaret: decem itaque vel duodecim quæ sibi potissima videbantur, demonstravit. Hæc, cessante peste, rediens ad pristinum locum tentare cœpi mox à reditu, perque totam subsequentem hyemem operatus ad festum vsque Ioan. æquè tantum emolumentum, quantum ex præcedentibus reportavi: siquidem adhuc quadringenti mei coronati sumpserunt augmentum, vt ex eis septuaginta duntaxat numerarem, non propterea despondi animum. Quidam Abbas habebat receptum ab amico Roma transmissum, ex aula Cardinalis Arminiaci, cui adiunctus exposui centum coronatos, totidem & ipse, vt communibus expensis experiremur. Fabrefactis igitur novis fornacibus diuersarum formarum ab alijs, quoniam opus erat nobis excellentissima aqua vitæ, pro dissolutione marcæ aut libræ semis auri, generosissimi vini vas magnum emimus, ex quo per pellicanum ingentem copiam eius aque sæpius rectificatæ, plurimis vitreis vasis ad hoc emptis parauimus. Postmodum auri nostri, prius integro mense calcinati, marcã vnã, & quatuor marcas aquæ dictæ, posuimus in duo vasa vitrea spississima retorta, vnum in aliud intrante, sigillatis, & amobus collocatis in duabus magnis fornacibus rotundis. Emimus etiam carbones pretio triginta coronatorum vnica vice, ad ignem subtus continuandum

Quandum integro quidem anno, ut interea tamen aliquid in alijs etiam receptis tentarem, ex quibus non magis quam ex opere magno con-
sequuti sumus utilitatis, ex utroque videlicet omnino nihil. Construxisse enim ignem ad infinitos annos, priusque, ut receptum pollicebatur, congelatio facta fuisset in fundo vasorum, non procedente solutione. Non autem operabamur in debita materia, nec erat ista solutionis aqua vera, quæ nostrum aurum dissolvere debet, ut ab experientia patuit. Inuenimus enim aureum pulverem adhuc integrum, nec nisi paulo minutiorem, quem proiecimus super viuum argentum, ut habebatur in recepto, sed in vanum. Egrè tulimus hoc infortunium, & præsertim Abbas, qui tamquam optimus secretarius publicus, iactitabat coram suis monachis, se nihil expectare, præter finem operis, tandem plumbeum fontem existètem in monasterio liquefacturum, & conuersurum in aurum: verum in aliud tempus reseruare coactus est, ut postmodum suppeditaret ei sumptus, quos interea fecit per Germanum operatorem prætereuntem, & frustra, me absente dum essem Parisiis tentauit. Abbas utique reassumpto animo, persuasit mihi, ut congregarem pro parte mea trecentos, vel quadringentos coronatos, totidè adderet meis, quibus mecum assumptis Parisios me conferrem, ubi laboratum numerus infinitus, tantisper inter ipsos ac diuersos versarer, donec opus aliquod perfectum inuenissem inter nos velut fratres partiendum. Quo quidem pacto inito, bona possessionum mearum denuò conscripsi, Parisios utique veniens octin-

gentos attuli coronatos, ea intentione, ut illinc non discederem, usque dum absumpsissem aut reperissem quod optabam. Non sine parietum & amicorum omnium offensione maxima recessi, qui me libenter in ordinis senatorij virum promovissent in patria, existimantes me legisperitum esse promptissimum. Verum ego resistens, ac simulans me his pecunijs officium aliquod empturum, vale dixi, & accinxi me itineri altera die natalis festi, ac Parisios appuli triduo post Reges. Ibidem integro mense primum incognitus latitare volui. Mox atque postmodum frequentare cepi cum artibus, aurifabris, fusoribus, vitrarijs, fornacum structoribus, aliisque, tantam contraxi notitiam, ut vix altero mense finito, plus centum operatorum facti sunt mihi familiares. Nonnulli operabantur in tincturis metallorum per projectiones, alij per cimentationes, alij per dissolutiones, plerique per coniunctionem essentiae lapidis smirilli vulgo nuncupati, nonnulli per prolixas decoctiones, alij in extractionibus mercuriorum a metallis, alij vero in istorum fixationibus. Adeo frequens erat nostra congregatio, iam in domibus, alias in summo templo, ut festiuis, ac dominicis diebus non parceretur. Alij dicebant inter se: Utinam nobis esset facultas opus nostrum repetendi, perveniremus ad perfectionem: alij, si vas nostrum integrum permanisset, res bene succedebat: nonnulli, si vas cupreum habuissemus optimè rotundum, fixum reddidissemus mercurium cum luna. In summa nemo omnium aliquid operatus fuerat, quod suis careret excusationibus, quibus adhuc tantisper surdas aures exhibebam, inutiles namque

namq; sumptus, quos feceram eiusmodi persuasionibus memoriam refricabant. Interea Græcus quidam existimatione doctus, adiit mihi notum thesaurarium, aureos illi montes promittens ex fixatione mercurij cinabaris. Hæc notitia dedit occasionem, vt cum amico simul pro parte mea pecunias erogarē, ad hoc opus exequendū. Cū igitur opus esset argento puro in linaturas confacto, hoc eminus pondere trium marcarum, ex quo, cum adiuncta pasta quapiam artificiali, clauos efformabat operarius noster, admixta cinabari puluerisata, quos in olla figulina clausa decoquebat suo tempore. Tandem exiccatos p̄ cupellam fulminabat, adeo vt reperimus tres marcas, & paulò plus, argēti puri, quas quidem asserebat ex cinabari productas: nostras antea positas in fumum euolasse. Lucrum hoc Deo notum esse potuit, non nobis, cū ego pro parte mea 30. coronatos, & vltra, perdidissem, vel frustra insumpdissem. Rumor hic clauorū increbuit per totam ciuitatem Parisiensem, vt nemo non de his audiisset, præsertim inter eos, qui sophisticationum operibus assueuerant, velut antea de pomis cupreis ad fixandum cum luna mercurium fama fuerat profeminata. Tandem aduenit quidam nobilis in sophisticationibus insigniter expertus, adeo etiam, vt inde lucrum faceret, opera sua vendens aurifabris, quo cum amicitiam inij, non sine sumptu, ne me putaret egenum.

Anno integro cum ipso versatus fui, priusquam tantillum declararet, postremo tandem arcanum suum mihi communicauit, quod etsi pluri faceret, nihil perfecti fuit. Nihilominus ad

meum Abbatem scripsi cuncta, quæ succēsserant, ipsiq; duplum postremi huius operis misi cum practica dicti nobilis. Ad me rescripsit vt manerem Parisiis adhuc annum, sumptusque non formidarem, maximè cum in arcanum incidissem pro principio, quod existimabat non exiguum, quamuis ego resoluissē in animo non vti materia, quæ non persisteret in eodē statu, quo prius apparuerat, hoc mihi proponens, operandū non esse, neque laborandum cuiquam, vt nequam & impostor euadat, aliorumque detrimento ditectat. Proinde mansi, vt scripserat alio anno, cum duobus anteā præterlapsis, frequētans iam hūc, modò alium, eosque de quibus opinio communis erat ipsos aliquid habere boni perfectique. Omnes fermè consumpsērā pecunias, cum iam ad me rursus scriberet Abbas, vt mox visis perlectisque suis literis absque mora venirem ad ipsum, quod feci: nolebam enim promissam fidem fraternam perfringere. Aduenienti mihi literas obtulit à Rege Nauarræ (qui harum rerum curiosus esse videbatur) ad ipsum missas, vt procuraret apud me, si rem gratam illi præstare vellet, Regem adirem ilicò, arcanumque docerem illius nobilis, ac alia quæ me scire audiuerat ex relatu, promittentem in remunerationem tria, vel quatuor millia coronatorum. Summa hæc Abbatem adeò inflammarat, vt nō magis lætum se demonstrasset, vbi iam in crūmena sua latitassent, nec prius quiescere potuit, quàm in Aulam me contulerim. Quò cum venissem, non antè sex hebdomadas operari potui, quòd aliò quærenda essent materialia. Absoluto tandem opere munus

nus quod expectabam obtigit, nihil. Nam etsi
 Rex in animo concepisset remunerare labores
 meos (vt interim taceam de fauore & amicitia
 per incolas & aulicos, mihi demonstratis scili-
 cet, à valdè paucis tamen) nihilominus dissua-
 dentibus Regi bonam opinionem suis, ac maxi-
 mis nobilibus, & præsertim illis, qui potissima
 causa fuerant aduentus mei, dimissus fui à Rege
 vacuis manibus, datoque verbo gratiarum, & si
 quid esset confiscationū in suis regionibus, cuius
 potestatem haberet, perquirerem, hoc mihi dare
 pollicebatur. Tediosa responsione perturbatus,
 fidere nolui tam vanis promissionibus, quæ mi-
 hi notissimæ fuerant olim, ad Abbatem non satis
 contentus redij, nec prius tamen quàm inuise-
 rem transeundo quēdam religiosum Doctorem
 excellentissimum in philosophia, de cuius sin-
 gulari doctrina rumor erat non exiguus, hic me
 plurimum retraxit à sophisticationibus. Post-
 quàm cognouisset me philosophiæ nauasse ope-
 ram, eò usque, vt magistratus gradum (quem vo-
 cant) recepissem, vt ipsi etiam narraueram, dole-
 re se plurimum, aiebat, me non habuisse libros
 optimos quoscumque, priusquàm & tempus, &
 opes tam inutiliter consumpsissem in eiusmodi
 sophisticationibus diabolicis. Narrabam ei de
 hoc opere postremo, qui mox iudicauit in mul-
 tis examinibus persistere non posse. Quapropter
 suavitè amicè, vt prorsum deinceps abstinere ab
 istis erroribus, librosque legerem antiquorum
 Philosophorum attentius, ad cognitionem veræ
 suæ materiæ, in qua videbatur consistere huius
 scientiæ potissima perfectio. Proinde accelera-

bam iter ad Abbatem, vt rationem redderem
 sumptuum, quos feceram Parisiis, partemq; da-
 rem eius remunerationis, quam acceperam à Re-
 ge Nauarræ. Cumq; narraſsem omnia, contri-
 ſtatus eſt, & maximè quia nolebam in opere per-
 feuerare: credebat enim induſtrium operatorem
 eſſe me, nec tantùm efficere potuerunt bona ver-
 ba, quibus vtebatur, quin Doctõris conſiliũ am-
 plecterer, ob euidentis rationes quas adduxerat.
 Calculo dato cum Abbate, vtrique noſtrum ex
 octingentis coronatis communibus, nonaginta
 reſidui ſunt inuenti. Vale vtrinq; dicto, ſepara-
 ti fuimus: ego verò domum reuerſus, vt plures
 nummos à meis arrendatoribus haberẽ, quibus
 receptis, Parisios iterum me contuli, delibera-
 tione facta mecum, poſtquàm eò veniſſem, à do-
 micilio quopiam non exeundi, donec optimam
 & perfectam feciſſem resolutionem, ex lectura di-
 uerſorum autorum noſtræ philoſophiæ natura-
 lis, antè q̃ operi noſtro magno manum appone-
 rem, relictis omnibus ſophiſticationibus autori
 ſuo nequam. Appuli Parisios itaq; poſtridiè San-
 ctõrum, anno 1546. comparatiſque mihi libris
 aliquot pretio decem coronatorum, in hac philo-
 ſophia partim excuſorum, partim verò non, cum
 antiquorum, tum modernorum ſcribentum, vt
 Turba Philoſophorum, Treuiſanus, Lamentatio
 naturæ, & pleriq; alij tractatus nondũ impreſſi,
 & locato cubiculo in ſuburbio Marceo, manſi-
 mus ibidem ego, & puer inſeruiens mihi, nemi-
 nem interea frequentans, atque aſſiduè ſtudens,
 dies & noctes integro anno ſumma cũ diligẽtia.
 Primo menſe vix abſoluto, cœpi iam vnã reſo-
 lutionem

lutionem mihi proponere, mox aliam, hanc ampliare, modò mutare prorsum, idq; tantisper facere proposueram, vsq; dum in vnâ tandem incidissem, in quam nulla varietas, & nulla contradictio sententiarum philosophicarû quadrare posset. In istis annis, & bona pars alterius præterijt, priusquàm stabilem aliquam ex eis cognitionem elicere possem. Inter istas perplexitates constitutus, frequētare visum est, expediens bonos operatores in hoc opere diuino, sophistis à tergo relictis, quos cognoueram toto cœlo (quod aiunt) errare, & alios seducere. Verùm quæ me tenebat ambiguitas à studio, iam augebatur, ac magis dum considerarē varium atq; diuersum operandi modum inter ipsos. Nam si hic in auro solo operabatur, alter in auro cum mercurio, alius admiscebat plumbū, quod sonans appellabat, quia cum argento viuo per vas retortum transierat: alius item conuertebat metalla in argentum viuum, variis simplicibus atque diuersis, per sublimationem: alius operabatur in atramento nigro, quod assererat veram esse materiam, qua Raymundus Lullius utebatur in compositione magni sui lapidis.

Si quis operabatur in alembico, contrà reperiebatur, qui in multis, atque alijs diuersis vitris, æneis nonnullis, cupreis, plumbeis, vel argenteis, etiam aureis. Item nonnulli suas decoctiones faciebant igne magnorum carbonū, alij lignorum, aliqui flocibus racemorum, alij Solis radijs, & in balneo Mariæ alij. Adeò vt operationum eiusmodi varietas, vnâ cum librorû contradictionibus, eò me fermè redegerant, vt despon-

derem animum, cum Spiritu diuino rursus erectus, ad librorum seriam lecturam denuo me contuli, diligentius & maiore cum animaduersione relegi scripta Raymundi Lullij, præsertim in Testamento & Codicillo, quæ contuli cum epistola quadam, quâ scripsit, propè mortem existens, Roberto Regi, & cum scripto quodam à Doctore mihi dato, cui fuit inutile, vt contra prædictas omnes operationes, quas antea videram concludens, ad vnam tandem resoluissem, talemque reperissem, quæ conueniret cum omnibus libris: item cum ea resolutione, quam facit Arnaldus de Villanoua præceptore Lullij in hac arte, sub finem magni Rosarij sui. In hac itaque manens opinione, aliud nihil operatus fui, quam assidue legere ac meditari circa meam resolutionem dies & noctes, donec terminus adesset mei census, vt domum redirem operatum. Cumque iam essem domi, proposui quod resolveram in effectum deducere, facta prouisione prius omnium quæ necessaria sunt, ac primò furnum construxi, & altera die Paschatis laborare cœpi, non sine multis impedimentis, quorum hîc non faciam mentionem, nisi parentum & amicorum crebrarum increpationum, ac vicinorum. Nonnulli dicebant mihi, Heus quidnam versas in animo, nunquid fat inutilium sumptuum in his nugis adhuc fecisti, quæso? Alius admonebat nisi abstinerem à tractatione tantorum carbonum, vulgus suspicaturum de fabricatione monetæ falsæ, cum iam hac de re murmurare cœpissent. Adueniebat alius, qui ciues omnes asserebat mirari, ac præminentiores, cur non facerem professionem Iurisprudentiæ,

prudentiæ, præsertim quòd Licentiatus essem, quoad peruenirem altiùs ad officium aliquod administrationis è Republica. Qui mihi coniunctiores erant, ac familiariores, increpabant indies absque intermissione dicentes: Quando tandem istis ineptiis finem impones, & bonorum patrum dilapidationibus? potiùs foret huiusmodi sumptus inutiles ad solutionem creditorum conuertere, & emptionem alicuius officij. Nec id sat esse videbatur, quin minarentur mihi, nisi desisterem, facturos vt ministri Iustitiæ ruerent in domũ, & omnia perfringerent instrumenta cum reliquis. Si nostri nullus (inquiiebant) nec cæterorum tibi amicorum sit respectus, tui saltem habeto rationem, considerans cum triginta, vel circiter, annorum sis, videris agere quinquagesimũ, sic tibi barba tingitur in albedinem fermè, præ nimis laboribus, vanæ cuiusdam opinionis gratia perpessis à tua adhuc iuuentute. Vtrũ hæc verba me pungerent asperrimè considerate: maximè cum viderem opus meum indies succedere prosperiùs, cui pertinaciter & constantissimè insistebam absq; tædio, spretis etiam istis ac aliis interuenientibus impedimentis, & præcipuè peste, quæ sæuiebat per totam æstatè, vt etiam cessarent omnes negotiationes. Singulis vtique diebus conspiciebam apparitiones trium colorum, quos Philosophi scribunt apparere debere antè perfectionem operis diuini. Eos omnes gratia Dei vidi successiuos vnum post alium, ac deinceps proprio die Paschatis alterius anni, vidi perfectionem, experientia facta super viuum argentum calefactum in tigillo, & conuersum in

purum aurum præ meis oculis, breuiori spatio,
 quàm vnus horæ, pauco admodum hoc pulue-
 re diuino. Deus nouit quâto fuerim gaudio per-
 fufus. Nec propterea iactabundus, aut elatus in un-
 do coràm exilij, sed clàm Deo gratias agens im-
 mortales, qui meas preces exaudire dignatus fue-
 rat; per IESVM CHRISTVM filium suum Do-
 minum nostrum, orauilatiùs, vt illuminaret cor
 & intellectum sua gratia, qua possem vti ad hono-
 rem & laudem sui gloriosi nominis. Altera die sta-
 tim accinxi me itineri versus meum Abbatem,
 quò promissæ fidei facerem satis, at obierat sex
 anteà mensibus: quamobrem dolore maximo
 affectus fui, & ob mortem alterius Doctoris vi-
 delicet, de qua mihi relatum fuit in itinere, non
 longè transeunti à suo Conuentu. Proinde con-
 tuli me in quendam locum assignatum cuidam
 proximo parenti meo, priusquàm discederem à
 patria, vt eum ad me venturum expectarem:
 hunc reliqueram domi meæ cum potestate pro-
 curatoria, vendendi omnia bona mea paterna, vt
 meis creditoribus satisfaceret, ac residuum secre-
 to pauperibus & egenis distribueret, vtque mei
 parentes & alij fierent participes eius doni, quo
 me Deus honorare voluerat. Plærique, & ferè
 omnes alij existimabant me tanquam despera-
 bundum, & præ dedecore ob tantos sumptus
 inutiles vendidisse omnia, quò ad exterarum regio-
 nes fugiens, latèrem incognitus, vt mihi retulit
 ille meus parens, qui ad me venit prima Iulij.
 Deinceps Lausanam iuimus, in Sabaudia sitam,
 vt inde nos conferremus ad celebre quodpiam
 emporium Germaniæ, pauco admodum comi-
 tatu,

tatu, ne innotescerem etiam illis, qui hoc meum opusculum legerent, me viuentem: Quod quidem composui solùm, vt diuenterem bonos piosque viros à sophisticationibus, ad viam rectam perfectionis in hoc opere diuino. Pro conclusione huius primæ partis, in memoriam omnibus refero quod Poeta cecinit:

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

quo discant à meis erroribus inutiles sumptus fugere, qui fiunt in sophisticationibus: contrà, patienter & constàter prius legere & intelligere bonos autores, quàm operi manum admouere, Deum orando semper pro gratia & intellectu sincero. Siquidem nõ fato neque fortuna huc peruenitur, at sola vocatione diuinitus facta, potius quàm studio. Quibus datum fuerit, dabitur pariter indignis velandi modus, & alijs probisque reuelandi, ne omnes æqualiter intelligant: pariter & benè vtendi gratia, in honorem Altissimi datoris luminum. Amen esto.

OPVSCVLI DIONYSII ZACHARII
 secundæ pars, qua docet autor legendorum
 Philosophorum naturalium ex facillima
 methodo, modum &
 normam.

PRIMO Physicorum libro Aristoteles, contra negantes principia, non esse disputandum, at benè cum ipsis, qui fatentur esse vera, per ignorantiam (sed hæc valeant, quantum valere possunt) incauti, non videntes anguem sub hac herba latentem.

tem, ob laruam sibi antè oculos positam, præ qua de falsis coloribus à veris discernere nequeunt. Sed autorem in hac parte intelligere non sat volens, ad meliora transeo, qui prosequitur ad hūc modum: Bonis (inquit) viris, & huius artis studiosis opusculum hoc volui conscribere, quo valeant inde fructum & vtilitatem referre non exiguam in legendis autoribus, intelligendis obscuritatibus, & velamentis confusione per varietatem inordinatam structis. Proinde vt obueniam istis, & meis subueniam auditoribus, ordine partiar narrationem, ac primò dicam per quos hæc scientia potissimùm inuenta, prodiit in aliquorum successiuam notitiam, tum quibus autoribus vsus sum in compositione huius opusculi: causam etiam quare tam obscurè scripserint. Deinceps diuersis probabimus argumentis veritatem & certitudinem artis, respondendo pariter magis apparentibus in contrarium adductis. Tertiò docebimus artem nostrá esse naturalem, & qua ex parte: item quamobrem diuina vocetur, ab operationibus principalibus, inibi declarando manifestos errores operantum hac tempestate. Tandem opera naturæ sub terra per ipsam vsitata, in generationibus metallorum declarabimus, ad quorum imitationem artifices operari super terram oportet. Postea materiam ad hoc opus necessariam indicabimus: & postremò terminos præcipuos vsurpatos in hac artè, sententias quoque Philosophorum antiquorum apparentes, sibi mutuò contrarias concordabimus, in filiorum artis vtilitatè, & in maximum detractorum dedecus, ignominiam, & confusionem: singula

gula per antiquissimorum & doctissimorum Philosophorum autoritates, ne se putent à moderno quopiam detegi cum suis imposturis. Vt meliùs declarem nostræ scientiæ primos inuentores, beati Iacobi Apostoli doctrinam est, quòd reuocemus in memoriàm, quæ sic habet: Omnis donatio bona, & omne donum perfectum è supernis est, descendens à patre luminum, &c. Hæc sententia generalis est, quapropter & nostræ conuenit intentioni, maximè quia scientiã nostra est tam diuina, tamquæ supernaturalis (in secunda quidem operatione) vt semper fuerit, ac sit adhuc impossibile hanc innotescere hominibus, quocumque studio vel industria quauis, etsi omnium sapientissimi sint, atque doctissimi Philosophi, nisi primùm à Deo sit inspirata. Deficiunt enim hac parte nobis naturalis omnis ratio & experientia. Quapropter meritò scriptum est à nonnullis, arcanum esse reseruaturn à Deo suis, ipsum timentibus & honoratibus, vt ait ille magnus Propheta noster Hermes. A nullo alio (inquit) nec per alium, quàm à Deo per diuinam eius inspirationem habeo. Alphidius id ipsum confirmat, his verbis: Scito fili, Deum reseruasse hanc artem Adami posteris, & præsertim verè pauperibus. Id ipsum affirmat Geber in Summa, inquit: Nostra scientia est in potestate Dei, qui ex misericordia sua donat eam quibus vult. Non est igitur in hominum potestate, neque ab ipsis excogitata. Verùm in quantùm ipsa naturalis est, aut in primis suis operationibus naturam imitatur, eatenus variè sunt opiniones in demonstrando primum inuentorem eius imitationis. Non-

nulli asserunt fuisse Adamum, alij Æsculapium: aliqui volunt Enoch primam eius habuisse cognitionem, quem dicunt Hermetem extitisse, cui etiam tantum honoris Græci tribuerunt, ut omnium artium occultarum inuentorem appellarent. Ego pro parte mea libenter assentire postremæ huic opinioni, cum certissimum sit ipsum fuisse præcellentissimum Philosophum, ut ex scriptis eius apparet. Causas rerum diligentissimè scrutatus est, per experiētias in naturalibus, quibus cognitis, innotuit ipse pariter, materia qua utitur natura in concauitatibus terræ generando metalla. Quotquot enim hanc imitati fuerunt, omnes peruenerunt ad verā huius artis notitiam, uti Pythagoras, Plato, Socrates, Zeno, Haly, Senior Rasis, Geber Morienus, Bonus, Arnaldus de Villanoua, Raymundus, & plærque alij, quos recensere prolixum foret. Ex quibus omnibus, tanquā ex præcipuis, composuimus hoc præfens nostrum opusculum, non sine maximo labore, ut ipsorum libri testantur. Scripserunt enim ad hunc modum (cum præ oculis timorem Dei sibi proponerent) ut impossibile sit ad cognitionē artis huius peruenire, lectura sola suorum librorum, quod Geber in Summa: Non est (inquit) quod filius artis animum despondeat in hoc opere diuino: siquidem assiduè meditans causas naturalium compositionum, tandem eò perueniet, quò tendit animus eius. Contrà, quicumque prætendit inuenire medio librorum nostrorum, tardè rem assequetur: nam ad eum scripsere modum Philosophi (ait alio loco) ut sibi ipsis tantum videantur congratulari practicam

veram

veram, huic inquirendi modum permiscentes: item præcipuas quoque operationes vario modo, ac in diuersis capitulis ponentes: causam ponit. Quia si obseruassent ordinem in suis tractationibus, potuisset hæc scientia diuina ab omnibus intelligi primo die, vel vnica hora, adeo nobilis est, ac admiranda.

Alphidius inquit: Philosophos, credendum est, prædecessores nostros occultasse principalem suam intentionem, sub ænigmatico & æquiuioco sermone, ac innumeris figuris, ne per manifestationem suæ doctrinæ, mundus ruinam inde pateretur. Nam periret omnis agricultura, negotiatio, & quicquid necessarium est in conseruationem vitæ humanæ: nemo siquidem laborare vellet, cum se tantis opibus refertum videret vnusquisque, necessitudinem contemneret. Quò fit vt Hermes in principio sui libri, se excusans dicat: Filioli, non est quòd existimetis Philosophos occultasse hoc arcanum, ex inuidia aduersus doctos ac studiosos, at solùm ne malignis & ignaris innotesceret. Rosinus ait: Hoc medio ignarus æquaretur sapienti, & malitiosus homo nequam abuteretur, in detrimentum, ruinam & perditionem totius populi. Similibus excusationibus vtitur Geber in Summa sua, capitulo de Administratione Medicinæ solaris, inquiring: Non est quòd mirentur filij doctrinæ, Philosophos obscure scripsisse libros suos: non enim ipsis factum, sed ignaris & indignis velatam esse voluerunt hanc sententiam, sub tanta varietate & confusione diuersarum operationum: interea tamen stratam viam filiis sapientiæ, quæ

peruenire possent ad cognitionem artis. Non enim (vt habetur alio loco) sibiipsis tantum scripserunt artem, quam tenebant, sed media dederunt, quibus cognosceretur, & haberetur ab aliis. Hæc est igitur causa difficultatis in libris Philosophorum. Quid enim difficilius esse potest, quam ex tam innumeris contrarietatibus & contradictionibus explicari, nedum in multis, ac inter omnes ferè, verum etiam in vnicò autore: vt Rasis ait, inquiring: Abundè satis demonstraui libris meis verum fermentum, quo quidem opus est ad multiplicationem tincturarum ad metalla, quod alio loco dixi non esse verum fermentum, relinquens huius sententiæ sententiarum iudicium illis qui sanum habent intellectum, subtilemque discretionem. Item si vnus ipsorum dicat materiam nostram esse vilis pretij, atque nullius, vbiq; in finis reperiri, vt Zeno in Turba Philosophorum: contra hoc eodè libro Barseus ait, quod quæritur, non est parui pretij. Alius dicet rem esse pretiosissimam, & non absque multis sumptibus reperibilem. Hic docet præparationem materiæ in diuersis vasis operationibusq; diuersis, vt Geber in sua Summa: mox reperias alium asserentem vno vase tantum opus esse ad diuinum opus nostrum, vt sunt Rasis, Lilius, Alphidius, & alij. In lib. eiusdem Rasis habetur tempus nouem mensium, in alio legitur annus esse necessarius ad hoc opus perficiendum, quod asserunt Rosinus atque Plato. Tandem in ipsorum terminis tanta varietas apparet, vt impossibile sit rem à quoquam detegi, nisi per inspirationem Altissimi, vel immediatè, vel per aliquem virum bonum

bonum & sapientē in hac arte. Causa potissima hæc est, vt non appareat quisquam huius rei peritus viuens, at solūm post mortem fateatur scriptis: tantis enim laboribus adeptam artem sibi met, si possent, occultā vellent Philosophi, quanto magis alijs. Hoc nobis igitur cum vulgo non est ita mirandum, atq; cum sapientibus, quānam via sit ad illam perueniendum. Priusquā autem ad secundum nostræ diuisionis membrum veniamus, respondendum erit obiectioni calumniatorum, labores alienos carpere solitorū, quòd proprij sui lumine vero careant. Non obseruatam (inquit) Aristotelis doctrinam libro septimo Physicorum, quæ sic habet: Definitio est vera forma subiecti definiti. Cū ergo suscepissem veram tractare methodum huius scientiæ, prius à definitione fuit inchoandum. Hos & similes remittam ad priscos autores, qui cū scientiæ diuinæ definitionem dare conarentur, & non inuenirent perfectam & completam, fatēri coacti sunt, non esse possibilem, maximè quia familiaribus caret principijs, vt aiunt Morienus, Lilius, & plerique alij. Quapropter descriptionibus varijs duntaxat contenti fuerunt, quibus effectus artis demonstrarent. Ego verò dicam pro parte mea, quidnam hac de re sentiam. Est philosophiæ naturalis, pars quædā docens modum perficendi metalla supra terram, ex imitatione naturalium operationum, quanto proximius fieri potest: quam veram asserimus diuersis de causis. Præcipuè cū nihil sit inter Philosophos certius veritatem ibidem esse, maximè vbi nulla apparet contradictio, teste Philosopho. Quotquot autem

in hac arte scripserunt olim, siue Hebraicè, Græcè, aut Latinè, siue quouis alio sermone, consenserunt inter se, & si diuerso tractandi modo per figuras, æquiuationes, & ænigmata, vt videantur vno & eodem idiomate scripsisse, eodem etiam tempore, quamuis centum, ducētis, ac mille annis alij alios præcesserint. Senior in hanc sententiam ait: Quamquam apparet quodammodo Philosophos diuersa tractare sub varijs diuersisque nominibus: verùm enimuero nil nisi rem vnica intelligunt. Id ipsum asserit Rasis libro Luminum, inquit: Sub diuersis sententijs, nobis prima facie contrarijs apparentibus, Philosophi non nisi rem vnā intellexerunt, eandemque: cuius rei testimonium exhibent aliarum sententiarum insignes professores, qui pariter in hac arte diuina scribentes etiam, & affirmantes hanc diuinam scientiam, circa rem vnā versari perhibēt. Sola Philosophi sententia hæc nobis sufficeret, quam ponit Ethicorum libro 2. Omne quod ritè peragitur, vnico medio perfici. Omnium igitur opinio est, vnica via diuinum hoc nostrum opus absolui. Teste Gebro in Summa: Scientia nostra (inquit) per diuersa non perficitur, at solùm per vnica rem, cui nihil addimus, nec diminuis, sed superflua tantùm remouemus, præparatione sola separando. Item Lilius ait: Magisterium nostrum, vna re duntaxat, vno regimine, & vnico medio perficitur. Idem asserūt omnes, quotquot scripserunt hætenus in hac arte Philosophi, licet videantur in varia distrahi. Potissima certitudo nostræ scientiæ, qua confirmamur esse verissimam, est experientia, quam fecimus eius, vt lo-

quuntur

quantur Senior & Rasis. Verùm vt ijs talem approbemus, maximè, quibus dubitare meritò contingit, cum cæteris Philosophis erit fatendum, ipsam contineri sub ea philosophiæ parte, quam operatiuam vocant, & sub medicina, quæ sui veritatem non aliunde comprobare, quàm ab experientia potest. Vt cum p̄ eam docetur Reubarbarum purgare coleram, non meliùs id poterit, quàm ex oculo percipi, & experimento per applicationem dicti simplicis medicamenti. A simili concludimus in arte nostra: si videatur fumo solo plumbi coagulari mercurium, & atramentorum, fieri componiq; posse medicinã perfectissimam naturæ metallorum, & qualitatibus congruam, qua cum cæteris imperfectis perfici queat, sola projectione super ipsum facta, præsertim cum & ipsa in mineralia composita congelent mercurium, ipsumq; reducant in suam naturam. Quantò magis perfecta p̄ nostram artem ritè præparata congelabunt ipsum, ac reducent cum alijs imperfectis metallis, ingenti & exuberanti sua decoctione, quam habent per administrationem artis nostræ. Quò firmiùs hanc nostram intentionem curiosis hominibus approbemus, vt eius veritati certitudiniqu; meliùs assentiant, Aristotelis sententiam lib. 4. Meteor. adducamus: Omne quod (inquit) eandẽ cū aliquo composito operationẽ efficit, est eidem per omnia simile, vt omne quod operationem habet oculi, est oculus. Haud secùs, cum aurũ nostrũ arte nostrã compositum, p̄ omnia simile sit minerali (in quo versatur omnis cõtrouersia disceptationis, utrũ aurũ à nobis compositum verũ sit aurũ) satis docuisse videmur.

Philosophi sententia, nostrā artem esse veram & certissimam. Satis fatebuntur ipsis probatū, qui viderunt eius experientiam, alijs verò non: quibus Philosophi probabiliore autoritates in hāc rem adferemus. Eodem libro Meteororum, quarto Digestionum capitulo sic inquit, aut simile: Quicquid in perfectionem destinatum est, ac tale mansit ob digestionis defectum, assidua digestionem perfici potest: qualia sunt omnia metalla imperfecta, cū à natura fuerint ad aurum ordinata prius ab initio suæ compositionis, vt postremò per eandem ad eum finē, auri videlicet, perducerentur, nec nisi talia sunt ob imperfectam digestionem: ergo quod sequitur audiemus eo loco, vbi quartum nostræ partitionis membrum discutiemus. Quod igitur natura sub terra voluit exequi, nos supra terram imitatione per nostram artem, & proiectionem efficimus, vt infrā latius audietur, penultima nostrę diuisionis parte. Rursus cū elementa qualitatibus suis sibi mutuo contraria (vt ait Philosophus libro secundo Generationum) in se inuicem conuertibilia sint, quantò magis ipsa metalla, quæ sunt vnus & eiusdem substantiæ materiæ quæ, cū non sint qualitatibus contraria, conuertētur, hoc in illud faciliñe. Quam ob causam Hermes procreationem ipsorum circularem esse dixit, at improprie quodammodo, vt ipsemet fatetur, quia non sunt ad eum finē à natura creata, vt ex perfectis fiant imperfecta, sed contrā: quapropter eātenus non est eorum generatio prorsum circulares, nisi pro parte. Quamquam istæ similesque rationes per se sunt in confirmationem artis sufficientes: attamen

men quia sophistæ semper in contrarium adferunt, quod reluctetur veritati, si nō omnia (quod prolixius foret, quàm huic opusculo nostro conueniat) quæ difficiliora sunt argumenta, studioforum animum & mentē perturbantia, mediāque inter dubium & resolutionem hærentem tenentia, producemus in medium, vt ab istorum solutionibus alia refellere discant. Ex autoritate Philosophi quarto Meteororum, quæ pariter fuit Auicennæ, & Alberti Magni, sic augmentantur: In vanum operantur Alchimistæ metalla perficere conantes, nisi reducant illam in primam materiam. Cùm igitur id non faciant, sophistica per conclusionem asserunt Alchimistarum omnium opera, vt ipsemet Albertus ait ad hunc modum: Quotquot metalla tingunt varijs materialibus simplicibus in diuersos colores, sunt impostores, nisi reducant illa in primam materiam. Multi sapientissimi que viri hoc argumentum soluere conati sunt, cùm sit ex magis apparentibus. Istorum nonnulli dicunt, etsi per proiectionem imperfecta non reducantur, nihilominus in compositione medicinæ similis fit reductio, videlicet in sulphur & argentum viuum, quæ sunt vera materia metallorum, vt infrà dicetur latius quarto nostræ diuisionis membro. Sufficit igitur agentis sola reductio, tum perfectio summa per decoctionem acquisita, licet passiuæ nulla fiat reductio. In ea sententia fuerunt Arnaldus de Villanova in magno suo Rosario, quem sequutus est Raymundus Lullius in suo Testamento. Salua pace tamen & reuerentia, quæ debetur grauissimis autoribus, hæc opinio contrariari nihilum

videtur Philosophis omnibus. Cùm enim concedant metalla esse in primam reducenda materiam, quod motu fit corruptionis ex Aristotele, velle videntur sola fusione & proiectione diuini nostri lapidis super metalla, hæc ad eũ corrumpi modum, ac nudari prima sua forma, quòd omni Philosopho concedere nimis indignum est. Plærique alij diuersas adferunt solutiones, vt videre licet in suis libris. Ego verò meam solutionẽ proferam. Siquidem noua fabricare metalla moliremur, aut ex eis lapides, vel quidpiã aliud alienum à metallis, necessariò forent in primam suam reducenda materiam, idq; medijs, quæ dicta sunt. Cùm tamen hæc sit intentio nostra duntaxat, vt imperfecta perficiamus metalla in aurum, præter omnem transformationem in materias nouas, & à propria sua natura differentes, purgemus ac mundemus p operis nostri diuini proiectionem, quò ad exuberantem deueniant perfectionem. Haudquaquam est opus illa reducere in primam materiam: differunt enim imperfectum perficere, & ex isto noui quid producere vel generare. Alioqui concluderetur, omnia semicocta reducenda esse ad primã formam, vt completè decoquerentur: quod quidem indignũ est omni Philosopho. Cæteras obiectiones aduersus chemicas artes fieri consuetas, in præsentia missas faciam, quòd per ea quæ posuimus, reliqua facilè solui queant, argumenta quæuis. Autoritatis Auicennę tamẽ est, quòd meminerim de contradictionibus Aristotelis cõtra chemiam obiectis in sua iuuentute: Cognoui (inquit) intentionẽ eorum, q nostram artem negant, & aliorum qui veram affirmant esse.

Priores, vt sunt Aristoteles & plæriq; alij, vtūtur quibusdam argumentis vtcunq; apparentibus, at minimè veris. Posteriores verò dicūt hāc scientiam certis demonstrationibus probari nō posse, vel licere, vt alias omnes, cūm alia via procedat, alijs omnibus contraria. Nam celat ac velat suorum terminorū proprietates, cūm cæteræ plurimū laborēt in suorū declarationibus. Proinde nostræ diuisionis ordinem prosequutus, tertium eius membrū arripia, exponēs operationes eius necessarias, ad executionem operis nostri diuini. Primò dicam rationem quare naturale vocetur, atq; diuinū, vt cognoscantur enormes operantū hac tempestate errores. Aristoteles docet naturam operari sub terra in procreatione metallorū quatuor qualitatibus (vt meliūs intelligatur) elementis, igne, aere, aqua & terra: quorum duo, reliqua duo compræhendunt, terra ignem, & aqua aerem. Cūm igitur materia nostra cōstat ex aqua & ex terra (vt infrā dicetur ampliūs penultimo nostræ diuisionis membro) meritò naturalis appellatur, quia in eius cōpositione quatuor intrāt elementa: duo manifesta, sub quibus alia duo latent, oculis velata corporeis, ignis & aer videlicet, quæ solis mentalibus percipi debent, vt ait Raymundus Lullius in suo Codicillo, ad hunc modum: Considera (inquit) naturam, & proprietatem olei (quod sophisticatores aerem vocant, ideò quia suis qualitatibus magis abundare dicunt) oculus tuus non iudicabit illius differentias, & proprietates. Per hæc verba satis innuit, elementa quatuor in opere nostro diuino non esse euidētia, quod plærique falsò

putarunt, vt infrà dicitur, vbi terminos declarabimus artis. Naturalis etiam dicitur scientia, quòd in prima sua operatione imitatur naturam quantò diligentius potest: non posset enim in omnibus, vt ait Geber in sua Summa. Veterum operationibus Philosophorù naturalium, qui nos præcesserunt, optimè confirmamur: hij quidem postea quàm diligentissimis inquisitionibus cognouissent (vt ait Raymundus Lullius in epistola sua ad Albertum Regem, & Albertus Magnus in tractatu Simplicium mineralium) naturam ad metallorum procreationem, sub terra solùm operari p̄ continuas & assiduas decoctiones veræ materiæ, quibus mundum ab immundo, purum ab impuro, perfectum ab imperfecto, continuatis euaporationibus, separat, calore terræ mineralis partim id efficiente, partim calore Solis, qui per se solùm integram & perfectam istam decoctionem non adimplet, ipsimet confirmati sunt. Hoc declarat optimè bonus ille Treuisanus, quòd etiam nos docet experientia: videmus enim in mineris diuersitatem metallorum & materialium, nonnulla crassiora, & alia subtiliora purioraq; in sublime plærunque exaltata. Quapropter nostra scientia naturam imitando, procedit in prima sua operatione per sublimationem, qua materiam nostram optimè purificet: impossibile namque fuerit nobis aliter præparare, vt Geber in Summa, & Rasis in libro Luminum inquirunt: Initium operis nostri, est sublimare, quare meritò naturale vocatur. Quâ ob causam scripserunt illi, qui nos præcesserunt, opus hoc nostrum non esse artificiale: quicquid enim

enim facimus, aliud nihil est quàm administrare naturæ per artem materiam ad compositionem operis necessariam, quam ipsa natura non potuit in hac perfectionem connectere, quia eius actiones continuæ sunt, vt ait Geber in sua Summa. Ratione huius tam admirandæ coniunctionis elementorum scientia, nostra diuina vocatur: quam verò coniunctionem Philosophi secundam operationem appellarunt, & nonnulli dissolutionem, asserentes, arcanum arcanorum esse, quod Pythagoras ait in Turba Philosophorum: Magnum hoc est mysterium, quod hominibus Deus velatum esse voluit. Item Rasis in libro Luminum: Si veram nostri corporis dissolutionem ignoraueris, non est quòd opereris: illa siquidem ignota, reliquum inutile fuerit: hanc etiam ex libris discere nemo potest, neque ex notitia causarum naturalium: proinde verè diuina dicitur, vt Alexander inquit: Corpus nostrum (quod lapis est occultus) cognosci minimè potest, neque videri, nisi nobis hoc ipsum Deus per Spiritum S. suum inspirarit, vel per aliquem viuum hominem docuerit, sine quo scientia nostra, nihil est. Hic est lapis, de quo loquitur Hermes tractatu suo quarto: Lapis noster (inquit) diuinus cognoscendus est, qui clamat assiduè, Defende me, & ego iuuabo te, da mihi quod competit, ego tibi vicissim optimè succurram. De hoc eodem occulto corpore loquitur primo suo tractatu: Falco semper in cacumine montis clamans, Ego sum album nigri, & rubeum citrini. Scientiam nostram inutilem esse præter istam coniunctionem, ratio est, quia tempore natiuitatis & procreationis o-

peris nostri diuini, pars volatilis secū defert partem fixam. Aliter enim quā per istam admirandam, & plusquā supernaturalem coniunctionem efficere haudquaquā possemus, vt in igne fixum opus permaneret; vt quod omnes Philosophi præcipiunt, fiat, fixum, volatile, ac denuò volatile fixum. Ista coniunctio fieri debet ipsamet hora suæ natiuitatis, vt inquit Haly Secretorum libro: Quicumq; nostrum lapidem non inuenerit hora suæ natiuitatis, non est quod alium expectet eius loco. Nam is qui diuinum opus nostrum aggreditur absq; notitia determinatæ natiuitatis eius horæ, nil ex opere suo consequetur vnquā, præter inutiles omninò labores & pœnas erroris sui. Hanc eandem coniunctionem Rasis libro Præceptorum propriè vocat pondera Philosophorum, & regimina, suadens vt ab hoc opere diuino prorsum abstineamus, si non cognouerimus exactissimè pondera, quæ Philosophi præ cunctis alijs arcanis occultarunt, vt patet ab earum scriptis varijs. Nā vbi quis dixerit, eiusmodi coniunctionem diuinam fieri die septimo, mox reperias alium, qui asserat quadragesimo die completi: alium centesimo: alium sub finē mensium septem: aut nouem, quod Rasis: alium sub anni finem, vt Rosinus: vix duos hac in re concordantes legere poteris. Cū tamen vnicus sit idemq; terminus, vnicus dies, imò vnica sola & eadē hora, qua fieri debet nostra coniunctio ad propriam suam decoctionem. Verū quia vouerunt arcanum hoc potissimum se non reuelaturos, de studio diuersos scripserūt terminos, quamuis inter se conueniant, intelligentes vniciū, quo cognito,

reliquum nil aliud est, præter opus mulierum & puerorum ludus, vt ait Socrates: Ecce tibi veram dispositionem albi plumbi demonstraui (hoc est verã præparationem materiæ nostræ, quæ nigra priùs vt plumbũ apparet, postmodũm albescit p nostram continuatam decoctionẽ) si hãc probè intellexisti, residuum aliud nihil est, quàm opus mulierum, & ludus puerorum. Innuens per hæc verba nullum opus hoc nostro leuius, post conjunctionem existere: quod sanè verissimum est. Cùm non sit opus alio labore quã sola decoctione duarum materiarum iam coniunctarum: interea dum coquuntur, quies datur optatissima, vt ait Philosophus Ethicorum 7. Quietem longè delectabiliorem esse quouis labore. Nostram decoctionem postremã fieri cum requie, & absq; labore tormentouæ, testatur Rasis lib. Trium verb. inquiês: Omnes dissolutiones, calcinationes, sublimationes, dealbationes, rubificationes, ac reliquas operationes, quas Philosophi scripserũt esse necessarias, ad diuinũ opus nostrũ complendũ, in igne fieri præter amotionem. Pythagoras in Turba Philosoph. idem asserit, inquiens: Cuncta regimina ad opus diuinum & perfectionẽ eius facientia, decoctione sola cõpleri. Barseus id ipsum ait eod. lib. Coquendum, tingendum, & calcinandum in hoc opere, verũ operationes decoctione duntaxat omnes perficiendas. Ne tamẽ Sophistę calumniatores dicãt, & suas operationes etiã non esse nisi decoctiones, alias Philosophorũ antiquorum sententias allegabimus, quibus errores eorũ detegantur. Alphidius ait: In operis nostri diuini compositione, non nisi vna materia sola (quam

aquam propriè vocant) vna tantùm actione, decoctione videlicet, quæ fit in vnico vase præter amotionem ab igne. Idem attestatur Rex Salomon: In operis nostri diuini confectione (quod nostrum sulphur vocat) nõ indigemus (inquit) præterquàm vno medio solo. Lilius idem sentit: Diuinum opus nostrum (ait) fit in vno vase solo, vno medio duntaxat, & vnica decoctione. Mahometus: Non habemus (inquit) nisi medium vnum, decoctionē videlicet, vas vnum, &c. quibus diuinum opus nostrū ad album & rubeum perficiamus. Auicenna tenuit eandem opinionem, qui præ cunctis optimè loquitur, ad hunc modum: Dispositiones (inquit) omnes, id est, operationes, ad opus nostrum diuinum componendum necessariae, fiunt in vno vase solo, duplici tamen.

Operantum igitur hac tempestate maxima pars errorem suum hoc ipso fateri cogetur, cum nemo non ipsorum tres, vel quatuor furnos habeat, & nonnulli decem, vel duodecim, hunc ad calcinandum, illum ad soluēdum, alium ad sublimandum, & innumera vasa, quibus vtuntur. Verùm enim verò tales in diem extremum operentur, priusquàm ad perfectionem hac via peruenirent, nisi corrigant suas operationes. Ut interim taceam de separationibus elementorum (quas vocant) vsq; dum de natura quatuor electorū, vbi de terminis artis nostræ dicturus sum, tractetur. Satis mihi fuerit in præsentia demonstrasse modum, & viam detegendi, cognoscendique deuios operarios in hac arte, pariter eos, qui persistunt in recta semita. Nam, vt antea dixi, latiusque

tiusque dicetur infrà, vnicus est operandi modus, in vnico vase (quod Lullius Hymen appellauit) in vnica fornacula (quã Treuisanus ignem clausum, humidum, vaporosum, continuum, ac digerentem vocat) præter amotionem, donec decoctio cõpleatur. Non est ergo tantis opus instrumentis, neque sumptibus ad hanc rem factis. Scio multos esse literatos libris insistentes, qui præter vllam certitudinem operantur, istos pessimè habebit mea repræhensio, cùm Geber in Summa sua doceat varias præparaciones, cùm sulphuris, tum argenti viui, similiter corporis & spiritus. Item Ralis, libro Perfecti magisterij, dicit corpora & spiritus varijs præparari medijs, quorum plurima docet. Antea satis respondimus, hæc & similia per Philosophos scripta, non alia de causa, quàm vt veram operis nostri diuini præparationem velent indignis, & contegant. Hoc Geber attestatur in sua Summa, capitulo de Medicinarũ differentijs, inquiens: Vnica est perfecta via, qua releuamur à tantis præparationum operationibus, oneribusque. Iam est quòd naturæ modum operandi ponam, in concauitatibus terræ generando metalla, quem ars imitari debet: ac deinceps materiam veram & necessariam, ad istorum perfectionem supra terram, declarabo. Cùm igitur hoc sit præcipuum in arte (vt Geber ait ab initio suæ Summæ, & Auicenna, præcipientes eos à practica huius operis abstinere, qui non prius vera fundaméta norint materiarum ac minerarum) imitabor excellentiores autores & magis peritos in mineralibus, declarando quæ ad hanc rem apprimè sunt necessaria. Omnium ita-

que Philosophorum sententia est, cuncta frigore congelata plurimū abundare humiditate aquea in sua materia prima, vt ait Aristoteles quarto Meteororum. Cū igitur liquata metalla frigore congelentur, necessariò prima ipsorum materia humiditate multa pollebit aquatica. Verū Albert. Magnus (qui præ cæteris mineralia scrutatus est exactissimè) istam humiditatē aqueam ait, non esse similem aquæ humiditate, quam videmus communiter in alijs naturæ compositis. Ista namq; per ignis violentiam in fumū transit. At liquata metalla non ita reducuntur in vaporem, concludendum hinc ipsorum humiditatem alicui materiæ permixtam esse, qua retineantur in igne, tutaq; sint ab eius vehementia. Nihil autem igni magis resistit, quàm humiditas viscosa permixta subtilioribus terræ partibus, vt ait Bonus Ferrariensis, & experientia docet: quapropter metallorum humiditatem esse talem firmiter credendum est. Cū tamen experientia doceat, repurgandum inter aliquas humiditates in fumum abire, metallis nihilominus in igne minimè consumptis, fatendum est cum præcipuis autoribus nostræ scientiæ, metallorum compositionem subintrare duplicem humiditatem viscosam, extrinsecam, & intrinsecam. Prior est crassa, subtili suæ terrestri materiæ non benè permixta, quapropter ab igne facilè comburitur in consumptionem. Posterior verò, quia maximè subtilis, & optimè permixta subtili suo terreo, vt ambæ partes vnicam & simplicem materiam constituent, neutra per ignem ab altera separari, vel absumi potest, quin simul abeant, aut vnà remaneant

neant in igne. Ex eiusmodi humiditate procreatum est argentum viuum, quod videmus, vt patet etiam experimēto. Testatur Arnaldus de Villanoua: Hoc (inquit) nos reddit certiores, ambas materias antea dictas in ipso perfectissimè coniunctas: nam vel terrestris humiditatem secum retinet, aut ista rapit illam in auras. Quod quidem Albertus Magnus causas metallorum compositionis diligentissimè perquirens, optimè cognouit, argentum viuum scilicet assidue moueri, ac fluere, quia vicissim altera pars in alteram dominium habet, vt causa fluxus atq; motus est humiditatis imperium, & siccitatis terrestris in humiditatem actus efficit, vt non adhæreat tangenti, neq; madefaciat. Hinc Alberti sententia comprobatur libro Mineral. simplic. Materia prima (inquit) metallorum est humiditas viscosa incombustibilis, forti mixtione, cum subtili terreo coniuncta in cauernis terræ mineralibus. Optimè cum Gebro conuenit, asserente in Summa sua, materiam veram metallorum esse argentum viuum, quia (inquit) natura nunquam otiosa procreauit argentum viuum ex dicta materia mixta, &c. Bonus Ferrariensis ait, argentum viuum esse proximam materiam metallorum, sed præcipuam humiditatem viscosam subtili suo terreo mixtam. Geber etiam in argenti viui definitione, quam facit in sua Summa: Est (inquit) humiditas viscosa per auxilium terrestris sue partis condensata, suam compositionem intrantis. Consideremus itaque diligenter naturæ progressum, in rerum omnium procreatione, quibus propriam admiscet materiam, quam Philosophi vocarunt

agens, quia seipsam non producit, vt ait Aristoteles: hoc est, suos effectus nō demonstrat. Quapropter natura in procreatione metallorū postquā creauit materiam, id est, argentum viuum, tanquā sagacissima, proprium adiungit agens: nempe terræ mineralis quandam speciem, velut collostrum eius & pinguedinem in cauernis terræ mineralibus, longa decoctione inspissatam, hanc vulgariter vocamus sulphur: comparatione ad argentum non alia, quā coaguli ad lac, viri ad fœminam, agētis ad materiam ei subiectam. Philosophi duplex sulphur posuerunt, vnum facilimæ liquefactionis, alterum verò congelatum solūm, & non fusibile. Proinde quo natura demonstraret virtutem & efficaciam agentis, id est, sulphuris, in materiam, cui adiunctum est, effecit admirabili compositione quadam, vt metalla coagularentur actione sulphuris fusibilis, vt essent liquabilia. Verūm alia mineralia simplicia composuit actione sulphuris nō fusibilis, vt non essent fusibilia, vti sunt magnesia, marcasitæ, & id genus alia. Cū autem agens nō possit esse pars materialis compositi, vt Aristoteles ait, natura procreans metalla sub terra, postquā dictum sulphur miscuit cum argento viuo, compositione quidem inenarrabili, pretiosissimum inde generat metallum, aurum videlicet: ab eo decoctione perfecta separādo suum agens, id est, sulphur. Et hæc est ratio cur sic perfectiūs omnibus alijs metallis, tum quòd videamus naturam illud in meliūs vltra non transmutare. Item hac de causa meliūs ac faciliūs coniungitur argento viuo, quia nihil aliud est, quā argentum viuum proprio suo

suo sulphure decoctum, & prorsus deinceps ab
 eo decoctione dicta separatum. Vt itidem sepa-
 ratio sulphuris est auri perfectio, quòd in aliis
 metallis remaneat, istorum est imperfectionis po-
 tissima causa. Hinc fit etiam, vt argentum sit im-
 perfectius auro, & cuprum argento: scilicet ob
 defectum completæ digestionis, qua sola separa-
 tur agens ab eis, id est, sulphur. In eo declaratur
 potissimum, ac præcipuum arcanum totiùs ar-
 tis nostræ. Cùm enim ars imitari naturá in suis
 operationibus debeat, necessariò, priusquàm di-
 uinum hoc opus nostrum perficiatur, agens vel
 sulphur suum erit separandum. Quòd quidem
 occultarunt omnes Philosophi, relegantes nos
 in suis libris ad naturales operationes, quas abun-
 dè satis declaravi. Quò tamen perfectius cogno-
 scatur, qua in re scientia nostra naturæ operatio-
 nes imitetur, operæ præcium fuerit præcipuum
 & communioré declarare modum, quo ipsa vti-
 tur in metallorum perfectione. Antea diximus
 metallorum perfectionem, vel imperfectionem
 fieri ob agentis priuationem, vel mixtionem, id
 est, sulphuris, & ostendimus modum primũ, quo
 natura consueta est vti in compositione princi-
 pis metallorũ, & perfectissimi videlicet auri. Mo-
 dò sciendum ipsam alio etiam vti progressu, qui
 licet priori contrarius esse videatur, est nihilomi-
 nus persimilis, si probè consideretur finis, ad
 quem tendit intentio naturæ, quia pariter aliud
 nihil est præterquàm repurgare metalla, purga-
 req; penitus à suo sulphure. Nam id ipsum quod
 priore modo per decoctionem perfectam efficit,
 postèriore continuatis, & longis digestionibus

exequitur, imperfecta sensim purificando tantisper, donec reducantur in aurum. Siquidem experientia nos docet, in mineris argenti reperiri communiter plumbum, & in nonnullis ambo simul permixta, ut argentum videatur imperfectum ferme ob digestionis defectum: quapropter metallicarum periti rerum suadent, ut occlusis cauernis, ne materiae subtilioris euaporare queat, diutius triginta, vel quadraginta annis relinquatur, ac donec perficiantur. Quod quidem Albertus Magnus recitat accidisse suis temporibus in regno Liburniae, vel Sclauoniae: pariter ab experto mineralium fossore mihi relatum fuit, saepius euenire. Secundum itaque hunc modum quo natura in perficiendis metallis utitur; ars imitatur suis operationibus ad imperfecta perficiendum, priuatione sui sulphuris videlicet, facta per projectionem operis diuini super illa, postquam liquefacta sunt: qua purificantur a dicto suo sulphure, perficianturque in purum aurum, perfecta sua decoctione exuberante, quam acquisiuit per administrationem artis nostrae. Non aliter, quam varii modi, quibus natura utitur in purificatione metallorum, non efficiunt ut variae sint auri formae (puto in perfectione) pariter & quibus utimur diuersis ipsa perficiendi modis supra terram, aurum nostrum naturali & minerali diuersum non redditur, cum eadem utamur materia supra terram, qua ipsa sub terra, & in suis cauernis. Attestante hoc ipsum Aristotele nono Metaphysicorum. Ex agente & materia (inquit) similibus, operationes semper sunt similes, quauis media fiat diuersa: nam ista & materia duo sunt.

sunt. Verùm si materia sit vna similisq; per omnia cum agente, omnes operationes, quæ ab initio dissimiles videntur, aut contrariæ, sub finem eundem sortiuntur effectum. Vt approbemus materiam nostram, qua vtimur ad metalla perficiendum supra terram, esse in omnibus persimilem illi qua natura sub terræ cauernis vtitur in ipsorum procreatione, Gebrum citamus testem in sua Summa: Ars (inquit) nostra naturam imitatur quantò propiùs possibilisq; fieri potest. Id ipsum Hermes ait, Pythagoras, Senior, & plerique alij. Proinde si naturam, ars imitatur, necessariò fatendum est, ipsam vti simili materia qua natura, quæ vtrobique non nisi vna sola esse potest, quam vocauimus argentum viuum, non solùm per se, at mixtum vnà cum agēte suo proprio, sulphure videlicet vero. Eadem igitur materia, quam Philosophi vocarunt argentum viuum animatum, erit vera scientiæ nostræ diuinæ materia, ad nostrum opus diuinum completum. Cùm hoc ipso, & non alio natura in terræ concauitatibus vtitur in procreatione metallorum, pro sua vera materia, vt suprà satis amplè demonstrauius.

Vocauerunt argentum viuum animatum, vt ostenderent inter ipsum, & argentū viuum commune, differentiam, quod posterius ita remansit, quia natura nō adiunxit ei suum agēs proprium. Falsò igitur existimarūt plurimi argentū viuum commune, & sulphur commune materiam esse metallorum. Nam vllò vnquam tempore non accidit, vt illa simul ambo mixta reperta sint in mineris, qua ratione poterunt igitur esse vera

materia metallorum in concauitatibus terræ, vel artis nostræ supra terram: vt loquitur Geber in sua Summa de Principijs artis. Et idem alio loco: Nostrum (inquit) argentum viuum aliud nihil est, præterquam aqua viscosa, desponsata per actionem sui sulphuris metallici. Hæc est vera nostra materia, quam natura præparauit arti nostræ (vt ait Valerandus Syltensis) & reduxit in certam speciem veris Philosophis notam, absque vlreriori transmutatione sui ipsius. Auicenna similiter ait: Natura nobis vnã solam præparauit materiam, quam ars nostra componere per se minimè potest. Fatuum igitur foret credere, ex omnibus materijs, quas miscere possemus, vllas, etsi metallicas, aut quascunque alias, esse posse veram scientiæ nostræ materiam, cum natura nobis præparauit illam, vt nihil desit præter hæc duo: scilicet eam purificare, & perficere, coniungereq; per decoctionem sibi propriam & congruam. De hac materia loquitur Rasis libro Præceptorum: Nolter mercurius (inquit) est verum fundamentum nostræ scientiæ, ex quo tincturæ veræ metallorum extrahuntur. Alphidius de eodem: Animaduerte fili totum opus sapientum Philosophorum, in argento viuo solo consistere: quapropter Hermes præcipit nobis, hunc obseruare mercurium, quem coagulatum vocat, & occultũ in latebris deauratis. Geber de eodem mercurio: Laudetur (inquit) Altissimus, q̄ hoc argentum viuum creauit, eiq̄ dedit potentiam incomparabilem, ad magisterium scientiæ nostræ verum perficiendum. In summa nemo non scribentum sapientum fuit eiusdem opinionis.

Obijcient operantes moderni temerarium me iudicantes, qui tot ac tantos viros prædecesores aufim repræhendere, quorum theórica & practica sublimare docent argentū viuū (quod mercurium appellant) cum vitriolo & sale communi, postea per calidam aquā reuiuificare, vt cum auro tandem permisceatur (quod Solem appellant) ac ad hunc modum soluere & fixare: quo diuinum opus nostrum perficiatur: quod scribit Arnaldus de Villanoua in magno suo Rosario: item Raymundus Lullius in suo Testamēto. Vt istis respondeam quod satis sit ipsis, per eosdem autores, quos allegat, quorum scripta testantur, istas operationes omnes, destillationes, separationes elementorum, reductiones, & id genus alias, nulla alia de causa positus fuisse, quā vt sub eiusmodi laruis practicam nostræ scientiæ vela- rent. Adducemus eundem Arnaldum Villanouanum, qui postquam in suo Rosario docuit diuersas istas operationes, sub finem suæ recapitulationis in hæc verba, vel his similia prorumpit: Ostendimus (inquit) veram practicam, verumque modum opus nostrum diuinum perficiendi, sed breuibus admodum verbis, quæ tamē satis proluxa videbuntur intelligētibus. Proinde tot tamque diuersis, ac proluxis operationum sermocinationibus, non intellexit veram præparationem diuini huius operis, neque practicam, quam antea breuibus tractasse dixerat. Hoc ipsum Raymundus in fine Codicilli, vbi respondet illis, qui fortassis interrogare possent, cur describeret artem, cum antea dixisset impossibile cuius ad artem hanc, eiusque veram notitiam librorum le-

ctura præuenire? Vt (respondet) lector fidelis introducatur, habitumque sibi contrahat, quo peruenire queat in veram operis nostri diuini cognitionem, cuius præparationem sincerè nunquam posuimus, nec declarauimus apertè. Constat igitur prolixas atq; diuersas eiusmodi præparationes, quas docet in suis libris, non esse solam & vnicam practicam operis nostri diuini. Qui paulò doctiores erunt, obijcient mihi, rogantes, cur scripserim diuinum opus nostrum fieri ex vnica sola materia, videlicet ex vnico & solo argento viuo animato, cùm Geber in sua Summa, capitulo de Coagulatione mercurij dicat, extractam esse à metallicis corporibus, cum arsenico suo præparatis. Rosinus contra dicit esse verum sulphur incombustibile, ex quo diuinum opus nostrum constat. Salomon Rex filius Dauid hoc ipsum attestatur, inquit: Deus prætulit omnibus rebus existētibus sub cælo verum nostrum sulphur. Pythagoras in Turba Philosophorum scripsit: Opus nostrum diuinū perficitur, quando sulphura vicissim coniunguntur, aliud cum alio: quapropter ex sulphuribus constat, & non ex argento viuo animato solūm. Vt responsum demus, quo spiritibus à via delirātibus satisfactū sit, in memoriā reuocanda sunt, quæ suprā diximus de metallorum materia, naturam videlicet in terræ concauitatibus, adiungere proprium agens argento viuo. Cæterum quia diuinū opus nostrum proprium nomen non habet, alij aliud indiderunt, vt Lilius scripsit ipsum tot nomini- bus appellari inter Philosophos, quot in hoc mundo res create sunt, innuens per hæc verba

nomi-

nibus infinitis vocari: quâuis vna semper & eadem res, ex vnicâ materia sola constans, existat. Philosophi nihilominus, qui præcesserunt, illi tot ac tam varia diuersaque, iuxta colorum in decoctione apparentium varietatem, imposuerunt nomina pro suo arbitrio. Qui, vti nos, vocauerunt argentum viuum animatum, considerarunt primam nostram materiam, (quam antiqui Philosophi Chaos appellarunt, cuiuscunque principium ab exordio sumptum) verè per omnia simile esse naturæ & materiæ argenti viui, ex quo natura componit, ac perficit in terræ concauitatibus metalla, vti suprâ demonstrauimus. Item qui diuinum opus nostrum vocauerunt lapidem Philosophorum (quod illi communius nomen est) id respectu finis decoctionis materiæ nostræ fecerunt, quia fixa permanet in igne: solent enim appellare lapidem, quicquid non refugit ignem, & ab isto non sublimatur. Plerique alij multa excogitarunt alia nomina, iuxta suas rationes, quæ singula recensere longum foret: vt ait Maluescindus: Si materiam nostram dicamus esse spiritualem, verum est: si corpoream, non mentimur: si verò cœlestem, verum est nomen eius: si terrestrem, non impropriè loquimur. His verbis manifestè patet, varietatem nominum ab antiquis nostris prædecessoribus impositorum operi nostro diuino, diuersis rationibus in diuersitate colorum & operationum apparentium in sua decoctione fundatam esse.

Pariter & qui sulphur appellarunt, vt attestantur autoritates, quæ cōtra me possent adduci, respectu ad postremam decoctionem, in qua materia

apparet fixa, ita loquuti sunt. Ut igitur ab initio veram argenti viui demonstrabat apparentiam, quia volatilis erat, in fine fixatur, tum demum occultum, & quod intrinsecus existens, erat incognitum: pars fixa videlicet, quam sulphur appellamus, manifestatur continuata, postremaq; decoctione, in qua dominatur supra partem volatilem. Hac de causa materia nostra non appellatur amplius volatilis (intelligo de his, qui postremam decoctionem considerant) at sulphur denique fixum. Ut ait Arnaldus de Villanoua in suo Rosario magno, cum de postrema decoctione loquitur operis nostri diuini: Est (inquit) verum sulphur rubeum, per quod argētum viuum perfici potest in aurum. Proinde concludere verè possumus, omneque dubium resolvere, materiam, ex qua diuinum opus nostrum componimus, non esse nisi vnam rem solam in omnibus, & per omnia similem illi materiae, qua natura in terræ concauitatibus vtitur ad procreationem metallorum, non obstantibus omnibus in contrarium suprâ allegatis autoritatibus, ac similibus alijs quibuscunque. Nominum enim diuersitas (vt ait Aristoteles) rem esse diuersam non efficit. Ut nostræ diuisioni finem imponamus paulatim, reliquum est, vt nostræ scientiæ terminos declarem, id est, sententias optimorum & præcipuorum autorum, qui præcesserunt, conferamus; vtuntur præcipuè quatuor terminis, inter alia, de nostri diuini operis compositione differentes, vt sunt, elementa quatuor, fermētum perfectum, venenum verum, & coagulum perfectum, quod aliàs masculum appellarunt, ad fœ-

minam

minam facta comparatione, velut coaguli ad lac simplex. Quo meliùs itaque declaremus, quidnam intelligat per elementa, sciendum quid Philosophi naturales dixerint de materia prima, quam Chaos appellarunt, in quo confusè quatuor illa continebantur, & quæ ob suam contrarietatem, quodlibet suas actiones demonstrando, manifesta nobis facta sunt. Quamobrem Alexander in Epistola sua: Quicquid (inquit) antiquis demonstratum fuit, esse calidæ qualitatis, ignem esse iudicarunt: quod siccum & coagulatum fuit, esse terram: quod humidum & labile apparuit eis, aquam: quod verò frigidum, subtile ventosumque visum est esse, aerem appellarunt. Quorù duo sunt in alijs duobus occulta & conclusa, vt ait Rasis libro Præceptorù: Omne compositum (inquit) ex quatuor constat elementis, duobus occultis in alijs duobus apparentibus, aere videlicet in occulto aquæ, & igne in interioribus terræ, vt antea diximus. Et quia duo conclusa non possunt actiones suas demonstrare, præter alia duo, debilia vocauerunt, alia verò fortia. Hac de causa dicunt composita esse perfecta, quando humidum & siccum, id est, aqua & terra coniuncta sunt æqualiter auxilio naturæ, cum frigido & calido, quæ sunt aer & ignis, per conuersionem vnius in aliud. Quamobrem Alexander libro Secretorum ait: Si conuerteris elementa vnum in aliud, inuenies quod quæris. Hæc sententia benè perfectèq; cognita nobis demonstrat veram materiam, & perfectam indicat scientiæ nostræ practicam: quapropter, vt meliùs intelligi queat, propriùs de quatuor elementis, & eo-

rum natura loquendum est, cùm sint necessaria in operis nostri diuini compositione. Hermes ait: In terra nostra creata sunt alia quæuis elementa. Alphidius contrà profert aquã esse præcipuum elementum, ex quo cætera elementa, ad operis nostri diuini compositionem requisita, creata sunt: in quibus nulla habetur, vt apparet contradictio. Nam ab initio procreationis operis nostri diuini, aliud nihil apparet, quàm aqua sola, quam Philosophi vocauerunt mercurialem aquam, ex qua terra procreata fuit, cùm inspissaretur coniunctione decoctioneque supernaturali, præterquàm nobis est inutilis. Proinde vera loquutus est Hermes, dum dixit ex terra prodijisse reliqua elemēta, cùm ipsa sola suas demonstraret qualitates in operatione secunda, non se cūs atque aqua suas demonstrabat in operis initio. Quapropter Alphidius ad Valerandum scripsit, ac ad alios, ipsam esse præcipuum elementum, in operis nostri diuini compositione.

Hæc sunt illa duo elementa, quæ Philosophi dicunt esse cognoscenda, priusquàm aggrediamur opus. Vt Rasis libro Luminum: Priusquàm (inquit) incipiatur opus, est cognoscenda natura & qualitas aquæ & terræ, quia in istis duobus compræhenduntur quatuor elementa: alioqui volatile fixum rapiet secum, & scientia nostra nobis inutilis futura est. Hac de causa præcipitur, elementorum quatuor conuersio, vt diuinum opus nostrum ritè qualificatum in fine fixetur, vtque resistere valeat ignis omni violentiæ, corruptioni aeris, ærugini terræ, & aquæ putrefactioni, non aliter quàm aurum minerale, propter
magnam

magnam suam perfectionem. Ista conuersio elementorum (vt ait Raymundus Lullius) nihil aliud est, præterquam terram, (quæ fixa est) volatilem reddere, & aquam (quæ est humida volatilisque) siccam & fixam efficere: quod probè fit continuata nostra decoctione in vase nostro, præter omnem amotionem, vel apertionem, ne fortè nostra pereant elementa, & in auras auolent in fumum.

Hoc ipsum attestantur scripta Rasis, & aliorum scripta varia Philosophorum in eandem sententiam, quum dicunt, veram separationem, & coniunctionem elementorum quatuor, in vase nostro fieri nullatenus tacto manibus pedibusue: quoniam (vt aiunt) lapis noster seipsum dissoluit, coagulat, abluit, purgat, albificat, & rubificat, præter extraneæ rei cuiusuis additionem vel mixtionem.

Arnaldus de Villanoua est eiusdem opinionis in suo Rosario magno, dum inquit, breuibus admodum verbis: Nullo alio labore est opus, quam in aqua trucidanda, hoc est, fixanda: nam statim atque hæc erit mortua, reliqua elementa necata sunt, id est, fixata. Falsæ sunt igitur operantum huius temporis, & elementorum separationes sophisticæ, in scriptis eiusmodi Philosophorum omnium pessimè fundatæ, qui vetant expressè destructionem simplicium in suis præparationibus, quia (vt aiunt) impossibile est arti prius formas dare. Certissimum est, elementa quatuor minimè componi posse, nisi prius destruerentur. Quapropter non est opus hac elementorum sophistica separationem, falsaque ad operis

nostri diuini compositionem. Falsam esse talem separationem, hoc ipso probatur, quod antea dictum fuit: nempe duo elementa esse in alijs duobus compræhensa: quò fit, vt veram eorum separationem cognoscere minimè possumus, quanto minùs perfectam coniunctionem. Experientia comprobatur, elementa, quæ separasse dicunt, nihil habere commune cum natura verorum elementorum (vt ait Valerandus) exemplo sit ipsorum oleum, quod vocant aerem, humectat & madefacit omne quod tangit: contra veram aeris naturam. Proinde sat mihi fuerit, ostendisse naturam & qualitatem elementorum, & eorù conuersionem in hac nostra sciētia necessariam, quo modernorum operantum palàm fiat ignorantia scientiæ veris filijs, vtque illos cognoscentes, fugiant ab eorum consortio. Iam videamus quidnam intelligant Philosophi per hunc terminum, videlicet fermentum. Dupliciter se dicunt vspasse: priori significatione dum faciunt comparisonem operis nostri diuini ad metalla: nò aliter quàm videmus parùm fermenti panis multam farinam in suam naturam & pastam conuertere: similiter diuinum opus nostrum conuertit metalla ad suam naturam: & quia est aurum, illa transmutat etiam in aurum. Verùm quod rarò in hanc significationem assumpserunt (in qua nulla difficultas) ad secundam veniemus, in qua scientiæ nostræ maxima difficultas latet. Per fermentum itaque secundo modo verum corpus, & veram materiam intelligunt, quæ diuinum opus nostrum perficit: quod quidè oculis est incognitum, & intellectu solo perceptibile quid.

Etenim

Et enim ab initio materia nostra apparet volatilis (vt antea satis declarauimus) quam nos oportet coniungere proprio suo corpori, vt hoc medio retineat animam, quæ medio istius iam factæ coniunctionis, medianteq; spiritu, suas diuinas operationes demonstrat in opere nostro diuino. Vt scriptum legitur in Turba Philosophorum, ad hunc nempe modum: Corpus habet plus virium, quam duo fratres eius, quos vocant Spiritum & animam. Non quod intelligant quemadmodum Aristoteles declarauit, & alij Philosophi (quod valde notatu dignum) sed corpus vocarunt omne simplex, quod ex propria sua natura potest ignem sustinere, præter vllam diminutionem: hoc aliter fixum vocant. Animam appellarunt omne simplex per se volatile, potestatem habens secum rapiendi corpus, ac deferendi ab igne: hoc alio vocabulo nominarunt volatile. Spiritum esse dicunt id, quod potestatem habet retinendi corpus & animam: istaq; duo simul adeo coniungendi, vt non possint amplius separari, siue perfecta sint, aut imperfecta. Quamuis in opere nostro diuino, ab initio nihil intrat noui (puto post primam præparationem) nec in operis medio, neq; in fine. Verum Philosophi diuersis respectibus, & considerationibus rem vnâ & eandem vocarunt corpus, animam, & spiritum, vt supra dictum abundè. Primò cum materia nostra esset volatilis, vocauerunt animam, quia secum deferbat corpus. Posteaquam id quod occultum erat, manifestatum est in nostra decoctione, tum demum corpus vires suas palam fecit, mediante spiritu, hoc est, animam retinuit, hanc ad propriam

naturam suam reducendo (id est, in aurum) eamque sua fixauit potentia, per auxilium artis nostrae. Hoc ipso declaratur exacte, quod Hermes scripsit; nullam tincturam fieri citra lapidem rubeum: Nam ut Rosinus ait: Verus sol noster apparet albus & imperfectus in nostra decoctione, & est perfectus in rubeo suo colore. Fermentum est de quo loquitur Arnaldus de Villanoua in suo Rosario magno, quod apparet illis duobus coloribus, non tactum, neque mixtum alteri materiae cuiquam, ut per ea scripta posset intelligi. Verum esse testatur Anaxagoras, inquit: Sol noster est rubeus & ardens; qui coniunctus est animae albae, & naturae lunae, spiritus in medio: quamuis totum sane aliud nihil sit, praeter argentum viuum Philosophorum. Morienus declarat: Impossibile fuerit (inquit) ad perfectionem scientiae nostrae peruenire, tantisper donec luna soli coniuncta sit, praeter quem scientia nostra est inutilis, ut ait Hermes, & reliqui omnes Philosophi. Per haec intelligi possunt ea, quae Rasis loquitur libro Luminum: Seruus (inquit) rubeus uxorem duxit foeminam albam, in fine perfectionis operis nostri diuini. Similiter quod Lilius habet: Vnio vera corporis & animae, fit in albo & rubeo colore, medio tamen eodem, certo tempore, per auxilium nostrae decoctionis, ad eum gubernatae modum, ut materia nostra non destruat: nam, ut in Turba scriptum reperitur; emolumentum ac detrimentum operis nostri diuini, vtrumque prouenit ex administratione ignis. Proinde sua serim vna cum Rasi, ne quis temere huius practices suscipiat prouinciam, in hac nostra scientia, priusquam

quàm ignis regimina cuncta (quia diuersa) in operis nostri diuini compositione apprimè necessaria, probè admodùm cognoscat: alioqui terminus, quem venenum appellant, applicabitur ipsi, quod in secunda operatione solet accidere, vt antea dictum. Nō propterea venenosum quid addendum esse quis existimet in nostra materia, neque Theriacam, minùs extranei quidpiam (vt existimarunt nonnulli literam considerantes) sed quòd industriam, ac vigilem operatorem esse oporteat, ne terminum & horã natiuitatis aquæ nostrę mercurialis prætereat, vt adiungat ei proprium corpus, quod antea fermentum appellauimus, & iam venenum vocamus, idque duabus de causis: Prior nos concernit, quia non aliter quàm venenum humano corpori nil præter danum inferre potest: si hoc loco non coniunxerimus illud sua hora determinata, nihil nobis quã detrimentum adfert, ac dispendium, vt supra diximus. Posterior concernit mercurium (quem vocamus aquam mercurialem) quia hunc trucidat, & fixat: Quo quidem interpretatur quod scripsit Hamech, inquit: Cùm nostra materia peruenit ad suum terminum, est coniuncta suo veneno mortifero. Item quod Rosinus: Venenum hoc (ait) est valdè magni pretij. Haly, Morienus, & reliqui omnes idē attestantur. Eadem comparatione theriacã vocarūt, vt ait idem Morienus. Quoniam id ipsum operatur in corpore metallorum, quod in nostro theriaca: Quamuis etiam id quod scripserunt, adaptari queat ad coniunctionem perfecti fermenti, cùm hora determinata facta est, quia per ipsam diuinũ opus nostrum

perficitur. Similes igitur autoritates intelligi debent ex allegorico sensu, & non ex apparentia literæ, quod plæriq; falsò existimarunt. Istiusmodi est postremi termini, magis vsitati, & intellecti minùs, interpretatio: etenim maior pars p̄ ipsum intelligunt diuinum opus nostrum, quâdo perfectum est: non aliter (inquiunt) quàm parùm coaguli plurimùm lactis congelat, nostræ materiæ tantillùm proiectum super viuum argētum, istud congelat, & ad propriam suam naturâ adducit. Verùm decipiuntur aberrantes à veritate: nam per ea concludunt materiam nostram comparari non posse metallis, quia congelata sunt. Proinde sciendum est, quando mercurius noster apparet simplex, est labilis, ipsumq; Philosophi lac vocarunt, cuius coagulum appellant id, quod nos suprâ fermentum, venenum, & theriacam vocauimus. Quia velut coagulum non differt à lacte, nisi pauca decoctione, nostrum coagulum etiam à nostro mercurio non differt, nisi per decoctionem, quam acquisiuit antea: hoc est magnum & supernaturale secretum, ob quod Philosophi nostram scientiam diuinam esse dixerūt, quia deficiunt in ea rationes humanæ, vt suprâ narrauimus. Hoc est coagulum, quod Herines vocauit florem auri, de quò volunt intelligi, cum inquiunt: In congelatione spiritus, facta est vera dissolutio corporis, & econtrâ, in dissolutione corporis, est facta vera congelatio spiritus. Quia per eius medium totum perficitur opus, vt ait Senior: Cùm vidi nostram aquam (id est, mercurium nostrum) per se congelari, credidi firmiter nostram scientiam esse veram. Eandem ob causam

sam scribit Alexander in scientia nostra nihil esse creati, præter id quod factum est ex masculino & fœmina. Coagulum nostrum vocat masculum, quia ipsum est quod agit, & Philosophi masculino tribuerunt actionem, & passionem fœminæ, quam dicunt esse mercurium nostrum, ideò quia coagulum dictum agit in ipsum, suam potetiam demonstrans. Hac de causa dixerunt, fœminam alas habere, quia noster mercurius simplex est volatilis: qui tamè retinetur per dictum suum coagulum. Eapropter scripserunt: Fac ascendere fœminam supra masculum, & postea masculum super fœminam, id ipsum intelligentes quod in Turba Philosophorù: Honorandum esse Regem nostrum, & Reginam suam uxorem, ac diligentissimè cauendum ne adurantur, id est, ne decoctio nostra acceleretur. Nam, vt Arnaldus ait in magno suo Rosario: Præcipuus error in operis nostri diuini practica, est accelerata, vel festinata decoctio. Similibus ac varijs terminis vsi fuerunt in scriptis sui antiqui Philosophi, & quia præcipui sunt isti, quos declarauimus, finem interpretationibus terminorum imponemus: etenim his probè cognitis, vera materia non potest non cognosci, ac deinceps libri Philosophorum faciles facti sunt, vt ait bonus Treuisanus. Concludam igitur cum Philosophis omnibus, quorum scripta hæcenus in meliorem ordinem quam potui, redegi, non nisi vnam esse materiam solam, ex qua diuinum opus nostrum adimpletur. Componitur enim ex solo simplici mercurio (quem Philosophi proprio suo termino, citrà vllam æquiocationem, mercurialem aquam vocarunt)

coagulato per actionē sui proprii sulphuris (quod Hermes propriè vocauit florem auri) qui longa & continuata nostra decoctione , tantam ac tam excellentem acquisiuit perfectionē , vt opus hoc nostrum valeat omnia corpora metallica imperfecta , quibus coniunctum fuerit proiectione , in purum & putum aurum transmutare minerali simile , idque diuersis rationibus antea deductis & allegatis , quibus amplè satis declarauimus , quinam fiat , vt imperfecta metalla per illud perficiantur . Cùm vtique nulla simplicia differentia , vel qualitatibus contraria coniungi possunt , aut perfectè misceri simul , diuinum pariter opus nostrum , quia constat ex solo argento viuo animato , pati nullo modo potest coniunctionem cum sulphure , quod remansit in metallis imperfectis , ob digestionis defectum , vt suprà notauimus . Verùm enimuerò , cùm sit potentissimum , & summa digestionē perfectissimum , separat sulphur dictum à metallis , & argentū viuum , quod in ipsis est reliquum , perficit in aurum . Experimento comprobatur , cùm proiectionē facimus eius super commune viuum argentum , reperimus ipsum totum fermè conuersum in aurum . Contrariū videmus efficere super metalla proiectum : siquidem ex semilibra aliquorum vix habentur vnciæ sex : at quantò magis decocta sunt , tantò minùs hac via diminuuntur . Finem itaque huius opusculi mei secundæ partis faciens , tertiam & vltimam tandem aggrediar , in qua veram & perfectam scientiæ nostræ diuinæ practicam sub diuersis allegorijs explicabo . Quam Deus manifestabit suis fidelibus , eiusque studiosis amatoribus ,

toribus, qui diligenter hæc mea scripta perlegent, veram dans intelligentiam per Spiritum S. suum, ad sui gloriam & honorem: cui fit laus in æternum.

TERTIA PARS OPVSCVLI DIONYSII Zacharij, de Practica diuini operis.

NI VERSA terra per Philosophos & Cosmographos in tres partes principes diuisa est: in Asiam, Africam, & Europam, sub quatuor plagis, vel regionibus, Oriente, Occidente, Meridie & Septentrione sitas, subque dominio diuersorum Imperatorum, Regum, Principum, potentumque Dominorum. Quorum vnusquisque res diuersas & varias habet in delitijs, cum ob earum raritatem, tum singularem valorem: posterior causa non æquè grata, atque prior existit, quod experientia didici, cum varias atque aduersas peragrarem regiones. Siquidem vbi doctorum frequentia virorum fuit, ibidem (maximo meo malo) vidi sapientes valdè miseros & abiectos, econtrà ditissimos ignaros, & in maximo haberi precio. Vbi verò penuria doctorum peritorumque hominum erat, maxima quoque pars ignari prorsus, & inepti, hoc loco potissimum sapientes honorabantur ab omnibus, & præsertim à maioribus summo fauore & obseruantia maxima prosequutos animaduerti. Haud secùs opum inopia minerarumque (vnde nobis aurum communicatur, & alia metalla) his locis vbi non reperiuntur, maxi-

mam istorum æstimationem efficit, vt abundan-
 tia secùm adfert eius vilipendium, cuius habetur
 magna copia penes opulentos : & viliora quæq;
 nulliúsue pretij, perfectiúque nihil habentia, præ-
 ter apparentiam, oculos eorum semper occæca-
 runt, vt perfecta pretiosaque non cognoscerent.
 Quapropter indignati sapientes, cū vident igna-
 ros esse prælatos, aliò se conferunt, suæ sapientiæ
 vires & potentiam deliberâtes, alibi locorum de-
 monstrare. Quod fecit olim magnanimus qui-
 dam Gubernator, proponens nunquam desiste-
 re, donec reliquâ mundi partem, vltra suam, qua
 potiebatur, sibi subiecisset copiarû suarum præ-
 sidio, & præsertim fidelis œconomi sui consilio.
 Interea dum hæc in animo versabat, varios ac di-
 uersos adiunxit sibi extraneos, qui quòd mini-
 mè fideles essent, existimarunt se liberaliùs exce-
 ptos iri ab Imperatoribus, Regibus, alijsq; Prin-
 cipibus. Quapropter (vt solent exploratores) ab
 eo defecerunt, eiusque vulgarunt illis consilia.
 Qui paruipenderunt, nullam terrenâ existiman-
 tes potentiam suæ resistere posse, quantò minùs
 dicti Gubernatoris deliberationem. Dum igitur
 in Aulis magnisq; Palatijs nil nisi ridebatur,
 cantabatur, procationibus, laruis, equorum
 exercitijs, choreis, ac varijs ludis fallitur tempus
 inutiliter, adulatoribus, & susurrionibus benignè
 præbentur aures, viri sapientes derisorie tractan-
 tur nomine philosophico (quod olim magni Mo-
 narchæ, Potentatusque non sunt dedignati, nec
 adhuc facerent, si sanum, vt antea libenter adhuc
 audirent consilium) interea bonus ille Princeps
 Gubernator, suis stipatus præsidijs, auxiliari-
 búsue

búsue copijs , vnam ex celeberrimis vrbibus Imperij iam obsederat. Imperator conscripto copiosissimo milite, multis Regibus comitatus, ac Principibus, signa iam iam ad conflictum conferre parabat, cum bonus Princeps Gubernator persuasione sui fidelis æconomi, aliorumque suorum, obsidione relicta, solus in munitissimam arcem tutò se recepit, copijs eius campos circum occupantibus, & indies inimico strenuè resistentibus. Adduxerat Imperator quinquaginta millia pedum, equitumque sex millia, innumeraque tormenta bellica. Princeps itaque deserens urbem ferrea turri propugnata, ordine classico suis cum castra mouit, pugnantibus strenuè post ipsum copijs posterioribus aduersus hostem, & in fluum illicò traiecissent, fractisque pontibus sibi suoque Principi prospexissent, maximè imminebat eis periculum, at illæsi omnes euaserunt manus inimicorum. Altera die persequentibus viriliter hostibus, coactus est Princeps consilio suorum assentiens, in locum inexpugnabilem secedere, simul & omnis miles cum eo. Vallis & aggeribus muniabatur, in cuius meditullio sedebat in rupe muris circumsepta, nunquã expugnabilis arx rotundissima, cui astabat alia turris eminentissima, per quam sub terra cuniculis excauatis, æconomus omnia quæ & victui, & bello erant necessaria, potuit introducere nescijs inimicis, vt olim factum extitit Neapoli Romanæ, dum Solimanus Rex Turcię hanc obsideret annis viginti, nec perciperet vnde venirent vrbi subsidia victus, & alia. Princeps autem suis intra mœnia receptis, in arcem se recepit, ac in paruum cubiculum rotun-

dum, ornatissimum quoque singulis tanto Principe dignis, in quo toto tempore mansit, quo duravit obsidio, quòd summè delectaretur eo receptaculo: fabrefactum erat, quemadmodum in Ducatu Lotaringiæ videre licet. Inde per quatuor fenestras ei fuit conspicuum quicquid hostes facerent machinationum, vt ipsum interciperent. Verùm intrare non poterant, quòd porta sui domicilij præcipua, ad eum erat occlusa modum, vt nemo valeret eam aperire, præter fidelem œconomum, qui de singulis adeò prudenter disposuit, atque prouidit, vt integro obsidionis anno deficeret nihil. Ob varios & asperrimos insultus ab Imperatoris milite factos indies, coactus est Princeps exercitum suum in quinq; turmas partiri, vt quælibet ageret excubias per suas vices. Exercitus Ducibus ad hunc modum Imperatori suadentibus, ne castra moueret: Si Principem (inquiunt) reliquerimus, meritò nos deridebit, præsertim quòd nostri fuerit ordinis, & à nobis recessisse dicat ea de causa, quia minùs dignè tractabatur: quamobrem si manus euaserit nostras, omnem vindictæ quæsiturus est occasionem. Hæc & similia verba mouerunt Imperatorem; vt obstinato prorsum animo deliberaret, Principem captiuum facere per inedia, aut alia via qua posset. At instate hyeme, parte castrorum suorum tantisper secum retracta, reliquã in obsidione reliquit Imperator sub Ducatu potentissimi Satrapæ, qui plurimos impetus faciebat indies aduersus boni Principis militem. Consilium Imperatoris erat, ne sui castra mouerët antè præterlapsam annua. Quod intelligens Princeps

per

per suum œconomum turmis imperavit suis, vt quælibet vnum ex Imperatoris exercitu, vi directum armorum adferret vexillum, indicta pœna maximæ suæ indignationis, ni facerent imperata. Quòd si etiam præstitissent, addito ingenti proemio quibusuis, insuper pollicitus est in propria persona, comitâte fideli suo œconomoprodire, hosti que manum infligere tam strenuè, vt vel vitam foret amissurus, aut primum Imperatoris vexillû reportaret, spoliisq; ditaret omnes, qui sequuti fuissent, supra cunctos suos inimicos, qui obsidebant eum. Reassumptis igitur animis, priusquam tempus constitutum præterlaberetur, allata sunt ei per suas turmas, quotquot Imperatoris signa desiderarat, medio duplicationis circuli, quam docuerat œconomum suum Princeps quidam Galliæ. Primum vexillum erat nigrorum equitum Germanorum, quos vocant Reuthorum atrorum: Secundum interfertum erat varijs coloribus: Tertium erat non vsq; adeò dissimile vexillo Regis Galliæ: Quartum insignitum erat Luna crescente: Quintum verò simile fuit signo maximo Imperatoris: quod quidem Principi animum auxit, vt altera die cum œconomosuo prodiret ad mœnia, & ibidem strenuè supra modum pugnaret, vsque dum consequeretur maximum vexillum Imperatorium. Apugna tandem rediens, & fatigatus, ab œconomocibus prioribus obsidionis, initio residuis, reficitur, ac refocillatis viribus altera die cum suis, & œconomoviriliter insiliens in hostem, totû exercitum partim prostravit, partim fugavit Imperatoris, Ducum suorû auxilio, qui omnes sui Prin-

pis coloribus illustrati sunt. Quò factum deinceps, vt omnis Potentatus, siue Papa sit, aut Imperator, siue Rex, Princeps, vel Solimanus, quotquot sunt, huic vni Auro Principi deferant palmam, & victoriam cedât applausu maximo, Deo sic iubente, ac volente, cui sit laus, honor & gloria perennis. Reliquum erit, vt operis nostri diuini projectione super metalla, tincturam gemmarum, & humani corporis medicinam in eo sitam esse, declaremus.

De projectione super metalla.

REGIS nostri multiplicati viribus, & cibis re-
fecti, vncia vna proiiciatur super vncias quatuor
auri puri, putique liquati, fiet inde materia fran-
gibilis, que puluerisata, coquatur in monte clau-
so insultus postremi calore, vase admodum stri-
ctè etiam obturato, spatio trium dierum. Huius
pulueris vncia vna proiiciatur super vigintiquin-
que marcas argenti, vel cupri, vel super octode-
cim marcas plumbi vel stanni, vel super quindecim
marcas argenti viuico immunis, in crucibulo
calefacti, vel plumbo cõgelati. Materia mox spu-
ma crassiore contegetur, operatione completa,
crepitus fiet, ac si crucibulum frangeretur. Tan-
dem liquefiat hæc materia, & erit in aurum con-
uerfa. Verùm si dictum pondus obseruatum nõ
fuerit, nec materia priore suo colore mutata: qua
propter esset in cineritio magno fulminanda sine
plumbo, vt horarum trium spatio materia, quæ
non erit transmutata, consumatur, reliquum in
fundo purum, est cimento regali sex horis latius
purgandum. Hac via totum habebitur aurum,
opera

opera magni Regis nostri conuersum, simile minerali quouis & æquipollens. Et hæc est via, quã docet Raym. Lullius in suo Codicillo, quod ad projectionẽ attinet. Secundam pro tinctura gemmarum docet in suo Testamento.

De Tinctura gemmarum & vnionum.

LAVANDVS est magnus ille Rex noster, ac reficiendus statim postquã allatum est ei signum album crescente luna insignitum, nec finis obsidionis est expectandus, sed à suæ refectionis partu primo. Hic est mercurius, quem Raymundus Lullius vocauit argentum viuum exuberatum. Eius vnciæ duę, vel tres ponantur super cineres, in alembico paruo benè clauso, destillentur igne lento primùm, cùm nihil hoc igne stillare volet amplius, mutato recipiente lutatoq; fortiori tandem vrgeatur igne, quicquid ascendere poterit. Liquor iste secundus in alembico recenti, per balneum Mariæ destilletur, tertio cohobando liquorem super feces viscosas, & aqua breui suo tempore dissoluentur: tertia vice tamen totum per cineres destilletur, & postmodum in alembico recenti per balneum rursus destilletur quater, feces vice qualibet seruando seorsim, vsque dum aqua destillata sit clara splendensque perlarum candido nitore, cuius vsus hic est ad vniones. Ponantur isti licet minutissimi, in cucurbitam paruum, quibus affundatur aquæ dictæ tantum, vt parumper emineat, cooperiatur galea cæca, & post horas tres in pastam resoluentur albam, & supernabit liquor admodum clarus, euacuetur modestè ne turbetur. Cucurbita cum pasta

ponatur cooperta, in balneum Mariæ tribus diebus digerendo, postmodum auferatur. Fabricetur formula argentea rotunda, intrinsecus deaurata, quæ per medium in duas æquales partes aperiatur, adapteturque filum aureum vel argenteum deauratumque inter ambas concauitates. Tandem spatula aurea formulæ medietas repletur vtraque dicta pasta, filum per medium collocetur in medio sui foraminis, claudaturque formula, filum autem protrudatur, ac retrahatur, quò benè foratus sit vnio per medium. Aperta formula eximatur vnio formatus, & ponatur in scutellam auream altera simili coopertam, non tangatur manu, siccetur in umbra, & non ad Solem. Cùm plures habueris, filo perforentur omnes, & in canali vitreo ab vna parte latum foramen habente, ab altera non maius filo aureo, & suspendantur simul in boccia, vel vrinali vitreo mundo supra liquorem dictum sublimatum, lutetur vas, & octo diebus in aere continueatur, postea tribus ad Solem, singulis ternis horis mouendo vitrum, vt vapor ascendat, hoc artificio perficietur vniones tantæ quantitatis vt voles. Ad eundem modum de rubinis & carbunculis fieri poterit, rubei mercurij medio, post vnicam eius refectionem.

*De vsu diuini operis nostri, ad humani
corporis medicinam.*

SUMATUR pondere grani vnus post exitum Regis, & albo vino dissoluatur in argenteo vase. Tingetur vinum citrino colore, quod ægris administretur, paulò post mediam noctem, & vno die

die sanabitur, si morbus sit vnus mensis, si fuerit vnus anni, infra duodecim dies, vel infra mensem, vbi valdè diuturnus morbus esset futurus. Ad conseruandam sanitatem, sumendum ex eo parùm singulis annis bis, sub initium veris & autumnii. Hoc medio sanè viuitur, & alacriter vsq; ad prædestinatum vitæ terminum, Deo dante, cui laus sit, honor & gloria nunc & semper, in æternum. Amen.

FINIS OPVSCVLI DIO-
nysii Zacharij.

ANNOTATA QVAE-
DAM EX NICOLAO
FLAMELLO AV-
TORE GALLO.

 D metallorum verã cognitionem ignorandum non erit, dum in primis adhuc speciebus existunt, in sulphure videlicet, ac in argento viuo duas habere formas, vnã masculinam, alteram verò fœmineam, quæ duo spermata maris atque fœminæ, sulphuris prius, elementa masculina duo continet, ignem & aerem: posteriùs alia duo fœminea, terram & aquam. Quæ duobus comparantur in arte serpentibus, vni alato, terribili, alteri quidem alis carenti multò horribiliori. Hæc duo spermata si per naturam coniungantur in ventre mercurij, qui propter suum ardorem vocatur ignis naturæ, & à nonnullis leo deuorans, & eius ventrem, licet

aurum & argentum subintrent, non absumuntur, quòd illo natura duriora sint, atque perfectiora. Mercurius est imperfectus, nihilominus aurum & argentum cominunia proueniunt ex eo. Argentum est substantia lunæ inferioris, vt aurum solis etiam inferioris. Mercurium igitur matrem occidi, ac mori oportet p̄ dicta spermatata, qui postquam semel mortificatus fuerit à natura, nunquã poterit ampliùs reuiuiscere. Nam vel tantillum congelatus in venis terrestribus, adest mox in eo granũ auri fixum, qd̄ ex duobus spermatibus producit verũ gerinẽ mercurij. Vt à plumbi cauernis videre licet, in quibus nulla minera locorum vbiuis, in qua fixi granum verum non contineatur manifestè, id est, granum auri, vel argenti. Siquidem prima congelatio mercurij est minera plumbi, in qua positum est à natura. Hoc verè multiplicari potest in suam perfectionem absque dubio vel errore, existens tamen in suo mercurio nõ separatim à sua minera. Metallum enim in minera sua consistens, est mercurius, à quo si granum separatur, vt pomum erit immaturum ab vrbe sua desumptum, quod prorsus destruitur. Granum fixũ est velut pomum, & mercurius arbor. Non est igitur separandus ab arbore fructus, quia non potest aliunde nutrimentum accipere, quàm à suo mercurio. Maior est fatuitas in mercurium ponere aurum & argentum, non secùs atque discerptum pomum arbori rursus infigere. Vt igitur negotium hoc adimpleatur ex æquo, sumenda simul arbor cum suo fructu, quo denuò plantetur, citrà fructus ablationem, in fertiliorem terram atque nobilior-

rem,

rem, quæ plus nutrimenti dabit vnico die, quàm prior ager in centum annis exhibuiffet, ob ventorum afsiduam agitationem. Altera terra, quòd foli proxima fit, crefcere vegetareque facit arborum, continuo rore, & afsiduo fole in horto philofophico, manè vefperi, dies & noctes, ac in fmgulas horas, abfq; intermiffione, lucente, arborq; rore dulciffimo conſpergitur, ac nutritur, vno anno magis, quàm in priore terra decem millibus. Poſitis igitur ambobus in furno continui caloris dies & noctes, vapor eius, qui ros eſt, impedit combuſtionem. Lignorum vel carbonum calor eſt inutilis, imò noxius. Noluerunt itaque ſapientes Philoſophi in alia re quapiam operari, q̄ in ipſa natura, cùm ipſa luna, in matre congrua mercurio. Ex quo tandē generalem mercurium effecerunt, longè potentiorem & fortiorem illo naturali. Aſcende igitur in montem, vt vegetabilem, ſaturniam, regalem & mineralē herbam videas. Succus enim eius ſumatur purus abiectis fecibus. Ex eo namq; maximā partem operis tui perficere poteris. Verus eſt hic mercurius Philoſophorum. In primis igitur mercurium tuum ne laueris, ſed iungas ipſum cum patre ſuo, id eſt, cum igne, ſuper cineres, qui ſtramen ſunt, in vitro ſolo, abſque vlla re alia, quod nidus eſt, in furno, qui domus eſt: ex nido pullus naſcetur, qui ſuo ſanguine ſanabit omnes.

Fons Chemicæ.

FONS & cauerna metallorum omnium, eſt mater, ex qua naſcuntur & proueniunt illa ſeptem, vt ex ſua natura: item Saturnus, Iupiter,

Mars & Luna. Plumbum intellectualiter est aurum leprosum, &c. Fons autem naturæ si mercurium in eo positum recipiat, inde medicina fiet excellentissima. Nascitur in terra massa plumbea mercurius, qui clausus in carcere postea liberetur, alioqui non potest sciri pondus, neque mensura, quæ desideratur: ad eum tamen cognoscere modum poteris. Solis mercurius, non est mercurio lunæ similis, cū hic semper albus manere debeat, quo sibi similem procreet, mercurius verò Solis est rubificandus, & hic est labor primus: & postmodū congregari poterunt. Notandum utique quintā essentiam esse nobis in hac arte præcipuè necessariam, & mercurium istū reperiri potissimum eo loco, in quo sol est in maximo suo calore, multosq; flores producit: nā post flores sequuntur fructus. In luna similiter inuenitur dū in ipsa quæritur: in Saturno, Marte, Venere, & in Mercurio securius: ego autem (Flamellus inquit) in sole reperi & elaboravi. Cū igitur singula cōueniunt in hoc opere philosophico, quorū quodq; simile est alteri, tū foetus matrē deuorat, patremq; suum in vnico lacu suffocat, in quo simul flores, lac, fructus, atq; sanguis inueniuntur. Metallum igitur hoc vnū in vnico vase ponendū, & in vnico furno. Mercurius est de quo loquor, & nihil aliud. In operis abbreviationē vnicū habetur in hoc mundo metallū, in quo mercurius iste noster abundè reperitur. Aurum calidum est & siccum, Luna verò frigidæ naturæ, Saturnus grauis atque mollis: quapropter soli similis hoc ipso, aurū leprosum appellatur: Venus est Lunæ similis pondere & malleatione, Mercurius frigidus

dus & humidus similis Ioui, qui nascitur ex eo, Mars autem durus grauis & frigidus. In duobus igitur negotium hoc omne consistit, vt videlicet igne tuum sulphur penetratiuū efficias, & attractiuum, quo matrē suam deuorare queat, & compleueris opus. Matrem infige ventri sui fœtus, quem antea peperit, tum demū sibi pater erit, ac filius ex duobus spiritus perfectus. Postquā sulphur tuum deuoratū erit, mercuriusq; suus mortificatus, coniciatur in carcerem, in quo maneat diebus quadraginta, & videbis quod optas, iuxta hos versus: *Si fixum soluas, faciasq; volare solutum, Et volucrem figas, faciet te viuere tutum.*

Io. Mebunnius de Lamentationibus nature.

SVB Luna quod cōcluditur, cœlum hoc loco vocatur, quia materia formam appetit, non secus atq; fœmina virū. Materia solūm est ex 4. elementis, ex quibus fit chaos, & ex isto Rex atq; Regina generantur. Primò quidē creatus est ignis à Deo, quem sub Luna collocauit, expertem corruptionis, & purissimā essentiæ quintæ partē in se continentem. Postea factus est aer subtilis, in quo Deus pariter essentiæ quintę partem posuit, non tantam ac in igne, minorē in aqua, & in terra minimam. Vt ignis igitur in aerem agit, sic aer in aquam, & in terram. Terra mater est, & nūtrix omnium quę cōcipit in vtero suo ab igne: hoc ipsum fouet, in centrumq; vsq; suum absq; intermissione. Cū igitur sola natura potentiam habeat reducendi 4. elementa in primam materiam generaliter mixtam, quibusuis elementis. Impossibile fuerit cuiquam operantum id efficere, præter ipsam, quæ sola dat materiam atque naturam.

Quinta namq; essentia, quæ cathena dicitur aurea, ad hunc modum contraria connectit & concordat, vt nunquam dissentiant amplius. Considerandum in primis aurū, quod pulcherrimam formam suam accipit in cælo, & optimam in terra materiam, pariter & geminæ. Cælum igitur quintam essentiam informat forma & materia in elemento contenta, per quam forma detinetur: quæ depuratione, & successu longi temporis perficitur. Aurum itaq; & geminæ per me naturam solam componuntur: nemo enim proportionem præter me nouit. Quod utiq; quæris summū est naturæ secretum, descendens ex virtute cælesti. Quapropter tota scientia naturæ debetur, qua simplicitas elementi de cælo depromitur: hæc in cælo dicitur essentia primitiua, & in elemento quinta, quam ipsa reductionibus efficit, ac prolixis circulationibus, inferius in superius conuertendo, & frigidum & siccum, in humido & calido conseruando, lapides atq; metalla sub humido suo radicali, cælestibus motibus astrorum, quibus elementa gubernantur, & eorū obediunt influentijs: vt quantò purior est materia, tantò per naturam fiat excellentius opus. Cælestis itaque motus, est intelligentia correspondens in inferioribus, in quibus per suas influentias omnia producit in esse. Vtitur ergo natura materia in igne quouis infallibili, quia ex isto virtutem recipit omnem. Item aqua ex origine sicca proueniens, nihil quod tangit humectans, nõ recedens neque volatilis, est oleum incombustibile. Nullus artificialis ignis tantum calorem infundere posset, quantus ex cælo prouenit. Cæteràm in
 istis

istis non ignorandum, opus hoc nostrum integrum fieri ex vili materia homogœnea, in vnico vase clausa, in vnico furno id continente, quod eam perficit: nam solo regimine perficitur, imitando naturá. Hæc in generatione hominis, corpus admodum subtiliter format ex argêto viuo, & sulphure masculino agente, solo vase, matrice videlicet contēte, cuius furnus venter est, quamuis auxilietur homo per suam artem, dum ardet in sua natura, materiam congruam infundendo, præter quod, aliud nihil efficere potest. Non secus in arte nostra, si quis eligere norit materiam eiusmodi, qua natura delectatur, eamque ritè præparatam suo vase & furno concludere, ego (inquit natura) & ipse perficiemus absque mora, modò requisitum ignem administrarit naturalem, contra naturam, non naturalem, & absque ardore: ignem (inquam) calidum, siccum, humidum, & frigidum. Considera igitur qualem esse oporteat: nam absque igne & materia nihil fit in hac scientia. Do tibi materiam (inquit natura) forma est, quòd ipsi tibi pares, non dico substantialem, neque accidentalem, sed construendi vas, atque furnum. Deinceps præpara materiam tuam in puluerè factam cum aqua sua, vase cõclusam vnico: rege calore temperato, hic promouebit actionem, & frigiditas putrefactionem. Siquidem ob magnam frigiditatem non posset impedire siccitas, neque resistere huic agenti, quin argentum viuum statim reducatur in primã materiam integra connexionē. Proinde priusquam opereris (inquit natura) disce me cognoscere, quæ mater sum, sine qua nulla creatura potest es-

fentiam recipere, vegetare, neque animam habere sensitiuam absque cœlo & elementis. Est vti que medium inter mercurium & metallū, quod fumendum est ad artem nostram: Est (inquam) aurum potabile, & humidum radicale, summaq; medicina, quam per tuam artem, & meam scientiam perficimus. Absq; me, quæ materiam exhibeo, nihil vnquam efficies, & absque te, qui ministras, non possum hoc opus exequi sola. Sed per me & te breui tempore consequeris. Transmuta quatuor elementa, metalla deserens & atramenta, sub specie transmutabili, quæ materia innotu digna fuit à Philosophis vsurpata, & ab ignaris contempta. Similis est auro substantia, dissimilis essentia: Conuertens eius elementa, quod quæris inuenies, inferiora sublimando, & superiora in inferiora conuertendo. Sumito igitur viuum hoc argentum agente sulphure mixtum, & vnico vase, vnico furno etiam conclusum, inhumetur vas pro tertia parte, supraque philosophicum ignem contineatur: omnisque species, præter materiam solam à qua minera sumit originem, relinquatur.

Responso.

NVTVRA mouens superiora digitis & pedibus, inferiora transmutat elementa vsque in centrum terræ sine intermissione, à cœlo primâ formam accipit, & materiam ab elementis: quamuis hæc materia confusa sit, & non diffusa, donec per naturam specificetur, & qualificetur. Tum demùm recipit formam substantialem, & postea visibilem accidentalem. Formam priorem transmutat,

mutat, vt informet noua forma in materiam. Obiectum namque potentia subiectum est, quia substantiam in actu, qui prius fuit in potentia, sustinet. Aurum scitur esse minerarum omnium thesaurum, attamen formam non habet, neque materiam tantæ potentia, vt suam excedat perfectionem: non habet enim maiorem potentiam, quam perficiendi seipsum, quicquid molitur artifex. Ipsum destruere ac in esse reducere, fatuum esset opus, cum ex eo nihil plus virtutis, neque potentia haberi possit, quam obtinet ex propria sua natura. Nulla fit reductio eorum, quæ natura perfecit in speciem, vel in indiuiduū, nisi primò corrumpantur. Etiam post corruptionem generatio non fit speciei similis, nisi fiat regressus in hoc genus. Quapropter auri destructio viam non sternit ad ipsum construendum, quia per sui destructionem constitui nihil potest: ipso namque mortuo pariter moritur eius substantia, vt ex eo non possit amplius aliud argentum viuum nasci, neque metallum. Et quia elementum ignis in terra continetur, & aeris in aqua, quorum quantitatem, qualitatem, proportionem perfectæ coniunctionis suæ nemo nouit, separanda non sunt elementa, cum reparari nequeant. Solūm id igitur quod natura generauit, nobisque reliquit sumendum ad artem. Summatim elementorum separatio non fit effectualiter argenti viui, neque solis, qui pater est artis filio suo spiritum impertiens.

Autoris incogniti.

EST in mercurio quicquid quæritur, ex quo

corpus, spiritus, & anima trahitur, vnde purissima & mundissima tinctura prouenit. Humor est pretiosus, hominem lætificans, factus ex terra, aqua & igne. Corpore vtiq; purgato, conceptoq; spiritu, tandem clarus fons exurgit, in cuius fundo iacet leo viridis, aut serpens qui extenditur. Si expergefiat in altum ascendit, & postquam ei deficit animus, deorsum decidit in balneum, quo tantisper lauatur donec rubescat, lauatur (inquam) aqua vitæ vsq; dum non agnoscat amplius. Postremò vertitur in dignissimū lapidem, primò album, & postea citrinū visu pulchrum, atque delectabilem. Sis igitur de mercurio vero sollicitus, quem natura generauit, & qui cū suo patre moratur prosperè, prosperaque reddit imperfecta metalla.

Testamentum Arnaldi Villanouani.

LAPIS generatus, ortusque de terra per elevationem perficitur, aquæ potione satiatus. Infra duodecim horas, vt minimum inflatur, & intumescit circumquaque visibiliter. Postmodum in balneo positus, vel in aëroso hypocausto moderatè calido & sicco, ac purificatus ab extraneo vapore, soliditatem suarum partium acquirit, extenuatusq; superflua humiditate, fit idoneus ad commixtionē. Quo factō, ex purioribus eius partibus exprimitur lac virgineum. Quod mox inde positum in ouum philosophicum, proprio & continuato calore, foueatur vt pro pullorum exclusionē. Varietate suorum colorum nudatus, gaudet cum sub compare, colore tinctus instar niuis. Inde post absque periculo resistit ignis violentiæ,

lentiæ, tantisper, donec pauonis coloribus ornatus, de monumento deinceps egrediatur cum Regali summaque potentia

Etsi breuis admodum hic videatur esse processus, prolixissimis tamen circumstantijs nõ caret, ac operationibus. Singula compendiosè tractantur, quæ circa hoc opus necessaria sunt opera, per singulas periodos optimè consideranda, nec inconsideratè prætereunda. Nam faciliùs ex tantillo sermone veritas comprehenditur, huius diuinæ scientiæ, quàm ex copiosissimis & innumeris voluminibus, multitudine varietateq; veritatis vnitatem & simplicitatem contegentibus.

ALIAE QVAEDAM AN-
NOTATIONES EX
VARIIS AVTO-
ribus.

*De solutione & coagulatione materiae
Chimice.*

Solutio sit præcipua huius artis operatio, primò de hac dicendum erit, adductis variorum Philosophorum autoritatibus, quo faciliùs intelligi queat, vna aliam interpretante. Hæc sunt igitur, quæ colligere voluimus, & attexere nostris collectaneis. Etenim ex varietate mens Philosophorum petenda est, si reducatur comparationibus ad vnum & eundem sensum. In quibus maxime conuenire videntur, hoc ipsum esse quod quæritur, non dubitandum. Totum vtique negotium

operis diuini philosophici consistit in his duabus operationibus, videlicet in solutione & congelatione. Solutio igitur ex sententia Gebri, est rei siccae in aquam reductio.

SCALA PHILOSOPHORVM.

Solutio lapidis est reductio eius in mineralem aquam.

VILLANOVANVS.

Soluimus (inquit) quando corpora diuidimus, ea simplicia & subtilia reddimus, atque in primam naturam & materiam resoluimus.

A VICENNA *de materia prima.*

Duplex est materia prima, propinqua & remota: propinqua est argentum viuum: remota est aqua. Quia argentū viuum prius fuit aqua, deinceps argentum viuum.

LULLIUS.

Dissolutio primariam intentionem habet, ad destruendum cum lunaria.

CLANGOR BVCCINAE.

Prima materia haberi non potest, nisi per operationes artificiales, naturalibus operationibus contrarias.

AVTOR INCOGNITVS.

Quàm difficilis res sit dissolutio, testari possunt, qui solutioni dederunt operam. Multi ad eam sua imperitia peruenire non potuerunt. Qui aliter igitur quàm per nostrum artificium soluit, frustra soluit.

CLANGOR.

Solutio est opus naturæ, & non artis: artifex tantùm naturæ minister est, & adiutor.

AVICENNA.

Vt aqua est prior & propinquior materia lapidis, ita altera materia lapidis, est spiritus metallorum.

ROSARIUS.

Qui cupis inuestigare huius artis secretum, cognoscere te oportet primam metallorum materiam, alioqui tuo labore frustraberis.

VILLANOVANVS.

Dissolutio est sapientiæ perfectio: oportet enim vt ipsa sapientia quærat: alioqui non inueniètur. Propterea dixit Hermes: Homo non potest habere, nec reperire dissolutionem, nisi per ignem diuini ingenij.

AVICENNA.

Verum principium nostri operis est dissolutio lapidis. Idem: Primùm regimè lapidis est, lapidem soluere, & in suam primam naturam reducere.

VILLANOVANVS.

Indiges tu, quicumque vis operari, vt in solutione & sublimatione duorum luminarium primò labores. quia primus gradus operationis est, vt fiat argentum viuum ex ipsis.

LVDVS PVERORVM.

Artifex nostri operis primò debet lapidem soluere, deinde coagulare: quoniam opus nostrum

nihil aliud est, quã facere perfectam solutionem
& congelationem.

CLANGOR.

Tota hæc ars in hoc vertitur, vt iungamus hu-
midum sicco: id est, vt soluamus & coagulemus.
Humidum est spiritus liquidus ab omni sorde
mundatus. Siccum est corpus perfectum purum
& calcinatum.

MIRNERIS.

Siccum est terra: humidum verò est aqua.

ARISTOTELES CHIMIOGRAPHVS.

Primũ quod facere debes in opere, est, vt mer-
curium sublimes, deinde vt in mercurium mun-
dum corpora munda mittas.

CALID.

Nisi conuerteritis corpora in subtilitatem, vt
siue impalpabilia tactui, nõ dirigetur vobis quod
quæritis. Et si trita non fuerint, reuertimini ad
operationem, quousq; terantur, & fiant subtilia.
Quod si feceritis, vobis quod optatis dirigetur.

TVRBA.

Nisi corpora fiãt incorporea, nihil operamini.

GEBER.

Nullum argentũ potest fieri, nisi omnia prius
soluantur.

ROSARIVS.

Qui aurũ scit destruere, ita quòd amplius non
sit aurum, is ad maximum arcanum peruenit.

IOAN. AQUINAS.

Facilius est aurum construere, quã destruere.

SCALA PHILOSOPHORVM.

Solutio lapidis est occulti reuelatio, crassitudinis attenuatio, rei duræ & siccæ in quandam liquidam substantiam reductio.

VILLANOVANVS.

Aurum & argentum in penetralibus terræ dura, sicca, & strictissimè ligata reperiuntur. Per dissolutionem verò artificialem mollia redduntur, fluentia & substantia liquida. Idem: Natura in suo corpore tincturam occultat, quam ars manifestat cruciando, & torquendo corpus, modò per aquam, modò per ignem. Item: Non pigeat vos cruciare & corrumpere corpus terendo, & imbibendo donec aquam extraxeritis, & corpus tenue factum sit, ac impalpabile.

CLANGOR.

Corpora metallorù dissolutione dissoluuntur.

VILLANOVANVS.

Aqua Philosophorum beneuolè & naturaliter dissoluit metalla, cum quibus non ingrato, neq; contrario vinculo colligatur. Idem: In aqua Philosophorum virtus inest humida, proprietatem habens, quæ sine damno & detrimento corpus torquet.

BERNARDVS.

Similitudinariè generantur per artem homo & aurum: tamen horum spermata & semina per artem generari non possunt, eò quòd illam proportionem mixtionis, ad producenda semina, ars nescit componere.

CONGREGATIO PHILOSOPHORVM.

Natura eum gradum, quem perficere potest, perficit, sed quem præterire nequit. Alius: Natura continet in se ea quibus indiget: sed nõ perficitur, nisi arte moueatur, & operatione. Item: Primæ dispositiones lapidis nulla arte induci possunt, natura solùm hoc facere potest. Item: Materia lapidis fit à natura. Materiam facere per aliquod artificium impossibile est. Lapis enim à natura creatus inuenitur, nec alio indiget, nisi vt remoueatur quod superfluum est in eo, id est, in materia eius.

A VICENNA.

Lapis non fructificat, donec ad nihilum deueniat tanquam aqua decurrens.

TVRBA.

Totum magisterium nostrũ fit cum aqua nostra, ex ea, & de ea fiunt omnia necessaria. Nam ipsa soluit corpora solutione vera & philosophica, vt conuertantur in aquam, ex qua ab initio fuerunt. Alibi: Nisi quodlibet vertatur in aquã, nullatenus deuenietur ad perfectionem.

ALPHIDIVS.

Nisi naturas attenues, aquam illas faciens, nihil colorare potes: fac ergo corpora esse aquam liquefaciendo, quæ apud Philosophos aqua sapientiæ nuncupatur.

ROSARIVS.

Aqua permanens, siue perennis, siue vinum ardens dicitur aqua corporis, id est, quando corpus

pus redactum est in mercurium. Item: Aqua permanens esse non potest absque suo corpore, cum quo soluta est. Item: Absque aqua permanente nihil fit. Dicitur etiam aqua vitæ. Item: Solùm cum ardente vino, potes complere elixir perfectum.

SCALA.

Draco est sulphur, quod extrahitur de corporibus per magisterium.

A VICENNA.

Qui elixir album facere instituit, in argento sulphur albū reperiet, in auro rubeum. Et quoniam tale sulphur non reperitur super terram, nisi in istis duobus corporibus, ideò præparanda sunt corpora subtiliter, vt sulphur eorum, & argentum viuum ex ipsis habere possimus, qualia fuerunt illa, ex quibus aurum & argētum sub terra efficiebantur.

CLANGOR.

Soluite corpus perfectum in mercurium, inde habebitis virtutem occultam, id est, sulphur philosophicum digestum, & decoctum per opus naturæ, quemadmodum in minera digeritur, & decoquitur.

LVDVS PVERORVM.

Oportet nostrum lapidem ad primam materiam reduci, & ad originem sulphuris & mercurij.

CLANGOR

Et tale argentum viuum dicitur oleum in-

combustibile, anima, aer, & splendor corporum, quia corporibus metallicis mortuis & imperfectis vitam præstat immortalem, & ea illuminat.

GEBER.

Principalia naturalia in opere naturæ sunt, spiritus foetens, id est, sulphur, & aqua viua.

CLANGOR.

Dissolutio corpus in naturam spiritus conuertit.

ROSARIUS.

Oportet omninò quòd fixum fiat volatile : id est, quòd corpus fiat spiritus, idque cum volatili, id est, cum mercurio mundo.

CLANGOR.

Spiritus, id est, aqua Philosophorum, est locus animæ. Anima est tinctura à corporibus perfectis extracta, & in spiritum, id est, in aquam Philosophorum deriuata.

VILLANOVANVS.

Hæc est via qua secretum consequimur faciendi sulphuris albi & rubei : quod est anima corporis, quæ à corpore educta, tingendi vim habet, quam spiritui aquæ vitæ committit conseruandam.

SCALA.

A radice conuenit extrahere naturam, id est, primas partes essentielles, sine quibus nulla fit metallorum transmutatio.

VILLANOVANVS.

Intentio nostræ operationis non est aliud, nisi quòd

quòd eliciatur, & eligatur purissima substantia ex sole & luna.

CLANGOR.

Extrahe argentum viuum, seu lapidem philosophicum tam à corporibus, quàm à viuo argento: quoniam vnus sunt naturæ, & habebis mercurium & sulphur, de illa materia super terram, de qua aurum & argētum generata sunt in terra.

COMMVNIS SENTENTIA.

Mercurius Philosophorum constat argento viuo & sulphure.

BERNARDVS.

Sol nihil aliud est, quàm sulphur & argentum viuum. Terram, inquit, & aquam mercurio attribuunt, aerem & ignem sulphuri. Terra & aqua sunt elementa passiuia, aer & ignis actiuia. Terra & aqua fœminæ rationem habent, aer & ignis viri, nec est alia extranea additio, nisi digestio, qua mediante, omnia quatuor in auro circundantur, & æquali proportione maturantur.

COMMVNIS SENTENTIA.

Corruptio vnus est generatio alterius, idque tam in artificialibus, quàm in naturalibus. Aliiter: Secundum naturam nihil generatur, quod prius non corrumpatur, & nihil refurgit, quod præmortuum non sit.

BERNARDVS.

Si aurum in argento viuo decoquatur, seu dissoluatur debito modo & via naturali, ipsum argentum viuum naturales proprietates auri obti-

nebit. Idem: Solutio quæ fit per aquam Philosophorum, formam quidem corrumpit, exteriorum corporum solutorum, at non corrumpit materiam.

VILLANOVANVS.

Quod dissoluit corpus à spiritu est, quod verò coagulat spiritum à corpore est. Alibi: Spiritus dissoluit, corpus coagulat. Idem: Quantum corpus soluitur, tantum spiritus coagulatur. Quòd si corpus non solueretur, neque spiritus inspissaretur. Alibi: Quod à corpore soluto exit, humiditas est radiosa, quod dissoluit corpus, de spiritu prodit, & virtus eius est germinosa. Idem alibi: Solutio corporis fit cum coagulatione spiritus, & coagulatio spiritus cum solutione corporis. Tunc miscetur corpus cum spiritu, & fit vnum cum eo, nec vnquam separantur, non magis quam aqua mixta aquæ.

CLANGOR.

Quando sperma mercurij iungitur cum terrâ corporis, corpus dissoluitur in aquam spermatis, & fit aqua vna sine diuisione.

VILLANOVANVS.

Intellige autem corporis solutionem, & spiritus coagulationem, simul eodemque tempore fieri.

ROSARIVS EX CALIDE.

Solutio corporis, & coagulatio spiritus sunt duo, sed habent vnâ operationem. Quia spiritus non coagulatur nisi cum solutione corporis, nec corpus soluitur, nisi cum coagulatione spiritus. Ideò inter solutionem corporis, & coagulationem

tionem spiritus non est differētia, nec diuersum opus in aliquo, ita vt fiat vnū sine alio. Quemadmodum videmus fieri, cū aqua vulgaris terram conatur subtiliorem efficere, & in suam materiam soluere: eodē enim tempore aqua densior & spissior fit, terra autem subtilior & rarior.

LULLIUS.

Multi Philosophorum in aqua forti communi, facta ex vitriolo & sale nitro, corpora metallorum dissoluebant, & per euaporationem trahebant aquam illam, tunc calx in fundo vasis remanebat, quam postea cum aqua dulci communi abluiebant: deinde aquam illam per euaporationem tollebant, & calcem cum menstruo dissoluebant, vt opera sua conficerent, quæ, secundū quod competebat, finem non consequebantur optatum. Dissolutio enim quæ fit cum aqua forti, non est sicut natura postulat. Idem alibi sic: Aurum & argentum soluuntur in rebus radicalibus sui generis, non autem cum fortibus aquis, quæ metalla corrumpunt: quoniam illæ aquæ repugnant naturæ.

ROGERIUS.

Metallis nihil adhæret, neq; eis coniungitur, neque transmutat, nisi quod ex illis est.

BERNARDVS.

Fatui ex mineralibus conficiunt aquas per dissolutionem corrosiuas, in quas mittunt species metallorum, & corrodunt eas, & non solunt solutione naturali, quæ requirit permanentiam amborum, nempe soluentis & soluti.

Idem: Nulla aqua naturali reductione speciem metallicam dissoluit, nisi illa quæ permanet cum specie metalli in materia & forma, & quæ metalla ipsa possunt recondelare. Quod non est in aquis fortibus ad soluta corpora non pertinentibus. Corpora quidem per aquas fortes corroduntur, sed non soluuntur. At quantò magis corroduntur, tantò magis à metallica specie alienantur.

VILLANOVANVS.

Per solutionem corpus cum spiritu miscetur, & cum eo vñum fit, ita vt alterum ab altero nunquam separetur.

CLANGOR.

Corpus dissoluitur in aquam spermatis, & inde aqua fit vna sine diuisione.

PHILOSOPHVS.

Melior est solutio voluntaria quàm violenta, & temperata quàm festiua: & ideò cauendum est, ne vis formæ generatiua cum corrosiuis & adurentibus suffocetur.

ROSARIVS.

In nostro lapide sol & luna viui sunt, aliosque soles & lunas ex se gignere possunt. Aliud aurum ab hoc, & alia luna mortua sunt: remansit enim vis & potentia eorum in solutione facta per nostram aquam. Alia aqua ea perdidisset, ac sterilia reddidisset.

VILLANOVANVS.

Solutio tantum fit, per argentum viuum: ipsum enim solum potest solem & lunam ad primam
mate.

materiam redigere. Idem: Totum beneficium huius artis in mercurio sole & luna consistit.

ARISTOTELES.

Si nihil aliud haberemus à mercurio, quàm quòd corpora subtiliat ad naturam suam, non parum nobis præstaret beneficium.

GEBER.

Omnis solutionis perfectio adducitur cum aquis subtilibus, & maximè acutis, acris, ponticibus, & fecem nullam habentibus, sicut est acetum destillatum, vva acerba, pyra multæ acritudinis, mala granata destillata, & his similia.

VILLANOVANVS.

Corporis soluti, & aquæ soluentis natura vnà est, nisi quòd natura corporis completa est, digesta, & fixa: aquæ autem natura, incompleta, indigesta, & volatilis.

REGOR.

Argentum viuū est ignis corpora comburens, mortificans & confringens.

ROSINVS.

Aqua tantò est igne calidior, quantò ignis est calidior aqua.

ROSARIVS.

Aqua nostra est fortior igne, quia facit de corpore auri merū spiritum, quòd ignis facere non potest. Idem: Spiritus est totus igneus per suam igneitate soluens, & diuidens corpora.

TVRBA:

Comburite æs nostrum igne fortissimo.

CALIDIUS.

Minor ignis omnia terit : minùs enim operatur, quàm aqua nostra, quæ corpus soluit, quod ignis facere nequit.

LVLLIVS.

Sciri potest materiam primam nostri lapidis esse ex natura mercurij viui, & sulphuris : quoniam ipsa non potest in igne corrumpi, nec in aqua, nec in aere.

ROSARIUS.

Aliqui dixerunt, quòd argentum viuum vulgi adhæret corporibus, quòd est falsum. Quod enim Geber ait : Non inuenimus inuentione nostra rem aliam magis, quàm argentum viuum amicari corporum naturis. Hoc totum intelligendum est de argento viuo philosophico. Ipsum enim solùm adhæret corporibus, nec ullam aliam rem inuenire potuerunt Philosophi antiqui, nec moderni inuenient aliam rem, quæ corporibus adhæreat, nisi argentum viuum philosophicum : quia argentum viuum vulgare non adhæret corporibus. Et propter hoc multi sunt decepti operando in illo argento viuo vulgi.

LVLLIVS.

Qui cum forti aqua dissoluunt, ignorant vegetabilia nostrum menstruum acuentia, ignorant etiam aquam mercurij vulgi, quam nos scripsimus in Testamento nostro.

VILLANOVANVS.

Vt natura mutet naturam & conuertat, tantùm eo indiget, quod suæ est naturæ. Item quod
soluit

soluit, & soluitur vnus sunt generis & naturæ. Idem: Vera non est, neque philosophica corporis solutio, neque spiritus coagulatio, si in dissolutione erit materia, & natura extranea.

DASTINVS.

Oportet vt elementa aquæ sint eiusdem naturæ cum elementis metalli transmutandi, alioquin degener soboles erit: quoniam ex diuersitate partium nascitur & totius diuersitas. Quomodo similitudo ex eis est, quæ ex vno genere sunt, & ex vna radice pullulant.

ROSARIVS.

Lapis Philosophorum fit ex tribus: scilicet sole, luna, & mercurio. Item: Fac mercurium ex sole & luna in suo esse, sine mercurio vulgi, sed per viam philosophicam.

LVLLIVS.

Lapis componitur ex argento viuo metallorum, non ex argento viuo vulgi.

NOVVM LVMEN.

Argentum viuum nostrum non est argentum in propria natura, nec adhuc in natura ad quam deductum est per minerum, sed in natura ad quam deduxit illud artificium nostrum.

RICHARDVS.

Mercurius crudus disponit corpora in primam materiam, sed mercurius corporum id facere non potest. Idem: Quia per congelationem illud crudum sulphur, quod antea, (id est, ante congelationem) in illo fuit, est alteratum in natura, & ideo non corrodit sicut primum.

Ab immūdo ne quæras mundiciem. Stultum est exre quære, quod in ea nunquam fuit. Quis dabit quod non habet? Quæ illa est infania, velle ex deteriore facere, quod sit meliùs: hoc est, perfecta facere ex imperfectis?

L V L L I V S.

Cœlum, lunaria, menstruum, liquor vegetabilis, aqua argēti viui rectificatæ & acuata cum vegetabilibus, est cum qua fit dissolutio metallorum naturalis.

V I L L A N O V A N V S.

Aquæ solutionis ex salibus, aluminibus, & aliis id genus confectæ, quæ cum metallis nullam habent cognationem, species metallorum non conseruant: contrâ, destruant ac dissipant. His aquis contraria est aqua Philosophorū, quæ metalla conseruat, subtiliora reddit, deinde dissoluit, & magno naturæ consensu ea in primâ transfert materiam.

T V R B A.

Accipite spiritum nigrū non vrentem, & cum eo corpora soluite, & diuidite.

C L A N G O R.

In aqua Philosophorum latet spiritus quintæ essentiæ, cuius solius est magistraliter corrumpere, & in suam primâ materiam transformare.

R O S A R I V S.

Succus lunariæ fit ex vino nostro, quod paucis filijs nostris notum est, & cum illo fit solutio nostra, & fit aurum probabile nostrum, median-

te illo, & sine illo nequaquam.

LULLIVS.

Menstruum absque auro & argento, lapidem philosophicum generare non potest, nec econtrà. Vbi autè illa coniunguntur, menstruum mouet metalla ad dissolutionem. Et vicissim metalla mouent menstruum ad producendum ignem in lapidibus,

CLANGOR.

Si corporis imperfecti, scilicet terræ fuerit vna libra duodecim vnciarum, fixatur cū imbibitionibus suis nonaginta diebus.

LULLIVS.

In singulari aqua de corpore rubeo præparato, id est, de terra nostra rubea præparata, & in tenues laminas coaptata, vel in puluerem limaturæ redacta, pone duas drachmas, id est, quartam partem vnius vnciæ. Quod si plus soluere poteris plus apponas, verumtamen non excedas vnciam vnã. Si de terra remanserit aliquid non solutum, relinque in vitro: quod autem solutum est, se pone: postea quæ terra non soluta restitit, cum noua soluenda ponatur. De noua autem terra non ponas duas drachmas, sed minùs, nempe quantum relicta terra ponderat. Quod intellige, nisi perspexeris aquam plus soluere posse.

GEBER.

Modus solutionis duplex est: scilicet per finimum calidum, & per feruentem aquã: quorum vna est intétio, & vnus effectus. Modus ergo per finimum est, vt ponatur calcinatum in ampullam

vitream; & super illud fundatur quantitas aceti destillati, vel consimilis duplum eius, & obturetur caput ipsius benè, ne respiret, & sub fimo tepido solui dimittatur: postea per destillationem filtri solutum remoueat: nō solutum verò iteratò calcinetur: & post calcinationem iteratò similiter soluatur, donec per iterationē operis super illud, totum soluatur. Modus verò solutionis, quæ fit per aquam bullientem velocior est, & est vt calcinatum in ampullam ordinetur cū aceto obturato foramine, ne respiret. Quæ ampulla in caldario pleno aqua & stramine sepeliatur, & postea succendatur ignis sub ea, donec aqua per horam ferueat. Post hoc verò solutum destilletur, & seorsim feruetur, non solutum verò iteratò calcinetur, & iteratò eodem ordine soluatur, donec per reiterationem totum soluatur.

SEMITA SEMITAE.

Accipe pretij librâ vnam, cum quatuor libris aquæ: tere & incorpora cum sale modico, & aceto, quousque fiat totum amalgama. Pretio optimè amalgamato, pone ipsum in multam quantitatem aquæ vitæ, id est, mercurij. Pone super cineres, & sit ignis lentissimus per diem naturalem. Sine vas infrigidari, & cola aquam per pannum lineum, vt transeat quod de corpore fuerit resolutum. Quod remansit in panno, cum noua aqua benediçta repone ad ignem per diem naturalem, cola vt prius. Toties reitera, donec totum corpus in aquam conuertatur.

VILLANOVANVS.

Tere libram vnam limaturæ mundæ in mortario,

tario, cum quatuor libris mercurij. Illi libræ duodecim libras aquæ vitæ dato. Pone totum in vrnali, & super ignem cinerum debilem & lentum, & per diem coque. Frigefacto vase, aqua coletur, vt cum ea transeat, quod de corpore & limatura solutum erit, eam aquam sepone. Et quod solutum non est, cum noua aqua benedicta ad ignem repone per diem & noctem. Cola vt prius quod est solutum, & hanc secundam aquam pone cum prima. Ita fac, donec tota limatura in aquam, id est, in primam materiam conuerſa sit.

LULLIUS in luce mercuriorum.

Recipe vnciam vnã solis purissimi, pone vnciam illam in vitreo vase, & superpone vnciam vnã cœlestis menstrui, vel duas, ad plus, & immediatè claude vas, ne respiret, pone vas in igne cinerum per diem naturalem ad leniter bulliendum. Menstruum dissoluendo solem colorabitur, colore citrino resplendente, postea soluto sole, pone in balneo Mariæ per alium diem naturalem. Postea per transitum de vno vase in aliud vas, menstruum sic coloratum in alio vase repone, & vase sigillato ad partem serua. Deinde super solem qui remansit insolutus in fundo vasis, pone de alio nouo menstruo, vt supra diximus. Et demum clauso vase, pone in igne cinerum per alium diem. Deinde extrahe solutum per transitum, vt supra in alio vase cum alio sole soluto. Et sic cum nouo menstruo reitera solutionem prædictam, donec menstruum amplius non coloretur, & in fundo vasis manebit de terra solis absque anima. Idem; Accipe calcem cuiuscunque corporis vo-

lueris, pone in ampulla, quæ habeat longum col-
lum. Superfunde aquam lunariam, vt superna-
ret quatuor digitis. Pone super cineres, vbi bul-
liat per diem naturalem. Deinde pone in fimo
per duos dies naturales, vt meliùs digeratur, &
vt materia separetur per partes subtiles à grossi-
tie sua. Pòst extrahe ampullam. Recipe aquam
illam claram in vna cucurbita, & caue ne feces
turbentur, dum vas inclinatur. Mox cooperi cu-
curbitam, & pone in fimo vt priùs. Vase autem
benè obturato, & facta euacuatione, superfunde
aliam aquam similem primæ, quæ supernatet vt
priùs, & pone in fimo. Iltas operationes reitera-
bis, donec corpus à suis spiritibus euacuetur. I-
dem: Accipe aurum, & proiice ipsum in aquam
vegetabilem. Sit aurum ad pondus aquæ vege-
tabilis. Pone illud totum in digestionem balnei per
sex dies naturales, & aurum dissoluetur in aqua,
in colore croci. Postea verò destilla menstruum
in destillatione balnei. Postea superpone aliam
lunariam recentem, & pone iterum in digestionem
balnei alios sex dies naturales. Et tunc extrahe
& mitte illud, quod solutum est, in aliam ampul-
lam, & super illud, quod remansit finitis solutio-
nibus, & destillationibus, iterum de menstruo su-
perpone ad quantitatem terræ, & pone in dige-
stione balnei per quatuor dies naturales. Et il-
lud quod solutum est de metallo, simul cū men-
struo pone in cucurbita vt priùs, & sic fac vsq; ad
sex inhumationes & destillationes, & il-
lud quod remansit finitis destil-
lationibus, de fecibus
non cures.

GEBER.

Non solum iterato calcinatur, & post calcinationem iterato soluitur.

COMES.

Opus dissolutionis graue est, & difficile: expedit autem corpora soluere per aquam solam: id est, per argentum viuum sine calcinatione: quoniam istud est securius, licet in operatione sit tardius, tincturam igitur non festines extrahere. Festinatio omnia comburit, & ad remotum perducit. Potenter sustine, coque, & non te tedeat.

ALPHIDIUS.

Multitudo & diuersitas relinquenda, vna dispositio quærenda.

LVLLIVS.

Terra rubea vbi purificata & mundata fuerit, & in tenues laminas coaptata, ponenda est in aquam, ibi non soluetur primò in aquam, sed tantum calcinabitur, & in puluerem rubeum quodammodo sine tactu reducetur. Idem terram eam desicca secundum suum modum, ita quòd puluis super eam non cadat, donec aliam aquam attuleris, in qua possit dissolui.

SCALA.

Sol & luna cum prima aqua calcinantur philosophicè, vt corpora aperiantur, & fiant spongiosa & subtilia, vt aqua secunda melius possit ingredi ad operandum suum opus.

ALBERTVS.

Mercurius noster fit ex corporibus perfectis, &

nō ex imperfectis: hoc est, cū aqua secunda, postquam per primam aquā fuerint debitè calcinata.

ROSARIUS.

Fixum fit volatile spatio vnus mensis.

CLANGOR.

In dissolutione facienda, terra toties terenda, id est, in igne continēda, & aqua est illi adiungenda, donec apertè videas nihil ampliùs superesse, quod dissolui queat.

ROSARIUS.

In solutione corporis, si plus erit de non fixo, id est, de spiritu, solutio erit celerior, quàm si plus erit de fixo, id est, de corpore, si contrà tardior erit solutio: quare volenti citò soluere multa opus est aqua. Idem: Necessè est autem, vt plus sit de volatili, quàm de fixo, à duplo vsque ad quintuplum, sextuplum, vel vsque ad decuplum, & non vltrà.

COMES.

In dissoluendis corporibus, vide ne corpus album cum rubeo, nec rubeum cum albo misceatur, sed vtrumque seorsum dissoluatur, neque aquam vnus cum aqua alterius confundas.

LULLIUS *in Magia naturali.*

Si tibi aqua defecerit, sume cucurbitā, in qua sunt omnes liquefactiones, & superpone alembicum. Destilla aquam lento igne, scilicet per balneum, in tantum quòd habeas duas partes liquefactionis. De ista aqua pone super materiam corporis, quæ est in ampulla, in qua cœpit solutio fieri,

ri, vsque ad quantitatem pristinam. Et sic iterabis, donec tota terra sit euacuata.

REGOR.

Caueatur ne acetum in fumum conuertatur, & pereat.

ROSINVS.

Caueas tibi ne acetum fumositate pereat.

LVLLIVS in Repertorio.

Solutiones aquæ sunt in balneo, vel in fimo collocandæ: vnde quod destillari poterit leui calore educatur. Vasa destillatoria sunt arctè connectenda, vt ne quid foras exhalent. De tribus aquæ partibus, duæ tantùm sunt per destillationem euocandæ, aqua solis & lunæ seiunctim sunt excipiendæ. Vitreum vas ex lapide potius quàm ex filice conflandum est: scilicet, ne mordacitate & acrimonia aquæ corrodat. Et ne spiritus euanescant, ea vasa fideliter sunt obturanda. Deinde istiusmodi aquam virtute & bonitate præstantior est, quàm antea.

SCALA.

Qui non soluit & coagulat, multipliciter errat. Item: Congelatio est rei mollis induratio, humoris occultatio, & diuersorum colligatio.

CLANGOR.

Dissoluere est corpus in naturam spiritus conuertere. Coagulare est spiritum efficere corporalem. Solutio facit corpus fixum volatile. Coagulatio contrà, facit corpus volatile fixum. Idem: Spiritus, id est, aqua nõ coagulatur, nisi median-

te corpore, quod in ea sit dissolutum. Corpora enim sunt velut coagulū huius lactis, id est, mercurij. Coagulum autem est, vel sol, vel luna, in mercurio soluta.

MENABDES.

Iubeo posteros facere corpora, non corpora, & incorporea, corpora: illud per dissolutionem, hoc per suauem fit decoctionem.

AVICENNA.

Sales sunt radices operis. Idem: Salia cuiuscunque generis sint, nostræ arti sunt contraria, dempto sale nostræ lunariæ, quod lunaria nostra reliquit ex corporibus solutis.

GEBER.

Non egemus nisi vno vase, vna fornace, vnaq; dispositione. Quod intellige post præparationem primi lapidis.

COMES.

Vbi aquam magno ingenio, & subtili sagacitate tuæ mentis euaporaueris, cape tuum salem ita calcinatum, & puluerem subtilissimum, atq; impalpabilem, & sepone mundè in vase vitreo, vsq; quò oporteat eum operi adiungere.

ROSARIUS.

Tres sunt lapides, tres sales sunt, ex quibus totum magisterium consistit.

Triplex est lapidis materia, aurum, argentum, & aqua philosophica.

Tres aquæ, solaris, lunaris, & mercurialis: quæ postrema corpora solis & lunæ, in suas aquas resoluit.

Triplex

Triplex est mercurius Philosophorū, primus calcinans corpora, secundus soluens, ac sublimans, tertius his duobus coniunctum.

CLANGOR BVCCINAE.

Duplex est argentum viuum, & nomina materiae primæ multa. Prius dicitur præparans, quod corpus dissoluit per aquā Philosophorum. Alterum est tingēs, quod à corporibus perfectis extrahitur per dissolutionem: & tale argentum viuum dicitur oleum incombustibile, anima, aer, & splendor corporum, quia corporibus metallicis mortuis imperfectis vitam præstat incorruptibilem, & ea illuminat.

GEBER.

Principalia in opere naturalia, sunt spiritus foetens, vel sulphur, & aqua viua.

CLANGOR.

Spiritus est aqua Philosophorū, animæ locus. Anima est tinctura à corporibus perfectis tracta. Aqua Philosophorum duplex est, solaris & lunaris, ex quarum coniunctione fit mercurius Philosophicus, & lac virginis, ex quo lapis albus & rubeus.

TREVISANVS.

Taceant omnes quotquot affirmant, aliam tincturam, quàm nostram esse alicuius momenti, tum qui aliud sulphur prædicant, quàm nostrum, quòd occultum est in magnesia. Item omnes qui aliud argentū viuum extrahere conantur, quàm ex seruo rubeo, & aliam aquam quàm nostram, quæ permanens est, & nullo modo se coniungit

alteri, quàm suæ naturæ, & nihil humectat aliud, præter id quod est vnionis suæ propriæ naturæ. Non est enim aliud acetum, quàm nostrum, nulli colores, nullum regimen, operationes nullæ.

SCOTVS.

Argentum viuum coagulatum, & argentum viuum sulphureum, sunt prima materia metallorum.

COLLECTANEA QVAEDAM
EX ANTIQVIS
SCRIPTORIBVS.

ERTISSIMVM est rem nullam extraneam posse metalla imperfecta perficere, vel aliquam ex eis facere transmutationem. Quapropter insanorum est hominum opinio, animalia & vegetabilia in hac arte aliquid efficere posse, cùm reperiatur meralia metallis propinqua. Philosophos tamen in illis artem posuisse credendum est, per similitudinem duntaxat. Nam ex duobus tantùm, sulphure videlicet, ac argento viuo, metalla quæuis oriuntur, & non ex aliis. Nihil etiam eis adhæret, nec ea transmutat, nisi quòd ex eis originem duxit. Constat igitur non nisi duo, quæ dicta sunt, esse necessaria ad construendũ lapidem. Verumtamen ex altero disiunctim nullum generari metallum potest, sed ex amborum coniunctione, diuerso modo præparatorum, metalla diuersa generantur. Hoc verò in primis occultissimum est,

ex qua re minerali fieri debeat propinquius. Si ex vegetabilibus, oportebit ex his prius fieri per artem sulphur & argentum viuum, quod impossibile fuerit, excusamur igitur in istis, quia natura nobis illa duo præparat. Sed si eligamus argentum viuum & sulphur in sua natura, quemadmodum creata sunt naturaliter, oportebit illa coniungi proportione, quam ignorat omne humanum ingenium, excusamur ergo & ab istis: maximè cum habeamus corpora, in quibus à natura debito modo proportionata reperiuntur: in quo totum secretum latet. Aurum est corpus perfectum masculinum, & argentum est etiam perfectum, quæ si sola fusione, & cum aliis imperfectis mixtione, hæc perficerent, essent elixira, vnum ad album, alterum ad rubeum, at non sunt eiusmodi, quia simpliciter à natura perfecta sunt. Si tamen plusquam perfecta decuplo vel centuplo forent, tantò perficerent imperfecta. Verùm quia natura simpliciter in eis operatur simplicè perfectionem, in ea manent semper, ni fortè per artem reducerentur ad primam naturam sulphuris, & argenti viui. Cum ergo perfecta corpora naturalia constent ex argèto viuo mundissimo, & simili sulphure, quare non eligeremus illa pro materia nostra ad elixir album & rubeum? Responsio: Quia ista corpora sunt adeò compacta, & fortiter vnita, vt vix inueniamus ignem in illis quicquam agere valentem, nec in ipsorum spiritus. Et quamquam ignem non ignoramus, per hunc tamen ad intimam sui mundificationem peruenire non possemus, ob fortissimam compositionem naturalem. Quamobrè excusamur etiam

ab istorum duorum corporum electione, cū inuenire possimus alia corpora, in quibus argentum viuum mundum, & simile sulphur habetur, in quæ natura paululū operata est, adeò vt igne nostro artificiali ad congruam ipsorum mundificationem, separationem, fixationem, ingeniosa nostri operis decoctione super ea continuata, valeamus peruenire. Eligenda est ergo materia, in qua reperitur argentū viuum mundum, purum, clarum, album, nondum ad complementum adductum, sed commixtum æqualiter & proportionaliter, cū tali sulphure albo, vel rubeo coadunatum, vt ingenio nostro naturali, & nostro igne artificiali, ad intimam ipsorū mundificationem, & completam puritatem deuenire queamus, & opere hoc absoluto millies sint perfectiora & fortiora quàm corpora, in quibus natura est simpliciter operata. Ex his quæ dicta sunt, modò sis ingeniosus, gustabis hoc delectabile nectar, super quod intentio Philosophorum est fundata. Cū igitur materiam in supradiçtis manifestatā, oporteat artificiali nostro labore plusquā perfectam reddere, modus non ignorandus, at à natura discendus. Hæc metalla perficit operatione frequenti & continua, instrumento solo caloris, qui montibus inest mineralium, vt crassities aquæ tantisper decoquatur & inspissetur, quo suo tandem temporis curriculo, circuloque transeat in argentum viuum. Item ex pinguedine terræ per eandem continuam decoctionem & calorem generatur sulphur. Hoc ipso continuato calore super ista duo simul vnita, iuxta puritatem vel impuritatem ipsorum generantur perfecta, vel imperfecta.

perfecta metalla. Quæ nam dementia tenet operantur animos in hac arte, vt alia via quàm ipsa natura procedere velint: istam redarguere, vel superare conantes, quam vix vlla possunt industria imitari. Deus per ipsam nobis viam rectam demonstrat, vtputà simplicem & continuam decoctionem igne lento factam. Et quamuis semper loquamur de lento igne, nihilominus in operis huius regimine paulatim augendus est. Est itaque lapis vnus vna materia, & medicina vna, in qua totum consistit magisterium, cui nullã rem extraneam addimus, nec etiam ipsam imminuimus, sed in præparatione superflua remouemus: & hoc fit in purificatione, quæ per solutionem perficitur. Sublimationem nostram cum facere volumus lapidis, ipsum cum tota substantia ponimus in vas nostrum, cuius orificium firmiter occludimus, ne respirare possit, & in furnum ponimus inter cineres: ignem tandè excitamus tam diu, donec tota materia soluat in aquam mercurialem. Postmodum rege per lentum ignem, idque tantisper, donec maior pars in puluerem nigrum vertatur. Ad hunc modum completæ sunt omnes istæ quæ sequuntur operationes: scilicet Solutio, Destillatio, Descensio, Ablutio, & Calcinatio. Philosophi de qualibet peculiare capitulum posuerunt, vt occultarent artem. Cum enim lapis noster est in vase nostro, & materia nostra sentit solem nostrum, mox in aquam resoluitur, quæ ascendit in cælum, id est, in altum ad cacumen vasis, & postea descendit in terram, vel fundum. Item videntes talem aquam inspissari, & ad terram conuerti nigram, quæ spissa stabat in prin-

cipio super aquam, ac sinendo paulatim inspissari, videbant terram sub aqua mergi, & in fundo vasis residere nigram & feculentam, dixerunt eam esse putrefactionis operationem. Videntes etiam terram croceam, subnigram, & feculentam stantem sub aqua longo temporis spatio, in sole nostro amittere colorem nigrum & fœtorem malum, eorum nonnulli vocauerunt eam operationem Ablutionem, Cerationem, de qua Morienus ait: Scitote totum hoc magisterium nihil aliud esse, præter extractionem aquæ à terra, & iterum ipsius aquæ in terram reductionem, donec ipsa terra putrescat per suam aquam & mundificetur: quæ postquam mundificata fuerit auxilio diuinitatis, totum magisterium dirigetur. Philosophus dicit, terra ceratur & imbibitur per aquam, & per temperatam decoctionem solis exiccatur, & in terram vertitur tota materia, si quis perfectè nouerit operationem exequi. Hermes enim ait: Vis eius integra est, si versa fuerit in terram. Videntes itaque totam materiam in terram verti, & reduci in solidam substantiam, quæ non fluebat, sed in se constricta stabat, dixerunt esse perfectam congelationem. Inde Plato: Soluite (inquit) lapidem nostrum, & postea congelate, id est, in terram vertite magna cum cautela, sic habebitis totum magisterium. Quod nihil aliud est, quam rectam facere solutionem, & perfectam congelationem, ut omnes Philosophi dicunt. Ut igitur metalla permutentur, oportet necessario illa reduci ad sui primam materiam generi metallico proximam, id est, in gumam fluentem. Tum demum eiusmodi materia prima, aptitudine sua innata,

virtuti-

virtutibusque disponentibus, facile recipit veram speciem illius metalli, de quo intenditur philosophicè: videlicet cum natura fermenti fixi, cui iam dicta materia adhæret in profundo inseparabiliter: sed fluit, quod non facit argentum vivum commune crudum. Quicumque verò antè huius reductionem in materiam primam albificant, vel citrinat, manente specie prioris metalli in materia non coniuncta vaporabiliter, & non cum materia fermenti fixi in gumam inseparabiliter permixtâ, deceptores sunt, quia verum aurum non faciunt, nec verum argentum. Vt igitur quodlibet corpus transmutabile in quamcumque speciem transmutetur, ad primam reduci materiam necessum est, cum ratione materiæ possibilis sit transmutatio: vt ait Aristoteles 4. Meteor. de Generatione & corruptione, & Physicorum: Omne corpus possibile, per operationes suæ naturæ contrarias reducitur ad suam materiam primam, scilicet per corruptionem suæ formæ, quia omnis contrario operatio est eius corruptio, & corruptio est generatio primæ materiæ. Demetrius demonstras modum purificationis, vel putrefactionis vtriusque, scilicet corporis & spiritus, antè ipsorum perfectam mixtionem, inquit: Nunquam autem ex illo, scilicet spiritu habetur perfectio, quousque mixtione perfecta duxerit corpus suum, quod est frater suus, ad spiritualitatem secum, vt ambo sint vnum facta sine separatione in æternum. Magisterium ergo dissolutionis disponit materiam lapidis, vt possit per se diuidi in quatuor elementa, ex quibus primò fuit compositus. Alioquin elementa perpetuarent in

genere, nisi vaporabiliter miscerentur, nec proportionata compositio, nec debitum pondus induceretur, vt decet, neque perfectio, quæ ingressionis & retentionis est medium vltimum. Ad hunc modum perfectus lapis purgat, & sanat hominem ab omni ægritudine, vt innouetur tanquam à matre. Nam excitat motum in corporibus, & viuificat elementa: siquidem elementa viuificantur, cum in actum suum excitantur. Nam vita naturalis nihil aliud est, quam actus elementorum, post quem lapis non patitur dissipationem, aut separationem, ob indiuisibilem sui compositionem: vnde habet quo senium retardat per vitam suam, quam infundit humano corpori, non secus atque metallis, annos adaugens mediante gratia Dei, vltra propriam, & natiuam proportionem, actumq; naturaliter susceptum, vitam producit. Attamen eiusmodi effectus non possunt alicui elementorum attribui, sed solummodo virtuti cœli, quæ est in ipso lapide. Et virtute cœli, lapis ad speciem deductus est. Luet igitur proprietas naturaliter adueniat lapidi ex impressione cœlesti: tamen id quod disponit lapidem ad susceptionem istius impressionis, potest esse latitudo mixtionis, vel complexionis, quæ conuenit speciei. Ergo tota vita lapidis, totumq; magisterium in vapore consistit, & in subtiliatione aquæ suæ respirando ad aerem. Et lapidis vita fulgor est, & claritas metalli, in subtilitate aërea, atque fixa fusibili cum ignitione. Ex prædictis itaque sequitur argentum viuum nostrum nullatenus fixari posse ad utilitatē, nisi propriis naturalibus instrumentis (quæ sunt calidum & frigidum)

frigidum) & locis aut retinaculis sicci terrei alligetur, & retineatur. Et quia nec ipsa instrumenta, nec retinacula possidere valeamus, nisi per virtutem separationis ipsiusmet naturæ in partes primas, videlicet elementares naturas. Ideo recta coagulatio fieri non potest, nisi prius facta separatione post debitam aptitudinem subtiliationis & putrefactionis. Causa ergo vniuersalis coniunctionis, est separatio post putrefactionem, & debitam attenuationem corporis cum spiritu, quia sic vnita debite coniunguntur. Separatio verò post putrefactionem nihil aliud est, quàm reductio rei, à sua mutata natura, iterum ad eandem. Cùm igitur per mortificationem, & putrefactionem natura fuerit mutata à sua specie metalli viua, in aliam speciem mortuam, scilicet in substantiam terream, oportet eam iterum ad eandem speciem viua redigi metallico generi proximam: quod fit per separationem ipsam à mortuis resurgere facientem: & tunc propter vniformitatem naturarum insimul coniunguntur, & adhærentia forti conglutinabuntur. Et hæc est forma specialis nostræ dissolutionis: & hic est modus, quo naturæ gremium reuelatur, tunicam eius subleuando, & quod sub ipsa latet manifestando. Cauendum tamen ne vltra medietatem eius tunice subleuetur, quo humiditas operetur in pauciori sicco, & quod eleuatum fuerit, imprimatur, & candor eleuati fumi in intimis rerum cauernis iterum occultetur, ita vt humidum cum retinaculo sicci terrei adiungatur, coaguletur, & retineatur. Quò vt res deueniat, operationem eius iterare minimè te pigeat, scilicet spiritum repri-

mendo, eiusque candorem tam diu occultando, & iterum manifestando, quousque perueniat ad illam substantialem albedinem, quæ amplius occultari non potest, nec alterari, nec variari, nec in alios colores conuerti, præterquam in rubeum facta digestionem. Et tum demum fit in eo passu coniunctio corporis & animæ, commixtio, seu potius vnio quæ nunquam separatur.

Aristoteles ait, argentum viuum esse elementum omniũ liquabilium: etenim quando liquantur, in ipsum conuertuntur. Manifestum est ergo medicinæ huius operationem esse operationem naturæ, quia ex natura solùm est composita. Certissimum est enim omne componi ex eis in quæ resoluitur, uti gelu, vel glacies calore in aquam resoluitur, quia prius ex aqua sunt frigore congelata. Non aliter lapis noster resoluitur in argentum viuum per magisterium nostrum, ergo ipse prius fuit argentum viuum. Primum utique verbum est, corporis in argentum viuum reductio, & hanc vocarunt solutionem, quæ est artis fundamentum. Rosinus philosophus ait: Soluite corpora & spiritus, & coniungite, tunc deæterò non possunt separari per ignem. Hermes inquit: Primum corpus solutum, & aqua perennis, congelant mercurium perpetua congelatione, quod etiam dicunt omnes Philosophi. Qui habet aures ad audiendum, audiat. Omnia metalla fusa se habent instar mercurij, & si frigida possent in ea fusione permanere, essent ipsemet mercurius. Considerandum humida metalla, uti Saturnus & Iupiter, facile reducuntur in suum mercurium primitiuum. Et mercurius debite præparatus

paratus omne corpus comedit & reducit in se ipsum. Calor namque agens in humido efficit nigredinem primò, & agens in sicco efficit albedinem, & operatur in albo citrinitatem ac rubedinem. Quod in plumbo videre licet, ipsum calcinando: primò vritur in cinerem nigrum, postea in album, & postremò in citrinum, atq; rubeum. Verùm itaque operis nostri principium est dissolutio lapidis, quia corpora soluta in naturam spiritus sunt redacta, nisi quod magis fixa sint, quàm spiritus. Item: Solutio corporis fit cum congelatione spiritus, & contrà congelatio spiritus fit cum solutione corporis. Tum demùm commiscetur corpus cum spiritibus, & fit vnũ cum eis, vt nunquam separentur, non magis quàm aqua mixta aquæ: quoniam tunc simul omnia sunt ad homogeneitatem suam redacta. Hac de causa dixit Aristoteles, corpora metallorum transmutari non possunt, nisi ipsa prius in suam materiam primam redigantur: quod si fiat, aliam benè formam suscipiunt, cui non contrariatur ratio. Sed non fit transitus de extremo ad extremum, nisi per medium. Sulphur & argentum viuum omnium sunt metallorum extrema: igitur metalla erunt media inter sulphur & argentum viuum. Considera igitur si poteris substantiam puram argenti viui, & sine combustionem digerere, sin minus opus tuum vanum est. Oportet itaque artificem considerationibus vtì, quarum certitudo traditur in alijs facultatibus, quas supponit. Et vt studium eius ad metam dirigatur experimenti, circa duo potissimũ insudare versariq; debet: prius vt de rei curandæ, vel sublimandæ, quid-

ditate elementalī diligentissimē perquirat, eiúsque proportione: alterum, vt rei curantis, id est, principalis agentis, ac transmutantis rationem habeat. Artem enim oportet, agente fortissimo, disponere materiam, quo virtutes naturales digestionis actiuæ, præualeant in passiua materia. Videmus enim quandoq; per agens insufficientis omne digestum molinfin, id est, imperfectam digestionem pati, siue cruditatem, quæ contingit ob commixtionem crudæ materiæ indigestæ, aut propter debilitatem caloris digerentis & terminantis. Quapropter summè curandum est, vt natura principalis agentis tam fortis existat in sua natura, & fortificata suo modo, vt proprio & naturali officio sit potens ad digerendum, & conuertendum materiam in aurum: & vt illa natura sit ad eum disposita modum, per subtiliationem & sublimationem, vt suis virtutibus acquisitis per artem, approxinet ad qualitates sui agentis, & auri: vtque mediantibus hīs, agens principale citrinans acuitate sua possit eam conuertere in lapidem Philosophorum, & aurum. Examine ergo naturalis artifex ingenium suum, vt mediante conditione præfatæ naturæ, quam ignorauerit, ipsam inueniat. Quia non ipsi nobis & nostris filiis intelligentibus illam dispositionem, id est, modum operandi certum & necessarium, tradimus, naturam fortificandi quoque, ac inuestigandi causas. Huius igitur operis artificium inuentu fuerit impossibile, nisi prius ingenium artificis proprijs experientijs à natura realiter informetur. Per has utique natura seipsam cognosci demonstrat, eiusque dispositionem, qua perficitur:

citur: & mensuram approximationis ad perfectionem inuenire docet. Proprium igitur opus propria indiget dispositione, cum sit ipsiusmet naturæ informantis suum argentum viuum, & operantis eius contrarijs qualitatibus: caliditate scilicet cum temperata sua siccitate, in frigiditatem & humiditatem, demendo superflua, & addendo, vel supplendo absentia & requisita, vt per id necessariò habeat recipere formam medicinæ completæ. Nec aliter natura prædicta motum habet, nisi iuuetur, arte & operatione videlicet artificiali: dispositione sibi propria, sine qua nihil fit. Cùm illam inueneris, sub vestimêto philosophiæ reconde, quemadmodum tui fecerunt prædecessores, qui præceperunt strictissimè contegi: cùm sit totius huius artis secretum & arcanū, adhuc à nullo Philosopho scriptis reuelatum. Sciendum itaque dum ipsi dicunt: Soluite corpora in aquâ, ipsos non intelligere, neq; curare aquas tangenti adhærentes, vel humectantes, sed permanentem aquam intelligunt, quæ verè tangenti non adhæret, sed superficiem discurrit, nihil humectans: sicut argentum viuum nostrum non est argentum viuum vulgare. Hæc namque materia nihil aliud adiungi sibi vult, præter id quod est de seipsa: omnia siquidem quibus indiget, in se continet: hoc de nostro lapide dictum, & non de auro, vel argento viuo vulgari, &c. Nonnulli perperam ex minoribus mineralibus destillant aquas corrosiuas, in quas ponentes species metallorum, eas corrodunt, ac putat esse dissolutas naturali dissolutione, quod falsum est: quia verò solutio philosophica, requirit permanētiam simul

scilicet soluentis & soluti corporis : quoniam ex masculo & fœmina species nouæ resultant. Certo certiùs est, nullam aquam naturali reductione speciem metallicam dissoluere, præter eam quæ permanet eis in materia & forma, & quam ipsa metalla soluta possunt rursus congelare : quod in aquis fortibus fieri minimè contingit. Aqua nulla igitur dissoluit corpora, nisi illa quæ fuerit suæ speciei, & per quam corpora poterunt inspissari: nec aliqua alia re nutriuntur corpora sub generatione, nisi specie consimili. Differt ergo soluens à soluendo sola proportione & digestionem, sed materia non differunt ambo, eò quòd per quamcumque admixtionem natura hoc format ex illo, vt mineraliter ex argento viuo simpliciter natura procreat Solem. Quicumque nouerit artem dissoluendi, iam iam peruenit ad secretum, quod est species permiscere, & naturas à naturis extrahere, quæ in ipsis latent effectuosæ. Si quis igitur sulphur nostrum sciuerit coniungere & amicare corporibus, inuenit vnum de secretis naturæ maximum. Quasi diceretur, si quis corpus eò perduxerit, vt efficiatur guma permixtibilis cæteris corporibus imperfectis, inuenit maximum naturæ secretum, &c. Eo quòd lapis iste perfectus, est guma & sulphur, videlicet ex dictis, suple corporibus. Nominantur ista corpora sulphurea terræ. Subtiliatione existente in aqua, dissolutio trahit lapidem de potentia ad actum: ideò quia facit eum omninò subtilem. Et coniunctio spirituum cū corpore fit, cū corpora sublimantur, vt spiritus per dissolutionem, contritionem, & assationem eorum cum spiritibus. Philo-

fophi dicunt aquam esse mercurij, dictum lapidem liquefactum cum sua aqua propria, quæ in ipso lapide est fixa, & quæ tunc est currens & alba sicut aqua. Item humiditas aerea, quæ est in argento viuo, est vna res cum terra suprascripta, & cum aliis elementis in dicta terra existentibus: quæ quidem humiditas, licet sit pauca, tamen est sufficiens ad nutriendum lapidẽ dictum, in quo est, & ad perficiendum. Insunt dictæ compositioni sol & luna. Et tamen non est sol neque luna communis, sed meliores quàm in sua natura vulgari: insunt ibidem potentialiter, non visibiliter. Iste lapis siue compositum est, res vna duntaxat, & vnius naturæ (vt aiunt omnes Philosophi) & est natura munda & clara de suis mineris proprijs, quæ transmutat regimẽ ignis. Item medicina nostra elicetur de metallis, quæ naturaliter metalla transmutant, & nullo alio modo. Oportet enim vt elixir Philosophorum sit de principio, radice, & natura metallorum, & medicina sit nobilior & pretiosior, quàm metalla, &c. Inde liquet, vbi Philosophi loquuntur de argento viuo, & aliis humiditatibus dissoluentibus, ipsos non intelligere de rebus vulgaribus à natura simpliciter datis, sed tantùm de argento viuo à corporibus per putrefactionis artificium separato, quod aliter dicitur Azoc: latinè interpretatum alumen potens illuminare, & clarificare omne corpus claritate sua. Cùm igitur tale argentum viuum, siue Azoc, siue aqua vitæ latonem abluens, à corporibus per generationem extrahi non possit, nisi post putrefactionem: erit ergo putrefactio sua generatio & dispositio. Mixtorum & vegetabilium

varia est & differentialis natiuitas. Nam simpliciter mixta dicuntur illa, quæ præter nostrum intuitum sub terra nascuntur, aut circa superficiem eius, ex sola commixtione elementorum adinui-cem compositorum: & est eiusmodi primæ, & simplicis naturalis mixtionis gradus multiplex. Primus est quatuor elemétorum nuda compositio, in qua nõ est facta mutatio vel alteratio vnus elementi ad aliud. Secundus primum sequitur, quia resolutis præfatis lapidibus, elementis videlicet mineralia, de quibus sermo præsens, generantur: quæ nobiliores subterraneæ species inde procedunt, quia incipit in hoc eorum actio & transmutatio. Ad coniungendum mandarunt Philosophi, omni amoto extrinseco, solùm calorem adhibendum, qui adiuuando, excitat intrinsecum calorem naturalem auri ad dirigendum, & actiuè maturandum mercurium. Cùm igitur eiusmodi spermata, seu semina per artem generari non possunt, ideò quòd mixtionem proportionaliter ad producenda semina ars componere nescit, nec in homine, nec in terra, vbi est proprius locus generationis naturalis eorum, ista semina naturaliter facta, artificialiter coniunguntur. Et in hac naturæ proportionali actione, & mercurij digestionem, simul manet naturæ masculina & foemineaque insimul clausæ: foeminea, vt terra & aqua: masculina, vt aer & ignis: quam terram & aquam Philosophi vt mercurium, aerem & ignem, velut sulphur esse dixerunt, in nostro lapide. Præter ista duo nihil aliud intrat, nec generat, neque multiplicat, vt patet ex præmissis. Et ista dissolutio solùm dicitur liquefactio compositi,

siti, & non propriè eius solutio, quia partes non soluuntur adinuicem separabiles. Quando compositum prædicto modo dissoluitur, partibus inseparatis manentibus (quamuis separabiles) ita quòd virtus digestiuorum elementorum à dissoluendis, per dissolutiones potest extrahi, scilicet per argentum viuum, partes crassæ in tali dissolutione capiunt latitudinem subtilitatis, eò quòd corpus in spiritum vertitur, & vice versa.

QVAE EX DEMOCRITO COLLEGIMUS apponere visum est, quòd res dilucidior fiat, ex multorum opinionibus autorum.

APIENS mercurium infige corpori magnesiæ, vel corpori Italici Itimmi, vel corpori sulphuris ignem non experti, vel spumæ argenti, vel calci viuæ, vel alumini ex melo, vel arsenico, vel vt scis, & coniiice terram albam Veneris, & habebis Venerem claram, flauá coniiice Lunam, & habebis aurú, & erit chrysócorallum in corpus redactum. Idem etiam facit arsenicum flauum & sandaraca præparata, & cinabrium valdè contusum. Æs autem splendidum solum argentum viuum facit. Natura enim naturam vincit.

Si verò vis exactè rem scire, duobus catalogis mentem adhibe, quia sciendum antè omnia mercurium positum esse, & in flauo, hoc est, in sole, & in albo, hoc est, in luna. Et in sole quidem dixit, mercurius à cinabrio, in albo verò dixit mercurius ab arsenico, vel sandaraca, vel quæ sequuntur.

Ego autem venio in Ægyptum naturalia ferens, vt materiam superfluë contemnatis, & confusam. Natura siquidem natura gaudet, & natura naturam vincit, & natura naturam retinet.

Mercurius itaq; omnes induit formas, quemadmodum cera omnia sigilla, sic etiam mercurius Philosophorum dealbat omnia, & omnium animas ad se trahit, coquit, & rapit. Ad instrumenta ergo aptatus, & in seipso humores habes, prorsus etiam corruptionem sustinens, permutat omnes colores, & permanet ipsis non permanentibus, imò verò ipso non subsistente, tunc etiam continetur corporū & subiectorum rectionibus. Quatuor (inquam) corporum composito, vel compositione, & his quæ affinia sunt, vt sunt materiæ ipsorum, & animæ ipsorū materiæ sunt ipsorum. Vt faber ex ligno, vel ex ære, aut lapide statuam erigens, de se nil nisi formam exhibet in materiam: sic etiam mercurius arte elaboratus à nobis, ipse omnem formam suscipit, & infixus, vt dictum est, corpori ex quatuor generibus constanti, fortis & firmus manet, continens & contentus, & ob id Pibichius magnam affinitatem dixit habere. Per mercurium ex cinabrio, ab arsenico, calcanto, cerussa, magnesia, vel stimmi Italico, & reliqua alba vel rubea cuncta sunt intelligenda corpora. Corpus etiam magnesiæ chryso-collam, vel chrysocorallum vocat. Oportet igitur prius rerum species liquefacere, & conflationibus consimiles in vnum colorem conuvertere, duosque mercurios, album & rubeum, in argentum viuū redigere, & ad putrefactionē separare.

Marcaitam ergo (pyriten Græcè vocant argenteam)

genteâ) rege, & fac ex more, vt solui possit: fluet autem per aureum, vel album litargyrium, vel in Italico stinimi: expurga cû plumbo. Plumbum nō simpliciter intelligas, ne aberres, sed quod est ex sciscili, & litargyrio nigro nostro, vel vt scis. Natura enim natura gaudet.

Rege (inquam) donec fiat incombustibilis, abiiciens nigredinē. Rege autem muria, vel vrina incorrupta, vel aqua maris, vel oximellite, vt scis. Mercurius autem actu quidem albus est, virtute verò citrinus.

Frustrâ laborât igitur, qui materias explorant, & non naturas corporum magnesiæ quærunt. Corpus verò magnesiæ, substantiarum est mixtio quatuor generum, vt antea dictum. Capiens igitur mercurium, &c. Præpositus est mercurius, ob ipsum enim extrahuntur. Adiicit etiam chrysolitam, quod est batrachium, inter lapides inuenitur sulphur ignem nō expertū, claudianum masculinū, flauum arsenicum à cinabrio, andromadas, cadmia sulphur incombustibile, &c. summi corporis vel masculini nomina.

Tria sunt artis præcipua: Chrysolitus, mercurius, fauus flauus, vel fauus albus, &c. natura gaudens. Corpus magnesiæ ex quatuor compositum elementis corporalibus. Aqua diuina, natura quæ suam naturam gaudentem vincit & retinet, vincitur & retinetur ab ea cum aliis. An non vincitur natura crassioris & terrestris corporis, à natura chrysoliti existente spirituali & aerea? An non vincitur aquâ diuinâ astringente, vt iuncta sol & luna, marti vel veneri, &c. retineant. Per se verò iuncta his, vel aliis, nō retinent: cùm tamen

âstringuntur per naturam aquæ diuinæ, retinere possunt. Quod dicam de te magnesia, quæ corpora circumplecteris? Quis non admirabitur chrysochorallum à te perfectum? Ex te enim perficitur totum magisterium. Tu sola nos bono animo esse iubes. In te explicata est similis enitens nebula, multiformem in te fers veneris imaginem, pinfernam, & ministrum igniuomum. O natura supra naturam naturas vincens. Tu totum es vna natura, eademq; es, per quam etiam omne opus fit. Superfluo enim numero totus tuus ornatus artificiosè declaratur, per eius numeri terminum in vnitatè diuinitati similem. Vnitatis enim centrum immutabile stabileque manet. Nam circularem & sphericam numerorum contemplationem sui, ostendit in opere maiore. Sed redeamus vnde progressi. Magnesiæ nomina synonima sunt, lac maris, coagulum, aphrosellinum Orientis, magnesia Lydiæ, Italicum stibium, pyrites Achaiæ, &c. Cuius fluxio est mysterium, quod in ipsa latitat, margarita præciosa. Flammiger splendor, Vestis auro contexta, Aureus nitor. Victor. Bellator. Intelligi etiam possunt de albedine operis magni.

Ager chemicus est triplex. Quatuor fratres sunt pars vna. Lapis magnus pars alia, semen in agro satum repurgato, in sua terra. Mercurius alter flauus, aut albus corpori magnesiæ iunctus pars tertia. Capiens igitur, &c.

Rursum fuligo vera duplex, humida & sicca. Humida est cœlestis vapor p̄ destillationem prolectus. Sicca per ollam & coperculum æreum, vt à cinabari vapor albus. Si igitur vaporem siccum irriga-

irrigaueris humido vapore, diuinum opus efficiet. Sciatur enim omnes substantias atque metalla vapores existere, fieriq; : nam irrigati vapores fiunt humidi.

Scythica comaris etiam, nouo permixta vapore, omnia perficit.

Aliud est vtique verbosa alchimia, quæ sermorum multitudine continetur: aliud arcana, & abdita, siue mystica. Hæc enim sola creationis ratione progreditur, vt in Deum intuens, & à Deo creatus homo, rectam operationem per theologicos & mysticos sermones addiscat. Cœlestis enim est potissimum hæc operatio, quia constat ex cœlestibus materijs & formis.

Methodus alchymie mysticæ, cœli figuræ sunt, ad quarum normam ista dirigitur. Sic etiam corpora metallica transmutata à contraria natura, fiunt plana & aerea.

Semen igitur satum in terra lunæ, solem etiam perficit, idque ob diuinam operationem, præstat cinis & cadmia. Diuinum item opus, & diuina aqua illibata cum suo cinere, ad regenerationem faciunt. Audi Mercurium dicentem: Si videris omnia cinerem facta, existima rectè parata fuisse omnia. Cinis enim viam magnam habet, multumq; operatur. Nam vt ligna in cinerem conuersa, fiunt de cæterò incombustibilia, sed in opera varia mirabilia, vitrorum, ac aliorum: sic & metalla in cinerem vel calcem potius conuersa, denuò in quandam virtutem & operationem reuertuntur. Cum eorū natura mundum vniuersum, & ipsa etiam elementa imitetur, vnde rursus generantur, habentque cuiusdam spiritus participationem, &c.

velut rerum, quæ materiali spiritu fiūt. Sic etiā
 æs nostrum, siue voles magnesiæ corpus (aut al-
 liter intelligere) vt homo animam & spiritum ha-
 bet. Hæc enim facilia corpora atq; metalla, post-
 quàm in cinerem versã sunt, in igne existētia re-
 sumunt spiritum, igne hunc ipsis suppeditante,
 & quem ab aere, hæc omnia faciente, hauriunt.
 Quemadmodum quoque homines atque omnia
 inde vitalem spiritum & animam sumunt. Æs
 vstrum igitur nostrum in fuliginem siccam, om-
 nia patiens magis assatum, fit lapis æthesius co-
 lore, vt quidam coruscans æthesius. Postquam
 igitur assatur, extinguitur diuino more, quem
 diuinam aquam appellant, vt dissolutum oleum,
 & vini crassitudinem suscipit, ac ibi manens per
 quadraginta dies lento calore, in vase vapores
 non transmittente, materia postmodùm putre-
 facta, mysterium aquæ diuinæ illibatum, id quod
 quæritur, perficit: atque hic est lapis, qui hæc fa-
 cit. Notato igitur: Vnum sunt omnia, per quod
 omnia. Ex vnitatem vel vnione quidem incipit, &
 in vnitatem rei quæsitæ consummationem ter-
 minat. Cùm enim multa sint in rerum natura,
 vna dicitur à diuinissima aqua, vna natura vin-
 cens omnia, non specie, sed arte, cum rationali
 scientia multos latēte. O naturæ cœlestes, natu-
 rarum creatrices. His verbis incorporea natura
 innuitur. Nisi enim materiam spoliaueris, corpo-
 ra incorporea feceris, nisi per corruptionem ipsa
 excusseris, ac dissolueris, quod latitat & spirabile
 est, in ortum produxeris, nisi hac via præparante
 res incorporeas feceris, non informabis naturas,
 neque corpora facies. O naturæ cœlestes, corpore-

his expertes, in quas corpora sese insinuant, & cœlestis sapientiæ beneficio informantur, in quibus illæ permanēt, ac ipsa corpora postmodum complectuntur. Oportet igitur spoliare materiam, & ipsius animam extrahentes, per ipsam deinceps corpora non corpora facere, continere & informare. Spolianda est itaq; materia, vt ad stabilem perfectionem perueniat.

Definitio igitur huius philosophiæ est, corporis dissolutio, & animæ à corpore separatio, vt tinctura in corpus sese insinuet, vtque naturæ cognatio oblectet naturam, retinens, vincens, & in ea permanens. Hoc fit cum intrinsecum foras extruditur cum voluptate, totaque substantia terrea, cumque per eleuationem aquæ feceris incorpoream compositionem: item cum per assationes conspexeris extractam fuliginem, atq; ita velut per nebulam ferri. Non enim potest incorporea natura nisi superioribus adhærere: cum enim in subline ferri soleat, vnâ cum eo, quod sibi simile est, & cognatum. Augmataur itaque amata & amans natura simul, oblectans & oblectata, splendensque, vna res ambæ naturæ rei naturalis & vnus, aliâs vnitæ naturæ, quæ vincit omnem rem totius mundi, quare dictum: Vnum sunt omnia. Hoc autem vnum & vnâ rem existima compositum ex anima & corpore non corpus factum, in temperatum vnum per vnum. Candida igitur & pura luna, lunaris species est, fuligo que per aquam diuinam probè abstergitur, & abluatur. Nihil ergo deest, præterquâ nebula, & aquæ eleuatio: opus regimine consummatum. Primò cuius nebulæ? fuliginis videlicet in subline ad

cælum per aquam diuinam & cœlestem eleuatę. Lapis igitur omnibus notus, vilis & valdè pretiosus, est coniunctus ex pugnaci venere cum mercurio, id est, mare & fœmina. Æs ergo rubeū ingredi facias, ac tinge rubiginem auri. Pugna veneris cum pugna mercurij. Venus cum luna pugnando per istam corrumpitur, & luna p̄ venere rem coniunctione figitur, id est, mercurius per magnesiæ fuliginem vaporem. Corpus igitur æris per lunam lunarium uel liquorem corrumpi debet, ac egregiè conteri, tantisper vt ars ipsa postulat. Si quis enim corpus hoc per spiritum reddat flauum, potentemq; ipsius naturam, secundum artem blandè præparando extrahat, tingit omne corpus. Si quis morte corpus delens, ac dissoluens, spiritus beneficio per fuliginem citrinet, omne corpus tingit. Spiritus enim hoc modo fit ex corpore fuliginis, immunis à materia, vigor & splendor corporis, imperio sui creatoris. Capiens ergo mercurium infige corpori magnesiæ.

Tota compositio fit per mercurium, & magnesiæ corpus per maré & fœminam. Est in corpore mixta & simul contrita luna, quæ per nebulam & fuliginem completur: ipsa rationabiliter gubernata potentem naturam intus latitantem euocat, omne corpus tingentem, venerem dealbantem, Ioui stridorem auferentem. Magnum in his mysterium latet, quod cum videris, Deum lauda. Sulphurea à sulphureis continentur, id est, elementa cœlestia & ignea continentur à terrestribus, à quibus illa haberi possunt.

Prima clavis operis est, vt ignis argenti viui,
mercu-

mercurij videlicet coniungatur cum aqua terrestris magnesiæ per suam terram. Hac via fit separatio humidorum à siccis, id est, animarum æris ex corporibus,

Secunda clavis est, cùm luna & aqua coniungitur cum igne argenti viui dicti, per aerem æris in eleuatione nebulæ, quæ est reductio frigidorum cum humidis, & mixtio superiorum cum inferioribus. Terra, id est, scoria æris, coniungitur cum aere solari per ignem, id est, per argentum viuum.

Tertia clavis est, cùm per torrefactionem putrefactionis, vt coniungitur scoria cum diuina aqua per ignem: hoc est, per lunam, aer solis etiam coniungitur cum terra, id est, cum scoria per aquam, hoc est, per humidum.

Quarta verò fit coniunctione aeris cum terra, soluta scilicet per putrefactionem & assationem septem reductionum, cunctis in aquam vnam coactis, & existentibus in cinabari philosophica, quæ constat ex dicto mercurio & sulphure magnesiæ. Quibus peractis ad hunc modum, ignis fit rursus calidus & siccus, generans calorem aeris, & siccitatem terræ. Similiter & aqua, cùm fit humida & frigida, generat humorem aeris, & frigiditatem terræ. Terra cùm fit frigida & sicca, generat frigiditatem aquæ, & siccitatem ignis. Aer verò cùm fit calidus & humidus, generat calorem ignis, & humorem aquæ. Singula cùm duas qualitates habeant, fiunt ex tribus elementis constans elementum. Collecta simul omnia fiunt duodecim ex tribus in quatuor productis, iuxta signa duodecim, quatuorque statio-

nes, vt Verni temporis aerei, Æstiu ignei, Autumnalis aquei, & Hyemalis terrei. Quæ vera est elementorum compositio per artem. Item colores septem apparentes in opere, corpora dicuntur planetarum septem eiusdem compositionis, qui iam adsunt, modò pòst absunt in signis operis, vt in cœlo, nunc ingrediuntur sua signa, postmodùm egrediuntur. Itaq; per septem astra sua, quæ planetæ vocantur, & per duodecim non errantia signa sua, verum Philosophorum mysterium perficitur.

Colores elementorum in opere sunt, à pedibus vsq; ad genua terreum elementum nigrum: à genibus vsque ad umbelicum aqueum splendens & album: ab umbelico vsq; ad cor, aereum flauum citrinum: & à corde ad ceruicem igneum candens, ac rubeum. Deinceps vbi hæc quatuor elementa mixta fuerint inter se, fit ex ipsis calx & cinis Philosophorum, vt perfectè atque omninò coniungantur per extremam vnionem dealbata, nigredine prorsum abiecta. Sacra igitur atque diuina hæc Philosophorum ars & scientia, ex vna specie constat & perficitur diuinè, ac magnificè, hoc modo scilicet: Si enim feceris corpora non corpora, & incorporea corpora, mirificè operaberis, voti que tui futurus es compos, per quatuor elementorum compositionem: per trinum regimen: duodenariam signorum mutationem: per septem astrorum aspectus, species & corpora: & per monadicam quandam singularem extremam vnionem, glorificabis in trinitate & vnitate Filium Dei verbum æternum, qui ex quatuor elementis inferiorem hunc mundum perfecit, &

ex quatuor mutationibus anni circulum exornauit, & post septem sæcula introducet eos qui vocati sunt, & electi in requiem æternam: laudantes vnicum & indeficiens lumen in Patre, Filio, & Spiritu, sancto.

Duo sunt igitur quæ ex materia constant, cum binarius numerus materiam significet. Horum coniunctione, medio tertij, causæ fiunt omnium. Siquidem per ternarium binarius, & omnis numerus ad vnitatis simplicitatem reducitur. Vapor, qui in subline fertur, est materia aeris, & fumus, siue fumida exhalatio siccorum est, ignis materia. Non conueniunt ista duo cum reliquis duobus, aqua videlicet, ac terra, nisi per tertium, id est, vinculum, & igneam naturam. Tria hæc igitur, terno regimine dicto, nouenarium constituunt, vnitati secundæ, denario videlicet, proximum. Quapropter Sybillino quodam ænigmatate notatur hoc mysterium ad hunc modum: Terres literas habeo, quadrifyllabus sum, considera me. Quælibet trium priorum syllabarum duas habet, reliqua vero reliquas habet, mutæ quinque: Totius autem numeri centuriæ duæ, octo & tres ter decades cum septem. Intelligens autem quis sum, non rudis vel ignarus eris eius, quæ in me est sapientiæ. Aliter: Totius numeri centenaria sunt bis octo, & tres ter, & decades quatuor. Adhæc: Principia scientiæ sunt sensus & experientia: posterius est principium actiæ cogitationis: prius verò apparentis rei cogitationem præbet, ex quibus intellectio sequitur animæ mundi huiusque prudentiæ. Cum enim ista sit ab omnibus exempta, sensibilem mundum

complet. Tres igitur ternarij, ex ea considerētur in materialium substātiarum ordines conficere,

Cūm tria sint etiam, quæ ad vniuersalem operationem spectant, ex quibus postea compositio fit quaternaria. Molybdocalco nostro plumbo inquit: Inijce inmercurium, donec incorruptibile fiat, & permanens, quòd cūm fiet, non ampliùs erit plumbum. Hæc omnia vnum sunt, & duæ tincturæ nullo colore differunt, vnam eandemque tantūm cernis. Et quomodo totum ex vna specie, alia quidem veneris, alia lunæ, alia solis. Vnica tantūm aqua videtur, Rhaponticum, à ponto marique dicta, Rha verò superficiem notat, ergo superficies aquarum intelligitur. Flauam (inquit) inijce lunam, & erit chryfocoralium, &c. Capiens ergo mercurium à mare, vel masculo, fige vt mos est, conijce veneri vel pyriti sulphurato, & dealbabitur, id est, fuligini siccæ. Corpora non corpora facito, & incorporea corpora compositum erigendo, latitantemque naturam extrahendo. Per mercurium corpora corrumpe, & p magnesiæ nebulam masculum & fœminam coniunge, & latitantem rursūm naturam euocans, per ipsam denique corporum formationes facies, id est, colorum planetarum. Ad hunc itaque modum corpora redduntur incorporea, & ista fiunt corporea.

Si omnia igne attenuentur, & fuligo sursum feratur, fierent varia & infrangibilia corpora. Per ignem intellige mercurium & igneum pharmacum, qui mercurius comburit, corrumpit, & extenuat vno & eodem artificio. Venus itaque non tingit, sed tingitur, & cūm tingitur, tingit. Nihil enim

enim potest per se corpus tingere, vel seipsum separare, si spiritus, qui interiùs latet, non emergat. Quomodo enim potest corpus sine spiritu consistere, nisi per pulchrá naturam, quæ in ipso est, animale[m] puta spiritum, qui colorem tincturæ secum educit, & infert. Venus itaque non tingit, sed tingitur. Terrea namque materiæ pars, vt quæ crassa existit, non tingit, sed illa qualitas substantiæ tenuis tincturam in corpore procreat. Cùm enim venus, id est, corpus, per magnesiã rectè gubernatur, suamque substantiam tenuem in lucem profert, tum demùm tingendi vim assumit, ac tingit. Venus autem sunt quatuor corpora. Tincturæ verò species solidæ, & humidæ, & herbæ dicuntur à similitudine, solidæ quidem à nebula vsque ad chryfocollam, humidæ aqua diuina. Diuina enim à citrinis retinentur, &c. Veritas autem hæc est: Natura naturam oblectat, & natura naturam complectitur. Rursus veneris quadricorporea natura per magnesiã ostenditur, & versicolorum specierum herbæ in compositione elementorum, attritione prodeunt in lucem. Cùm rationabiliter attritiones corporum fiunt, tum efflorescentiã virent, cùm herbæ prorsus non sint, nisi colore tantùm, nec istæ possunt in igne permanere. Solida enim (inquit) & humida & herbas. Solida quidem vocat corpora, albedinem, citrinationem, &c. penetrantia, & in corporibus permanentia, nec omninò cedentia, sed ipsa firmè retinentia & superantia. Humida verò dixit, vt ita recrearet illa per humida, id est, per aquam diuinam. Quæ nam hæc est aqua diuina, & cur diuinam appellant. Magnum certè

nomé hoc ob præ cæteris, atq; præstantiùs quòd sine hac in opere nihil producit, neque perficitur. Diuina aqua est id, quod simplex & lucidissimam, & purissimam, & sine vmbra corporum naturam facit, velut immutans corpora, abstergens, & est quod ex corporibus latitantem naturam extrahit. Coniuncta enim naturæ forma, pulcherrimum opus per naturam effecit, ac operatur. Acuta aqua eleuata & euocata dicitur. Diuina enim sunt, quæ intùs latitant, & extrahuntur. Diuina igitur à diuinis retinentur. Anima & spiritus à diuinis extrahuntur, & ab eisdé retinentur, qualitate corpora penetrantia. Veritas enim est, Natura naturam oblectat, amplectitur, & vincit. Cùm enim quod intùs latet per diuinam aquam benè geritur, & expurgatur, oblectat se ipsum ad propriam corporis naturam penetrantem, vincentem, & permanentem. Propriam itaque naturam agnoscens, lætatur connexa & coniuncta vicissitudine.

Sed vt ad rem reuertamur: Quatuor corpora tinguntur, & non tingunt. Magnesia enim dealbata non finit corpora frangi, nec vmbra veneris induci. Sed vide quídam Philosophus dicat, quatuor corpora tingi, & non tingere, nec dicit vt antea, & cùm tinguntur, tingunt: sic solidorum corporum substantiam intellige: Magnesia (inquit) dealbata, &c. Quæ magnesia nisi totum compositum? Quomodo igitur dealbatur? quando rectè gubernatur, & affata cum diuina re expurgata, omnium corporum solidorum latitántia referat ex profundo, vt per ista corporum natura tingatur. Compositum enim per

diuinam

diuinam aquam irrigatum, non finit frangi corpora, quin potiùs umbram eis adimit argenti spuma magnesiæ immixta, corpusque dealbat, cæteraque generis eiusdem. Magnesiæ pulchra uide mirareque quomodo per vnum multitudinem infert: aliqua quidem ab vnitæte: aliqua à dualitate: aliqua à ternario necnon pluribus intendit, donec ipsius vniuersum conseruetur. Aliqua quidem à monade, igneum scilicet pharmacum: aliqua à dualitate, vt cum corpore ipso magnesiæ: aliqua à ternario, scilicet expurgatio cum aqua diuina, & si quid intendit, & per alios affationem referat, donec totum opus quæsitum seruetur absterfum, & absolutum perficiatur, & compleatur. Materia enim ad aurum conficiendum accommodata, est ipse mercurius. Mercurius à cinabari (inquit) aliquando à venere, aliquando verò à B. mercurius à cinabari est magnesia: mercurius à B. est aqua diuina, quæ à contracto instrumeto extrahitur, & hæc sunt, quæ materiam immutant. Venus vt homo animam & corpus habet. Oportet igitur materiam corpora spoliare, vt permanente spiritu tingente, ad cuiuscumque quæsitæ perfectionem accommodetur. Quid est Venus? quod homo materiale corpus. Anima quidem est pars tenuis in ipsa, quæ per regimen in lucem prodit: hoc est, spiritus tingendi potentiam habens. Corpus verò est graue & materiale, terrestreque suum quod umbram habet, quam oportet spoliare igneo pharmaco. Dispoliare est humiliare, corrumpere, soluere, & mortificare. Nihil postea deficit, nihil est reliquum, præterquam nebulæ & aquæ extractio. Philosophus

vsus vera figura, aquam calcanthi vocauit: etenim ibi est æris generatio: & calcanthum aurum generat: flos æris (ait Philosophus) ipse est, qui rem' consummat, & perficit: est etiam spiritus masculi. Sic exponitur: Conijce ex substantia hauſta ab Altissimo, vt diuina virtus effecta, & in spiritum conuerſa diuinum opus faciat. Diuinum quærendum est, vt ſpolietur materia, & fiat ſola anima, & ſpiritus ſublime petens colorem ſumat, & vt cum igne ſit pugnacior, ac tenacior, veluti planum corpus demonum, & penetrantium: radix enim ſolidi est planum.

In ſpiritum ergo conuerſum, & ſuſum latum, vt ignis (doctrinæ ratione) igni quodammodo aſſimilatur, & penetrantior, ac tenacior fit: quæ verò rationes à mundi natura inuētæ ſunt. Nam quemadmodū quatuor elementa in ſeipſa tranſmutantur, & ſunt quod non erant, cū eorum ſubſtantia ſubſtantix non ſit contraria, ignis fit terra, & terra fit aqua, & aqua aer, & rurfus aqua terra, & à terra vſq; ad ſuperiora, & in ſeipſa mutata & ſoluta omnia operantur, vt eſt apud Hermetem: Qualitates enim ſibi iſſis cōtrariæ ſunt, & non ſubſtantix. Sic etiam compositum cū terra ſit, aqua ſit, & ex aqua aer, & ex aere ignis. Quemadmodum igitur ex cœlo, quod tamquam camera terræ incumbit, hæc omnia ſunt ab exhalationibus: ſic etiam ex olla velut ex terra, & ſuperpoſito alembico velut ex cœlo, vehementes ſunt mutationes. Et quemadmodum terræ putrefactiones exhalantes tranſmutantur, ſic etiam flos æris ſimul tranſmutatur exhalans. Hoc idem quoq; conſiderabis in humano capite, cucurbitulæ,

curbitulæ, vel galeæ instar impositi corpori. Ut non frustra dictum, igitur contere: sic modò non temerè dicitur, coquuntur sensim, & eleuantur inter se. Læui namq; elixatione spiritus tingens, qui latet, elicitur: quod sursum fertur, spiritus est corporis expers, & anima totius compositi, id est, corporis. Quemadmodum igitur anima corporibus ostendit seipsam, fermentans omnia, in seipsa tres substantias effectrices habentem, motum, sensum & ignitionem: sic etiam hic spiritus igneus factus, & anima corporis expers, cum rei cuncta tingentis corpus penetrarit, si in isto condita sit, ut planum in solido, per suæ medicinæ iniunctionem in argentum igne rarefactum. Lætus hic spiritus igneus (inquit) insilit, qui in corporibus etiam latitat, & sublime petens, etiam corpus ipsum, ut animam propriam, retinet. Cæterum quòd ad differentem aquæ extractæ causam spectat, ne hoc terreat: flos est enim, qui extrahitur, non solum semel, sed bis ternè per maripetas. Postquam igitur ostensum est secundum accidens, flos aqua sulphuris est illibata, & fixationis usum habet. Dixit enim Philosophus, & gummi paululum, omne corpus tinget. Maria inquit: Retinaculum omnium, quæ ab igne fugiunt, est alabastrum omnium candidissimum, lapis encephalus, mente reconditus habes velut calorem: hunc capiens contere, & misce cum aceto, & conijciens in vasculum, postmodum tandem conde sub fimo: hoc enim est quod quaeritur, aquam scilicet sulphuris illibatam, & rubiginem unum & idem esse: atque hic verè totius artis cardo vertitur. In ipsis deinceps consideratur in vna compositione

ne omnia fieri, quod tingit, & quod tingitur: quod fugit, & quod sequitur: quod familiare est, & contrarium: masculum & foeminam: sponsum & sponsam: agens & patiens. Vnus enim est serpens, qui duas habet compositiones & rubiginem. Vnum est totum, ob quod sunt omnia. & si totum non haberet totum, nihil totum esset, ait maximus Chimes. Nam res fixas facere non solum sulphuris est, sed etiam rerum, quæ dealbatæ, emollitæ, & rarefactæ sunt. Cùm enim substantiæ à sulphure albo in perfectione & assatione patiuntur, tunc & ipsæ sunt sulphur incombustibile factæ, & permanēt facientes quod passæ sunt, dando & accipiendo: & tum vtraque sulphur facta substantias fixas reddunt: hoc est, quod inter se non frangantur, efficiunt. Deinceps cur (inquit) multiplicium rerū species requiritis, cùm vna natura omnia vincat. Hanc naturam ab initio vsque ad finem expendens, manifestum videbis mysterium: hoc est, cymbalia. O naturæ cœlestium naturarum creatrices, hæ dissolutæ omnia operantur. Quid ergo hoc est dissoluere? Huc age ad liquores, & discite, Sume crocum Ciliciæ, simul cum flore cinici coniunctum succo vitis, & vna liquorum serie dissolutionem inuenies. Huc age rursus ad album: & item in ipsum est dissolutio, ipse te docet, inquiens: Relinque inferiùs, & fiet. Verùm dixit: Alij corpora appellarunt, alij sulphur, & non decepti sunt. Et ob id diffusus est error per orbem terrarum, propter appellationum multitudinē. Quæ de quatuor & quinque elementis dicuntur, ad illa referenda sunt. Saturnum collocarunt, & ex aduerso plumbum in altissimò

tissimo vertice, & post ipsum Iouem, Martem, Solem, Venerem, Mercurium, & infimo loco Lunam. Singula inter se distincta, vni tamen orbī coniunguntur, & vnus ipsis ministrat, eademque gubernat, & ob vnum spiritum amatur, mutuōque sese intuentur oculis, & mutuō versantur, & mutuō soluunt, & in suis tectis spatiatur, quemadmodum statuit ipse Creator altissimus. In terra similiter enim reperiuntur, & in aere sunt, & in aqua, & in igne, omninō pacem inter se habēt, & vnus opifex ministrat illis, eademque regit, vnoque iugo omnia coniugata sunt, atque vnā potionem bibūt: ex terra enim aluntur, & quodlibet ipsorum proprium munus obit, & in propria sede consistit, & Creatoris arbitrio paret, quodlibet ipsorum occultitur in terra, & in propria gloria. Et vos, o amici, cū ad hanc pulcherrimam artem vultis accedere, spectate herbarum naturam, vndenam prodeunt: aliquæ ex montibus, ex conuallibus aliæ, ex campis item aliæ. Considerate aerem ipsis ministrantem: considerate diuinam aquam irrorantem, & nebulam ferentem, ac ætera gubernantem ipsas: quæ cū permiscentur, vnum sunt, & nemo potest ipsas separare, cū in vnā coierunt naturam. O Cleopatra (inquit Ostanes) in te totum arcanum latet, expone clarè nobis de elementis, & quomodo superius descendit ad inferius, & quomodo medium supremo & extimo propinquum est, & non concurrunt partes, cum præcedāt, & vniantur, quōdnam sit ipsis medium, quod vnum faciat, & quomodo descendunt aquæ benedictæ ad videndum mortuos iacentes, ligatos, & post-

tos in tenebris, & in caligine intus in inferno, & quomodo ingreditur medicina vitæ, & suscitatos, vt tanquam è somno expergiscantur, & quomodo ingrediuntur nouæ aquæ, quæ in principio lecti, & in lecto generantur, & quomodo nubes ipsas fert, & quomodo ex mari ascendit nubes aquosa. Ea quæ ostensa sunt contemplantes Philosophi gaudent. At Cleopatra ait eis: Aquæ ingredientes corpora spiritus ipsis inclusos & debiles, velut è somno excitant. Rursus (inquit) angustias perpessi sunt, & rursus occludentur in inferno, & paulatim nascuntur, & surgunt, atq; diuersos & gloriosos colores induunt, quemadmodum flores vere, quod letatur, & exultat ob pulchritudinem, qua vestitur. Vobis (inquam) prudentibus herbas, elementa, & lapides, cum eruitis ex suis locis, pulchra admodum videntur, & non pulchra: quoniam omnia probat ignis. Cum verò gloriam induent per ignem & colorem viridem, ibi sunt maiora spectacula, ibi gloria occulta, & accuratè quæsita pulchritudo, & terræ mutata in diuinitatem: quoniam in igne nutrit illa. Quemadmodum infans sub ventre nutritus paulatim augetur, & cum status mensis adest, non prohibetur in lucem prodire, eiusmodi res est hæc præclara. Verberant ipsam procellæ, & vndæ in inferno, & sepulchro, in quo iacent, cum verò sepulchrum panditur, exurgit ipsa ex inferno, velut infans ex vtero. Contemplantes Philosophi pulchritudinem, quemadmodum studiosa mater infantem, quæ peperit. Tum demum quærunt quomodo, velut infantem lacte, aquis hæc artem nutrant: quandoquidem vt

infans

infans formatur, & cùm perfecta fuerit in his omnibus, ecce arcanum signatum. Nunc autem primùm apertè, vbi vobis iacent elementa & herbæ. in ænigmatibus exordiar dicere: Ascende in supremum tectum, in montem arboribus constitutum, & videbis lapidem in vertice: ex lapide hoc sume arsenicum, & dealba diuinè. Et vide in medio monte infra arsenicū, ibi est coniux sua cùm qua coniungitur, cum qua gaudio perfunditur, & lætatur, natura in natura, & extra ipsam non coniungitur.

Descende in Ægyptium mare, & educ tecum ex arena ex fonte, quod nitrum dicitur, & coniunge illud simul, & ipse extrahet foras pulchritudinem omnia tingentem, & extra ipsum non copulatur: mensura enim est coniunx. Ecce natura naturæ contrà retribuit: & cùm omnia æquabiliter coeunt, tunc naturæ naturas vincunt, & inuicem lætantur.

Considerate sapientes, & intelligite: ecce enim artis perfectio, coniugatorum sponsi & sponsæ factorum vnum: ecce herbæ, & ipsarum differentia: ecce dixi vobis omnem veritatem, & iterum vobis dicam, videte & intelligite. Quoniam ex mari oriuntur nebulæ, quæ ferunt aquas benedictas, & ipsæ irrigant terras, & educunt herbas & flores: Item nostra nebula egrediens ex nostro elemento, cùm ferat diuinas aquas, & irriget herbas & elementa, nulla alia terra indiget. Ecce fratres arcanum admirabile, ignotum prorsus: ecce veritas vobis patefacta est. Videte quomodo irrigetis terras vestras, & quomodo nutriatis semina vestra, vt maturum fructum colligatis. Audi

igitur, & intelligens esto, ac dijudica exactè in quibus loquor: Sume ex quatuor elementis arsenicum supremum & infimum, albumq; & rubrum, & maris & fœminæ pondus æquale, vt coniungantur inuicem. Nam quemadmodum gallina calore fouet, ac excludit oua sua, sic etiam vos fouete & perficite, & extrahentes & irrigantes diuinis aquis in sole, & in locis calidis affate igne leui, cum lacte virginæo, & cauetes à fumo. In inferno autem occulite ipsa, & cautè mouete, donec ipsorum præparatio fiat solidior, nec fugiat ab igne, tum extrahatur ab eo. Cùm coniungentur anima & spiritus, & fient vnum, tunc conii-cite in corpus lunæ, & habebitis solem, què non habuerunt regum repositoria. Ecce arcanū Philosophorum, pro quo adiurarunt nos patres nostri, ne patefaciamus illud, cùm diuinam habeat formam & operationē. Diuinum enim est, quoniam coniunctum cum diuinitate, diuinas substantias facit, in quibus spiritus fit corpus, & mortua animatur, suscipientia spiritum ex ipsis prodeuntē, ac inuicem tenentur, & tenēt. Quemadmodum spiritus contrà tenebricosus, plenus vanitate & tristitia prohibet corpora ne dealbentur, neue suscipiant pulchritudinem & colorem, quem habuerunt à Creatore. Ægrotant enim, & corpus, & spiritus, & anima, ob tenebras extensas: sed cùm ipse spiritus tenebricosus & perniciosus remouetur, vt non appareat odor, neque color tenebrarum, tunc illuminatur corpus & anima, & spiritus gaudet cū abest nigredo à corpore, & vocat anima corpus illustratum ad hunc modum inquires: Egredere ex inferno, & resur-

ge ex sepulchro, expergiscere ex tenebris: indutum enim es spiritualitate, ac diuinitate: quoniã audita est vox resurrectionis, & medicina vite ingressa est ad te. Spiritus rursus gaudet in corpore, & anima in eo, in quo est, ac citato cursu fertur in amplexum ipsius, & complectitur ipsum: nec ipsi tenebrę dominantur amplius postquam subijt lucem, nec patitur vt ab illo in æternum separetur. Abijt nigredo, & coniuncti sunt in amore corpus, anima, & spiritus, & facta sunt vnũ, in quo latet æternum, & signata est domus plena luminis & diuinitatis. Ignis enim ipsa coniunxit & transformauit, & ex sinu ventris eius exierunt, similiter etiam ex vtero aquarum, & ex aere ipsis ministrante, & ipse eduxit eos ex tenebris in lucem. Venter enim ignis ipsa portauit, & propter ipsum induerunt gloriam, & ipse ad vnionem vnã perduxit, & absoluta est imago corpore, anima, & spiritu, & facta sunt vnum. Subiectus est enim ignis aque, & terra aeri, simul & aer cum igne, & terra cum aqua, & ignis & aqua cum terra, & aqua cum aere, & facta sunt vnum. Vnum enim herbarũ & fuliginum factum est vnum, & ex natura, & ex diuino facta sunt. Vnum quod omnem naturam consiliat, & retinet. Ecce naturæ naturas retinent, retinuerunt & vicerunt: propterea naturas alterant, & corpora, postquam ingressus est fugitiuus in non fugitiuum, & retinens in non retinentem, atque inuicem in vnum coiêre. Corpora sunt cœlestia diuinaque, suprã memorata. Aquæ arcanum est, quia vt polus ex quatuor percurritur, & nunquã quies dabitur. Hęc creata sunt in hac terra no-

stra Æthiopiæ, ex qua sumuntur herbæ, lapides, & corpora diuina, quæ Deus & cælum fecit: in quolibet enim Creator in seuit potētiam. Vnum viride fecit, alterum non: vnum ficcum, vnum humidum, vnum coniungens, alterum disgregans: vnum retinens, & alterum recedens, & in occurſu mutuō seipsa retinent: & vnum in alio reducit in corpus, in alio exornat, & fiunt vna natura, quæ omnes naturas amplectitur, & retinet. Et ipsum vnum omnem naturam ignis & terræ vincit, & omnem potentiam ipsorum alterat: ecce finem.

○ Cū perficitur, fit medicina lethalis in corpore currens: quodammodo enim proprio colore ingreditur, & sese insinuat in corpora. In putrefactione enim & calore fit medicina currens, in omne corpus sine impedimento; vel nocumento. Hic enim philosophiæ ars extremam manum accepit.

Multa sunt igitur quæ faciunt aurum, quod verò fit, vnum est. Primum: arena quædam est litoralîs, quæ ab auri colore chrysites appellatur: aliqui auream arenam vocant. Pila conteratur, sale inspissetur, & igne calefiat per diem & noctem. Trita rursus abluatur aqua salis, & puluis imbibatur aceto guttatim, vt coeat, siccet & imbibatur, idq; quartò. Argentum ac plumbum liquans vtraque, puluerem iniice, confundantur simul, & permisceantur. Postea auferens & frigefaciens horis quibusdam, cernes totum durum: deinde arenam purgans inuenies aurum.

Sin velis ita facito.

Sandaracam, calcanthum, & arsenicum, & sulphur

phur viuum, & cinabarium simul terens, ac tenacem faciens mixturam in purum vitrum conijce oris angusti, obstructum argilla, per diem igne affato, postea auferens lutum inuenies materiam ficcam crassitudine pici similem. Hoc iterum terens in fictili vase reconde, totumq; capiens loca in igne, & ablato cooperulo inuenies flauum, &c. Et magnesiã quidem si ceperis albam, & par pondus arenæ optimè præparatæ. Postea verò vtraque conterens oleo raphani concoxeris, erit tibi id quod in fornacibus aurum. Si verò non sit colore nitens, sale vncta quæ superius dicta sunt, & mysi & ferri croco conterantur, & rebus potentias communicatibus, aurum fulgentius aureis pactoli arenis efficies. Si verò aurum habes, duplum pondus facere volueris, nihil auferens ex qualitate, hoc ponderans duplo maiora pharmaca ponderato, mysi & berilli scobem vt sit quadruplum auri, quod ex ambobus constat: hæc miscens, seu temperans, affige auro, atque ea, vbi in crucibulum conieceris, & ignitum feceris, extrahes, & teipso duplo ditior fies. Sed nostrum institutum erat, non vt de auro collustrando, neq; augendo, sed de conficiendo ageretur. Hoc itaque præstabo, quamuis aliquantulum digressa oratio alias artes obiter respexit.

Cinabaris igitur, & aureus flos æris, velut naturales quædam formæ lunari materiæ iniectæ, aureum corpus faciunt. Si igitur argentum liquefaciens medicinas miscendo temperaueris, sol tibi luna fiet, & si tale quid secueris, inuenies colorem, & ad omnem auri usum argëtum in aurum versum. Et luna aurum quidem facit, sol verò lu-

nam non facit : sola enim ipsa inde lumen habet: nec lunæ tantum, sed magno etiam lumini ministrat. Æris igitur corpus protrahens quantum par est, ceu quandam linguam oblongam facito. Postea super carbones reponens, in ipsum vulcanum concita, irradians nunc sale fossili, nunc ocre attica continuè, vel alternatim humerum & pectus Paphiæ exornans, pulchrior planè fiet, ac glaucum colorè abiiciens, apparebit tota aurea. Cùm talem fortasse Paris Venerem vidisset, Iunoni & Palladi anteposuit. Quoniam verò regiminis suprâ meminimus, interpretabimur quidnam sibi nomen velit. Et quia chrysitidis tinctura indigemus ad opera, prius medicinam habere necesse est, vt ea in tempore vtamur.

Chryfocolla terræ flos est, in Macedonia nascens, hanc aqua dulci purgans, & postea solaribus radiis exiccans, æris Scythici flore & chrysoleto simul solue, & commisce. Postea humido excremento inspissans in vitro reconde, totamque flammis calefacito : ex hac enim igneum pharmacum facies. Habes simul & regiminis significationem, quòd ue tincturam facit. Aurum verò sic facere poteris: Vbi plumbum igne liquaueris, sulphur viuum huic insperges, & igne vratur, donec vapor euanuerit. Postmodùm aluminis scissilis & cinabaris par pondus capiens, miscensque in oximellite, liquato plumbo inspergito, itemque sulphur viuum (quod suprâ) vt tum solidum fiat, tum etiam colorem per cunctos poros capiens, propter hæc omnia aurum efficiatur.

Quidnam tibi igitur totam Democriti Abderitæ

ritæ sapientiam breuiter reuelabimus , nihil in-
 tus in adytis relinquemus ? Sed nec qui alios sa-
 cris initiant hoc dicunt, neq; mystica diuinatio.
 Stata autem tempora sacrorum principem con-
 citarunt, ac rursus ille à debacchatione conque-
 uit, sacrisque initiatus compositum festinauit,
 Sed ne molestè feras, si tibi primo ac sacrorû prin-
 cipi, alius ipse sacrorum princeps sedeo. Tibi e-
 nim præstantiora concredita sunt, ac tu de cœlo
 Deum deducis, & euehis animam & mentem,
 quæ in materia est, & applicas rei exemptæ à ma-
 teria. Ego verò humi iaceo, ac naturæ contem-
 plator sum, necdum retuli me ad rerû non aspe-
 ctabilium speculationem: quoniam nondum mi-
 hi acutius lumen factum est. Hæc Psellus ad Xi-
 philinum Patriarcham, & vltrâ. Nosti igitur quid
 faciemus, inquit ? Mihi quidem terræ adyta con-
 credita sunt: tu verò illa cœlestia es consecutus.
 Impertiamus ergo inuicem res quas habemus:
 tu mihi egregia spectacula: ego verò tibi natura-
 les effectus. Sed viden quid ego tibi fecerim, cum
 enim auri fontes aperuerim, nec Atho concussi,
 nec Pangeum commoui, nec venas quasdã sub-
 terraneas reclusi, sed lapides inter se conterens,
 & herbas quasdam miscens, ingenuè tibi ac vti-
 liter aurû valdè pretiosum elaboravi. Huiusmo-
 di aliquid tu mihi etiam comminiscere, nõ in ae-
 rem concitans, non sublimem tollens, sed aliqua
 ratione in terris mihi ostende supercœleste bo-
 num: nullibi enim est, sed vbique, & in qualibet
 vniuersi parte. Inuentum multos latet, quodque
 intus in nobis est, in cœlo, errantes quærimus.
 Sed doce quomodo propè est, & quomodo lon-

giùs abest, non loco distans, sed dispositione propiùs accedens, quod longiùs abest. Dic quæ nam ratio est descensionis intelligētiae? deinceps vsq; adeò descendens, quomodo rursus ascendit? In summa me manu ducas ad Deum. Si enim per satis angustum iter, contētus ero, si verò per iter nostri capax. His me sacris initiandum, si deduxeris, polliceor tibi me nullum reliquum scientiæ & naturæ opus, nullumque studij genus, vel antiquioris sapientiæ, vel arcanae prætermisurum: sed tibi, si placuerit, quæ sub terra sunt, explicabo. At verò si tibi studiosissimè munus confero, tu autem mihi scientiam non ostenderis, ærea pro aureis minùs permutás: nec ob id tamen succensebo, nec tibi turpem ingrati animi notam inuram: sed sciam in vitro magis solare lumen Atticum succendi. Vis igitur me dicere, quod pro omnibus dico. Impensiùs ama, & vale.

SUMMARIA DECLARATIO EORUM, quæ dicta sunt hæctenus ex Democrito, per anigmata.

V I D est spoliare, humiliare, corrumpere, soluere, & mortificare, omnemque materiam extrahere, vt spiritu incumbente ac patefaciente, sciatur id quod tingendi corpus vim habet? Ad quæsitæ perfectionem accommodetur responsio. Hoc enim promptū & idoneum est ad perfectum complementum, ex speculationibus, quæ sub sensum cadunt, ad eas quæ intelligentia sola percipiuntur, ascen-

ascendendo, & magnum cœleste ornamentum intuendo. Horum ornatum vbi contemplatus fueris, super omnia mentem eleuans, magnamq; & sat nitentem angelorum gloriam, tantumque gaudium considerans, ne conuertaris deinceps ad materiale huius humilis & abiectæ iam patrefactæ scientiæ auri conficiendi notionem: sed totum te ad superiora erigas, & ad splendorem supernarum substâtiarum alas mentis attollens, innumerabiles & arduas harum pulchritudines, ac aliud lumen, quod omne lumen superat intentis, & internis oculis intuens, admirans, operaq; omnia in mundo deponens, ac electam antè tempus mortem animo cogitans, tecumque tuum corpus mortificas: præterea verò tuam animam abnegans, claris hymnis cunctorum Regem ac dominum gloria glorificans, & laudans: tremore verò timoreq; perculsus omnipotentem potentiam mente contemplator, & ipsius bonitatem, quæ omnem bonitatem superat, & quemadmodum omnia producta sunt per eius inenarrabilem sapientiam. Lingua torpet, mens quoq; ferre non potest, vel prorsus inuestigare, vel recensere, quæ magnalia Dei omnipotentis menti contemplanti verè sunt reposita. Hæc verò omnia in nobis ipsis considerantes, studeamus etiam vt cum omnibus, tanquam fratres per fidem, atque delectationem, vniamur, & asimilemur, quantum fieri potest, verbo Deo quod nos dilexit: ipsumque Deum dominum nostrum adorantes, amemus ex tota anima, ex tota mente, & ex toto corde: tantumque thesaurum admirati glorificemus, vt tandem contubernio Dei dignati, per

ipsum gratia repleamur, & luce eius sapientiæ, quæ omnem naturam illustrat, ac mentem omnem illuminat. Cui laus in æternum.

Hęc Xiphilinus Patriarcha ad Michaellem Pselum, qui contrà retribuens ait: Accipe chrysolithi partem vnã, magnesiæ cinabrij partes tres: contere verò donec simul coniungantur, & commisceantur substantiæ, & nihil ampliùs sulphuris viui appareat: fit enim admodum nigrum, vt atramentũ scriptorium, post tres dies coniiciens in lauacrũ, impone ex liquore, qui solet abluere partes æquales, & abluere omnem tincturam excipiens, &c.

Chrysolitus est arsenicum, vt scis, vel lapis æthesius. Magnesia cinabrij est calcopyrites, vocatur & plumbum. Humor lauacri est radicis raphani nostri acetum radicum cum suo sale, & ab eo per cohobationem tractum in solutiũ. Ablue, inquit, donec rubigo eius egrediatur, & sicabit nihil ex ære remanente in plumbo. Hęc est magna solutio per euacuationem, æruginitio, denigratio, ablutio, &c. Procede vt scis. Euacuationem dictam accipiens in vasis relinque residere, & exprimens liquorem exicca, quod subsidet, hoc inuenies vt atramentum scriptorium, quod contere donec fiat perfectè citrinum, vel album priùs: ad hunc modum exiccando conteratur igne continuo, donec albescat, & candidissimum fiat. Vide igitur, ne dealbationis tempore deses sis: negligentia enim accidit, eò quòd non videtur illa pulchritudo: quoniam per hanc dealbationem sine vmbra æs fit, omnè suam terrestrem superfluitatem & crassitiem abiiciens. Si
igitur

igitur æs dealbatur, spirituale fit, & denique nihil relinquitur, nihil deficit, præterquàm nebulæ & aquæ eleuatio. Zozimus ait: Vnum ordinem ego noui, duo opera habentem: prius, vt fluat per refinam (intellige per purgatorium suum) posterius, vt exiccetur humor Saturni per eleuationem in puluerem leuem. Ponas igitur lapidis leuis partem æqualem, cum repurgato, & contere abluendo & euacuando cum aceto extracto per alembicū, donec albescat, donec candidum fiat. Vide igitur dealbationis tempore, vt suprâ, &c. Dulcificans igitur medicinam & exiccans, reponne, & medicinam exæqua: Calcanthi partes tres, magnesiæ partem vnâ, & medicinæ partem alteram, contere simul, irrigans ad solem cum aceto albo dies sex, & postea exiccans pone in fimo bouino, & sine vt vrantur per dies duos, vel tres, & tollens ab igne inuenies aurum tinctum vt sanguinem: hoc est, cinabaris Philosophorum, & æs clarum citrinum. Quid vobis (ait Senior) & multarum rerum syluæ? cūm vna sit materia naturalis, & vna natura, quæ omnia superat. Tunc igitur per diuinam aquam solutum & fermētatum, vt fermentum panis, ac deinceps etiam chrysolitho æquis partibus contrito & aqua soluto, secundum naturam suam per fluxionem, tingit omne corpus. Zozimus ait: Sol naturalis per chrysolithum spiritualis factus, secundum naturam tingit. Argentum etiam si dissoluamus per aquam, & spirituale faciamus per chrysolithum, æs tingit album. Hoc enim etiam aliis verbis dixit. Duæ enim tincturæ nulla alia re inter se differunt, nisi colore tantum: hoc est, vnâ & eandem præpa-

rationem habent: quia & per diuinam aquam prius conteruntur, & postea verò per chryfolitum spiritualis medicina fiunt, vnumquodq; secundum propriam naturam tingit, sol solem, & luna lunam. Per aquam diuinam intellige visitationem occultorum. Atresius lapis igitur cum ære colligatus, & cum oleo raphani reductus, hinc beatos Ægypti studiosos reddidit. Arte compositum igitur erigens, ac latitantem naturam euocans, per ipsam denique corporum formationes facies, & sic corpora incorporea redduntur, & incorporea corporea fiunt. Si omnia igne attenuentur, & fuligo feratur, erunt varia, & infrangibilia corpora.

Laudetur Altissimus.

FINIS.

1385-820

* 1/10

**

001 031

08

